



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>



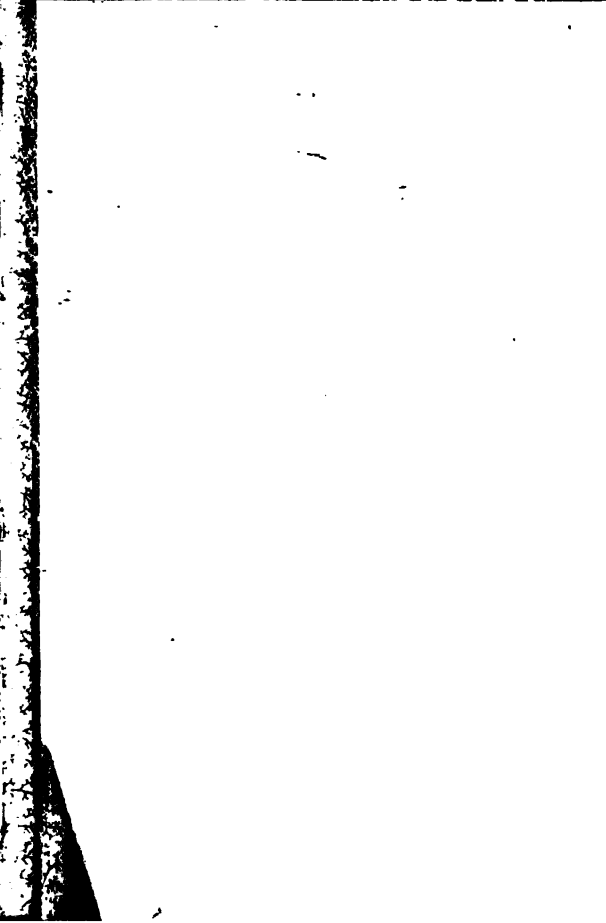
3 3433 08162132 2

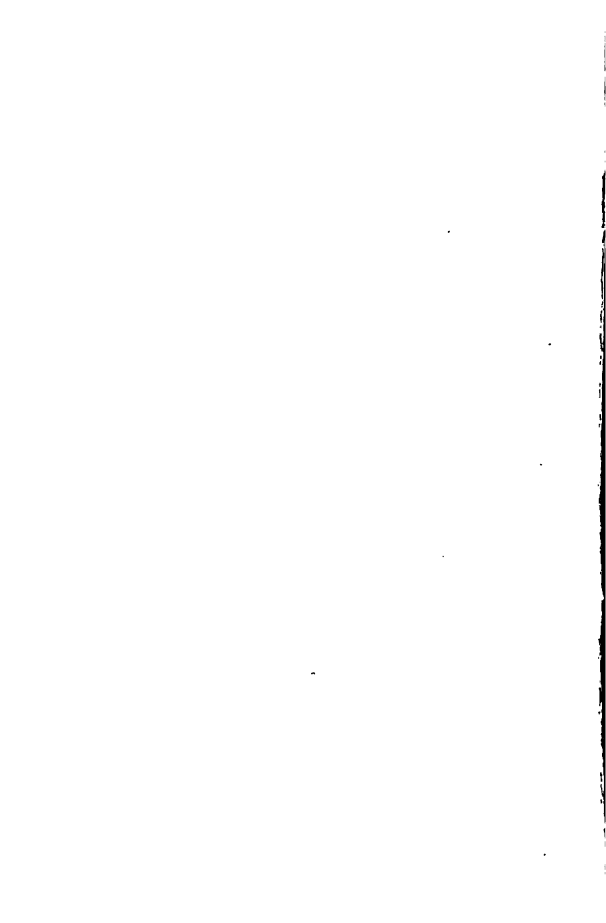
S
K



169

George Bancroft A





1812

NSPK



**PLVTARCHI
VITAE PARALLELAE**

AD

OPTIMORVM LIBRORVM

FIDEM EDIDIT

**GODOFREDVS HENRICVS
SCHAEFER.**

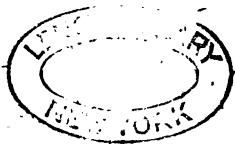
TOMVS I.

LIPSIAE

SVMTIBVS ET TYPIS CAROLI TAUCHNITZII.

1812.

G.S.



NEW YORK
NEW YORK
NEW YORK

PLVTARCHI

THESEVS, ROMVLVS,

LYCVRGVS,

NVMA, SOLON,

POPPLICOLA.

AD

OPTIMORVM LIBRORVM

FIDEM EDIDIT

GODOFREDVS HENRICVS

SCHAEFER.

LIPSIAE

SVMTIBVS ET TYPIS CAROLI TAVCHNITZII.

1812.

G.S.

ROY WAIN

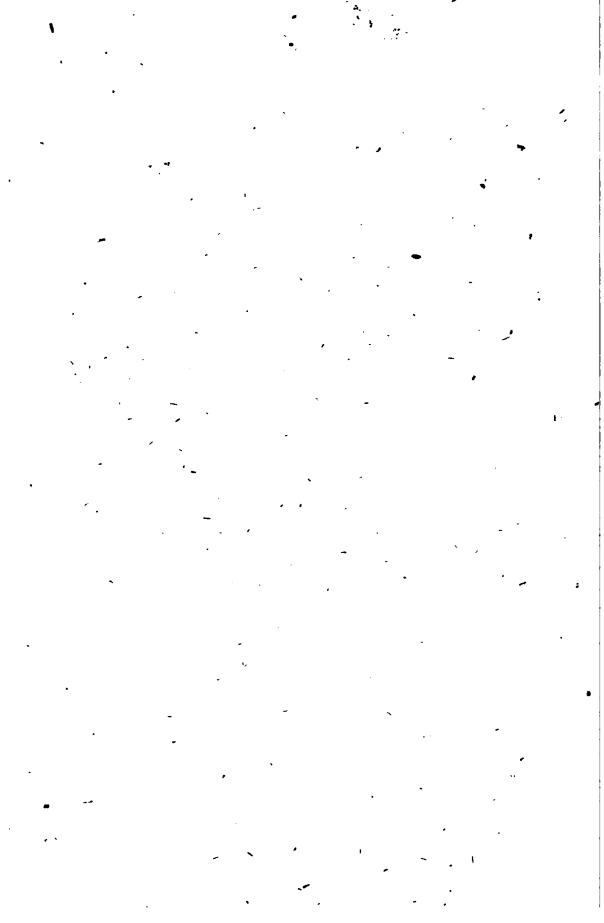
1954

1954

ΠΛΟΤΤΑΡΧΟΤ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ,

Η ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΜΗΛΟΙ.



ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

Π Α Ρ Α Λ Λ Η Λ Α ,

Η ΔΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

Θ Η Σ Ε Τ Σ .

Ὅτι περ ἐν ταῖς γεωγραφίαις, ὡς Σόσσις Σενεκίων, οἱ ἱστορικοὶ τὰ διαφεύγοντα τὴν γνώσιν αὐτῶν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τῶν πινάκων πιεζοῦντες, αἰτίας παραγράφουσι, ὅτι „Τὰ δ' ἐπέκεινα, θῖνες ἄνδρῶν καὶ θηριώδεις, ἢ πηλὸς αἰδνῆς, ἢ Σκυθικὸν κρύος, ἢ πέλαγος πεπηγὸς“· οὕτως ἐμοί, περὶ τὴν τῶν βίων τῶν παραλλήλων συγγραφὴν, τὸν ἐφικτὸν εἰκότι λόγῳ καὶ βύσιμον ἱστορίᾳ πραγμάτων ἔχομένη χρόνον διελθόντι, περὶ τῶν ἀνωτέρω καλῶς εἶχεν εἰπεῖν· „Τὰ δ' ἐπέκεινα, τερατώδη καὶ τραγικὰ, ποιητὰ καὶ μυθογράφοι νέμονται, καὶ οὐκέτι ἔχει πίστιν οὐδὲ σαφήνεια.“· Ἐπει δὲ, τὸν περὶ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου καὶ Νουμῆ τοῦ βασιλέως λόγον ἐκδόντες, ἐδοκοῦμεν οὐκ ἂν ἀλόγως τῷ Ῥωμύλῳ προσαναβῆναι, πλησίον τῶν χρόνων αὐτοῦ τῇ ἱστορίᾳ γεγονότις· σκοποῦντι δέ μοι, — τοιῶδε φωτὶ (κατ' Αἰσχύλον) τίς ξυμβήσεται; Τίν' ἑπιτάξω τῷδε; τίς φερέγγυος;

ἐφαίνετο τὸν τῶν καλῶν καὶ ἀοιδίμων οἰκιστὴν Ἀθη-
νῶν ἀντιστήσαι καὶ παραβαλεῖν τῷ πατρὶ τῆς ἀν-
κῆτου καὶ μεγαλοδόξου Ῥώμης. Εἴη μὲν οὖν ἡμῖν
ἐκκαθαιρόμενον λόγῳ τὸ μυθῶδες ὑπακοῦσαι καὶ
λαβεῖν ἱστορίας ὄψιν· ὅπου δ' ἂν αὐθαδῶς τοῦ
πιθανοῦ περιφροῆῃ, καὶ μὴ δέχεται τὴν πρὸς τὸ εἰ-
κὸς μίξιν, εὐγνωμόνων ἀκροατῶν δεησόμεθα, καὶ
πρῶτως τὴν ἀρχαιολογίαν προσδεχομένων.

II. Ἐδόκει δ' οὖν ὁ Θησεὺς τῷ Ῥωμύλῳ κατὰ
πολλὰς ἐναρμόττειν ὁμοιότητας· ἀμφω μὲν γὰρ
ἀνεγγύω καὶ σκοτίῳ γενόμενοι, δόξαν ἔσχον ἐκ θεῶν
γεγονέναι·

Ἄμφω δ' αἰχμητὰ, (τό γε δὴ καὶ ἴδμεν ἅπαντες,)
καὶ μετὰ τοῦ δυνατοῦ τὸ συνετὸν ἔχοντες. Πό-
λεων δὲ τῶν ἐπιφανεστάτων, ὁ μὲν ἔκτισε τὴν Ῥώ-
μην, ὁ δὲ συνώκισε τὰς Ἀθήνας. Ἀρπαγὴ δὲ γυ-
ναικῶν ἑκατέρῳ πρόσθεστιν. Οὐδέτερος δὲ δυστυχίαν
περὶ τὰ οἰκεία καὶ νέμεσιν ἔγγενῇ διέφυγεν· ἀλλὰ
καὶ τελευτῶντες ἀμφοτέροι λέγονται τοῖς ἑαυτῶν
προσκρούσαι πολίταις, εἴ τι τῶν ἥμιστα τραγικῶς
εἰρησθαι δοκούντων ὀφελὸς ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν.

III. Θησεὺς τὸ μὲν πατρῷον γένος εἰς Ἐρεχθεῖα
καὶ τοὺς πρώτους αὐτόχθονας ἀνήκει· τῷ δὲ μη-
τρῷ Πελοπίδης ἦν. Πέλοψ γὰρ οὐ χρημάτων πλή-
θει μᾶλλον, ἢ παίδων, μέγιστον ἴαχυσε τῶν ἐν Πε-
λοποννήσῳ βασιλέων, πολλὰς μὲν ἐκδόμενος θυγα-
τέρας τοῖς ἀρίστοις, πολλοὺς δὲ ταῖς πόλεσιν υἱοὺς
ἐγκατασπερας ἄρχοντας· ὧν εἷς γενόμενος Πιπθεύς

ὁ Θησεῖος πάμπρος, πόλιν μὲν οὐ μεγάλην τὴν Τροί-
ζηνίων ἔκτισε, δόξαν δὲ μάλιστα πάντων, ὡς ἀνήρ
λόγιος ἐν τοῖς τότε καὶ σοφώτατος, ἔσχεν. Ἦν δὲ
τῆς σοφίας ἐκείνης τοιαύτη τις, ὡς ἔδιδκεν, ἰδέα καὶ
δύναμις, οἷα χρῆσάμενος Ἡσίοδος εὐδοκίμει μάλι-
στα περὶ τὰς ἐν τοῖς Ἔργοις γνωμολογίας. Καὶ μίαν
γε τοῦτων ἐκείνην λέγουσι Πιτθίως εἶναι,

Μισθὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημίνος ἄρκιος ἔστω.

Τοῦτο μὲν οὖν καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος εἶρηκεν.
Ὁ δ' Εὐριπίδης, τὸν Ἰππόλυτον ἀγνοῦ Πιτθίως
παίδευμα προσειπὼν, ἐμφαίνει τὴν περὶ τὸν Πιτθίαν
δόξαν. Αἰγιῆ δὲ, παιδῶν δεομένῳ, τὴν Πυθίαν ἀνε-
λεῖν λέγουσι τὸν θρυλλούμενον χρῆσμον, διακελευο-
μένην μηδεμιᾷ γυναικὶ συγγενέσθαι, πρὶν ἔλθειν εἰς
Ἀθήνας· οὐ πάνυ δὲ τοῦτο φράζειν εὐδῆλως δοκοῦ-
σαν· ὅθεν εἰς Τροίζηναν παρελθὼν ἀνεκοινοῦτο Πιτ-
θίῃ τὴν τοῦ θεοῦ φωνὴν οὕτως ἔχουσαν·

Ἄσκού τὸν προὔχοντα πόδ', ὦ μέγα φέρτατε λαῶν,

Μὴ λύσης, πρὶν δῆμόν Ἀθηναίων εἰσαφικέσθαι.

Ἄθλονότι νοήσας ὁ Πιτθίος ἔπεισεν αὐτόν,
ἢ διηπάτησε τῇ Αἰθρα συγγενέσθαι. Συνελθὼν δὲ
καὶ γνοὺς ἐκεῖνος, διὰ τῇ Πιτθίως θυγατρὶ συγγέ-
γονε, καὶ κύειν αὐτὴν ὑπονοήσας, ἀπέλιπε ξίφος
καὶ πέδιλα, κρύψας ὑπὸ πέτραν μεγάλην, ἐντὸς
ἔχουσαν κοιλότητα συμμέτρως ἐμπεριλαμβάνουσαν
τὰ κείμενα· φράσας δὲ πρὸς μόνην ἐκείνην, καὶ
διακελευσάμενος, ἂν υἱὸς ἔξ αὐτοῦ γένηται, καὶ λα-
βὼν ἀνδρὸς ἡλικίαν, δυνατὸς ἦ τὴν πέτραν ἀναστῆ-

σαι και ὑφαλεῖν τὰ καταλειφθέντα, πέμπειν πρὸς αὐτὸν ἔχοντα ταῦτα, μηδενὸς εἰδότες, ἀλλ' ὡς ἔνεστι μάλιστα λανθάνοντα πάντας, (ἰσχυρῶς γὰρ εἰδεδόκει τοὺς Παλλαντίδας ἐπιβουλευόντας αὐτῷ, καὶ διὰ τὴν ἀπαιδίαν καταφρονοῦντας· ἦσαν δὲ πενήτηκοντα παῖδες ἐκ Πάλλαντος γεγονότες) ἀπῆει.

IV. Τεκούσης δὲ τῆς Αἰθρας νύκτ, οἱ μὲν εὐθὺς ὀνομασθῆναι Θησεῖα λέγουσι διὰ τὴν τῶν γνωρισμάτων θέσιν· οἱ δὲ ὕστερον Ἀθηῆνσι, παῖδα θεμένου τοῦ Αἰγέως αὐτόν. Τρεφόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ Πιπθέως, ἐπιστάτην ἔχειν καὶ παιδαγωγόν, ὄνομα Κορνίδα, ᾧ μέχρι νῦν Ἀθηναῖοι μιᾷ πρότερον ἡμέρᾳ τῶν Θησειῶν κριὸν ἐναγίζουσι, μεμνημένοι καὶ τιμῶντες πολὺ δικαιότερον, ἢ Σιλανίωνα τιμῶσι καὶ Παρθέσιον, εἰκότων Θησεῖως γραφεῖς καὶ πλάστες γενομένους.

V. Ἐθους δὲ ὄντος ἔτι τότε, τοὺς μεταβαίνοντας ἐκ παιδων, ἐλθόντας εἰς Δελφοὺς, ἀπάρχεσθαι τῷ θεῷ τῆς κόμης, ἦλθε μὲν εἰς Δελφοὺς ὁ Θησεύς, καὶ τόπον ἀπ' αὐτοῦ τὴν Θησειάν ἔτι νῦν ὀνομαζέσθαι λέγουσιν· ἐκείρατο δὲ τῆς κεφαλῆς τὰ πρόσθεν μόνον, ὥσπερ Ὀμηρος ἔφη τοὺς Ἄβαντας· καὶ τοῦτο τῆς κουρῆς τὸ γένος Θησηῖς ὀνομασθῆ δι' ἐκεῖνον. Οἱ δὲ Ἄβαντες ἐκείραντο πρῶτοι τὸν τρόπον τοῦτον, οὐχ ὑπ' Ἀράβων διδαχθέντες, ὡς ἔνιοι νομίζουσιν, οὐδὲ Μυσσοὺς ζηλώσαντες, ἀλλ' ὄντες πολεμικοὶ καὶ ἀγχιμαχοὶ, καὶ μάλιστα δὴ πάν-

των εἰς χεῖρας ὠθεῖσθαι τοῖς ἐναντίοις μεμαθηότες, ὡς μαρτυρεῖ καὶ Ἀχιλλοχὸς ἐν τούτοις·

Οὐ τοι πόλλ' ἐπὶ τόξα τανύσσηται, οὐδὲ θάμναι

Σφραδύθαι, εὐτ' ἂν δὴ μῶλον Ἄρης συνάγῃ

Ἐν πεδίῳ· ξυρῆων δὲ πολύστονον ἕσσειται ἔργον.

Ταύτης γὰρ κείνοι δαίμονες εἰσὶ μάχης

Δεσπότηαι Εὐβοίας δουρικλυτοί.

Ὅπως οὖν μὴ παρέχουεν ἐκ τῶν τριχῶν ἀντίληψιν τοῖς πολεμίοις, ἀπεκείραντο. Τοῦτο δὲ ἀμίλει καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα ἐννοήσαντα φασὶ προστάξαι τοῖς στρατηγοῖς ξυρεῖν τὰ γένεια τῶν Μακεδόνων, ὡς λαβὴν ταύτην ἐν ταῖς μάχαις οὔσαν προχειροτάτην.

VI. Τὸν μὲν οὖν ἄλλον χρόνον ἔκρυπτεν ἡ Αἴθρα τὴν ἀληθινὴν τοῦ Θησέως γένεσιν· ἦν δὲ λόγος ὑπὸ τοῦ Πειθέως διαδοθεὶς, ὡς ἐκ Ποσειδῶνος τεκνωθεῖη. Ποσειδῶνα γὰρ Τροϊζήνιοι σέβουσι διαφρόντως, καὶ θεὸς οὗτός ἐστιν αὐτοῖς πολιοῦχος, ὃ καὶ κερπῶν ἀπάρχεται, καὶ τρῖαιναν ἐπίσημος ἔχουσι τοῦ νομίσματος. Ἐπεὶ δὲ μειράκιον ὦν, ἄμει τῆ τοῦ σώματος ἑώμη διέφαινεν ἀλκὴν καὶ φρόνημα μετὰ νοῦ καὶ συνέσιως βέβαιον, οὕτως αὐτὸν ἡ Αἴθρα πρὸς τὴν πέτραν προσαγαγοῦσα, καὶ φράσασα περὶ τῆς γενέσεως τὰληθεῖς, ἐκέλευσεν ὑψελθῖν τὰ πατρῷα σύμβολα, καὶ πλεῖν εἰς Ἀθήνας. Ὁ δὲ τὴν μὲν πέτραν ὑπέδου, καὶ θαδίως ἀνέωσε, πλεῖν δὲ ἀπέγνω, καίπερ οὔσης ἀσφαλείας, καὶ δεομένων τοῦ τε πατρὸς καὶ τῆς μητρός. Χαλεπὸν γὰρ ἦν περὶ τὴν πο-

ρεῦσθαι τὴν εἰς Ἀθήνας ὁδόν, οὐδὲν μέρος καθαρὸν οὐδὲ ἀκίνδυνον ὑπὸ ληστῶν καὶ κακούργων ἔχουσαν. Ὁ γὰρ δὴ χρόνος ἐμῆνος ἤνεγκεν ἀνθρώπους, χειρῶν μὲν ἔργοις καὶ ποδῶν τάχει καὶ σωματίων ῥάμαις, ὡς ἔοικεν, ὑπερφυεῖς καὶ ἀκαμάτους, πρὸς οὐδὲν δὲ τῇ φύσει χρωμένους ἐπεικῆς, οὐδὲ ὠφέλιμον, ἀλλ' ὕβρει τε χαίροντας ὑπερηφάνῳ, καὶ ἀπολαύοντας τῆς δυνάμειος ὠμότητι καὶ πικρία, καὶ τῷ κρατεῖν, καὶ βιάζεσθαι, καὶ διαφθείρειν τὸ παραπίπτον· αἰδῶ δὲ καὶ δικαιοσύνην, καὶ τὸ ἴσον καὶ τὸ φιλάνθρωπον, (ὡς ἀτολίᾳ τοῦ ἀδικεῖν, καὶ φόβῳ τοῦ ἀδικεῖσθαι, τοὺς πολλοὺς ἐπαινοῦντας) οὐδὲν οἰομένους προσήκειν τοῖς πλεον ἔχειν δυναμένοις.

Τούτων Ἡρακλῆς τοὺς μὲν ἐξέκοπτε καὶ ἀνῆρει περιϋίων, οἱ δὲ λανθάνοντες ἐκείνου παριόντος ἔπτησον καὶ ἀνιδύοντο, καὶ παρημελοῦντο ταπεινὰ πράττοντες. Ἐπεὶ δὲ Ἡρακλῆς ἐχρήσατο συμφορᾷ, καὶ κτείνας Ἴφιτον, εἰς Λυδίας ἀπῆγε, καὶ συχνὸν ἐκεῖ χρόνον ἐδούλευε παρ' Ὀμφάλῃ, δίκην τοῦ φόνου ταύτην ἐπιθεῖς αὐτῷ, τότε τὰ μὲν Λυδῶν πράγματα πολλὴν ἔσχεν εὐρήνην καὶ ἄδειαν· ἐν δὲ τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις αὐτῆς ἐξήνθησαν αἱ κακίαι καὶ ἀνεῳράγησαν, οὐδενὸς πιεζοῦντος, οὐδὲ κατείργοντος.

Ἦν οὖν ὀλέθριος ἡ πορεία τοῖς Ἀθηναῖς περὶ βαδίζουσιν ἐκ Πελοποννήσου· καὶ τῶν ληστῶν καὶ κακούργων ἐξηγούμενος ἕκαστον ὁ Πιπθεὺς ἀποιοῦς εἶη, καὶ ὁποῖα δρῶν παρὶ τοὺς ξάνους, ἐπειθε τὸν Θεσεία νομῆσθαι διὰ θαλάττης. Τὸν δὲ πάλαι

μὲν, ὡς ἔοικε, ἀληθῶς δίκαιον ἢ δόξα τῆς Ἡρακλείους ἀρετῆς, καὶ πλείστον ἐκείνου λόγον εἶχε, καὶ προθυμότητος ἀκροατῆς ἐγένετο τῶν διηγουμένων ἐκείνου, οἷος εἶη, μάλιστα δὲ τῶν αὐτὸν ἐωρακόων, καὶ πράττειν καὶ λέγοντι προσευτυχημάτων. Τότε δὲ παντάπασιν ἦν φανερός πεπονητός, ὅπερ ὑπερον πρότοις πολλοῖς Θιμιστοκλῆς ἔπαθε, καὶ εἶπεν, ὡς καθάδδεν αὐτὸν οὐκ εἶη τὸ Μιλτιάδου κρόπειον· οὕτως ἐκείνω τοῦ Ἡρακλείους θαυμάζοντι τὴν ἀρετὴν, καὶ εὐκτωρ ὄνειρος ἦσαν αἱ πράξεις, καὶ μὲθ' ἡμέραν ἐξῆγεν αὐτὸν ὁ ζῆλος, καὶ ἀνηρέθιζε ταυτὰ πράττειν διανοοῦμενον.

VII. Ἐτίλχανον δὲ καὶ γένους κοινουῦντες, ἐξ ἀναψιῶν ὄντες. Αἶθρα μὲν γὰρ ἦν Πιτθίως θυγάτηρ· Ἀλκμήνη δὲ Λυσιδίης· Λυσιδίη δὲ καὶ Πιτθίως, ἀδελφοί, γαγονότις ἐξ Ἴπποδαμείας καὶ Πέλοπος. Δεινὸν οὖν ἐποιεῖτο καὶ οὐκ ἀνεκτόν, ἐκείνον μὲν, ἐπὶ τοὺς πανταχοῦ πονηροὺς βαδίζοντα, καθάδδεν γῆν καὶ θάλατταν, αὐτὸν δὲ τοὺς ἐν ποσὶν ἔθλους ἀποδιδράσκειν· τὸν μὲν δόξῃ καὶ λόγῳ πατέρα κατασχόντων, διὰ θαλάττης φυγῆ κομιζόμενος, τῷ δὲ ὄντι προσφύρων γνωρίσματα, πέδιλα καὶ ξίφος ἀναίμακτον, οὐκ ἔργοις εὐθύς ἀγαθοῖς καὶ πράξεσι παρέχων ἐμφανῆ χαρακτῆρα τῆς εὐγενείας. Τοιοῦτω φρονήματι καὶ τοιοῦτοις λογισμοῖς ἐξώρμησιν, ὡς ἀδικήσων μὲν οὐδένα, τοὺς δὲ ὑπάρχοντας βίαις ἀμυνόμενος.

VIII. Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τῇ Ἐπιδαυρίᾳ Περι-

φήτην, ὄπλῳ χρώμενον κορύνῃ, καὶ διὰ τοῦτο Κορυφήτην ἐπικαλούμενον, ὀπίσθιον αὐτοῦ καὶ κοιλύοντα προάγειν, συμβαλὼν ἀπέκτεινεν· ἡσθεῖς δὲ τῇ κορύνῃ, λαβὼν, ὄπλον ἐποιήσατο, καὶ διατέλει χρώμενος, ὡσπερ ὁ Ἡρακλῆς τῷ δέσματι τοῦ λέοντος. Ἐκείνῳ μὲν οὖν ἐπίδειξις ἦν φορούμενον, ἡλικου τὸ μέγεθος θηρίου κρατήσειν· οὗτος δὲ τὴν κορύνῃν ἐπεδείκνυσεν ἡττημένην μὲν ὑπ' αὐτοῦ, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀήτητον οὔσαν. Ἐν δ' Ἰσθμῷ Σίνων τὴν πιτυοκάμπτην, ἣ τρόπῳ πολλοὺς ἀγῆρει, τούτῳ διεφθειρεν αὐτὸν, οὐ μεμελετηκῶς, οὐδ' εἰθισμένος, ἐπίδειξας δὲ τὴν ἀρετὴν, ὅτι καὶ τέχνης περίεστι καὶ μελέτης ἀπάσης. Ἦν δὲ τῷ Σίνωνι καλλίστη καὶ μεγίστη θυγάτηρ, ὄνομα Περιγούνη. Ταύτην τοῦ πατρὸς ἀνηρημένου φυγοῦσαν ἐξήτει περιϊὼν ὁ Θησεύς· ἣ δ' εἰς τόπον ἀπελθοῦσα λόχμην ἔχοντα πολλήν, στοιβήν τε πλείστην καὶ ἀσφάραγον, ἀκάκως πάνυ καὶ παιδικῶς, ὡσπερ αἰσθανομένων, δεομένη, προσηύχετο μεθ' ὄρκων, ἂν σώσωσιν αὐτὴν καὶ ἀποκρίψωσι, μηδέποτε λυμανεῖσθαι, μηδὲ καύσειν. Ἀνακαλουμένου δὲ τοῦ Θησεῖος, καὶ πίστιν δίδόντος, ὡς ἐπιμελήσεται καλῶς αὐτῆς, καὶ οὐδὲν ἀδικήσει, προῆλθε· καὶ τῷ μὲν Θησεῖ συγγενομένη, Μελάνιππον ἔτεκε· Δηϊονεῖ δὲ τῷ Εὐρύτου τοῦ Οἰχαλιεῖος ὕστερον συνώκησε, Θησεῖος δόντος. Ἐκ δὲ Μελάνιππου τοῦ Θησεῖος γενόμενος Ἰωξός, Ὄρνυτῳ τῆς εἰς Καρίαν ἀποικίας μετέσχεν· ὄθεν Ἰωξίθαις καὶ Ἰωξίσι πάτριον κατέστη, μήτε ἄκανθαν ἀσφάραγον,

μήτε στοιβήν καίειν, ἀλλὰ σέβεισθαι καὶ τι-
μᾶν.

IX. Ἡ δὲ Κρομμυωνία οὖς, ἦν Φαιᾶν προσω-
νόμαζον, οὐ φαῦλον ἦν θηρίον, ἀλλὰ μάχιμον καὶ
χαλεπὸν κρατηθῆναι. Ταύτην, ὁδοῦ πάρεργον, ὡς
μὴ δοκοίη πάντα πρὸς ἀνάγκην ποιεῖν, ὑποστὰς
ἀνεῖλε καὶ ἅμα, τῶν μὲν ἀνθρώπων τοῖς πονηροῖς
ἀμυνόμενον οἰόμενος δεῖν τὸν ἀγαθὸν προσφέρεισθαι,
τῶν δὲ θηρίων καὶ προεπιχειροῦντα τοῖς γενναίοις
μάχεσθαι καὶ διακινδυνεύειν. Ἔτι δὲ φασὶ τὴν
Φαιᾶν ληστρίδα γενέσθαι γυναῖκα, φονικὴν καὶ ἀκό-
λαστον, αὐτόθι κατοικοῦσαν ἐν Κρομμυῶνι, Σὺν
δὲ ἐπονομασθεῖσαν διὰ τὸ ἦθος καὶ τὸν βίον, εἶτα
ὑπὸ Θησέως ἀπαθανεῖν.

X. Σκίρωνα δὲ πρὸ τῆς Μεγαρικῆς ἀνεῖλε, ῥί-
ψας κατὰ τῶν πετρῶν, ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος, λη-
στεύοντα τοὺς παριόντας· ὡς δ' ἔμοι λέγουσιν,
ὑβρεὶ καὶ τρυφῇ προτείνοντα τῷ πόδε τοῖς ξένοις,
καὶ κελεύοντα νίπτειν, εἶτα λακτίζοντα καὶ ἀπωθούν-
τα νίπτοντας εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ δὲ Μεγαρόθεν
συγγραφεῖς, ὁμοσε τῇ φήμῃ βαδίζοντες, καὶ τῷ
πολλῷ χρόνῳ, κατὰ Σιμωνίδην, πολεμοῦντες, οὔτε
ληστήν, οὔτε ὑβριστήν γεγενῆσθαι τὸν Σκίρωνα φα-
σίν, ἀλλὰ ληστῶν μὲν κολαστήν, ἀγαθῶν δὲ καὶ δι-
καίων οἰκείον ἀνδρῶν καὶ φίλον. Διὰ τὸν τε γὰρ
Ἑλλήνων ὀσιώτατον νομίζεσθαι, καὶ Κυχρέα τιμᾶς
θῶν ἔχειν Ἀθήνησι τὸν Σαλαμίνιον, τὴν δὲ Πηλέως
καὶ Τελαμώνος ἀρετὴν ὑπ' οὐδενὸς ἀγνοεῖσθαι. Σκί-

ρωνα τοίνυν, Κυχρῆως μὲν γενέσθαι γαμβρόν, Δία-
κοῦ δὲ πενθερόν, Πηλέως δὲ καὶ Τελαμώνος πάπ-
πον, ἐξ Ἐνδηίδος γεγονότων, τῆς Σκίρωνος καὶ Χα-
ρικλοῦς θυγατρὸς. Οὐκ οὖν εἰκὸς εἶναι τῷ κακίω-
τούς ἀρίστους εἰς κοινωνίαν γένους ἐλθεῖν, τὰ
μέγιστα καὶ τιμιώτατα λαμβάνοντας καὶ διδόντας.
Ἄλλὰ Θησεῖα φασίν, οὐχ ὅτι τὸ πρῶτον ἐβιάζετο εἰς
Ἀθήνας, ἀλλ' ὕστερον, Ἐλευσίνα τε λαβεῖν, Μεγα-
ρέων ἐχόντων, παρακρουσάμενον Διοκλῆα τὸν ἄρ-
χοντα, καὶ Σκίρωνα ἀποκτεῖναι. Ταῦτα μὲν οὖν
ἔχει τοιαύτας ἀντιλογίας.

XI. Ἐν δὲ Ἐλευσίνῃ Κερκύονα τὸν ἐξ Ἀρχα-
θίας καταπαλαίσας ἀνείλε· καὶ μικρὸν προελθὼν,
Δαμάστιν ἐν Ἐρινεῶ τὸν Προκρούστην, ἀναγκάσας
αὐτὸν ἀπισοῦν τοῖς κλινηρῶσι, ὥσπερ τοὺς ξένους
ἐκεῖνος. Ἐπρατίε δὲ ταῦτα μιμουμένους τὸν Ἡρα-
κλῆα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος, οἷς ἐπεβουλευέτο τρόποις,
ἀμυνόμενος τοὺς προεπιχειροῦντας, ἔθυσσε τὸν Βού-
σιριν, καὶ κατεπάλασε τὸν Ἀνταῖον, καὶ τὸν Κύκνον
κατεμονομάχησε, καὶ τὸν Τέρμερον συρρήξας τὴν
κεφαλὴν ἀπέκτεινεν. Ἄφ' οὗ δὴ καὶ τὸ Τερμέρειον
κακὸν ὀνομασθῆναι λέγουσι. Παιῶν γάρ, ὡς ἔοικε,
κεφαλῇ τοὺς ἐντυγχάνοντας ὁ Τέρμερος ἀπώλλυεν.
Οὕτω δὲ καὶ Θησεὺς κολάζων τοὺς πονηροὺς ἐπέξηλ-
θεν, οἷς μὲν ἐβιάζοντο τοὺς ἄλλους, ὑπ' ἐκείνου
καταβιαζομένους, ἐν δὲ τοῖς τρόποις τῆς ἑαυτῶν ἀδι-
κίας τὰ δίκαια πάσχοντας.

XII. Προϊόντι δὲ αὐτῷ καὶ γενομένῳ κατὰ τὸν

Κρησιὸν ἄνδρες ἐκ τῆς Φυλιαλιδῶν γένους ἀπαντή-
 σαντες ἠσπάζοντο πρῶτοι, καὶ δεομένου καθαρθῆ-
 ναι, τοῖς νεγμισμένοις ἀγνίσαντες, καὶ μειλίχια θύ-
 σαντες, εἰστίασαν οἴκοι, μηδενὸς πρότερον αὐτῷ φι-
 λανθρώπου καθ' ὁδὸν ἐντυχόντος. Ἡμέρα μὲν οὖν
 ὀγδόη λέγεται Κρονίου μηνός, ὃν νῦν Ἐκατομβαιῶ-
 να καλοῦσι, καταλθεῖν εἰς τὴν πόλιν. Εὖρε δὲ
 τὰ τε κοινὰ ταραχῆς μιστὰ καὶ διχοφροσύνης, καὶ
 τὰ περὶ τὸν Αἰγέα καὶ τὸν οἶκον ἰδίᾳ νοσοῦντα.
 Μήδεια γὰρ ἐκ Κορίνθου φυγοῦσα, φάρμακοῖς ὑπο-
 σχομένη τῆς ἀτεκνίας ἀπαλλάξειν Αἰγέα, συνῆν αὐ-
 τῷ. Προαισθητομένη δὲ περὶ τοῦ Θησεῦς αὕτη, τοῦ
 μὲν Αἰγέως ἀγνοῦντος, ὅστις δὲ πρεσβυτέρου καὶ
 φοβουμένου πάντα διὰ τὴν στάσιν, ἔπεισεν αὐτὸν,
 ὡς ξῆρον ἐστιῶντα, φάρμακοῖς ἀνελεῖν. Ἐλθὼν οὖν
 ὁ Θησεὺς ἐπὶ τὸ ἄριστον, οὐκ ἰδοκίμαζε φράζειν
 αὐτὸν, ὅστις εἴη, πρότερος, ἐκείνῳ δὲ βουλάματος
 ἀρχὴν ἀνευρέσειος παρασχεῖν, κρεῶν παρακλειμένων,
 σπασάμενος τὴν μάχαιραν, ὡς ταῦτα τέμνων, ἐδει-
 κνυεν ἐκείνῳ. Ταχὺ δὲ καταμαθὼν ὁ Αἰγεὺς, τὴν
 μὲν κύλικα τοῦ φαρμάκου κατέβαλε, τὸν δὲ υἷον
 ἀνακρίνας, ἠσπάζετο, καὶ συναγαγὼν τοὺς πολίτας,
 ἐγνώριζεν αὐτὸν, ἠδέως δεχομένους διὰ τὴν ἀνδρα-
 γαδίαν. Λίγεται δὲ, τῆς κύλικος πεπούσης, ἐκχυ-
 θῆναι τὸ φάρμακον, ὅπου νῦν ἐν Δελφίνῳ τὸ πε-
 ρίφρακτόν ἐστιν. Ἐνταῦθα γὰρ ὁ Αἰγεὺς ἔκει·
 καὶ τὸν Ἐρμῆν, τὸν πρὸς ἑω τοῦ ἱεροῦ, καλοῦσιν
 ἐπὶ Αἰγέως κύλικις.

XIII. Οἱ δὲ Παλλαντίδαι πρότερον μὲν ἤλιπον αὐτοὶ τὴν βασιλείαν καθέξειν, Αἰγῶς ἄτεκνου τελευτήσαντος· ἐπεὶ δὲ Θησεὺς ἀπεδείχθη διάδοχος, χαλεπῶς φέροντες, εἰ βασιλεύει μὲν Αἰγεὺς, θετός γενόμενος Πανδίωνι, καὶ μηδὲν Ἐριχθαΐδαις προσήκων, βασιλεύσει δ' ὁ Θησεὺς, πάλιν ἔπηλυς ὢν καὶ ξένος, εἰς πόλεμον καθίσταντο. Καὶ διελόντες ἑαυτούς, οἱ μὲν ἔμφανῶς Σφητιτόθεν ἐχώρουν ἐπὶ τὸ ἄσπι μετὰ τοῦ πατρὸς, οἱ δὲ Γαργητιοὶ κρύψαντες ἑαυτούς, ἐνήδρευον, ὡς διχόθεν ἐπιθησόμενοι τοῖς ὑπεναντίοις. Ἦν δὲ κήρυξ μετ' αὐτῶν ἀνήρ Ἀγνούσιος, ὄνομα Λεῶς. Οὗτος ἐξήγγειλε τῷ Θησεῖ τὰ βουλευμένα τοῖς Παλλαντίδαις. Ὁ δὲ ἐξαίφνης ἐπιπεσὼν τοῖς ἐνεδρευούσι, πάντας διέσφειρεν. Οἱ δὲ μετὰ τοῦ Πάλλαντος πυθόμενοι, διεσπάρησαν. Ἐκ τούτου φασὶ τῷ Παλληναίων δήμῳ πρὸς τὸν Ἀγνουσίαν ἐπιγαμίαν μὴ εἶναι, μηδὲ κηρύττεσθαι τοῦ πικώριον παρ' αὐτοῖς, Ἀκούετε λεῶ· μισοῦσε γὰρ τοῦνομα διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ ἀνδρός.

XIV. Ὁ δὲ Θησεὺς ἐνεργὸς εἶναι βουλόμενος, ἅμα δὲ καὶ δημαγωγῶν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν Μαραθῶνιον ταῦρον, οὐκ ὀλίγα πράγματα τοῖς οἰκοῦσι τὴν Τετράπολιν παρέχοντα· καὶ χειρωσάμενος ἐπεδείξατο ζῶντα, διὰ τοῦ ἄστεος ἐλάσας, εἶτα τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δελφινίῳ κατέθυσεν. Ἡ δὲ Ἐκάλη, καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μυθολόγημα τοῦ ξενισμοῦ καὶ τῆς ὑποδοχῆς, ἔοικε μὴ πάσης ἀμοιρεῖν ἀληθείας. Ἔθνον γὰρ Ἐκαλήσια οἱ περὶξ ἄλλοι δημοὶ συνιόντες Ἐκαλήσια

Διῦ, καὶ τὴν Ἐκάλην ἐτίμων, Ἐκυλίην ὑποκοριζόμενοι, διὰ τὸ κἀκείνην νέον ὄντα κομιδῇ τὸν Θησίᾳ ξενίζουσαν ἀσπάζασθαι πρεσβυτικῆς, καὶ φιλόφρονῆσθαι τοιοῦτοις ὑποκορισμοῖς. Ἐπεὶ δὲ ἠῤῥατο μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ Διῦ, βαδίζοντος ἐπὶ τὴν μάχην, εἰ σὺς παραγένοιτο, θύσειν, ἀπέθανε δὲ, πρὶν ἐκεῖνον ἐπανελθεῖν, ἔσχε τὰς εἰρημένους ἀμοιβὰς τῆς φιλοξενίας, τοῦ Θησίως κελύσαντος, ὡς Φιλόχορος ἱστορεῖται.

XV. Ὀλίγῳ δὲ ἔσπερον ἦκον ἐκ Κρήτης τὸ τρίτον οἱ τὸν δασμὸν ἀπάξοντες. Ὅτι μὲν οὖν Ἀνδρόγῳ περὶ τὴν Ἀττικὴν ἀποθανεῖν δόλω δόξαντος, ὅτε Μίνως πολλὰ κακὰ παλεμῶν εἰργάζετο τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ δαιμόνιον ἔφθειρε τὴν χώραν· ἀφορία τε γὰρ καὶ νόσος ἐπέσηψε πολλή, καὶ ἀνέδυσαν οἱ ποταμοί· καὶ τοῦ θεοῦ προστάξαντος, ἰλασαμένοις τὸν Μίνω καὶ διαλλαγῆσαι, λωφήσιν τὸ μήνιμα, καὶ τῶν κακῶν ἕσασθαι παῦλαν, ἐπιπηρευσαμένοι καὶ θεηθέντες, ἐποίησαντο συνθήκας, ὥστε πέμπειν δι' ἐννέα ἔτων δασμὸν, ἡϊθέιους ἑπτὰ καὶ παρθένους τεσσαύτας, ὁμολογοῦσιν οἱ πλείστοι τῶν συγγραφέων. Τοὺς δὲ παῖδας εἰς Κρήτην κομίζομένους ὁ μὲν τραγικώτατος μῦθος ἀποφαίνει τὸν Μινώταυρον ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ διαφθεῖρειν, ἣ πλατωνίμους αὐτοὺς, καὶ τυχεῖν ἐξόδου μὴ δυναμένων, ἐκεῖ καταθνήσκειν· τὸν δὲ Μινώταυρον, ὡσπερ Εὐροπίδης φησὶ,

Σύμμικτον εἶδος κἀποφύλιον βρέφος

γεγονέναι, και

Ταύρου μεμίχθαι και βροτοῦ διπλῆ φύσει.

XVI. Φιλόχορος δέ φησιν οὐ ταῦτα συγχωρεῖν Κρήτας, ἀλλὰ λέγειν, ὅτι φρουρά μὲν ἦν ὁ Λαβυρινθος, οὐθὲν ἔχων κακόν, ἀλλ' ἦ τὸ μὴ διαφυγεῖν τοὺς φυλαττομένους· ἀγῶνα δὲ ὁ Μίνως ἐπ' Ἀνδρόγεω γυμνικὸν ἐποίησε, και τοὺς παῖδας ἄθλα τοῖς νικῶσιν ἐδίδου, τίως ἐν τῷ Λαβυρινθῷ φυλαττομένους· ἐνίκα δὲ τοὺς προτέρους ἀγῶνας ὁ μέγιστον παρ' αὐτῷ δυνάμενος τότε και στρατηγῶν, ὄνομα Ταῦρος, ἀνὴρ οὐκ ἐπιεικῆς και ἡμερος τὸν τρόπον, ἀλλὰ και τοῖς παισὶ τῶν Ἀθηναίων ὑπερηφάνως και χαλεπῶς προσφερόμενος. Ἀριστοτέλης δὲ και αὐτὸς ἐν τῇ Βοττιαίων πολιτείᾳ δῆλός ἐστιν οὐ νομίζων ἀναιρεῖσθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ τοῦ Μίνω, ἀλλὰ θητεύοντας ἐν τῇ Κρήτῃ καταγηροῖσκαίν· και ποτε Κρήτας, εὐχὴν παλαιὰν ἀποδιδόντας, ἀνθρώπων ἀπαρχὴν εἰς Δελφοὺς ἀποστέλλειν· τοῖς δὲ πεμπομένοις ἀναμιχθέντας ἐκγόρους ἐκείνων συνεξελθεῖν· ὡς δὲ οὐκ ἦσαν ἱκανοὶ τρέφειν ἑαυτοὺς αὐτόθι, πρῶτον μὲν εἰς Ἰταλίαν διαπεράσαι, καί ποτε κατοικεῖν περὶ τὴν Ἰαπυγίαν· ἐκεῖθεν δὲ αὐθις εἰς Θράκην κομισθῆναι, και κληθῆναι Βοττιαίους· διὸ τὰς κόρας τῶν Βοττιαίων θυσιῶν τινὰ τελούσας ἐπαίδειν, ἴωμεν εἰς Ἀθήνας. Ἔοικε γάρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι φωνὴν ἐχούσῃ πόλει και μούσαν ἀπεχθάνεσθαι. Και γάρ ὁ Μίνως αἰεὶ διστέλει κακῶς ἀκούων και λοιδορούμενος ἐν τοῖς Ἀττικοῖς θεάτροις. Καὶ οὕτε

Ἡσίδοσ ἀντὸν ἔφησι, βασιλεύτατον, οὗτα Ὀμηροσ, ἑαριστήν Διδὸσ προσυγορεύσασ· ἀλλ' ἐπικρατήσασ-
 τασ οἱ τραγικοί, πολλήν ἀπὸ τοῦ λογιέου καὶ τῆσ
 κτηνῆσ ἀδοξίαν αὐτοῦ κατισκέδασαν, ὡσ χαλεποῦ
 καὶ βιαίου γενομένου· καίτοι φασὶ τὸν μὲν Μίνωσ
 βασιλίμ καὶ νομοθέτην, δικαστήν δὲ τὸν Ῥυδάμαν-
 θυν εἶναι καὶ φύλακα τῶν ὠρισμένων ὑπ' ἐκείνου
 δικαίων.

XVII. Ἐπεὶ δ' οὖν καθῆκεν ὁ χρόνος τοῦ τρί-
 του δασμοῦ, καὶ παρέχειν ἔδει τοὺσ πατέρασ ἐπὶ
 τὸν κλῆρον, οἷσ ἦσαν ἡἷθεοὶ παῖδασ, αὐθὶσ ἀν-
 φύοντο τῷ Διγαῖ διαβολαὶ πρὸσ τοὺσ πολίτασ, ὀδυ-
 ρομένουσ καὶ ἀγανακτοῦντασ, διε πάντων αἴτιοσ
 ὦν ἐκεῖνοσ, οὐδὲν μέρος μετέχει τῆσ κολάσασ μὸ-
 νοσ, ἀλλ' ἐπὶ νόθῳ καὶ ξένῳ παιδὶ τὴν ἀρχὴν πε-
 ποιημένος, αὐτοὺσ περιορᾷ γνησίων ἐρήμοουσ καὶ ἄ-
 παιδασ ἀπολειπομένουσ. Τεῦτ' ἦρία τὸν Θησίμ, καὶ
 δικαίων μὴ ἀμελεῖν, ἀλλὰ κοινογεῖν τῆσ τύχησ τοῖσ
 πολίτασ, ἐπέδωκεν ἑαυτοῦ ὠνευκλήρου προσιθών.
 Καὶ τοῖσ μὲν ἄλλοισ τό τε φρόνημα θαυμαστόν ἐ-
 φάνη, καὶ τὸ δημοτικὸν ἠγάπησαν· ὁ δὲ Διγαῦσ,
 ἐπεὶ δεόμενοσ καὶ καθυκεταίων ἀμετάπειστοσ ἑώρα
 καὶ ἀμετάτρεπτοσ, ἀπεκλήρωσε τοὺσ ἄλλοουσ παῖ-
 δασ. Ἐλλάνικοσ δὲ φησιν, οὐ τοὺσ λαχόντασ ἀπὸ
 κλήρου καὶ τὰσ λαχούσασ ἐπέμπειν τὴν πόλιν, αὐ-
 τὸν δὲ τὸν Μίνωσ παραγεωόμενον ἐκλίγεσθαι, καὶ
 τὸν Θησίμ πάντων ἐλάσθαι πρῶτοσ ἐπὶ τοῖσ ἐρι-
 σθεῖσιν· ὠρισμένον δ' εἶναι, τὴν μὲν ναῦν Ἀθη-

πατρὸς ἠπαρέχειν, ἐμβάντας δὲ πλεῖν σὺν αὐτῷ τοὺς ἠϊθίους, μηδὲν ὄπλον ἀρήϊον ἐπιφερομένους· ἀπολομένου δὲ τοῦ Μικωταύρου, πέρας ἔχειν τὴν ποιήν. Ἀρτίτερον μὲν οὖν οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς ὑπῆκειτο· διὸ καὶ μέλαν ἰστίον ἔχουσαν, ὡς ἐπὶ συμφορᾷ προδήλω, τὴν ναῦν ἐπεμπον· τότε δὲ τοῦ Θησεῦς τὸν πατέρα θαρσύνοντος καὶ μεγαληγοροῦντος, ὡς χειρώσεται τὸν Μινώταυρον, ἔδωκεν ἔτερον ἰστίον λευκὸν τῷ κυβερνήτῃ, κελύσας ὑποστρέφοντα, σωζομένου τοῦ Θησεῦς, ἐπάρασθαι τὸ λευκόν· εἰ δὲ μὴ, τῷ μέλανι πλεῖν, καὶ ἀποσημαίνειν τὸ πάθος. Ὁ δὲ Σιμωνίδης οὐ λευκὸν φησὶν εἶναι τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Αἰγέως, ἀλλὰ φοινίκεον ἰστίον ὑγρῷ πεφυρμένον πρίνου ἄνθει ἐριθάλλον· καὶ τοῦτο τῆς σωτηρίας αὐτῶν ποιήσασθαι σημεῖον. Ἐκυβάρνα δὲ τὴν ναῦν Ἀμαρσυάδας Φέρεκλος, ὡς φησὶ Σιμωνίδης. Φιλόχορος δὲ παρὰ Σκίρου φησὶν ἐκ Σαλαμίνοσ τὸν Θησεῖα λαβεῖν κυβερνήτην μὲν Ναυσίδου, πρωρία δὲ Φαίακα, μηδέπω τότε τῶν Ἀθηναίων προσιχόντων τῇ θαλάσῃ· καὶ γὰρ εἶναι τῶν ἠϊθίων ἓνα Μενέσθην Σκίρου θυγατριδοῦν. Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις ἠρῶα Ναυσίδου καὶ Φαίακος, εἰσαμένου Θησεῦς Φαληροῖ πρὸς τῷ τοῦ Σκίρου ἰεφῶ, καὶ τὴν ἑορτὴν τὰ Κυβερνήσια φησὶν ἐκείνοις τελεῖσθαι.

XVIII. Γενομένου δὲ τοῦ κλήρου, παραλαβὼν τοὺς λαχόντας ὁ Θησεὺς ἐκ τοῦ πρυτανείου, καὶ παρελθὼν εἰς Δελφίνιον, ἔθηκεν ὑπὲρ αὐτῶν τῷ

Ἀπόλλωνι τὴν ἱεστηρίαν. Ἦν δὲ κλάδος ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλάτας ἐρίω λευκῷ κατιστεμμένος. Εὐξήμενος δὲ κατέβαινον ἔκτη μηνὸς ἐπὶ θαλάσσαν Ἰσταμίνου Μουρυχίωνος, ἧ καὶ νῦν ἔτι τὰς κόρας πέμπουσιν ἰλασομένους εἰς Δελφίσιον. Λέγεται δὲ αὐτὰ τὸν μὲν ἐν Δελφοῖς ἀνελεῖν θεῖον, Ἀφροδίτην καθηγεμόνα ποιῆσαι καὶ παρακαλεῖν συνέμπορον. Θύοντι δὲ πρὸς θαλάσση τὴν αἶγα θήλειαν οὖσαν, αὐτομάτως τραγὸν γενέσθαι διὸ καὶ καλεῖσθαι τὴν θεὸν Ἐπιτραγίαν.

ΕΙΚ. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς Κρήτην, ὡς μὲν οἱ πολλοὶ γράφουσι καὶ ἄδουσι, παρὰ τῆς Ἀριάδνης ἐρασθείσης τὸ λίνον λαβῶν, καὶ διδαχθεὶς, ὡς ἔστι τοῦ λαβυρίνθου τοὺς ἐλιγμοὺς διαφελεῖν, ἀπέκτεινε τὸν Μινώταυρον, καὶ ἀπέπλευσε τὴν Ἀριάδνην ἀναλαβῶν καὶ τοὺς ἠϊθέους. Φερεκύδης δὲ καὶ τὰ ἑδάφη τῶν Κρητικῶν νειῶν φησὶν ἐκκόψαι τὸν Θησεῖα, τὴν δίαξιν ἀφαιρούμενον. Δήμων δὲ καὶ τὸν Ταῦρον ἀναιρεθῆναι φησὶ τὸν τοῦ Μίνω στρατηγὸν, ἐν τῷ λιμένι διαναυμαχοῦντα, τοῦ Θησεῖος ἐκπλέοντος. Ὡς δὲ Φιλόχορος ἰστόρηκε, τὸν ἀγῶνα τοῦ Μίνω συντελοῦντος, ἐπίδοξος ὢν ἅπαντας πύλιν νικήσειν ὁ Ταῦρος ἐφθονεῖτο. Καὶ γὰρ ἡ δύναμις αὐτοῦ διὰ τὸν τρέπον ἦν ἐπαχθῆς, καὶ διαβολὴν εἶχεν, ὡς τῇ Πασιφίῃ πλεσιζῶσα. Διὸ καὶ τοῦ Θησεῖος ἀξιούντος ἀγωνίσασθαι, στήναι ἤρην ὁ Μίνω. Ἐθούς δὲ ὄντος ἐν Κρήτῃ δεῖσθαι καὶ τὰς γυναῖκας, Ἀριάδνη παρούσα πρὸς τε τὴν ὄψιν ἐξ-

πλάγη τοῦ Θησεύς, καὶ τὴν ἄθλησιν ἐθαύμασε πάντων κρατήσαντος, Ἡσθεὶς δὲ καὶ ὁ Μίνως, μάλιστα τοῦ Ταύρου καταπαλαιωθέντος καὶ προτηλακισθέντος, ἀπέδωκε τῷ Θησεῖ τοὺς παῖδας, καὶ ἀνῆκε τῇ πόλει τὸν δασμόν. Ἰδίως δὲ πως καὶ περιτῶς ὁ Κλειθῆμος ἀπήγγειλε περὶ τούτων, ἄνωθ' ἐν ποθὲν ἀρξάμενος· ὅτι δόγμα κοινὸν ἦν Ἑλλήνων μηδεμίαν ἐκπλεῖν τριήρη μηδαμόθεν ἀνδρῶν πᾶντε πλείονας δεχομένην· τὸν δὲ ἄρχοντα τῆς Ἀργοῦς Ἰάσονα μόνον περιπλεῖν, ἐξείργοντα τῆς θαλάσσης τὰ ληστῆρια. Δαίδαλου δὲ πλοῖον φυγόντος Κρήτηθεν εἰς Ἀθήνας, Μίνως παρὰ τὰ δόγματα μακρᾷς ναυσὶ διώκων, ὑπὸ χειμῶνος εἰς Σικελίαν ἀπηνέχθη, καὶ κατὰ κράτος τὸν βίον. Ἐπεὶ δὲ Λευκαλίαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ, πολέμικῶς ἔχων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπεμψεν ἐνδιδόναι Δαίδαλον αὐτῷ κελεύων, ἢ τοὺς παῖδας ἀποκτενεῖν ἀπειλῶν, οὓς ἔλαβεν ἀμήρους ὁ Μίνως· τούτῳ μὲν ἀπεκρίνατο πρῶτος ὁ Θησεύς, παραιτούμενος ἀνεψιὸν ὄντα Δαίδαλον, καὶ κείνην κατὰ γένος προσήκοντα, μητρὸς ὄντα Μερόπης τῆς Ἐρεχθίδος, αὐτὸς δὲ ναυπηγία ἐπεβάλλετο, τῇ μὲν ἐν Θυματαδῶν αὐτόθι, μακρὰν τῆς ξηρικῆς ὁδοῦ, τῇ δὲ διὰ Πιτθίδος ἐν Τριζῆνι, βουλόμενος λανθάνειν. Γενομένων δὲ ἐτοίμων, ἐξέπλευσε, τὸν τε Δαίδαλον ἔχων καὶ φυγάδας ἐκ Κρήτης καθηγεμόνας· οὐδενὸς δὲ προειδότος, ἀλλὰ ναῦς φιλίας οἰομένων τῶν Κρητῶν προσφέρεσθαι, τοῦ λιμένος κρατήσας καὶ ἀποβάς ἔρθασεν εἰς τὴν Κνωσσὸν

παρελθὼν, καὶ μάχην ἐν πύλαις τοῦ Λαβυρίνθου συνάψας, ἀπέκτεινε τὸν Δευκαλίωνα καὶ τοὺς δορυφόρους. Ἐν δὲ τοῖς πράγμασι τῆς Ἀριάδνης γενομένης, σπαισάμενος πρὸς αὐτήν, τοὺς τε ἡϊθέους δυνίλαβε, καὶ φίλιαν ἐποίησε τοῖς Ἀθηναίοις πρὸς τοὺς Κρητίους, ὁμύσαντας μηδέποτε πολέμου καταρξέειν.

XX. Πολλοὶ δὲ λόγοι καὶ περὶ τούτων ἔτι λέγονται, καὶ περὶ τῆς Ἀριάδνης, οὐδὲν ὁμολογοῦμενον ἔχοντες. Οἱ μὲν γὰρ ἀπάγξασθαι φασὶν αὐτήν ἀπολειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θησίως, οἱ δὲ εἰς Νάξον ὑπὸ ναυτιῶν κομισθεῖσαν, Ἰνδάρῳ τῷ ἱερῷ τοῦ Διονύσου συνοικεῖν, ἀπολειφθῆναι δὲ τοῦ Θησίως ἰρῶντος ἑτέρας.

Διὸς γὰρ μιν ἔπειρεν ἕως Πανοπηίδος Αἰγλῆς. Τῦντο γὰρ τὸ ἔπος ἐκ τῶν Ἡσιόδου Παισιστρατον ἐξελεῖν φησὶν Ἡσίας ὁ Μεγαρέας· ὅσπερ αὖ πάλιν ἑμβολῶν εἰς τὴν Ὀμήρου νεκυίαν τὸ,

Θησία, Πειρίθοόν τε, θεῶν ἀριδείκτα τέκνα, χαριζόμενον Ἀθηναίοις. Ἔνοι δὲ καὶ τεκνῶν ἐκ Θησίως Ἀριάδνην Οἰνοπίωνα καὶ Στάφυλον· ὧν καὶ ὁ Κλος Ἰών ἐστὶ, περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρὶδος λέγων·

Τὴν ποτε Θησιίδης ἔπειρεν Οἰνοπίων.

Ἄδ' ἐστὶν εὐφημώτατα τῶν μυθολογουμένων, πάντες, ὡς ἔπος εἰπῆν, διὰ στόματος ἔχουσι. Ἴδιον δὲ τινα περὶ τούτων λόγον ἐπέδωκε Παιῶν ὁ Ἀμαθοσίγιος. Τὴν γὰρ Θησία φησὶν ὑπὸ χειμῶνος εἰς Κύπρον ἐξεκχθέντα, καὶ τὴν Ἀριάδνην ἔγκυον ἔχοντα, φαύλας δὲ διακειμένην ὑπὸ τοῦ σάλλου καὶ δυσφοροῦσαν,

ἐκβιβάσαι μύθη· αὐτὸν δὲ τῷ πλοίῳ βοηθῶντα, πάλιν εἰς τὸ πύλαγος ἀπὸ τῆς γῆς φέρεσθαι. Τὰς οὖν ἐγχωρίους γυναῖκας τὴν Ἀριάδην ἀναλαβεῖν καὶ περιέπειν ἀθυμοῦσαν ἐπὶ τῇ μονίᾳ, καὶ γράμματα πλαστὰ προσφέρειν, ὡς τοῦ Θησέως γράφογτος αὐτῇ, καὶ περὶ τὴν ὠδίνα συμπονεῖν καὶ βοηθεῖν· ἀποθανοῦσαν δὲ θάψαι, μὴ τεκοῦσαν. Ἐπανελθόντα δὲ τὸν Θησεῖα καὶ περίλυπον γενόμενον, τοῖς μὲν ἐγχωρίοις ἀπολιπεῖν χρήματα, συντάξαντα θύειν τῇ Ἀριάδῃ· δύο δὲ μικροὺς ἀνδριαντίσκους ἰδυῦσασθαι, τὸν μὲν ἀργυροῦν, τὸν δὲ χαλκοῦν. Ἐν δὲ τῇ θυσίᾳ τοῦ Γορπιαίου μῆρὸς ἰσταμένου δευτέρου, κατακλινόμενόν τινα τῶν νεανίσκων φθέγγεσθαι καὶ ποιεῖν, ἕπερ ὠδίνουσαι γυναῖκες· καλεῖν δὲ τὸ ἄλλος Ἀμαθουσίους, ἐν ᾧ τὸν τάφον δεικνύουσιν, Ἀριάδνης Ἀφροδίτης. Καὶ Νεξίων δὲ τινες ἰδίως ἱστοροῦσι δύο Μίνωας γενέσθαι καὶ δύο Ἀριάδνας, ὧν τὴν μὲν Διονύσῳ γαμηθῆναι φασὶν ἐν Νάξῳ, καὶ τοὺς περὶ Στάφυλον τεκεῖν· τὴν δὲ νεωτέραν, ἀρπασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θησέως, καὶ ἀπολειφθεῖσαν, εἰς Νάξον ἔλθειν· καὶ τροφὸν μετ' αὐτῆς ὄνομα Κορκύνην, ἧς δεικνύσθαι τάφον. Ἀποθανεῖν δὲ καὶ τὴν Ἀριάδην αὐτῷδε, καὶ τιμὰς ἔχειν οὐχ ὁμοίως τῇ προτέρᾳ. Τῇ μὲν γὰρ ἡδομένους καὶ παίζοντας ἑορτάζειν, τὰς δὲ ταύτην δρωμένας θυσίας εἶναι πένθει τινὶ καὶ στυγρότητι μεμιγμένας.

XXI. Ἐκ δὲ τῆς Κρήτης ἀποπλέων εἰς Ἀῆλον

κατέσχε, καὶ τῷ θεῷ Θύσας, καὶ ἀναθαίς τὸ Ἀφρο-
δίσιον, ὃ παρὰ τῆς Ἀριώδνης Ἐλβεγ, ἐχόρευσε μιτὰ
τῶν ἡϊθέων χοραίαν, ἣν ἔτι νῦν ἐπιτελεῖν Δηλίους
λέγουσι, μίμημα τῶν ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ περιόδῳ
καὶ διεξόδῳ, ἐν τινι θυθμῷ περιελλέξαις καὶ ἀπο-
λλέξαις ἔχοντι γιγνομένην. Καλεῖται δὲ τὸ γένος τοῦτο
τῆς χοραίας ὑπὸ Δηλίων γέροντος, ὡς ἱστορεῖ Δικαι-
αρχος. Ἐχόρευσε δὲ περὶ τὸν Κερατῶνα, βωμὸν ἐκ
κεράτων συνηροσμένον ἐωνύμων ἀπάντων. Ποιῆ-
σαι δὲ καὶ ἀγῶνα φασὶν αὐτὸν ἐν Δήλῳ, καὶ τοῖς
νικῶσι τότε πρῶτον ὑπ' ἐκείνου φοῖνικα δοθῆναι.

XXII. Τῇ δὲ Ἀττικῇ προσφερομένων, ἐκλαθέ-
σθαι μὲν αὐτὸν, ἐκλαθεσθαι δὲ καὶ τὸν κυβερνήτην
ὑπὸ χαρᾶς, ἐπίρασθαι τὸ ἱατρίον, ὃ τὴν σωτηρίαν
αὐτῶν ἔδει γνώριμον τῷ Διγῷ γενέσθαι· τὸν δὲ, ἀ-
πογόντα, ῥίψαι κατὰ τῆς πέτρας ἑαυτὸν, καὶ δια-
φθαρεῖν. Καταπλεύσας δὲ ὁ Θεσεύς, ἔθνε μὲν
αὐτὸς, ἄς ἐκπλίαν θυσίας ἠΰξαιτο τοῖς θεοῖς, Φα-
ληροῖ, κήρυκα δὲ ἀπίστειλε τῆς σωτηρίας ἄγγελον
εἰς ἄστν. Οὗτος ἐγύτευεν ὀδυρομένοις τε πολλοῖς τὴν
τοῦ βασιλέως τελευτήν, καὶ αὐτὸν χαίρουσιν, ὡς εἰκός,
ἑτέροις, καὶ φιλοφρονεῖσθαι καὶ στεφανοῦν αὐτὸν
ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ προθύμοις οὔσι. Τοὺς μὲν οὖν στε-
φάνους διχόμενος, τὸ κηρύκειον ἀνέστηφεν· ἐπαγγελ-
θῶν δὲ ἐπὶ θάλασσαν, οὔπω πεπαιημένου σπανδαῖς
τοῦ Θεσεύς, ἔξω περιέμεινε, μὴ βουλόμενος τῆς
θυσίας ταράξαι. Γενομένων δὲ τῶν σπονδῶν, ἐπήγ-
γειλε τὴν τοῦ Διγῶς τελευτήν. Οἱ δὲ σὺν κλαυθμῷ

καὶ θορύβῳ σκιδόντες ἀνέβαινον εἰς τὴν πόλιν. Ὅθι καὶ νῦν ἐν τοῖς ᾠχοφοροῖσι στεφανοῦσθαι μὲν οὐ τὸν κήρυκα λέγουσιν, ἀλλὰ τὸ κηρύκειον· ἐπιφωνεῖν δὲ ταῖς σπονδαῖς, Ἐλαλεῦ, Ἰοῦ, Ἰοῦ, τοὺς παρόντας. Ὡς τὸ μὲν σκιδόντες ἀναφωνεῖν καὶ παιωνίζοντας εἰσώθαι, τὸ δὲ ἐκπλήξαι καὶ ταραχῆς ἐστὶ. Θάψας δὲ τὸν πατέρα, τῷ Ἀπόλλωνι τὴν εὐχὴν ἀπεδίδου τῇ ἑβδόμῃ τοῦ Πυκανεψίωτος μηνὸς ἰσταμένου· ταύτη γὰρ ἀνέβησαν εἰς ἄστυ σώθόντες. Ἡ μὲν οὖν ἔφησις τῶν ἄσπριων λέγεται γενέσθαι διὰ τὸ σωθέντας αὐτοὺς εἰς ταυτὸ συμμίξαι τὰ περὶ πάντα τῶν σιτίων, καὶ μίαν χύτραν κοινὴν ἐψήσαντας συγσυστιαθῆναι, καὶ συγκαταπραγεῖν ἀλλήλοις. Τὴν δὲ εἰρεσιώνην ἐκφέρουσι, κλάδον ἐλαίας ἐρίφῳ μὲν ἀνεστεμμένον, ὥσπερ τότε τὴν ἰμετηρίαν, πεντοδαπέων δὲ ἀνάπλεων καταργμάτων, διὰ τὸ λῆξαι τὴν ἀφορίαν, ἐπάθοντες·

Εἰρεσιώνη σῦκα φέροι, καὶ πίονας ἄρτους,

Καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ, καὶ ἔλαιον ἀποψήσασθαι,

Καὶ κύλικα εὐζωρον, ὡς ἂν μεθύουσα καθύδης.

Καίτοι ταῦτά τις ἐπὶ τοῖς Ἡρακλείδαις γενέσθαι λέγουσιν, οὕτως διατηρομένοις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· οἱ δὲ πλείονες, ὡς προείρηται.

XXIII. Τὸ δὲ πλοῖον, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἠϊθέων ἔπλευσε, καὶ πάλιν εἰσώθη, τὴν τριακόντορον, ἄχρι τῶν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως χρόνων διεφύλακτον οἱ Ἀθηναῖοι, τὰ μὲν παλαιὰ τῶν ξύλων ὑφαιραῦντες, ἄλλα δὲ ἐμβάλλοντες ἰσχυρὰ καὶ συμ-

πηγνύντες οὕτως, ὥστε καὶ τοῖς φιλοσόφοις εἰς τὸν αὐξήμενον λόγον ἀμφιδοξούμενον παράδειγμα τὸ πλοῖον εἶναι, τῶν μὲν, ὡς τὸ αὐτὸ, τῶν δὲ, ὡς οὐ τὸ αὐτὸ διαμένει, λεγόντων. Ἄγουσι δὲ καὶ τὴν τῶν ὠσχοφορίων ἰορτήν, Θησίως κλειστήσαντος. Οὐ γὰρ ἀπάσας, αὐτὸν ἐξαγαγεῖν τὰς λαχούσας τότε παρθέτους, ἀλλὰ τῶν συνήθων νηυσίωνων δύο θηλυφρονεῖς μὲν ὀφθῆναι καὶ νηαροῦς, ἀνδρῶδεις δὲ τὰς ψυχὰς καὶ προθύμους, λουτροῖς τε θιγαμοῖς καὶ σκιατροφίαις, καὶ ταῖς περὶ τὴν πόρην καὶ λιθότητα καὶ χροιάν ἀλοιφαῖς καὶ κοσμήσεσιν, ὡς ἔστιν, ἐξαλλάξαντα κομιδῆν, καὶ διδάξαντα φωνὴν καὶ σχῆμα καὶ βᾶδισιν, ὡς ἐπι μάλιστα, παρθέτους ὀμοιοῦσθαι, καὶ μηδὲν φαίνεσθαι διαφέροντας, ἐμβαλεῖν εἰς τὸν τῶν παρθέτων ὄριθμόν, καὶ διαλαθεῖν ἅπαντας· ἐπεὶ δὲ ἐπαγγῆλθον, αὐτὸν τε πομπεύσαι καὶ τοὺς νηυσίους οὕτως ἀμπεχομένους, ὡς νῦν ἀμπεύχονται τοὺς ὄχλους φέροντες. Φέρουσι δὲ, Διονύσει καὶ Ἀριάδῃ χαριζόμενοι, διὰ τὸν μῦθον· ἢ μᾶλλον, διὰ συγκομιζομένης ἐπαγγῆλθον· αἱ δὲ δειπνοφόροι παραλαμβάνονται, καὶ κοινωνοῦσι πῆς θυσίας, ἀπομιμνόμεναι τὰς μητέρας ἐκείνων τῶν λαχόντων. Ἐπιφοίτων γὰρ αὐτοῖς ὄψαι καὶ σιτία κομιζούσαι· καὶ μῦθοι λέγονται, διὰ τὸ κἀκείνας εὐθυμίας ἔναιεν καὶ παρηγορίας μύθους διεξιέναι τοῖς παισὶ. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ Δήμων ἰστόρηκεν. Ἐξηρέθη δὲ καὶ τέμνος αὐτῶν, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν παρῆσχόντων τὸν δασμόν εἴρων ἔταξεν εἰς

θυσίαν αὐτῶ τελεῖν ἀποφοράς· καὶ τῆς θυσίας ἐπεμελοῦντο Φυταλίδαι, Θησίως ἀποδόντες αὐτοῖς ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας.

XXIV. Μετὰ δὲ τὴν Διγέως τελευτὴν, μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον εἰς νοῦν βαλλόμενος, συνώκισε τοὺς τὴν Ἀττικὴν κατοικοῦντας εἰς ἓν ἄστυ, καὶ μιᾶς πόλεως ἕνα δῆμον ἀπέφηνε τοὺς τέως σποραίδαι ὄντας καὶ δυσανακλήτους πρὸς τὸ κοινὸν πάντων συμφέρον, ἔστι δ' ὅτε καὶ διαφορομένους ἀλλήλοισι καὶ πολεμοῦντας. Ἐπιὼν οὖν ἀνέπειθε κατὰ δῆμους καὶ γένη, τῶν μὲν ἰδιωτῶν καὶ πενήτων ἐνδεχομένων ταχὺ τὴν παροικίαν αὐτοῦ, τοῖς δὲ δυνατοῖς ἀβασίλευτον πολιτείαν προτείνων καὶ δημοκρατίαν, αὐτῷ μόνον ἀρχασι πολέμου καὶ νόμων φύλακι χρησομένην, τῶν δὲ ἄλλων παρέξουσιν ἅπασιν ἰσομοιρίαν. Τοὺς μὲν ταῦτα ἔπειθεν. Οἱ δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ δεδιότες, μεγάλην οὔσαν ἤδη, καὶ τὴν τόλμαν, ἐβούλοντο πειθόμενοι μᾶλλον, ἢ βιαζόμενοι, ταῦτα συγχωρεῖν. Καταλύσας οὖν τὰ παρ' ἐκάστοις πρυτανεῖα καὶ βουλευτήρια καὶ ἀρχάς, ἐν δὲ ποιήσας ἅπασιν κοινὸν ἐνταῦθα πρυτανεῖον καὶ βουλευτήριον, ὅπου νῦν ἴδρυται τὸ ἄστυ, τὴν τε πόλιν Ἀθῆνας προσηγόρευσε, καὶ Παναθηναία θυσίαν ἐποίησε κοινήν. Ἔθυσε δὲ καὶ Μετοίκια τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ ἑκατομβαιῶνος, ἣν ἔτι νῦν θύουσι. Καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείς, ὥσπερ ἠμολόγησε, διχόσμησεν τὴν πολιτείαν, ἀπὸ θεῶν ἀρχόμενος· ἦμε γὰρ αὐτῷ χρησμός ἐκ Δελφῶν μαντευσόμενος περὶ τῆς πόλεως·

*Αἰγείδῃ Θησεῦ, Πιπθῆδος ἔκγονε κούρης,
 Πολλαῖς τοι πόλίσσι πατὴρ ἐμὸς ἐγκατέθηκε
 Τέρματα καὶ κλαστήρας ἐν ὑμετέρῳ πτολιάρθρῳ.
 Ἄλλα σὺ μὴ τηλήην πεπονημένος ἔνδοθε θυμὸν
 Βουλεύειν· ἄσχος γὰρ ἐν οἴδματι πομποποιεῖσθαι.
 Τοῦτο δὲ καὶ Σιβύλλαν ὑσπερον ἔποιοματίσαι πρὸς
 τὴν πόλιν ἱστοροῦσιν ἀναφθεγγαμένην·*

Ἄσχος βαπτίξῃ· δύναι δὲ τοι οὐ θίμις ἐστίν.

XXV. Ἐτι δὲ μᾶλλον αὐξῆσαι τὴν πόλιν βου-
 λόμενος, ἐκάλεσε πάντας ἐπὶ τοῖς ἴσοις, καὶ τὸ, Δεῦρ'
 ἴτε πάντες λιῶ, κήρυγμα θηαίως γενέσθαι φασί,
 πανθημίαντινὰ καθιστίνοντες. Οὐ μὴν ἄτακτον, οὐδὲ
 μεμνημένην περιῶδον ὑπὸ πλήθους ἐπικυθόντος ἀκρί-
 του γενομένην τὴν δημοκρατίαν· ἀλλὰ πρῶτος ἀπο-
 κρίνας χωρὶς Εὐπατριδῶν καὶ Γεωμόρων καὶ Δημοουρ-
 γῶν, Εὐπατριδῶν γενώσκειν τὰ θεῖα, καὶ παρέχειν
 ἕρχοντες ἀποδοῦς, καὶ νόμων δαδισκαίλους εἶναι,
 καὶ δρίων καὶ ἱερῶν ἐξηγητὰς, τοῖς ἄλλοις πολί-
 ταις ἄσπερ εἰς ἴσον κατέστησε, δόξῃ μὲν Εὐπατρι-
 δῶν, χρείᾳ δὲ Γεωμόρων, πλήθει δὲ τῶν Δημοουρ-
 γῶν ὑπαρέχειν δοκοῦντων. Οἳ δὲ πρῶτος ἀπέκλινε
 πρὸς τὸν ἕχλον, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, καὶ ἀφῆκε
 τὸ μακροχρῆν, ἔοικε μαρτυρεῖν καὶ Ὀμηρὸς ἐν νεῖν
 καταλόγῳ, μόνους Ἀθηναίους δῆμον προσαγορεύ-
 σαι. Ἐποίησε δὲ καὶ νόμισμα, βουὴν ἐγχυροῦσας, ἢ διὰ
 τὸν Μαραθῶνιον ταῦρον, ἢ διὰ τὸν Μίνωι στρα-
 τηγόν, ἢ πρὸς χωρογίαν τοὺς πολίτας παρακαλῶν.
 Ἀπ' ἐκείνου δὲ φασὶ τὸ ἑκατόμβριον καὶ τὸ δεκά-

βοιον ὀνομασθῆναι. Προσπησάμενος δὲ τῇ Ἀττικῇ τὴν Μεγαρικὴν βεβαίως, τὴν Θουλλουμένην ἐν Ἰσθμῷ στήλην ἕστησεν, ἐπιγράψας τὸ διορίζον ἐπιγρᾶμμα τὴν χώραν δυαὶ τριμέτρους, ὧν ἕκαστος τὸ μὲν πρὸς ἑαυτὸν,

Τὰδ' οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία·
τὸ δὲ πρὸς ἑσπέραν,

Τὰδ' ἑστὶ Πελοπόννησος, οὐδ' Ἰωνία·
καὶ τὸν ἀγῶνα πρῶτος ἔθηκεν κατὰ ζῆλον Ἡρακλείους, ὡς δι' ἐκείνον Ὀλύμπια τῷ Διὶ, καὶ δι' αὐτὸν Ἰσθμια τῷ Πασιδῶντι φιλοτιμηθεὶς ἄγειν τοὺς Ἑλληνας. Ὁ γὰρ ἐπὶ Μελικίῳ, τεθεὶς αὐτόθι, νυκτὸς ἰδρᾶτο, τελευτῆς ἔχων μᾶλλον, ἢ θνάσκων καὶ παρηγορισμοῦ, τάξιν. Ἐνιοὶ δὲ φασὶν ἐπὶ Σείρωνι τὰ Ἰσθμια τεθῆναι, τοῦ Θησιῆος ἀφροσιουμένου τὸν φόνον διὰ τὴν συγγένειαν· Σείρωνα γὰρ υἱὸν εἶναι Κανήθου καὶ Ἠνιόχης τῆς Πιπθίως. Οἱ δὲ ἔτιναι, οὐχὶ Σείρωνα· καὶ τὸν ἀγῶνα τεθῆναι διὰ τοῦτον ὑπὸ Θησιῆος, οὐ δι' ἐκείνον. Ἐταξεν οὖν καὶ διορίσαστο πρὸς τοὺς Κορινθίους, Ἀθηναίων τοῖς ἀφροσιουμένοις ἐπὶ τὰ Ἰσθμια παρέχειν προεδρίαν, ὅσον ἂν τόπον ἐπισημῶς κατασκευασθῆν τὸ τῆς θεωρίδος νεὸς ἰσθμίου, ὡς Ἑλλάνικος καὶ Ἀνδρῶν δ' Ἀλιπαρανασσέως ἱστορήκασιν.

XXVI. Εἰς δὲ τὸν πόλεμον ἔκλεισε τὸν Εὐξείνον, ὡς μὲν Φιλόχορος καὶ τινες ἄλλοι λέγουσι, μεθ' Ἡρακλείους ἐπὶ τὰς Ἀμαζόνας συστρατεύσας, καὶ γέρας ἀριστεῖον Ἀστιάτην ἔλαβεν· οἱ δὲ πλείους,

ὧν ἔστι καὶ Φερειῶδης καὶ Ἑλλάνικος καὶ Ἡρόδο-
 ρος, ὕστερον φασὶν Ἡρακλέους ἰδιόστολον πλεύσαι
 τὸν Θησαία, καὶ τὴν Ἀμαζόνα λαβεῖν αἰχμάλωτον,
 πιθανώτερα λέγοντες. Οὐδεὶς γὰρ ἄλλος ἰστέρηται
 τῶν μετ' αὐτοῦ στρατευσάντων Ἀμαζόνα λαβεῖν αἰ-
 χμάλωτον. Βίων δὲ, καὶ ταύτην παρακρουσάμε-
 νον οἴχεσθαι λαβόντα· φῶσι γὰρ οὖσας τὰς Ἀμα-
 ζόνας φιλόφρονες, οὐτε φυγῶν τὸν Θησαία προσβα-
 λόντα τῇ χεῖρι, ἀλλὰ καὶ ἕντια πέμπων· τὸν δὲ,
 τὴν κομίζουσαν ἐμβῆσαι παρακαλεῖν εἰς τὸ πλοῖον·
 ἐμβάσης δὲ, ἀναχθῆναι. Μενευράτης δὲ τις, ἰστο-
 ρίαν περὶ Νικαίας τῆς ἐν Βιθυνίᾳ πόλεως ἐκδαδω-
 κώς, Θησαία φησὶ τὴν Ἀντιόπην ἔχοντα διατρέψαι
 περὶ τούτους τοὺς τόπους· τυγχάνειν δὲ συστρα-
 τεύοντα· αὐτῷ τρεῖς νεανίσκους ἐξ Ἀθητῶν, ἀδι-
 φούς ἀλλήλων, Ἐύνακ καὶ Θόαντα καὶ Σολδόοντα.
 Τοῦτοκ οὖν ἐρῶντα τῆς Ἀντιόπης, καὶ λανθάνοντα
 τοὺς ἄλλους, ἔξαπειν ἔρος ἕνα τῶν συνήθων· ἐπι-
 νου δὲ περὶ ταύτων ἀτυχόσας τῇ Ἀντιόπῃ, τὴν μίαν
 τὴν πεῖραν ἰαχυρῶς ἀποτρέψασθαι, τὸ δὲ πρᾶγμα
 σωφρόνως ἤμα καὶ πρῶτος ἐνεγκεῖν, καὶ πρὸς τὸν
 Θησαία μὴ κατηγορῆσαι. Τοῦ δὲ Σολδόοντος, ὡς ἀ-
 πέγνω, φίλακτος ἑαυτὸν εἰς ποταμὸν τινα καὶ δια-
 φθάραντος, ἠσθημένον τότε τὴν αἰτίαν καὶ τὸ πά-
 θος τῷ νεανίσκῳ τὸν Θησαία, βαθείας ἐνεγκεῖν,
 καὶ δυσφοροῦντα, λάγιστον τι πυνθάρρηστον ἀνεγκ-
 εῖν πρὸς ἑαυτὸν· ἦναι γὰρ αὐτῷ προστεταγμένον
 ἐν Διλοφοῖς ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ἐπὶ ἕντης ἰστα-

ἤ μάλλιστα· καὶ περιλύπος γένηται, πόλιν· ἐκεῖ
 καίσαι, καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν τινὰς ἡγεμόνας κατα-
 λιπεῖν. Ἐκ δὲ τούτου, τὴν μὲν πόλιν, ἦν ἔκτισεν,
 ἀπὸ τοῦ θεοῦ Πυθόπολιν προσαγορευῆσαι. Σολό-
 οντα δὲ, τὸν πλησίον ποταμὸν, ἐπὶ τριῇ τοῦ νεα-
 νίσκου. Καταλιπεῖν δὲ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ οἷον
 ἐπιστάτας καὶ νομοθέτας, καὶ σὺν αὐτοῖς Ἑρμόν,
 ἄνδρα τῶν Ἀθηναίων Κυπαριδῶν· ἀφ' οὗ καὶ τό-
 πον Ἑρμοῦ καλεῖν οἰκίαν τοὺς Πυθαγολλίτας, οὐκ
 ὀρθῶς τὴν δευτέραν συλλαβὴν περισπῶντας, καὶ
 τῆς δόξαν ἐπὶ θεὸν ἀπὸ ἡρώος μετατιθέντας.

XXVII. Πρόφασιν μὲν οὖν ταύτην ἔ τῶν Ἀμα-
 ζόνων πόλεμος ἔσχε. Φαίνεται δὲ μὴ φαῦλον αὐτοῦ,
 μηδὲ γυναικίον γενέσθαι τὸ ἔργον. Οὐ γάρ ἂν ἐν
 ἄσσει κατιστρατοπεδεύσαν, οὐδὲ τὴν μάχην συνῆ-
 ψαν ἐν χρόνῳ περὶ τὴν Πενίαν καὶ τὰ Μουσεῖον, εἰ
 μὴ κρατοῦσαι τῆς χώρας, ἀδιδῶς τῇ πόλει προσέ-
 μεξαν. Εἰ μὲν οὖν, ὡς Ἑλλάνικος ἱστορῆκε, τῷ
 Κιμμερικῷ Βοσπόρῳ παγέντι διαβῆσαι περιήλθον,
 ἔργον ἐστὶ πιστεῦραι. Τὸ δὲ ἐν τῇ πόλει σχεδὸν αὐ-
 τὰς ἐνοστρατοπεδεῦσαι, μαρτυρεῖται καὶ τοῖς ὀνύ-
 μασι τῶν τόπων, καὶ ταῖς θήμαις τῶν πρῶτων.
 Πολὺν δὲ χρόνον ὄκνος ἦν καὶ μέλλουσι ἀμφοτέρωσι
 τῆς ἐπιχειρήσεως· τέλος δὲ Θεμιστοκῆς κατὰ τὰ λόγιον
 τῷ Φόβῳ ἀπαγιστάμενος, συνῆψεν αὐτάς. Ἡ μὲν
 οὖν μάχη Βοηδρόμιος ἐγένετο μὲνός, ἀφ' ἧς τὰ
 Βοηδρόμια μέχρι νῦν Ἀθηναῖοι θύουσιν. Ἰστορεῖ δὲ
 καὶ Κλειδῆμος, ἑξακριβοῦν τὰ κατ' ἕνα βασιλεύοντι.

τὸ μὲν εὐθύνμον τῶν Ἀμαζόνων πύρας ἐπιστήριον
 πρὸς τὸ νῦν καλούμενον Ἀμαζόνιον, τὸ δὲ δεξιὸν
 πρὸς τὴν Πύρα κατὰ τὴν Κρύσαν ἦκειν. Μάχε-
 σθαι δὲ πρὸς τοῦτο τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοῦ Μου-
 σείου ταῖς Ἀμαζόσι συμπιπτόντας· καὶ τάφους τῶν
 πεσόντων περὶ τὴν πλατείαν εἶναι τὴν φέρουσαν ἐπι-
 τὰς πύρας, παρὰ τὸ Καλκώδοτος ἠρώων, ὡς νῦν
 Πειραϊκάς ὀνομάζουσι. Καὶ ταύτη μὲν ἐβίασθη-
 ναι μέχρι τῶν Εὐμενίδων, καὶ ὑπεκωρῆσαι ταῖς
 γυναῖξιν ἀπὸ δὲ Παλλαδίου καὶ Ἀρδητιοῦ καὶ Λυ-
 κίου προσβαλόντας, ὥσασθαι τὸ δεξιὸν αὐτῶν ἄχρι
 τοῦ στρατοπέδου, καὶ πολλὰς καταβαλεῖν. Τετάρ-
 τῳ δὲ μηνὶ συνθήκας γενέσθαι διὰ τῆς Ἰππολύτης·
 Ἰππολύτην γὰρ οὗτος ὀνομάζει τὴν τῷ Θησεῖ συνοι-
 κοῦσαν, οὐκ Ἀντιόπην. Ἔτιοι δὲ φασὶ μετὰ τοῦ Θη-
 σεῦς μαχομένην περὶ τὴν ἄνθρωπον, ὑπὸ Μολ-
 παδίας ἀκοντιαθεῖσαν· καὶ τὴν στήλην τὴν παρὰ
 τὸ τῆς Γῆς τῆς Ὀλυμπίας ἱερὸν, ἐπὶ ταύτῃ κείσθαι.
 Καὶ θαυμαστόν οὐκ ἔστι ἐπὶ πράγμασιν οὕτω πᾶ-
 λαιοῖς πλανᾶσθαι τὴν ἱστορίαν· ἐπεὶ καὶ τὰς τε-
 τρομένας φασὶ τῶν Ἀμαζόνων ὑπ' Ἀντιόπης εἰς Καλ-
 κίδα λάθρα διαπεμφθεῖσας, τευχάνειν ἐπιμελείας,
 καὶ ταφῆσαι τινὰς ἐκεῖ περὶ τὸ νῦν Ἀμαζόνιον κα-
 λούμενον. Ἀλλὰ τοῦ γε τὸν πόλεμον εἰς σπονδὰς τε-
 λευτῆσαι μισθῆριόν ἐστιν ἢ τε τοῦ τόπου κλήσις
 τοῦ παρὰ τὸ Θησεῖον, ὅπερ Ὀρκωμόσιον καλοῦ-
 σιν, ἢ τε γινόμενη παλαι θυσία ταῖς Ἀμαζόσι πρὸ
 τῶν Θηαίων. Δικνύουσι δὲ καὶ Μεγαρεῖς Ἀμαζό-

των θήην παρ' αὐτοῖς, ἐπὶ τὸν καλούμενον Ῥοῦν βαδίζουσαι ἐξ ἀγορᾶς, ὅπου τὰ ῥομβοειδές. Λέγεται δὲ καὶ περὶ Χαιρώνειαν ἐτέρας ἀποθανεῖν, καὶ ταφῆσαι παρὰ τὸ ῥευμάτιον, ὃ παλαι μὲν, ὡς ἔοικε, Θερωμάτων, Αἰμων δὲ νῦν καλεῖται· περὶ ὧν ἐν τῷ Δημοσθένους βίῳ γέγραπται. Φαίνονται δὲ μηδὲ Θεσσαλίαν ἀπραγμόνως αἱ Ἀμαζόνες διελθούσαι. Τάφοι γὰρ αὐτῶν ἔτι καὶ νῦν δακνυνται περὶ τὴν Σκοτουσαλίαν καὶ τὰς Κυνὸς κεφαλὰς.

XXVIII. Ταῦτα μὲν οὖν ἄξια μνήμης περὶ τῶν Ἀμαζόνων. Ἦν γὰρ ὁ τῆς Θησιίδος ποιητῆς Ἀμαζόνων ἐπανάστασιν γέγραφε, Θησεῖ γαμοῦντι Φαίδραν τῆς Ἀντιόπης ἐπιθεμένης, καὶ τῶν μετ' αὐτῆς Ἀμαζόνων ἀμνημονέων, καὶ κτείνοντος αὐτὰς Ἡρακλέους, περιφανῶς ἔοικε μύθῳ καὶ πλάσματι. Τῆς δὲ Ἀντιόπης ἀποθνήσκουσης, ἔγχευε Φαίδραν, ἔχων υἶόν Ἰππόλυτον ἐξ Ἀντιόπης· ὡς δὲ Πίνδαρός φησι, Δημοφῶντα. Τὰς δὲ περὶ ταύτην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ δυστυχίας, ἐπιμνηδὴν ἀντιπίπτει παρὰ τῶν ἱστορικῶν τοῖς τραγικοῖς, οὕτως ἔχειν θετίον, ὡς ἐκείνοι πεποιήκασιν ἅπαντες.

XXIX. Βισὶ μέντοι λόγοι περὶ γάμων Θησιῶς καὶ ἕτεροι, τὴν σκηρὴν διαπεφευγότες, οὔτε ἀρχὰς εὐγνώμονας, οὔτε εὐτυχεῖς τελευτὰς ἔχοντες. Καὶ γὰρ Ἀναξίω τινα Τροϊζήριαν ἀρπάσαι λέγεται, καὶ Σίβιν ἀποκτείναι καὶ Κερκύονα, συγγενέσθαι βίῃ ταῖς θυγατράσιν αὐτῶν· γῆμαι δὲ καὶ Περίβοιαν τὴν Διαντος μητέρα, καὶ Φερέβοιαν αὐτῆς, καὶ

Ἰόπην τὴν Ἰφικλίουσ· καὶ διὰ τὸν Αἰγλης ἔρωτα τῆς Πανοπέως, ὡσπερ εἴρηται, τὴν Ἀριάδνης ἀπολειψιν αἰτιῶνται μὴ καλὴν γενέσθαι, μηδὲ πρόπουσαν· ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν Ἑλένης ἀρπαγὴν, πολέμου μὲν ἐμπλήσαι τὴν Ἀττικὴν, αὐτῆ δὲ εἰς φυγὴν καὶ ὄλεθρον τελευτῆσαι· περὶ ὧν ὀλίγον ὑστερον εἰρησεται. Πολλῶν δὲ τότε τοῖς ἀρίστοις ἄθλων γενομένων, Ἡρόδωρος μὲν οὐδενὸς οἶσται τὸν Θησία μετασχεῖν, ἀλλὰ μόνοις Δαπίθαις τῆς κωταυρομαχίας· ἕτεροι δὲ καὶ μετὰ Ἰάσονος ἐν Κόλχοις γενέσθαι, καὶ Μιλεάγρω συνεξελεῖν τὸν κάπρον· καὶ διὰ τοῦτο παροιμίαν εἶναι τὴν, Οὐκ ἄνευ Θησίας· αὐτὸν μὲντοι μηδενὸς συμμάχου δεηθέντα, πολλοὺς καὶ καλοὺς ἄθλους καταργάσασθαι· καὶ τὸν, Ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς, λόγον ἐπ' ἐκείνου κρατῆσαι. Συνέπραξε δὲ καὶ Ἀδράστη τὴν ἀναίρεσιν πῶν ὑπὸ τῇ Καδμείᾳ πισόντων, οὐχ, ὡς Εὐριπίδης ἐποίησεν ἐν τραγωδίᾳ, μάχη τῶν Θηβαίων κρατήσας, ἀλλὰ πείσας καὶ σπειςάμενος· οὕτω γὰρ οἱ πλείστοι λέγουσι· Φιλόχορος δὲ καὶ σπονδὰς περὶ νεκρῶν ἀναίρεσεως γενέσθαι πρώτας ἐκείνας. Οὐ δὲ Ἡρακλῆς πρῶτος ἀπέδωκε νεκροὺς τοῖς πολεμίοις, ἐν τοῖς περὶ Ἡρακλίουσ γέγραπται. Ταραὶ δὲ τῶν μὲν πολλῶν ἐν Ἐλευθεραῖς δείκνυνται, τῶν δὲ ἡγεμόνων, περὶ Ἐλευσίην, καὶ τοῦτο Θησίας Ἀδράστη χαρισάμενον. Καταμαρτυροῦσι δὲ τῶν Εὐριπίδου Ἰαπείδων οἱ Διοχύλου Ἐλευσίσιοι, ἐν οἷς καὶ ταῦτα λέγων ὁ Θησεὺς πεποίηται.

τέρα καταστήσας μετ' αὐτῆς, Ἀφιδνῶ παρέδωκεν, ὄντι φίλω, διακελευσάμενος φυλάττειν καὶ λαμβάνειν τοὺς ἄλλους. Αὐτὸς δὲ Πειρίθῳ τὴν ὑπουργίαν ἀποδίδους, εἰς Ἑπειρον συναπεδήμησεν ἐπὶ τὴν Αἰδωνίως θυγατέρα, τοῦ Μολοσσῶν βασιλέως· ὃς τῇ γυναικὶ Περσεφόνην ὄνομα θέμενος, Κόρην δὲ τῇ θυγατρὶ, τῷ δὲ κυνὶ Κέρβερον, ἐκέλευε τούτῳ διαμάχεσθαι τοὺς μνωμένους τὴν παῖδα, καὶ λαβεῖν τὸν κρατήσαντα. Τοὺς μὲντοι περὶ τὸν Πειρίθου, οὐ μνηστῆρας ἦκειν, ἀλλ' ἀρπασομένους πυνθανόμενος, συνέλαβε, καὶ τὸν μὲν Πειρίθου εὐθύς ἠφάνισε διὰ τοῦ κυνός, τὸν δὲ Θησία καθείραξας ἐφύλαττεν.

XXXII. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ Μενισθαῦς ὁ Πτεῶ, τοῦ Ὀρνέως, τοῦ Ἐρεχθέως, πρῶτος, ὡς φασιν, ἀνθρώπων ἐπιθέμενος τῷ δημαγωγεῖν, καὶ πρὸς χάριν ὄχλῳ διαλέγεσθαι, τοὺς τε δυνατοὺς συνίστη καὶ παρώξυνε, πάλαι βαρυνομένους τὸν Θησία, καὶ νομίζοντας ἀρχὴν καὶ βασιλείαν ἀφρημένον ἐκάστου τῶν κατὰ δῆμον εὐπατριδῶν, εἰς ἕν ἅστῳ συνείραξαντα πάντας, ὑπηκόους χρῆσθαι καὶ δούλοις· τοὺς τε πολλοὺς διακράττει καὶ διέβαλλεν, ὡς ὄναρ ἐλευθερίας ὀρῶντας, ἔργῳ δὲ ἀπιστευημένους πατριδῶν καὶ ἱερῶν, ὅπως ἀντὶ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ γνησιῶν βασιλέων πρὸς ἕνα δεσπότην ἔπηλυν καὶ ξένον ἀποβλέπωσι. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ πραγματευομένου, μεγάλην ἔσπῃν ὁ πόλεμος τῷ νεωτερισμῷ προσέθηκε τῶν Τυνδαριδῶν ἐπιελθόντων· οἱ

δὲ καὶ ὅλως φασὶν ὑπὸ τοῦτου πεποθέντας ἐπιλθεῖν·
 Τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐδὲν ἠδίκουσι, ἀλλ' ἀπήτουν
 τὴν ἀδελφὴν. Ἀποκριναμένων δὲ τῶν ἐν ἄστει, μήτε
 ἔχειν, μήτε γινώσκειν, ὅπου καταλέλειπται, πρὸς
 πόλεμον ἐτρέποντο. Φράζει δὲ αὐτοῖς Ἀκαδημος,
 ἠσθημένως ᾧ δὴ τινα τρόπῳ, τὴν ἐν Ἀφιδναῖς κρύ-
 ψιν αὐτῆς. Ὄθεν ἐκείνω τε τιμαὶ ζῶντι παρὰ τῶν
 Τυνδαριδῶν ἐγένοντο, καὶ πολλὰς ὕστερον ἐμβα-
 λόντας εἰς τὴν Ἀττικὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ πᾶ-
 σαν ὁμοῦ τὴν χώραν τέμνοντες, τῆς Ἀκαδημίας ἀ-
 πείχοντο διὰ τὸν Ἀκαδημον. Ὁ δὲ Δικαίαρχος Ἐχε-
 δήμου φησὶ καὶ Μαράθου συστρατευσάντων τότε
 τοῖς Τυνδαρίδαις ἐξ Ἀρχαδίας, ἅψ' οὐ μὲν Ἐχεδη-
 μίαν προσεγορευθῆναι τὴν νῦν Ἀκαδημίαν, ἅψ' οὐ
 δὲ Μαράθωνα τὸν δῆμον, ἐπιδόντος ἑαυτὸν ἐκου-
 σίας κατὰ τι λόγιον σφραγίσασθαι πρὸ τῆς παρα-
 τάξεως. Ἐλθόντες οὖν ἐπὶ τὰς Ἀφιδνας, καὶ μάχῃ
 κρατήσαντες, ἐξῆλλον τὸ χωρίον. Ἐταῦθα φασὶ καὶ
 Ἄλυκον πειεῖν τὸν Σχίρωνος υἱὸν, συστρατευόμε-
 νον τότε τοῖς Τυνδαρίδαις ἅψ' οὐ καὶ τόπον τῆς
 Μεγαρικῆς Ἄλυκον καλεῖσθαι, τοῦ σώματος ἐκεῖ τα-
 φέντος. Ἡρίας δ' ὑπὸ Θησείως αὐτοῦ περὶ Ἀφιδνας
 ἀποθανεῖν τὸν Ἄλυκον ἰστόρηκε· καὶ μαρτύρια ταυ-
 τὰ τὰ ἔπη παρέχεται περὶ τοῦ Ἄλυκου·

— — τὸν ἐν εὐρυχώρῳ ποτ' Ἀφιδνῆ
 Μαργάμενον Θησεὺς Ἑλένης ἔνεκ' ἠνικόμοιο
 Κτείνεν — —

Οὐ μὴν εἰδὸς, αὐτοῦ Θησείως παρόντος, ἀλλῶναι τὴν τε μητέρα καὶ τὰς Ἀφιδνας.

XXXIII. Ἐχομένων οὖν τῶν Ἀφιδνῶν, καὶ τῶν ἐν ἄστει δεδιότων, ἔπεισε τὸν δῆμον ὁ Μεγασθεὺς δέχεσθαι τῇ πόλει καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς Τυνδαρίδας, ὡς μόνῳ Θησεῖ βίαις ὑπάρξαντι πολέμουνας, τῶν δὲ ἄλλων εὐεργάτας ὄντας ἀνθρώπων καὶ σωτήρας. Ἐμαρτύρει δὲ αὐτῷ καὶ τὰ παρ' ἐκείνων· οὐδὲν γὰρ ἤξιωσαν, ἀπάντων κρατοῦντες, ἀλλ' ἢ μνηθῆναι, μηδὲν ἥτιον Ἡρακλέους τῇ πόλει προσήκοντες. Καὶ τοῦτο οὖν ὑπήρξεν αὐτοῖς, Ἀφιδνῶν ποιησαμένου παιῶδα, ὡς Πύλιος Ἡρακλέα καὶ τιμὰς ἰσοθέους ἔσχον, Ἄνακες προσαγορευθέντες, ἢ διὰ τὰς γενομένας ἀνοχὰς, ἢ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κηδεμονίαν τοῦ μηδένα κακῶς παθεῖν, στρατιᾶς τοσαύτης ἔνδον οὔσης. Ἀνακῶς γὰρ ἔχειν φάμεν τοὺς ἐπιμελομένους ἢ φυλάττοντας ὀτιοῦν· καὶ τοὺς βασιλεῖς ἴσως ἄνακτας διὰ τοῦτο καλοῦσιν. Εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες διὰ τὴν τῶν ἀστέρων ἐπιφάνειαν Ἄνακας ὀνομάζεσθαι· τὸ γὰρ ἄνω τοὺς Ἀττικοὺς ἀνέκας ὀνομάζειν, καὶ ἀνέκαθεν, τὸ ἄνωθεν.

XXXIV. Αἰθήραν δὲ τὴν Θησείως μητέρα, γενομένην αἰχμάλωτον, ἀπαχθῆναι λέγουσιν εἰς Λακεδαιμόνα, κακῆσθαι εἰς Τροίαν μετὰ Ἑλένης· καὶ μαρτυρεῖν Ὅμηρον ἔπεσθαι τῇ Ἑλένῃ φάμενον·

Αἰθήρην Πιτθῆος θυγατέρα Κλυμένην τε βροῦπιν.
Οἱ δὲ τοῦτο τὸ ἔπος διαβάλλουσι, καὶ τὴν περὶ

Μοῦνύχου μύθολογίαν, ὃν ἐκ Δημοφώντος Λαοδίκης κρύφα τικούσης ἐν Ἰλίῳ συνεθρέψαι τὴν Αἰθραν λέγουσιν. Ἴδιον δὲ τινα καὶ παρηλλαγμένον ἔλως λόγον ὁ Ἴστρος ἐν τῇ τρισκαίδεκάτῃ τῶν Ἀετικῶν ἀναφέρει περὶ Αἰθρας, ὡς ἐνίοισιν λεγόντων, Ἀλέξανδρον μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ τὸν Πάριον, ὑπ' Ἀχιλλέως καὶ Πατρόκλου μάχῃ κρατηθῆναι παρὰ τὸν Σπερχεῖδον, Ἐκτορα δὲ τὴν Τροίηνίαν πόλιν λαβόντα διαρπάσαι, καὶ τὴν Αἰθραν ἀπάγειν ἐπὶ καταλειφθεῖσαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἔχει πολλὴν ἀλογίαν.

XXXV. Αἰδωνίως δὲ τοῦ Μολοσσοῦ ξενίζοντος Ἡρακλῆα, καὶ τῶν περὶ τὸν Θησεῖα καὶ Πειρίθου κατὰ εὐχὴν μνησθέντος, ἃ τε πράξοντες ἤλθον, καὶ ἃ φωραθέντες ἔπαθον, βαρῶς ἤνεγκεν ὁ Ἡρακλῆς, τοῦ μὲν ἀπολωλότος ἀδόξως, τοῦ δὲ ἀπολλυμένου. Καὶ περὶ Πειρίθου μὲν οὐδὲν ᾤετο ποιῆσαι πλέον ἐγκαλῶν, τὸν δὲ Θησεῖα παρητιῦτο, καὶ χάριν ἤξιου ταύτην αὐτῷ δοθῆναι. Συγχωρήσαντες δὲ τοῦ Αἰδωνίως, λυθεὶς ὁ Θησεὺς ἐπανῆλθε μὲν εἰς τὰς Ἀθήνας, οὐδέπω παντάπασι τῶν φίλων αὐτοῦ κερρατημένων· καὶ ὅσα ὑπῆρχε τεμένη πρότερον αὐτῷ, τῆς πόλεως ἐξελοῦσης, ἅπαντα καθιέρωσεν Ἡρακλεῖ, καὶ προσηγόρευσεν ἀντὶ Θησείων Ἡρακλείᾳ, πλὴν τεσσάρων, ὡς Φιλόχορος ἰστόρηκεν. Αὐθις δὲ βουλόμενος, ὡς πρότερον, ἄρχειν καὶ καθηγείσθαι τοῦ πολιτεύματος, εἰς στάσεις ἐπέπεσε καὶ ταραχῆς, οὓς μὲν ἀπέλιπε μισοῦντας αὐτὸν, εὐρί-

σκων τὸ μὴ φοβεῖσθαι τῶ μισεῖν προσειληφότας, ἐν δὲ τῶ δήμῳ πολὺ τὸ διεφθαρμένον δροῶν καὶ θεραπεύεσθαι βουλόμενον ἀντὶ τοῦ ποιεῖν σιωπῇ τὸ προστατιόμενον. Ἐπιχωρῶν οὖν βιάζεσθαι, καταδημαγωγεῖτο καὶ καταστασιάζετο· καὶ τέλος ἀπογνοῦς τὰ πράγματα, τοὺς μὲν παῖδας εἰς Εὐβοίαν ὑπέδειμψε πρὸς Ἐλεφήνορα τὸν Χαλκιδόντος, αὐτὸς δὲ Γαργητοῖ κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἀρὰς θέμενος, οὗ νῦν ἐστὶ τὸ καλούμενον Ἀρατῆριον, εἰς Σκυρον ἐξέπλευσεν, οὔσης αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐκτὴ φιλίας, ὡς ἔδειξε, καὶ χωρίων ἐν τῇ νήσῳ πατρῶων. Ἐβασίλευε δὲ τότε Δυκομήδης τῶν Σκυρίων. Πρὸς τοῦτον οὖν ἀφικόμενος, ἐζήτηε τοὺς ἀγροὺς ἀπολαβεῖν, ὡς αὐτόθι κατοικήσων· ἔνιοι δὲ φασὶ παρακαλεῖν αὐτὸν βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ δὲ Δυκομήδης, εἴτε δεισας τὴν δόξαν τοῦ ἀνδρός, εἴτε τῷ Μενεσθεῖ χαριζόμενος, ἐπὶ τὰ ἄκρα τῆς χώρας ἀναγαγὼν αὐτὸν, ὡς ἐκπᾶθεν ἐπιδείξων τοὺς ἀγροὺς, ὡς κατὰ τῶν πετρῶν, καὶ διέφθικεν. Ἐνιοὶ δ' ἄφ' ἑαυτοῦ πεσεῖν φασὶ σφαλέντα, μετὰ δεῖπνον, ὥσπερ εἰώθει, περιπατοῦντα. Καὶ παραντίκα μὲν οὐδεὶς ἔσχεν αὐτοῦ λόγον οὐδένα τεθνηκότος· ἀλλὰ τῶν μὲν Ἀθηναίων ἐβασίλευσε Μενεσθεὺς, οἱ δὲ τοῦ Θησέως παῖδες ἰδιωτεύοντες Ἐλεφήνορι συνεστράτευσαν εἰς Ἴλιον. Ἐκεῖ δὲ Μενεσθεὺς ἀποθανόντος, ἐπαίνελθόντες αὐτοὶ τὴν βασιλείαν ἀνεκομίσαντο. Χρόνους δ' ὕστερον Ἀθηναίους ἄλλα τε παρέστησεν ὡς ἤρσα τιμᾶν Θησεία, καὶ τῶν ἐν Μαραθῶνι πρὸς Μήδους μαχομέ-

των ἴδεν οὐκ ἄλλοι φάσμα Θησείας ἐν ὕπλοις καθορᾶν πρὸ αὐτῶν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους φερόμενον.

XXXVI. Μετὰ δὲ τὰ Μηδικὰ, Φαίδωνος ἄρχοντος, μαντιομένου τοῖς Ἀθηναίοις ἀναίλειν ἢ Πυθία τὰ Θησείας ἀναλαβεῖν ὄσα, καὶ θυμῶν ἐν τῆς παρ' αὐτοῖς φυλάττω, Ἦν δὲ καὶ λαβεῖν ἀπορία, καὶ γνῶναι τὸν τάφον, ἀμύβια καὶ χαλεπότητι τῶν ἐνοικούντων βαρβάρων. Οὐ μὴν ἀλλὰ Κίμων ἐλὼν τὴν νῆσον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται, καὶ φιλοτιμούμενος ἐξαπευρεῖν, αἰτοῦ τινα τόπον βουνοειδῆ κόπτοντος, ὡς φασί, τῷ στόματι καὶ διαστίλλοντος τοῖς ὄνυξι, θεία τινὶ τύχῃ συμφρονήσας, ἀνέσκαψεν. Εὐρέθη δὲ θήκη τε μεγάλου σώματος, αἰχμῆ τε παρακειμένη χαλκῆ, καὶ ἕφος. Κομισθέντων δὲ τούτων ὑπὸ Κίμωνος ἐπὶ τῆς τριήρους, ἡσθέντες οἱ Ἀθηναῖοι πομπαῖς τε λαμπραῖς ἐδέξαντο καὶ θυσίαις, ὥσπερ αὐτὸν ἐπανερχόμενον εἰς τὸ ἄστυ. Καὶ κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῆ πόλει παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον· ἔστι δὲ φύξιον οἰκείαις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδιόσι κρεῖττονας, ὡς καὶ τοῦ Θησείας προστατικῷ τινος καὶ βοηθητικῷ γενομένου, καὶ προσδεχομένου φιλανθρώπως τὰς τῶν ταπεινοτέρων δεήσεις. Θυσίαν δὲ ποιοῦσιν αὐτῷ τὴν μεγίστην ὀγδόῃ Πυανεψιδῶνος, ἐν ἣ μετὰ τῶν ἡϊθέων ἐκ Κρήτης ἐπανῆλθεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις ὀγδοαῖς τιμῶσιν αὐτὸν, ἢ διὰ τὸ πρῶτον ἐκ Τροίης ἀφικέσθαι τῆ ὀγδόῃ τοῦ Ἐκατομβαιῶνος, ὡς ἱστορήκε Διόδωρος ὁ πε-

ριγητής· ἢ νομίζοντες ἐτίρου μᾶλλον ἐκείνω προσ-
 ἦκειν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ἐκ Ποσειδῶνος γεγονέ-
 ναι λεγομένῳ. Καὶ γὰρ Ποσειδῶνα ταῖς ὀγδοαῖς
 τιμῶσιν. Ἡ γὰρ ὀγδοάς, κύβος ἀπ' ἀγρίου πρῶ-
 τος οὔσα, καὶ τοῦ πρώτου τετραγώνου διπλασία,
 τὸ μόνιμον καὶ δυσκίνητον οἰκῆϊον ἔχει τῆς τοῦ Θεοῦ
 δυνάμεως, ὃν Ἀσφάλιον καὶ Γαιήοχον προσονομά-
 ζομεν.

Ρ Ω Μ Υ Λ Ο Σ.

Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δόξα διὰ πάντων ἀνθρώπων κηρωρηδός, ἔφ' οἷον καὶ δι' ἣν αἰτίαν τῇ πόλει γέγονεν, οὐχ ὠμολόγηται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν. Ἄλλ' οἱ μὲν Πελασγούς ἐπὶ πλείστα τῆς οἰκουμένης πλανηθέντας, ἀνθρώπων τε πλείστων κρατήσαντας, αὐτόθι κατοικῆσαι, καὶ διὰ τὴν ἐν τοῖς ὄπλοις Ῥώμην, οὕτως ἄνομάσαι τὴν πόλιν· οἱ δὲ, Τροίας ἀλισκομέχης, διαφυγόντας ἐνίους καὶ πλοίων ἐπιτυχόντας, ὑπὸ πνευμάτων τῇ Τυρρῆνιᾳ προσπίσειν φερομένους, καὶ περὶ τὸν Θύμβριν ποταμὸν ὀρμίσασθαι· ταῖς δὲ γυναῖξιν αὐτῶν, ἀπορουμέναις ἤδη καὶ δυσανασχετούσαις πρὸς τὴν θάλασσαν, ὑποθίσθαι μίαν, ἣ καὶ γένει προὔχειν καὶ φρονεῖν ἐδόκει μάλιστα, Ῥώμην ὄνομα, καταπρῆσαι τὰ πλοῖα· πραχθέντος δὲ τούτου, πρῶτον μὲν ἀγανακτεῖν τοὺς ἄνδρας, ἔπειτα δὲ ἀνάγκην ἰδρυνθέντας περὶ τὸ Παλλάντιον, ὡς ὀλίγω χρόνῳ κρείττον ἐλπίδος ἔπραττον, ἀγαθῆς τε πει-

ρώμενοι χώρας, και δεχομένων αὐτοὺς τῶν προσοί-
κων, ἄλλην τε τιμὴν ἀπονέμειν τῇ Ῥώμῃ, και τὴν
πόλιν ἀπ' αὐτῆς, ὡς αἰτίας, προσαγορεύειν. Ἐξ
ἐκείνου τε παραμένειν λέγουσι τὸ τοὺς συγγενεῖς τὰς
γυναῖκας και φίλους ἄνδρας ἀσπάζεσθαι τοῖς στό-
μασι· και γὰρ ἐκεῖνας, ὅτε τὰ πλοῖα κατέπρησαν,
οὕτως ἀσπάζεσθαι και φιλοφρονεῖσθαι τοὺς ἄνδρας,
δεδομένας αὐτῶν και παραιτουμένας τὴν ὀργήν.

II. Ἄλλοι δὲ Ῥώμην, Ἰταλοῦ θυγατέρα και
Λευκανίας, οἱ δὲ, Τηλέφου τοῦ Ἡρακλείου, Λί-
νεια γαμηθεῖσαν, οἱ δ' Ἀσκανίῳ τῷ Αἰγείου, λέ-
γουσι τοῦνομα θέσθαι τῇ πόλει· οἱ δὲ, Ῥωμανὸν,
Ὀδυσσεὺς παῖδα και Κίρκης, οἰκίσαι τὴν πόλιν· οἱ
δὲ, Ῥῶμον ἐκ Τροίας ὑπὸ Διομήδους ἀποσταλέντα
τὸν Ἡμαθίανος· οἱ δὲ, Ῥῶμον Λατίνων τύραννον,
ἐκβαλόντα Τυρρηνούς, τοὺς εἰς Λυδίαν μὲν ἐκ Θε-
ταλλίας, ἐκ δὲ Λυδίας εἰς Ἰταλίαν παραγενομένους.
Οὐ μὴν οὐδ' οἱ Ῥωμύλον τῷ δικαιοτάτῳ τῶν λόγων
ἀποφαινόντες ἐπώνυμον τῆς πόλεως, ὁμολογοῦσι περὶ
τοῦ γένους αὐτοῦ. Οἱ μὲν γὰρ Αἰγείου και Λεξιθέας
τῆς Φόρβαντος εἶδόν ὄντα νήπιον εἰς Ἰταλίαν κομι-
σθῆναι, και τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ῥῶμον· ἐν δὲ τῷ
ποταμῷ πλημμύραντι τῶν ἄλλων σκοφεῖν διαφθάρει-
των, ἐν ᾧ δὲ ἦσαν οἱ παῖδες, εἰς μαλακὴν ἀποκλι-
θέντος ὄχθην ἀτρέμα, σωθέντας ἀπροσδοκῆτως, ὀνο-
μασθῆναι Ῥώμην. Οἱ δὲ, Ῥώμην θυγατέρα τῆς
Τρωάδος ἐκείνης, Ασκανίῳ τῷ Τηλεμάχου γαμηθεῖσαν,
τεκεῖν τὸν Ῥωμύλον· οἱ δὲ, Αἰμυλίαν τὴν Αἰγείου

καὶ Λαβινίας, Ἰσθμὸν συγγενομένην· οἳ δὲ μυθώδη παντάπασι περὶ τῆς γενέσεως διεξίασιν. Ταρχετίω γὰρ Ἀλβανῶν βασιλεῖ παρανομοπατὴρ καὶ ἄμοιότατος φάσμα δαιμόνιον οἴκοι γενέσθαι· φαλλὸν γὰρ ἐκ τῆς ἰστίας ἀνασχῆν, καὶ διαμένειν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας· εἶναι δὲ Τηθύος ἐν Τυρρῶνιᾳ χρηστέριον, ἅπ' οὗ κομισθῆναι τῷ Ταρχετίῳ χρησμὸν, ὥστε συμμίξαι τῷ φάσματι παρθένον· ἕσσεθαι γὰρ ἐξ αὐτῆς παῖδα κλεινότατον, ἀρετῇ καὶ τύχῃ καὶ φῶμῃ διαφέροντα. Φράσαντος οὖν τὸ μάντισμα τοῦ Ταρχετίου μίᾳ τῶν θυγατέρων, καὶ συγγενέσθαι τῷ φαλλῷ προστάξαντος, αὐτὴν μὲν ἀπαξιῶσαι, Θεραπαινῶν δὲ εἰσπέμψαι. Τὸν δὲ Ταρχετίον, ὡς ἔγνω, χαλεπῶς φέροντα, συλλαβεῖν μὲν ἀμφοτέρους ἐπὶ θανάτῳ· τὴν δ' Ἐκτίαν ἰδόντα κατὰ τοὺς ἕπρους ἀπαγορεύουσαν αὐτῷ τὸν φόνον, ἰστόν τινα παρεγγυῆσαι ταῖς κόραις ὑφαίνων δεδεμέναις, ὡς ὅταν διεξυφῆρῃσι, τότε δοθησομένης πρὸς γάμον. Ἐκτίαν μὲν οὖν δι' ἡμέρας ὑφαίνειν, ἑτέρας δὲ νύκτωρ, τοῦ Ταρχετίου κελύοντος, ἀναλύειν τὸν ἰστόν. Ἐκ δὲ τοῦ φαλλοῦ τῆς Θεραπαινίδος τακούσης δίδυμα, δοῦναι τινὶ Θεραπίῳ τὸν Ταρχετίον ἀνελεῖν κελεύσαντα. Τὸν δὲ θῆναι φέροντα τοῦ ποταμοῦ πλησίον· εἶτα λύκαιναν μὲν ἐπιφοιτᾶν μαστὸν διδοῦσαν, ἄρνιθας δὲ παντοδαπούς, ψαμμίσματα κομίζοντας, ἐντιθῆναι τοῖς βρέφουσιν· ἄλλοις δὲ βουκόλον ἰδόντα καὶ θάνατον αὐτῶν, τολμῆσαι προσελθεῖν, καὶ ἀνελῆσθαι τὰ παιδιά. Τριμύτης δὲ τῆς αὐτηρίας ἀπὸ τοῦ γεννομένου,

ἐκτραφέντας ἐπιθίσθαι τῷ Τυροχετίῳ καὶ κρατῆσαι. Ταῦτα μὲν οὖν Προμαθίων τις, ἱστορίαν Ἰταλικὴν συντεταγμένος, εἶρηκε.

III. Τοῦ δὲ πρίστου ἔχοντος λόγου μάλιστα καὶ πλείστους μάρτυρας, τὰ μὲν κυριώτατα πρῶτος εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐξέδωκε Διοκλῆς ὁ Πιπαρήθιος, ὃ καὶ Φάβιος Πίκτωρ ἐν τοῖς πλείστοις ἐπηκολούθησε. Γεγόνασι δὲ καὶ περὶ τοῦτον ἕτεραι διαφοραὶ· τύπῳ δὲ εἰπεῖν, τοιοῦτός ἐστι. Τῶν ἀπ' Αἰνείου γεγονότων ἐν Ἀλβη βασιλείων εἰς ἀδελφούς δύο, Νομήτορα καὶ Ἀμούλιον, ἣ διαδοχὴ καθῆκεν. Ἀμούλιου δὲ νέμαντος τὰ πάντα διχα, τῇ τε βασιλείᾳ τὰ χρήματα καὶ τὸν ἐκ Τροίας κομισθέντα χρυσὸν ἀντιθέντος, εἴλετο τὴν βασιλείαν ὁ Νομήτωρ. Ἐχὼν οὖν ὁ Ἀμούλιος τὰ χρήματα, καὶ πλέον ἀπ' αὐτῶν δυνάμενος τοῦ Νομήτορος, τὴν τε βασιλείαν ἀφείλετο ῥαδίως, καὶ φοβούμενος ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ γενέσθαι παῖδας, ἰέρειαν τῆς Ἑστίας ἀπέδειξεν, ἄγαμον καὶ παρθένον ἀεὶ βιωσομένην. Ταύτην οἱ μὲν Ἰλίαν, οἱ δὲ Ρίαν, οἱ δὲ Σιλουΐαν ὀνομάζουσι. Φωρᾶται δὲ μετ' οὐ πολὺν χρόνον κνοῦσα παρὰ τὸν καθεστῶτα ταῖς Ἑστιάσι νόμον. Καὶ τὸ μὲν ἀνήκεστα μὴ παθεῖν αὐτήν, ἣ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ Ἄνθῳ παρητήσατο, δεηθεῖσα τοῦ πατρὸς· εἰρχθῆ δὲ, καὶ δαιταν εἶχεν ἀνεπίμικτον, ὅπως μὴ λώθῃ τεκοῦσα τὸν Ἀμούλιον. Ἔτεκε δὲ δύο παῖδας ὑπερφυεῖς μεγέθει καὶ κάλλει. Δι' ὃ καὶ μᾶλλον ὁ Ἀμούλιος φοβηθεὶς ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἔπη-

ρείτην λαβόντα ῥίπαι. Τούτου ἔργου Φαυστύλον ὀνομάζεσθαι λέγουσιν, οἱ δ' οὐ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν ἀνελόμενον. Ἐνθάδε οὖν εἰς σκάφην τὰ βράβη, κατέβη μὲν ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ὡς ῥίπων· ἰδὼν δὲ κατιόντα πολλῶν ῥεύματι καὶ τραχυνόμενον, ἔδρασε προσελθεῖν· ἔγγυς δὲ τῆς ὄχθης καταθεις, ἀπηλλάσσαστο. Τοῦ δὲ ποταμοῦ κατακλύζοντος, ἡ πλημμύρα τὴν σκάφην ὑπολαβοῦσα καὶ μετεωρίσασα πρῶως, κατήνεγκεν εἰς χωρίον ἐπιεικῶς μαλθακόν, ὃ νῦν Κερμανὸν καλοῦσι, πάλαι δὲ Γερμανὸν, ὡς ἔφηκεν, ὅτι καὶ τοὺς ἀδελφοὺς γερμανοὺς ὀνομάζουσι.

IV. Ἦν δὲ πλησίον ἐρωεὸς, ὃν Ῥωμινάλιον ἐκάλουν, ἢ διὰ τὸν Ῥωμύλον, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσι, ἢ διὰ τὸ τὰ μηρυκώμενα τῶν θρεμμάτων ἐκεῖ διὰ τὴν σκιὰν ἐνδιάζειν, ἢ μάλιστα διὰ τὸν τῶν βρεφῶν θηλασμόν· ὅτι τὴν τε θηλὴν ρούμαν ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ, καὶ θεὸν τινα τῆς ἐκτροφῆς τῶν νηπίων ἐπιμελεῖσθαι δοκοῦσαν ὀνομάζουσι Ῥουμλίαν, καὶ θύουσι αὐτῇ νηφάλια, καὶ γάλα τοῖς ἱεροῖς ἐπισπένδουσιν. Ἐνταῦθα δὲ τοῖς βρέφεσι κειμένους τὴν τε λύκαιναν ἱστοροῦσι θηλαζομένην, καὶ θρυκολάπτῃν τινα παρῆναι συνεκτρέφοντα καὶ φυλάττοντα. Νομίζεται δ' Ἄρειος ἱερὰ τὰ ζῶα· τὸν δὲ θρυκολάπτῃν καὶ διαφερόντως Λατῖνοι σέβονται καὶ τιμῶσιν· ὅθεν οὐχ ἥμισυαπίστιν ἔσχεν ἡ τεκοῦσα τὰ βράβη, ταυτὶν ἔξ' Ἄρειος φάσκουσα. Καίτοι τοῦτο πικρῶν αὐτὴν ἐξαπατηθεῖσαν λέγουσιν, ὑπὸ

τοῦ Ἀμουλλίου διαπαρθενυθείσαν, ἐν δόλοισ ἐπιφανέντος αὐτῇ καὶ συναρπάσαντος. Οἱ δὲ, τοῦτομο τῆς τροφοῦ, δι' ἀμφιβολίαν ἐπὶ τὸ μυνθῶδες ἐκτριπὴν τῇ φήμῃ παρασχέειν. Δούπας γὰρ ἐκάλον οἱ Δαίτινοι τῶν τε θηρίων τὰς λυκαίνας, καὶ τῶν γυναικῶν τὰς ἐταιροῦσας· εἶναι δὲ τοιαύτην τὴν Φανυστίλου γυναῖκα τοῦ τὰ βρέφη θρέψαντος, Ἄκκαν Λαρεντίαν ὄνομα. Ταύτη δὲ καὶ θύοισι Ῥωμαῖοι, καὶ χοῶς ἐπιφέρει τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς αὐτῇ ὁ τοῦ Ἄρεος ἱερεὺς, καὶ Λαρεντίαν καλοῦσι τὴν ἰορτήν.

V. Ἐτέραν δὲ τιμῶσι Λαρεντίαν ἐξ αἰτίας τραυτῆς. Ὁ νεωκόρος τοῦ Ἡρακλέους ἄλυν, ὡς ἔοικεν, ὑπὸ σχολῆς προὔθετο πρὸς τὸν θεὸν διακυβεύειν, ὑπειπὼν, ὅτι νικήσας μὲν αὐτός, ἔξει τι παρὰ τοῦ θεοῦ χρησιτόν· ἠττηθείς δὲ τῷ θεῷ τράπεζαν ἄφθονον παρέξει καὶ γυναῖκα καλὴν συναπαυσομένην. Ἐπὶ τούτοις, τὰς μὲν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ τιθεῖς, τὰς δ' ὑπὲρ αὐτοῦ ψήφους, ἀνθρώπων νικώμενος. Εὐσυνθετεῖν δὲ βουλόμενος, καὶ δικαίων ἐμμένειν τοῖς ὀρισθεῖσι, δεῖπνόν τε τῷ θεῷ παρεσκεύασε, καὶ τὴν Λαρεντίαν οὔσαν ὠραίαν, οὐπω δὲ ἐπιφανῆ, μισθωσάμενος, εἰστίασεν ἐν τῷ ἱερῷ κλῆρον ὑποστορέσας· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον συνεῖρξεν, ὡς δὴ τοῦ θεοῦ ἔξοντος αὐτήν. Καὶ μέντοι καὶ τὸν θεὸν ἐντυχεῖν λέγεται τῇ γυναικί, καὶ κελεύσαι βαδίξεν ἑσθαι ἐπὶ τὴν ἀγοράν, καὶ τὸν ἀπακτῆσαντα πρῶτον, ἀπασαμένην ποιῆσθαι φίλον. Ἀπήρτησεν οὖν αὐτῇ τῶν πολιτῶν ἀνήρ ἤλι-

κίας τε πόρρω ἦκων, και συνειλοχῶς ρθσίαν ἰα-
 νην ἄπαις δὲ και βεβιωκῶς ἀνευ γυναικὸς ὄνομα
 Τυρρόουτιος. Οὗτος ἔγνω τὴν Δαρκεντιαν, και ἤγα-
 πησε, και τελειῶν ἀπέλιπε κληρονόμον ἐπὶ πολλοῖς
 και καλλῶς κτήμασιν, ὧν ἐκείνη τὰ πλεῖστα τῷ δή-
 μῳ κατὰ διαθήκας ἔδωκε. Λέγεται δὲ αὐτὴν ἔνδο-
 ξον οὖσαν ἔδη, και Θεοφιλῆ νομιζομένην, ἀφανῆ
 γενέσθαι περὶ τοῦτον τὸν τόπον, ἐν ᾧ και τὴν προ-
 τέραν ἐκείνην Δαρκεντιαν κείσθαι. Καλεῖται δὲ νῦν
 ὁ τόπος Βήλαυρον, ὅτι τοῦ ποταμοῦ πολλάκις ὑπερ-
 χεομένου, διεπεραιοῦντο πορθμείοις κατὰ τοῦτο τὸ
 χωρίον εἰς ἀγοράν. Τὴν δὲ πορθμείαν, βηλατού-
 ραν καλοῦσιν. Ἐνιοὶ δὲ λέγουσι τὴν εἰς τὸν ἰππό-
 δρομον φέρουσαν ἐξ ἀγορᾶς πάροδον ἰστίοις κατα-
 πετανύναι τοὺς τὴν ἕίαν παρέχοντας, ἐντεῦθεν
 ἀρχομένους. Ῥωμαῖστί δὲ τὸ ἰστίον βῆλον ὀνομά-
 ζουσι. Διὰ ταῦτα μὲν ἔχει τιμᾶς ἡ δευτέρα Δα-
 ρκεντία παρὰ Ῥωμαίοις.

VI. Τὰ δὲ βρέφη Φανστύλος Ἀμουλλίου συφορ-
 βὸς ἀνέλετο λαθῶν ἄπαντας ὡς δ' ἔνιοι φασὶ τῶν
 εἰκότων ἐχόμενοι μᾶλλον, εἰδότες τοῦ Νομήτορος
 και συγχορηγοῦντος τροφᾶς κρύφα τοῖς τρέφουσι.
 Και γράμματα λέγονται και τᾶλλα μανθάνειν οἱ
 παῖδες εἰς Γαβίους κομισθέντες, ὅσα χρὴ τοὺς εὖ
 γεγονότας. Κληθῆναι δὲ και τούτους ἀπὸ τῆς Θη-
 λῆς ἱστοροῦσι Ῥωμύλον και Ῥῶμον, ὅτι Θηλάζον-
 τες ὤφθησαν τὸ Θηρίον. Ἡ μὲν οὖν ἐν τοῖς σώ-
 μασιν εὐγένεια, και νηπίων ὄντων, εὐθύς ἐξέφαινε

μεγέθει καὶ ἰδέα τὴν φύσιν. Αὐξόμενοι δὲ, θυμοειδεῖς ἦσαν ἀμφοτέρω, καὶ φρονήματα πρὸς τὰ φαινόμενα δεινὰ, καὶ τόλμαν ὅλως ἀνέκπληκτον ἔχοντες· ὁ δὲ Ῥωμύλος γνώμη τε χρῆσθαι μᾶλλον ἔδοκει, καὶ πολιτικὴν ἔχειν σύνεσιν, ἐν ταῖς περὶ νομῆς καὶ κυνηγίας πρὸς τοὺς γειννιῶντας ἐπιμιξίαις πολλὴν ἐαυτοῦ παρέχων κατανόησιν ἡγεμονικοῦ μᾶλλον ἢ πειθαρχικοῦ φύσει γεγονότος. Διὸ τοῖς μὲν δημοφύλοις καὶ ταπεινοτέροις προσφιλεῖς ἦσαν, ἐπιστάταις δὲ καὶ διδύπους βασιλικούς καὶ ἀγελάρχας, ὡς μηδὲν αὐτῶν ἀρετῇ διαφέροντας, ὑπερφρονοῦντες, οὔτ' ἀπειλῆς ἐφρόντιζον, οὔτε ὀργῆς. Ἐχρῶντο δὲ διατριβαῖς καὶ διαίταις ἐλευθερίοις, οὐ τὴν σχολὴν ἐλευθέριον ἡγούμενοι καὶ τὴν ἀπορίαν, ἀλλὰ γυμνάσια καὶ θήρας καὶ δρόμους, καὶ τὸ ληστὰς ἀλέξασθαι, καὶ κλώπας ἐλεῖν, καὶ βίας ἐξελίσσθαι τοὺς ἀδικουμένους. Ἦσαν δὲ διὰ ταῦτα περιβόητοι.

VII. Γενομένης δὲ τινος πρὸς τοὺς Νομήτορος βουκόλους τοῖς Ἀμουλλοῦ διαφορᾶς, καὶ βοσκημάτων ἐλάσεως, οὐκ ἀνασχόμενοι, συγκόπτουσι μὲν αὐτούς, καὶ τρέπονται, ἀποτέμνονται δὲ τῆς λείας συχνήν. Ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Νομήτορος, ὠλιγώρου· συνῆγον δὲ καὶ προσεδέχοντο πολλοὺς μὲν ἀπόρους, πολλοὺς δὲ δούλους, θράσους ἀποστατικοῦ καὶ φρονήματος ἀρχὰς ἐνδιδόντες. Ταῦ δὲ Ῥωμύλου πρὸς τινὰ θυσίαν ἀποτραπομένου, (καὶ γὰρ ἦν φιλοθύτης καὶ μαντικὸς,) οἱ τοῦ Νομήτορος βασιῆρες τῷ Ῥώμῳ, μετ' ὀλίγων βαδίζοντι, προς-

τυχόντες ἐμάχοντο. Καὶ γενομένων πληγῶν καὶ
 τραυμάτων ἐν ἀμφατέροις, ἐκράτησαν οἱ τοῦ Νο-
 μήτορος, καὶ συνέλαβον ζῶντα τὸν Ῥῶμον. Ἀνα-
 χθέντος οὖν αὐτοῦ πρὸς τὸν Νομήτορα, καὶ κατη-
 γορηθέντος, αὐτὸς μὲν οὐκ ἐκόλασε, χαλεπὸν ὄντα
 δεδιώς τὸν ἀδελφόν, ἐλθὼν δὲ πρὸς ἐκείνον, ἐδαίτο
 τυχεῖν δίκης, ἀδελφὸς ὢν καὶ καθυβρισμένος ὑπ'
 οἰκειῶν ἐκείνου βασιλείως ὄντος. Συναγανακτούν-
 των δὲ τῶν ἐν Ἄλβη, καὶ δεινὰ πάσχειν οἰομένων
 τὸν ἄνδρα παρ' ἀξίαν, κινήθεις ὁ Ἀμούλιος αὐτῷ
 παραδίδωσι τῷ Νομήτορι τὸν Ῥῶμον ὃ, τι βούλοιο
 χρήσασθαι. Παραλαβὼν δ' ἐκείνος, ὡς ἤκεν οἰ-
 καδε, θαυμάζων μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος τὸν νεανί-
 σκον, ὑπερφέροντα μεγέθει καὶ ῥώμῃ πάντας, ἔνο-
 ρῶν δὲ τῷ προσώπῳ τὸ θαρρόλιον καὶ ἰταμόν τῆς
 ψυχῆς, ἀδούλωτον καὶ ἀπαθὲς ὑπὲρ τῶν παρόντων,
 ἔργα δὲ αὐτοῦ καὶ πράξεις ὅμοια τοῖς βλεπομένοις
 ἀκούων, τὸ δὲ μέγιστον, ὡς ἔοικε, θεοῦ συμπα-
 ρόντος καὶ συνεπευθύνοντος ἀρχῆς μεγάλων πρα-
 γμάτων, ἀπτόμενος ὑποκοῖα καὶ τύχη τῆς ἀληθείας,
 ἀνέκρινεν, ὅστις εἴη καὶ ὅπως γένοιτο, φωνῇ τε
 προεῖα καὶ φιλανθρώπων βλέμματι πιστὴν αὐτῷ μετ'
 ἐλπίδος ἐνδιδούς. Ὁ δὲ θαρρόν ἐλεγεν· „Ἄλλ' οὐ-
 δὲν ἀποκρύψομαι σε· καὶ γὰρ εἶναι δοκεῖς Ἀμου-
 λίου βασιλικώτερος. Ἀκούεις γὰρ καὶ ἀνακρίνεις,
 πρὶν ἢ κολάζειν· ὃ δ' ἀκρίτους ἐκδίδωσι. Πρότε-
 ρον μὲν ἑαυτοὺς οἰκειῶν βασιλείως Φανστύλου καὶ
 Λαρεντίας ἠπιστάμεθα παῖδας. Ἐσμέν δὲ δίδυμοι.

Γενόμενοι δὲ ἐν αἰτία πρὸς σε, καὶ διαβολαῖς, καὶ τοῖς περὶ ψυχῆς ἀγῶσιν, ἀκούομεν μεγάλα περὶ ἐαυτῶν· εἰ δὲ πιστὰ, κρίνειν ἔοικε νῦν ὁ κίνδυνος. Τοναὶ μὲν γὰρ ἡμῶν ἀπόρρητοι λέγονται, τροφαὶ δὲ καὶ τιθηνήσεις ἀτοπώτεραι νεογνῶν, οἷς ἐθρόφημεν οἰωνοῖς καὶ θηρίοις, ὑπὸ τούτων τρεφόμενοι, μαστῶ λυκαίνης καὶ θρυοκολάπτου ψωμίσμασιν, ἐν σκάφῃ τινὶ κείμενοι παρὰ τὸν μέγαν ποταμόν. Ἔστι δ' ἡ σκάφη, καὶ σώζεται, χαλκοῖς ὑποζώσασι γραμμάτων ἀμυδρῶν ἐγκειχαραγμένων· ἃ γένοιτ' ἂν ὕστερον ἴσως ἀνωφελεῖ γνωρίσματα τοῖς τότεῦσιν ἡμῶν ἀπολομένων.“ Ὁ μὲν οὖν Νομήτωρ, ἔκ τε τῶν λόγων τούτων, καὶ πρὸς τὴν ὄψιν εἰκαζῶν τὸν χρόνον, οὐκ ἔφυγε τὴν ἐλπίδα σαίνουσαν, ἀλλ' ἐφρόντιζεν, ὅπως τῇ θυγατρὶ περὶ τούτων κρύφα συγγενόμενος φράσειεν· ἐφρουρεῖτο γὰρ ἔτι καρτερῶς.

VIII. Ὁ δὲ Φαυστύλος, ἀκούσας τὴν τε σύλληψιν τοῦ Ρώμου καὶ τὴν παράδυσιν, τὸν μὲν Ῥωμύλον ἠξίου βοηθεῖν, τότε σαφῶς διδάξας περὶ τῆς γενέσεως· πρότερον δὲ ὑπηρετίετο, καὶ παρεδήλου τοσοῦτον, ὅσοθ προσέχοντας μὴ μικρὸν φρονεῖν. Αὐτὸς δὲ τὴν σκάφην κομίζων ἐχώρει πρὸς τὸν Νομήτορα, σπουδῆς καὶ δέους μεστός ὢν διὰ τὸν καιρόν. Ἐποψίαν οὖν τοῖς περὶ τὰς πύλας φρουροῦ τοῦ βασιλέως παρέχων, καὶ ὑφορώμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ ταραττόμενος πρὸς τὰς ἀνακρίσεις, οὐκ ἔλαθ τὴν σκάφην τῇ χλαμυδίῳ περικαλύπτων. Ἦν δὲ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τύχης τῶν τὰ παιδιάρια ῥίψαι λαβόν.

των και γεγονότων περι την εκθειαν. Ουτος ιδων την σκάφην τότε, και γνωρίσας τη κατασκευη και τοις γραμμασιν, ετιχεν υπονοια του αντος· και ου παρημέλησεν, αλλά φράσας το πρῶγμα τῷ βασιλεῖ, κατέστησεν εις ελεγχον. Εν δε πολλαῖς και μεγά- λαις ἀνάγκαις δ Φανυστύλος οὐτ' ἀήτητον εαυτον διεφύλαξεν, ουτε παντάπασιν εκβιασθαις, σώζε- σθαι μὲν ὠμολόγησε τους παιδας, εἶναι δ' ἄποθεν τῆς Ἄλβης ἔφη νέμοντας· αὐτός δὲ τουτο προς την Ἰλιαν φέρων βαδιζειν, πολλακις ιδειν και θιγαῖν ἐπ' ἐλπίδι βιβαιοτέρα τῶν τέκνων ποθήσασαν. Ὅπερ οὖν οἱ ταραττόμενοι και μετα δειους ἢ προς ὄργην πράττοντες διοῦν ἐπεικῶς πάσχουσι, συνέπεισε πα- θεῖν τον Ἀμουλίον. Ἄνδρα γὰρ ἄλλη τε χρηστὸν και του Νομήτορος φίλον ὑπὸ σπουδῆς ἐπεμψε, διαπυ- θέσθαι του Νομήτορος κελύσας, εἰ τις ἤκοι λόγος εις αὐτον ὑπὲρ τῶν παιδων, ὡς περιγενομένων. Ἀρι- κόμενος οὖν ὁ ἄνθρωπος, και θεασάμενος ὅσον ὄπῳ τον Ῥῶμον ἐν περιβολαῖς και φιλοφροσύναις του Νομήτορος, τήν τε πίστιν ἰσχυράν ἐποίησε τῆς ἐλπίδος, και παρεκλεύσατο τῶν πραγμάτων ὄξῆος ἀντιλαμβάνεσθαι· και συνην αὐτοῖς ἤθη και συνέ- πρατιεν. Ὁ δὲ καιρός ουδέ βουλομένοις ὀκνεῖν πα- ρεῖχεν. Ὁ γὰρ Ῥωμύλος ἰγγύς ἦν ἤδη, και προς αὐτον ἐξέθειον οὐκ ὀλλγοι τῶν πολιτῶν μίσει και φό- βῳ του Ἀμουλίου. Πολλήν δὲ και σὺν αὐτῷ δύνα- μιν ἤγε συλλελοχισμένην εις ἐνατοστύας· ἐκάστης δὲ ἀνὴρ ἀφηγεῖτο, χόρτου και ὕλης ἀγκάλιδα κοντιῶ

περικειμένην ἀνέχων. Μανίπλα ταῦτα Λαίνοι καλοῦσιν. Ἀπ' ἐκείνου δὲ καὶ νῦν ἐν τοῖς στρατεύμασι τούτους μανιπλάρους ὀνομάζουσιν. Ἄμα δὲ τοῦ μὲν Ῥώμου τοὺς ἐντὸς ἀφιστάντος, τοῦ δὲ Ῥομίλου προσάγοντος ἔξωθεν, οὔτε πράξις οὐδὲν ὁ τύραννος, οὔτε βουλευσας σωτήριον ἑαυτῷ, διὰ τὸ ἀπορεῖν καὶ ταράττεσθαι, καταληφθεὶς ἀπέθανεν. Ὡν τὰ πλεῖστα καὶ Φαβίου λέγοντος, καὶ τοῦ Πεπαρηθίου Διοκλέους, ὃς δοκεῖ πρῶτος ἐκδοῦναι Ῥώμῃς κτίσιν, ὑπόπτον μὲν ἐνίοις ἐστὶ τὸ δραματικὸν καὶ πλασματώδες· οὐδεὶς δὲ ἀπιστεῖν, τὴν τύχην, ὁρῶντας, οἷων ποιημάτων δημιουργὸς ἐστὶ, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα λογιζομένους, ὡς οὐκ ἂν ἐνταῦθα προὔβη δυνάμεως, μὴ θείαν τινὰ ἀρχὴν λαβόντα, καὶ μηδὲν μέγα μηδὲ παράδοξον ἔχουσαν.

ΙΧ. Ἀμουλίου δὲ ἀποθανόντος, καὶ τῶν πραγμάτων καταστάντων, Ἄλβην μὲν οὔτ' οἰκεῖν μὴ ἄρχοντες, οὔτ' ἄρχειν ἐβούλοντο, τοῦ μητροπάτορος ζῶντος· ἀποδόντες δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ, καὶ τῇ μητρὶ τιμᾶς προεπούσας, ἔγνωσαν οἰκεῖν καθ' ἑαυτοὺς, πόλιν, ἐν οἷς χωρίοις ἐξ ἀρχῆς ἐνετράφησαν, κτίσαντες· αὕτη γὰρ εὐπρεπεστάτη τῶν αἰτιῶν ἐστίν. Ἦν δ' ἴσως ἀναγκαῖον, οἰκετῶν καὶ ἀποστατῶν πολλῶν ἠθροισμένων πρὸς αὐτοὺς, ἢ καταλυθῆναι παντάπασιν, τούτων διασπαρέντων, ἢ συνοικεῖν ἰδίᾳ μετ' αὐτῶν. Ὅτι γὰρ οὐκ ἠξίουσαν οἱ τὴν Ἄλβην οἰκοῦντες ἀναμιγνύναι τοὺς ἀποστατάς ἑαυτοῖς, οὐδὲ προσδέχεσθαι πολίτας, ἐδήλωσε πρῶτον μὲν τὸ περὶ τὰς

γυναίκας ἔργον, οὐχ ὕβρει τολμηθῆν, ἀλλὰ δι' ἀνάγκην, ἰκουσίαν ἀπορία γάμων· ἐτίμησαν γὰρ αὐτὰς ἀρπάσαντες περιτιῶς. Ἐπειτα τῆς πόλεως τὴν πρώτην ἰδρυσιν λαμβανούσης, ἱερὸν τι φύξιμον τοῖς ἀρισταμένοις κατασκευάσαντες, ὃ Θεοῦ Ἀσυλαίου προσηγόρευον, ἐδέχοντο πάντας, οὔτε δεσπόταις δουλον, οὔτε θῆτα χρήταις, οὔτ' ἄρχουσιν ἀνδροφόνον ἐκδιδόντες, ἀλλὰ μαντεύματι πυθοχρήστω πᾶσι βεβαιούν τὴν ἀσυλίαν φάσκοντες· ὥστε πληθύνει ταχὺ τὴν πόλιν· ἐπεὶ τὰς γε πρώτας ἐστίας λέγουσι τῶν χιλίων μὴ πλείους γενέσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. Ὁρμήσασι δὲ πρὸς τὸν συνοικισμὸν αὐτοῖς εὐθύς ἦν διαφορά περὶ τοῦ τόπου. Ῥωμύλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην Ῥώμην κευαδράτην, ὅπερ ἐστὶ τετράγωνον, ἔκτισε, καὶ ἐκείνον ἔβαύλετο πολίξειν τὸν τόπον· Ῥῶμος δὲ, χωρίον τι τοῦ Ἀβεντίνου καρτερὸν, ὃ δι' ἐκείνον μὲν ὠνομάσθη Ῥεμώνιον, νῦν δὲ Ῥιγνάριον καλεῖται. Συνθεμένων δὲ τὴν ἔριν ὄρνισιν αἰσίοις βραβεῦσαι, καὶ καθεζομένων χωρὶς, ἕξ φασὶ τῷ Ῥώμῳ, διπλασίους δὲ τῷ Ῥωμύλῳ προφανῆναι γύπας. Οἱ δὲ τὸν μὲν Ῥῶμον ἀληθῶς ἰδεῖν· ψεύσασθαι δὲ τὸν Ῥωμύλον· ἐλθόντος δὲ τοῦ Ῥώμου, τότε τοὺς δώδεκα τῷ Ῥωμύλῳ φανῆναι. Διὸ καὶ νῦν μάλιστα χρῆσθαι γυψὶ Ῥωμαίους οἰωνίζομένους. Ἡρόδωρος δὲ ὁ Ποντικὸς ἱστορεῖ καὶ τὸν Ἡρακλέα χαλεπὴν γυπὸς ἐπὶ πρᾶξει φανέντιος. Ἔστι μὲν γὰρ ἀβλαβέστατον ζῶων ἀπάντων, μηδὲν ὧν σπείρουσιν ἢ φυτεύουσιν ἢ νέμουσιν ἀνθρώποι ἀνιόνμενον· τρέφ-

περικειμένην ἀνέχων. Μανίπλα ταῦτα Λατῖνοι καλοῦσιν. Ἀπ' ἐκείνου δὲ καὶ νῦν ἐν τοῖς στρατεύμασι τούτους μανιπλαρίους ὀνομάζουσιν. Ἄμα δὴ τοῦ μὲν Ῥώμου τοὺς ἐντὸς ἀφιστάντος, τοῦ δὲ Ῥωμύλου προσάγοντος ἔξωθεν, οὔτε πράξαις οὐδὲν ὁ τύραννος, οὔτε βουλευσας σωτήριον ἑαυτῷ, διὰ τὸ ἀπορεῖν καὶ ταράττεσθαι, καταληφθεὶς ἀπέθανεν. Ὡν τὰ πλείεστα καὶ Φαβίου λέγοντος, καὶ τοῦ Πεπαρηθίου Διοκλείους, ὃς δοκεῖ πρῶτος ἐκδοῦναι Ῥώμῃς κτίσιν, ὑπόπτον μὲν ἐνίοις ἐστὶ τὸ δραματικὸν καὶ πλασματῶδες· οὐδεὶ δὲ ἀπιστεῖν, τὴν εὐχρηστικῶν οἶων ποιημάτων δημιουργός ἐστι, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα λογιζομένους, ὡς οὐκ ἂν ἐνταῦθα προὔβη δυνάμεως, μὴ θείαν τινὰ ἀρχὴν λαβόντα, καὶ μηδὲν μέγα μηδὲ παράδοξον ἔχουσαν.

ΙΧ. Ἀμουλίου δὲ ἀποθανόντος, καὶ τῶν πραγμάτων καταστάντων, Ἄλβην μὲν οὔτ' οἰκεῖν μὴ ἀρχοντες, οὔτ' ἀρχεῖν ἐβούλοντο, τοῦ μητροπάτορος ζῶντος· ἀποδόντες δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ, καὶ τῇ μητρὶ τιμὰς προεπούσας, ἔγνωσαν οἰκεῖν καθ' ἑαυτοὺς, πόλιν, ἐν οἷς χωρίοις ἐξ ἀρχῆς ἐνετράφησαν, κτίσαντες· αὕτη γὰρ εὐπρεπεστάτη τῶν αἰτιῶν ἐστίν. Ἦν δ' ἴσως ἀναγκαῖον, οἰκετῶν καὶ ἀποστατῶν πολλῶν ἠθροισμένων πρὸς αὐτοὺς, ἢ καταλυθῆναι παντάπασιν, τούτων διασπαρθέντων, ἢ συνοικεῖν ἰδίᾳ μετ' αὐτῶν. Ὅτι γὰρ οὐκ ἠξίουσι οἱ τὴν Ἄλβην οἰκοῦντες ἀναμιγνύναι τοὺς ἀποστάτας ἑαυτοῖς, οὐδὲ προσδέχεσθαι πολίτας, ἐδήλωσε πρῶτον μὲν τὸ περὶ τὰς

γυναϊκας ἔργον, οὐχ ὕβρει τολμηθῆν, ἀλλὰ δι' ἀνάγκην, ἐκουσίῳ ἀπορῆ γάμων· ἐτίμησαν γὰρ αὐτὰς ἀρπάσαντες περιτιῶς. Ἐπειτα τῆς πόλεως τὴν πρώτην ἰδρυσιν λαμβανούσης, ἱερὸν τι φύξιμον τοῖς ἀφισταμένοις κατασκευάσαντες, ὃ Θεοῦ Ἀσυλαίου προσηγόρευον, ἐδέχοντο πάντας, οὔτε δεσπότηαι δοῦλον, οὔτε θῆτα χρήταις, οὔτ' ἄρχουσιν ἀνδροφόνον ἐκδιδόντες, ἀλλὰ μαντεύματι πυθοχρήστῳ πᾶσι βεβαιούν τὴν ἀσυλίαν φάσκοντες· ὥστε πληθύνει τὰ χυ τὴν πόλιν· ἐπεὶ τὰς γε πρώτας ἐστίας λέγουσι τῶν χιλίων μὴ πλείονας γενέσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. Ὁρμήσασι δὲ πρὸς τὸν συνοικισμόν αὐτοῖς εὐθύς ἦν διαφορὰ περὶ τοῦ τόπου. Ῥωμῦλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην Ῥώμην κεναδράτην, ὅπερ ἐστὶ τετράγωνον, ἔκτισε, καὶ ἐκείνον ἐβούλετο πολιῶν τὸν τόπον· Ῥῶμος δὲ, χωρίον τι τοῦ Ἀβεντίνου καρτερὸν, ὃ δι' ἐκείνον μὲν ὠνομάσθη Ῥεμῶνιον, νῦν δὲ Ῥιγνᾶριον καλεῖται. Συνθεμένων δὲ τὴν ἕριν ὄρονισιν αἰσίοις βραβεῦσαι, καὶ καθεζομένων χωρὶς, εἰς φασὶ τῷ Ῥώμῳ, διπλασίους δὲ τῷ Ῥωμύλῳ προφανῆναι γύπας. Οἱ δὲ τὸν μὲν Ῥῶμον ἀληθῶς ἰδεῖν· ψεύσασθαι δὲ τὸν Ῥωμύλον· ἐλθόντος δὲ τοῦ Ῥώμου, τότε τοὺς δώδεκα τῷ Ῥωμύλῳ φανῆναι. Διὸ καὶ νῦν μάλιστα χρῆσθαι γυψὶ Ῥωμαίους οἰωνίζομένους. Ἡρόδωρος δὲ ὁ Ποντικός ἱστορεῖ καὶ τὸν Ἡρακλέα χαίρειν γυπὸς ἐπὶ πράξει φανέντος. Ἔστι μὲν γὰρ ἀβλαβέστατον ζώων ἀπάντων, μηδὲν ὧν σπείρουσιν ἢ φυτεύουσιν ἢ νέμουσιν ἀνθρώποι ἀινόμενον· τρέ-

φεται δὲ ἀπὸ νεκρῶν σωμάτων ἀποκίττησι δ' οὐδὲς οὐδὲ λυμάνεται ψυχὴν ἔχον, πτηνοῖς δὲ διὰ συγγένειαν οὐδὲ νεκροῖς προσεισιν. Ἄποιοι δὲ καὶ γλαῦκες καὶ ἰέρακες ζῶντα κόπτουσι τὰ δμοφύλα καὶ φρονέουσι· καίτοι κατὰ φύσιν

Ἄφροντος ὄρνις πῶς ἂν ἀγνεύοι φαγῶν ;

Ἐτι τἄλλα μὲν ἐν ὀφθαλμοῖς, ὡς ἔπος εἶπεῖν, ἀναστρέφεται, καὶ παρέχει διὰ παντὸς αἰσθησὶν ἑαυτῶν· ὁ δὲ γυψ σπάνιον ἐστὶ θάμα, καὶ νεοσσοῖς γυψὸς οὐ ῥαδίως ἴσμεν ἐντετυχηκότες· ἀλλὰ καὶ παρῆσεν ἐνίοις ἄτοπον ὑπόνοϊαν, ἔξωθεν αὐτοὺς ἀφ' ἑτέρας τινὸς γῆς καταλθεῖν ἐνταῦθα, τὸ σπάνιον καὶ μὴ συνεχές· οἷον οἱ μάντις ἀξιοῦσιν εἶναι τὸ μὴ κατὰ φύσιν, μῆδ' ἀφ' αὐτοῦ, πομπῇ δὲ θείᾳ φαιρόμενον.

Χ. Ἐπειδ' ἔγνων τὴν ἀπάτην ὁ Ῥώμος, ἐχαλέπαινε, καὶ τοῦ Ῥωμύλου τάφρον ὀρύτταντος, ἥ τὸ τεῖχος ἔμελλε κυκλοῦσθαι, τὰ μὲν ἐχλεύαζε τῶν ἔργων, τοῖς δ' ἐμποδῶν ἐγίγετο. Τέλος δὲ διαλλόμενον αὐτῶν, οἱ μὲν, αὐτοῦ Ῥωμύλου πατάξαντος, οἱ δὲ, τῶν ἐταίρων τινὸς Κέλερος, ἐνταῦθα πεσεῖν λέγουσιν. Ἐπεσε δὲ καὶ Φανσιύλος ἐν τῇ μάχῃ καὶ Πλειστίνος· ὃν ἀδελφόν ὄντα Φανσιύλου συνεκθρέψαι τοὺς περὶ τὸν Ῥωμύλον ἱστοροῦσιν. Ὁ μὲν οὖν Κέλερ εἰς Τυρρῶνηϊαν μετέστη, καὶ ἀπ' ἐκείνου τοὺς ταχεῖς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὄξεις κέλερας ὀνομάζουσι· καὶ Κόϊντον Μέτελλον, ὅτι τοῦ πατρὸς ἀποθανόντος ἄγωνα μονομάχων ἡμέραις ἄλιγαις ἐποίησε, θαν-

μάσαντες τὸ τάχος τῆς παρασκευῆς, Κέλερα προσηγόρευσαν.

XI. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐν τῇ Ῥεμονίᾳ θάψας τὸν Ῥώμον ὁμοῦ καὶ τοὺς τροφεῖς, ὤριζε τὴν πόλιν, ἐν Τυρρηνίας μεταπεμφάμενος ἄνδρας ἱεροῖς τισι θεσμοῖς καὶ γραμμασιν ὑφηγουμένους ἕκαστα καὶ διδάσκοντας, ὥσπερ ἐν τελετῇ. Βόθρος γὰρ ὠρύγη περὶ τὸ πῦν Κομίτιον κυκλωτορῆς, ἀπαρχαί τε πάντων, ὅσοις νόμοι μὲν ὡς καλοῖς ἐχρῶντο, φύσει δ' ὡς ἀναγκαιοῖς, ἀπειτέθησαν ἐνταῦθα. Καὶ τέλος, ἐξ ἧς ἀφίκετο γῆς ἕκαστος, ὀλίγην κομίζων μοῖραν, ἔβαλλον εἰς ταῦτό καὶ συνεμίγνυσεν. Καλοῦσι δὲ τὸν βόθρον τοῦτον ἢ καὶ τὸν ἄλυσκον ὀνόματι, μουνδον. Εἶτα, ὥσπερ κύκλον κέντρον, περιέγραψαν τὴν πόλιν. Ὁ δ' οἰκιστὴς ἐμβαλὼν ἀρότρον χαλκῆν ὕννιν, ὑποξέυξας δὲ βοῦν ἄρρῆνα καὶ θήλειαν, αὐτὸς μὲν ἐπάγει περιλαβῶν αὐλακα βαθείᾳ τοῖς τέρμασι· τῶν δ' ἐπομένων ἔργον ἐστίν, ὡς ἀνίστησι βώλους τὸ ἄροτρον, καταστρέφειν εἰσω, καὶ μηδεμίαν ἔξω περιορᾶν ἐκτρέπομένην. Τῇ μὲν οὖν γραμμῇ τὸ τεῖχος ἀφορίζουσι, καὶ καλεῖται κατὰ συγκοπὴν ποιμήριον, οἷον ὀπισθεν τεῖχους, ἢ μετὰ τεῖχος. Ὅπου δὲ πύλην ἐμβαλεῖν διανοοῦνται, τὴν ὕννιν ἐξελόντες καὶ τὸ ἄροτρον ὑπερθέτες, διάλειμμα ποιῶσιν. Ὅθεν ἅπαν τὸ τεῖχος ἱερὸν, πλὴν τῶν πυλῶν, νομίζουσι· τὰς δὲ πύλας ἱερὰς νομίζοντας, αἷν ἦν ἄνευ δεισιδαιμονίας τὰ μὲν δέχεσθαι, τὰ δ' ἀποπέμπειν τῶν τε ἀναγκαιῶν καὶ τῶν μὴ καθάρων.

XII. Ὅτι μὲν οὖν ἡ κτίσις ἡμέρα γίνεται τῇ πρὸ ἕνδεκα καλανδῶν Μαΐων, ὁμολογεῖται· καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. Ἐν ἀρχῇ δ', ὡς φασιν, οὐδὲν ἔμψυχον ἔθρον, ἀλλὰ καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον ὦντο δεῖν τῇ πατρίδι τὴν ἐπιώνυμον τῆς γενέσεως ἑορτὴν φυλάττειν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς κτίσεως βοτηρικὴ τις ἦν αὐτοῖς ἑορτὴ κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν, καὶ Παλήλια προσηγόρευον αὐτήν. Νῦν μὲν οὖν οὐδὲν αἱ Ῥωμαῖκαὶ νομηνιαὶ πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς ὁμολογούμενον ἔχουσιν· ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν, ἣ τὴν πόλιν ὁ Ῥωμύλος ἔκτιζεν, ἀτρεκῆ τριακάδα τυχεῖν λέγουσι· καὶ ἀννοδον ἐκλειπτικὴν ἐν αὐτῇ γενέσθαι σελήνης πρὸς ἥλιον, ἣν εἰδέναι καὶ Ἀντίμαχον οἴονται, τὸν Τήϊον ἐποποιῶν, ἔτει τρίτῳ τῆς ἑκτῆς Ὀλυμπιάδος συμπεσοῦσαν. Ἐν δὲ τοῖς κατὰ Οὐάρονα τὸν φιλόσοφον χρόνοις, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν ἱστορίᾳ βιβλιακώτατον, ἦν Ταρούτιος ἑταῖρος αὐτοῦ, φιλόσοφος μὲν ἄλλως καὶ μαθηματικὸς, ἀπτόμενος δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν πίνακα μεθόδου, θεωρίας ἕνεκα, καὶ δοκῶν ἐν αὐτῇ περιττὸς εἶναι. Τοῦτω προὔβαλλεν ὁ Οὐάρονος ἀναγαγεῖν τὴν Ῥωμύλου γένεσιν εἰς ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐκ τῶν λεγομένων ἀποτελεσμάτων περὶ τὸν ἄνδρα ποιησάμενον τὸν συλλογισμὸν, ὥσπερ αἱ τῶν γεωμετρικῶν ὑφηγοῦνται προβλημάτων ἀναλύσεις. Τῆς γὰρ αὐτῆς θεωρίας εἶναι, χρόνον τε λαβόντας ἀνθρώπου γενέσεως, βίον προειπεῖν, καὶ βίῳ δοθέντι θηρεῦσαι χρόνον. Ἐποίησεν οὖν τὸ

προσταχθέν ὁ Ταρούτιος, καὶ τὰ τε πάθη καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρός ἐπίδων, καὶ χρόνον ζωῆς καὶ τρέπον τελευτῆς, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα συνθεῖς, εὖ μάλα τεθαυρόρηκώς καὶ ἀνδρείως ἀπεφήνατο τὴν μὲν ἐν τῇ μητρὶ τοῦ Ῥωμίλου γεγονέναι σύλληψιν ἔτεσιν πρώτῳ τῆς δευτέρας Ὀλυμπιάδος, ἐν μηνὶ κατ' Αἰγυπτίους Χοιᾶκ, τρίτῃ καὶ εἰκάδι, τρίτης ὥρας, καθ' ἣν ὁ ἥλιος ἐξέλιπε παντελῶς· τὴν δ' ἐμφανῆ γενεαίαν, ἐν μηνὶ Θωῶθ, ἡμέρᾳ πρώτῃ μετ' εἰκάδα περὶ ἡλίου ἀνατολᾶς. Κτισθῆναι δὲ τὴν Ῥώμην ὑπ' αὐτοῦ τῇ ἐνάτῃ Φαρμοῦθι μηνὸς ἰσταμένου, μεταξὺ δευτέρας ὥρας καὶ τρίτης· ἐπεὶ καὶ πόλεως τύχην, ὡς περ' ἀνθρώπου, κῆριον ἔχειν οἴονται χρόνον, ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως πρὸς τὰς τῶν ἀστέρων ἐποχὰς θεωρούμενον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ τῷ ἔργῳ καὶ περιττῶ προσάξεται μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ μυθῶδες ἐνοχλήσει τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτοῖς.

XIII. Κτισθείσης δὲ τῆς πόλεως, πρῶτον μὲν ὅσον ἦν ἐν ἡλικίᾳ πλῆθος, εἰς συντάγματα στρατιωτικὰ διεΐλεν· ἕκαστον δὲ σύνταγμα πεζῶν τρισχιλίων ἦν, καὶ τριακροσίων ἵππέων. Ἐκλήθη δὲ λέγεων, τῷ λογάδᾳ εἶναι τοὺς μαχίμους ἐκ πάντων. Ἐπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐχρητο δῆμον, καὶ πωπούλους ὠνομάσθη τὸ πλῆθος· ἑκατὸν δὲ τοὺς ἀρίστους ἀπέδειξε βουλευτᾶς, καὶ αὐτοὺς μὲν πατρικίους, τὸ δὲ σύστημα σενάτων προσηγόρευσεν. Ὁ μὲν οὖν σενάτος ἀτρεκῶς γερούσιαν σημαίνει· πατρικίους δὲ τοὺς βουλευτᾶς κληθῆναι λέγουσιν, οἳ μὲν, ὅτι παίδων γνησίων πα-

τέρες ἦσαν, οἱ δὲ μᾶλλον, ὡς αὐτοὺς ἔχοντας ἑαυτῶν ἀποδείξαι πατέρας, ὅπερ οὐ πολλοῖς ὑπῆρξεν τῶν πρώτων εἰς τὴν πόλιν συρρέοντων· οἱ δὲ, ἀπὸ τῆς πατρωνείας. Οὕτω γὰρ ἐκάλουν τὴν προστασίαν, καὶ καλοῦσιν ἄχρι νῦν, οἰόμενοι Πάτρωνά τινα τῶν σὺν Εὐάνδρῳ παραγενομένων, κηδεμονικὸν τῶν ὑποδεεστέρων ὄντα καὶ βοηθητικόν, ἀφ' αὐτοῦ τῷ πράγματι ταύτην τὴν προσηγορίαν ἀπολιπεῖν. Μάλιστα δ' ἂν τις τυγχάνοι τοῦ εἰκότος, εἰ νομίζοι, τὸν Ῥωμύλον, ἀξιοῦντα τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους πατρικῇ κηδεμονίᾳ καὶ φρονίδι προσήκειν ἐπιμελεῖσθαι τῶν ταπεινοτέρων, ἅμα δὲ τοὺς ἄλλους διδάσκοντα μὴ δεδιέναι, μηδ' ἄχθισθαι ταῖς τῶν κρειττόνων τιμαῖς, ἀλλὰ χρῆσθαι μετ' εὐνοίας, καὶ νομίζοντας, καὶ προσαγορεύοντας πατέρας, οὕτως ὀνομάσαι. Καὶ γὰρ ἄχρι νῦν τοὺς ἐν συγκλήτῳ τελοῦντας, οἱ μὲν ἔξωθεν ἄνδρας ἡγεμόνας καλοῦσιν· αὐτοὶ δὲ Ῥωμαῖοι πατέρας συγγεγραμμένους, τῷ μέγιστον μὲν ἀξίωμα καὶ τιμὴν, ἥκιστα δὲ φθόρον ἔχοντι χρώμενοι τῶν ὀνομάτων. Ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν πατέρας αὐτοὺς μόνον, ὕστερον δὲ πλειόνων προσαναλαμβάνομένων, πατέρας συγγεγραμμένους προσηγόρευσαν. Καὶ τοῦτο μὲν ἦν ὄνομα σεμνότερον αὐτῷ τῆς πρὸς τὸ δημοτικὸν τοῦ βουλευτικοῦ διαφορᾶς· ἑτέροις δὲ τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ τῶν πολλῶν διήρει, πάτρωνας ὀνομάζων, ὅπερ ἐστὶ προστατάς, ἐκείνου· δὲ κλίεστας, ὅπερ ἐστὶ πελάτας· ἅμα δὲ πρὸς ἀλλήλους θαιμασιτῆν εὐνοίαν αὐτοῖς καὶ μεγάλων

δικαίων ὑπάρξουσας ἐνεποίησεν. Οὗτοι μὲν γὰρ ἐξηγητὰς τε τῶν νομίμων καὶ πρῶστατας δικαζομένων, συμβούλους τε πάντων καὶ κηδεμόνας ἑαυτοῦς παρῆχον. Ἐκείνοι δὲ τούτους ἐθεράπευον, οὐ μόνον τιμῶντες, ἀλλὰ καὶ πενημένοις θυματέρας συνεκιδόντες, καὶ χρεῖα συνεκτινύοντες. Καταμαρτυρεῖν τε πελάτου πρῶστατην, ἢ πρῶστατου πελάτην, οὔτε νόμος οὐδεὶς, οὔτε ἀρχῶν ἠνάγκαζεν. Ὑπερον δὲ, τῶν ἄλλων δικαίων μενόντων, τὸ λαμβάνειν χρήματα τοὺς δυνατοὺς παρὰ τῶν ταπεινοτέρων αἰσχρὸν ἐνομίσθη καὶ ἀγεννές. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

XIV. Τετάρτῳ δὲ μηνὶ μετὰ τὴν κτίσιν, ὡς Φάβιος ἱστορεῖ, τὸ περὶ τὴν ἀρπαγὴν ἐτολήθη τῶν γυναικῶν. Καὶ λέγουσι μὲν ἔτιοι, τὸν Ῥωμύλον αὐτόν, τῇ φύσει φιλοπόλεμον ὄντα, καὶ πεπεισμένον ἐκ τινῶν ἄρα λογίων, εἶτε τὴν Ῥώμην πάσχειν πολέμοις τρεφομένην καὶ αὐξομένην γενέσθαι μεγίστην, βίας ὑπάρξαι πρὸς τοὺς Σαβίνους· οὐδὲ γὰρ πολλὰς, ἀλλὰ τριάκοντα μόνας παρθένους λαβεῖν αἰθόν, ἅτε δὴ πολέμου μᾶλλον, ἢ γάμων δεόμενον. Τοῦτο δὲ οὐκ εἰκός· ἀλλὰ τὴν μὲν πόλιν ὄρων ἐποίκων εὐθὺς ἐμπιπλαμένην, ὧν ὀλίγοι γυναῖκας εἶχον, οἱ δὲ πολλοὶ μιγάδες ἐξ ἀπόρων καὶ ἀφρων ὄντες ὑπερωρῶντο καὶ προσεδοκῶντο μὴ συμμενεῖν βεβαίως· ἐλπίζων δὲ πρὸς τοὺς Σαβίνους τρόπον τινὰ συγκρίσθαι καὶ κοινωσίως ἀρχὴν τὸ ἀδίκημα ποιῆσειν αὐταῖς ἡμερωσαμένοις τὰς γυναῖκας, ἐπεχείρησε τῷ ἔργῳ τόνδε τὸν τρόπον. Διεδόθη λόγος ὑπ' αὐτοῦ

πρῶτον, ὡς Θεοῦ τινος ἀνευρήκοι βωμὸν ὑπὸ γῆς
 κεκρυμμένον. Ἐνόμαζον δὲ τὸν Θεὸν Κῶνσον, εἴτε
 βουλαῖον ὄντα· κωνσίλιον γὰρ ἔτι νῦν τὸ συμβούλιον
 καλοῦσι, καὶ τοὺς ὑπάτους κωνσούλας, οἷον προβού-
 λους· εἴτε ἵππειον Ποσειδῶ. Καὶ γὰρ ὁ βωμὸς ἐν
 τῷ μείζονι τῶν ἵπποδρόμων ἐστίν, ἀφανῆς τὸν ἄλλον
 χρόνον, ἐν δὲ ταῖς ἵππικοῖς ἀγῶσιν ἀνακαλυπτόμενος.
 Οἱ δὲ καὶ ὄλως φασὶ τοῦ βουλευμάτος ἀποφῆτον
 καὶ ἀφανοῦς ὄντος, ὑπόγειον οὐκ ἀλόγως τῷ Θεῷ βω-
 μὸν γενέσθαι κεκρυμμένον. Ὡς δ' ἀνεφάνη, θυ-
 σίαν τε λαμπρὰν ἐπ' αὐτῷ καὶ ἀγῶνα καὶ θῆαν ἐκ
 καταγγελίας ἐπέτελλε πανηγυρικὴν. Καὶ πολλοὶ μὲν
 ἀνθρώποι συνῆλθον, αὐτὸς δὲ προῦκιάθητο μετὰ
 τῶν ἀρίστων ἀλουργίδι κεκοσμημένος. Ἦν δὲ τοῦ
 καιροῦ τῆς ἐπιχειρήσεως σύμβολον, ἐξαναστάντα τὴν
 ἀλουργίδα πτύξαι, καὶ περιβαλέσθαι πάλιν. Ἐχον-
 τες οὖν ξίφη πολλοὶ προσεΐχον αὐτῷ, καὶ τοῦ σημείου
 γενομένου, σπασάμενοι τὰ ξίφη, καὶ μετὰ βοῆς ὀρμή-
 σαντες, ἤρπαζον τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων, αὐτοὺς
 δὲ φεύγοντας εἶων καὶ παρίεσαν. Ἀρπασθῆναι δὲ
 φασιν, οἱ μὲν, τριάκοντα μόνας, ἀφ' ὧν καὶ τὰς φρα-
 τρίας ὀνομασθῆναι· Οὐαλέριος δὲ Ἀντίας, ἑπτὰ καὶ
 εἴκοσι καὶ πεντακοσίας· Ἰόβας δὲ, τρεῖς καὶ ὀγδοή-
 κοντα καὶ ἑξακοσίας παρθένους· ὁ μέγιστον ἦν
 ἀπολόγημα τῷ Ῥωμύλῳ· γυναῖκα γὰρ οὐ λαβεῖν
 ἀλλ' ἢ μίαν, Ἐρσιλίαν, διαλαθοῦσαν αὐτοὺς, ἅτε δὴ
 μὴ μεθ' ὕβρεως, μηδ' ἀδικίας ἐλθόντας ἐπὶ τὴν
 ἕρπαγην, ἀλλὰ συμμίξαι καὶ συναγαγεῖν εἰς ταυτὸ

τὰ γένη ταῖς μεγίσταις ἀνάγκαις διανοηθέντας. Τὴν δ' Ἐρσιλίαν οἱ μὲν Ὀσιλλιον γῆμαι λέγουσιν, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐπιφανέστατον· οἱ δὲ αὐτὸν Ῥωμόλον, καὶ γενέσθαι καὶ παῖδας αὐτῷ, μίαν μὲν θυγατέρα Πρίμαν, τῇ ταῖσι τῆς γενέσεως οὕτω προσαγορευθεῖσαν, ἓνα δ' υἱὸν μόνον, ὃν Ἀόλλιον μὲν ἐκείνος ἀπὸ τῆς γενομένης ἀθροίσεως ὑπ' αὐτοῦ τῶν πολιτῶν ὠνόμασεν, οἱ δ' ὕστερον, Ἀβίλλιον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἱστορῶν Ζηνόδοτος ὁ Τροϊζήνιος παλλοὺς ἔχει τοὺς ἀντιλέγοντας.

XV. Ἐν δὲ ταῖς ἀρπάζουσι τὰς παρθένους τότε τυχεῖν λέγουσι τῶν οὐκ ἐπιφανῶν τινὰς ἄγοντας κόρην τῷ τε κάλλει πολὺ καὶ τῷ μεγέθει διαφέρουσαν. Ἐπεὶ δὲ ἀπαντιῶντες ἔνιοι τῶν κρειττόνων ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι, βόαν τοὺς ἄγοντας, ὡς Ταλασίῳ κομίζοιεν αὐτήν, ἀνδρὶ νέῳ μὲν, εὐδοκίμῳ δὲ καὶ χρηστῷ· τοῦτ' οὖν ἀκούσαντας εὐφημεῖν καὶ κροτεῖν ἐπαινοῦντας, ἐνίοις δὲ καὶ παρακολουθεῖν ἀναστρέψαντας εὐνοία καὶ χάριτι τοῦ Ταλασίου μετὰ βοῆς τοῦνομα φθεγγομένους. Ἀφ' οὗ δὴ τὸν Ταλάσιον ἄχρι νῦν, ὡς Ἕλληνας τὸν Ἰμέβαιον, ἐπάδουσι Ῥωμαῖοι τοῖς γάμοις· καὶ γὰρ εὐτυχία φασὶ χρήσασθαι περὶ τὴν γυναῖκα τὸν Ταλάσιον. Σέξτιος δὲ Σύλλας ὁ Καρχηδόνιος, οὔτε μουσῶν οὔτε χαρίτων ἐπίδειξ ἀνήρ, ἔλεγεν ἡμῖν, ὅτι τῆς ἀρπαγῆς σύνθημα τὴν φωνὴν ἔδωκε ταύτην ὁ Ῥωμόλος. Ἀπαντες οὖν ἐβδῶν τὸν Ταλάσιον οἱ τὰς παρθένους κομίζοντες· καὶ διὰ τοῦτο ταῖς γάμοις παραμένειν τὸ ἔθος. Οἱ δὲ πλείστοι

νομιζουσιν, ὧν και ὁ Ἰόβας ἐστὶ, παράκλησιν εἶναι και παρακίλευσιν εἰς φιλεργίαν και ταλασίαν, οὔτω τότε τοῖς Ἑλληνικοῖς ὀνόμασι τῶν Ἰταλικῶν ἐπιχεχυμένων. Εἰ δὲ τοῦτο μὴ λέγεται κακῶς, ἀλλ' ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι τότε τῷ ὀνόματι τῆς ταλασίας, καθάπερ ἡμεῖς, ἐτέραν ἂν τις αἰτίαν εἰκάσειε πιθανωτέραν. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Σαβῖνοι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πολεμήσαντες διηλλάγησαν, ἐγένοντο συνθήκαι περὶ τῶν γυναικῶν, ὅπως μηδὲν ἄλλο ἔργον τοῖς ἀνδράσιν, ἢ τὰ περὶ τὴν ταλασίαν ὑπουργῶσι. Παρέμεινέ γ' οὖν και τοῖς αὐθις γαμοῦσι, τοὺς διδόντας, ἢ παραπέμποντας, ἢ ὄλωσ παρόντας, ἀναφωνεῖν τὸν Ταλάσιον μετὰ παιδιᾶς, μαρτυρομένους, ὡς ἐπ' οὐδὲν ἄλλο ὑπουργημα τῆς γυναικὸς, ἢ ταλασίαν, εἰσαγομένης. Διαμένει δὲ μέχρι νῦν τὸ τὴν νύμφην αὐτὴν ἀπ' ἑαυτῆς μὴ ὑπερβαίνειν τὸν οὐδὸν εἰς τὸ δωμάτιον, ἀλλ' αἰρομένην εἰσφέρεισθαι, διὰ τὸ και τότε κομισθῆναι βιασθείσας, μὴ εἰσελθεῖν. Ἐπιιοὶ δὲ λέγουσι και τὸ τὴν κόμην τῆς γαμουμένης αἰχμῇ διακρίνεσθαι δορατίου σύμβολον εἶναι τοῦ μετὰ μάχης και πολεμικῶς τὸν πρῶτον γάμον γενέσθαι· περὶ ὧν ἐπιπλέον ἐν τοῖς Αἰτίοις εἰρήκαμεν. Ἐτολήθη μὲν οὖν ἡ ἀρπαγὴ περὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην ἡμέραν τοῦ τότε Σεξιλλίου μηνὸς, Ἀυγούστου δὲ νῦν, ἐν ἣ τὴν τῶν Κωνσαλίων ἑορτὴν ἄγουσιν.

ΧVI. Οἱ δὲ Σαβῖνοι πολλοὶ μὲν ἦσαν και πολεμικοὶ, κώμας δὲ ὥκουν ἀτειχίστους, ὡς προσῆμον αὐτοῖς μέγα φρονεῖν, και μὴ φοβῆσθαι, Λακεδαιμο-

νίων ἀποίκους οὔσιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐδῶντες αὐτοὺς
 ἰνδεδεμένους μεγάλους δμηρεύμασι, καὶ δεδιότες περι-
 τῶν θυγατέρων, πρῶσβεις ἀπέστειλαν, ἐπιεικῆ καὶ
 μέτρια προκαλοῦμενοι, τὸν Ῥωμύλον ἀποδιδόντα τὰς
 κόρας αὐτοῖς καὶ λύσαντα τὸ τῆς βίας ἔργον, εἴτα
 πειθοῖ καὶ νόρῳ πράττειν τοῖς γένεσι φιλίαν καὶ
 οἰκειότητα. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς μὲν κόρας μὴ προ-
 ἱεμένου, παρακαλοῦντος δὲ τὴν κοινονίαν δέχεσθαι
 τοὺς Σαρβένους, οἱ μὲν ἄλλοι βουλευόμενοι καὶ πα-
 ρασκεναζόμενοι διέτριβον. Ἄκρων δὲ βασιλεὺς Κε-
 κωνητῶν, ἀνὴρ θυμοειδῆς καὶ δεινὸς ἐν τοῖς πολεμι-
 κοῖς, τὰ τε πρότερον τολμήματα τοῦ Ῥωμύλου δι' ὑπο-
 ψίας εἶχε, καὶ τὸ πραχθέν περὶ τὰς γυναῖκας ἤδη
 φοβερόν ἠγοούμενος πᾶσιν εἶναι καὶ οὐκ ἀνεκτόν, εἰ
 μὴ κολασθεῖη, προεξανέστη τῷ πολέμῳ, καὶ μετὰ
 πολλῆς ἐχώρει δυνάμεως ἐπ' αὐτόν· καὶ ὁ Ῥωμύλος
 ἐπ' ἐκείνον. Γενόμενοι δ' ἐν ὄψει, καὶ καταδόντες
 ἀλλήλους, προὔκαλοντο μάχεσθαι, τῶν στρατευμά-
 των ἐν τοῖς ὅπλοις ἀτρεμοῦντων. Βύξάμενος οὖν ὁ Ῥω-
 μύλος, εἰ κρατήσῃ καὶ καταβάλλῃ, τῷ Διὶ φέρων
 ἀναθήσειν αὐτὸς τὰ ὅπλα τοῦ ἀνδρός, αὐτόν τε κα-
 ταβάλλει κρατήσας, καὶ τρέπεται τὸ στρατευμα μά-
 χης γενομένης, αἰφεῖ δὲ καὶ τὴν πόλιν· οὐ μὴν ἠδί-
 κησε τοὺς ἐγκαταληφθέντας, ἀλλ' ἢ τὰς οἰκίας ἐκέ-
 λευσε καθελόντας ἀπολουθεῖν εἰς Ῥώμην, ὡς πολί-
 τας ἐπὶ τοῖς ἴσοις ἔσομένους. Τούτου μὲν οὖν οὐκ
 ἴσται ὅ, τι μᾶλλον ἠύξησε τὴν Ῥώμην, αἰεὶ προσποι-
 οῦσαν ἐναντὶ καὶ συννέμουσαν ὧν κρατήσῃεν· ὁ δὲ

Ῥωμύλος, ὡς ἂν μάλιστα τὴν εὐχὴν τῷ τε Διὶ κεχα-
 ρισμένην, καὶ τοῖς πολίταις ἰδεῖν ἐπιτερεπῆ παρὰ σχοι,
 σκαψάμενος, ἐπὶ στρατοπέδου ὄρῶν ἔτεμεν ὑπερμεγέ-
 θη, καὶ διεμόρφωσεν ὥσπερ τρόπαιον, καὶ τῶν ὀπλων
 τοῦ Ἄκρωτος ἕκαστον ἐν τάξει περιήρμοσε καὶ κα-
 τήρτισεν· αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἐσθῆτα περιεζώσατο,
 δάφνη δὲ ἐστέψατο τὴν κεφαλὴν κομῶσαν. Ἐπολα-
 βῶν δὲ τῷ δεξιῷ τὸ τρόπαιον ὤμῳ προσεκειδόμενον
 ὄρθον, ἐβάδιζεν ἐξάρχων ἐπινικίου παιᾶτος ἐν
 ὀπλοῖς ἐπομένη τῇ στρατιᾷ, δεχομένων τῶν πολιτῶν
 μετὰ χαρᾶς καὶ θαύματος. Ἡ μὲν οὖν πομπὴ τῶν
 αὐθις θριαμβῶν ἀρχὴν καὶ ζῆλον παρέσχε· τὸ δὲ
 τρόπαιον ἀνάθημα Φερετρίου Διὸς ἐπωνομάσθη.
 Τὸ γὰρ πλήξαι φερίρε Ῥωμαῖοι καλοῦσιν· εὗξατο
 δὲ πλήξαι τὸν ἄνδρα καὶ καταβαλεῖν. Ὀπίμα δὲ τὰ
 σκῦλα, φησὶν Οὐάργῶν, καθότι καὶ τὴν περιουσίαν
 ὅπερ λέγουσι. Πιθανώτερον δ' ἂν τις εἴποι διὰ τὴν
 πρᾶξιν· ὅπου γὰρ ὀνομάζεται τὸ ἔργον. Αὐτουργῶν
 δὲ ἀριστείας στρατηγῶν στρατηγὸν ἀνελόντι δίδοται
 καθιέρωσις ὀπιμίων. Καὶ τρισὶ μόνοις τούτου τυ-
 χεῖν ὑπῆρξε Ῥωμαῖοις ἡγεμόσι, πρῶτῳ Ῥωμύλῳ,
 κτείναντι τὸν Κενινήτην Ἄκρωτα· δευτέρῳ Κορνη-
 λίῳ Κόσσω, Τυρρῶνην ἀνελόντι Τολούμνιον· ἐπὶ πᾶ-
 σι δὲ Κλαυδίῳ Μαρκέλλῳ, Βριτομάριου κρατήσαντι
 Γυλατῶν βασιλείῳ. Κόσσος μὲν οὖν καὶ Μάρκελλος
 ἤδη τεθρόπαιον εἰσήλαυον, αὐτοὶ τὰ τρόπαια
 φέροντες· Ῥωμύλον δ' οὐκ ὄρθῶς φησὶν ἄρματα
 χεῖσασθαι Διονύσιος. Ταρκύνιον γὰρ ἱστοροῦσι τὸν

Δημαράτου τῶν βασιλέων πρῶτον εἰς τοῦτο τὸ σχήμα καὶ τὸν ὄγκον ἐξᾶραι τοὺς Θριαμβοὺς· ἕτεροι δὲ πρῶτον ἐφ' ἄρματος Ἰθριαμβεῦσαι Ποπλικόλαν. Τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς εἰκόνας ὄρσῃ ἐστὶν ἐν Ῥώμῃ τὰς τροπαιοφόρου πεζῆς ἀπάσας.

XVII. Μετὰ δὲ τὴν τῶν Κεννητῶν ἄλωσιν, ἔτι τῶν ἄλλων Σαβίνων ἐν παρασκευαῖς ὄντων, συνέστησαν οἱ Φιδήνην καὶ Κρουστὸνμέριον καὶ Ἀντίμαν οἰκοῦντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους· καὶ μάχης γενομένης ἠττηθέντες ὁμοίως, τὰς τε πόλεις Ῥωμύλα παρήκαν ἐλεῖν, καὶ τὴν χώραν δάσασθαι, καὶ μετοικίσαι σφᾶς αὐτοὺς εἰς Ῥώμην. Ὁ δὲ Ῥωμύλος τὴν μὲν ἄλλην κατένευμε χώραν τοῖς πολίταις, ὅσην δ' εἶχον οἱ τῶν ἠρπασμένων παρθένων πατέρες, αὐτοὺς ἔχειν ἐκείνους εἶασεν. Ἐπὶ τούτοις βαρῶς φέροντες οἱ λοιποὶ Σαβίνοι, Τάτιον ἀποδείξαντες στρατηγόν, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσαν· ἦν δὲ δυσπρόσοδος ἡ πόλις, ἔχουσα πρόβλημα τὸ νῦν Καπιτώλιον, ἐν ᾧ φρουρὰ καθειστήκει, καὶ Ταρπηῖος ἠγεμὼν αὐτῆς, οὐχὶ Ταρπηῖα παρθένος, ὡς ἔνιοι λέγουσιν, εὐήθη τὸν Ῥωμύλον ἀποδεικνύοντες· ἀλλὰ θυγάτηρ ἡ Ταρπηῖα τοῦ ἀρχοντος οὕσα προὔθωκε τοῖς Σαβίνοις, ἐπιθυμήσασα τῶν χρυσῶν βραχιονιστήρων, οὓς εἶδε περικειμένους, καὶ ἤτησε μισθὸν τῆς προδοσίας, ἢ φοροῖεν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς χερσὶ. Συνθεμένου δὲ τοῦ Τατίου, νύκτωρ ἀνοίξασα πύλην μίαν, ἐδέξατο τοὺς Σαβίνους. Οὐ μόνος οὖν, ὡς εἶπεν, Ἀντίγονος ἔφη προδιδόντας

μὲν φιλεῖν, προδοτικῶτας δὲ μισεῖν· οὐδὲ Καῖσαρ,
 εἰπὼν ἐπὶ τοῦ Θρακικοῦ Ρυμιτάλκου, φιλεῖν μὲν προ-
 δοσίαν, προδοτικὴν δὲ μισεῖν· ἀλλὰ κοινόν τι τοῦτο
 πάθος ἐστὶ πρὸς τοὺς πονηροὺς τοῖς δεομένοις αὐ-
 τῶν, ὥσπερ ἰοῦ καὶ χολῆς ἐνίων θηρίων δέονται·
 τὴν γὰρ χρεῖαν οὗτε λαμβάνουσι, ἀγαπῶντες, ἐ-
 χθαίρουσι τὴν κακίαν, οὐρανὸν τύχῃσι. Τοῦτο καὶ
 πρὸς τὴν Ταρπηΐαν τότε παθὼν ὁ Τάτιος ἐκέλευσε
 μεμνημένους τῶν ὁμολογιῶν τοὺς Σαβίνους μηδεὶν
 αὐτῇ φθονεῖν, ὧν ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἔχουσι. Καὶ
 πρῶτος ἄμα τὸν βραχιονιστῆρα, τῆς χειρὸς περιελών,
 καὶ τὸν θυρεὸν ἐπέρριψε. Πάντων δὲ τὸ αὐτὸ ποι-
 ούντων, βαλλομένη τε τῷ χρυσῷ καὶ καταχρησθεῖσα
 ταῖς θυρεοῖς, ὑπὸ πλήθους καὶ βάρους ἀπέθανεν.
 Ἐάλω δὲ καὶ Ταρπηῖος προδοσίας, ὑπὸ Ῥωμύλου
 διωχθεὶς, ὡς Ἰόβας φησὶ Γάλβαν Σουλπίκιον ἱστο-
 ρεῖν. Τῶν δ' ἄλλα περὶ Ταρπηΐας λεγόντων, ἀπί-
 θανοὶ μὲν εἰσὶν οἱ Τατίου θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος
 τῶν Σαβίνων οὔσαν αὐτὴν, Ῥωμύλῳ δὲ βία συνοι-
 κοῦσαν, ἱστοροῦντες ταῦτα ποιῆσαι καὶ παθεῖν ὑπὸ
 τοῦ πατρὸς· ὧν καὶ Ἀντίγονός ἐστι. Σμύλος δ' ὁ
 ποιητὴς καὶ παντάπασι ληρεῖ, μὴ Σαβίνοις οἰόμε-
 νος, ἀλλὰ Κελτοῖς τὴν Ταρπηΐαν προδοῦναι τὸ Κα-
 πιτώλιον, ἐρασθεῖσαν αὐτῶν τοῦ βασιλέως. Λέγει
 δὲ ταῦτα·

Ἡ δ' ἀγχοῦ Ταρπηΐα παρὰ Καπιτώλιον αἶπος

Ναίουσα, Ῥώμης ἔπλετο τειχολίτις·

Κελτῶν ἢ στέρξασα γαμήλια λέκτρα γενέσθαι

Σκηπτούχῳ, πατέρων οὐκ ἐφύλαξε δόμους.

Καὶ μετ' ὀλίγα περὶ τῆς τελευτῆς·

Τὴν δ' οὐτ' ἄρ Βοῖοί τε καὶ ἔθνα μυρία Κελτῶν

Κιρᾶμνοι, ρεῖθρον ἐκτός ἔθεντο Πάδου·

Ὅπλα δ' ἐπιπροβαλόντες ἀρειμάντων ἀπὸ χαιρῶν

Κούρη ἐπὶ στυγερῇ, κόσμον ἔθεντο φόνου.

XVIII. Τῆς μίντοι Ταρπητίας ἐκτὶ ταφείσης, δ
λόφρς ὠνομάζετο Ταρπήϊος, ἄχρις οὗ, Ταρκυνίων
βασιλέως Διὶ τὸν τόπον καθιεροῦντος, ἅμα τε τὰ
λείψανα μετήνεχθη, καὶ τοῦνομα τῆς Ταρπητίας ἐξέ-
λιπε. Πλὴν κείραν ἔτι νῦν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ Ταρ-
πητίων καλοῦσιν, ἀπ' ἧς ἐρρήπτιον τοὺς κεραιό-
γους. Ἐχομένης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαβίνων, ὃ
τε Ῥωμύλος ὑπ' ὄργῆς εἰς μάχην αὐτοὺς προῦκαλεῖ-
το, καὶ ὁ Τάτιος ἐθάρρει, καρτερῶν, εἰ βιασθεῖεν,
ἀναχώρησιν ὄρων αὐτοῖς ὑπάρχουσαν. Ὁ γὰρ με-
ταξὺ τόπος, ἐν ᾧ συμπύπτειν ἔμελλον, ὑπὸ πολ-
λῶν λόφρων περιχόμενος, ἀγῶνα μὲν ὄξυν ἐδόκει
καὶ χαλεπὸν ὑπὸ δυσχωρίας ἀμφοτέροισι παρέξειν,
φυγῆς δὲ καὶ διώξεις ἐν στενωῷ βραχείας. Ἐτυχε δὲ,
τοῦ ποταμοῦ λιμνώσαντος οὐ πολλαῖς πρότερον ἡ-
μέραις, ἐγκαταλειφθῆναι τέλμα βαθὺ καὶ τυφλὸν
ἐν τόποις ἐπιπέδοις, κατὰ τὴν νῦν οὔσαν ἀγορᾶν·
ὄθεν οὐκ ἦν ὄψει πρόδηλον, οὐδ' ἐφύλακτον, ἄλ-
λως δὲ χαλεπὸν καὶ ὑπουλον. Ἐπὶ τοῦτο τοῖς Σα-
βίνοις ἀπειρία φερομένοις εὐτύχημα γίγγεται. Κούρη-
τιος γὰρ ἀνὴρ ἐπιφανῆς, δόξη καὶ φρονήματι γαῦ-
ρος, ἵππον ἔχων, πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐχώρει·

δεξαμένου δὲ τοῦ βαράθρου τὸν ἵππον, ἄχρι μὲν
 τινος ἐπειράτο πληγῇ καὶ παρακελεύσει χρώμενος
 ἐξελαύνειν· ὡς δ' ἦν ἀμήχανον, εἴσας τὸν ἵππον,
 ἑαυτὸν ἔσωξεν. Ὁ μὲν οὖν τόπος δι' ἐκείνον ἔτι νῦν
 Κούρτιος λάκκος ὀνομάζεται. Φυλαξίμενοι δὲ τὸν
 κίνδυνον οἱ Σαβίνοι, μάχην καρτεράν ἐμαχέσαντο,
 κρίσιν οὐ λαβούσαν, καίτοι πολλῶν πεθόντων, ἐν
 οἷς ἦν καὶ Ὀσιλλίος. Τοῦτον Ἐρσιλλας ἄνδρα, καὶ
 πάμπαν Ὀσιλλίου τοῦ μετὰ Νουμῶν βασιλεύσαντος
 γενέσθαι λέγουσιν. Αὐτίς δὲ πολλῶν ἀγῶνων ἐν
 βραχεῖ συνισταμένων, ὡς εἶκος, ἐνός μάλιστα τοῦ
 τελευταίου μνημονεύουσιν· ἐν ᾧ Ῥωμύλου τὴν κε-
 φαλήν πληγέντος λίθῳ, καὶ πεσεῖν ὀλίγου δεήσαν-
 τος, τοῦ τ' ἀντέχειν ὑφεμένου τοῖς Σαβίνοις, ἐνε-
 δωκαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ φυγῇ πρὸς τὸ Παλάντιον
 ἐχώροσιν ἐξωθούμενοι τῶν ἐπιπέδων. Ἦδη δὲ ὁ
 Ῥωμύλος ἐκ τῆς πληγῆς ἀναφέρων, ἐβούλετο μὲν
 εἰς τὰ ὄπλα χωρεῖν τοῖς φεύγουσιν ἐναντίως, καὶ
 μέγα βοῶν ἴσασθαι καὶ μάχεσθαι παρεκάλει. Πολ-
 λῆς δὲ τῆς φυγῆς αὐτῷ περιχεομένης, καὶ μηδενὸς
 ἀναστρέφειν τολμῶντος, ἀνατείνας εἰς οὐρανὸν τὰς
 χεῖρας, ἠΰξαστο τῷ Διὶ στήσαι τὸ στρατεύμα, καὶ τὰ
 Ῥωμαίων πράγματα πεσόντα μὴ περιῦδειν, ἀλλ' ὀρ-
 θῶσαι. Τενομένης δὲ τῆς εὐχῆς, αἰδῶς τε τοῦ βα-
 σιλέως ἔσχε πολλοὺς, καὶ θάρος ἐκ μεταβολῆς πα-
 ρέστη τοῖς φεύγουσιν. Ἔστησαν οὖν πρῶτον, οὐ
 νῦν ὁ τοῦ Διὸς τοῦ Στάτωρος ἴδρται νεῶς, ὃν ἐ-
 πιστάσιον ἂν τις ἐρμηνεύσειν. Ἐἶτα συνασπίσαντες

πάλιν, ἔωσαν ὀπίσω τοὺς Σαβίνους ἐπὶ τὴν νῦν
 Ῥήγιαν προσαγορευμένην καὶ τὴ τῆς Ἑστίας ἱερὸν.

XIX. Ἐσταῦθα δὴ αὐτοὺς ὥσπερ ἐξ ὑπαρχῆς
 μάχεσθαι παρασκευαζομένους ἐπίσχε δεινὸν ἰδεῖν
 θέαμα καὶ λόγου κρείττων ὄψις. Αἱ γὰρ ἤρπασμέ-
 ναι θυγατέρες τῶν Σαβίνων ὤφθησαν ἀλλαχόθεν
 ἄλλαι μετὰ βοῆς καὶ ἀλαλαγμοῦ διὰ τῶν ὄπλων φε-
 ρόμεναι καὶ τῶν νεκρῶν, ὥσπερ ἐκ Θεοῦ κάτοχοι,
 πρὸς τε τοὺς ἄνδρας αὐτῶν καὶ τοὺς πατέρας· αἱ
 μὲν παιδία κομιζουσαι γήπια πρὸς ταῖς ἀγκάλαις,
 αἱ δὲ τὴν κόμην προῖσχομεναι λελυμένην, πᾶσαι
 δὲ ἀνακαλοῦμεναι τοῖς φιλτάτοις ὀνόμασι, ποτὲ μὲν
 τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπεκλά-
 σθησαν οὖν ἀμφοτέρω, καὶ δίσχον αὐταῖς ἐν μέσῳ
 καταστῆναι τῆς παρατάξεως· καὶ κλαυθμὸς ἅμα
 διὰ πάντων ἐχώρει, καὶ πολὺς οἶκτος ἦν πρὸς τε
 τὴν ὄψιν καὶ τοὺς λόγους ἔτι μῦλλον, εἰς ἑκείαν
 καὶ δέησιν ἐκ δικαιολογίας καὶ παρρησίας τελευτῶν-
 τας. „Τί γὰρ (ἔφασαν) ὑμᾶς δεινὸν ἢ λυπηρὸν ἐρ-
 γασάμεναι, τὰ μὲν ἤδη πεπόνθαμεν, τὰ δὲ πάσχο-
 μεν τῶν σχετλίων κακῶν; Ἐρπασθήμεν ὑπὸ τῶν
 νῦν ἐχόντων βία καὶ παρανόμως· ἀρπασθεῖσαι δ'
 ἡμελήθημεν ὑπὲρ ἀδελφῶν καὶ πατέρων καὶ οἰκείων
 χρόνον τοσοῦτον, ὅσος ἡμᾶς πρὸς τὰ ἐχθίστα κερά-
 σασ ταῖς μεγίσταις ἀνάγκαις, πεποίηκε νῦν ὑπὲρ τῶν
 βιασάμενων καὶ παρανομησάντων δεδιέναι μαχομέ-
 νων, καὶ κλαίειν θνησκόντων. Οὐ γὰρ ἤλθετε τι-

μαρῆσοντες ἡμῖν παρθένοις οὔσαις ἐπὶ τοὺς ἀδικούν-
 τας, ἀλλὰ νῦν ἀνδρῶν ἀποσπᾶτε γαμετάς καὶ τέκνων
 μητέρας, οἰκτροτέραν βοήθειαν ἐκείνης τῆς ἀμελείας
 καὶ προδοσίας βοηθοῦντες ἡμῖν ταῖς ἀθλαῖς. Τοι-
 αῦτα μὲν ἠγάπηθημεν ὑπὸ τούτων, τοιαῦτα δὲ ὑφ' ὑ-
 μῶν ἐλεοῦμεθα. Καὶ γὰρ εἰ δι' ἄλλην αἰτίαν ἐμάχασθε,
 παύσασθαι, δι' ἡμᾶς πενθεροὺς γεγονότας καὶ πάπ-
 πους, καὶ οἰκείους ὄντας ἐχρῆν. Εἰ δ' ὑπὲρ ἡμῶν ὁ πό-
 λεμός ἐστι, κομίσασθε ἡμᾶς μετὰ γαμβρῶν καὶ τέκνων,
 καὶ ἀπόδοτε ἡμῖν πατέρας καὶ οἰκείους, μηδὲ ἀφέ-
 λησθε παῖδας καὶ ἄνδρας, ἱκετεύομεν ὑμᾶς, ἵνα μὴ πύ-
 λιν αἰχμαλώτοι γενώμεθα.“ Τοιαῦτα πολλὰ τῆς Ἐρ-
 σιλίας προσαγορευούσης, καὶ τῶν ἄλλων δεομένων,
 ἐσπείσθησαν ἄνοχαι, καὶ συνῆλθον εἰς λόγους οἱ ἡ-
 γεμόνες. Αἱ δὲ γυναῖκες ἐν τούτῳ τοῖς πατράσι
 καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τοὺς ἄνδρας προσῆγον καὶ τὰ τέκνα,
 προσέφερόν τε τροφήν καὶ ποτὸν τοῖς δεομένοις, καὶ
 τοὺς τετραμένους ἐθεράπευον οἰκαδε κομίζουσαι·
 καὶ παρεῖχον ὄραν ἀρχούσας μὲν αὐτὰς τοῦ οἴκου,
 προσέχοντας δὲ τοὺς ἄνδρας αὐταῖς, καὶ μετ' εὐ-
 ροίας τιμὴν ἅπασαν νέμοντας. Ἐκ τούτου συντί-
 θενται τῶν μὲν γυναικῶν τὰς βουλομένας συνοικεῖν
 τοῖς ἔχουσιν, ὥσπερ εἴρηται, παντός ἔργου καὶ πί-
 σης λατρείας, πλὴν ταλασίας, ἀφειμένας· οἰκεῖν
 δὲ κοινῇ τὴν πόλιν Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους· καὶ
 καλεῖσθαι μὲν Ῥώμην ἐπὶ Ῥωμύλῳ τὴν πόλιν, Κυ-
 ρίτας δὲ, Ῥωμαίους ἅπαντας ἐπὶ τῇ Τατίου πατρι-
 δι· βασιλεύειν δὲ κοινῇ καὶ στρατηγεῖν ἀμφοτέρους.

"Οπου δὲ ταῦτα συνέθετο, μέχρι νῦν Κομίτιον καλεῖται· κομίρι γὰρ Ῥωμαῖοι τὸ συνελθεῖν καλοῦσι.

XX. Διπλασιασθείσης δὲ τῆς πόλεως, ἑκατὸν μὲν ἐκ Σαβίνων πατριῶτες προσκαμείχθησαν, αἱ δὲ λεγεῶνες ἐγένοντο πεζῶν μὲν ἑξακισχιλίων, ἵππεων δὲ ἑξακοσίων. Φυλαῖς δὲ τρεῖς καταστήσαντες, εὐνόμασαν τοὺς μὲν ἀπὸ Ῥωμύλου, Ῥαμνήνης· τοὺς δὲ ἀπὸ Τατίου, Τατιήνης· τρίτους δὲ, Λουκερήνης διὰ τὸ ἔλαος, εἰς δὲ πολλοὶ καταφυγόντες, ἀσυλίας δεδομένης, τοῦ πολιτεύματος μετέσχον· ταῖ δ' ἄλλη λούκους ὀνομάζουσαν. Ὅτι δ' ἦσαν αἱ φυλαὶ τοσαῦται, τοῦνομα μαρτυρεῖ· τρίβους γὰρ ἔτι νῦν ταῖς φυλαῖς καλοῦσι, καὶ τριβούρους τοὺς φυλαίρχους. Ἐκάστη δὲ φυλὴ δέκα φρατρίας εἶχεν, ἃς ἔτι μοι λέγουσιν ἰπωνύμους εἶναι ἐκείνων τῶν γυναικῶν. Τοῦτο δὲ δοκεῖ ψεῦδος εἶναι· πολλαὶ γὰρ ἔχουσαν ἀπὸ χωρίων ταῖς προσηγορίας. Ἄλλα μέγιστοι πολλὰ ταῖς γυναιξίν εἰς τιμὴν ἀπέδωκαν, ὧν καὶ ταῦτά ἐστιν· ἐξίστασθαι μὲν ὁδοῦ βῆδιζούσαις, αἰσχρὸν δὲ μηδένα μηδὲν εἰπεῖν παρούσης γυναικός, μηδ' ὀφθῆναι γυμνόν, ἢ δίκην φεύγειν παρὰ τοῖς ἐπὶ τῶν φονικῶν καθεστῶσι, φορεῖν δὲ καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν τὴν καλουμένην βούλλαν ἀπὸ τοῦ σχήματος, ὅμοιον πομφόλυγι περιδιζῶναιόν τι, καὶ περιπόρφυρον. Ἐβουλευσάτο δὲ οἱ βασιλεῖς οὐκ εὐθύς ἐν κοινῷ μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἑκάτερος πρότερον ἴδια μετὰ τῶν ἑκατόν, εἶτα οὕτως εἰς ταυτὸν ἅπαντας συνῆγον. Ὡς κε δὲ Τάτιος μὲν, ἔπειτα νῦν δ' τῆς Μογήτης ναὸς ἐστὶ,

Ῥωμύλος δὲ παρὰ τοὺς λεγομένους βαθμοὺς καλῆς ἀκτῆς. Οὗτοι δὲ εἰσι περὶ τὴν εἰς τὸν ἱππόδρομον τὸν μέγαν ἐκ Παλατιῶν κατὰβάσιν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν κράνειαν ἔφρασαν τὴν ἱερὰν γεγενῆσθαι, μυθολογοῦντες, ὅτι πειρώμενος ὁ Ῥωμύλος αὐτοῦ, λόγχην ἀκοντίσειεν ἀπὸ τοῦ Ἄβεντινοῦ, τὸ ξυστὸν ἔχουσαν κρανείας καταδύσης δὲ τῆς αἰχμῆς εἰς βάλθου, ἀνασπᾶσαι μὲν οὐδεὶς, πειρωμένων πολλῶν, ἴσχυσε. Τὸ δὲ ξύλον ἔσπευξε ἢ γῆ ζώφυτος οὐσα, καὶ βλαστὸς ἀνῆκε, καὶ σιάλεχος εὐμέγεθες κρανείας ἔθρεψε. Τούτου δ' οἱ μετὰ Ῥωμύλον, ὡς ἔν τι τῶν ἀγιωτάτων ἱερῶν φυλάττοντες καὶ σεβόμενοι, περιετείχισαν. Ὅτω δὲ προστόντι δόξεις μὴ θαλερὸν εἶναι, μηδὲ χλωρὸν, ἀλλ' οἶον ἀτροφεῖν καὶ φθίνειν, ὁ μὲν εὐθύς ἔφραζε κραυγῇ τοῖς προστυγχάνουσιν· οἱ δ', ὥσπερ ἐμπρησμῶ βοηθοῦντες, ἐβόων ὑδῶρ, καὶ συνέτρεχον πανταχόθεν, ἀγυῖα πλήρη κομίζοντες ἐπὶ τὸν τόπον. Γαίῳ δὲ Καίσαρος, ὡς φασί, τὰς ἀναβάσεις ἐπισκευάζοντος, καὶ τῶν τεχνιτῶν περιορυτιόντων τὰ πλησίον, ἔλαθον αἱ ῥίζαι κακωθεῖσαι παντάπασιν, καὶ τὸ φυτόν ἔμαράνθη.

XXI. Μῆνας μὲν οὖν οἱ Σαβῖνοι τοὺς Ῥωμαίων ἐδέξαντο, καὶ περὶ αὐτῶν ὅσα καλῶς εἶχαν ἐν τῷ Νουμᾷ βλῶ γέγραπται. Θυρεοῖς δὲ τοῖς ἐμείνων ὁ Ῥωμύλος ἐχρήσατο, καὶ μετέβαλε τὸν ὀπλισμὸν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν Ῥωμαίων, Ἀργολικᾶς πρότερον ἀσπίδας φορούντων. Ἑορτῶν δὲ καὶ θυσιῶν ἀλλήλοις

μετῆχον, ἃς μὲν ἦγε τὰ γένη πρότερον οὐκ ἀνελόν-
 τεσ, ἐτίρας δὲ θύμενοι καινὰς, ὧν ἦ τε τῶν Μαιρω-
 νάλλων ἐστὶ, θεοθεῖσα ταῖς γυναιξίν ἐπὶ τῇ τοῦ πολέ-
 μου καταλύσει, καὶ ἡ τῶν Καρμενταλίων. Τὴν δὲ
 Καρμένταν ὀνομαζομένην τινες μοῖραν εἶναι, κυρίαν ἀν-
 θρώπων γενέσεως· διὸ καὶ τιμῶσιν αὐτὴν αἱ μητέ-
 ρες. Οἱ δὲ, τὴν τοῦ Εὐάνδρου τοῦ Ἀρκάδος γυναῖκα,
 μαγικὴν τινα καὶ φροναστικὴν ἐμμέτρων χρησμοῶν
 γενομένην, Καρμένταν ἐπονομασθῆναι (τὰ γὰρ ἔπη
 κάρμια καλοῦσι), Νικοστράτη δὲ τὴν ὄνομα κύριον
 αὐτῆς. Καὶ τοῦτο μὲν ὁμολογεῖται· τὴν δὲ Καρμέν-
 ταν ἔτι πιθανώτερον ἀφορημηνεύουσιν, οἷον ἐστρατη-
 μένην τοῦ, διὰ τὰς ἐν τοῖς ἐνθουσιασμοῖς παραφρο-
 σύνας. Τὸ μὲν γὰρ στέρεσθαι κάρμια, μέντεμ δὲ
 τὸν νοῦν ὀνομαζοῦσι. Περί δὲ τῶν Παληλίων προεί-
 ρηται. Τὰ δὲ Λουπερκάλια, τῷ μὲν χρόνῳ δόξειεν
 εἶναι καθάρσια· δρᾶται γὰρ ἐν ἡμέραις ἀπο-
 φράσι τοῦ Φεβρουαρίου μηνός, ὃν καθάρσιον εἶναι τις
 ἐξημηνεύσει, καὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸ παλαιὸν ἐκά-
 λουν Φεβράτην· τοῦνομα δὲ τῆς ἑορτῆς ἑλληνιστὸ
 σημαίνει Λύκαια, καὶ δοκεῖ διὰ τοῦτο παμπάλαιος
 ἀπ' Ἀρκάδων εἶναι τῶν περὶ Εὐάνδρον. Ἀλλὰ τοῦτο
 μὲν κενόν ἐστὶ· δύναται γὰρ ἀπὸ τῆς λυκαίτης γεγο-
 νῆναι τοῦνομα. Καὶ γὰρ ἀρχομένους τῆς περιδρομῆς
 τοὺς Λουπερκούς ὀρώμεν ἐντεῦθεν, ὅπου τὸν Ῥω-
 μύλον ἐκτεθῆναι λέγουσι. Τὰ δὲ δρώμενα τὴν αἰτίαν
 ποιῶν δυσσιόπασσον· σφάττουσι γὰρ ἀγας, εἶτα μαι-
 ρακίων δυοῖν ἀπὸ γένους προσαχθέντων αὐτοῖς, οἱ

μὲν ἡμαγμένη μαχαίρα τοῦ μετώπου θιγγάνουσι, ἕτεροι δὲ ἀπομάττουσιν εὐθύς, ἕριον βεβρεγμένον γάλακτι προσφέροντες. Γελῶν δὲ δαΐ τὰ μικράκια μετὰ τὴν ἀπόμαξιν. Ἐκ δὲ τούτου τὰ δέρματα τῶν αἰγῶν κατατεμόντες, διαθέουσιν ἐν περιζώμασι γυμνοί, τοῖς σκύτεσι τὸν ἐμποδῶν παίοντες. Αἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκες οὐ φεύγουσι τὸ παῖσθαι, νομίζουσαι πρὸς εὐτοκίαν καὶ κήσιν συνεργεῖν. Ἴδιον δὲ τῆς ἑορτῆς τὸ καὶ κῦνα θύειν τοὺς Λαυπέρκους. Βούτας δὲ τις, αἰτίας μυθώδεις ἐν ἔλεγχοις περὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀναγράφων, φησὶ, τοῦ Ἀμουλλίου τοὺς περὶ τὸν Ῥωμύλον κρατήσαντας, ἐκθεῖν δρόμον μετὰ χαρᾶς ἐπὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ νηπίοις οὖσιν αὐτοῖς ἢ λυκαίνα θηλὴν ὑπέσχε. Καὶ μίμημα τοῦ τότε δρόμου τὴν ἑορτὴν ἄγεισθαι, καὶ τρέχειν τοὺς ἀπὸ γένους, τοὺς

Ἐμποδίους τύπτοντας, ὅπως τότε φάσαντ' ἔχοντες
Ἐξ Ἀλβης ἔθειον Ῥωμύλος ἠδὲ Ῥέμος.

Καὶ γὰρ μὲν ἕλφος ἡμαγμένον προσφέρεσθαι τῷ μετώπῳ, τοῦ τότε φόρου καὶ κινδύνου σύμβολον, τὴν δὲ διὰ τοῦ γάλακτος ἀποκάθαρσιν, ὑπόμνημα τῆς τροφῆς αὐτῶν εἶναι. Γάϊος δὲ Ἀύλιος ἱστορεῖ, πρὸ τῆς κτίσεως τὰ θρόιματα τῶν περὶ τὸν Ῥωμύλον ἀφανῆ γενέσθαι· τοὺς δὲ, τῷ Φαύνῳ προσευξαμένους, ἐκδραμεῖν γυμνοὺς ἐπὶ τὴν-ζήτησιν, ὅπως ὑπὸ τοῦ ἰδρωτός μὴ ἐτοχλοῖντο· καὶ διὰ τοῦτο γυμνοὺς περιτρέχειν τοὺς Λαυπέρκους. Τὸν δὲ κῦνα φαίη τις ἄν, εἰ μὲν ἢ θυσία καθαρμός ἐστι, θύεσθαι, καθαρσίῳ χρωμένων αὐτῷ. Καὶ γὰρ Ἕλληνες ἐν τι τοῖς καθαρ-

είσις σκύλακας ἐπιφέρουσι, καὶ πολλαχοῦ χραῖνται τοῖς λεγομένοις περισκυλακισμοῖς. Εἰ δὲ τῇ λυκαίῃη χαριστήρια ταῦτα, καὶ τροφία καὶ σωτήρια Ῥωμύλου τελοῦσιν, οὐκ αἰτόπως ὁ κίων σφάττεται· λύκοις γάρ ἐστι πολέμιος· εἰ μὴ τῇ Δία κολάζεται τὸ ζῶον ὡς παρενοχλοῦν τοὺς Δουπέρκους, ὅταν περιθῶσι.

XXII. Λέγεται δὲ καὶ τὴν περὶ τὸ πῦρ ἀγιοτελεῖαν Ῥωμύλον καταστήσαι πρῶτον, ἀποδείξαντα παρθένους ἱεράς, Ἑστιάδας προσσηγορευομένας. Οἱ δὲ τοῦτο μὲν εἰς Νουμᾶν ἀναφέρουσι, τὰ δ' ἄλλα τὸν Ῥωμύλον διαφερόντως θεοσεβῆ, ἔτι δὲ μαντικὸν ἱστοροῦσα γενέσθαι, καὶ φορεῖν ἐπὶ μαντικῇ τὸ καλούμενον λίτρον. Ἔστι δὲ καμπύλη ῥάβδος, ἣ τὰ κλυθία καθεζομένους ἐπ' οἰωνῶν διαγράφειν. Τοῦτο δ' ἐν Παλατίῳ φυλατιόμενον ἀφανισθῆναι περὶ τὰ Κελυκὰ, τῆς πόλεως αἰλούσης· εἶτα μίντοι τῶν βαρβάρων ἐπεσόντων, εὐρεθῆναι κατὰ τέρρας βαθείας ἀπαθές ὑπὸ τοῦ πυρός, ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀπολωλόσι καὶ διεφθαρμένοις. Ἔθημα δὲ καὶ νόμους τινας, ὧν σφοδρὸς μὲν ἔστιν ὁ γυναικὶ μὴ διδοῦς ἀπολείπειν ἄνδρα, γυναῖκα δὲ διδοῦς ἐκβαλλεῖν ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων, ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθῆσαν· εἰ δ' ἄλλως τις ἀποπέμψαιτο, τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ μὲν τῆς γυναικὸς εἶναι, τὸ δὲ τῆς Δήμητρος ἱερὸν κελύων· τὸν δ' ἀποδόμενον γυναῖκα θύεσθαι χθονίοις θεοῖς. Ἴδιον δὲ, τὸ μηδεμίαν δίκην κατὰ πατροκτόνων ὀρίσασθαι, πᾶσαν ἐνδο-

φονίαν πατροκτονίαν προσειπεῖν· ὡς τούτου μὲν ὄντος ἔναυους, ἐκείνου δὲ ἀδυνατίου. Καὶ μέχρι χρόνων πολλῶν ἔδοξεν ὀρθῶς ἀπογνώσαι τὴν τοιαύτην ἀδικίαν· οὐδεὶς γὰρ ἔδρασε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν Ῥώμῃ σχεδὸν ἑτῶν ἑξακοσίων διαγενομένων· ἀλλὰ πρῶτος μετὰ τὸν Ἀγνιβᾶϊκὸν πόλεμον ἱσταρεῖται Λεύκιος Ὅστιος πατροκτόνος γενέσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ἴκανα περὶ τούτων.

XXIII. Ἐτεὶ δὲ πέμπτῃ τῆς Τατίου βασιλείας, οἰκεῖοί τινες αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς πρέσβειν ἀπὸ Λαυρεντιοῦ βαδίζουσιν εἰς Ῥώμην ἐντυχόντες καθ' ὁδόν, ἐπεχειροῦν ἀφαιρεῖσθαι τὰ χρήματα βία, καὶ μὴ προιεμένους, ἀλλ' ἀμυνομένους ἀνεῖλον. Ἔργου δὲ δεινοῦ τολμηθέντος, ὁ μὲν Ῥωμύλος εὐθύς δεῖν ὤετο κολάζεσθαι τοὺς ἀδικήσαντας, ὁ δὲ Τάτιος ἐξέκρουε καὶ παρήγε. Καὶ τοῦτο μόνον αὐτοῖς ὑπῆρξεν αἴτιον ἐμφανοῦς διαφορᾶς· τὰ δ' ἄλλα κατακοσμοῦντες ἑαυτοὺς ὡς ἐν μάλιστα, κοινῶς ἐχρῶντο καὶ μεθ' ὁμονοίας τοῖς πράγμασι. Οἱ δὲ τῶν ἀνηρημένων οἰκεῖοι, πάσης ἐξαιρεγόμενοι δίκης νομίμου διὰ τὸν Τάτιον, ἀποκτινύουσιν αὐτὸν ἐν Λαβινίῳ, θύοντα μετὰ Ῥωμύλου, προσπεσόντες. Τὸν δὲ Ῥωμύλον, ὡς δίκαιον ἄνδρα, προῦπεμψαν εὐφημοῦντες. Ὁ δὲ τὸ μὲν σῶμα τοῦ Τατίου κομίσας, ἐντίμως ἔθαψε, (καὶ κῆται περὶ τὸ καλούμενον Ἀρμιλοῦστρεθον ἐν Ἀβεντίνῳ,) τῆς δὲ δίκης τοῦ φόνου παντάπασιν ἠμέλησεν. Ἔτιοι δὲ τῶν συγγραφέων ἱστοροῦσι, τὴν μὲν πόλιν τῶν Λαυρεντιῶν φοβηθεῖσαν ἐπιδιδόναι τοὺς

αυτόχειρας Τατίου, τὸν δὲ Ῥωμύλον ἀφείναι, φήσαντα φόνον φόνῳ λελύσθαι. Τοῦτο δὲ λόγον μὲν τινα παρέσχε καὶ ὑποψίαν, ὡς ἀσμένως γέγονεν αὐτῷ τὸ τοῦ συνάρχοντος ἀπαλλαγῆναι, τῶν δὲ πραγμάτων οὐδὲν διετέραξεν, οὐδὲ διωστασίας τοὺς Σαβίρους· ἀλλ' οἱ μὲν εὐνοίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν, οἱ δὲ φόβῳ τῆς δυνάμεως, οἱ δ' ὡς θεῶν χρώμενοι, εἰς πᾶσιν εὐνοίαν θαυμάζοντες διετέλουν. Ἐθαύμαζον δὲ πολλοὶ καὶ τῶν ἐκτὸς ἀνθρώπων τὸν Ῥωμύλον· οἱ δὲ προγενέστεροι Λατῖνοι πέμπαντες αὐτῷ φιλίαν ἐποίησαντο καὶ συμμαχίαν. Φιδήνας δὲ εἶλεν, ἀστρυγίονα τῆς Ῥώμης πόλιν, ὡς μὲν ἔνοι φασίν, ἐξαίφνης τοὺς ἰππέας πέμψας, καὶ κελεύσας ὑποτέμειν τῶν πυλῶν τοὺς στρόφιγγας, εἶτα ἐπιφανεῖς αὐτὸς ἀπροσδοκῆτως· ἕτεροι δὲ λέγουσι, προτέρους ἐκείνους ἐμβalόντας ἐλάσασθαι τε λείαν, καὶ καθυβρίσαι πολλὰ τὴν χώραν καὶ τὸ προκίστειον· ἐνέδρας δὲ τὸν Ῥωμύλον θέμενον αὐτοῖς, καὶ διαφθείραντα πολλοὺς, λαβεῖν τὴν πόλιν. Οὐ μὴν ἀνεῖλεν, οὐδὲ κατέσκαψε, ἀλλὰ Ῥωμαίων ἐποίησεν ἀποικίαν, διςχιλίους καὶ πεντακοσίους ἀποστείλας οἰκῆτορας, εἰδοῖς Ἀπριλίας.

XXIV. Ἐν τούτῳ λοιμὸς ἐμπίπτει, θανάτους μὲν αἰφνιδίους ἀνθρώποις ἄνευ νόσων ἐπιφέρον, ἀπτόμενος δὲ καὶ καρπῶν ἀφορίας, καὶ θρεμμάτων ἔγονιαις. Ἰσθῆ δὲ καὶ σταγόσῃ αἵματος ἢ πόλις, ὥστε πολλὴν προσγενέσθαι τοῖς ἀναγκαιῶς πάθει θειαιδαμονέαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς τὸ Λαυρέν-

τόν οἰκοῦσιν ὁμοία συνέβαιεν, ἤδη παντάπασιν ἔδοκει τῶν ἐπὶ Τατίῳ συγκεχυμένων δικαίων, ἐπὶ τε τοῖς πρέσβεσι φονευθεῖσι, μήνυμα δαίμόνιον ἀμφοτέρας ἐλαύνειν τὰς πόλεις. Ἐκδοθέντων δὲ τῶν φονέων καὶ κολασθέντων παρ' ἀμφοτέροις, ἐλώφησεν ἐπιδηλῶς τὰ θειά· καὶ καθαρμοῖς ὁ Ῥωμύλος ἤγγισε τὰς πόλεις, οὓς ἔτι νῦν ἱστοροῦσιν ἐπὶ τῆς Φεργανίνης πύλης συντελεῖσθαι. Πρὶν δὲ λῆξαι τὸν λοιμὸν, ἐπέθεντο Καμέριοι Ῥωμαίοις, καὶ κατέδραμον τὴν χώραν ὡς ἀδυνάτων ἀμύνεσθαι διὰ τὸ πάθος. Εὐθύς οὖν ὁ Ῥωμύλος ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτούς, καὶ μάχῃ κρατήσας, ἑξακισχιλίους ἀπέκτεινε· καὶ τὴν πόλιν ἐλὼν, τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν περιγεγομένων εἰς Ῥώμην ἐξώκισε, τῶν δ' ὑπομενόντων διπλασίους ἐκ Ῥώμης κατώκισεν εἰς τὴν Καμερίαν, Σεξιλίαις καλῶνδαις. Τοσοῦτον αὐτῷ περιῆν πολιτῶν, ἑκατάδεκα ἔτη σχεδὸν οἰκοῦντι τὴν Ῥώμην. Ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις λαφύροις καὶ χαλκοῦν ἐκβίβασε τέθριππον ἐκ Καμερίας· τοῦτο δὲ ἀνέστησεν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, ποιησάμενος ἑαυτὸν ὑπὸ Νίκης στεφανούμενον.

XXV. Οὕτω δὲ φωνγυμένοις τοῖς πράγμασιν, οἱ μὲν ἀσθενέστεροι τῶν προσόκων ὑπεδύοντο, καὶ τυγχάνοντες ἀδείας ἠγάπων· οἱ δὲ δυνατοί, δεδιότες καὶ φθοροῦντες, οὐκ ᾔφροντο δεῖν περιστῆναι, ἀλλ' ἐπίστασθαι τῇ αὐξήσει, καὶ κολούειν τὸν Ῥωμύλον. Πρῶτοι δὲ Τυρρῶνων Οὐήιοι, χώραν κερτημένοι πολλήν, καὶ μεγάλην πόλιν οἰκοῦντες, ἀρχὴν ἐποίη-

σαντο πολέμου, Φιδήνας απαιτεῖν, ὡς προσήκουσαν αὐτοῖς. Τὸ δ' οὐκ ἄδικον ἦν μόνον, ἀλλὰ καὶ γελοῖον, ὅτι κινδυνεύουσι τότε καὶ πολεμουμένοις οὐ προσαμύναντες, ἀλλ' ἐᾶσαντες ἀπολέσθαι τοὺς ἄνδρας, οἰκίας καὶ γῆν ἀπαιτοῖεν, ἄλλων ἐχόντων. Καθυβρωθέντες οὖν ὑπὸ τοῦ Ῥωμίλου ἐν ταῖς ἀποκρίσεσι, δίχα διᾶλλον ἑαυτοῦς, καὶ τῷ μὲν ἐπέκειντο τῷ Φιδητῶν στρατεύματι, τῷ δὲ πρὸς Ῥωμίλον ἀπήντων. Πρὸς μὲν οὖν Φιδήναις δισχιλίους Ῥωμαίων κρατήσαντες ἀπέκτειναν· ὑπὸ Ῥωμίλου δὲ νικηθέντες, ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους ἀπέβαλον. Αὐθις δὲ περὶ Φιδήνην ἐμαχέσαντο, καὶ τὸ μὲν πλεῖστον ἔργον αὐτοῦ Ῥωμίλου γενέσθαι, τέχνην τε μετὰ τόλμης πᾶσαν ἐπιδειξαμένου, φῶμη τε καὶ ποδωκεία πολὺ δόξαντος ἀνδραπήνης κρείττονι κερῆσθαι, πάντες ὁμολογοῦσι· τὸ δ' ὑπ' ἐνίων λεγόμενον κομιδῆ μνησθῆναι ἔστι, μᾶλλον δὲ ὄλωσ' ἀπιστον, ὅτι μυρίων καὶ τετρακισχιλίων πεσόντων, ὑπὲρ ἡμίσεις ἦσαν, οὗς αὐτὸς ἰδέα χειρὶ Ῥωμῆλος ἔκτεινεν· ὅπου καὶ Μεσσηνιοὶ πόρρω χρήσασθαι δοκοῦσιν, περὶ Ἀριστομένους λέγοντες, ὡς τρεῖς ἑκατομῶνια θύσειεν ἀπὸ Λακεδαιμονίων. Γενομένης δὲ τῆς τροπῆς, ἀφείκει φεύγειν τοὺς περιόντας ὁ Ῥωμῆλος, ἐπ' αὐτὴν ἐχώρει τὴν πόλιν· οἱ δ' οὐκ ἠνέσχοντο μεγάλης συμφορᾶς γενομένης, ἀλλὰ δεηθέντες, ἐρολογίαν ἐποίησαντο καὶ φίλλαν εἰς ἔτη ἑκατὸν, χώραν τε πολλὴν προέμενοι τῆς ἑαυτῶν, ἦν Σεπτεμπαγίον καλοῦσιν, ὑπὲρ ἔστιν ἑξαμύριον, καὶ τῶν παρὰ τὸν ποταμὸν

ἑκοστάντες ἀλοπηγίων, καὶ πενήκοντα τῶν ἀρίστων
 δμήρους ἐγχειρίσαντες. Ἐθριάμβευσε δὲ καὶ ἀπὸ
 τούτων εἰδοῖς Ὀκτωβρίαις, ἄλλους τε πολλοὺς αἰ-
 χμαλώτους ἔχων, καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Οὐηῆϊων, ἄν-
 δρα πρεσβύτην, ἀφρόνως δόξαντα καὶ παρ' ἡλικίαν
 ἀπειρώς τοῖς πράγμασι κεκρῆσθαι. Διὸ καὶ νῦν ἐτι
 θύοντες ἐπινίκια, γέροντα μὲν ἄγουσι δι' ἀγορᾶς
 εἰς Καπιτώλιον ἐν περιπορφύρω, βούλλαν αὐτῷ
 παιδικὴν ἄψαντες· κηρύττει δ' ὁ κήρυξ Σαρδια-
 νοὺς ὠνίους. Τυρῶνην γὰρ ἄποικοι Σαρδιατῶν
 λίσονται· Τυρῶνηνικὴ δὲ πόλις οἱ Οὐηῆϊοι.

XXVI. Τοῦτον ἔσχατον πόλεμον ὁ Ῥωμύλος ἐπο-
 λέμησεν. Εἰθ', ὁ πολλοὶ, μᾶλλον δὲ πλὴν ὀλίγων
 πάσχουσι πάντες οἱ μεγάλαις καὶ παραλόγοις ἀρθέ-
 ντες εὐτυχίαις εἰς δύναμιν καὶ ὄγκον, οὐδ' αὐτὸς διέ-
 φυγε παθεῖν, ἀλλ' ἐκτεθαρῶνικώς τοῖς πράγμασι,
 καὶ βαρυτέρῳ φρονήματι χρώμενος, ἐξίστατο τοῦ
 δημοτικοῦ, καὶ παρήλλαττεν εἰς μοναρχίαν ἐπαχθῆ,
 καὶ λυποῦσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος πρῶτον, ᾧ κατεσχη-
 μάτιζεν ἑαυτόν. Ἀλουργῆ μὲν γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα,
 καὶ τήβεγνον ἐφόρει περιπόρφυρον· ἐν θρόνῳ δ'
 ἀνακλίτῳ καθήμενος ἐχρημάτιζεν. Ἦσαν δὲ περὶ
 αὐτὸν αἰεὶ τῶν νέων οἱ καλούμενοι Κέλερες ἀπὸ τῆς
 περὶ τὰς ὑπουργίας δξύτητος. Ἐβράδιζον δὲ πρό-
 σθεν ἕτεροι βακτηρίαις ἀνείργοντες τὸν ἄχλον, ὑπε-
 ζωσμένοι δὲ ἱμάντας, ὥστε συνδεῖν εὐθύς, οὓς προς-
 τάξει. Τὸ δὲ δῆσαι Λατῖνοι πάλαι μὲν λιγαῖρε,
 νῦν δὲ ἀλλιγαῖρε καλοῦσιν· ὅθεν οἱ τε ραβδοῦχοι.

λιτωρείς, αἱ τε θάβδοι βάκυλα καλοῦνται, διὰ τὸ χρῆσθαι τότε βακτηρίαις. Εἰκὸς δὲ λιτωρείς, ἐντιθεμένου τοῦ κίππα, νῦν ὀνομάζεσθαι. Πρῶτον γὰρ λιτωρείς, Ἑλληνιστὶ δὲ λειτουργοὺς ὄντας. Αἰτίον γὰρ τὸν δῆμον ἔτι καὶ νῦν Ἕλληνες, καὶ λαὸν τὸ πλῆθος ὀνομάζουσιν.

XXVII. Ἐπεὶ δὲ, τοῦ πάππου Νομήτορος ἐν Ἀλβη τελευτήσαντος, αὐτῷ βασιλεύειν προσῆκον, εἰς μέσον ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀπεδείκνυεν ἄρχοντα τοῖς Ἀλβανόις. Ἐδίδαξε δὲ καὶ τοὺς ἐν Ῥώμῃ δυνατοὺς ἀβασίλευτον ζητεῖν καὶ αὐτόνομον πολιτείαν, ἀρχομένους ἐν μίρει καὶ ἄρχοντας. Οὐδὲ γὰρ οἱ καλούμενοι πατρίκιοι πραγμάτων μετεῖχον, ἀλλ' ὄνομα καὶ σχῆμα περιῆν ἔντιμον αὐτοῖς, ἔθους ἕνεκα μᾶλλον ἢ γνώμης ἀθροισμένοις εἰς τὸ βουλευτήριον. Εἶτα σιγῇ προστάτορος ἠκροῶντο· καὶ τὸ προτέρους τὸ πεπραγμένον ἐκείνουσ πυθέσθαι τῶν πολλῶν πλέον ἔχοντες, ἀπηλλάττοντο. Καὶ τᾶλλα μὲν ἦν ἐλάττωνα, τῆς δὲ γῆς τὴν δορυκίτην αὐτῆς ἀφ' ἑαυτοῦ δασάμενος τοῖς στρατιώταις, καὶ τοὺς δμήρους τοῖς Οὐήτιοις ἀποδοὺς, οὔτε πεισθέντων, οὔτε βουλομένων ἐκείνων, ἔδωκε κομιδῇ τὴν γερουσίαν προπηλακίξειν. Ὄθεν εἰς ὑποψίαν καὶ διαβολὴν ἐνέπεσε, παραλόγως ἀφανισθέντος αὐτοῦ μετ' ὀλίγον χρόνον. Ἡφανίσθη δὲ τῶναις Ἰουλίαις, ὡς νῦν ὀνομάζουσιν, ὡς δὲ τότε, Κυντίλλαις· οὐδὲν εἰπεῖν βέβαιον οὐδὲ ὁμολογούμενον πυθέσθαι περὶ τῆς τελευτῆς ἀπολιτῶν, ἀλλ' ἢ

ἑκστάντες ἀλοπηγίων, καὶ πεντήκοντα τῶν ἀρίστων
 δμήρους ἐγχειρίσαντες. Ἐθριάμβευσε δὲ καὶ ἀπὸ
 τούτων εἰδοῖς Ὀκτωβρίαις, ἄλλους τε πολλοὺς αἰ-
 χμαλώτους ἔχων, καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Οὐηίων, ἄν-
 δρα πρεσβύτην, ἀφρόνως δόξαντα καὶ παρ' ἡλικίας
 ἀπειρώς τοῖς πράγμασι κεχρησθαι. Διὸ καὶ νῦν ἔτι
 θύοντες ἐπινίκια, γέροντα μὲν ἄγουσι δι' ἀγορᾶς
 εἰς Καπιτώλιον ἐν περιπορφύρῳ, βούλλαν αὐτῷ
 παιδικὴν ἄψαντες· κηρύττει δ' ὁ κήρυξ Σαρδια-
 νοὺς ὠνίους. Τυρῶνην γὰρ ἄποικοι Σαρδιατῶν
 λίσονται· Τυρῶνην δὲ πόλις οἱ Οὐηῖοι.

XXVI. Τοῦτον ἔσχατον πόλεμον ὁ Ῥωμύλος ἐπο-
 λέμησεν. Εἶθ' ὁ πολλοὶ, μᾶλλον δὲ πλὴν ὀλίγων
 πάσχουσι πάντες οἱ μεγάλαις καὶ παραλόγοις ἀρθέ-
 ντες εὐτυχίαις εἰς δύναμιν καὶ ὄγκον, οὐδ' αὐτὸς διέ-
 φυγε παθεῖν, ἀλλ' ἐκτεθαρῶν καὶ τοῖς πράγμασι,
 καὶ βαρυτέρῳ φρονήματι χρώμενος, ἐξίστατο τοῦ
 δημοτικοῦ, καὶ παρήλλαττεν εἰς μοναρχίαν ἐπαχθῆ,
 καὶ λυποῦσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος πρῶτον, ᾧ κατεσχη-
 μάτιζεν ἑαυτὸν. Ἀλουργῆ μὲν γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα,
 καὶ τήβεγγον ἐφόρει περιπόρφυρον· ἐν θρόνῳ δ'
 ἀνακλίτῳ καθήμενος ἐχρημάτιζεν. Ἦσαν δὲ περὶ
 αὐτὸν αἰεὶ τῶν νέων οἱ καλούμενοι Κέλερες ἀπὸ τῆς
 περὶ τὰς ὑπουργίας ὀξύτητος. Ἐβάδιζον δὲ πρό-
 σθεν ἕτεροι βακτηρίαις ἀνείργοντες τὸν ἄχλον, ὑπε-
 ζωσμένοι δὲ ἱμάτας, ὥστε συνδεῖν εὐθύς, οὓς προσ-
 τάξειε. Τὸ δὲ δῆσαι Λατῖνοι πάλαι μὲν λιγαῖρε,
 νῦν δὲ ἀλλιγαῖρε καλοῦσιν· ὅθεν οἱ τε ραβδοῦχοι.

λιτώρεις, αἱ τε ῥάβδοι βράκυλα καλοῦνται, δια-
τὸ χρῆσθαι τότε βακτηρίαις. Εἰκὸς δὲ λιτώρεις,
ἐπιθεμένου τοῦ κίππα, νῦν ὀνομάζεσθαι. Πρό-
τερον γὰρ λιτώρεις, Ἑλληνιστὶ δὲ λειτουργοὺς ὄντας.
Δῆϊτον γὰρ τὸν δῆμον ἔτι καὶ νῦν Ἑλληνες, καὶ
λαὸν τὸ πλῆθος ὀνομάζουσιν.

XXVII. Ἐπει δὲ, τοῦ πάππου Νομήτορος ἐν
Ἀλβη τελευτήσαντος, αὐτῷ βασιλεύειν προσῆκον,
ὡς μέσον ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγωγῶν, καὶ κατ'
ἐνιαυτὸν ἀπεδείκνυεν ἄρχοντα τοῖς Ἀλβανόις. Ἐδίδαξε
δὲ καὶ τοὺς ἐν Ῥώμῃ δυνατοὺς ἀβασιλευτοσ ζῆτειν
καὶ αὐτόνομον πολιτείαν, ἀρχομένους ἐν μέρει καὶ
ἄρχοντας. Οὐδὲ γὰρ οἱ καλούμενοι πατρίκιοι πρα-
γμάτων μετεῖχον, ἀλλ' ὄνομα καὶ σχῆμα περιῆν ἐπι-
μον αὐτοῖς, ἔθους ἕνεκα μᾶλλον ἢ γνώμης ἀθροί-
ζομένοις εἰς τὸ βουλευτήριον. Ἐἴτα σιγῇ προστάτ-
τοντος ἠκροῶντο· καὶ τὸ προτέρους τὸ πεπραγμένον
ἐκείνους πυνθῆσθαι τῶν πολλῶν πλῆθον ἔχοντες, ἀπηλ-
λάττοντο. Καὶ τᾶλλα μὲν ἦν ἐλάττονα, τῆς δὲ γῆς
τὴν δορυκτιγον αὐτῆς ἀφ' ἑαυτοῦ δασάμενος τοῖς
στρατιώταις, καὶ τοὺς δμηροὺς τοῖς Οὐηΐσις ἀπο-
δοὺς, οὔτε πεισθέντων, οὔτε βουλομένων ἐκείνων,
ἔδοξε κομιδῇ τὴν γερουσίαν πρόπηλακίξειν. Ὅθεν
εἰς ὑποψίαν καὶ διαβολὴν ἐνέπεσε, παραλόγως ἀφα-
νισθέντος αὐτοῦ μετ' ὀλίγον χρόνον. Ἡφανίσθη δὲ
νόλαις Ἰουλίαις, ὡς νῦν ὀνομάζουσιν, ὡς δὲ τότε,
Κυντίλαις· οὐδὲν εἰπεῖν βέβαιον οὐδὲ δμολογοῦμε-
νον πυνθῆσθαι περὶ τῆς τελευτῆς ἀπολιπόν, ἀλλ' ἢ

τὸν χρόνον, ὡς προεῖρηται. Δράται γὰρ ἔτε νῦν ὁμοια τῷ τότε πάθει πολλά κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Οὐδεὶς δὲ θαυμάζειν τὴν ἀσάφειαν, ὅπου καὶ Σκηπίωνος Ἀφρικανοῦ μετὰ δεῖπνον οἴκοι τελευτήσαντος, οὐκ ἔσχε πίστιν, οὐδ' ἔλεγχον ὁ τρόπος τῆς τελευτῆς· ἀλλ' οἱ μὲν αὐτομάτως, ὄντα φύσει νοσώδη, καμῖν λέγουσιν, οἱ δ' αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ φαρμάκοις ἀποθανεῖν, οἱ δὲ τοὺς ἐχθροὺς τὴν ἀναπνοὴν ἀπολαβεῖν αὐτοῦ, νύκτωρ παρεισπύοντες. Καίτοι Σκηπίων ἔκειτο νεκρὸς ἐμφανῆς ἰδεῖν πᾶσι, καὶ τὸ σῶμα παρεῖχε πᾶσιν δρώμενον ὑποψῆται τινὰ τοῦ πάθους καὶ κατανόησιν· Ῥωμύλου δὲ ἄφνω μεταλλάξαντος, οὔτε μέρος ὥφθη σώματος, οὔτε λείψανον ἐσθῆτος. Ἄλλ' οἱ μὲν εἰκαζον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου τοὺς βουλευτὰς ἐπαναστάοντας αὐτῷ καὶ διαφθείραντας, νείμαντας τὸ σῶμα, καὶ μέρος ἕκαστον ἐνθάμενον εἰς τὸν κόλπον ἐξενεγκεῖν· ἕτεροι δ' οἴονται, μήτε ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, μήτε μόνων τῶν βουλευτῶν παρόντων γενέσθαι τὸν ἀφανισμόν, ἀλλὰ τυχεῖν μὲν ἔξω περὶ τὸ καλούμενον αἰγὸς ἢ ζορκὸς ἔλος ἐκκλησίαν ἄγοντα τὸν Ῥωμύλον, ἄφνω δὲ θαυμαστά καὶ κρείττονα λόγου περὶ τὸν αἴερα πάθη γενέσθαι καὶ μεταβολὰς ἀπίστους. Τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου τὸ φῶς ἐπιλιπεῖν, νύκτα δὲ κατασχεῖν, οὐ πραεῖαν, οὐδὲ ἤσυχον, ἀλλὰ βροντὰς τε δεινὰς καὶ πνοὰς ἀνέμων ζάλην ἐλαυνόντων πανταχόθεν ἔχουσαν. Ἐν δὲ τούτῳ, τὸν μὲν πολὺν ὄχλον σκεδασθέντα φυγεῖν, τοὺς δὲ δυνατοὺς συστραφεῖναι

μετ' ἀλλήλων. Ἐπει δ' ἔληξεν ἡ ταραχή, καὶ τὸ φῶς ἐξέλαμψε, καὶ τῶν πολλῶν εἰς ταυτὸ πάλιν συνεργομένων, ζήτησις ἦν τοῦ βασιλέως καὶ πόθος, οὐκ εἶν τοὺς δυνατοὺς ἐξαιτᾶν, οὐδὲ πολυπραγμονεῖν, ἀλλὰ τιμᾶν παρακελευέσθαι πᾶσι καὶ σέβεσθαι Ῥωμύλον, ὡς ἀνηρασμένον εἰς θεοὺς, καὶ θεὸν εὐμενῆ γενησόμενον αὐτοῖς ἐκ χρηστοῦ βασιλέως. Τοὺς μὲν οὖν πολλοὺς ταῦτα πειθομένους καὶ χαίροντας ἀπαλλάττεσθαι, μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν προσκυνοῦντας· εἶναι δέ τινας, οἳ τὸ πρᾶγμα πικρῶς καὶ δυσμενῶς ἐξελέγοντες, ἐτίραττον τοὺς πατρικίους καὶ διέβαλλον, ὡς ἀβέλτερα τὸν δῆμον ἀναπειθοντας, αὐτοὺς δὲ τοῦ βασιλείως αὐτόχειρας ὄντας.

XXVIII. Οὕτως οὖν ταραττομένων, ἄνδρα φασὶ τῶν πατρικίων, γένει πρῶτον, ἦθε τε δοκιμώτατον, αὐτῷ τε Ῥωμύλῳ πιστὸν καὶ συνήθη, τῶν ἀπ' Ἀλβης ἐποικῶν, Ἰούλιον Πρόκλον, εἰς ἀγορὰν προελθόντα, καὶ τῶν ἀγιωτάτων ἑνορχον ἱερῶν ἀψάμενον, εἰπεῖν ἐν πᾶσιν, ὡς ὁδὸν αὐτῷ βαδίζοντι Ῥωμύλος ἐξ ἐναντίας προσιῶν φανείη, καλὸς μὲν ἔφθῆναι καὶ μίγας, ὡς οὐποτε πρόσθεν, ὄπλοις δὲ λαμπροῖς καὶ φλέγουσι κεκοσμημένος. Αὐτὸς μὲν οὖν ἐκπλαγείς πρὸς τὴν ὄψιν, „ὦ βασιλεῦ, φάναι, τί δὴ παθῶν, ἢ τί διανοηθεῖς, ἡμᾶς μὲν ἐν αἰτλαῖς ἀδίκοις καὶ πονηραῖς, πᾶσαν δὲ τὴν πόλιν ὄρφανῆν ἐν μυρίῳ πένθει προλέλοιπας;“ ἐκείνον δὲ ἀποκρίνασθαι· „Θεοῖς ἔδοξεν, ὦ Πρόκλε, τοσοῦτον ἡμᾶς

γενέσθαι μετ' ἀνθρώπων χρόνον, ἐκεῖθεν ὄντας, καὶ πόλιν ἐπ' ἀρχῇ καὶ δόξῃ μεγάλην κτίσαντας, αὐθις οἰκεῖν οὐρανόν. Ἀλλὰ χαῖρε, καὶ φράζε Ῥωμαίοις, ὅτι σωφροσύνην μετ' ἀνδρείας ἀσχοῦντες, ἐπὶ πλείστον ἀνθρωπίνης ἀφίξονται δυνάμεως. Ἐγὼ δ' ὑμῖν εὐμενῆς ἔσομαι δαίμων Κυρίνος.“ Ταῦτα πιστὰ μὲν εἶναι τοῖς Ῥωμαίοις ἐδόκει, διὰ τὸν τρόπον τοῦ λέγοντος καὶ τὸν ὄρκον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δαιμονίον τι συνεφάσασθαι πάθος ὁμοιον ἐνθουσιασμῶ· μηδὲνα γὰρ ἀντειπεῖν, ἀλλὰ πᾶσαν ὑπόνοιαν καὶ διαβολὴν ἀφέντας, εὐχεσθᾶν Κυρίνω, καὶ θεοκλυτεῖν ἐκείνον. Ἔοικε μὲν οὖν ταῦτα τοῖς ὑφ' Ἑλλήνων περὶ τὸ Ἀριστέου τοῦ Προκοννησίου καὶ Κλεομήδους τοῦ Ἀστυπάλαιέως μυθολογουμένοις. Ἀριστέαν μὲν γὰρ ἔν τινι κναφείῳ τελευτήσασθαι φασί, καὶ τὸ σῶμα μετιόντων αὐτοῦ τῶν φίλων ἀφανῆς οἴχεσθαι· λέγειν δὲ τινὰς εὐθύς ἐξ ἀποδημίας ἤκοντας, ἐντυχεῖν Ἀριστέα τὴν ἐπὶ Κρότωνος πορευομένῳ. Κλεομήδη δὲ, ῥώμη καὶ μεγέθει σώματος ὑπερφυᾶ γενόμενον, ἔμπληκτιόν τε τῷ τρόπῳ καὶ μανικὸν ὄντα, πολλὰ δρᾶν βίαια, καὶ τέλος ἔν τινι διδασκαλείῳ παιδῶν τὸν ὑπερείδοντα τὴν ὄροφὴν κίονα πατάξαντα τῇ χειρὶ κλάσαι μέσον, καὶ τὴν στέγην καταβαλεῖν. Ἀπολομένων δὲ τῶν παιδῶν διωκόμενον, εἰς κιβωτὸν καταφυγεῖν μεγάλην, καὶ τὸ πῶμα κατακλείσαντα συνέχειν ἐντός, ὥστε ἀποσπᾶσαι μὴ δύνασθαι πολλοὺς ὁμοῦ βιάζομένους· κατασχίσαντας δὲ τὴν κιβωτὸν, οὔτε ζῶντα τὸν ἄνθρωπον εὐρεῖν,

οὔτε νεκρόν. Ἐκπλαγίνας οὖν ἀποστῆλαι Θεοπρο-
πους εἰς Δελφούς, οἷς τὴν Πυθίαν εἰπεῖν.

Ἐσχατος ἠρώων Κλειομήδης Ἀστυπάλαιεύς.

Λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἀλκυμήνης ἐκκομιζομένης νεκρόν
ἄθλητον γενέσθαι· λίθον δὲ φανῆναι κείμενον ἐπὶ
τῆς κλίνης. Καὶ ὄλωσ πολλὰ τοιαῦτα μυθολογοῦσι
παρὰ τὸ εἶδος, ἐκθειάζοντες τὰ θνητὰ τῆς φύσεως
ἅμα τοῖς θεοῖς. Ἀπογνῶναι μὲν οὖν παντάπασιν τὴν
θειότητα τῆς ἀρετῆς, ἀνόσιον καὶ ἀγενές· οὐρανῶ
δὲ μιγνύειν γῆν, ἀβέλτερον. Δεῦτέον οὖν ἐχομένους
τῆς ἀσφαλείας, κατὰ Πίνδαρον, ὡς σῶμα μὲν πάν-
των ἔπεται θανάτῳ περισθενεῖ, ζῶν δ' ἔτι λείπε-
ται αἰῶνος εἰδῶλον· τὸ γὰρ μόνον ἐστὶν ἐκ θεῶν.
Ἦκει γὰρ ἐκῦθεν, ἐκεῖ δ' ἀνεισιν· οὐ μετὰ σώμα-
τος, ἀλλ' εἴαν ὅτι μάλιστα σώματος ἀπαλλαγῆ, καὶ
διακριθῆ, καὶ γένηται καθαρὸν παντάπασιν καὶ ἄσαρ-
κον καὶ ἄγνόν. Αὕη γὰρ ψυχὴ καὶ ξηρὴ ἀρίστη, καθ'
Ἡράκλειτον, ὥσπερ ἀστραπὴ νέφους, διαπταμένη
τοῦ σώματος. Ἡ δὲ σώματι πεφυρμένη καὶ περι-
πλεως σώματος, οἷον ἀναθυμιάσις ἐμβριθῆς καὶ
διμυκλώδης, δυσεξάπτως ἐστὶ καὶ δυσανακόμιστος.
Οὐδὲν οὖν δεῖ τὰ σώματα τῶν ἀγαθῶν συναναπέμ-
πειν παρὰ φύσιν εἰς οὐρανόν, ἀλλὰ τὰς ἀρετὰς καὶ
τὰς ψυχὰς παντάπασιν οἶεσθαι κατὰ φύσιν καὶ δι-
κην θείαν, ἐκ μὲν ἀνθρώπων, εἰς ἥρωας, ἐκ δ'
ἠρώων, εἰς δαίμονας, ἐκ δὲ δαιμόνων, ἃν τέλειον
ὥσπερ ἐν τελειῇ καθαρθῶσι καὶ δσιωθῶσιν, ἅπαν
ὑποφυγοῦσαι τὸ θνητὸν καὶ παθητικόν, οὐ νόμος

πόλιως, ἀλλ' ἀληθεία, καὶ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον, εἰς θεοὺς ἀναφέρονται, τὸ κάλλιστον καὶ μακαριώτατον τέλος ἀπολαβούσας.

XXIX. Τὴν δὲ γενομένην ἐπωνυμίαν τῷ Ῥωμύλῳ τὸν Κυρῖνον, οἱ μὲν Ἐνυάλιον προσαγορεύουσιν· οἱ δὲ πολίτην, ὅτι καὶ τοὺς πολίτας Κυρίτας ὠνόμαζον· οἱ δὲ, τὴν αἰχμὴν, ἣ τὸ δόρυ τοὺς παλαιοὺς κῦριν ὀνομάζουσιν, καὶ Κυρίτιδος Ἡρας ἄγαλμα καλεῖν ἐπ' αἰχμῆς ἰδρυμένον· ἐν δὲ τῇ Ῥηγίᾳ δόρυ καθιδρυμένον Ἄρσα προσαγορεύουσιν, καὶ δόρατι τοὺς ἐν πολέμοις ἀριστεύοντας γεραίρουν· ὡς οὖν ἀρῆϊόν τινα τὸν Ῥωμύλον, ἣ αἰχμητὴν θεὸν, ὀνομασθῆναι Κυρῖνον. Ἰερὸν μὲν οὖν αὐτοῦ ἐστὶ κατισπενασμένον ἐν τῷ λόφῳ τῷ Κυρῖνῳ προσαγορευομένῳ δι' ἐκείνον. Ἡ δ' ἡμίρα, ἣ μετήλλαξεν, ὄχλου φυγὴ καλεῖται καὶ νόναι Καπρατίνας, διὰ τὸ θύειν εἰς τὸ τῆς αἰγὸς ἔλος ἐκ πόλιως κατιόντας· τὴν γὰρ αἶγα κάραν ὀνομάζουσιν. Ἐξιόντες δὲ πρὸς τὴν θυσίαν, πολλὰ τῶν ἐπιχωρίων ὀνομάτων φθέγγονται μετὰ βοῆς, ὅσον Μάρκου, Λουκίου, Γαίου, μμούμεναι τὴν τότε τροπὴν καὶ ἀνάκλησιν ἀλλήλων μετὰ δέους καὶ ταραχῆς. Ἐνιοὶ μὲντοι τὸ μίμημα τοῦτο φασὶ μὴ φυγῆς, ἀλλ' ἐπιείξεως εἶναι καὶ σπουδῆς, εἰς αἰτίαν τοιαύτην ἀναφέροντες τὸν λόγον. Ἐπεὶ Κελτοὶ τὴν Ῥώμην καταλαβόντες ἐξεκρούσθησαν ὑπὸ Καμίλλου, καὶ δι' ἀσθένειαν ἣ πόλις οὐκέτι φραδίως ἑαυτὴν ἀνελάμβανεν, ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτὴν πολλοὶ τῶν Λατίνων, ἄρχοντα Λίβιον Ποστούμιον

ἔχοντες. Οὗτος δὲ καθίστας τὸν στρατὸν οὐ πρόσω
 τῆς Ῥώμης, ἐπεμπε κήρυκα, βούλεσθαι λέγων τοὺς
 Λατίνους ἐκλιπαῦσαι ἤδη τὴν παλαιὰν οὐκείότητα
 καὶ συγγένειαν ἐκλεπυρῆσαι, καινῶς εὐθις ἀνακρα-
 θέντων ἐπιγαμίαις τῶν γυνῶν. Ἄν οὖν πέμψωσι
 παρθένους τε συχνὰς, καὶ γυναικῶν τὰς ἀνδρῶν,
 εἰρήνην ἔσσοθαι καὶ φιλίαν αὐταῖς, ὡς ὑπῆρξε πρό-
 τερον πρὸς Σαβίνους ἐκ τῶν δμοίων. Τοῦτα ἀκού-
 σαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὸν τε πόλεμον ἐφοβοῦντο, καὶ
 τὴν παράδοσιν τῶν γυναικῶν οὐδὲν αἰχμαλωσίας
 ἐπιεικέστερον ἔχειν ἐνόμιζον. Ἀποραῦσι δὲ αὐτοῖς
 θεράπρινα Φιλωτίς, ὡς δ' ἔνιοι λέγουσι, Τουτόλα
 καλουμένη, συνεβούλευε μηδέτινα ποιεῖν, ἀλλὰ
 χρησαμένους δόλῳ διαφυγεῖν ἅμα τὸν πόλεμον καὶ
 τὴν ἐξομήρευσιν. Ἦν δ' ὁ δόλος, αὐτὴν τε τὴν
 Φιλωτίδα, καὶ σὺν αὐτῇ θεραπαινίδας εὐπρεπεῖς,
 κοσμήσαντας ὡς ἐλευθέρους, ἀποστεῖλαι πρὸς τοὺς
 πολεμίους· εἶτα νύκτωρ τὴν Φιλωτίδα πυρσὸν ἄ-
 ραι, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐπελθεῖν μετὰ τῶν ὄπλων,
 καὶ χρήσασθαι κοιμωμένοις τοῖς πολεμίοις. Ταῦτα
 δ' ἐδράτο πεισθέντων τῶν Λατίνων· καὶ τὸν πυρ-
 σὸν ἀνέσχεν ἡ Φιλωτίς ἐκ τινος ἐρινεοῦ περιοχοῦσα
 προκαλύμμασι καὶ παραπετάσμασι ὄπισθεν, ὥστε
 τοῖς πολεμίοις ἀόρατον εἶναι τὸ φῶς, τοῖς δὲ Ῥω-
 μαίοις κατάδηλον. Ὡς οὖν ἐπέιδον, εὐθύς ἐξήεσαν
 ἐπειγόμενοι, καὶ διὰ τὴν ἔπειξιν ἀλλήλους περὶ τὰς
 πύλας ἀνακαλοῦντες πολλάκις. Ἐμπεσόντες δὲ τοῖς
 πολεμίοις ἀπροσδοκῆτως, καὶ κρατήσαντες, ἐπινίκιον

ἄγουσι τὴν ἑορτήν. Καὶ Καπραῖται μὲν αἰεὶ γόν-
 ναι καλοῦνται διὰ τὸν ἐρινεὸν καπρίφικον ὑπὸ Ῥω-
 μαίων ὀνομαζόμενον· ἐστῖωσι δὲ τὰς γυναῖκας ἔξω,
 συκῆς κλάδοις σκιαζόμενας. Αἱ δὲ Θεραπαινίδες
 ἀγείρουσι περιῦδῦσαι καὶ παίζουσιν, εἶτα πληγαῖς
 καὶ βολαῖς λίθων χρωῖνται πρὸς ἀλλήλας, ὡς καὶ
 τότε τοῖς Ῥωμαίοις παραγεγόμεναι καὶ συναγωνισά-
 μιναι μαχομένοις. Τοῦτ' οὐ πολλοὶ προσίενται
 τῶν συγγραφέων. Ἀλλὰ καὶ τὸ μεθ' ἡμέραν χρη-
 σθαι τῇ ἀνακλήσει τῶν ὀνομάτων, καὶ τὸ πρὸς τὸ
 ἔλος τὸ τῆς αἰγὸς ἔρχεσθαι, ἐπὶ θυρίαν βαδίζοντας,
 ἔοικε τῷ προτέρῳ λόγῳ προστίθεσθαι μᾶλλον· εἰ
 μὴ νῆ Δία τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐν χρόνοις ἑτέροις ἀμ-
 φότερα τὰ πάθη συνέτυχε γενέσθαι. Λέγεται δὲ
 Ῥωμύλος τίσσαρα μὲν ἔτη καὶ πεντήκοντα γεγονώς,
 ὄγδοον δὲ βασιλεύων ἐκεῖνο καὶ τριακοστὸν, ἐξ ἀν-
 θρώπων ἀφανισθῆναι.

COMPARATIO THESEI CVM ROMULO.

^{ει}
A μὲν οὖν ἄξια μνήμης πυθέσθαι περὶ Ῥωμύλου
καὶ Θησίως συμβέβηκεν ἡμῖν, ταῦτ' ἔστι. Φαίνε-
ται δὲ πρῶτον ὁ μὲν ἐκ προαιρέσεως, οὐδενὸς ἀναγ-
κάζοντος, ἀλλ', ἔξόν ἀδεῶς ἐν Τροίῳ βασιλεύειν
διαδεξάμενον ἀρχὴν οὐκ ἄδοξον, αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ
μεγάλων ὄρεχθεὶς· ὁ δὲ δουλείας φυγῆ παρούσης,
καὶ τιμωρίας ἐπιφερομένης, ἐκείνο τὸ τοῦ Πλάτω-
νος, ἀτεχνῶς ὑπὸ δέους ἀνδρείος γενόμενος, καὶ
φόβῳ τοῦ τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἐπὶ τὸ δρᾶν μεγάλα
δι' ἀνάγκην παραγινόμενος. Ἐπειτα τούτου μὲν
ἔργον ἔστι τὸ μέγιστον, ἀνελεῖν ἕνα τὸν Ἄλβης τύ-
ραννον· ἐκείνου δὲ πάρεργα καὶ προαγῶνες ἦσαν,
ὁ Σκίρων, ὁ Σίνις, ὁ Προκροῦστις, ὁ Κορυνή-
της· οὓς ἀναιρῶν καὶ κολάζων, ἀπήλλαττε τὴν Ἑλ-
λάδα δεινῶν τυράννων, πρὶν, ὅστις ἔστι, γινώσκειν
τοὺς ὑφ' ἑαυτοῦ σωζομένους. Καὶ τῷ μὲν παρῆν
ἀπραγμόνως κομίζεσθαι διὰ θαλάττης, ἄδικουμέ-

νω μηδὲν ὑπὸ τῶν ληστῶν· Ῥωμύλῳ δ' οὐ παρῆν μὴ πράγματα ἔχειν, Ἀμουλλοῦ ζῶντος. Μέγα δὲ τούτου τεκμήριόν· ὁ μὲν γὰρ, οὐδὲν αὐτὸς ἀδικούμενος, ὤρμησεν ὑπὲρ ἄλλων ἐπὶ τοὺς πονηροὺς· οἱ δ', ἐφ' ὅσον αὐτοὶ κακῶς οὐκ ἔπασχον ὑπὸ τοῦ τυράννου, περιεώρων ἀδικοῦντα πάντας. Καὶ μὴν, εἰ μέγα τὸ τρωθῆναι μαχόμενον Σαβίνοις, καὶ ἀνελεῖν Ἀκρωνα, καὶ πολλῶν μάχῃ κρατῆσαι πολεμίων, τούτοις μὲν ἐστὶ τοῖς ἔργοις κενταυρομαχίαν καὶ τὰ πρὸς Ἀμαζόνas παραβάλλειν.

II. Ὁ δ' ἐτόλμησε Θησεὺς περὶ τὸν Κρητικὸν δασμὸν, εἴτε τινὶ θηρίῳ βορᾶν, εἴτε πρόσφαγμα τοῖς Ἀνδρῶγεω τάφοις, εἶθ' ὃ κουφότατόν ἐστι τῶν λεγομένων, λατρεύειν παρ' ἀνδράσιν ὑβρισταῖς καὶ δυσμενέσιν ἀκλεῆ λατρείαν καὶ ἄτιμον ἐπιδοὺς ἑαυτὸν, ἐκουσίως μετὰ παρθένων πλεῖσαι καὶ παίδων νέων, οὐκ ἂν εἴποι τις, ἡλίκης ἐστὶ τόλμης, ἢ μεγαλοφροσύνης, ἢ δικαιοσύνης περὶ τὸ κοινόν, ἢ πόθου δόξης καὶ ἀρετῆς. Ὡστ' ἔμοιγε φαίνεται μὴ κακῶς ὀρίζεσθαι τοὺς φιλοσόφους τὸν ἔρωτα, θεῶν ὑπηρεσίαν πρὸς ἐπιμέλειαν καὶ σωτηρίαν νέων. Ὁ γὰρ Ἀριόδνης ἔρως παντὸς μᾶλλον ἔοικεν ἔργον θεοῦ καὶ μηχανήμα γενέσθαι σωτηρίας ἕνεκα τοῦ ἀνδρός. Καὶ οὐκ ἄξιον αἰτιᾶσθαι τὴν ἔρασθαῖσαν, ἀλλὰ θαυμάζειν, εἰ μὴ πάντες οὖτω καὶ πᾶσαι διετέθησαν· εἰ δ' ἐκείνη μόνη τοῦτ' ἔπαθεν, εἰκότως ἔγωγος φαίην ἂν αὐτὴν ἀξίεραστον θεῶ γεγενέσθαι, φιλόκαλον καὶ φιλάγαθον καὶ τῶν ἀρίστων ἐρωτικῆν

οὔσαν. Ἀμφοτέρων τοίνυν τῆ φύσει πολιτικῶν γεγονότων, οὐδέτερος διεφύλαξε τὸν βασιλικὸν τρόπον ἐξίστη δὲ καὶ μετέβαλε μεταβολὴν, ὃ μὲν δημοτικὴν, ὃ δὲ τυραννικὴν, ταῦτόν ἄπ' ἐναντίων παθῶν ἀμαρτόντες. Δεῖ γὰρ τὸν ἄρχοντα σώζειν πρῶτον αὐτὴν τὴν ἀρχήν· σώζεται δ' οὐχ ἦτιον ἀπεχομένη τοῦ μὴ προσήκοντος, ἢ περιεχομένη τοῦ προσήκοντος. Ὁ δ' ἐνδιδούς, ἢ ἐπιτείνων, οὐ μέγα βασιλεύς, οὐδὲ ἄρχων, ἀλλ' ἢ δημαγωγός, ἢ δεσπότης γιγνόμενος, ἐμποιεῖ τὸ μισεῖν ἢ καταφρονεῖν τοῖς ἀρχομένοις. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐκαίνο μὲν, ἐπιμικρίας δοκεῖ καὶ φιλανθρωπίας εἶναι, τοῦτο δὲ, φιλαυτίας ἀμάρτημα καὶ χαλεπότητος.

III. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τὰ δυστυχηθέντα μὴ παντάπασι ποιῆσθαι δαίμονος, ἀλλ' ἠθικῶς καὶ ἠπαθητικῶς ζητεῖν ἐν αὐτοῖς διαφορὰς, θυμοῦ μὲν ἀλογίστου καὶ τάχος ἐχούσης ἄβουλον ὀργῆς, μήτε τις ἐκείνον ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπολυέτω, μήτε τοῦτον ἐν τοῖς πρὸς τὸν υἱόν. Ἡ δὲ κινήσασα τὸν θυμὸν ἀρχὴ μᾶλλον παρατεῖται τὸν ὑπὸ μείζονος αἰτίας, ὥσπερ ὑπὸ πληγῆς χαλεπωτέρας, ἀνατραπέντα. Ῥωμύλω μὲν γὰρ ἐκ βουλῆς καὶ σκέψεως περὶ κοινῶν συμφερόντων διαφορᾶς γενομένης, οὐκ ἂν ἤξιωσέ τις ἄφνω τὴν διάνοιαν ἐν τηλικούτῳ πάθει γενέσθαι· Θησεία δὲ πρὸς τὸν υἱόν, ἃ πάμπαν ὀλίγοι τῶν ὄντων διαπεφεύγασιν, ἔρωσ καὶ ζηλοτυπία καὶ διαβολαὶ γυναικὸς ἔσφηλαν. Ὁ δὲ μείζον ἔστιν, ὃ μὲν Ῥωμύλου θυμὸς εἰς ἔργον ἐξέπεσε καὶ πράξιν

οὐκ εὐτυχὲς ἔχουσαν τέλος· ἡ δὲ Θησεύς ὄργη μέχρι λόγου καὶ βλασφημίας καὶ κατάρτας πρεσβυτικῆς προῆλθε· τὰ δ' ἄλλα φαίνεται τῇ τύχῃ χρήσασθαι τὸ μειράκιον. Ὡστε ταύτας μὲν ἂν τις ἀποδοίη τῷ Θησεὶ τὰς ψήφους.

IV. Ἐκείνω δὲ πρῶτον μὲν ὑπάρχει μέγα, τὸ μικροτάτας λαβεῖν ἀρχάς ἐπὶ τὰ πράγματα. Δουλοὶ γὰρ δὴ καὶ συφορβῶν παῖδες ὀνομαζόμενοι, πρὶν ἐλευθεροὶ γενέσθαι, πάντας ὀλίγου δεῖν ἠλευθέρωσαν Λατίνους, ἐνὶ χρόνῳ τῶν καλλίστων ὀνομάτων ἅμα τυχόντες, φονεῖς ἐχθρῶν, καὶ σωτήρες οἰκείων, καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν, καὶ οἰκίσται πόλεων, οὐ μετοικίσται· καθάπερ ἦν ὁ Θησεύς, ἐκ πολλῶν συντιθεὶς καὶ συνοικοδομῶν ἐν οἰκητήριον, ἀναιρῶν δὲ πολλὰς πόλεις, ἐπωνύμους βασιλέων καὶ ἡρώων παλαιῶν. Ῥωμύλος δὲ ταῦτα μὲν ὕστερον ἔδρα, τοὺς πολεμίους ἀναγκάζων τὰ οἰκεία καταβάλλοντας καὶ ἀφανίζοντας τοῖς νενικηκόσι προσνέμεσθαι· τὸ δὲ πρῶτον, οὐ μετατιθεὶς, οὐδ' αὖξων τὴν ὑπάρχουσαν, ἀλλὰ ποιῶν ἐξ οὐχ ὑπαρχόντων, καὶ κτώμενος ἑαυτῷ χώραν ὁμοῦ, πατριίδα, βασιλείαν, γένη, γάμους, οἰκειότητα, ἀνήρει μὲν οὐδένα, οὐδὲ ἀπώλλυεν, εὐεργετῆ δὲ τοὺς ἐξ αἰοικων καὶ ἀνεστίων δήμον ἐθέλοντας εἶναι καὶ πολίτας. Ληστὰς δὲ καὶ κακούργους οὐκ ἀπέκτεινεν, ἀλλ' ἔθνη προσηγάγετο πολέμῳ, καὶ πόλεις κατεστρέψατο, καὶ βασιλεῖς ἐθριάμβευσε καὶ ἠγεμόνας.

V. Καὶ τὸ μὲν Ῥώμου πάθος ἀμφισβητούμενον

ἔχει τὸν αὐτόχειρα, καὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐτίρους τῆς αἰτίας τρέπουσι· τὴν δὲ μητέρα διολλυμένην ἔωσσε περιφανῶς, καὶ τὸν πάππον ἀκλιῶς δουλεύοντα καὶ ἀτίμως εἰς τὸν Αἰνείου θρόνον ἐκίθισε. Καὶ πολλὰ μὲν ἐκὼν εὐργέτησεν, ἔβλαψε δὲ αὐτὸν οὐδὲ ἄκων. Τὴν δὲ Θῆσώς λήθην καὶ ἀμέλειαν τῆς περὶ τὸ ἰστίον ἐντολῆς, μόλις ἂν οἶμαι μακρᾶ τινι παραιτήσῃ καὶ ἐν ἑραθύμοις δικασταῖς αἴτιαν ἀποφυγεῖν πατροκτονίας· ὃ δὴ καὶ συνιδὼν τις Ἀττικὸς ἀνὴρ ὡς παγχαλέπὸν ἐστὶ βουλομένοις ἀπολογεῖσθαι, πλάττει τὸν Αἰγέα τῆς νεῶς προσφερομένης ὑπὸ σπουδῆς ἀνατρέχοντα πρὸς τὴν ἀκρόπολιν θέας ἔνεκα, καὶ σφαλλόμενον καταπεσεῖν, ὥσπερ ὀπαδῶν ἔρημον, ἣ τὴν ἐπὶ θάλατταν ὁδὸν σπεύδοντι μὴ παρούσης τινὸς θεραπείας.

VI. Καὶ μὴν τὰ περὶ τὰς ἀρπαγαῖς τῶν γυναικῶν ἡμαρτημένα, Θῆσῃ μὲν εὐσχήμονος ἐνδεᾶ προφάσεως γέγονε. Πρῶτον μὲν, ὅτι πολλάκις ἤρπασε γὰρ Ἀριώδην καὶ Ἀντιόπην, καὶ Ἀναξὶ τὴν Τροϊζηνίαν· ἐπὶ πάσαις δὲ τὴν Ἑλένην, παρημακῶς οὐκ ἀκμάζουσαν, ἀλλὰ νηπίαν καὶ ἄωρον, αὐτὸς ἄραν ἔχων ἤδη γάμων πεπαῦσθαι καὶ νομίμων· ἔπειτα διὰ τὴν αἰτίαν· οὐ γὰρ ἀξιώτεραί γε παιδοποιοὶ τῶν Ἀθήνησιν Ἐρεχθεῖδων καὶ Κεκροπιδῶν αἱ Τροϊζηνίων καὶ Λακίωνων καὶ Ἀμαζόνων ἀνέγγυοι θυγατέρες ἦσαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑποψίαν ἔχει πρὸς ὕβριν καὶ καθ' ἡδονὴν πεπραῆχθαι. Ῥωμύλος δὲ πρῶτον μὲν ὀκτακοσίων ὀλίγον ἀριθμῶ δεοῦ-

σας ἀρπάσας, οὐ πάσας, ἀλλὰ μίαν, ὡς φασιν,
 Ἐρσιλίαν ἔλαβε, τοῖς δ' ἄλλας δίδουμι τοῖς ἀγα-
 θοῖς τῶν πολιτῶν· ἔπειτα τῇ μετὰ ταῦτα τιμῇ καὶ
 ἀγαπήσει καὶ δικαιοσύνη περὶ τὰς γυναῖκας ἀπέ-
 δεῖξε τὴν βίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἀδικίαν κάλλιστον
 ἔργον καὶ πολιτικώτατον εἰς κοινωνίαν γενομένην.
 Οὕτω συγέμιξεν ἀλλήλοις καὶ συνέπηξε τὰ γένη, καὶ
 παρέσχε πηγὴν τῆς εἰς αὐτοὺς εὐνοίας καὶ δυνάμειος
 τοῖς πράγμασιν. Αἰδοῦς δὲ καὶ φίλας καὶ βεβαιό-
 τητος, ἦν εἰργάσατο περὶ τοὺς γάμους, ὃ χρόνος
 ἐστὶ μάρτυς. Ἐν γὰρ ἑτασι τριάκοντα καὶ διακο-
 σίοις οὔτε ἀνὴρ ἐτόλμησε γυναικὸς, οὔτε γυνὴ κοι-
 νωνίαν ἀνδρὸς ἐγκαταλιπεῖν· ἀλλ' ὥσπερ ἐν Ἑλλήσιν
 οἱ σφόδρα περιττοὶ τὸν πρῶτον ἔχουσιν εἰπεῖν πα-
 τροκτόνον, ἢ μητροφόνον, οὕτω Ῥωμαῖοι πάντες
 ἴσασιν, ὅτι Καρβίλιος Σπόριος ἀπεπέμψατο τὴν γυ-
 ναῖκα πρῶτος, ἀπαίδιαν αἰτιασάμενος. Τῷ δὲ το-
 σοῦτω χρόνῳ συμμαρτυρεῖ καὶ τὰ ἔργα. Καὶ γὰρ ἀρ-
 χῆς ἐκoinώνησαν οἱ βασιλεῖς, καὶ πολιτείας τὰ γέ-
 νη, διὰ τὴν ἐπιγαμίαν ἐκείνην· ἀπὸ δὲ τῶν Θη-
 σείως γάμων Ἀθηναίοις φιλικὸν μὲν οὐδὲν οὐδὲ
 κοινωνικὸν ὑπῆρξε πρὸς οὐδένα συμβόλαιον, ἔχθραι
 δὲ καὶ πόλεμοι καὶ φόνοι πολιτῶν, καὶ τέλος Ἀφι-
 δνας ἀπολέσαι, καὶ μόλις ὑπ' οἴκτου τῶν πολεμίων,
 προσκυνήσαντας καὶ θεοὺς ἀνειπόντας, μὴ παθεῖν,
 ἃ Τρῶες ἔπαθον δι' Ἀλέξανδρον. Ἡ μὲντοι μήτηρ
 ἢ Θησείως οὐκ ἐκινδύνευσεν, ἀλλ' ἔπαθε τὰ τῆς Ἐ-
 κάβης, ἐγκαταλιπόντος καὶ προσημένου τοῦ παιδός·

εἶγε μὴ πέπλασται τὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ὡς ἴδει γε καὶ τοῦτο ψεῦδος εἶναι καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων. Ἐπεὶ καὶ τὰ περὶ τοῦ θείου μυθολογούμενα πολλὴν ποιεῖ διαφορὰν. Ῥωμύλω μὲν γὰρ ἡ σωτηρία μετὰ πολλῆς ὑπῆρξε θεῶν εὐμενείας· ὁ δ' Αἰγῶ δοθεὶς χρησμὸς, ἀπέχισθαι γυναικὸς ἐπὶ Ξένης, ἔοικεν ἀποφαίνεσθαι, παρὰ γνώμην θεῶν γεγονέναι τὴν Θησέως τέκνωσιν.

Δ Τ Κ Ο Τ Ρ Γ Ο Σ.

Περὶ Λυκούργου τοῦ νομοθέτου καθόλου μὲν οὐδὲν ἔστιν εἰπεῖν ἀναμφισβήτητον, οὐ γὰρ καὶ γένος, καὶ ἀποδημία, καὶ τελευτή, καὶ πρὸς ἅπασιν ἢ περὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ καὶ τὴν πολιτείαν πραγματεία διαφόρους ἔσχεν ἱστορίας· ἥκιστα δὲ οἱ χρόνοι, καθ' οὓς γέγονε ὁ ἀνὴρ, ὁμολογοῦνται. Οἱ μὲν γὰρ Ἰφίτῳ συνακμάσαι καὶ συνδιαθεῖναι τὴν Ὀλυμπιακὴν ἐκχειρίαν λέγουσιν αὐτόν· ὧν ἔστι καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος, τεκμήριον προσφέρων τὸν Ὀλυμπιασὶ διάκον, ἐν ᾧ τοῦνομα τοῦ Λυκούργου διασώζεται καταγεγραμμένον. Οἱ δὲ ταῖς διαδοχαῖς τῶν ἐν Σπάρτῃ βεβασιλευκότων ἀναλεγόμενοι τὸν χρόνον, ὥσπερ Ἐρατοσθένης καὶ Ἀπολλόδωρος, οὐκ ὀλίγους ἔτεσι πρεσβύτερον ἀποφαίνουσι τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος. Τίμαιος δὲ ἕπονται, δυοῖν ἐν Σπάρτῃ γεγονότων Λυκούργων οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τῷ ἐτέρῳ τὰς ἀμφοῖν πράξεις διὰ τὴν δόξαν ἀνακείσθαι· καὶ τὸν γὰρ πρεσβύτερον οὐ πόρρω τῶν Ὀμήρου χρόνων γεγονέναι, ἔνιοι δὲ, καὶ κατ' ὄψιν ἐντυχῆν

Ὁμήρω. Δίδωσι δὲ καὶ Ξενοφῶν ὑπόνοιαν ἀρχαιότητος, ἐν οἷς τὸν ἄνδρα λέγει γεγονέναι κατὰ τοὺς Ἡρακλείδας. Γένοι μὲν γὰρ Ἡρακλείδαι δῆπουθεν ἦσαν καὶ οἱ νεώτατοι τῶν ἐν Σπάρτῃ βασιλείων ὁ δὲ ἔοικε βουλομένῳ τοὺς πρώτους ἐκείνοθς καὶ σύγγυς Ἡρακλείους ὀνομάζειν Ἡρακλείδας. Οὐ μὴν ἀλλὰ, καίπερ οὕτω πεπλανημένης τῆς ἱστορίας, πειρασόμεθα τοῖς βραχυτάταις ἔχουσιν ἀντιλογίας, ἢ γνωριμωτάτους μάρτυρας, ἐπόμενοι τῶν γεγραμμένων περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδοῦναι τὴν διήγησιν.

II. Ἐπεὶ καὶ Σιμωνίδης ὁ ποιητὴς οὐκ Εὐνόμον λέγει τὸν Λυκοῦργον πατὴρ, ἀλλὰ Πρυτανίδος· καὶ τὸν Λυκοῦργον καὶ τὸν Εὐνόμον οἱ πλείστοι σχεδὸν οὐχ οὕτω γενεαλογοῦσιν, ἀλλὰ Πατροκλείους μὲν τοῦ Ἀριστοδήμου γενέσθαι Σόον· Σόου δὲ, Εὐρυτιώνα· τούτου δὲ, Πρύτανιν· ἐκ τούτου δὲ, Εὐνόμον· Εὐνόμου δὲ, Πολυδέκτην ἐκ προτέρας γυναικός, Λυκοῦργον δὲ, νεώτερον ἐκ Διανάσσης· ὡς Διευτυχίδας ἱστόρηκεν, ἔκτον μὲν ἀπὸ Πατροκλείους, ἐνδέκατον δὲ ἀφ' Ἡρακλείους. Τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ μάλιστα ἐθαυμάσθη Σόος, ἐφ' οὗ καὶ τοὺς εἰλωτας ἐποίησαντο δούλους οἱ Σπαρτιαῖται, καὶ χώραν προσεκτήσαντο πολλήν, Ἀρκαδῶν ἀποτεμόμενοι. Λέγεται δὲ τὸν Σόον, ἐν χωρίῳ χαλεπῷ καὶ ἀνύδρῳ πολιορκούμενον ὑπὸ Κλιτορῶν, ὁμολογῆσαι τὴν δορικτητὸν γῆν αὐτοῖς ἀφήσειν, εἰ πίοι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ πάντες ἀπὸ τῆς πλησίον πηγῆς. Γενομένων δὲ τῶν ὀρκίῳ καὶ ὁμολογιῶν, συναγαγόντα

τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ, διδόναι τῷ μὴ πιόντι τὴν βασιλείαν· οὐδενὸς δὲ καρτερήσαντος, ἀλλὰ πάντων πιόντων, αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι καταβάλλοντα, καὶ περιφρονάμενον, ἔτι τῶν πολεμίων παρόντων, ἀπελθεῖν καὶ τὴν χώραν κατασχεῖν, ὡς μὴ πάντων πιόντων. Ἀλλὰ, καίπερ ἐπὶ τούτοις θαυμάζοντες αὐτὸν, οὐκ ἀπὸ τούτου τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ προσηγόρευσαν Εὐρυτιωνίδας· ὅτι δοκεῖ πρώτος Εὐρυτιῶν τὸ ἄγαν μοναρχικὸν ἀνείναι τῆς βασιλείας, δημογωγῶν καὶ χαριζόμενος τοῖς πολλοῖς. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἀνάσεως, τοῦ μὲν δήμου θρασυτομένου, τῶν δ' ὕστερον βασιλέων, τὰ μὲν ἀπεχθανομένων τῷ βιάζεσθαι τοὺς πολλοὺς, τὰ δὲ πρὸς χάριν, ἧ δι' ἀσθένειαν ὑποφερομένων, ἀνομία καὶ ἀταξία κατέσχε τὴν Σπάρτην ἐπὶ πολλὸν χρόνον· ὑφ' ἧς καὶ τὸν πατέρα τοῦ Λυκούργου βασιλεύοντα συνέβη τελευτῆσαι. Λακεδαιμόνων γὰρ ἀψιμαχίαν τινα, μαγειρικῆ κοπίδι πληγείς, ἀπέθανε, τῷ πρεσβυτέρῳ παιδί Πολυδάκτῃ καταλιπὼν τὴν βασιλείαν.

III. Ἀποθανόντος δὲ καὶ τούτου μετ' ὀλίγον χρόνον, ἔδει βασιλεύειν, ὡς πάντες ᾔνοντο, τὸν Λυκούργον· καὶ πρῆν γε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ φανερὰν γενέσθαι κίβουσαν, ἐβασίλευεν. Ἐπει δὲ τοῦτο τάχιστα ἦσθετο, τὴν μὲν βασιλείαν ἀπέφηγε τοῦ παιδὸς οὖσαν, ἄνπερ ἄρῃην γένηται, τὴν δ' ἀρχὴν αὐτὸς ὡς ἐπίτροπος διεῖπε. Τοὺς δὲ τῶν ὀρφανῶν βασιλέων ἐπίτροποις Λακεδαιμόνιοι προδικῶς ἀνόμαζον. Ὡς δὲ ἡ γυνὴ προσέπεμπε κρύφα, καὶ

λόγους ἐποίειτο, βουλομένη διαφθεῖραι τὸ βρέφος, ἐπὶ τῷ συνοικίῳ ἐκείνῳ βασιλεύοντι τῆς Σπάρτης, τὸ μὲν ἦθος αὐτῆς ἐμίσησε, πρὸς δὲ τὸν λόγον αὐτὸν οὐκ ἀντείπεν· ἀλλ' ἐπαινεῖν καὶ δέχεσθαι προσποιούμενος, οὐκ ἔφη δεῖν ἀμβλίσκουσαν αὐτὴν καὶ φαρμακευομένην διαλυμαίνεσθαι τὸ σῶμα καὶ κινδυπεύειν· αὐτῇ γὰρ μελήσειν, ὅπως εὐθύς ἐκ ποδῶν ἔσται τὸ γεννηθέν. Οὕτω δὲ παραγαγὼν ἄχρι τοῦ τάκρου τὴν ἄνθρωπον, ὡς ἤσθαιτο τρίτους, εἰσέπεμψε παρῆδρους ταῖς ὠδίαισι αὐτῆς καὶ φύλακας, οἷς ἦν προαιεταγμένοι, εἰάν μὲν θῆλυ τεχθῆ, παραδοῦναι ταῖς γυναιξίν· εἰὰν δὲ ἄρσεν, κομίσαι πρὸς ἑαυτὸν, ὃ, τι ἂν τύχη πράττω. Ἐτυχε δὲ δαιτυνότητος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀρχόντων ἀποκνηθὲν ἄρσεν· καὶ παρῆσαν οἱ ὑπηρέται τὸ παιδάριον αὐτῷ κομίζοντες. Ὁ δὲ, δεξάμενος, ὡς λέγεται, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, „Βασιλεὺς ἡμῖν γέγονεν, ὃ Σπαρτιάται,“ κατέκλινεν ἐν τῇ βασιλικῇ χώρᾳ, καὶ Χαρίλαιον ὠνόμασε, διὰ τὸ τοὺς πάντας εἶναι περιχαρεῖς, ἀγαμένους αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἐβασίλευσε δὲ μῆνας ὀκτώ τὸ αὐμπαν. Ἦν δὲ καὶ τᾶλλα περιβλεπτός ὑπὸ τῶν πολιτῶν, καὶ πλείονες ἐγένοντο τῶν ὡς ἐπιτρόπῳ βασιλέως καὶ βασιλικὴν ἐξουσίαν ἔχοντι πειθομένων οἱ δι' ἀρετὴν προσέχοντες αὐτῷ, καὶ ποιῶν ἐθέλοντες ἐταίμως τὸ προστατόμενον. Ἦν δὲ τι καὶ τὸ φθοκοῦν, καὶ πρὸς τὴν αὐξήσειν ὄντι νέῳ πειρωμένον ἐνίστασθαι· μάλιστα μὲν οἱ ἀγγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς,

τούς μεθ' ἑαυτοῦ, διδόναι τῷ μὴ πiónτι τὴν βασιλείαν· οὐδενὸς δὲ καρτερήσαντος, ἀλλὰ πάντων πiónτων, αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι καταβάντα, καὶ περιφρονάμενον, ἔτι τῶν πολεμίων παρόντων, ἀπελθεῖν καὶ τὴν χώραν κατασχεῖν, ὡς μὴ πάντων πiónτων. Ἄλλὰ, καίπερ ἐπὶ τούτοις θουμαῖζοντες αὐτὸν, οὐκ ἀπὸ τούτου τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ προσηγόρευσαν Εὐρυτιωνίδας· ὅτι δοκεῖ πρῶτος Εὐρυτιῶν τὸ ἄγαν μοναρχικὸν ἀνείναι τῆς βασιλείας, δημογωγῶν καὶ χαριζόμενος τοῖς πολλοῖς. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἀνάσεως, τοῦ μὲν δήμου θρασυνομένου, τῶν δ' ὕστερον βασιλέων, τὰ μὲν ἀπεχθανομένων τῷ βιαῖσθαι τοὺς πολλοὺς, τὰ δὲ πρὸς χάριν, ἧ δὲ ἀσθένειαν ὑποφερομένων, ἀνομία καὶ ἀταξία κατέσχε τὴν Σπάρτην ἐπὶ πολλὸν χρόνον· ὑφ' ἧς καὶ τὸν πατέρα τοῦ Λυκούργου βασιλεύοντα συνέβη τελευτῆσαι. Διερύκων γὰρ ἀψιμαχίαν τινα, μαγικῆ κοπίδι πληγείς, ἀπέθανε, τῷ πρεσβυτέρῳ παιδί Πολυδέκτῃ καταλιπὼν τὴν βασιλείαν.

III. Ἀποθανόντος δὲ καὶ τούτου μετ' ὀλίγον χρόνον, ἔδει βασιλεύειν, ὡς πάντες ᾤοντο, τὸν Λυκούργον· καὶ πρῆν γε τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ φανεράν γενέσθαι κύουσαν, ἐβασιλευεν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο τάχιστα ἤσθητο, τὴν μὲν βασιλείαν ἀπέφηνε τοῦ παιδὸς οὔσαν, ἄνπερ ἄρξῃ γενῆται, τὴν δ' ἀρχὴν αὐτὸς ὡς ἐπιτρόπος διεῖπε. Τοὺς δὲ τῶν ὄρφανῶν βασιλέων ἐπιτρόπους Λακεδαιμόνιοι προδικῶς ὠνόμαζον. Ὡς δὲ ἡ γυνὴ προσέπεμπε κρύφα, καὶ

λόγους ἐποίειτο, βουλομένη διαφθεῖραι τὸ βρέφος, ἐπὶ τῷ συνοικίῳ ἐκείνῳ βασιλεύοντι τῆς Σπάρτης, τὸ μὲν ἦθος αὐτῆς ἐμίσησε, πρὸς δὲ τὸν λόγον αὐτὸν οὐκ ἀντιέπειν· ἀλλ' ἐπαινεῖν καὶ δέχεσθαι προσποιούμενος, οὐκ ἔφη δεῖν ἀμβλίσκουσαν αὐτὴν καὶ φαρμακευομένην διαλυμαίνεσθαι τὸ σῶμα καὶ κινδυναίνειν· αὐτῷ γὰρ μελήσειν, ὅπως εὐθύς ἐκ ποδῶν ἔσται τὸ γεννηθέν. Οὕτω δὲ παραγωγὴν ἄχρι τοῦ τάκρου τὴν ἄνθρωπον, ὡς ἤσθαιτο τίκτουςαν, εἰσέπεμψε παριδροῦς ταῖς ὠδίαισι αὐτῆς καὶ φύλακας, οἷς ἦν προσηταγμένον, εἰάν μὲν θῆλυ τεχθῆ, παραδοῦναι ταῖς γυναιξίν· εἰάν δὲ ἄρσεν, κομίσαι πρὸς ἑαυτὸν, ὃ, τι ἂν τύχη πράττων. Ἐτυχε δὲ διπνουῦτος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀρχόντων ἀποκνηθὲν ἄρσεν· καὶ παρήσαν οἱ ὑπηρέται τὸ παιδάριον αὐτῷ κομίζοντες. Ὁ δὲ, δεξάμενος, ὡς λέγεται, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, „Βασιλεὺς ἡμῖν γέγονεν, ὃ Σπαρτιάται,“ κατέκλιεν ἐν τῇ βασιλικῇ χώρᾳ, καὶ Χαρίλαον ὠνόμασε, διὰ τὸ τοὺς πάντας εἶναι περιχαρεῖς, ἀγαμένους αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἐβασίλευσε δὲ μῆνας ὀκτώ τὸ αὐμπῶν. Ἦν δὲ καὶ τὰλλα περίβλεπτος ὑπὸ τῶν πολιτῶν, καὶ πλείονες ἐγένοντο τῶν ὡς ἐπιτρόπῳ βασιλέως καὶ βασιλικὴν ἐξουσίαν ἔχοντι πειθομένων οἱ δι' ἀρετὴν προσέχοντες αὐτῷ, καὶ ποιῶν ἐθέλοντες ἐταίμως τὸ προστατόμαγον. Ἦν δὲ τι καὶ τὸ φθοροῦν, καὶ πρὸς τὴν αὔξησιν ὅτι νέῳ πειρωμένον ἐπίστασθαι· μάλιστα μὲν οἱ ἀγγαγεῖς καὶ οἰκίῳι τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς,

ὑβρίσθαι δοκούσης· ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς Λεωνίδας καὶ θρασύτερόν ποτε τῷ Δικούργῳ λοιδορηθεὶς, ὑπεῖπεν, ὡς εἰδείη σαφῶς μέλλοντα βασιλεύειν αὐτόν· ὑπόνοιαν διδοὺς καὶ προκαταλαμβάνων διαβολῇ τὸν Δικούργον, εἴ τι συμβαίῃ τῷ βασιλεῖ παθεῖν, ὡς ἐπιβεβουλευκότα. Τοιοῦτοι δὲ τινες λόγοι καὶ παρὰ τῆς γυναικὸς ἔξεφοίτων· ἐφ' οἷς βαρέως φέρων, καὶ δεδοικὼς τὸ ἄδηλον, ἔγνω φυγεῖν ἀποδημία τὴν ὑπόνοιαν, καὶ πλαγηθῆναι, μέχρις ἂν ὁ ἀδελφιδοῦς ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος τεκνώσῃ διάδοχον τῆς βασιλείας.

IV. Οὕτως ἀπάρας, πρῶτον μὲν εἰς Κρήτην ἀφίκετο· καὶ τὰς αὐτόθι πολιτείας κατανοήσας, καὶ συγγερόμενος τοῖς πρωτεύουσι κατὰ δύοσαν ἀνδράσι, τὰ μὲν ἐξήλωσε καὶ παρέλαβε τῶν νόμων, ὡς οἴκαδε μετοίσων καὶ χρησόμενος, ἔστι δ' ὧν κατεφρόνησεν. Ἐνα δὲ τῶν νομιζομένων ἐκεῖ σοφῶν καὶ πολιτικῶν, χάριτι καὶ φιλίᾳ πείσας, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Σπάρτην, Θάλητα, ποιητὴν μὲν δοκοῦντα λυρικῶν μελῶν, καὶ πρόσχημα τὴν τέχνην ταύτην πεποιημένον, ἔργῳ δὲ, ἅπερ οἱ κράτιστοι τῶν νομοθετῶν, διαπραττόμενον. Λόγοι γὰρ ἦσαν αἱ ᾠδαὶ πρὸς εὐπείθειαν καὶ ὁμόνοιαν ἀνακλητικοὶ διὰ μελῶν ἅμα καὶ ἑυθυμῶν, πολὺ τὸ κόσμιον ἐχόντων καὶ καταστατικόν· ὧν ἀκροώμενοι κατέπράυνοντο ληθηθότως τὰ ἡθή, καὶ συνωκειοῦντο τῷ ζῆλῳ τῶν χαλοῖν ἐκ τῆς ἐπιχωριαζούσης τότε πρὸς ἀλλήλους κακοθυμίας· ὥστε τρόπον τινὰ τῷ Δικούργῳ προοδοποιεῖν τὴν παιδείαν αὐτῶν

ἐκείνον. Ἀπὸ δὲ τῆς Κρήτης ὁ Λυκοῦργος ἐπ' Ἀσίαν ἔπλευσε, βουλόμενος, ὡς λέγεται, ταῖς Κρητικαῖς διαίταις, εὐτελέσιν οὔσαις καὶ αὐστηραῖς, τὰς Ἰωνικὰς πολυτελείας καὶ τρυφάς, ὥσπερ ἰατρὸς σώμασιν ὑγιεινοῖς ὑπουλα καὶ νοσώδη, παραβαλὼν, ἀποθεωρῆσαι τὴν διαφορὰν τῶν βίων καὶ τῶν πολιτειῶν. Ἐκεῖ δὲ καὶ τοῖς Ὀμήρου ποιήμασιν ἐντυχὼν πρῶτον, ὡς εἶκε, παρὰ τοῖς ἐχθόνοις τοῖς Κρεωφύλου διατηρουμένοις, καὶ κατιδὼν ἐν αὐτοῖς ταῖς πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀκράσιαν διατριβαῖς τὸ πολιτικὸν καὶ παιδαγωγικὸν, οὐκ ἐλάττονος ἄξιον σπουδῆς, ἀναμυγμένον, ἐγράψατο προθύμως, καὶ συνήγαγεν ὡς δεῦρο κομῶν. Ἦν γάρ τις ἤδη δόξα τῶν ἐπῶν ἀμαυρὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησι ἐκέκτηντο δ' οὐ πολλοὶ μέρη τινα, σποράδην τῆς ποιήσεως, ὡς ἔτυχε, διαφερομένης γνωρίμην δὲ αὐτὴν καὶ μάλιστα πρῶτος ἐποίησε Λυκοῦργος. Αἰγύπτιοι δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικέσθαι τὸν Λυκοῦργον οἴονται, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων γενῶν τοῦ μαχίμου διάκρισιν μάλιστα θαυμάσαντα μετενεγκῆν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ χωρίσαντα τοὺς βαναύσοις καὶ χειροτέχναις, ἀστίειον ὡς ἀληθῶς τὸ πολίτευμα καὶ καθαρὸν ἀποδείξαι. Ταῦτα μὲν οὖν Αἰγυπτίοις ἔνιοι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων μαρτυροῦσιν ὅτι δὲ καὶ Λιβύην καὶ Ἰβηρίαν ἐπῆλθεν ὁ Λυκοῦργος, καὶ περὶ τὴν Ἰνδικὴν πλανηθεὶς τοῖς Γυμνοσοφισταῖς ὠμίλησεν, οὐδένα πλὴν Ἀριστοκράτη τὸν Ἰππάρχου Σπαρτιάτην εἰρηκῆτα γινώσκομεν.

V. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τὸν Λυκούργον ἐπόθουν ἀπάντα, καὶ μετεπέμποντο πολλάκις, ὡς τοὺς μὲν βασιλεῖς ὄνομα καὶ τιμὴν, ἄλλο δὲ μηδὲν διαφέραν τῶν πολλῶν ἔχοντας, ἐν ἐκείνῳ δὲ φύσει ἡγεμονικὴν καὶ δύναμιν ἀνθρώπων ἀγωγὸν οὖσαν. Οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς βασιλεῦσιν ἦν ἀβούλητος ἢ παρουσία τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἠλπίζον ἐκείνου συμπαρόντος ἦττον ὑβρίζουσι χρῆσθαι τοῖς πολλοῖς. Ἐπανελθὼν οὖν πρὸς αὐτῷ διακειμένους, εὐθύς ἐπεχείρει τὰ παρόντα κινεῖν, καὶ μεθιστάναι τὴν πολιτείαν, ὡς τῶν κατὰ μέρος νόμων οὐδὲν ἔρχον ὄν οὐδ' ὄφελος, εἰ μὴ τις ὥσπερ σώματι πονηρῷ καὶ γέμοκι παντοδαπῶν νοσημάτων τὴν ὑπάρχουσαν ἐκτέρας καὶ μεταβαλὼν κρᾶσιν ὑπὸ φαρμάκων καὶ καθαρῶν, ἑτέρας ἀρξῆται καινῆς διαίτης. Διακοηθεὶς δὲ ταῦτα, πρῶτον μὲν ἀπεδήμησεν εἰς Δελφοὺς, καὶ τῷ θεῷ χρησαίμεκος καὶ θύσας ἐπανῆλθε, τὸν διαβόητον ἐκείνον χρησμόν κομίζων, ᾧ θεοφιλῆ μὲν αὐτὸν ἢ Πυθίᾳ προσεῖπε, καὶ θεὸν μᾶλλον, ἢ ἄνθρωπον· εὐνομίας δὲ χρῆζοντι διδόναι καὶ καταινεῖν ἔφη τὸν θεόν, ἢ πολὺ κρατίστη τῶν ἄλλων ἔσται πολιτειῶν. Ἐπαρθεὶς δὲ τούτοις προσῆχε τοῖς ἀρίστοις, καὶ συνεφάπτεσθαι παρεκάλει, κρύφα διαλεγόμενος τοῖς φίλοις πρῶτον, εἶτα οὕτως κατὰ μικρὸν ἀπτόμενος πλειόνων, καὶ συνισταῖς ἐπὶ τὴν πρᾶξιν. Ὡς δ' ὁ καιρὸς ἦκε, τριάκοκτα τοὺς πρώτους ἐκέλευσε μετὰ τῶν ὀπλων ἑωθεκ εἰς ἀγορὰν προελθεῖν, ἐκπλήξεως ἕνεκα καὶ φόβου πρὸς τοὺς ἀντιπρόιτους. Ὡν

ἑξήκοντα τοὺς ἐπιφανεστάτους Ἑρμιππος ἀνέγραψε·
 τὸν δὲ μάλιστα τῶν Λυκούργου ἔργων κοινωρήσαντα
 πάντων καὶ συμπραγματευτάμενον τὰ περὶ τοὺς νό-
 μους, Ἀρχιμάδαν ὀνομάζουσιν. Ἀρχομένης δὲ τῆς
 παραχῆς, ὁ βασιλεὺς Χαρίλαος φοβηθεὶς, ὡς ἐπ'
 αὐτὸν ὅλης τῆς πράξεως συνισταμένης, κατέφυγε
 πρὸς τὴν Χαλκίδα· εἶτα πεισθεὶς καὶ λαβεῖν
 ὄρκους, ἀνέστη, καὶ μετέχε τῶν πραττομένων, φύ-
 σει πρῶτος ὢν· ὡς πού καὶ λέγεται συμβασιλεύοντα
 τὸν Ἀρχέλαον αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐγκωμιάζοντας τὸν
 νεανίσκον εἰπεῖν, „Ποῖς δ' ἂν οὐκ εἶη Χαρίλαος ἀνὴρ
 ἀγαθός, ὃς οὐδὰ τοῖς ποητοῖς χαλεπός ἐστι;“ Πλειό-
 κων δὲ καιροτομουμένων ὑπὸ τοῦ Λυκούργου, πρῶ-
 τον ἦν καὶ μέγιστον ἡ κατάστασις τῶν γερόντων· ἦν
 φησὶν ὁ Πλάτων τῇ τῶν βασιλείων ἀρχῇ φλεγμαινού-
 ση μυχθεῖσαν, καὶ γενομένην ἰσοίησον εἰς τὰ μέ-
 γιστα, αὐτηρίαν ἅμα καὶ σωφροσύνην παρασχέειν.
 Διωρομένη γὰρ ἡ πολιτεία καὶ ἀποκλίνουσα νῦν
 μὲν ὡς τοὺς βασιλεῖς ἐπὶ τυραννίδα, νῦν δὲ ὡς τὸ
 πλῆθος ἐπὶ δημοκρατίαν, οἷον ἔρμα τῆς τῶν γερό-
 ντων ἀρχῆς ἐν μέσῳ θεμένη καὶ ἰσορροπήσασα, τὴν
 ἀσφαλιστάτην τάξιν ἔσχε καὶ κατάστασιν· αἰετῶν
 ὄκτω καὶ ἑξήκοντα γερόντων τοῖς μὲν βασιλεῦσι προσι-
 τιθεμένων, ὅσον ἀντιβῆναι πρὸς δημοκρατίαν, αὐ-
 θεις δὲ, ἐπὶ τοῦ μὴ γενέσθαι τυραννίδα, τὸν δῆμον
 ἀναρῶντων. Τοσοῦτους δὲ κατασταθῆναι φησὶ
 τοὺς γέροντας Ἀριστοτέλης, ὅτι τριάκοντα τῶν πρώ-
 των μετὰ Λυκούργου γενομένων, δύο τῆς πρῆξις

ἐγκατέλιπον ἀποδειλιάσαντες. Ὁ δὲ Σφαῖρος ἐξ ἀρχῆς φησι τοσοῦτους γενέσθαι τοὺς τῆς γνώμης μετασχόντας. Ἐξῆ δ' ἄν τι καὶ τὸ τοῦ ἀριθμοῦ δι' ἑβδομάδος τετράδι πολλαπλασιασθείσης ἀποτελούμενον, καὶ δι τῶν αὐτοῦ μέρεσιν ἴσος ὢν μετὰ τὴν ἐξάδα, τέλειός ἐστιν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μάλιστα τοσοῦτους ἀποδείξαι τοὺς γέροντας, ὅπως οἱ πάντες εἴεν τριάκοντα, τοῖς ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τοῖν δυοῖν βασιλεῖον προστιθεμένοι.

VI. Οὕτω δὲ περὶ ταύτην ἐσπούδασε τὴν ἀρχὴν ὁ Λυκούργος, ὥστε μαντείαν ἐκ Δελφῶν κομίσει περὶ αὐτῆς, ἣν ῥήτραν καλοῦσιν. Ἔχει δὲ οὕτως· „Διὸς Ἑλληνίου καὶ Ἀθηνᾶς Ἑλληνίας ἱερὸν ἰδρυσάμενον, φυλάς φυλάξαντα, καὶ ὠβάς ὠβάξαντα, τριάκοντα, γερούσιαν σὺν ἀρχαγέταις, καταστήσαντα, ὥρας ἐξ ὥρας ἀπελλάζειν μετὰ Βαβύκας τε καὶ Κνακίωνος, οὕτως εἰσφέρειν τε καὶ ἀφίστασθαι· δάμω δ' ἀγορὰν εἶμεν καὶ κράτος.“ Ἐν τούτοις, τὸ μὲν φυλάς φυλάξαι, καὶ ὠβάς ὠβάξαι, διελεῖν ἐστὶ καὶ κατανεῖμαι τὸ πλῆθος εἰς μερίδας, ὧν τὰς μὲν φυλάς, τὰς δὲ ὠβάς προσηγόρευκεν. Ἀρχαγέται δὲ οἱ βασιλεῖς λέγονται. Τὸ δὲ ἀπελλάζειν, ἐκκλησιαάζειν· ὅτι τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πολιτείας εἰς τὸν Πύθειον ἀνήψε. Τὴν δὲ Βαβύκαν, καὶ τὸν Κνακίωνα, νῦν Οἰνοῦντα προσαγορεύουσιν· Ἀριστοτέλης δὲ τὸν μὲν Κνακίωνα, ποταμὸν, τὴν δὲ Βαβύκαν, γέφυραν. Ἐν μίσῳ δὲ τούτων τὰς ἐκκλησίας ἤγον, οὕτε παστῶδων οὐσῶν, οὐτ' ἄλλης τινὸς κατασκευῆς. Οὐθὲν

γὰρ ἔπειτο ταῦτα πρὸς εὐβουλίαν εἶναι, μᾶλλον δὲ
 βλάπτειν, φλυαρώδεις ὑπεργαζόμενα καὶ χαύνους
 φρονήματι κενῶ τὰς διανοίας τῶν συμπορευομένων,
 ὅταν εἰς ἀγάλματα καὶ γραφαῖς, ἢ προσκῆνια θεῶ-
 τρων, ἢ στέγας βουλευτηρῶν ἠσκημένας περιτιῶς,
 ἐκκλησιάζοντες ἀποβλέπωσι. Τοῦ δὲ πλήθους
 ἀθροισθέντος, εἰπεῖν μὲν οὐδενὶ γνώμην τῶν ἄλλων
 ἔπειτο, τὴν δ' ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλείων
 προτεθεῖσαν ἐπικρῖναι κύριος ἦν ὁ δῆμος. Ὑστερον
 μέντοι τῶν πολλῶν ἀφαιρέσει καὶ προσθήσει τὰς γνώ-
 μας διαστρεφόντων, καὶ παραβιαζομένων, Πολύδα-
 ρος καὶ Θεόπομπος οἱ βασιλεῖς τάδε τῇ ῥήτρᾳ πα-
 ρενέγραψαν. „Αἱ δὲ σκολιὰν ὁ δᾶμος ἔλοιτο, τοὺς
 πρεσβυγενίας καὶ ἀρχαγείας ἀποστατήρας εἶμεν,“
 τοῦτ' ἔστι μὴ κυροῦν, ἀλλ' ὅπως ἀφίστασθαι καὶ
 διαλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐκτρέποντα καὶ μεταποιούν-
 τα τὴν γνώμην παρὰ τὸ βέλτιστον. Ἐπεισαν δὲ καὶ
 αὐτοὶ τὴν πόλιν, ὡς τοῦ θεοῦ ταῦτα προσταύσαντος,
 ὡς πού Τυρταῖος ἐπιμέμνηται διὰ τούτων.

Φοίβου ἀκούσαντες Πυθωνόθεν ῥῖκαδ' ἔνικαν

Μαντείας τε θεοῦ καὶ τελέεντ' ἔπεα.

Ἄρχειν μὲν βουλῆς θεοτιμήτους βασιλῆας,

Οἴσι μέλει Σπάρτας ἡμερόεσσα πόλις,

Πρεσβύτας τε γέροντας, ἔπειτα δὲ δημότας ἄνδρας,

Εὐθείαις ῥήτραις ἀνταπαμειβομένους.

VII. Οὕτω τὸ πολίτευμα τοῦ Λυκούργου μίξαν-
 τος, ὅμως ἄκρατον ἔτι τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἰσχυρὰν οἱ
 μετ' αὐτὸν ὀφῶντες, καὶ σπαργῶσαν καὶ θυμουμένην,

ὡς φησιν ὁ Πλάτων, οἷον ψάλλιον ἐμβάλλουσιν αὐτῇ τῆς τῶν ἐφόρων δύναμιν, ἔτεσι που μάλιστα τριάκοντα καὶ ἑκατὸν μετὰ Λυκούργου, πρώτων τῶν περὶ Ἐλιστον ἐφόρων κατασταθέντων ἐπὶ Θεοπόμπου βασιλεύοντος· ὃν καὶ φασιν ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ὄνειδιζόμενον ὡς ἐλάττω παραδώσοντα τοῖς παισὶ τὴν βασιλείαν, ἣ παρελάβε, „Μεῖζω μὲν οὖν (εἰπεῖν), ὅσῃ χρονιωτέραν.“ Τῷ γὰρ ὅτι τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσα, μετὰ τοῦ φθόρου διέφυγε τὸν κίνδυνον· ὡς τε μὴ παθεῖν, ἃ Μεσσηγιοὶ καὶ Ἀργεῖοι τοὺς παρ' αὐτοῖς βασιλεῖς ἔδρασαν, μηδὲν ἐνδοῦναι, μηδὲ χαλάσαι τῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὸ δημοτικὸν ἐθέλησαντας. Ὁ καὶ μάλιστα τὴν Λυκούργου σοφίαν καὶ πρόνοιαν ἐποίησε φανεράν, εἰς τὰς Μεσσηνίων καὶ Ἀργείων συγγενῶν καὶ γειτόνων, δῆμων καὶ βασιλείων στάσεις καὶ κακοπολιτείας ἀφορῶσιν· οἱ τῶν ἴσων ἀπ' ἀρχῆς τετυχηκότες, ἐν δὲ τῷ κλήρῳ καὶ πλείον ἔχειν κείνων δόξαντες, οὐκ ἐπὶ πολὺν χρόνον εὐδαιμόνησαν, ἀλλ' ἕβροι μὲν τῶν βασιλείων, οὐκ εὐπειθῆ δὲ τῶν ὄχλων, τὰ καθεστῶτα συνταράξαντες, ἔδειξαν, ὅτι θεῖον ἦν ὡς ἀληθῶς εὐτύχημα τοῖς Σπαρτιάταις ὁ τὴν πολιτείαν ἀρμοσάμενος καὶ κερύσας παρ' αὐτοῖς. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

VIII. Δεύτερον δὲ τῶν Λυκούργου πολιτευμάτων καὶ νεανικώτατον ὁ τῆς γῆς ἀναδασμός ἐστι. Δεινῆς γὰρ αὔσης ἀνωμαλίας, καὶ πολλῶν ἀκτημόνων καὶ ἀπόρων ἐπιφορομένων τῇ πόλει, τοῦ δὲ πλοῦτου παντάπασιν εἰς ἄλλους ἀνεκδήρηκός, ἕβριν, καὶ

φθόρον, καὶ κακουργίαν, καὶ τρυφήν, καὶ τὰ τούτων
 εἴ τι πρεσβύτερα καὶ μίζω νοσήματα πολιτείας, πλοῦ-
 τον καὶ πενίαν ἐξελαύνων, συνέπεισε τὴν χώραν ἄπα-
 σαν εἰς μέσον θέντας, ἐξ ἀρχῆς ἀναδάσασθαι, καὶ
 ζῆν μετ' ἀλλήλων ἅπαντας ὁμαλεῖς καὶ ἰσοκλήρους
 τοῖς βίοις γενομένους, τὸ δὲ πρωτεῖον ἀρετῇ μετιόν-
 τας· ὡς ἄλλης ἐτέρῳ πρὸς ἕτερον οὐκ οὔσης διαφα-
 ρῆς, οὐδ' ἀνισότητος, πλήν ὄσην αἰσχρῶν ψόγος
 ὀρίξει καὶ καλῶν ἔπαινος. Ἐπάγων δὲ τὰ λόγῳ τὸ
 ἔργον, διένειμε τὴν μὲν ἄλλην τοῖς περιόικοις Λα-
 κωνικῆν, τρισμυρίους κλήρους, τὴν δ' εἰς τὸ ἄστυ
 τὴν Σπάρτην συντελοῦσαν, ἑννακισχιλίους· τοσοῦτοι
 γὰρ ἐγένοντο κληροὶ Σπαρτιατῶν. Ἔνιοι δὲ φασὶ τὸν
 μὲν Λυκοῦργον ἑξακισχιλίους νεῖμαι, τρισχιλίους δὲ
 μετὰ ταῦτα προσθεῖναι Πολύδωρον· οἱ δὲ τοὺς μὲν
 ἡμίσεις τῶν ἑννακισχιλίων τούτων, τοὺς δὲ ἡμίσεις,
 Λυκοῦργον. Ὁ δὲ κληρὸς ἦν ἐκάστου τοσοῦτος, ὥστ'
 ἀποφορὰν φέρειν, ἀνδρὶ μὲν ἑβδομήκοντα κριθῶν
 μεδίμνους, γυναικὶ δὲ δώδεκα, καὶ τῶν ὑγρῶν καρ-
 πῶν ἀναλόγως τὸ πλῆθος. Ἀρκέσειν γὰρ ὤρετο το-
 σοῦτον αὐτοῖς τῆς τροφῆς, πρὸς εὐεξίαν καὶ ὑγίαν
 ἰκανὴν ἄλλου μηθενὸς δεησομένους. Λέγεται δ' αὐ-
 τὸν ὑστερόν ποτε χρόνῳ τὴν χώραν διεξερχόμενον ἐξ
 ὑποδημίας ἄρτι τεθερισμένην, ὄρωντα τοὺς σωρούς
 παραλλήλους καὶ ὁμαλεῖς, μειδιάσαι, καὶ εἰπεῖν πρὸς
 τοὺς παρόντας, ὡς ἡ Λακωνικὴ φυλῆσται πᾶσα πολ-
 λῶν ἀδελφῶν εἶναι νεοστί γεννημένων.

IX. Ἐπιχειρήσας δὲ καὶ τὰ ἑπιπλά διαιρεῖν, ὅπως

παντάπασιν ἐξέλοι τὸ ἄνισον καὶ ἀνώμαλον, ἐπεὶ χαλεπῶς ἑώρα προσδεχομένους τὴν ἀντικρυς ἀφαιρῶσιν, ἑτέρῃ περιήλθεν ὁδῶ, καὶ κατεπολιτεύσατο τὴν ἐν τούτοις πλεονεξίαν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀκυρώσας πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν, μόνῳ χρῆσθαι τῷ σιδηρῷ προσέταξε· καὶ τούτῳ δ' ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ καὶ ὄγκου δύναμιν ὀλίγην ἔδωκεν, ὥστε δέκα μῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης τε μεγάλης ἐν οἰκίᾳ δεῖσθαι καὶ ζεύγους ἄγοντος. Τούτου δ' ἐπιχυθέντος, ἐξέπεσεν ἀδικημάτων γένη πολλὰ τῆς Λακεδαιμονος. Τίς γὰρ ἢ κλέπτειν ἔμελλεν, ἢ δωροδοκεῖν, ἢ ἀποστερεῖν, ἢ ἀρπάξειν, ὃ μῆτε κτακρῦσαι δυνατόν ἦν, μῆτε κεκτῆσθαι ζηλωτόν, ἀλλὰ μὴδὲ κατακόφαι λυσιτελέσ; ὅξει γὰρ, ὡς λέγεται, διαπύρου σιδήρου τὸ στόμωμα κατασβέσας, ἀφείλετο τὴν εἰς τᾶλλα χρείαν καὶ δύναμιν, ἀδρανοῦς καὶ δυσέργου γενομένου. Μετὰ δὲ τοῦτο τῶν ἀχρησίων καὶ περισσῶν ἐποιεῖτο τεχνῶν ξηηλασίαν. Ἐμᾶλλον δὲ που, καὶ μηδενὸς ἐξελαύνοντος, αἱ πολλαὶ τῷ κοινῷ νομίσματι συνεκπίσεισθαι, διάθεσιν τῶν ἔργων οὐκ ἐχόντων. Τὸ γὰρ σιδηροῦν ἀγώγιμον οὐκ ἦν πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οὐδ' εἶχε τιμὴν, καταγελῶμενον· ὥστ' οὐδὲ πρίασθαι τι τῶν ξηνικῶν καὶ ῥωπικῶν ὑπῆρχεν· οὐδ' εἰδέπλει φόρτος ἐμπορικὸς εἰς τοὺς λιμένας· οὐδ' ἐπέβαινε τῆς Λακωνικῆς οὐ σοφιστῆς λόγων, οὐ μάντις ἀγυρτικὸς, οὐχ ἐταίρων τροφεὺς, οὐ χρυσοῦν τις, οὐκ ἀργυρῶν καλλωπισμάτων δημιουργὸς, ἅτε δὴ νομίσματος οὐκ ὄντος. Ἀλλὰ οὕτως ἀπερημοθεῖσα

κατὰ μικρὸν ἢ τροφή τῶν ζωπυρούντων καὶ τρέφόντων αὐτὴν, δι' αὐτῆς ἐμαραίνεται· καὶ πλείον οὐδὲν ἦν τοῖς τὰ πολλὰ κεκτημένοις, ὁδὸν οὐκ ἔχουσης εἰς μέσον τῆς εὐπορίας, ἀλλ' ἐγκατωκοδομημένης καὶ ἀργούσης. Δι' ὃ καὶ τὰ πρόχειρα τῶν σκευῶν καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα, κλινηῆρες καὶ δίφροι καὶ τραπέζαι, βέλτιστα παρ' αὐτοῖς ἐδημιουργεῖτο, καὶ κώθων ὁ Λακωνικὸς εὐδοκίμει μάλιστα πρὸς τὰς στρατείας, ὡς φησὶ Κριτίας. Τὰ γὰρ ἀναγκαίως πινόμενα τῶν ὑδάτων καὶ δυσωποῦντα τὴν ὄψιν ἀπεκρύνετο τῇ χροῇ, καὶ τοῦ θολεροῦ προσκόπτοντος ἐντὸς καὶ προσισχομένου τοῖς ἄμβωσι, καθαρώτερον ἐπλησίαζε τῷ στόματι τὸ πινόμενον. Αἴτιος δὲ καὶ τούτων ὁ νομοθέτης· ἀπηλλαγμένοι γὰρ οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀχρήστων, ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐπεδείκνυντο τὴν καλλιτεχνίαν.

Κ. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἐπιθέσθαι τῇ τροφῇ καὶ τὸν ζῆλον ἀφελέσθαι τοῦ πλούτου διανοηθεῖς, καὶ τὸ τρίτον πολίτευμα καὶ κάλλιστον ἐπῆγε, τὴν τῶν συσσιτίων κατασκευὴν, ὥστε δειπνεῖν μετ' ἀλλήλων συνιδόντας, ἐπὶ κοινοῖς καὶ τεταγμένοις ὄψοις καὶ σιτίοις, οἴκοι δὲ μὴ διαιτᾶσθαι, ἐπὶ στρώμασιν πολυτελεῖς καὶ τραπέζας, ἐν χερσὶ δημιουργῶν καὶ μαγείρων, ὑπὸ σκότος, ὥσπερ ἀδηφάγα ζῶα, πιαίνομενους, καὶ διαφθείροντας ἅμα τοῖς ἡθεσι τὰ σώματα, πρὸς πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀνειμένα καὶ πλησμονὴν, μακρῶν μὲν ὕπνων, θερμῶν δὲ λουτρῶν, πολλῆς δὲ ἡσυχίας, καὶ τρόπον τινὰ νοσηλείας καθημέρινης

δεόμενα. Μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦτο ἦν, μείζον δὲ τὸ τὸν πλοῦτον * ἄσιλον, μᾶλλον δ' * ἄζηλον, ὡς φησι Θεόφραστος, καὶ ἄπλοτον ἀπεργάσασθαι τῇ κοινότητι τῶν δειπνῶν, καὶ τῇ περὶ τὴν δίαιταν εὐτελείᾳ. Χρησις γὰρ οὐκ ἦν, οὐδὲ ἀπόλαυσις, οὐδὲ ὄψις ὅλως ἢ ἐπίδειξις τῆς πολλῆς παρασκευῆς, ἐπιταπὸ δειπνῶν τῷ πένητι τοῦ πλουσίου βαδίζοντος· ὥστε τοῦτο δὴ τὸ θρυλλούμενον ἐν μόνῃ τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον πόλεων τῇ Σπάρτῃ σῶζεσθαι, τυφλὸν ὄντα τὸν πλοῦτον, καὶ κείμενον, ὥσπερ γραφὴν, ἄφικτον καὶ ἀκίνητον. Οὐδὲ γὰρ οἴκοι προδειπνήσαντας ἐξῆν βαδίζειν ἐπὶ τὰ σσσίτια πεπληρωμένους, ἀλλ' ἐπιμελῶς οἱ λοιποὶ παραφυλάττοντες τὸν μὴ πίνοντα, μηδ' ἐσθίοντα μετ' αὐτῶν, ἐκκικίζον, ὡς ἀκρατῆ καὶ πρὸς τὴν κοινὴν ἀπομαλακίζόμενον δίαιταν.

XI. Διὸ καὶ μάλιστα φασὶ τῷ Λυκούργῳ πρὸς τοῦτο τὸ πολίτευμα χαλεποῦς γενέσθαι τοὺς εὐπόρους, καὶ συστάντας ἐπ' αὐτὸν ἀθρόους καταβοᾶν καὶ ἀγανακτεῖν· τέλος δὲ βαλλόμενος ὑπὸ πολλῶν, ἐξέπεσε τῆς ἀγορᾶς δρόμῳ. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἔφθασεν εἰς ἱερὸν καταφυγῶν· εἰς δὲ τις νεανίσκος, ἄλλως μὲν οὐκ ἀφύης, ὄξυνς δὲ καὶ θυμειδῆς, Ἄλκαϊνδρος, ἐπικείμενος καὶ διώκων, ἐπιστραφέντος αὐτοῦ τῇ βακτηρίᾳ πατάξας τὸν ὀφθαλμὸν ἐξέκοπεν. Ὁ μὲν οὖν Λυκούργος, οὐδὲν ἔνδους πρὸς τὸ πάθος, ἀλλὰ σπᾶς ἑναντίος, ἔδωκε τοῖς σκλήταις τὸ πρόσω-

πον ἡμαγμένον, καὶ διεφθαρμένην τὴν ὄψιν. Αἰ-
 δῶς δὲ πολλή καὶ κατήφεια τοὺς ἰδόντας ἔσχεν, ὥστε
 παραδοῦναι τὸν Ἀλεξανδρον αὐτῷ, καὶ προπέμψαι
 μέχρι τῆς οἰκίας συναγαγιοῦντας. Ὁ δὲ Λυκούργ-
 γος ἐκείνους μὲν ἐπαινέσας ἀφῆκε, τὸν δ' Ἀλεξαν-
 δρον εἰσαγαγὼν οἴκαδε, κακὸν μὲν οὐδὲν οὐτ' ἐποίη-
 σεν, οὐτ' εἶπεν, ἀπαλλάξας δὲ τοὺς συνήθεις ὑπη-
 ρέτας καὶ θεραπευτῆρας, ἐκείνον ἐκέλευσεν ὑπη-
 ρετεῖν. Ὁ δ', οὐκ ὢν ἀγεννής, ἐποίησε τὸ προστασ-
 σόμενον σιωπῇ, καὶ παραμένον ἅμα τῷ Λυκούργῳ
 καὶ συνδιαιτώμενος, ἐν τῷ καινοεῖν τὴν πραότητα
 καὶ τὸ πάθος αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ περὶ τὴν
 δίκαιαν ἀσθηρὸν, καὶ τὸ πρὸς τοὺς πόνους ἀκμυ-
 πτον, αὐτὸς τε δεινῶς διετέθη περὶ τὸν ἄνδρα, καὶ
 πρὸς τοὺς συνήθεις καὶ φίλους ἔλεγεν, ὅς οὐ σκλη-
 ρός, οὐδ' αὐθάδης ὁ Λυκούργος, ἀλλὰ μόνος ἐκεῖ-
 νος ἡμερος καὶ πράξος ἐστὶ τοῖς ἄλλοις. Οὕτω μὲν
 ὄν ὁστος ἐπεκόλαστο, καὶ τοιαύτην ὑπεσχέκει δίκην,
 ἐκ ποτηροῦ νίσου καὶ αὐθάδους ἐμμελίστατος ἀνήρ
 καὶ σαρφρονικώτατος γενόμενος. Τοῦ δὲ πάθους
 ὑπόμνημα Λυκούργος ἰδούσατο τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν,
 ἦν Ὀπιλίτιν προσηγδρευσε· τοὺς γὰρ ὀφθαλμοὺς
 ὀπιλίδους οἱ τῆδε Λωριεῖς καλοῦσιν. Ἐνιοὶ μὲντοι
 τὸν Λυκούργον, ὢν καὶ Διοσκοριδῆς ἐστὶν ὁ συν-
 τειαγμένος τῆς Λακωνικῆν πολιτείας, πληγῆναι μὲν
 φασιν, σὺ τυφλωθῆναι δὲ τὸν ὀφθαλμόν· ἀλλὰ
 καὶ τὸ ἱερὸν τῆ θεῶ τῆς ἀκέστως χαριστήριον ἰδού-
 σασθαι. Τὸ μὲντοι φέρειν βακτηρίαν ἐκκλησιαζόν-

τες οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ τὴν συμφορὰν ἐκείνην ἀπέμαθον.

XII. Τὰ δὲ συσσίτια, Κρητες μὲν ἄνδρια, Λακεδαιμόνιοι δὲ φιδίτια προσαγορεύουσιν, εἴτε ὡς φιλίας καὶ φιλοφροσύνης ὑπαρχόντων, ἀντι τοῦ λ τὸ δ λαμβάνοντες, εἴτε ὡς πρὸς εὐτέλειαν καὶ φειδῶ συννεθίζόντων. Οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ τὸν πρῶτον ἔξωθεν ἐπικεῖσθαι φθόγγον, ὥσπερ ἔνιοί φασιν, ἐδιτίων παρὰ τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἐδωδὴν λεγομένων. Συνήρχοντο δὲ ἀνά πεντεκαίδεκα, καὶ βραχὺ τούτων ἐλάττους ἢ πλείους. Ἐφερε δὲ ἕκαστος κατὰ μῆνα τῶν συσσίτιων ἀλφίτων μέδιμνον, οἴνου χόδας ὄκτω, τυροῦ πέντε μνᾶς, σύκων ἡμίμναια πέντε πρὸς δὲ τούτοις εἰς ὄψωνίαν μικρὴν τι κομιδῆ νομίματος. Ἄλλως δὲ καὶ θύσας τις, ἀπαρχὴν, καὶ θηρεύσας, μέρος ἔπεμψεν εἰς τὸ συσσίτιον. Ἐξῆν γὰρ οἴκοι δειπνεῖν, ὅποτε θύσας τις ἢ κυνηγῶν ὀψίσειε, τοὺς δ' ἄλλους ἔδει παρεῖναι. Καὶ μέχρι γε πολλοῦ τὰς συσσιτήσεις ἀκριβῶς διεφύλαττον. Ἄγιδος γοῦν τοῦ βασιλέως, ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς στρατείας καταπεπολεμηκῶς Ἀθηναίους, βουλομένου παρὰ τῆ γυναικὶ δειπνεῖν, καὶ μεταπεμπομένου τὰς μερίδας, οὐκ ἔπεμψαν οἱ πολέμαρχοι. Τοῦ δὲ μεθ' ἡμέραν ὑπ' ὀργῆς μὴ θύσαντος, ἦν ἔδει, θύσας, ἐξημίωσαν αὐτόν. Εἰς δὲ τὰ συσσίτια καὶ παῖδες ἐφοίτων, ὥσπερ εἰς διδασκαλεῖα σωφροσύνης ἀγόμενοι, καὶ λόγων ἠκροῶντο πολιτικῶν, καὶ παιδευτὰς ἐλευθερίας ἑώρων, αὐτοὶ τε παίζουσιν εἰθίζοντο

καὶ σκώπτειν ἄνευ βωμολοχίας, καὶ σκωπτόμενοι μὴ δυσχεραίνειν. Σφόδρα γὰρ ἐδόκει καὶ τοῦτο Λακωνικὸν εἶναι, σκώμματος ἀνέχεσθαι· μὴ φέροντα δ' ἐξῆν παραιεῖσθαι, καὶ ὁ σκώπτων πέπαντο. Τῶν δ' εἰσιόντων ἐκάστῳ δείξας ὁ πρεσβύτατος τὰς θύρας, „Διὰ τούτων (φησὶν) ἔξω λόγος οὐκ ἐκπορεύεται.“ Δοκιμάζεσθαι δὲ τὸν βουλόμενον τοῦ συσσιτίου μετασχῆν οὕτω φασί. Λαβὼν τῶν συσσιτῶν ἕκαστος ἀπομαγδαλίαν εἰς τὴν χεῖρα, τοῦ διακόνου φέροντος ἄγγειον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἔβαλλε σιωπῆ καθάπερ ψῆφον· ὁ μὲν δοκιμάζων ἀπλῶς, ὁ δ' ἐκκρίνων σφόδρα τῇ χειρὶ πίεσας. Ἡ γὰρ πεπιασμένη τῆς τετρημένης ἔχει δύναμιν. Καὶ μίαν εὐρωσι τοιαύτην, οὐ προσδέχονται τὸν ἐπεισιόντα, βουλόμενοι πάντας ἠδομένους ἀλλήλοις συνεῖναι. Τὸν δὲ οὕτως ἀποδοκιμασθέντα κεκαδδεῖσθαι λέγουσι· κάδδος γὰρ καλεῖται τὸ ἄγγειον, εἰς ὃ τὰς ἀπομαγδαλίας ἐμβάλλουσι. Τῶν δὲ ὄψων εὐδοκίμει μάλιστα παρ' αὐτοῖς ὁ μέλας ζῶμος, ὥστε μηδὲ κρεαδίου δεῖσθαι τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ παραχωρεῖν τοῖς νεανίσκοις, αὐτοὺς δὲ τοῦ ζῶμου κατατεταγμένους ἐστιᾶσθαι. Λέγεται δὲ τινα τῶν Ποντικῶν βασιλέων ἕνεκα τοῦ ζῶμου καὶ πρίασθαι Λακωνικὸν μάγειρον· εἶτα γευσάμενον, δυσχερᾶναι· καὶ τὸν μάγειρον εἰπεῖν· „ὦ βασιλεῦ, τοῦτον δεῖ τὸν ζῶμόν ἐν τῷ Εὐρώτῃ λελουμένους ἐποψᾶσθαι.“ Πιόντες δὲ μετρίως, ἀπίασι δίχα λαμπάδος. Οὐ γὰρ ἔστι πρὸς φῶς βαδίζειν, οὔτε ταύτην, οὔτε

ἄλλην ὁδὸν, ὅπως ἐδίξωνται. σκοτίους καὶ νυκτὸς εὐθαρσῶς καὶ ἀδεῶς ὀδεύειν. Τὰ μὲν οὖν συσσίτια τοιαύτην ἔχει τάξιν.

XIII. Νόμους δὲ γεγραμμένους ὁ Λυκοῦργος οὐκ ἔθηκεν, ἀλλὰ μία τῶν καλουμένων ῥητῶν ἔστιν αὕτη. Τὰ μὲν οὖν κυριώτατα καὶ μέγιστα πρὸς εὐδαιμονίαν πόλεως καὶ ἀρετὴν ἐν τοῖς ἡθεσιν ἔφετο καὶ ταῖς ἀγωγαῖς τῶν πολιτῶν ἐγκατεστοιχειωμένα μένειν ἀκίνητα καὶ βέβαια, ἔχοντα τὴν προαίρεσιν δεσμὸν ἰσχυρότερον τῆς ἀνάγκης, ἣν ἡ παιδευσις ἐμποιεῖ τοῖς νέοις, νομοθέτου διάθεσιν ἀπεργαζομένη περὶ ἕκαστον αὐτῶν. Τὰ δὲ μικρὰ καὶ χρηματικὰ συμβόλαια, καὶ μεταπίπτοντα ταῖς χρεῖαις ἄλλοτε ἄλλως, βέλτιον ἦν μὴ καταλαμβάνειν ἐγγράφοις ἀνάγκαις, μηδ' ἀκινήτοις ἔθελαι, ἀλλ' εἶν ἐπὶ τῶν καιρῶν προσθέσεις λαμβάνοντα, καὶ ἀφαιρέσεις, ὡς ἂν οἱ πεπαιδευμένοι δοκιμάσωσι. Τὸ γὰρ ὅλον καὶ πᾶν τῆς νομοθεσίας ἔργον εἰς τὴν παιδείαν ἀνήψε. Μία μὲν οὖν τῶν ῥητῶν ἦν, ὡσπερ εἴρηται, μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις. Ἐτέρα δὲ πάλιν κατὰ τῆς πολυτελείας, ὅπως οἰκία πᾶσα τὴν μὲν ὀροφὴν ἀπὸ πελέκως ἐργασμένην ἔχη, τὰς δὲ θύρας ἀπὸ πρίονος μόνου, καὶ μηδενὸς τῶν ἄλλων ἐργαλείων. Ὅπερ γὰρ ὕστερον Ἐπαμινάνδαν εἰπεῖν λέγουσιν ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ τραπέζης, ὡς τὸ τοιοῦτον ἄριστον οὐ χωρεῖ πρόσθειαν, τοῦτο πρῶτος ἐνόησε Λυκοῦργος, ὡς οἰκία τοιαύτη τραφῆν οὐ χωρεῖ καὶ πολυτέλειαν. Οὐδ' ἔστιν οὐδεὶς οὕτως ἀπειροκόμος

καὶ ἀνόητος, ὅστι' εἰς οἰκίαν ἀφελῆ καὶ δημοτικὴν εἰσφέρειν κλίνας ἀργυρόποδας, καὶ στρωμνάς ἀλουργεῖς, καὶ χρυσᾶς κύλικας, καὶ τὴν τούτοις ἐπομένην παλυτέλειαν· ἀλλ' ἀνάγκη συναρμόζεσθαι καὶ συκκομοιοθεῖσθαι τῇ μὲν οἰκίᾳ τὴν κλίην, τῇ δὲ κλίῃ τὴν ἐσθῆτα, ταύτη δὲ τὴν ἄλλην χορηγίαν καὶ κατασκευὴν. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς συνηθείας φασὶ καὶ Λαωτυχίδην τὸν πρεσβύτερον, ἐν Κορίνθῳ δειπνοῦντα, καὶ θρασυάμενον τῆς στέγης τοῦ οἴκου τὴν κατασκευὴν παλυτελῆ καὶ φατνωματικὴν, ἐρωτῆσαι τὸν ξένον, εἰ τετράγωνα παρ' αὐτοῖς τὰ ξύλα φύεται. Τρίτην δὲ ῥήτρην διαμνημονεύουσι τοῦ Λυκούργου, τὴν καλέουσαν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς πολεμίους στρατεύειν, ἵνα μὴ κολλᾶκις ἀμύνεσθαι συνεπιζόμενοι, πρλεμικοὶ γένηνται. Καὶ τοῦτό γε μάλιστα κατηγοροῦσιν Ἀγησιλάου τοῦ βασιλέως ὕατερον, ὡς ταῖς συγχίσι καὶ πικναῖς εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐμβολαῖς καὶ στρατείαις τοὺς Θῆβαιους ἀντιπάλους τοῖς Λακεδαιμονίοις κατασκευάσαντος. Διὸ καὶ τετρωμένον αὐτὸν ἰδίων Ἀνταλκίδας, „Καλὰ, ἔφη, τὰ διδασκάλια παρὰ Θηβαίων ἀπολαμβάνεις, μὴ βουλομένους αὐτοὺς, μηδ' εἰδότας, μάχεσθαι διδάξας.“ Τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα νομοθετήματα ῥήτραις ὠνόμασεν, ὡς παρὰ τοῦ θεοῦ νομιζόμενα καὶ χρησιμοὺς ὄντα.

XIV. Τῆς δὲ παιδείας, ἣν μέγιστον ἠγεῖτο τοῦ νομοθέτου καὶ κάλλιστον ἔργον εἶναι, πάρορωθεν ἀρχόμενος, εὐθύς ἐπισκᾶπει τὰ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς γενέσεις. Οὐ γάρ, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶν,

ἐπιχειρήσας σωφρονίζειν τὰς γυναῖκας, ἐπαύσατο, μὴ κρατῶν τῆς πολλῆς ἀνέσεως καὶ γυναικοκρατίας, διὰ τὰς πολλὰς στρατείας τῶν ἀνδρῶν, ἐν αἷς ἦναγκάζοντο κυρίας ἀπολείπειν ἐκείνας, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον τοῦ προσήκοντος αὐτὰς ἐθεράπευον, καὶ δεσποίνας προσηγόρευον· ἀλλὰ καὶ τούτων τὴν ἐνδεχομένην ἐπιμέλειαν ἐποίησατο. Τὰ μὲν γε σώματα τῶν παρθένων δρόμοις καὶ πάλαις καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν, ὡς ἢ τε τῶν γενομένων ῥιζώσις ἰσχυρὰν ἐν ἰσχυροῖς σώμασιν ἀρχὴν λαβοῦσα βλαστάνοι βέλτιον, αὐταὶ τε, μετὰ ῥώμης τοὺς τόκους ὑπομένουσαι, καλῶς ἄμα καὶ ῥαδίως ἀγωνίζονται πρὸς τὰς ὠδῖνας. Ἀφελὼν δὲ θρύψιν καὶ σκιατροφίαν καὶ θηλύτητα πᾶσαν, οὐδὲν ἤτιον εἶθισε τῶν κόρων τὰς κόρας γυμνὰς τε πομπεύειν, καὶ πρὸς ἱεροῖς τισιν ὀρχεῖσθαι καὶ ᾄδειν, τῶν νέων παρόντων καὶ θεωμένων. Ἔστι δὲ οὗτοι καὶ σκώμματα λέγουσαι πρὸς ἕκαστον εὐχρηστῶς ἐπελαμβάνοντο τῶν ἀμαρτανομένων· καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀξίους αὐτῶν ἐγκώμια μετ' ὀψῆς πεποιημένα διεξιούσαι, φιλοτιμίαν πολλὴν καὶ ζῆλον ἐνεποιοῦν τοῖς νεανίσκοις. Ὁ γὰρ ἐγκωμιασθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθίαις καὶ κλεινὸς ἐν ταῖς παρθένοις γεγονὼς ἀπῆγε μεγαλυρόμιγος ὑπὸ τῶν ἐπαίνων· αἱ δὲ μετὰ παιδιᾶς καὶ σκωμμάτων δῆξεις οὐδὲκ ἀμβλύτεραι τῶν μετὰ σπουδῆς νουθετημάτων ἦσαν· αἵτε δὴ πρὸς τὴν θεῖαν, ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις πολίταις, καὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν γερόντων συμπορευομένων. Ἡ δὲ

γύμνασις τῶν παρθένων οὐδὲν αἰσχρὸν εἶχεν, αἰδοῦς μὲν παρούσης, ἀκρασίας δ' ἀπουσίας· ἀλλ' ἐθισμὸν ἀφελῆ καὶ ζῆλον εὐεξίας ἐνευργάζετο, καὶ φρονήματος τὸ θῆλυ παρέγευεν οὐκ ἀγεννοῦς, ὡς μηδὲν ἤετον αὐτῶ καὶ ἀρετῆς καὶ φιλοτιμίας μετουσίαν εὔσαν. Ὄθεν αὐταῖς καὶ λέγειν ἐπῆει καὶ φρονεῖν, οἷα καὶ περὶ Γοργοῦς ἱστορεῖται τῆς Λεωνίδου γυναικός. Εἰπούσης γάρ τινος, ὡς ἔοικε, ξένης πρὸς αὐτήν, ὡς „Μόνοι τῶν ἀνδρῶν ἄρχετε ὑμεῖς αἱ Λάκαιναι· Μόνοι γάρ, ἔφη, τίκτομεν ἄνδρας.“

XV. Ἦν μὲν οὖν καὶ ταῦτα παρορμητικὰ πρὸς γάμον· λέγω δὲ τὰς πομπὰς τῶν παρθένων, καὶ τὰς ἀποδύσεις, καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν ὄψει τῶν νέων, ἀγομένων οὐ γεωμετρικαῖς, ἀλλ' ἐρωτικαῖς, ὡς φησιν δ. Πλάτων, ἀνάγκαις· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀτιμίας τινὰ προσέθηκε τοῖς ἀγάμοις. Εἴργοντο γάρ ἐν ταῖς γυμνοπαιδιαῖς τῆς θείας· τοῦ δὲ χειμῶνος οἱ μὲν ἄρχοντες αὐτοὺς ἐκάλευον ἐν κύκλῳ γυμνοῦς περιῖεναι τὴν ἀγορὰν, οἱ δὲ περιῖόντες ἦδον εἰς αὐτοὺς ἑδῆν τινα πεποιημένην, ὡς δίκαια πάσχοιεν, ὅτι τοῖς νόμοις ἀπειθοῦσι· τιμῆς δὲ καὶ θεραπείας, ἣν νέοι πρῆσβυτέροις παρεῖχον, ἐστέροντο. Ὄθεν καὶ τὸ πρὸς Δερκυλλίδαν ῥηθὲν οὐδεὶς ἐμέμφατο, καίπερ εὐδόκιμον ὄντα στρατηγόν. Ἐπιόντι γάρ τῶν νεωτέρων τις ἔδρας οὐχ ὑπεῖξεν αὐτῶ, εἰπὼν, „Οὐδὲ γὰρ ἐμοὶ σὺ τὸν ὑπεῖξοντα γεγέννηκας.“ Ἐγάμου δὲ δι' ἀρπαγῆς, οὐ μικρᾶς, οὐδ' ἀώρους πρὸς γάμον, ἀλλὰ καὶ ἀκμαζούσας καὶ πεπείρους,

Τὴν δὲ ἀρπασθεῖσαν ἢ νυμφεύτρια καλουμένην πα-
 ραλαβοῦσα, τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν χροῷ περιέκειρεν,
 ἱματίῳ δὲ ἀνδρείῳ καὶ ὑποδήμασιν ἐσκευάσασα,
 κατέκλιεν ἐπὶ στιβάδα μόνην ἄνευ φωτός. Ὁ δὲ
 νυμφίος, οὐ μεθύων, οὐδὲ θρυπτόμενος, ἀλλὰ
 κήρων, ὡσπερ αἰεὶ, δεδειπνηκῶς ἐν τοῖς φιδυτίοις,
 παρεισελθὼν ἔλυε τὴν ζώνην, καὶ μετήνεγκεν ἀρά-
 μκος ἐπὶ τὴν κλίνην. Συνδιατρίψας δὲ χρόνον οὐ
 παλὺν, ἀπρηι κοσμίως, οὔτε εἰώθει τὸ πρότερον,
 καθευδήσασα μετὰ τῶν ἄλλων νέων. Καὶ τὸ λοιπὸν
 οὕτως ἔπραττε, τοῖς μὲν ἡλικιωτάις συνδημερεύων
 καὶ συναναπαυόμενος, πρὸς δὲ τὴν νύμφην μετ'
 ἀλλαβείας φοιτῶν, ἀισχνόμενος καὶ δεδοικῶς, μή
 τις αἰσθοίτο τῶν ἔνδον· ἅμα καὶ τῆς νύμφης ἐπι-
 τεχνωμένης καὶ συνευπορούσης, ὅπως ἂν ἐν καιρῷ
 καὶ λανθάνοντες ἀλλήλοις συμπορεύοιντο. Καὶ
 τοῦτο ἔπραττον οὐκ ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ
 παῖδας γενέσθαι ἐνίοις, πρὶν εἰς ἡμέραν θεάσασθαι
 τὰς αὐτῶν γυναῖκας. Ἡ δὲ τοιαύτη σύνοδος οὐ
 μόνον ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης ἀσκήσις ἦν, ἀλλὰ
 τοῖς τε σώμασι γονίμοις, καὶ τοῦ φιλεῖν αἰεὶ και-
 κούς καὶ προσαφάτους ἤγεν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ
 διακορεῖς, οὐδ' ἐξιτήλους ταῖς ἀνέδην κοινωνίαις,
 ἀλλ' αἰεὶ τι λείψανον καὶ ὑπέκκαυμα πόθου καὶ χά-
 ριτος ἐναπολείποντας ἀλλήλοις. Τοσαύτην δὲ τοῖς
 νόμοις ἐπιστήσας αἰδῶ καὶ τάξιν, οὐδὲν ἤττον ἐξε-
 βάλε τὴν κενὴν καὶ γυναικῶδη ζηλοτυπίαν, ἐν κα-
 λῷ κατακτῆσας, ὕβριν μὲν καὶ ἀταξίαν πᾶσαν εἰγ-

γεννᾶσθαι ἀπὸ τοῦ γάμου, παίδων δὲ καὶ τεκνώσεως κοι-
 κωνίαν εἶναι τοῖς ἀξίοις, καταγελῶν τῶν, ὡς ἄμικτα
 καὶ ἀκοινώκητα, ταῦτα μειόντων σφαγαῖς καὶ πο-
 λέμοις. Ἐξῆν μὲν γὰρ ἀνδρὶ πρεσβυτέρῳ νέας γυ-
 ναικός, εἰ δὴ τινα τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀσπά-
 σαιτο νέων καὶ δοκιμάσειν, εἰσαγαγεῖν παρ' αὐτήν,
 καὶ πλήσαντα γενναίου σπέρματος, ἴδιον αὐτοῦ
 ποιήσασθαι τὸ γινηθῆν. Ἐξῆν δὲ πάλιν ἀν-
 δρὶ χρησιῶ, τῶν εὐτέκνων τινῶ καὶ σωφρόνων θαυ-
 μάσαντι γυναικῶν ἑτέρῃ γεγαμημένην, πείσαι τὸν
 ἄνδρα συνελθεῖν, ὥσπερ ἐν χώρῃ καλλικάρπῳ φυ-
 τεύοντα καὶ παισόμενον παῖδας ἀγαθούς, ἀγα-
 θῶν δμαίμους καὶ συγγενεῖς ἰσομένους. Πρῶτον
 μὲν γὰρ οὐκ ἰδίους ἤγειτα τῶν πατέρων τοὺς παῖ-
 δας, ἀλλὰ κοινούς τῆς πόλεως, ὁ Λυκοῦργος. Ὁθεν
 οὐκ ἐκ τῶν τυχόντων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρίστων ἐβούλετο
 γεγονότας εἶναι τοὺς πολίτας. Ἐπειτα πολλὴν ἀβελ-
 τερίαν καὶ τῆρον ἐνεώρα ταῖς περὶ ταῦτα τῶν ἄλ-
 λων νομοθετήμασιν· αἱ κύρας μὲν καὶ ἵππους ὑπὸ
 ταῖς κρατίστοις τῶν ἀχείων βιβάζουσι, χάριτι πεί-
 θοντες ἢ μισθῶ τοὺς κυρίους· τὰς δὲ γυναῖκας
 ἐγκλεισάμενοι φρουροῦσιν, ἐξ αὐτῶν μόνων τίχτειν
 ἀξιοῦντες, καὶν ἀφρονες ὡσι, καὶν παρήλικες, καὶν
 νοσώδεις· ὡς οὐχὶ πρώτοις ταῖς κεκτημένοις καὶ
 τρέφουσι τῶν παίδων γινομένων παρηρῶν, ἐὰν ἐκ
 πονηρῶν γένωνται, καὶ τοῦναντίον χρησιῶν, ἀντοιαύ-
 της τίχθαι γενέσεως. Ταῦτα δὲ, οὕτως πραττόμενα
 φυσικῶς καὶ πολιτικῶς τότε, τοσαῦτον ἀπέχε τῆς

Τὴν δὲ ἀρπασθεῖσαν ἢ νυμφεύτρια καλουμένη πα-
 ραλαβοῦσα, τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν χροῶ περιέκειρεν,
 ἱματίῳ δὲ ἀνδρείῳ καὶ ὑποδήμασιν ἐσκευάσασα,
 κατέκλιεν ἐπὶ στιβάδα μόνην ἄνευ φωτός. Ὁ δὲ
 νυμφίος, οὐ μεθύων, οὐδὲ θρυπτόμενος, ἀλλὰ
 νήφων, ὡσπερ αἰεὶ, δεδειπνηκῶς ἐν ταῖς φιλονίχοις,
 παρεισελθὼν ἔλυσεν τὴν ζώνην, καὶ μετήνεγκεν ἀρά-
 μκος ἐπὶ τὴν κλίνην. Συνδιατρέψας δὲ χρόνον οὐ
 παλὸν, ἀπῆει κοσμίως, οὐπερ εἰώθει τὸ πρότερον,
 καθευδήσασα μετὰ τῶν ἄλλων νέων. Καὶ τὸ λοιπὸν
 οὕτως ἔπραττε, τοῖς μὲν ἡλικιώταις συνδημεροῦσαν
 καὶ συναναπαυόμενος, πρὸς δὲ τὴν νύμφην μετ'
 εὐλαβείας φοιτῶν, αἰσχυνόμενος καὶ δεδοικῶς, μή
 τις αἰσθοίτο τῶν ἔνδον· ἅμα καὶ τῆς νύμφης ἐπι-
 τεχνωμένης καὶ συνευποροῦσης, ὅπως ἂν ἐν καιρῷ
 καὶ λανθάνοντες ἀλλήλοισι συμπορεύοιντο. Καὶ
 τοῦτο ἐπραττεν οὐκ ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ
 παῖδας γενέσθαι ἐνίοις, πρὶν εἰς ἡμέραν θεάσασθαι
 τὰς αὐτῶν γυναῖκας. Ἡ δὲ τοιαύτη σύνοδος οὐ
 μόνον ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης ἀσκήσις ἦν, ἀλλὰ
 τοῖς τε σώμασι γοήμας, καὶ τοῦ φιλεῖν αἰεὶ και-
 κούς καὶ προσηπάτους ἤγεν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ
 διακορεῖς, οὐδ' ἐξιτήλους ταῖς ἀνέδην κοινωνίαις,
 ἀλλ' αἰεὶ τι λείψανον καὶ ὑπέκκαυμα πόθου καὶ χά-
 ριτος ἐναπαλείποντας ἀλλήλοισι. Τοσαύτην δὲ τοῖς
 νόμοις ἐπιστήσας αἰδῶ καὶ τάξιν, οὐδὲν ἤττον ἐξε-
 βάλε τὴν κενὴν καὶ γυναικῶδη ζήλοτυπίαν, ἐν κα-
 λῷ καταστήσας, ὕβριν μὲν καὶ ἀταξίαν πᾶσαν εἰγ-

γενεῶν ἀπὸ τοῦ γάμου, παίδων δὲ καὶ τεκνώσεως κοι-
νωνίαν εἶναι τοῖς ἀξίοις, καταγελῶν τῶν, ὡς ἄμικτα
καὶ ἀκοικώνητα, ταῦτα μετιόντων σφαγαῖς καὶ πο-
λέμοις. Ἐξῆν μὲν γὰρ ἀνδρὶ πρεσβυτέρῳ νέας γυ-
ναικὸς, εἰ δὴ τινα τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀσπά-
σαιτο νέων καὶ δοκιμάσειεν, εἰσαγαγεῖν παρ' αὐτήν,
καὶ πλήσαντα γενναίου σπέρματος, ἴδιον αὐτοῦ
ποιήσασθαι τὸ γέννηθῆν. Ἐξῆν δὲ πάλιν ἀν-
δρὶ χρηατῷ, τῶν εὐτέκνων τινῶ καὶ σωφρόνων θαν-
μάσαντι γυναικῶν ἑτέρῃ γεγαμημένην, πείσαι τὸν
ἄνδρα συνελθεῖν, ὥσπερ ἐν χώρῃ καλλικάρπῳ φυ-
τεύοντα καὶ παισόμενον παῖδας ἀγαθοῦς, ἀγα-
θῶν δμαίμους καὶ συγγενεῖς ἰσομένους. Πρώτον
μὲν γὰρ οὐκ ἰδίους ἤγειτο τῶν πατέρων τοὺς παῖ-
δας, ἀλλὰ κοινούς τῆς πόλεως, ὁ Λυκοῦργος. Ὅθεν
οὐκ ἐκ τῶν τιχόντων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρίστων ἐβούλετο
γεγονότας εἶναι τοὺς πολίτας. Ἐπειτα πολλὴν ἀβελ-
τηρίαν καὶ κέρρον ἐκέωρα ταῖς περὶ ταῦτα τῶν ἄλ-
λων νομοθετήμασιν· οἱ κίνας μὲν καὶ ἵππους ὑπὸ
ταῖς κρατίστοις τῶν ὀχείων βιβάζουσι, χάριτι πεί-
θοντες ἢ μισθῷ τοὺς κυρίους· τὰς δὲ γυναῖκας
ἐγκλεισάμενοι φρουροῦσιν, ἐξ αὐτῶν μόνων τίχτειν
ἀξιοῦντες, κἄν ἀφρονες ᾖσι, κἄν παρήλικες, κἄν
νοσῶδεις· ὡς οὐχὶ πρώτοις τοῖς κεκτημένοις καὶ
τρέφουσι τῶν παίδων γινομένων παρηγοῶν, εἰάν ἐκ
πονηρῶν γένωται, καὶ τοῦναντίον χρησίων, ἂν τοιαύ-
της τύχῃαι γενέσθωσι. Ταῦτα δὲ, οὕτως πρατιόμενα
φυσικῶς καὶ πολιτικῶς τότε, τοσοῦτον ἀπέχε τῆς

ἕστερον λεγομένης γενέσθαι περὶ τὰς γυναῖκας εὐχε-
 ρίας, ὥστε ὄλωσ ἄπιστον εἶναι τὸ τῆς μοιχείας παρ'
 αὐτοῖς. Καὶ λόγος ἀπομνημονεύεται Γεράδα τινὸς
 Σπαρτιάτου τῶν σφόδρα παλαιῶν, ὃς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ
 ξένου, τί πάσχουσιν οἱ μοιχοὶ παρ' αὐτοῖς, εἶπεν·
 „ὦ ξένε, οὐδεὶς γίνεται μοιχὸς παρ' ἡμῖν.“ Ἐκείνου
 δὲ ὑπολαβόντος, „Ἐὰν δ' οὖν γένηται;“ „Ταῦρον,
 ἔφη ὁ Γεράδας, ἐκτίγει μέγαν, ὃς ὑπερκύψας τὸ Ταῦ-
 γετον ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα πίεται.“ Θαυμάσαςτος δ'
 ἐκείνου καὶ φήσαςτος „Πῶς δ' ἂν γένοιτο βοῦς τη-
 λικοῦτος;“ γιλάσας ὁ Γεράδας, „Ἰκῶς δ' ἂν, ἔφη,
 ἐν Σπάρτῃ μοιχὸς γένοιτο;“ Ταῦτα μὲν οὖν ἱστο-
 ρηται περὶ τῶν γάμων.

XVI. Τὸ δὲ γεννηθὲν οὐκ ἦν κύριος ὁ γεννήσας
 τρέφειν, ἀλλ' ἔφερε λαβὼν εἰς τόπον τινα λίσσῃν
 καλούμενον ἐν ᾧ καθήμενοι τῶν φυλετῶν οἱ πρεσ-
 βύτατοι, καταμαθόντες τὸ παιδάριον, εἰ μὲν εὐ-
 παγὲς εἶη καὶ ῥωμαλέον, τρέφειν ἐκέλευον, κληρὸν
 αὐτῷ τῶν ἐννακιοχιλίων προσνεύσαντες· εἰ δ' ἀγεν-
 νὲς καὶ ἄμορφον, ἀπέπεμπον εἰς τὰς λεγομένας Ἀπο-
 θέτας, παρὰ Ταῦγετον, βαραθρώδη τόπον, ὡς
 οὔτε αὐτῷ ζῆν ἄμεινον, οὔτε τῇ πόλει, γὰρ μὴ κα-
 λῶς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρὸς εὐξείαν καὶ ῥώμην πεφυ-
 κός. Ὅθεν οὐδὲ ὕδατι τὰ βρέφη, ἀλλ' οἴνω πε-
 ριέλουον αἱ γυναῖκες, βάσανόν τινα ποιοῦμεναι τῆς
 κράσεως αὐτῶν. Λέγεται γὰρ ἐξίστασθαι τὰ ἐπιλη-
 πτικὰ καὶ νοσώδη πρὸς τὸν ἄκρατον ἀποσφακελί-
 ζοντα· τὰ δ' ὑγιεινὰ μᾶλλον στομοῦσθαι καὶ κρα-

τίνεσθαι τὴν ἕξιν. Ἦν δὲ καὶ παρὶ τὰς τροφὰς ἐπι-
 μέλειά τις μετὰ τέχνης, ὥστ' ἄνευ σπαργάνων ἐκτρο-
 φούσας τὰ βρέφη, τοῖς μέλεσι καὶ τοῖς ἰδέσιν ἐλευ-
 θέρια ποιεῖν, ἔτι δὲ εὐκόλα ταῖς διαίταις, καὶ
 ἄσικχα, καὶ ἀθαμβῆ σκότου, καὶ πρὸς ἐρημίαν
 ἄφοβα, καὶ ἄπειρα δυσκολίας ἀγεννοῦς καὶ κλαυ-
 θμυρισμῶν. Διὸ καὶ τῶν ἔξωθεν ἔνιοι τοῖς τέκνοις
 Λακωνικὰς ἐωνοῦντο τιθῆάς· καὶ τὴν γε τὸν Ἀθη-
 ναῖον Ἀλκιβιάδην τιθιδύσασαν Ἀμύκλαν ἱστοροῦσι
 γεγονέναι Λάκωνιν. Ἀλλὰ τοῖσδε μὲν, ὡς Πλά-
 των φησι, Ζώπυρον ἐπέστησε παιδαγωγὸν Περικλῆς,
 οὐδὲν τι τῶν ἄλλων διαφέροντα δούλων· τῶν δὲ
 Σπαρτιατῶν παῖδας οὐκ ἐπ' ὠνητοῖς, οὐδὲ μι-
 σθίοις ἐποίησατο παιδαγωγοῖς ὁ Λυκοῦργος, οὐδ'
 ἕξην ἐκάστῳ τρέφειν, οὐδὲ παιδεύειν, ὡς ἐβούλετο,
 τὸν υἱὸν, ἀλλὰ πάντας εὐθύς ἑπταετείς γενομένους
 παραλαμβάνων αὐτοῖς, εἰς ἀγέλας κατελόχιζε, καὶ
 συννόμους ποιῶν καὶ συντρόφους, μετ' ἀλλήλων
 εἵθιζε συμπύζειν καὶ συσχολάζειν. Ἀρχοντα δ' αὐ-
 τοῖς παρίστατο τῆς ἀγέλης τὸν τῷ φρονεῖν διαφέ-
 ροντα καὶ θυμοειδέστατον ἐν τῷ μάχεσθαι· καὶ
 πρὸς τοῦτο ἀφιώρων, καὶ προστάττοντος ἠκροῶντο,
 καὶ κολάζοντος ἑκαρτέρου, ὥστε τὴν παιδείαν εἶ-
 ναι μελέτην εὐπειθείας. Ἐπισκόπων δὲ οἱ πρεσ-
 βυτέροι παίζοντας αὐτοῖς, καὶ τὰ πολλὰ μάχας
 τινὰς ἐμβάλλοντες αἰεὶ καὶ φιλονεικίας, οὐ παρέρως
 κατεμάνθανον, ὅποιός ἐστι τὴν φύσιν ἕκαστος αὐ-
 τῶν πρὸς τὸ τολμᾶν καὶ μὴ φυγομαχεῖν ἐν ταῖς

ἀμίλλαις. Γυμνάσια μὲν οὖν ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάθησαν· ἢ δ' ἄλλη πᾶσα παιδεία πρὸς τὸ ἀρχεσθαι καλῶς ἐγένετο, καὶ καρτερεῖν πενοῦντα, καὶ πικρῶν μαχομένον. Δὲ ὁ καὶ τῆς ἡλικίας προερχομένης ἐπέτεινον αὐτῶν τὴν ἀσκησιν, ἐκ χρόνῳ τε κείραντες, καὶ βαδίζουσι ἀνυποδήτους, παίζουσι τε γυμνοὺς ὡς τὰ πολλὰ συνεθίζοντες. Γενόμενοι δὲ δωδεκαετείς, ἄνευ χιτῶνος ἤδη διετέλουσι, ἐν ἱμάτιον εἰς τὸν ἐναυτῶν λαμβάνοντες, αὐχμηροὶ τὰ δοῖμάτα, καὶ λουτρῶν καὶ ἀλειμματίων ἄπειροι· πλήν ὀλίγας ἡμέρας τιναὶ τῶ ἐνιαυτοῦ τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας μετέχον. Ἐκάθειναν δὲ ὁμοῦ κατ' ἴλην καὶ ἀγέλην, ἐπὶ σπιθαμῶν, ἃς αὐτοὶ ἀνεφάρων, τῶν παρὰ τῶν Ἑυρώτων πεφυκότας καλάμου τὰ ἄκρα ταῖς χερσὶν ἄνευ σιδήρου κατακλάσαντες. Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοὺς λεγομένους λυκοφαίανους ὑπεβάλλοντο, καὶ κατεμήγνυσαν ταῖς σπιθαμῶν, θυματικὸν ἔχοντι τῆς ὕλης δακρυδακτοῦ.

ΧVII. Ἢδη δὲ τοῖς τηλικούταις ἐρασταὶ τῶν εὐδοκίμων κῆων ἀνανεοστρέφοντο, καὶ προσεῖχον οἱ πρεσβύτεροι καὶ μᾶλλον, ἐπιφοιτῶντες εἰς τὰ γυμνάσια, καὶ μαχομένοις καὶ σκώπτουσι ἀλλήλους παρὰ τυγχάνοντες, οὐ παρέργως, ἀλλὰ τρόπον τινα πάντες οἰόμενοι πάντων καὶ πατέρες εἶναι καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἀρχοντες· ὥστε μήτε καιρὸν ἀπολείπεσθαι, μήτε χωρίον ἔρημον τοῦ νοουθετοῦντος τῶν ἀμαρτάνοντα καὶ κολάζοντες. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παιδαγωγὸς ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐτίθε-

τετο· καὶ κατ' ἀγίλας αὐτοὶ προδίσταντο τῶν λεγομένων
 εἰρένων αἰετῶν τὸν σαρφρονίστατον καὶ μαχιμώτατον.
 Βίβρανος δὲ καλοῦσι τοὺς ἔτος ἤδη δευτέρων
 ἐκ παίδων γεγονότας· μελλέβρανος δὲ τῶν παίδων
 τοὺς πρεσβυτάτους. Οὗτος οὖν ὁ εἶρη, εἴκοσιν
 ἔτη γεγονώς, ἄρχει τε τῶν ὑποτεταγμένων ἐν ταῖς
 μάχαῖς, καὶ κατ' οἶμον ὑπηρεταῖς χρῆται πρὸς τὸ
 δεῖπνον. Ἐπιτάσσει δὲ τοῖς μὲν ἀδροῖς, ξύλα φέ-
 ρειν, τοῖς δὲ μικροτέροις, λάχανα. Καὶ φέρουσι
 κλέπτοντες, οἱ μὲν, ἐπὶ τοὺς κήπους βαδίζοντες, οἱ
 δὲ, εἰς τὰ τῶν ἀνδρῶν συσκήτια παριστρίοντες εὐ μά-
 λα πανούργως καὶ πεφυλαγμένως· ἂν δ' ἄλλῃ, πολ-
 λὰς λαμβάνει πληγὰς τῆ μῦστιγι, φαθύριως δοῦν
 κλέπτειν καὶ ἀτέχνως. Κλέπτουσι δὲ καὶ τῶν σιτίων
 ὅ, τι ἂν ὄντωνται, μανθάροντες εὐφύως ἐπιτίθε-
 σθαι τοῖς καθεύδουσιν, ἢ φαθύριως φυλάσσουσι.
 Τῆ δὲ ἄλλοτε ζημία πληγαὶ καὶ τὸ πεινῆν. Γλυ-
 στρον γὰρ αὐτοῖς ἐστὶ δεῖπνον, ἕκαστος δὲ αὐτῶν ἀ-
 μυνόμενος τὴν ἔνδειαν, ἀντιμαζώνεται τολμῶν καὶ
 πανουργεῖν. Καὶ τοῦτο μὲν ἔργον τῆς ὀλιγοσ-
 τίας· κείρεργον δὲ φασὶ τὴν τῶν οἰσμάτων αὐξήσειν.
 Φέρεται γὰρ εἰς μῆκος, ὅτι τὸ πνεῦμα μὴ πολλὴν
 σκῆ διατριβὴν καὶ ἀσχολίαν ὑπὸ πλήθους τροφῆς
 εἰς βᾶθος καὶ πλάτος πιεζόμενον, ἀλλ' ἄνω βαδί-
 ζῃ διακουφόμενα, τοῦ σώματος ἐκκῆτος καὶ ἑκ-
 δῖως ἐπιιδιόματος. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ καλοῦς δοκεῖ
 ποιεῖν· αἱ γὰρ ἰσχναὶ καὶ διάκενσι μᾶλλον ἔχεις
 ἔπακούουσιν πρὸς τὴν διάρθρωσιν· αἱ δ' ὀγκώδεις

καὶ πολύτεροφαι διὰ βάρος ἀντιβαίνουσιν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τῶν ἐν τῷ κύειν καθαιρομένων γυναικῶν ἰσχνὰ μὲν, εὐεῖδῃ δὲ καὶ γλαφυρὰ γίνεται τὰ βρέφη, διὰ τὴν ἐλαφρότητα τῆς ὕλης κρατουμένης μᾶλλον ὑπὸ τοῦ τυποῦντος. Ἀλλὰ γὰρ ἡ μὲν αἰτία τοῦ συμβαίνοντος ἐν μέσῳ προκαίσθω σκοπεῖν.

XVIII. Οὕτω δὲ κλέπτουσι πεφροτισμένως οἱ παῖδες, ὥστε λέγεται τις ἤδη σκύμνον ἀλώπεκος κεκλεφώς, καὶ τῷ τριβωνίῳ περιστέλλον, σπαρασσόμενος ὑπὸ τοῦ θηρίου τὴν γαστέρα τοῖς ὄνυξι καὶ τοῖς ὀδοῦσιν, ὑπὲρ τοῦ λαθεῖν ἐγκαρτερῶν ἀποθανεῖν. Καὶ τοῦτο μὲν οὐδ' ἀπὸ τῶν νῦν ἐφήβων ἀπιστόν ἐστιν, ὡν πολλοὺς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας ἐωράκαμεν ἐναποθνήσκοντας ταῖς πληγαῖς. Δειπνήσας δὲ ὁ εἶρην κατακείμενος, τῷ μὲν ᾄσαι προσέκαξε τῶν παιδῶν, τῷ δὲ ἐρώτημά τι προὔβαλε, πεφροτισμένης δεόμενον ἀποκρίσεως· οἷον, Ὅστις ἄριστος ἐν ταῖς ἀνδράσιν, ἢ Ποία τις ἢ τοῦδε πρᾶξις. Ἐκ τούτου δὲ καὶ κρίνειν τὰ καλὰ καὶ πολυπραγμονεῖν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπιθίζοντο περὶ τῶν πολιτῶν. Τὸ γὰρ, ἐρωτηθέντα, Τίς πολίτης ἀγαθός, ἢ Τίς οὐκ εὐδόκιμος, ἀπορεῖν τοῦ ἀποκρίνασθαι, νωθρᾶς ἐποιοῦντι καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀφιλοτίμου ψυχῆς σημεῖον. Ἐδει δὲ τὴν ἀπόκρισιν καὶ μετ' αἰτίας εἶναι καὶ ἀποδείξειως εἰς βραχὺν τινα συνηγμένης λόγον καὶ σύντομον· ὁ δὲ πλημμελῶς ἀποκρινάμενος ἐκολάζετο, δῆγμα λαμβάνων ὑπὸ τοῦ εἵρενος εἰς τὸν ἀντίχειρα. Πολλάκις δὲ καὶ πρὸς βυ-

τέρων παρόντων καὶ ἀρχόντων, ὁ εἶρην ἐκόλαζε τοὺς παῖδας, ἀπόδειξιν διδοὺς, εἰ μετὰ λόγου, καὶ ὡς δεῖ, κολάζει. Καὶ κολάζων μὲν, οὐκ ἐκωλύετο· τῶν δὲ παιδῶν ἀπελθόντων, εὐθύνας ὑπέειχεν, εἰ τραχύτερον τοῦ δέοντος ἐπετίμησεν, ἢ τοῦναντίον ἐκλυμένως καὶ αὐτόνως. Ἐκοινώνουν δ' οἱ ἔραστοὶ τοῖς παισὶ τῆς δόξης ἐπ' ἀμφοτέρα· καὶ λέγεται ποτε, παιδὸς ἐν τῷ μάχεσθαι φωνὴν ἀγεννῆ προεμένου, ζημιωθῆναι τὸν ἔραστήν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Οὕτω δὲ τοῦ ἔρατῆν ἐγκεικρμένου παρ' αὐτοῖς, ὥστε καὶ τῶν παρθένων ἔρατῆν τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς γυναῖκας, τὸ ἀντερεῖν οὐκ ἦν· ἀλλὰ μᾶλλον ἀρχὴν ἐποιοῦντο φιλίας πρὸς ἀλλήλους οἱ τῶν αὐτῶν ἔρασθέντες, καὶ διετέλουν κοινῇ σπουδάζοντες, ὅπως ἄριστον ἀπεργάσαιτο τὸν ἐρώμενον.

XIX. Ἐδίδασκον δὲ τοὺς παῖδας καὶ λόγῳ χρῆσθαι πικρίαν ἔχοντι μεμιγμένην χάριτι, καὶ πολλὴν ἀπὸ βραχείας λέξεως ἀναθεώρησιν. Τὸ μὲν γὰρ σιδηροῦν νόμισμα μικρὰν ἔχειν ἐποίησεν ἀπὸ πολλοῦ σταθμοῦ δύναμιν ὁ Ἀσκούργος, ὡς εἴρηται· τὸ δὲ τοῦ λόγου νόμισμα τοῦναντίον, ἀπ' εὐτελοῦς καὶ ὀλίγης λέξεως, εἰς πολλὴν καὶ περιττὴν κατεσκεύασε διάνοιαν, τῇ πολλῇ σιωπῇ τοὺς παῖδας ἀποφθεγματικούς καὶ πεπαιδευμένους πρὸς τὰς ἀποκρίσεις μηχανώμενος. Ὡς γὰρ τὸ σπέρμα τῶν πρὸς τὰς συνουσίας ἀκολάστων ἄγονον ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἄκαρπὸν ἐστίν, οὕτως ἢ πρὸς τὸ λαλεῖν ἀκρασία κενὸν τὸν λόγον ποιῆ καὶ ἀνόητον. Ἄγις μὲν οὖν ὁ βασι-

λιεύς, σκώπτογτος Ἀτικοῦ τινος τὰς Λακωνικὰς μα-
 χαίρας εἰς τὴν μικρότητα, καὶ λέγοντος, ὅτι ἄγχιδιως
 αὐτὰς οἱ θανματοποιοὶ καταπίνουσιν ἐν τοῖς θεά-
 τροις, „Καὶ μὴν μάλιστα (εἶπεν) ἡμεῖς ἐφικνούμεθα
 τοῖς ἐχειριδίοις τῶν πολεμίων.“ Ἐγὼ δὲ καὶ τὸν λό-
 γον ὄρω τὸν Λακωνικὸν, βραχὺν μὲν εἶναι δοκοῦντα,
 μάλιστα δὲ τῶν πραγμάτων ἐφικνούμενον, καὶ τῆς
 διανοίας ἀπτόμενον τῶν ἀκρωμένων. Καὶ γὰρ ὁ
 Λυκούργος αὐτὸς βραχυλόγος τις ἔοικε γενέσθαι καὶ
 ἀποφθεγματικὸς, εἰ δὲ τεκμαίρεσθαι τοῖς ἀπομνη-
 μονεύμασιν· οἷόν ἐστι τὸ περὶ τῆς πολιτείας, πρὸς
 τὸν ἀξιούντα ποιῆν δημοκρατίαν ἐν τῇ πόλει· „Σὺ
 γὰρ (ἔφη) πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημο-
 κρατίαν.“ Καὶ τὸ περὶ τῶν θυσιῶν, πρὸς τὸν πνυ-
 θόμενον, διὰ τί μικρὰς οὕτω καὶ εὐτελεῖς ἔταξεν·
 „Ἴνα μὴ ποτε (ἔφη) τιμῶντες τὸ θεῖον διαλίπωμεν.“
 Καὶ τὸ περὶ τῶν ἀθλημάτων, ταῦτα μόνον μὴ κω-
 λύσαντος ἀγωνέεσθαι τοὺς πολίτας, ἐν οἷς χεῖρ οὐκ ἀ-
 νατείνεται. Φέρονται δ' αὐτοῦ καὶ δι' ἐπιστολῶν ἀπο-
 κρίσεις τοιαῦται πρὸς τοὺς πολίτας. Πῶς ἂν πολε-
 μίων ἔφοδον ἀλεξόμεθα; „Ἄν πτωχοὶ μένητε, καὶ
 μὴ μέδδω ἄτερος θατέρω ἐρατέητε.“ Καὶ πάλιν πε-
 ρὶ τῶν τειχῶν· „Οὐκ ἂν εἴη ἀτείχιστος πόλις, ἅτις
 ἀνδράσι, καὶ οὐ πλινθοῖς ἐστεφάνωται.“ Περὶ μὲν
 οὖν τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐπιστολῶν οὔτε ἀπιστή-
 σαι ἄξιον, οὔτε πιστεῦσαι.

XX. Τῆς δὲ πρὸς τὰ μήκη τῶν λόγων διαβολῆς
 δειγμάτια τοιαῦτα τῶν ἀποφθεγμάτων ἐστί. Λαωνί-

δας ὁ βασιλεὺς, ἀκαίρως τινὸς περὶ πραγμάτων οὐκ ἀ-
 χρήσιτων διαλεχθέντος, „Ὡ ξένη, εἶπεν, οὐκ ἐν δέοντι
 χρῆσθαι τῷ δέοντι.“ Χαρίλαος δὲ, ὁ ἀδελφιδοῦς τοῦ
 Λυκούργου, περὶ τῆς ὀλιγότητος αὐτοῦ τῶν νόμων
 ἐρωτηθεὶς, εἶπεν, ὡς „Ὅτι λόγοις μὴ χρωόμενοι πολλοῖς
 οὐδὲ νόμων δέονται πολλῶν.“ Ἀρχιδαμίδας δὲ, μεμ-
 φομένων τινῶν Ἐκαταίων τὸν σοφιστήν, ὅτι παραλη-
 φθεὶς εἰς τὸ συσσίκιον οὐδὲν ἔλεγεν, „Ὁ εἰδώς, ἔφη,
 λόγον, καὶ καιρὸν οἶδεν.“ Ἄ δὲ τῶν πικρῶν ἔφη
 ἀπομνημονευμάτων οὐκ ἀμοίρειν χάριτος, τοιαυτὴ
 ἐστὶ. Δημάρατος, ἀνθρώπου πονηροῦ κόπτοντος
 αὐτὸν ἀκαίρως ἐρωτήμασι, καὶ δὴ τοῦτο πολλάκις
 ἐρωτῶντος, Τίς ἄριστος Σπαρτιατῶν; ἔφη „Ὁ τιν
 ἀνομοιότατος.“ Ἄγις δὲ, ἐπαινούντων τινῶν τοὺς Ἡ-
 λείους, ὡς καλῶς τὰ Ὀλύμπια καὶ δικαίως ἄγοντας
 „Καὶ τί μέγα (ἔφη) Ἡλεῖοι ποιοῦντι, δι' ἐτῶν πέντε
 ἀμέγα μᾶ χρωόμενοι τῷ δικαιοσύνη;“ Θεόπομπος δὲ,
 ξένου τινὸς εὐνοίαν ἐνδεικνυμένου, καὶ φάσκοντος,
 ὡς παρὰ τοῖς αὐτοῦ πολίταις φιλολάκων καλεῖται
 „Καλὸν ἦν τοι (εἶπεν) ὦ ξένη, φιλοπολίταν καλεῖ-
 σθαι.“ Πλειστονάξ δὲ ὁ Πανσανίου, ῥήτορος Ἀθη-
 ναίου τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμαθῆς ἀποκαλοῦντος,
 „Ὁρθῶς (ἔφη) λέγεις· μόνοι γὰρ Ἑλλήνων ἄμμες
 οὐδὲν κακὸν μεμαθήκαμεν παρ' ὑμῶν.“ Ἀρχιδαμί-
 δας δὲ πρὸς τὸν πνυθόμενον, Πόσοι εἰσὶ Σπαρτια-
 ται; „Ἰκανοὶ (εἶπεν) ὦ ξένη, τοὺς κακοὺς ἀπερῶκειν.“
 Ἔστι δὲ καὶ τοῖς μετὰ παιδείας εἰρημένοις ὑπ' αὐτῶν
 τεκμήρασθαι τὸν ἐθισμόν. Εἰθίζοντο γὰρ μηδέ-

ποτε χρησθαι τῷ λόγῳ παρέργως, -μηδ' ἀφιέναι φωνήν, ἥτις οὐκ ἀμωσγέπως ἔχει τινός θειωρίας ἀξίαν διάνοιαν. Ὁ μὲν γὰρ ἀκοῦσαι τοῦ μιμουμένου τὴν ἀηθόνα παρακαλοῦμενος, „Αὐτᾶς (ἔφη) ἀκουκα τήνας“ ὁ δ' ἀναγνούς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο·

Σβεννύντας ποτὲ τοῦσδε τυραννίδα χάλκεος Ἄρης

Ἔϊλε· Σελινοῦντος δ' ἀμφὶ πύλας ἔθανον.

„Δικαίως (εἶπε) τεθνάκωντι τοὶ ἄνδρες· ἔδει γὰρ ἀφέμεν ὅλαν αὐτῶν κατακαῆμεν.“ Νεανίσκος δὲ πρὸς τὸν ἐπαγγελλόμενον αὐτῷ δώσειν ἀλεκτρονόνας θνήσκοντας ἐν τῷ μάχεσθαι· „Μὴ σύγε (εἶπεν), ἀλλὰ δός μοι τῶν ἀποκτεινόντων ἐν τῷ μάχεσθαι.“ Ἐτερος δὲ τις ἰδὼν θακεύοντας ἐν ἀποχωρήσει ἐπὶ δίφρων ἀνθρώπους· „Μὴ γένοιτο (εἶπεν) ἐνταῦθα καθίσαι, ὅθεν οὐκ ἔστιν ὑπεξαναστῆναι προσβυτέρῳ.“ Τὸ μὲν οὖν τῶν ἀποφθεγμάτων εἶδος ἦν τοιοῦτον, ὥστε λέγειν τινὰς οὐκ αὐτόπως, ὅτι μᾶλλον ἔστι τὸ φιλοσοφεῖν, ἢ τὸ φιλογυμναστῆν, λακωνίζειν.

XXI. Ἡ δὲ περὶ τὰς ᾠδὰς καὶ τὰ μέλη παιδεύσεις οὐχ ἥτιον ἐσπουδάζετο τῆς ἐν τοῖς λόγοις εὐτελείας καὶ καθαριότητος· ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη κέντρον εἶχεν ἐγερτικὸν θυμοῦ, καὶ παραστατικὸν ὄρμης ἐνθουσιώδους καὶ πραγματικῆς· καὶ ἡ λέξις ἦν ἀφελῆς καὶ ἄθρυπτος ἐπὶ πράγμασι σεμνοῖς καὶ ἡθοποιοῖς. Ἐπαινοὶ γὰρ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ τῶν τεθνηκότων ὑπὲρ τῆς Σπάρτης, εὐδαιμονιζομένων· καὶ ψόγοι τῶν τρεσάντων, ὡς ἀλγεινὸν καὶ κακοδαίμονα βιούντων βίον, ἐπαγγελία τε καὶ μεγαλευχία πρὸς

ἀρπτήν, πρότευσα ταῖς ἡλικίαις· ὧν, ἔνεκα δείγμα-
τος, οὐ χεῖρόν ἐστιν ἐν τι προινέγκασθαι. Τριῶν
γὰρ χορῶν κατὰ ταῖς τρεῖς ἡλικίας συνισταμένων ἐν
ταῖς ἰσορταῖς, ὁ μὲν τῶν γερόντων ἀρχόμενος ἦδεν·

Ἄμμες πότ' ἡμεῖς ἄλκιμοι νιανίαι.

ὁ δὲ τῶν ἀκμαζόντων ἀμειβόμενος ἔλεγεν·

Ἄμμες δὲ γ' εἰμές· αἱ δὲ λῆς, πείραν λάβει.

ὁ δὲ τρίτος, ὁ τῶν παιδῶν·

Ἄμμες δὲ γ' ἐσόμεσθα πολλῶ κάρφονες.

Ὅπως δ' ἂν τις ἐπιστήσας τοῖς Λακωνικοῖς ποιήμα-
σιν, ὧν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἔνεκα διεσώζετο, καὶ τοὺς ἐμ-
βατηρίους ἔνθμους ἀναλαβὼν, οἷς ἐχρῶντο πρὸς
τὸν αὐτὸν ἐπάγοντας τοῖς πολεμίοις, οὐ κακῶς ἠγή-
σαντο καὶ τὸν Τέρπανδρον καὶ τὸν Πίνδαρον τὴν ἀν-
δρείαν τῆ μουσικῇ συνάπτειν. Ὁ μὲν γὰρ οὕτως πε-
ποίηκε περὶ τῶν Λακεδαιμονίων·

Ἐνθ' αἰχμὰ τε νέων θάλλει καὶ μοῦσα κίγεια,

Καὶ δίκαια εὐρναίγυια — —

Πίνδαρος δὲ φησιν· Ἐνθα βουλαὶ γερόντων, καὶ
νέων ἀνδρῶν ἀριστεύουσι αἰχμαὶ, καὶ χοροὶ, καὶ
Μοῦσα, καὶ ἀγλαΐα. Μουσικωτάτους γὰρ ἅμα καὶ
πολεμικωτάτους ἀποφαινουσιν αὐτοὺς.

Ἐρπεὶ γὰρ ἅντα τῷ σιδαίῳ τὸ καλῶς κίθα-
ρίσδειν,

ὡς ὁ Λακωνικὸς ποιητὴς εἶρηκε. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς
μάχαις προεθύετο ταῖς Μούσαις ὁ βασιλεὺς, ἀνα-
μνησκῶν, ὡς ἔοικε, τῆς παιδείας καὶ τῶν ῥήσεων,

ἵνα ὡς προχείροι παρά τὰ θεινά, καὶ λόγου τιπὸς ἀξίας παρέχωσι τὰς πράξεις τῶν μαχομένων.

XXII. Τότε δὲ καὶ τοῖς νέοις τὰ σκληρότατα τῆς ἀγωγῆς ἐπανιέντες, οὐκ ἐκώλυον καλλωπιζέσθαι περὶ κόμην, καὶ κόσμον ὄπλων καὶ ἱματίων, χαίροντες, ὡσπερ ἵπποις, γαυριῶσι καὶ φρουαττομένοις πρὸς τοὺς ἀγῶνας. Διὸ κομῶντες εὐθύς ἐκ τῆς τῶν ἐφήβων ἡλικίας, μάλιστα περὶ τοὺς κινδύνους ἐθέραπνευον τὴν κόμην, λιπαρὰν τε φαίνεσθαι καὶ διακεκριμένην· ἀπομνημονεύοντές τινα καὶ Λυκούργου λόγον περὶ τῆς κόμης, ὅτι „Τοὺς μὲν καλοὺς εὐπρεπεστέρους ποιεῖ, τοὺς δ' αἰσχροὺς φοβερωτέρους.“ Ἐχρῶντο δὲ καὶ γυμνασίοις μαλακωτέροις παρὰ τὰς στρατείας· καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν οὐχ οὕτω κεκολασμένην, οὐδ' ὑπεύθυνον τοῖς νέοις παρεῖχον, ὥστε μόνοις ἀνθρώπων ἐκείνοις τῆς εἰς τὸν πόλεμον ἀσκήσεως ἀνάπαυσιν εἶναι τὸν πόλεμον. Ἡδὴ δὲ συντεταγμένης ἅμα τῆς φάλαγγος αὐτῶν, καὶ τῶν πολεμίων παρόντων, ὁ βασιλεὺς ἅμα τὴν τε χίμαιραν ἐσφαγιάζετο, καὶ στεφανοῦσθαι παρήγγελλε πᾶσι, καὶ τοὺς ἀυλητὰς αὐλεῖν ἐκέλευε τὸ Καστόρειον μέλος· ἅμα δ' ἐξήρχεν ἐμβατηρίου παιᾶνος· ὥστε σεμνὴν ἅμα καὶ καταπληκτικὴν τὴν ὄψιν εἶναι, ἔνθρομῳ τε πρὸς τὸν αὐλὸν ἐμβαίνοντων, καὶ μήτε διάσπασμα ποιοῦντων ἐν τῇ φάλαγγι, μήτε ταῖς ψυχαῖς θορυβουμένων, ἀλλὰ πρῶως καὶ ἰλαρῶς ὑπὸ τοῦ μέλους ἀγομένων ἐπὶ τὸν κίνδυνον. Οὔτε γὰρ φόβον, οὔτε θυμὸν ἐγγίνεσθαι πλεονάζοντα τοῖς

οὕτω διακείμενοις εἰκὸς ἐστίν· ἀλλ' εὐσταθὲς φρόνημα μετ' ἐλπίδος καὶ θάρρους, ὡς τοῦ θεοῦ συμπαρόντος. Ἐχώρει δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοὺς πολέμιους, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ στεφανίτην ἀγῶνα νενικηκότα. Καὶ φασὶ γέ τινα, χρημάτων πολλῶν ἐν Ὀλυμπίοις διδομένων αὐτῷ, μὴ δεξάμενον, ἀλλὰ πολλῶ πόνῳ καταπαλάσσαντα τὸν ἀνταγωνιστήν, ὡς τις εἶπεν αὐτῷ, „Τί σοι πλεόν, ὦ Δάκων, γέγονεν ἀπὸ τῆς νίκης;“ φάναι μειδιάσαντα, „Πρὸ τοῦ βασιλέως τεταγμένος μαχοῦμαι τοῖς πολέμοις.“ Τρεψάμενοι δὲ καὶ νικήσαντες ἐδίωκον, ὅσον ἐκβεβαιώσασθαι τὸ νίκημα τῆ φυγῆ τῶν πολεμίων, εἴτ' εὐθύς ἀνεχώρουν, οὔτε γενναῖον, οὔτε Ἑλληνικὸν ἡγούμενοι, κόπτειν καὶ φρονεῖν ἀπολεγομένους καὶ παρακεχώρηκτάς. Ἦν δ' οὐ μόνον καλὸν τοῦτο καὶ μεγαλόψυχον, ἀλλὰ καὶ χρήσιμον. Εἰδότες γάρ οἱ μαχόμενοι πρὸς αὐτούς, ὅτι τοὺς ὑφισταμένους ἀναιροῦσι, φείδονται δὲ τῶν ἐνδιδόντων, τοῦ μένειν τὸ φεύγειν ἡγούντο λυσιτελέστερον.

XXIII. Αὐτὸν δὲ τὸν Λυκούργον Ἰππίας μὲν ὁ σοφιστῆς πολεμικώτατον φησὶ γενέσθαι, καὶ πολλῶν ἔμπειρον στρατηγιῶν. Φιλοστέφανος δὲ καὶ τὴν κατ' οὐλομὸν τῶν ἰππέων διανομὴν Λυκούργῳ προσέθησιν· εἶναι δὲ τὸν οὐλαμὸν, ὡς ἐκεῖνος συνέστησεν, ἰππέων πενήκοντα τὸ πλῆθος ἐν τετραγώνῳ σχήματι τεταγμένων. Ὁ δὲ Φαλαργεὺς Δημήτριος, οὐδεμιᾶς ἀψάμενον πολεμικῆς πράξεως, ἐν εἰρήνῃ κατὰσθησάσθαι τὴν πολιτείαν. Ἔοικε δὲ καὶ τῆς Ὀλυμ-

πιακῆς ἐνεχειρίας ἢ ἐπίνοια πρῶτου καὶ πρὸς εἰρή-
νην ἔχοντος οἰκειῶς ἀνδρὸς εἶναι. Καίτοι φασὶ τινες,
ὡς Ἐρμιππος μνημονεύει, τὸν Λυκούργου οὐ προσέ-
χειν, οὐδὲ κοινωνεῖν ἐν ἀρχῇ τοῖς περὶ τὸν Ἴφικτον,
ἀλλὰ τυγχάνειν ἄλλως ἐπιδημοῦντα καὶ θεώμενον·
ἀκοῦσαι δὲ φωνὴν ὡσπερ ἀνθρώπου τινὸς ἐξόπισθεν
ἐπιτιμῶντος αὐτῷ, καὶ θαυμάζοντός, ὅτι τοὺς πο-
λίτας οὐ προτρέπεται κοινωνεῖν τῆς πανηγύρεως· ὡς
δὲ, μεταστραφέντος, οὐδαμοῦ φανερός ὁ φθρυξάμενος
ἦν, θεῖον ἠγησάμενον, οὕτω πρὸς τὸν Ἴφικτον τρα-
πέσθαι, καὶ συνδιακοσμήσαντα τὴν ἐορτήν, ἐνδοξο-
τέραν καὶ βεβαιοτέραν καταστήσαι.

XXIV. Ἡ δὲ παιδεία μέχρι τῶν ἐνηλίκων διέτει-
νεν. Οὐδεὶς γὰρ ἦν ἀφειμένος ὡς ἐβούλετο ζῆν, ἀλλ'
οἶον ἐν στρατοπέδῳ τῇ πόλει καὶ διαίταν ἔχοντες
ὠρισμένην, καὶ διατριβὴν περὶ τὰ κοινὰ, καὶ ὅλως
νομίζοντες οὐχ αὐτῶν, ἀλλὰ τῆς πατρίδος εἶναι, δι-
τέλουν· εἰ μὴ τι πράττειν ἕτερον εἴη προστεταγμέ-
νον, ἐπισκοποῦντες τοὺς παῖδας, καὶ διδύσκοντές τι-
τῶν χρησίμων, ἢ μανθάνοντες αὐτοὶ παρὰ τῶν πρεσ-
βυτέρων. Καὶ γὰρ ἐν τι τοῦτο τῶν καλῶν ἦν καὶ
μακαρίων, ἃ παρεσκευάκει τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις ὁ
Λυκούργος, ἀφθονία σχολῆς, οἷς τέχνης μὲν ἄψα-
σθαι βαναύσου τὸ παράπαν οὐκ ἐφίετο· χρημα-
τισμοῦ δὲ συναγωγὴν ἔχοντος ἐργώδη καὶ πραγμα-
τεῖαν, οὐδ' ὅτιοῦν ἴδει, διὰ τὸ κομιδῇ τὸν πλοῦτον
ἄζηλον γεγονέναι καὶ ἄτιμον. Οἱ δὲ εἰλωτες αὐτοῖς
εἰργάζοντο τὴν γῆν, ἀποφορὰν τὴν εἰρημένην τελοῦν-

τας. Ἐπιδημιῶν δὲ τις Ἀθήνησι, δικαστηρίων ὄντων, καὶ πυθόμενός τινα δίκην ἀργίας ὠφληρότα βαδίζειν ἀθυμοῦντα, καὶ προπεμπόμενον ὑπὸ τῶν φίλων συναχθομένων καὶ βαρῶς φερόντων, ἰδοῖτο δεῖξαι τοὺς συμπαρόντας αὐτῷ, τίς ἐστὶν ὁ τὴν ἔλευθερίας ἐαλωκῶς δίκην. Οὕτω δουλοπρεπῆς ἠγοῦντο τὴν περὶ τὰς τέχνας καὶ τὸν χρηματισμὸν ἀσχολίαν. Δίκαι δὲ, ὡς εἶπός, ἐξέλιπον ἅμα τῷ νομίσματι, μήτε πλεονεξίας, μήτ' ἀπορίας αὐτοῖς παρούσης, ἰσότητος δ' ἐν εὐπορίᾳ, καὶ ἑρασιώνης δι' εὐτέλειαν γεγενημένης. Χοροὶ δὲ καὶ θαλῖαι καὶ εὐωχίαι, καὶ διατριβαὶ περὶ τὴν θήρας καὶ γυμνάσια καὶ λέσχας, τὸν ἅπαντα χρόνον ἐπιχωρίαζον, ὅτε μὴ στρατευόμενοι τύχοιεν.

XXV. Οἱ μὲν γε νεώτεροι τριάκοντα ἐτῶν τὸ παράπαν οὐ κατέβαινον εἰς ἀγορὰν, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἑρασιῶν ἐποιοῦντο τὰς ἀναγκαίας οἰκονομίας. Τοῖς δὲ πρεσβυτέροις αἰσχροὺς ἦν συνεχῶς δρᾶσθαι περὶ ταῦτα διατριβουσι, ἀλλὰ μὴ τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας περὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς καλουμένης λέσχας ἀναστρέφεισθαι. Καὶ γὰρ εἰς ταύτας συνιόντες ἐπιεικῶς ἐσχόλαζον μετ' ἀλλήλων, οὐδενὸς μνησθέντες τῶν πρὸς χρηματισμὸν ἢ χρεῖαν ἀγοραίων συντελούντων· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ἦν τῆς τοιαύτης διατριβῆς ἔργον, ἐπαινεῖν τι τῶν καλῶν, ἢ τῶν αἰσχροῶν ψέγειν, μετὰ παιδιᾶς καὶ γέλωτος ἐλαφρῶς ὑποφέροντος εἰς νουθεσίαν καὶ διόρθωσιν. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἦν ἀκράτως αὐστηρὸς ὁ Λυκούργος· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ γέλωτος ἀγαλμάτιον ἐκείνον ἰδρύ-

σασθαι Σωσίβιος ιστορεῖ, τὴν παιδιάν, ὥσπερ ἤδυσμα τοῦ πόνου καὶ τῆς διαίτης, ἐμβalόντα κατὰ καιρὸν εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς τοιαύτας διατριβάς. Τὸ δ' ὄλον, εἰθίξε τοὺς πολίτας μὴ βούλεσθαι, μὴ ἐπίστασθαι κατ' ἰδίαν ζῆν, ἀλλ' ὥσπερ τὰς μελίττας, τῷ κοινῷ συμφυεῖς ὄντας αἰεὶ, καὶ μετ' ἀλλήλων εἰλουμένους περὶ τὸν ἄρχοντα, μικροῦ δεῖν ἐξιστώτας ἑαυτῶν ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ φιλοτιμίας, ὄλων εἶναι τῆς πατρίδος· ὡς ἔστι καὶ φωναῖς τισιν αὐτῶν ἀποθιωρῆσαι τὴν διάνοιαν. Ὁ μὲν γὰρ Παιδάργητος, οὐκ ἐγκριθεὶς εἰς τοὺς τριακοσίους, ἀπῆγε μάλιστ' αἰδομένως, ὥσπερ χαίρων, ὅτι βελτίονας αὐτοῦ τριακοσίους ἢ πόλις ἔχει. Πεισιστρατιδῆς δὲ ὁ πρεσβυῶν πρὸς τοὺς βασιλεῖς στρατηγούς μετ' ἑτέρων, ἐρομένων αὐτῶν, πότερον ἰδίᾳ πάρεισιν, ἢ δημοσίᾳ πεμφθέντες, εἶπεν, „Αἶκα τύχωμες, δημοσίᾳ· αἶκα ἀπατύχωμες, ἰδίᾳ.“ Ἡ δὲ Βρασιίδου μήτηρ Ἀργιλεωνίς, ὡς ἀφικόμενοι τινες εἰς Λακεδαιμόνα τῶν ἐξ Ἀμφιπόλεως εἰσηλθόντων πρὸς αὐτήν, ἠρώτησεν, εἰ καλῶς ὁ Βρασιίδας ἀπέθανε, καὶ τῆς Σπάρτας ἀξίως· μεγαλυνόντων δὲ ἐκείνων τὸν ἄνδρα, καὶ λεγόντων, ὡς οὐκ ἔχει τοιοῦτον ἄλλον ἢ Σπάρτην· „Μὴ λέγετε, εἶπεν, ὦ ξένοι· καλὸς μὲν γὰρ ἦν καὶ ἀγαθὸς ὁ Βρασιίδας· πολλοὺς δὲ ἄνδρας Λακεδαιμόνων ἔχει τήνου κἀρρόνας.“

XXVI. Τὸν δὲ γέροντα αὐτὸς μὲν, ὡς εἴρηται, κατέστησε τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μετασχόντων τοῦ βουλευματος· ὕστερον δὲ, ἀντὶ τοῦ τελευτῶντος, ἔταξε

καθίσταται τὸν ἄριστον ἀρετῇ κριθέντα τῶν ὑπὲρ
 ἑξήκοντα ἔτη γεγονότων. Καὶ μέγιστος ἐδόκει τῶν ἐν
 ἀνθρώποις ἀγόνων οὗτος εἶναι, καὶ περιμαχητότα-
 τος· οὐ γὰρ ἐν ταχέσι τάχιστον, οὐδ' ἐν ἰσχυροῖς
 ἰσχυρότατον, ἀλλ' ἐν ἀγαθοῖς καὶ σώφροσιν ἄριστον
 καὶ σωφρονέστατον ἔδει κριθέντα, νικητήριον ἔχειν
 τῆς ἀρετῆς διὰ βίου τὸ σύμπαν, ὡς εἰπεῖν, κράτος
 ἐν τῇ πολιτείᾳ, κύριον ὄντα καὶ θανάτου καὶ ἀτε-
 μίας, καὶ ὅλως τῶν μεγίστων. Ἐγένετο δὲ ἡ κρίσις
 τόνδε τὸν τρόπον. Ἐκκλησίας ἀθροισθείσης, ἄνδρες
 αἰρετοὶ καθέγγυοντο πλησίαν εἰς οἶκημα, τὴν μὲν
 ὄψιν οὐχ ὀρώμενοι, οὐδ' ὀρώμενοι, τὴν δὲ κραυγὴν
 μόνον ἀκούοντες ἐκκλησιαζόντων. Βοῆ γὰρ, ὡς τάλ-
 λα, καὶ τοὺς ἀμιλλωμένους ἔκρινον, οὐχ ὁμοῦ πάν-
 των, ἀλλ' ἐκάστου κατὰ πλήρον εἰσαγομένου, καὶ
 σιωπῇ διαπορευομένου τὴν ἐκκλησίαν. Ἐχοντες οὖν
 οἱ κατάκλιστοι γραμματεῖα, καθ' ἕκαστον ἐπεση-
 μαίνοντο τῆς κραυγῆς τὸ μέγεθος, οὐκ εἰδότες, ὅτω
 γένοιτο, πλὴν ὅτι πρῶτος, ἢ δεύτερος, ἢ τρίτος, ἢ
 ὅποστος οὖν εἴη τῶν εἰσαγομένων. Ὅτω δὲ πλείστη
 γένοιτο καὶ μέγιστη, τοῦτον ἀνηγόρευον. Ὁ δὲ στε-
 φανωσάμενος περιῆει τοὺς θεοὺς· εἶποντο δὲ πολ-
 λοὶ ἄνθρωποι, ζηλοῦντες τὸν ἄνδρα καὶ μεγαλύνοντες, πολ-
 λαὶ τε γυναῖκες ἐγκωμιάζουσαι δι' ὧδῆς τὴν ἀρετὴν,
 καὶ τὸν βίον εὐδαιμονίζουσαι. Τῶν δὲ ἐπιτηδείων
 ἕκαστος αὐτῷ δεῖπνον παρατιθείς ἔλεγεν, ὅτι ταύτη
 ἡ πόλις σε τιμᾷ τῇ τραπέζῃ. Περιελθὼν δὲ, εἰς τὸ
 σπασίτιον ἀπῆγει· καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐγένετο συνήθως,

δευτέρας δὲ μερίδος αὐτῶ παρατεθείσης, ἐφύλαττεν ὑφάμενος· καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐπὶ ταῖς θύραις τοῦ φιδιτίου τῶν οἰκείων παρουσῶν γυναικῶν, ἦν μάλιστα τυγχάνοι τιμῶν, προσεκαλεῖτο· καὶ διδούς τὴν μοῖρακ ἔλεγεν, ὅτι ταύτην αὐτὸς λαβὼν ἀριστεῖον, ἐκείνη δίδωσιν, ὥστε κἀκείνην ζηλουμένην ὑπὸ τῶν ἄλλων προπέμπεσθαι γυναικῶν.

XXVII. Καὶ μὴν καὶ τὰ περὶ τὰς ταφὰς ἀριστα διεκόσμησεν αὐτοῖς. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνελὼν δαισιδαιμονίαν ἅπασαν, ἐν τῇ πόλει θάπτειν τοὺς νεκροὺς, καὶ πλησίον ἔχειν τὰ μνήματα τῶν ἱερῶν οὐκ ἐκώλυσε, συντρόφους ποιῶν ταῖς τοιαύταις ὄψεις καὶ συνήθεις τοὺς νέους, ὥστε μὴ ταράττεσθαι, μηδ' ὀρῶδειν τὸν θάνατον, ὡς μιλῶντα τοὺς ἀψαμένους νεκροῦ σώματος, ἢ διὰ τάφων διελθόντας. Ἐπειτα συνθάπτειν οὐδὲν εἶασεν, ἀλλὰ ἐν φοινικίδι καὶ φύλλοις ἐλαίας θέντες τὸ σῶμα, περιέστελλον. Ἐπιγράψαι δὲ τοῦνομα θάψαντας οὐκ ἔζην τοῦ νεκροῦ, πληὴν ἀνδρὸς ἐν πολέμῳ, καὶ γυναικὸς ἱερᾶς, ἀποθανόντων. Χρόνον δὲ πένθους ὀλίγον προσώρισεν, ἡμέρας ἔνδεκα· τῇ δὲ δωδεκάτῃ θύσαντας ἔδει Δήμητρι λύειν τὸ πένθος. Οὐδὲν γὰρ ἦν ἀργόν, οὐδ' ἀρριμένον, ἀλλὰ πᾶσι κατεμίγνυε τοῖς ἀναγκαίοις ἀρετῆς τινὰ ζῆλον, ἢ κακίας διαβολὴν· καὶ κατεπύκκου παραδειγμάτων πλήθει τὴν πόλιν, οἷς ἀναγκαῖον ἦν ἐντυγχάνοντας αἰεὶ καὶ συντρεφεμένους, ἄγεσθαι καὶ κατασχηματίζεσθαι ἰόντας πρὸς τὸ καλόν. Ὄθεν οὐδ' ἀποδημεῖν ἔδωκε

τοῖς βουλομένοις καὶ πλαγῶσθαι, ξενικὰ συνάγον-
 τας ἤθη, καὶ μιμήματα βίων ἀπαιδευτῶν, καὶ πο-
 λιτευμάτων διαφορὰν. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀθροισμένους
 ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ, καὶ παρησφέντας εἰς τὴν πόλιν
 ἀπήλαυνεν, οὐχ, ὡς Θουκυδίδης φησὶ, δεδιώς, μὴ τῆς
 πολιτείας μιμηταὶ γένοινται, καὶ πρὸς ἀρετὴν τι χρη-
 σιμον ἐκμάθωσιν, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅπως μὴ διδάσκα-
 λοι κακοῦ τινος ὑπάρξωσιν. Ἄμα γὰρ ξένους σώ-
 μασιν ἀνάγκη λόγους ἐπιεισιῆναι ξένους· λόγοι δὲ
 καινοὶ κρίσεις καινὰς ἐπιφέρουσιν· ἐξ ὧν ἀνάγκη
 πάθη πολλὰ φύεσθαι, καὶ προαιρέσεις ἀπαδαύσας
 πρὸς τὴν καθιστώσαν πολιτείαν, ὡσπερ ἁρμονίας.
 Διὸ μᾶλλον ἔρετο χρῆναι φυλάττειν τὴν πόλιν, ὅπως
 ἡθῶν οὐκ ἀναπλησθήσεται πονηρῶν, ἢ σωμάτων
 νοσερῶν ἔξωθεν ἐπιεισιόντων.

XXVIII. Ἐν μὲν οὖν τούτοις οὐδὲν ἔστιν ἀδι-
 κίας ἔχνος οὐδὲ πλιονεξίας, ἣν ἐγκαλοῦσιν ἔτιοι τοῖς
 Λυκούργου νόμοις, ὡς ἰκανῶς ἔχουσι πρὸς ἀνδρείαν,
 ἐνδεῶς δὲ πρὸς δικαιοσύνην. Ἡ δὲ καλουμένη κρυ-
 πτία παρ' αὐτοῖς, εἴγε δὴ καὶ τοῦτο, τῶν Λυκούρ-
 γου πολιτευμάτων ἔν ἐστιν, ὡς Ἀριστοτέλης ἰστόρη-
 κε, ταύτην ἂν εἴη καὶ τῷ Πλάτῳ περὶ τῆς πολι-
 τείας καὶ τοῦ ἀνδρός ἐνεργασμένη δόξαν. Ἦν δὲ
 τσιαύτη· τῶν νέων αἱ ἄρχοντες διὰ χρόνου τοὺς μάλι-
 στα νοῦν ἔχειν δοκοῦντας εἰς τὴν χώραν ἄλλον ἄλλοσ'
 ἐξέπεμπον, ἔχοντας ἐγχειρίδια καὶ τροφὴν ἀναγκαίαν,
 ἄλλο δὲ οὐδέν· οἳ δὲ μεθ' ἡμέραν μὲν εἰς ἀσυνδή-
 λους διασπειρόμενοι τόπους, ἀπέκρυπτον ἑαυτοὺς.

καὶ ἀνεπαύοντο, νύκτωρ δὲ κατιόντες εἰς τὰς ὁδοὺς, τῶν εἰλώτων τὸν ἀλισκομένον ἀπέσφαττον. Πολλάκις δὲ καὶ τοῖς ἀγροῖς ἐπιπορευόμενοι, τοὺς ῥωμαλεωτέτους καὶ κρατίστους αὐτῶν ἀνήρουν. Ὡσπερ καὶ Θουκυδίδης ἐν τοῖς Πελοποννησιακοῖς ἱστορεῖ, τοὺς ἐπ' ἀνδρεία προηριθέντας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, στεφανώσασθαι μὲν ὡς ἐλευθέρους γεγονότας, καὶ περιελθεῖν τὰ τῶν θεῶν ἱερά, μικρὸν δὲ ὕστερον ἅπαντας ἀφανεῖς γενέσθαι, πλειονας ἢ δισχιλλίους ὄντας· ὡς μῆτε παραχρῆμα, μῆτε ὕστερον ἔχειν τινὰ λέγειν, τῶ τρόπῳ διεφθάρησαν. Ἀριστοτέλης δὲ μάλιστα φησὶ καὶ τοὺς ἐφόρους, διὰν εἰς τὴν ἀρχὴν καταστῶσι πρῶτον, τοῖς εἰλώσι καταγγέλλειν πόλεμον, ὅπως εὐαγὲς ἢ τὸ ἀνελεῖν. Καὶ ἄλλα δὲ τραχέως προσεφέροντο καὶ σκληρῶς αὐτοῖς· ὥστε καὶ πίνειν ἀναγκάζοντες πολὺν ἄκρατον, εἰς τὰ συσσίτια παρεισῆγον, ἐπιδεικνύμενοι τὸ μεθύειν οἶόν ἐστι τοῖς νέοις. Καὶ ὧδᾶς ἐκέλευον ἄδειν, καὶ χορείας χορεύειν ἀγενεῖς καὶ καταγελάστους, ἀπέχεσθαι δὲ τῶν ἐλευθέρων. Διὸ καὶ φασιν ὕστερον ἐν τῇ Θηβαίων εἰς τὴν Λακωνικὴν στρατείᾳ τοὺς ἀλισκομένους εἰλώτας, κειλενομένους ἄδειν τὰ Τερπάνδρου καὶ Ἀλκμᾶνος καὶ Σπένδοντος τοῦ Λάκωνος, παραιτεῖσθαι, φάσκοντες οὐκ ἐθέλειν τὰς δεσποσύνας. Ὡστε τοὺς λέγοντας, ἐν Λακεδαιμόνι καὶ τὸν ἐλεύθερον, μάλιστα ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν δοῦλον, μάλιστα δοῦλον, οὐ φαύλως τεθωρηκέναι τὴν διαφορὰν. Τὰς μὲν οὖν τοιαύτας χαλεπότητας ὕστερον ἐγγενέσθαι τοῖς

Σπαρτιάταις νομίζω, μάλιστα μετὰ τὸν μέγαν σεισμὸν, ἐν ᾧ συνεπιδέσθαι τοὺς εἰλωτας μετὰ Μισηνίων ἱστοροῦσι, καὶ πλείστα κακὰ τὴν χώραν εἰργάσθαι, καὶ μέγιστον τῇ πόλει περιστῆσαι κίνδυνον. Οὐ γὰρ ἂν ἔγωγε προσδαίην Δυκούργῳ μιᾶρὸν οὕτω τὸ τῆς κρυπτίας ἔργον, ἀπὸ τῆς ἄλλης αὐτοῦ πραότητος καὶ δικαιοσύνης τεκμαιρόμενος τὸν τρόπον, ᾧ καὶ τὸ δαιμόνιον ἐπεμαρτύρησε.

XXIX. Κατελιημμένων δὲ ἤδη τοῖς ἔθισμοῖς τῶν κυριωτάτων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τῆς πολιτείας ἐκτεθραμμένης ἱκανῶς, καὶ δυναμένης φέρειν ἑαυτὴν καὶ σώζειν δι' ἑαυτῆς, ὥσπερ ὁ Πλάτων φησὶν, ἐπὶ τῷ κόσμῳ, γενομένῳ καὶ κινήθῃντι τὴν πρώτην κίνησιν, εὐφρανθῆναι τὸν θεόν, οὕτως ἀγασθεὶς καὶ ἀγαπήσας τὸ τῆς νομοθεσίας κάλλος καὶ μέγεθος ἐν ἔργῳ γενομένης καὶ ὁδῷ βαδίζουσας, ἐπεθύμησεν, ὡς ἀνυστόν ἐξ ἀνθρωπίνης προνοίας, ἀθάνατον αὐτὴν ἀπολιπεῖν, καὶ ἀκίνητον εἰς τὸ μέλλον. Συναγαγὼν οὖν ἅπαντας εἰς ἐκκλησίαν, τὰ μὲν ἄλλα μετρίως ἔχειν ἔφη καὶ ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν τῆς πόλεως· ὁ δὲ κυριώτατόν ἐστι καὶ μέγιστον, οὐκ ἂν ἐξενυγκεῖν πρότερον πρὸς αὐτοὺς, ἢ χρῆσασθαι τῷ θεῷ. Δεῖν οὖν ἐκείνους ἐμμένειν τοῖς καθεστῶσι νόμοις, καὶ μηδὲν ἀλλάσσειν, μήτε μετακινεῖν, ἕως ἐπάνεισιν ἐκ Δελφῶν αὐτός. Ἐπανελθὼν γὰρ, ὃ, τι ἂν τῷ θεῷ δοκῇ, ποιήσειν. Ὁμολογούντων δὲ πάντων καὶ κελευόντων βαδίζειν, ὄρκους λαβὼν παρὰ τῶν βασιλέων καὶ τῶν γερόντων, ἔπειτα

παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν, ἐμμενεῖν καὶ χρήσιθαι
 τῇ καθιστώσῃ πολιτείᾳ, μέχρις ἂν ἐπανεέλθῃ ὁ Λυ-
 κούργος, ἀπῆρεν εἰς Δελφοὺς. Παραγνόμενος δὲ
 πρὸς τὸ μαντεῖον, καὶ τῷ θεῷ Θύσας, ἠρώτησεν, εἰ
 καλῶς οἱ νόμοι καὶ ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ
 ἀρετὴν πόλεως κείμενοι τυγχάνουσιν. Ἀποκρινάμε-
 νου δὲ τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς νόμους καλῶς κεῖσθαι,
 καὶ τὴν πόλιν ἐνδοξοτάτην διαμενεῖν τῇ Λυκούργου
 χρωμένῃ πολιτείᾳ, τὸ μάντευμα γραψάμενος, εἰς
 Σπάρτην ἀπέστειλεν. Αὐτὸς δὲ τῷ θεῷ πάλιν Θύ-
 σας, καὶ τοὺς φίλους ἄσπασάμενος καὶ τὸν υἱόν, ἔγχετο
 μηκέτι τοῖς πολίταις ὑπεῖναι τὸν ὄρκον, αὐτοῦ δὲ
 καταλῦσαι τὸν βίον ἐκουσίως, ἡλικίας γεγονῶς, ἐν
 ᾗ καὶ βιοῦν ἔτι καὶ πεπαῦσθαι βουλομένοις ὠραῖόν
 ἐστι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἱκανῶς πρὸς εὐδαιμονίαν
 ἔχειν δοκούντων. Ἐταλεύτησεν οὖν ἀσπαρτερήσας,
 ἡγούμενος χρῆναι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν μηδὲ τὸν
 θάνατον ἀπολίτευτον εἶναι, μηδ' ἄργον τὸ τοῦ
 βίου τέλος, ἀλλ' ἐν ἀρετῆς μερίδι καὶ πράξεως γενό-
 μενον. Αὐτῷ τε γὰρ, ἐξεργασμένῳ τὰ κάλλιστα, τὴν
 τελευτὴν ὡς ἀληθῶς ἐπιτελείωσιν εἶναι, τῆς εὐδαιμο-
 νίας, καὶ τοῖς πολίταις, οἷν διὰ τοῦ βίου παρεσκευά-
 σε καλῶν καὶ ἀγαθῶν, φύλακα τὸν θάνατον ἀπολεί-
 ψειν, ὁμωμοκδοσι χρῆσθαι τῇ πολιτείᾳ, μέχρις ἂν
 ἐκεῖνος ἐπανεέλθῃ. Καὶ οὐ διεψεύσθη, τῶν λογισμῶν.
 Τσοῦτον γὰρ ἐπρώτευσεν ἡ πόλις τῆς Ἑλλάδος εὐ-
 νομίᾳ καὶ δόξῃ, χρόνῳ εἰσὼν πεντακοσίων τοῖς Λυ-
 κούργου χρησαμένῃ νόμοις, οὓς δεκατισσάρων βασι-

λίαν, μετ' ἐκείνον εἰς Ἄγιν τὸν Ἀρχιδάμου γενομέ-
 ρων, οὐδεὶς ἐκίνησεν. Ἡ γὰρ τῶν ἐφόρων κατά-
 στασις, οὐκ ἄνεσις ἦν, ἀλλ' ἐπίτασις τῆς πολι-
 τείας, καὶ δοκοῦσα πρὸς τοῦ δήμου γεγονέναι, σφο-
 δρατέραν ἐποίησε τὴν ἀριστοκρατίαν.

XXX. Ἄγιδος δὲ βασιλεύοντος, εἰσῆλθὺν νόμι-
 σμα πρῶτον εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ μετὰ τοῦ νομί-
 σματος πλεονεξία καὶ πλοῦτου ζῆλος ἐπέβη, διὰ
 Δύσανδρον· ὃς, αὐτὸς ὢν ἀπάλωτος ὑπὸ χρημάτων,
 ἐνέπλησε τὴν πατρίδα φιλοπλουτίας καὶ τρυφῆς, καὶ
 χρυσοῦν καὶ ἄργυρον ἐκ τοῦ πολέμου καταγαγὼν, καὶ
 τοὺς Λυκούργου καταπολιτευσάμενος νόμους. Ἦν
 ἐπικρατούτων πρότερον, οὐ πόλιως ἢ Σπάρτη πο-
 λιτεία, ἀλλ' ἀνδρὸς ἀσκητοῦ καὶ σοφοῦ βίον ἔχουσα,
 μᾶλλον δ' ὥσπερ σὶ ποιηταὶ τὸν Ἡρακλῆα μυθολο-
 γοῦσι δέσμα καὶ ξύλον ἔχοντα τὴν οἰκουμένην ἐπιπο-
 ρεύεσθαι, κολάζοντα τοὺς παρανόμους καὶ θηριώ-
 δεις τυράννους, οὕτως ἢ πόλις ἀπὸ σκντάλης μίδς
 καὶ τρίβανος ἄρχουσα τῆς Ἑλλάδος ἐκούσης καὶ
 βουλομένης, κατέλυε τὰς ἀδίκους δυναστίας καὶ
 τυραννίδας ἐκ τοῖς πολιτεύμασι, καὶ πολέμους ἐβρά-
 βενε, καὶ στάσεις κατέπαυε, πολλάκις οὐδ' ἀσπίδα
 κινήσασα μίαν, ἀλλ' ἔκω πέμψασα πρεσβευτήν, ᾧ
 πάντες εὐθύς ἐποίουν τὸ προστασσόμενον, ὥσπερ
 αἱ μέλισσαι φανέντος ἠγεμόνος, συντρέχοντες καὶ
 κατακοσμούμενοι. Τοσοῦτον περιῆν εὐνομίας τῇ πό-
 λει καὶ δικαιοσύνης. Ὅθεν ἔγωγε θαυμάζω τῶν λε-
 γόντων, ὡς ἄρχεσθαι μὲν ἤδεισαν, ἄρχειν δ' οὐκ

ἠπίσταντο Λακεδαιμόνιοι· καὶ τὸν Θεοπόμπου τοῦ βασιλέως ἐπαινούντων λόγον, ὃς, εἰπόντος τινός, σῶζεσθαι τὴν Σπάρτην διὰ τοὺς βασιλεῖς ἀρχικοὺς γεγονότας, „Μᾶλλον (εἶπε) διὰ τοὺς πολίτας πειθαρχικοὺς ὄντας.“ οὐ γὰρ ἀκούειν ὑπομένουσι τῶν προστατεῖν μὴ δ' κρένων. Ἄλλ' ἡ πειθαρχία μάθημα μὲν ἐστὶν ἀρχοῦ (ἐμποιεῖ γὰρ ὁ καλῶς ἄγων τὸ καλῶς ἐπιτελεῖσθαι· καὶ καθάπερ ἱππικῆς τέχνης ἀποτελεσθαι τὸν ἵππον καὶ πειθήνιον παρασχεῖν, οὕτω β. π. α. ἡ ἐπιστήμη ἐργον, εὐπειθειαν ἐργάσασθαι). Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ εὐπειθειαν, ἀλλ' ἐπιθυμίαν ἐνεργάζοντο τοῖς ἄλλοις τοῦ ἄρχεσθαι καὶ ὑπακούειν αὐτοῖς. Ἦτιον γὰρ οὐ καὺς, οὔτε χρήματα παρ' αὐτῶν, οὐδ' ὀπίστας πέμποντες, ἀλλὰ ἓνα Σπαρτιάτην ἡγεμόνα· καὶ λαβόντες ἔχρῳντο μετὰ τιμῆς καὶ δέους, ὥσπερ Γυλίππου Σικελιώται, καὶ Βρασίδα Χαλκιδεῖς, Λυσάνδρου δὲ, καὶ Καλλιμαχίδα, καὶ Ἀγησιλάω, πάντες οἱ τὴν Ἀσίαν οἰκοῦντες· τοὺς μὲν ἄνδρας, ἀρμοστάς καὶ σωφρονιστὰς τῶν ἑκασταχοῦ δήμων καὶ ἀρχόντων ὀνομάζοντες, πρὸς δὲ σύμπασαν τὴν τῶν Σπαρτιατῶν πόλιν, ὥσπερ παιδαγωγὸν, ἢ διδάσκαλον εὐσχήμονος βίου καὶ τεταγμένης πολιτείας, ἀποβλέποντες. Εἰς ὃ καὶ Στρατόνικος ἐπισκώπῃαι δοκεῖ μετὰ παιδείας νομοθετῶν καὶ κελύων, Ἀθηναίους ἄγειν μυστήρια καὶ πομπάς· Ἡλείους δ' ἀγωνοθετεῖν, ὡς κάλλιστα τοῦτο ποιοῦντας· Λακεδαιμονίους δ', ἄγ' ἀμαρτάνωσιν οὗτοι, δέξασθαι. Καὶ τοῦτο μὲν εἴρηται χάριν

τοῦ γελοίου· Ἀντιοθένης δὲ ὁ Σωκρατικός ἀπὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης ὄρων τοὺς Θηβαίους μέγα φρονοῦντας, οὐδὲν αὐτοὺς ἔφη διαφέρειν παιδαρίων ἐπὶ τῷ συγκόμῃ τὸν παιδαγωγὸν γαυριῶντων.

XXXI. Οὐ μὴν τοῦτό γε τῷ Λυκούργῳ κεφάλαιον ἦν τότε, πλείστων ἡγουμένην νικολιπεῖν τὴν πόλιν· ἀλλ' ὥσπερ ἐνὸς ἀνδρὸς βίῃ καὶ πόλει οὐδ' ὅλης νομίζων εὐδαιμονίαν ἀπ' ἀρετῆς γίνεσθαι καὶ ὁμολοίας τῆς πρὸς αὐτήν, πρὸς αὐτὴν ἀσπενέταξε καὶ συνήρμωσεν, ὅπως ἔλευθέριοι καὶ ἀρχεὶς γινόμενοι καὶ σωφρονοῦντες ἐπὶ πλείστον χρόνον διατελοῦσι. Ταύτην καὶ Πλάτων ἔλαβε τῆς πολιτείας ὑπέθεδιν, καὶ Διογένης, καὶ Ζήνων, καὶ πάντες, ὅσοι τι περὶ τούτων ἐπιχειρήσαντες εἰπεῖν ἐπαινοῦνται, γράμματα καὶ λόγους ἀπολιπόντες μόνον. Ὁ δὲ οὐ γράμματα καὶ λόγους, ἀλλ' ἔργῳ πολιτείαν ἀμίμητον εἰς φῶς προανεγκάμενος, καὶ τοῖς ἀνύπαρκτον εἶναι τὴν λεγομένην περὶ τὸν σοφὸν διάθεσιν ὑπολαμβάνουσιν ἐπιδείξας ὅλην τὴν πόλιν φιλοσοφοῦσαν, εἰκότως ὑπερῆρε τῇ δόξῃ τοὺς πώποτε πολιτευσαμένους ἐν τοῖς Ἑλλησι. Δι' ὅπερ Ἀριστοτέλης ἐλάττωνας σχεῖν φησι τιμὰς, ἢ προσῆκον ἦν αὐτὸν ἔχειν ἐν Λακεδαιμόνῃ, καίπερ ἔχοντ' αὐτὰς τὰς μεγίστας. Ἰερὸν τε γὰρ εἰσιν αὐτοῦ, καὶ θύουσι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὡς θεῷ. Λέγεται δὲ, καὶ τῶν λειψάνων αὐτοῦ κομισθέντων οἴκαδε, κεραυνοῦν εἰς τὸν τάφον κατασκήψαι. Τοῦτο δὲ οὐ ῥαδίως ἑτέρῳ τινὶ τῶν ἐπιφάνων, πλὴν Εὐριπίδῃ, συμπεσεῖν ὕστερον, τελευτήσαντι καὶ τα-

φέντι τῆς Μακεδονίας περὶ Ἀρέθουσαν. Ὡστε ἀπολόγημα καὶ μαρτύριον μέγα εἶναι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Εὐριπίδην, τὸ μόνῳ συμπεσεῖν αὐτῷ μετὰ τελευτῆν καὶ γενέσθαι, (ἀ τῷ Θεοφιλεστάτῳ καὶ ὀσιωτάτῳ πρότερον συνέπεσε. Τελευτῆσαι δὲ τὸν Λυκούργου οἱ μὲν ἐν Κίρρῳ λέγουσιν· Ἀπολλόθεμις δὲ, εἰς Ἡλιοκομισθέντα· Τίμαιος δὲ καὶ Ἀριστόξενος, ἐν Κρήτῃ καταβιώσαντα· καὶ τάφον Ἀριστόξενος αὐτοῦ δεικνυσθαι φησιν ὑπὸ Κρητῶν τῆς Περγαμίας περὶ τὴν ξενικὴν ὁδόν. Τῶν δὲ λέγεται μονογενῆ καταλιπεῖν Ἀντίωρον· οὗ τελευτήσαντος ἀτέκνου, τὸ γένος ἐξέλιπεν. Οἱ δ' ἑταῖροι καὶ οἰκεῖοι διαδοχὴν τινα καὶ σύνοδον ἐπὶ πολλοὺς χρόνους διαμείναντες κατέστησαν, καὶ τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς συνήρχοντο, Λυκούργιδας προσηγόρευσαν. Ἀριστοκράτης δὲ ὁ Ἰππάρχου φησὶ τοὺς ξένους τοῦ Λυκούργου τελευτήσαντος ἐν Κρήτῃ καῦσαι τὸ σῶμα καὶ διασπείραι τὴν τέφραν εἰς τὴν θάλασσαν, αὐτοῦ δεηθέντος, καὶ φυλαξαμένου, μὴ ποτε ἄρα τῶν λειψάνων εἰς Λακεδαιμόνα κομισθέντων, ὡς ἐπανήκοντος αὐτοῦ, καὶ τῶν ὄρκων λελυμένων, μεταβάλλωσι τὴν πολιτείαν. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Λυκούργου.

Ν Ο Τ Μ Α Σ.

Ἔστι δὲ καὶ περὶ τῶν Νουμᾶ τοῦ βασιλέως χρόνων, καθ' οὗς γέγονε, νεανική διαφορά, καίπερ ἐξ ἀρχῆς εἰς τοῦτον κατάγεσθαι τῶν στεμμάτων ἀκριβῶς δοκοῦντων. Ἀλλὰ Κλώδιος τις ἐν Ἐλέγχῳ χρόνων (οὕτω γὰρ πῶς ἐπιγέγραπται τὸ βιβλίον) ἰσχυρίζεται, τὰς μὲν ἀρχαίας ἐκείνας ἀναγραφὰς ἐν τοῖς Κελτικοῖς πάθει τῆς πόλεως ἠφανίσθαι· τὰς δὲ νῦν φαινόμενας οὐκ ἀληθῶς συγκεῖσθαι δι' ἀνδρῶν χαριζομένων τισιν, εἰς τὰ πρῶτα γένη καὶ τοὺς ἐπιφανεσιμίτους οἴκους ἐξ οὗ προσηκόντων εἰσβιαζομένοις. Λεγομένου δ' οὖν, ὡς Νουμᾶς γένοιτο Πυθαγόρου συνηθῆς, οἱ μὲν ὅλως ἀξιούσι μηδὲν Ἑλληνικῆς παιδείσεως Νουμᾶ μετεῖναι, καθάπερ ἢ φύσει δυνατόν καὶ αὐτάρκη γενέσθαι πρὸς ἀρετὴν, ἢ βελτίονι Πυθαγόρου βαρβύρω τινὶ τῆν τοῦ βασιλέως ἀποδοῦναι [βουλόμενοι] παιδεύειν· οἱ δὲ Πυθαγόραν μὲν ὅψε γενέσθαι,* καὶ * τῶν Νουμᾶ χρόνων ὁμοῦ τι κέντε γενεαῖς ἀπολειπόμενον· Πυθαγόραν δὲ τὸν Σπαρτιάτην, Ὀλύμπια νεανικώτα στάδιον

ἐπὶ τῆς ἑκαταεκάτης Ὀλυμπιάδος, ἧς ἔτει τρίτῳ Νουμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν κατέστη, πλανηθέντα περὶ τὴν Ἰταλίαν συγγενέσθαι τῷ Νουμᾷ, καὶ συνδιακοσμήσαι τὴν βασιλείαν. Ὅθεν οὐκ ὀλίγα τοῖς Ῥωμαῖκοῖς ἐπιτηδεύμασι τῶν Λακωνικῶν ἀναμιχθῆναι, Πυθαγόρου διδάξαντος. Ἄλλως δὲ Νουμᾶς, γένος μὲν ἦν ἐκ Σαβίνων· Σαβίνοι δὲ βούλονται Λακεδαιμονίων ἐαυτοὺς ἀποίκους γεγονέναι. Τοὺς μὲν οὖν χρόνους ἐξακριβῶσαι χαλεπὸν ἔστι, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ τῶν Ὀλυμπιονικῶν ἀναγομένους· ὧν τὴν ἀναγραφὴν ὀψὲ φασὶν Ἰππίαν ἐκδοῦναι τὸν Ἡλείον, ἀπ' οὐδενὸς ὁρμώμενον ἀναγκαίου πρὸς πίστιν. Ἄ δὲ παρελήφαμεν ἄξια λόγου ἡμεῖς περὶ Νουμᾶ διέξιμεν, ἀρχὴν οἰκίαν λαβόντες.

II. Ἐβδομον ἐνιαυτὸν ἢ Ῥώμῃ καὶ τριακοστὸν ἤδη, Ῥωμύλου βασιλεύοντος, ὠκεῖτε· πέμπτη δὲ ἰσταμένου μηνός, ἦν νῦν ἡμέραν Νόννας Καπρατίνας καλοῦσι, θυσίαν τινὰ δημοτελεῖν πρὸ τῆς πόλεως, ὃ Ῥωμύλος ἔθυσε περὶ τὸ καλούμενον Αἰγὸς ἔλος, καὶ παρῆν ἢ τε βουλή καὶ τοῦ δήμου τὸ πλεῖστον. Ἐξαίφνης δὲ μεγάλης περὶ τὸν αἶρα τροπῆς γενομένης, καὶ νέφους ἐπὶ τὴν γῆν ἐρείσαντος ἅμα πνεύματι καὶ ζάλλῃ, τὸν μὲν ἄλλον ὄμιλον ἐκπλαγέντα συνέβη φυγεῖν καὶ σκεδασθῆναι, τὸν δὲ Ῥωμύλον ἀφανῆ γενέσθαι, καὶ μήτε αὐτὸν εἶναι, μήτε τὸ θῶμα τεθνηκότος εὐρεθῆναι· χαλεπὴν δὲ τιν' ὑπόνοιαν ἀφασθῆναι τῶν πατρικίων, καὶ θυῆναι λόγον ἐν τῷ δήμῳ κατ' αὐτῶν, ὡς πάλαι βαρυνόμενοι

τῶν βασιλεύεσθαι, καὶ μεταστῆσαι τὸ κράτος εἰς ἑαυτοὺς θέλοντες, ἀνέλοιεν τὸν βασιλεῖα. Καὶ γὰρ ἐδόκει τραχύτερον ἢ ἦ προσφίεσθαι καὶ μοναρχικώτερον αὐτοῖς. Ἀλλὰ ταύτην μὲν τὴν ὑπόψιαν ἐθαράπευον, εἰς θεῶν τιμὰς ἀνάγοντες ὡς οὐ τεθνηκότα τὸν Ῥωμύλον, ἀλλὰ κρείττονος ὄντα μόρας· καὶ Πρόκλος, ἀνὴρ ἐπιφανής, διωμόσατο Ῥωμύλον ἰδεῖν εἰς οὐρανὸν σὺν τοῖς ὅπλοις ἀναφερόμενον, καὶ φωνῆς ἀκοῦσαι κελεύοντος αὐτὸν ἀνομάζεσθαι Κυρίνον. Ἐτέρα δὲ ταραχὴ καὶ στάσις κατελάμβανε τὴν πόλιν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἀποδειχθῆσεσθαι βασιλείως, οὐπω τῶν ἐπηλύδων κομιδῇ τοῖς πρώτοις συγκεκραμένων πολίταις, ἀλλ' ἔτι τοῦ τε δήμου πολλὰ κυμαίνοντος ἐν ἑαυτῷ, καὶ τῶν πατρικίων ἐν ὑποψίαις ἐκ τοῦ διαφόρου πρὸς ἀλλήλους ὄντων. Οὐ μὲν ἀλλὰ βασιλεύεσθαι μὲν ἐδόκει πᾶσιν· ἤρισαν δὲ καὶ διεστήσαν οὐχ ὑπὲρ ἀνδρὸς μόνου, ἀλλὰ καὶ γένους, ὁπότερον παρῆξει τὸν ἡγεμόνα. Καὶ γὰρ οἱ μετὰ Ῥωμύλῳ πρώτοι συνοικίσαστες τὴν πόλιν οὐκ ἀνασχετῶν ἐποιούντο, πόλεως καὶ χώρας τοὺς Σαβίνους μεταλαβόντας ἄρχειν βιάζεσθαι τῶν ἐπὶ ταῦτα δεξαμένων· καὶ τοῖς Σαβίνοις ἦν τις εὐγνώμων λόγος, ἐπεὶ Τατίου τοῦ βασιλέως αὐτῶν ἀποθανόντος οὐκ ἐστασίασαν πρὸς Ῥωμύλον, ἀλλ' εἶσαν ἄρχειν μόνου, αὐθις ἀξιούντων τὸν ἄρχοντα γενέσθαι παρ' αὐτῶν. Οὐτε γὰρ ἐκ ταπεινοτέρων κρείττοσι προσγενέσθαι, καὶ προσγενόμενοι πλήθει τε φῶσαι καὶ προαγαγεῖν εἰς

ἀξίωμα πόλεως ἐκείνους μεθ' ἑαυτῶν. Ἐπὶ μὲν οὖν τούτων ἐστασίαζον. Ὅπως δὲ μὴ σύγχυσιν ἐκ τῆς ἀναρχίας ἢ στάσις ἀπεργάσῃται, μετεώρου τοῦ πολιτεύματος ὄντος, ἔταξαν οἱ πατρίκιοι, πινθήκοντα καὶ ἑκατὸν ὄντων αὐτῶν, ἐν μέρει ἕκαστον τοῖς βασιλικῶς παρασῆμοις κοσμοῦμενον, θύειν τε τοῖς θεοῖς τὰ νενομισμένα καὶ χρηματίζειν, ἕξ μὲν ὥρας τῆς νυκτός, ἕξ δὲ τῆς ἡμέρας Κυρίῳ καὶ Τατίῳ. Καὶ γὰρ ἡ διανομή τῶν καιρῶν ἑκατέρου πρὸς ἰσότητά κελῶς ἔχειν ἐδόκει τοῖς ἄρχουσι, καὶ πρὸς τὸν δῆμον ἢ μεταβολὴ τῆς ἐξουσίας ἀφαιρῆναι τὸν φθόνον, δρῶντα τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ νυκτός τὸν αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλείας γενόμενον. Τὸ δὲ σχῆμα τοῦτο τῆς ἀρχῆς μεσοβασιλείαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν.

III. Ἀλλὰ καίπερ οὕτω πολιτικῶς καὶ ἀνεπαχθῶς ἀφηγεῖσθαι δοκοῦντες, ὑπονοίαις καὶ θυροβοῖς περιέπιπτον, ὡς μεθιστάντες εἰς ὀλιγαρχίαν τὰ πράγματα, καὶ διαπαιδαγωγοῦντες ἐν σφίσι αὐτοῖς τὴν πολιτείαν, βασιλεύεσθαι δ' οὐκ ἐθέλοισιν. Ἐκ τούτου συνέβησαν ἀμφότεραι πρὸς ἀλλήλας αἰστάσεις, ὥστε τὴν ἑτέραν ἐκ τῆς ἑτέρας ἀποδειξάσαι βασιλεία. Μάλιστα γὰρ ἂν οὕτως ἔν τε τῷ παρόντι παύσασθαι τὴν φιλονεικίαν, καὶ τὸν ἀποδειχθέντα πρὸς ἀμφοτέρους ἴσον γενέσθαι, τοὺς μὲν ὡς ἐλομένους ἀγαπῶντα, τοῖς δ' εὖνον ὄντα διὰ συγγένειαν. Ἐπιτρεψάντων δὲ προτέροις τοῖς Ῥωμαῖοις τῶν Σαβίνων τὴν αἴρεσιν, ἔδοξε μᾶλλον ἐλί-

σθαι Σαβίνον αὐτοὺς ἀποδείξαντας, ἢ παρασχεῖν Ῥωμαῖον ἐκείνων ἐλομένων. Καὶ βουλευσάμενοι καθ' ἑαυτοὺς ἀποδεικνύουσι ἐκ Σαβίνων Νουμᾶν Πομπήλιον, ἄνδρα τῶν μὲν εἰς Ῥώμην ἀπωχισμένων οὐ γενόμενον, γνώριμον δ' οὕτω δι' ἀρετὴν ὄντα πᾶσιν, ὥστε τῶν ἐλομένων προθυμότερον, ὀνομασθέντος αὐτοῦ, δέξασθαι τοὺς Σαβίνους. Φράσαντες οὖν τῷ δήμῳ τὰ δεδογμένα, πρέσβεις ἐκπέμπουσι πρὸς τὸν ἄνδρα κοινῇ τοὺς προτείνοντας ἀπ' ἀμφοτέρων, ἤκειν δεησομένους, καὶ παραλαβεῖν τὴν βασιλείαν. Ἦν δὲ πόλεως μὲν ὁ Νουμᾶς ἐπιφανοῦς ἐν Σαβίνοις τῆς Κύρρων, ἀπ' ἧς Κυρίτας Ῥωμαῖοι σφᾶς αὐτοὺς ἅμα τοῖς ἀναλφραθῆσι Σαβίνοις προσηγόρευσαν, υἱὸς δὲ Πομπωνίου, ἄνδρὸς εὐδοκίμου, τεσσάρων ἀδελφῶν νεώτατος· ἡμέρα δὲ γεγονώς, κατὰ δὴ τινα θεῖαν τύχην, ἐν ἣ τὴν Ῥώμην ἔκτισαν οἱ περὶ Ῥωμύλον· αὕτη δὲ ἐστὶ πρὸ δεκαμιάς καλανθῶν Μαΐων. Φύσει δὲ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν εὖ κεκραμένος τὸ ἦθος, εἰ μᾶλλον αὐτὸν ἐξημέρωσε διὰ παιδείας καὶ κακοπαθείας καὶ φιλοσοφίας· οὐ μόνον τὰ λουδοροῦμενα πάθη τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐδοκιμοῦσαν ἐν τοῖς βαρβάροις βίαν καὶ πλονεξίαν ἐκ ποδῶν ποιησάμενος, ἀνδρείαν δὲ ἀληθῆ τὴν ὑπὸ λόγου τῶν ἐπιθυμιῶν ἐν αὐτῷ κάθεξιν ἠγούμενος. Ἐκ δὲ τούτου, πᾶσαν οἰκοθεν ἅμα τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν ἐξελαύνων, παντὶ δὲ πολίτῃ καὶ ξένῳ χρῆσθαι παρέχων ἑαυτὸν ἄμεμπτον δικαστὴν καὶ σύμ-

βουλον, αὐτὸς δ' ἑαυτοῦ σχολάζοντι χρώμενος οὐδὲν πρὸς ἡδυσπαθείας καὶ πορισμοὺς, ἀλλὰ θεραπείαν θεῶν καὶ θεωρίαν διὰ λόγου φύσεώς τε αὐτῶν καὶ ἀυνάμεως, ὄνομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὥστε κατὰ Τάτιον τῶν ἐν Ῥώμῃ συμβασιλεύσαντα Ῥωμίλων, μιᾶς αὐτῷ θυγατρὸς αὔσης Τατίας, ποιήσασθαι γαμβρὸν ἐκείνον. Οὐ μὲν ἐπήρθη γε τῷ γάμῳ μετοικίσασθαι πρὸς τὸν πενθερὸν, ἀλλ' αὐτοῦ περιέπων πατέρα γηραιὸν ἐν Σαβίνοις ὑπέμενεν, ἅμα καὶ τῆς Τατίας ἐλομένης τὴν τοῦ ἀνδρὸς ιδιώτου ὄντος ἡσυχίαν πρὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ διὰ τὸν πατέρα τιμῆς καὶ δόξης. Αὕτη μὲν οὖν λέγεται τρίτῳ καὶ δεκάτῳ μετὰ τὸν γάμον ἔτει τελευτῆσαι.

IV. Ὁ δὲ Νουμᾶς ἐκλιπὼν τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς, ἀγραυλεῖν τὰ πολλὰ καὶ πλανᾶσθαι μόνος ἢ θελεῖν ἐν ἄλσεσι θεῶν, καὶ λειμῶσιν ἱεροῖς, καὶ τόποις ἐρήμοις ποιδύμενος τὴν διαίταν. Ὅθεν οὐχ ἥκιστα τῆς ἀρχῆς ὁ περὶ τῆς θεῆς ἔλαβα λόγος, ὡς ἄρα Νουμᾶς ἐκεῖνος οὐκ ἀδημονία τινὶ ψυχῆς καὶ πλάνῃ τὸν μετ' ἀνθρώπων ἀπολέλοιπε βίον, ἀλλὰ σεμνοτέρας γεγευμένος ὀμιλίας, καὶ γάμων θεῶν ἡξιωμένος, Ἡγερίᾳ δαίμονι συνὼν ἐρώση καὶ συνδιαιτώμενος, εὐδαιμόνων ἀνὴρ καὶ τὰ θεῖα πεπνυμένος γέγονεν. Ὅτι μὲν οὖν ταῦτα πολλοῖς τῶν πάντων παλαιῶν μύθων ἔοικεν, οὓς οἱ Φρύγες τε περὶ Ἄττεω, καὶ Βιθυνοὶ περὶ Ἡροδότου, καὶ περὶ Ἐνδυμίωνος Ἀρχάδες, ἄλλων τε πολλῶν εὐδαιμόνων δὴ τινῶν καὶ Θεοφιλῶν γενέσθαι δοκούντων, παραλαβόντες ἡγά-

πῆσων, οὐκ ἄδηλόν ἐστι. Καί ποῦ λόγος ἔχει, τὸν θεόν, οὐ φιλιππον, οὐδὲ φιλορην, ἀλλὰ φιλιάνθρωπον ὄντα, τοῖς διαφερόντως ἀγαθοῖς ἐθέλειν συνεῖναι, καὶ μὴ δυσχεραίνειν, μηδὲ ἀτιμάζειν ἀνδρὸς θείου καὶ σώφρονος ὁμιλίαν. Ὡς δὲ καὶ σώματος ἀνθρωπίνου καὶ ὥρας ἐστὶ τις θεῶ καὶ δαίμονι κοινωνία καὶ χάρις, ἔργον ἤδη καὶ τοῦτο πισθῆναι. Καίτοι δοκοῦσιν οὐκ ἀπιθάνως Αἰγύπτιοι διαιρεῖν, ὡς γυναικὶ μὲν οὐκ ἀδύνατον πνεῦμα πλησιάζει θεοῦ, καὶ τινὲς ἐντεκεῖν ἀρχὰς γενέσεως, ἀνδρὶ δὲ οὐκ ἔστι σύμμιξις πρὸς θεόν; οὐδὲ ὁμιλία σώματος. Ἄγνοοῦσι δὲ, ὅτι τὸ μίγνύμενον, ὧ μίγνυται, τὴν ἴσην ἀνταποδίδωσι κοινωνίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ φιλίαν γε πρὸς ἀνθρώπον εἶναι θεῶ, καὶ τὸν ἐπὶ ταύτῃ λεγόμενον ἔρωτα, καὶ φυόμενον εἰς ἐπιμέλειαν ἡθους καὶ ἀρετῆς, πρέπον ἂν εἴη. Καὶ οὐ πλημμελοῦσιν οἱ τὸν Φόρβαντα καὶ τὸν Ἰάκινθον καὶ τὸν Ἀδμητον ἐρωμένους Ἀπόλλωνος γεγονέναι μυθολογοῦντες, ὥσπερ αὖ καὶ τὸν Σικυῶνιον Ἰππόλυτον, ὧ δὴ καὶ, φασίν, δσάκις τύχοι διαπλέων εἰς Κίρρῳ ἐκ Σικυῶνος, αὐτῷ χρώσαν τὴν Πυθίαν, οἷον αἰσθανομένου τοῦ θεοῦ καὶ χαίροντος, ἀποθεσπίζειν τόδε τὸ ἠρῶον·

Καὶ δ' ἀδθ' Ἰππολύτοιο φίλον κάρη εἰς ἅλα βάλνει.
 Πινδάρον δὲ καὶ τῶν μελῶν ἐραστὴν γενέσθαι τὸν Πᾶνα μυθολογοῦσιν. Ἀπέδωκε δὲ τινα τιμὴν καὶ Ἀρχιλόχῳ καὶ Ἡσιόδῳ τελευτήσασι διὰ τὰς Μούσας τὸ δαιμόνιον. Σοφοκλεῖ δὲ καὶ ζῶντι τὸν

Ἀσκληπιὸν ἐπιξενωθῆναι λόγος ἐστὶ, πολλὰ μέχρι δεῦρο διασώζων τεκμήρια· καὶ τελευτήσαντι τυχεῖν ταφῆς ἄλλος θεὸς, ὡς λέγεται, παρέσχεν. Ἄρα οὖν ἄξιόν ἐστι, ταῦτα συγχωροῦντας ἐπὶ τούτων, ἀπιστεῖν, εἰ Ζαλεῦκῳ, καὶ Μίνῳ, καὶ Ζωροάστρῃ, καὶ Νουμᾶ, καὶ Λυκούργῳ, βασιλείας κυβερωῦσι, καὶ πολιτείας διακοσμοῦσιν, εἰς τὸ αὐτὸ ἐφοῖτα τὸ δαιμόνιον; Ἡ τούτοις μὲν εἰκὸς ἐστὶ καὶ σπουδάζοντας θεοὺς ὁμιλεῖν, ἐπὶ διδασκαλίᾳ καὶ παραινέσει τῶν βελτίστων, ποιηταῖς δὲ καὶ λυρικοῖς μινυρίζουσιν, εἴπερ ἕρα, χρῆσθαι παίζοντας· εἰ δὲ λέγει τις ἄλλως, κατὰ Βακχυλίδην, Πλατεῖα κέλευθος. Οὐδὲ γὰρ ἄτερος λόγος ἔχει τι φαῦλον, ὃν περὶ Λυκούργου καὶ Νουμᾶ καὶ τοιούτων ἄλλων ἀνδρῶν λέγουσιν, ὡς δυσκάθεκτα καὶ δυσάρεστα πλήθη χειρούμενοι, καὶ μεγάλας ἐπιφέροντες ταῖς πολιτεαῖς καινοτομίας, προσεποιήσαντο τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ δόξαν, αὐτοῖς ἐκείνοις, πρὸς οὓς ἐσχηματίζοντο, σωτήριον οὔσαν.

V. Ἀλλὰ γὰρ ἔτος ἤδη διατελοῦντι τῷ Νουμᾶ τεσσαρακοστὸν, ἤκον ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις παρκαλοῦντες ἐπὶ τὴν βασιλείαν. Τοὺς δὲ λόγους ἐποίησατο Πρόκλος καὶ Οὐέλεσος, ὧν πρότερον ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος αἰρήσεσθαι τὸν ἕτερον βασιλέα· Πρόκλῳ μὲν τῶν Ῥωμύλου λαῶν, Οὐέλεσῳ δὲ τῶν Τατίου μάλιστα προσεχόντων. Οὗτοι μὲν οὖν βραχεία διελέχθησαν, οἰόμενοι τῷ Νουμᾶ τὴν συντυχίαν εἰσπαζομένῳ γεγονέναι· ἦν δ' οὐ μικρὸν, ὡς εἶπεν,

ἔργον, ἀλλὰ καὶ λόγων πολλῶν καὶ δεήσεως, τὸ
 πείσαι καὶ μεταστῆσαι γνώμην ἀνδρὸς ἡσυχία καὶ
 εἰρήνῃ βεβιωκότος εἰς ἀρχὴν πόλεως τρόπον τινα
 γεγεννημένης πολέμου καὶ συνηυξημένης. Ἐλέγην οὖν
 τοῦ τε πατρὸς αὐτοῦ παρόντος, καὶ Μαρκίου, τῶν
 συγγενῶν ἐνός, ὡς „Πᾶσα μὲν ἀνθρωπίνου βίου με-
 ταβολή, σφαλερόν· ὧ δὲ μήτ' ἄπεισί τι τῶν ἱκα-
 νῶν, μήτι μωμπτόν ἐστί τι τῶν παρόντων, τοῦτον
 εὐδὲν ἄλλο, πλὴν ἄνοια, μετακοσμί καὶ μεθίστη-
 σιν ἐκ τῶν συνηθῶν· οἷς κἂν εἰ μηδὲν ἕτερον προσ-
 εῖη, τῷ βεβαιότερῳ διαφέρει τῶν ἰσθίων. Ἄλλ'
 οὐδ' ἄδηλα τὰ τῆς βασιλείας τοῖς Ῥωμύλου τεκμαι-
 ρομένῳ παθήμασιν, ὡς πονηρὰν μὲν αὐτὸς ἔλαβε
 δόξαν, ἐπιβουλεύσαι τῷ συνάρχοντι Τατίῳ, πονη-
 ρὰν δὲ τοῖς ὁμοτίμοις περιποίησεν, ὡς ἀνηγήμενος
 ὑπ' αὐτῶν. Καί τοι Ῥωμύλον μὲν οὗτοι παῖδα θεῶν
 ὑμνοῦσι φήμαις, καὶ τροφήν τινα δαιμόνιον αὐτοῦ
 καὶ σωτηρίαν ἄπιστον ἔτι νηπίου λέγουσιν. Ἐμοὶ
 δὲ καὶ γένος θνητῶν ἐστί, καὶ τροφή καὶ παιδεύ-
 σις ὑπ' ἀνθρώπων, ὧν οὐκ ἀγνοεῖτε, γεγεννημένη·
 τὰ δ' ἐπαινούμενα τοῦ τρόπου, βασιλεύειν πόρρω
 μέλλοντος ἀνδρὸς, ἡσυχία τε πολλή καὶ διατριβή
 περὶ λόγους ἀπράγμονας, ὃ τε δεινὸς οὗτος καὶ
 σύντροφος εἰρήνης ἔρος καὶ πραγμάτων ἀπολέμων, καὶ
 ἀνθρώπων ἐπὶ τιμῇ θεῶν καὶ φιλοφροσύναις εἰς τὸ
 αὐτὸ συνδόντων, τὰ δ' ἄλλα καθ' ἑαυτοῦς γιωρ-
 γούντων, ἢ νεμόντων. Ἐμὴν δὲ, ὡς Ῥωμαῖοι, πολ-
 λούς μιν ἴσως ἀβουλήτους ἀπολείλουτε πολέμους Ῥω-

μύλος, οἷς ἀντεριδόντος ἢ πόλις ἐμπύρου δεῖται βασιλέως καὶ ἀκμάζοντος· πολλὴ δὲ καὶ συνήθεια καὶ προθυμία δι' εὐτυχίαν γέγονε τῷ δήμῳ, καὶ οὐδένα λείληθεν αὐξισθαι καὶ κρατεῖν ἑτέρων βουλόμενος· ὥστε καὶ γέλως ἂν εἴη τὰμὰ, θεραπεύοντος θεοῦς, καὶ δίκην τιμῆν, βίαν δὲ καὶ πόλεμον ἐχθραίνειν διδάσκοντος πόλιν, στρατηλάτου μᾶλλον ἢ βασιλέως δεομένην.“

VI. Τοιοῦτοις λόγοις ἀφοσιουμένου τὴν βασιλείαν τοῦ ἀνδρός, οἱ τε Ῥωμαῖοι πῦσαν ἐποιοῦντο σπουδῆν, ἀντιβολοῦντες καὶ δεόμενοι μὴ σφᾶς αὐθις εἰς στάσιν ἐμβαλεῖν καὶ πόλεμον ἐμφύλιον, οὐκ ὄντος ἑτέρου, πρὸς ὃν ἀμφότεραι συννεύσουσιν αἰστιάσεις· ὃ τε πατήρ καὶ ὁ Μάρκιος, ἐκείνων μεταστάντων, ἴδια προσκείμενοι τὸν Νουμῶν ἐπειθον δέχεσθαι μέγα καὶ θεῖον δῶρον. „Εἰ δὲ αὐτὸς οὔτε πλούτου· δέη δι' αὐτάρκειαν, οὔτε δόξαν ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἐζήλωκας, κρείσσονα τὴν ἀπ' ἀρετῆς ἔχων, ἀλλ' ὑπηρεσίαν γε θεοῦ τὸ βασιλεύειν ἠγούμενος, ὅς γ' ἀνίστησι καὶ οὐκ εἴα κείσθαι καὶ ἀργεῖν τὴν ἐν σοὶ τοσαύτην δικαιοσύνην, μὴ φεῦγε, μηδὲ ἀποδίδρασκε τὴν ἀρχὴν, ἀνδρὶ φρονίμῳ πράξεων καλῶν καὶ μεγάλων οὔσαν χώραν· ἐν ἧ καὶ θεραπεῖαι θεῶν μεγαλοπρεπεῖς εἰσι, καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἀνθρώπων ἡμερώσεις ῥᾶστα καὶ τάχιστα μετακοσμουμένῳ ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος. Οὔτοι καὶ Τάτιον ἔστερξαν ἐπὶ τὴν ἡγεμόνα, καὶ τὴν Ῥωμύλου μνήμην ἀποθειοῦσαι ταῖς τιμαῖς. Τίς δὲ οἶδεν,

εἰ καὶ νικῶντι δῆμῳ πόλεμος κόρος ἔσται, καὶ με-
στοὶ θριάμβων καὶ λαφύρων γεγονότες, ἡγεμόνα
πρῶτον καὶ δίκης ἑταῖρον ἐπ' εὐνομίᾳ καὶ εἰρήνῃ πο-
θεύουσιν; Εἰ δὲ δὴ καὶ παντάπασιν ἀκρατῶς ἔχουσι
καὶ μαντικῶς πρὸς πόλεμον, ἄρ' οὐχὶ βέλτιον ἄλλα-
χόσε τὴν ὁρμὴν αὐτῶν τρέπειν, διὰ χειρὸς ἔχοντα
τὰς ἡνίας, τῇ δὲ πατρίδι καὶ παντὶ τῷ Σαβίνων
ἔθνει σύνδεσμον εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς πόλιν ἀ-
κμάζουσαν καὶ δυνατὴν γενέσθαι;" Τούτοις προσῆν,
ὡς λέγεται, σημεῖά τε χρηστὰ, καὶ σπουδὴ τῶν πο-
λιτῶν, καὶ ζῆλος, ὡς ἐπέθυοντο τὴν πρεσβείαν, δειο-
μένων βαδίζειν καὶ παραλαμβάνειν τὴν βασιλείαν
ἐπὶ κοινωνίᾳ καὶ συγκράσει τῶν πολιτῶν.

VII. Ὡς οὖν ἐδίδοκτο, θύσας τοῖς θεοῖς, προῆ-
γεν εἰς τὴν Ῥώμην. Ἀτήντα δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆ-
μος, ἔρωτι θαυμαστοῦ τοῦ ἀνδρός· εὐφημίαι τε
πρέπουσαι γυναικῶν ἐγίνοντο καὶ θυσίαι πρὸς ἱε-
ροῖς, καὶ χαρὰ πάντων, ὥσπερ σὺ βασιλεῖα τῆς πό-
λεως, ἀλλὰ βασιλείαν δεχομένης. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν
ἀγορὰν κατέστησαν, ὁ μὲν ταῖς ὄραις ἐκείναις συν-
ελληχῶς μεσοβασιλεὺς Σπόριος, Οὐέτιος ψῆφον
ἐπίδωκε τοῖς πολίταις, καὶ πάντες ἤνεγκαν· προσ-
φερομένων δ' αὐτῷ τῶν βασιλικῶν παρασήμων, ἐπι-
σχεῖν κελεύσας, ἔφη δεῖσθαι καὶ θεοῦ τὴν βασιλείαν
ἐμπεδοῦντος αὐτῷ. Παραλαβὼν δὲ μάντις καὶ ἱε-
ρεῖς, ἀνέβαινον εἰς τὸ Καπιτώλιον· Ταρπήϊον αὐ-
τὸ λόφον οἱ τότε Ῥωμαῖοι προσηγόρευον. Ἐνταῦ-

Θα τῶν μάντιων ὁ πρωτεύων, τὸν μὲν εἰς μεσημβρίαν τρίψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παραστάς ἐξόπισθεν, καὶ τῇ δεξιᾷ τῆς κεφαλῆς ἐφαπτόμενος αὐτοῦ, κατηύξατο, καὶ περιεσκόπει τὰ παρὰ τῶν θῶν ἐν οἰωνοῖς ἢ συμβόλοις προφαινόμενα, πανταχόσε τὰς ὄψεις περιφέρων. Σιγῇ δ' ἄπιστος ἐν πλήθει τοσούτῳ τὴν ἀγορὰν κατέχευε, καρδοκοῦντων καὶ συναιωρουμένων τῷ μέλλοντι, μέχρις οὗ προῦφάνησαν ὄρνιθες ἀγαθοί, καὶ δεξιοὶ ἐπάπτησαν. Οὕτω δὲ τὴν βασιλικὴν ἀναλαβὼν ἐσθῆτα κατέβαινε Νουμᾶς εἰς τὸ πλήθος ἀπὸ τῆς ἄκρας. Τότε δὲ καὶ φῶναι καὶ δεξιώσεις ἦσαν ὡς εὐσεβίστατον καὶ θεοφιλέστατον δεχομένων. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν, πρῶτον μὲν τὸ τῶν τριακοσίων δορυφόρων σύστημα διέλυσεν, οὓς Ῥωμύλος ἔχων ἀεὶ περὶ τὸ σῶμα Κέλεφας προσηγόρευσεν, ὅπερ ἐστὶ ταχεῖς· οὔτε γὰρ ἀπιστεῖν πιστεύουσιν, οὔτε βασιλεύειν ἀπιστούντων ἠξίου. Δεύτερον δὲ, τοῖς οὖσιν ἱεραῖσι Διὸς καὶ Ἄρεος τρίτον Ῥωμύλου προσκατέστησεν, ὃν Φλαμῆνα Κυρινάλιον ὠνόμασεν. Ἐκάλουν δὲ καὶ τοὺς προγενεστέρους Φλαμίνας, ἀπὸ τῶν περικρανίων πύλων, οὓς ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι, πилаμένας τινὰς ὄντας, ὡς ἱστοροῦσι, τῶν Ἑλληνικῶν ὀνομάτων τότε μᾶλλον, ἢ νῦν, τοῖς Λατίνοις ἀνακεκραμένων. Καὶ γὰρ ὡς ἐφόρον οἱ βασιλεῖς λαίνας, ὁ Ἰόβας χλαίνας φησὶν εἶναι, καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερωῖ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παιδα λέγεσθαι Κάμιλλον, ὡς καὶ τὸν Ἑρμῆν οὕτως εἶποι

τῶν Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς διακονίας προσηγόρευον.

VIII. Ταῦτα δὲ ὁ Νουμᾶς ἐπ' εὐνοίᾳ καὶ χάριτι τοῦ δήμου πολιτευσάμενος, εὐθύς ἐπεχείρει τὴν πόλιν, ὥσπερ σιδήρον, ἐκ σκληρᾶς καὶ πολυμικῆς, μαλακωτέραν ποιῆσαι καὶ δικαιοτέραν. Ἀτεχνῶς γάρ, ἣν Πλάτων ἀποκαλεῖ φλεγμαίνουσαν πόλιν, ἐκίνη τότ' ἦν, συστῆσα μὲν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τόλμη τινὶ καὶ παραβόλῳ θρασυτήτι τῶν θρασυτάτων καὶ μαχιμωτάτων ἐκὶ παντοχόθεν ὠσαμένων, ταῖς δὲ πολλαῖς στρατείαις καὶ ταῖς συνεχέσι πολέμοις τροφῇ χρησαμένη καὶ αὐξήσει τῆς δυνάμεώς, καὶ, καθάπερ τὰ καταπηγνύμενα τῷ σείσθαι μᾶλλον ἐδράζεται, ῥώννυσθαι δοκοῦσα διὰ τῶν κινδύνων. Οὕτω δὲ μετέωρον καὶ τετραχυμένον δῆμον οὐ μικρᾶς οὐδὲ φαύλης οἰόμενος εἶναι πραγματείας μεταχειρίσασθαι καὶ μετακοσμήσαι πρὸς εἰρήνην, ἐπηγάγετο τὴν ἀπὸ τῶν θεῶν βοήθειαν, τὰ μὲν πολλὰ θυσίαις καὶ πομπαῖς καὶ χορείαις, ἃς αὐτὸς ὠργίασε καὶ κατέστησεν, ἅμα σεμνότητι διαγωγῆν ἐπίχαριν καὶ φιλόανθρωπον ἡδονὴν ἐχοῦσαις, δημαγωγῶν καὶ τιθασσύνων τὸ θυμοειδὲς καὶ φιλοπόλεμον. Ἔστι δ' ὅτε καὶ φόβους τινὰς ἀπαγγέλλων παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ φάσματα δαιμόνων ἀλλόκοτα καὶ φωνὰς οὐκ εὐμενεῖς, ἐδούλου καὶ ταπεινὴν ἐποιεῖ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὑπὸ δεισιδαιμονίας. Ἐξ ὧν καὶ μάλιστα λόγον ἔσχεν ἡ σοφία καὶ ἡ παιδείυσις τοῦ ἀνδρός, ὡς Πυθαγόρα συγγεγονότος. Μέγα γάρ

ἦν μέρος, ὡς ἐκείνω τῆς φιλοσοφίας, καὶ τούτω τῆς πολιτείας ἢ περὶ τὸ θεῖον ἀγιστία καὶ διατριβή. Λέγεται δὲ καὶ τὸν ἔξωθεν ὄγκον καὶ σχηματισμὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς Πυθαγόρα διανοίας περιβαλλέσθαι. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος αἰσθόν τε δοκεῖ πρᾶναι φωναῖς τισιν ἐπιστήσας καὶ καταγαγὼν ὑπεριπτύμενον, τὸν τε μηρὸν ὑποφῆναι χρυσοῦν Ὀλυμπιάσι διαπορευόμενος τὴν πανήγυριν. Ἄλλας τε τερατώδεις μηχανὰς αὐτοῦ καὶ πράξεις ἀναγγέλλουσιν· ἐφ' αἷς καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος ἔγραψε·

Πυθαγόρην δὲ γόητας ἀποκλίνοντ' ἐπὶ δόξας, Θῆρη ἐπ' ἀνθρώπων, σεμνηγορίας ὀαριστήν. Τῷ δὲ Νουμᾷ δρᾶμα θεᾶς τινος ἢ νύμφης ὄρειας ἔρωσι ἦν, καὶ συνουσία πρὸς αὐτὸν ἀπόρρητος, ὥσπερ εἴρηται, καὶ κοιναὶ μετὰ Μουσῶν διατριβαί. Τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν μαντευμάτων εἰς Μούσας ἀνήγε, καὶ μίαν Μοῦσαν ἰδίως καὶ διαφερόντως ἐδίδαξε σέβασθαι τοὺς Ῥωμαίους, Τακίαν προσαγορεύσας, οἷον σιωπηλὴν, ἢ ἐνεάν· ὅπερ εἶναι δοκεῖ τὴν Πυθαγόρειον ἀπομνημονεύοντος ἔχεμυθίαν καὶ τιμῶντος. Ἔστι δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀφιδρυμάτων νομοθετήματα παντάπασιν ἀδελφὰ τῶν Πυθαγόρου δογμάτων. Οὔτε γὰρ ἐκεῖνος αἰσθητὸν, ἢ παθητὸν, ἀόρατον δὲ καὶ ἀκήρατον καὶ νοητὸν ὑπελήμβανεν εἶναι τὸ πρῶτον· οὗτός τε διεκώλυσεν ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον εἰκόνα θεοῦ Ῥωμαίους νομίζειν. Οὐδ' ἦν παρ' αὐτοῖς οὔτε γραπτὸν, οὔτε πλαστὸν εἶδος θεοῦ πρότερον· ἀλλ' ἐν ἑκατὸν

ἐβδωμήματα τοῖς πρώτοις ἔτσι ναοὺς μὲν ἀποδο-
 μούμενοι, καὶ βασιλάδας ἰστέατες, ἄγαλμα
 δ' οὐδὲν ἔμμορφον ποιούμενοι διατέλουν· ὡς αὐτὰ
 ὅσιον ἀφαιροῦν τὰ βελτίονα τοῖς χεῖροισιν, οὐτ'
 ἐφάπτεσθαι θεῶν δυνατὸν ἄλλως ἢ νοίσει. Κο-
 μιδῇ δὲ καὶ τῶν τῶν Διῶν ἔχει η τῆς Πυθαγορι-
 κῆς ἀμαρτίας· ἀναίμακτοι γὰρ ἦσαν αἱ γε πολλαί,
 δι' ἀλφίτου καὶ σπονδῆς καὶ τῶν εὐτελειστίων πε-
 ποιημένοι. Χειρὶς δὲ τούτων, ἑτέροις ἔξωθεν ἐπα-
 γωνίζονται τριμησίους οἱ τὸν ἄνδρα τῷ ἄνδρι συνα-
 κειῶντες. Ἄν' ἐν μὲν ἔστω, ὅτι Πυθαγόρου τῆ πο-
 λιτεία Ῥωμαῖοι προσέγραψαν, ὡς ἰστέατην Ἐπι-
 χαρμος ὁ κομικὸς ἐν τινι λόγῳ πρὸς Ἀντήνορα γε-
 γραμμένῳ, παλαιὸς ἀνὴρ, καὶ τῆς Πυθαγορικῆς
 διατριβῆς μετεσχηκὸς· ἕτερον δὲ, ὅτι τεσσαίρων
 υἱῶν βασιλεῦ Νουμῶ γενόμενον, ἔνα Μάμερκον ἐπὶ
 τῷ Πυθαγόρου παιδί προσηγόρευεν. Ἀπ' ἐκείνου
 δὲ καὶ τὸν Αἰμιλίον οἶκον ἀναμειχθέντα τοῖς πατρι-
 κίσις ἀνομασθῆναι φασιν, οὕτως ὑποκοριζομένου
 τοῦ βασιλέως τὴν ἐν τοῖς λόγοις τοῦ ἀνδρός αἰμυ-
 λίαν καὶ χάριν. Αὐτοὶ δ' ἀκηκόαμεν πολλῶν ἐν Ῥώ-
 μη διεξόντων, ὅτι Ῥωμαῖοις ποτὲ χρησιμοῦ γενο-
 μένου τὸν φρονιμώτατον καὶ τὸν ἀνδρείωτατον Ἑλ-
 λήνων ἰδρύασθαι παρ' αὐτοῖς, ἔστησαν ἐπὶ τῆς
 ἀγορᾶς ἐπὶ πέντε χαλκᾶς δύο, τὴν μὲν Ἀλκιβιάδου,
 τὴν δὲ Πυθαγόρου. Ταῦτα μὲν οὖν ἀμφισβητήσεως
 ἔχοντα πολλάς, καὶ τὸ κινεῖν διὰ μακροτέρων, καὶ
 τὸ πιστῶσθαι, μετριμύδους ἐστὶ φιλονεικίας.

ΙΧ. Νουμᾶ δὲ καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων, οὓς Πον-
 τίφικας καλοῦσι, διάταξιν καὶ κατάστασιν ἀποδι-
 δόσασι, καὶ φασιν αὐτὸν ἓνα τούτων τὸν πρῶτον γε-
 γονέναι. Κεκλήσθαι δὲ τοῦς Ποντίφικας, οἱ μὲν, ὅτι
 τοὺς θεοὺς θεραπεύουσι, δυνατοὺς καὶ κυβίλους ἀπάν-
 των ὄντας· ὁ γὰρ δυνατὸς ὑπὸ Ῥωμαίων ὀνομάζε-
 ται ποτήης· ἕτεροι δὲ φασι, πρὸς ὑπεξαίρεσιν γεγο-
 γέναι τοῦνομα τῶν δυνατῶν, ὡς τοῦ νομοθέτου τὰς
 δυνατὰς ἐπιτελεῖν ἱερουργίας τοὺς ἱερεῖς κελεύοντος,
 ἃν δ' ἤ τι κώλυμα μείζον, οὐ συκοφαντοῦντος. Οἱ
 δὲ πλείστοι μάλιστα καὶ τὸ γελῶμενον τῶν ὀνομάτων
 δοκιμάζουσιν, ὡς οὐδὲν ἄλλ' ἢ γεφυροποιοὺς τοὺς
 ἄνδρας ἐπικληθέντας ἀπὸ τῶν ποιουμένων περὶ τὴν
 γέφυραν ἱερῶν, ἁγιωτάτων καὶ παλαιωτάτων ὄντων·
 ποντέμ γὰρ οἱ Λατῖνοι τὴν γέφυραν ὀνομάζουσιν.
 Ἔναι μέντοι καὶ τὴν τήρησιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐπι-
 σκευὴν, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀκινήτων καὶ πατρίων
 ἱερῶν, προσήκουσαν τοῖς ἱερεῦσιν. Οὐ γὰρ θεμιτὸν,
 ἀλλ' ἐπάρατον ἡγῆσθαι Ῥωμαίους τὴν κατάλυσιν
 τῆς ξυλίνης γεφύρας. Λέγεται δὲ καὶ τὸ πάμπαν
 ἄνευ σιδήρου κατὰ δὴ τι λόγιον συγγεγομφοῦσθαι
 διὰ τῶν ξύλων. Ἡ δὲ λιθίνη πολλοῖς ὕστερον ἐξειρ-
 γάσθη χρόνοις ὑπ' Αἰμιλίου ταμιέοντος. Οὐ μὲν
 ἀλλὰ καὶ τὴν ξυλίνην τῶν Νουμᾶ χρόνων ἀπολείπε-
 σθαι λέγουσιν, ὑπὸ Μαρκίου τοῦ Νουμᾶ θυγατρὶ-
 δοῦ βασιλεύοντος ἀποτελεσθεῖσαν. Ὁ δὲ μέγιστος
 τῶν Ποντιφίκων, οἷον ἐξηγητοῦ καὶ προφήτου, μάλ-
 λον δὲ ἱεροφάντου τάξιν ἐπέχει, οὐ μόνον τῶν δημο-

σία θρωμένων επιμελούμενος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίᾳ
 θύοντας ἐπισκοπῶν, καὶ κολύων παρεμβαίνων τὰ
 νενομισμένα, καὶ διδάσκων, ὅτου τις δόειτο πρὸς
 θεῶν τιμῆν, ἢ παραίτησιν. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἱερῶν
 παρθένων ἐπίσκοπος, ἄς Ἐστιάδας προσαγορευού-
 σιν. Νουμᾶ γὰρ δὴ καὶ τὴν τῶν Ἐστιάδων παρθέ-
 νων καθιέρωσιν, καὶ ὅλως τὴν περὶ τὸ πῦρ τὸ ἄθά-
 νατον, ἃ φυλάττουσιν αὐταί, θεραπείαν τε καὶ τι-
 μὴν ἀποδιδοῦσιν, εἴτε ὡς καθαρὰν καὶ ἄφθαρτον
 τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν ἀκηράτοις καὶ ἀμίαντοις πα-
 ρατιθεμένου σώμασιν, εἴτε τὸ ἄκαρπον καὶ ἄγονον
 τῇ παρθενίᾳ συνοικιοῦντος. Ἐπεὶ τοι τῆς Ἑλλάδος,
 ὅπου πῦρ ἄσβεστόν ἐστιν, ὡς Πυθοῖ καὶ Ἀθήνη-
 σιν, οὐ παρθένοι, γυναῖκες δὲ πεπανμέναί γάμων
 ἔχουσι τὴν ἐπιμέλειαν. Ἐὰν δὲ ὑπὸ τύχης τινὸς
 ἐκλίπη, καθάπερ Ἀθήνησι μὲν, ἐπὶ τῆς Ἀριστιώνας
 λέγεται τυραννίδος ἀποσβεισθῆναι τὸν ἱερὸν λύχνον,
 ἐν Δελφοῖς δὲ, τοῦ ναοῦ καταπρησθέντος ὑπὸ τῶν
 Μήδων, περὶ δὲ τὰ Μυθριδατικὰ καὶ τὸν ἐμφύλιον
 Ῥωμαίων πόλεμον, ἅμα τῷ βωμῷ καὶ τὸ πῦρ ἠφα-
 νίσθη, οὐ φασὶ διῆν ἀπὸ ἑτέρου πυρὸς ἐναύεσθαι,
 καινὸν δὲ ποιεῖν καὶ νέον, ἀνάπτοντας ἀπὸ τοῦ ἡλίου
 φλόγα καθαρὰν καὶ ἀμίαντον. Ἐξάπτουσι δὲ μάλ-
 ιστα τοῖς σκαφείοις, ἃ κατασκευάζεται μὲν ἀπὸ
 πλευρᾶς ἰσσημελοῦς ὀρθογωνίου τριγώνου κοιλαιώ-
 μενα, συννεύει δ' εἰς ἓν ἐκ τῆς περιφερείας κέντρον.
 Ὅταν οὖν θέσιν ἐναντίαν λάβῃ πρὸς τὸν ἥλιον,
 ὥστε τὰς ἀγῶας πανταχόθεν ἀναπτομένας ἀθροί-

ζισθαι και συμπλέκεσθαι πρὸς τὸ κέντρον, αὐτὸν τε διακρίνει τὸν αἶρα λεπτινόμενον, καὶ τὰ κοσφοδρατα καὶ ξηρότατα τῶν προστιθεμένων ὀξείως ἀνάκειται κατὰ τὴν ἀντέρευσιν, σῶμα καὶ πληγὴν παρῴδη τῆς αὐγῆς λαμβανούσης. Ἐνιοὶ μὲν οὖν οὐδὲν ὑπὸ τῶν ἱερῶν παρθένων ἀλλ' ἢ τὸ ἄσβεστον ἐπιτο φρουρεῖσθαι πῦρ νομίζουσιν· ἔνιοι δὲ εἶναι τινα φασὶν ἀθίατα τοῖς ἄλλοις ἱερὰ κρυπτόμενα, περὶ ἃν ὅσα καὶ πυθέσθαι καὶ φράσαι θεμιτὸν, ἐν τῷ Κομύλλου βίῳ γέγραπται.

Κ. Πρῶτον μὲν οὖν ὑπὸ Νουμᾶ καθιερωθῆναι λέγουσι Γεγανίαν καὶ Βεργηλίαν, δεύτερον δὲ Καμουληίαν καὶ Ταρπηίαν· ὕστερον δὲ Σεργίου δύο προσθέντος ἄλλας τῷ ἀριθμῷ, διατηρεῖσθαι μέχρι τῶν χρόνων τούτων τὸ πλήθος. Ὡρίσθη δὲ καὶς ἱερῶν παρθένοισι ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀγνεία σφραγιζομένης, ἐν ἣ τὴν μὲν πρώτην δεκαετίαν, ἃ χρὴ θραῦν μανθάνουσι· τὴν δὲ μέσην, ἃ μεμαθήκασι θραῦσι· τὴν δὲ τρίτην, ἔτερας αὐταὶ διδάσκουσιν. Εἶτα ἀνῆται τῇ βουλομένῃ μετὰ τὸν χρόνον τούτον ἤδη καὶ γάμου μεταλαμβάνειν, καὶ πρὸς ἕτερον τροπέσθαι βίον, ἀπαλλαγείη τῆς ἱερουργίας. Λέγονται δὲ οὐ πολλοὶ ταύτην ἀσπάσασθαι τὴν ἄδειαν, οὐδὲ ἀσπασαμέναις χρηστὰ πράγματα συντυχεῖν, ἀλλὰ μετανοῆσαι καὶ κατηφεία συνοῦσαι τὸν λοιπὸν βίον, ἐμβαλεῖν τὰς ἄλλας εἰς δεισιδαιμονίαν, ὥστε μέχρι γήρως καὶ θανάτου διατελεῖν ἐγκαταφερούσας καὶ παρθενενομένας. Τιμᾶς δὲ μεγάλας ἀπίδωκεν αὐ-

ταῖς· ὡν ἕστι καὶ τὸ διαθῆσθαι ζῶντος ἐξίνασι πα-
 τρός, καὶ τὰλλα πράττειν ἄνευ προσταίτου διαγού-
 σαις, ὥσπερ αἱ τρέπαιδες· Εὐβδουχοῦνται δὲ προϋού-
 σαι· καὶ ἀχαίρουν τὴν πρὸς θάνατον αὐτομάτως
 συνείησιν, οὐκ ἀναίρηται. Αὐτὴ δὲ ὑπομόσαι τὴν
 παρθένον, ἀκούσασιν καὶ τυχαίαν γεγονέναι, καὶ οὐκ
 ἐξοπλήθεις τὴν ἀπάντησιν. Ὁ δὲ ὑπελάθων κομιζο-
 μένος ὑπὸ τὸ φορεῖον ἀποθήσεται. Κόλασις δὲ τῶν
 μὲν ἄλλων ἀμαρτημάτων, πληγαὶ ταῖς παρθένοις,
 τοῦ μεγίστου Παντίφικος· καλεῖσθαι ἔστιν ὅτι καὶ
 γυμνῆ· τὴν πλημμελήσασιν, ὁδότης ἐν παιωνσίᾳ
 παρατεινομένης. Ἡ δὲ τὴν παρθενίαν κατασχύσασα,
 ζῶσα καταρύττεται παρὰ τὴν Καλλίην λεγομένην
 πύλην· ἐν ἣ ἔστι τις ἀνάξ της πόλεως ὄφρως γεώ-
 δης, παραστίνουσα πόρῳ· καλεῖται δὲ χῆμα· δια-
 λέκτωρ τῆς Δαίμων. Ἐνταῦθα κατασκευάζεται κατὰ
 γαίης οἶκος οὐ μέγας, ἔχων ἄνοιχτον κατάβασιν.
 Κεῖται δὲ ἐν αὐτῷ πλίνη τε ὑπεστρωμένη, καὶ λίχνος
 κειόμενος, ἄπραχαι τε τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκασίων
 βραχδεία· τινες· οἷον ἄρτος, ὕδωρ, ἐν ἀγγείοις γάλα,
 ἔλαιον· ὥσπερ ἀροισιμίων τὰ μὴ λιμῶ διαφθεί-
 ρειν σῶμα ταῖς μεγύταταις καθιερωμένον ἀχιστείαις.
 Αὐτὴν δὲ τὴν κολαζομένην εἰς φορεῖον ἐνθάδενοι,
 καὶ κατασκευάσαντες ἔξωθεν, καὶ καταλαβόντες ἑμῶ-
 σιν, ὡς μὴδὲ φωνὴν ἐξάκουστον γενέσθαι, κομιζουσι,
 δι' ἀγορᾶς. Ἐξίστασθαι δὲ πάντες σιωπῆ καὶ παρα-
 πέμπουσιν· ἄρ' ὁμοιοί μετὰ τινος δεινῆς κατηφείας·
 οὐδέ ἔστιν ἕτερον θάμα φρικτώτερον, οὐδ' ἡμέραν

ἡ πόλις ἄλλην ἄγει στυγνοτέραν ἐκείνης, Ὅταν δὲ πρὸς τὸν τόπον κομισθῇ τὸ φορεῖον, οἱ μὲν ὑπερέ-
 ται τοὺς θεσμοὺς ἐξέλυσαν, ὁ δὲ τῶν ἱερέων ἑξαρχος
 εὐχὰς τινὰς ἀπορρήτους ποιησάμενος, καὶ χεῖρας
 ἀνατείνας θεοῖς πρὸ τῆς ἀνάγκης, ἐξάγει συγκεκα-
 λυμένην, καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος εἰς τὸ οἶκη-
 μα κάτω φερούσης. Εἴτ' αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται με-
 τὰ τῶν ἄλλων ἱερέων τῆς δὲ καταβάθης, ἣ τε κλίμαξ
 ἀναιρεῖται, καὶ κατακρύπτεται τὸ οἶκημα, γῆς πολ-
 λῆς ἄνωθεν ἐπιφορουμένης, ὥστ' ἰσόπεδον τῷ λοι-
 πῷ χώματι γενέσθαι τὸν τόπον. Οὕτω μὲν αἱ προί-
 μεναι τὴν ἱεράν παρθενίαν κολάζονται.

XI. Νουμᾶς δὲ λέγεται καὶ τὸ τῆς Ἑστίας ἱερὸν
 ἐγκύκλιον περιβαλίσθαι τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ φρουρὰν
 ἀπομιμούμενος οὐ τὸ σχῆμα τῆς γῆς ὡς Ἑστίας οὐ-
 σης, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος κόσμου, οὐ μέσον οἱ Πυ-
 θαγορικοὶ τὸ πῦρ ἰδρῦσθαι νομίζουσι, καὶ τοῦτο
 Ἑστίαν καλοῦσι καὶ μονάδα· τὴν δὲ γῆν, οὔτε ἀκί-
 νητον, οὔτ' ἐν μέσῳ τῆς περιφορᾶς οὔσαν, ἀλλὰ
 κύκλῳ περὶ τὸ πῦρ αἰώρουμένην, οὔτε τῶν τιμω-
 τάτων οὐδὲν, οὔτε τῶν πρώτων τοῦ κόσμου μορίων
 ὑπάρχειν. Ταῦτά δὲ καὶ Πλάτωνα φασὶ πρεσβύτην
 γενόμενον διανενοῆσθαι περὶ τῆς γῆς ὡς ἐν ἑτέρῳ
 χώρῃ καθεστῶσης, τὴν δὲ μίσην καὶ κυριωτάτην
 ἐτέρῳ τινὶ κρείττονι προσήκουσαν.

XII. Οἱ δὲ Ποντίφικες καὶ τὰ περὶ τὰς ταφῆς
 πάτρια τοῖς χρήζουσιν ἀφηγοῦνται, Νουμᾶ διδά-
 ξαντος μηδὲν ἠγεῖσθαι μίασμα τῶν τοιούτων, ἀλλὰ

καὶ τοὺς ἐκῆ θεοὺς σίβεισθαι τοῖς νενομισμένοις, ὡς τὰ κυριώτατα τῶν ἡμετέρων ὑποδεχομένους· ἐξαιρέτως δὲ τὴν προσαγορευομένην Διβίτιναν, ἐπίσκοπον τῶν περὶ τοὺς θνήσκοντας δάσιον θεὸν οὔσαν, εἴτε Περσιφόνην, εἴτε μᾶλλον, ὡς οἱ λογιώτατοι Ῥωμαίων ὑπολαμβάνουσι, Ἀφροδίτην· οὐ κακῶς εἰς μίαν δύναμιν θεοῦ τὰ περὶ τὰς γενέσεις καὶ τὰς τελευτὰς ἀνάπτοντες. Αὐτὸς δὲ καὶ τὰ πένθη κατ' ἡλικίας καὶ χρόνους ἔταξεν· οἷον, παῖδα μὴ πενθεῖν νεώτερον τριετοῦς, μηδὲ πρεσβύτερον πλείονας μῆνας ὢν ἐβίωσεν ἐνιαυτῶν, μέχρι τῶν δέκα, καὶ περαιτέρω μηδεμίαν ἡλικίαν· ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πένθους χρόνον εἶναι δεκαμηνιαῖον, ἐφ' ὅσον καὶ χηρευούσιν αἱ τῶν ἀποθανόντων γυναῖκες. Ἡ δὲ πρότερον γαμηθεῖσα βούν ἐγκύμονα κατέθυσεν, ἐκείνον νομοθετήσαντος. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας Νουμᾶ καταδείξαντος ἱερωσύνας, ἔτι δυοῖν μνησθήσομαι, τῆς τε Σαλίων, καὶ τῆς τῶν Φιτιαλίων, αἱ μάλιστα τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀνδρὸς ἐμφαίνουσι. Οἱ μὲν γὰρ Φιτιάλιοι, εἰρηνοφύλακές τινες ὄντες, ὡς δ' ἔμοι δοκεῖ, καὶ τοῦνομα λαβόντες ἀπὸ τῆς πράξεως, λόγῳ τὰ νείκη κατέπανον, οὐκ ἔωντες στρατεύειν πρότερον, ἢ πᾶσαν ἐλπίδα δίκης ἀποκοπήναι. Καὶ γὰρ εἰρήνην Ἕλληνας καλοῦσιν, ὅταν λόγῳ, μὴ βία, πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι λύσωσι τὰς διαφοράς. Οἱ δὲ Ῥωμαίων Φιτιαλεῖς πολλάκις μὲν ἐβάδιζον ὡς τοὺς ἀδικούστας, αὐτοὶ πείθοντες εὐγνωμονεῖν· ἀγνωμονούντων δὲ, μαρτυράμενοι θεοὺς καὶ κατευξάμενοι

πολλὰ καὶ δεινὰ καθ' αὐτῶν αὐτοὶ καὶ τῆς πατρί-
δος, εἰ μὴ δικαίως ἐπεξίσαι, οὕτω κατήγγελλον αὐ-
τοῖς τὸν πόλεμον. Κωλύοντων δὲ τούτων, ἢ μὴ συν-
σπύοντων, οὔτε στρατιώτη θεμίτων, οὔτε βασιλεῖ
Ῥωμαίων ὄπλα κινεῖν· ἀλλὰ παρὰ τούτων ἔδει τὴν
ἀρχὴν τοῦ πολέμου δεξόμενον, ὡς δικαίως, τὸν ἄρ-
χόντι, τότε σπουδαίᾳ περὶ τοῦ συμφέροντος· λέγεται
δὲ καὶ τὸ Κελτικὸν ἐκεῖνο πάθος τῆ πόλει γενέσθαι
τούτων τῶν ἱερῶν παρανομηθέντων. Ἐτυχον μὲν
γὰρ οἱ βαρβαροὶ Κλουσίους πολιορκοῦντες· ἐπι-
φθῆ δὲ πρεσβευτῆς Φάβιος Ἀμβουστός εἰς τὸ αἰμα-
τότατον, διαλύσειν πράξων ὑπὲρ τῶν πολιορκουμέ-
νων. Λαβῶν δὲ ἀποκρίσεις οὐκ ἐπιεικεῖς, καὶ πείρας
σχεῖν αὐτῷ τὴν πρεσβειάν οἰόμενος, ἐνεκτεύσατο,
ὑπὲρ τῶν Κλουσίων ὄπλα λαβῶν, προαλέσασθαι
τὸν ἀριστεύοντα τῶν βαρβάρων. Τὰ μὲν οὖν τῆς
μάχης εὐτυχεῖτο, καὶ καταβυλιῶν ἐσκύλευσε τὸν ἄν-
δρα· γνωρίσαντες δὲ οἱ Κέλται, πέμπουσιν εἰς Ῥώ-
μην πῆγνικα, τοῦ Φαβίου κατηγοροῦντες ὡς ἐκαπο-
δόν καὶ ἄπιστον καὶ ἀκατάγγελτον ἔξηννηχότος
πρὸς αὐτοὺς πόλεμον. Ἐνταῦθα τὴν μὲν σύγκλητον
οἱ Φιτσιαεῖς ἐπειθον ἐνδιδόναι τὸν ἄνδρα τοῖς Κέλ-
τοῖς· καταφυγὼν δὲ ἐκεῖνος εἰς τοὺς πολλοὺς, καὶ
τῷ δήμῳ σπουδαίοντι χρησάμενος, διεκρούσατο τὴν
δικήν. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐπελθόντες οἱ Κέλται τὴν
Ῥώμην πλὴν τοῦ Καπιτωλίου διεπόρθησαν. Ἀλ-
λὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς περὶ Καπίλλου μᾶλλον ἀκρι-
βοῦνται.

XIII Τους δὲ Σαλλίους ἱερεῖς, ἐκ τῆς τελευταίας λέ-
 γεται ευστήσασθαι προσφασίως. Ἔτος ὄγδοον αὐτοῦ
 βασιλεύοντος, λοιμώδης νόσος περιεῖλθε· τὴν Ἐκα-
 λίαν ἐστρέψθησιν καὶ τὴν Ἐρώμη. Ἀθνημαίνωνται δὲ
 τῶν ἀνθρώπων, ἱστορεῖται χαλκῆν πάλτην ἐξ οὐρα-
 νοῦ καταπερομένην εἰς τὰς Νουμῶν περὶν χεῖρας.
 Ἐπὶ δὲ αὐτῇ θυμαίνονται τινα λόγον λέγεσθαι ὑπὲρ
 τοῦ βασιλέως, ὅν Ἠγερίως τε καὶ τῶν Μουσῶν πυ-
 θείσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ἄπλον ἦκειν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς
 πόλεως, καὶ δεῖν αὐτὰ φρεναῖσθαι, γενομένων ἄλ-
 λων ἔνδεκα καὶ σπῆμα· καὶ μίγδοσιν καὶ μοσφῆν ἐκαί-
 νου παραπλησίως, ὅπως ἄπορον εἴη τῷ κλίπτῃ δι-
 ὀμοιότητι τοῦ δεσπετοῦς ἐπιμαχεῖν· ἔτε δὲ χρῆναι
 Μούσαις καθιερῶσαι τὸ χαρῖον ἐκεῖνο, καὶ τοὺς
 περὶ αὐτὸ λειμῶνας, ὅπου τὰ πολλὰ φασθῆσαι σπι-
 διατρίβουσιν αὐτῷ· τὴν δὲ πηγὴν, ἣ καταρθεῖ τὸ
 χαρῖον, ὕδαρ ἱερὸν ἀποθεῖσθαι ταῖς Ἐκαλίαι παρθέ-
 νοις, ὅπως λαμβάνουσιν καθ' ἡμέραν, ἀγνίζουσι
 καὶ φαίνουσι τὸ ἀνύκτορον. Τούτοις μὲν οὖν μαρτυ-
 ρῆσαι λέγουσι καὶ τὰ τῆς νόσου παραχορῆμα παλαιό-
 μετα. Τὴν δὲ πάλτην προφθέντος αὐτοῦ, καὶ κελύ-
 σατος ἀμιλλᾶσθαι τοὺς τεχνίτας ὑπὲρ τῆς ὀμοιότη-
 τος, τοὺς μὲν ἄλλους ἀπειπεῖν, Βετούριον δὲ Μα-
 μούριον, ἔνα τῶν ἄφρον ἠμιοσυργῶν, οὕτως ἐρικέ-
 σθαι τῆς ἐμφυθίας, καὶ κατασκευάσαι πάσας ὀμοίως,
 ὥστε μηδ' αὐτὰν ἔτι τὸν Νουμῶν διαγινώσκουσι.
 Τούτων οὖν φύλακας καὶ ἀμφοτέλους ἀπέδειξα τοὺς
 Σαλλίους ἱερεῖς. Σάλλιοι δ' ἐκλήθησαν, οὐχ, ὡς ἔτισι

μυθολογοῦσι, Σαμόθρακος ἀνδρός, ἢ Μαντινίως, ὄναμα
 Σαλίου, πρώτου τὴν ἐνόπλιον ἐκδιδάξαντος ὄρχησιν,
 ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὄρχήσεως αὐτῆς ἀλιτικῆς οὔσης,
 ἣν ὑπορχοῦνται διαπορευόμενοι τὴν πόλιν, ὅταν τὰς
 ἱεράς πέλτας ἀναλάβωσιν ἐν τῷ Μαρτίῳ μηνί, φοι-
 ρικοὺς μὲν ἐνδεδυμένοι χιτωνίσκους, μίτρας δὲ χαλ-
 καῖς ὑπεξωσμένοι πλατεῖαις, καὶ κράνη χαλκᾶ φο-
 ροῦντες, ἐχειριδίους δὲ μικροῖς τὰ ὄπλα κρούοντες.
 Ἡ δὲ πολλὴ τῆς ὄρχήσεως ποδῶν ἔργον ἐστί· κινου-
 νται γὰρ ἐπιτερπῶς, ἐλιγμούς τινας καὶ μεταβολὰς ἐν
 ὄρθρῳ τάχος ἔχοντι καὶ πυκνότητα μετὰ ῥώμης καὶ
 κουφότητος ἀποδιδόντες. Αὐτὰς δὲ τὰς πέλτας ἀγκύ-
 λια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα. Κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν,
 οὐδὲ ἀποδιᾶσιν, ὡς πέλιη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ'
 ἔκτομήν ἔχει γραμμῆς ἐλικοειδοῦς, ἧς αἱ κεραῖαι
 καμπὰς ἔχουσαι, καὶ συνεπιστρέφουσαι τῇ πυκνότη-
 τι πρὸς ἀλλήλας, ἀγκύλον τὸ σχῆμα ποιοῦσιν· ἢ διὰ
 τὸν ἀγκῶνα, περὶ ὃν περιφέρονται. Ταῦτα γὰρ ὁ
 Ἰόβας εἶρηκε, γλιχόμενός ἐξελληνίσαι τοῦνομα. Δύ-
 ναιτο δ' ἂν τῆς ἀνέκαθεν φορᾶς πρῶτον ἐπώνυμον
 γεγονέναι, καὶ τῆς ἀκέρσεως τῶν νοσούντων, καὶ τῆς
 τῶν ἀνχμῶν λύσεως, ἔτι δὲ τῆς τῶν δεινῶν ἀνασχέ-
 σεως· καθ' ὃ καὶ τοὺς Διοσκούρους Ἀνακας Ἀθη-
 ναῖοι προσηγόρευσαν· εἴ γε δεῖ πρὸς τὴν Ἑλληνι-
 κὴν διάλεκτον ἐξάγειν τοῦνομα. Τῷ δὲ Μάμουριῳ
 λέγουσι μισθὸν γενέσθαι τῆς τέχνης ἐκείνης μνή-
 μην τιὰ δι' ᾧδῆς ὑπὸ τῶν Σαλίων ἄμα τῇ πυρρόλιχῃ
 διαπεραινομένης. Οἱ δὲ οὐ Βετούριον Μάμουριον

εἶναι φασὶ τὸν ἀδόμητον, ἀλλὰ Οὐστέρην μνημο-
ρίαν, ὅπερ ἐστὶ, παλαιῶν μνήμην.

ΚΙΥ. Ἐπεὶ δὲ διακόσμησε τὰς ἱερουσύνας, εἰδεί-
ματο πλησίον τοῦ τῆς Ἐστίας ἱεροῦ τὴν καλουμέ-
νην Ῥηγίαν, οἷόν τι βασιλείον οἶκημα· καὶ τὸ πλει-
στον αὐτόθι τοῦ χρόνου διέτριβεν, ἱερουργῶν, ἢ
διδάσκων τοὺς ἱερεῖς, ἢ πρὸς ἐννοίᾳ τινὶ τῶν θείων
πρὸς αὐτοὺς σχολάζων. Οἰκίαν δ' εἶχεν εἴτιραν
περὶ τὸν Κυρίου λόφον, ἧς ἔτι νῦν τὸν τόπον ἐ-
πιδεικνύουσιν. Ἐν δὲ ταῖς προπομπαῖς, καὶ ὅλως
τῶν ἱερέων ταῖς πομπαῖς, προηγούντο κήρυκες ἀνά
τὴν πόλιν, ἐλινθέειν κελεύοντες, καὶ τὰ ἔργα κατα-
παύοντες. Ὡς γάρ φασὶ τοὺς Πυθαγορικοὺς οὐκ
εἶναι ἐκ παρόδου προσκυνεῖν καὶ προσεύχεσθαι
τοῖς θεοῖς, ἀλλ' οἰκοθεῖν εὐθύς ἐπὶ τοῦτο γνώμῃ
παρασκευασαμένους βαδίσειν· οὕτως ἔπειτα Νου-
μῆς χρῆναι τοὺς πολίτας μῆτε ἀκούειν τι τῶν
θείων, μῆτε ὄραν ἐν παρίργῳ καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ
σχολὴν ἄγοντας ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ προσέ-
χοντας τὴν διάνοιαν ὡς πράξει μεγίστη τῇ περὶ τὴν
εὐσέβειαν, ψόφῳ τε καὶ πατάγῳ καὶ στεναγμῶν,
καὶ ὅσα τοιαῦτα τοῖς ἀναγκαίοις καὶ βαναύσοις πό-
νοις ἔπεται, καθαρὰς τὰς ἑδοὺς ταῖς ἱερουργίαις
περιέχοντας. Ὡς ἔχοντες τε μέχρι νῦν διασώζοντες,
ὅταν ἄρχων πρὸς ὄρμισιν ἢ θυσιῶν διατριβῇ, βοῶ-
σιν, Ὅκ ἄγε· σημαίνει δὲ ἡ φωνή, Τοῦτο πρῶσσε,
συνεπιστρέφουσα καὶ καταγοσμοῦσα τοὺς προστυ-
χάνοντας. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων παραγγελμάτων

αὐτῶν πάλλα τοῖς Ἰουδαγορικῶς εὐκέρτα. Ὡς γὰρ ἐπεῖνοι παρήγουσ ἐπὶ χροῖτος μὴ καθῆσθαι, καὶ μαχαίρα πύρ μὴ σκαλεῖν, καὶ βυδίζοντας εἰς ἀποδηρίας μὴ μεταστρέφουσαι, καὶ τοῖς μὲν οὐροῖσι περισσὰ θύειν, ἄρτια δὲ τοῖς χθονίοις, ὡς ἐπὶ αἵστου τὴν διάνοιαν ἀπεκροβιταντο πρὸς τοὺς πολλοὺς· οὕτως ἐνία τῶν Ναυμᾶ πατριῶν ἀποβόητων ἔχει τὸν λόγον· οἷον, τὸ μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀπέλων ἀμύμων, μηδὲ θύειν ὡσπερ ἄλλοιων· καὶ τὸ προσκυνεῖν περιστρεφόμενους, καὶ τὸ καθῆσθαι προσκυνήσαντας. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα δύο τῆρ γῆς ἐξημέρωσιν ἔοικε διδάσκειν, ὡς μόριον εὐσεβείας εἶναι· ἡ δὲ περιστροφὴ γῆρ προσκυνεῖν καὶ λέγεται μὲν ἀπομύμησις εἶναι τῆς τοῦ κόσμου περιφορᾶς· δόξειε δ' ἂν μᾶλλον ὁ προσκυνεῖν, ἐπεὶ, πρὸς τὸ τῶν ἱερῶν βλέποντων, ἀπὸστραφῆται τοῖς ἀπειροῖσι, μεταβάλλουσ ἐαυτὸν ἐνταῦθα καὶ περιστρέφουσ ἐπὶ τὸν θεόν, κύκλον ποῶσ καὶ συστάτων τῆρ ἐπιτελείωσιν τῆς εὐχῆς δι' ἀμφοῖν· εἰ μὴ τῆ Δίε τοῖς Αἰγυπτίοις τροχοῖς αἰνίσταται τι καὶ διδάσκει περικλήσιον ἢ μεταβολὴ τοῦ σχήματος, ὡς οὐδέποτε εὐπῶτος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἔπωσ ἂν στροφή καὶ ἀναλίπη τὸν βίον ἡμῶν ὁ θεός, ἀγαπᾶσ καὶ δεχεσθαι προσῆκον. Τὸ δὲ καθῆσθαι προσκυνήσαντας, οἰωνισμόν εἶναι λέγουσι τοῦ βεβαιοῖν τῆς εὐχαῖς καὶ διαμορῆν ταῖς ἀγαθοῖς ἐπιγίνεσθαι. Λέγουσι δὲ καὶ πρῶτων διορισμόν εἶναι τῆρ ἀνάστασιν· ὡς οὖν τῆρ προτέρῃ πρῶτοι πύρασ ἐπὶ αἵστου

καθίστασθαι παρὰ τὰς θεάς, ἵνα ἐτίρας πάλιν ἀφ-
 χὴν παρ' ἐκείνων λάβωσι. Δύναται δὲ καὶ τοῦτο
 τοῖς ἐφημέροις ὑπολογεῖν, ἐθίζοντες ἡμᾶς ταῦ νο-
 μοθέτου μὴ ποιῆσθαι τὰς πρὸς τὸ θεῖον ἰστυθείας
 ἐν ἀσχολίᾳ καὶ παρέργωγῃ, οἷον σκεύδοντας, ἀλλ'
 εἶναι χρόνον ἔχοντες καὶ σχολὴν ἄναιμεν.

XV. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παιδαγωγίας πρὸς τὸ
 θεῖον οὕτως ἡ πόλις ἐργάσθαι χειροπόδης καὶ κατο-
 τεύεσθαι τὴν τῶν Νουμῶν δύναμιν, ὥστε μύ-
 θοις τοιαύταις τὴν ἀπορίαν λέγουσ παραδέχεσθαι,
 καὶ νομίζων μηδὲν ἄπιστον εἶναι, μηδὲ ἀμύητων,
 ἐκείνου βουληθέντος. Λέγεται γοῦν ποτε καλέσας
 ἐπὶ τὴν τραπέζαν οὐκ ὀλίγους τῶν πολιτῶν, σκεῖτη
 τε φαῦλα καὶ δεῖπνον εὐτελεῖς πάνυ προθέσθαι καὶ
 δημοτικόν· ἀρξάμενον δὲ δειπνεῖν, ἐμβολαῖν λόγον,
 ὅς ἢ θεός, ἢ ἀνθρώπος, ἦκει πρὸς αὐτόν, ἀφρῆ-
 δίων ἐπιδείξαι τὸν τε οἶκον ἰαπωνιάκων πλήρη κο-
 κκιταῖων, καὶ τὰς τραπέζας ὄψων τε παντοδαπῶν καὶ
 ἀποδοτικῆς δαμιλοῦς γεμοῦσας. Πᾶσαν δὲ ὑπερβέ-
 βληκεν ἀπορίαν τὸ ὑπὲρ τῆς τοῦ Διὸς ὀμιλίας ἰστο-
 ροῦμενον. Μυθολογοῦσι γάρ, εἰς τὸν Ἀφεντῖνον
 λόφον, οὗτω μέρος ὄντα τῆς σόλεως, οὐδὲ συνοι-
 κούμενον, ἀλλ' ἔχοντα πηγὰς τε δαμιλοῦς ἐν αὐτῷ
 καὶ πόσας σείρας, φοιτῆν δύο δαίμονας, Πίκον
 καὶ Φαῦνον· οὗς τὰ μὲν ἄλλα Σατύρων ὄν τις ἢ
 Πανῶν γένηι προσετικίσει, δυνάμει δὲ φαρμάκων
 καὶ θεσιότητι τῆς περὶ τὰ φθῖνα γοητείας, λέγονται

αὐτοῦ πάλλα τοῖς Ἐυθαγορευοῦσι δοκῶντα. Ὡς γὰρ
 ἐκεῖνοι παρήκουσιν ἐπὶ χόιντος μὴ καθῆσθαι, καὶ
 παχάρα πύρ μὴ σκαλεύειν, καὶ βυθίζοντας εἰς ἄ-
 ποδημίας μὴ μεταστρέφουσαι, καὶ τοῖς μὲν οὐρε-
 νίοις περισσὰ θύειν, ἄρτια δὲ τοῖς χθονίοις, ὡς
 ἐκείνου τὴν διάνοιαν ἀπεκράνταται πρὸς τοὺς πολ-
 λούς· οὕτως ἔνια τῶν Ναυμαῶ πατριῶν ἀπεφῆκτον
 ἔχει τὸν λόγον· οἶον, τὸ μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἁμ-
 πέλων ἀπμήτων, μηδὲ θύειν ἄτερ ἁλφίτων· καὶ τὸ
 προσκυνεῖν περιστρεφόμενους, καὶ τὸ καθῆσθαι
 προσκυνήσαντας. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα δύο τῆς γῆς
 ἐξημέρωσιν ἔοικε διδάσκειν, ὡς μόριον εὐσεβείας
 εἶναι· ἡ δὲ περιστροφή γῶν προσκυνεῦντας, λέ-
 γεται μὲν ἀπομύμησις εἶναι τῆς τοῦ κόσμου περι-
 φορᾶς· δόξειε δ' ἂν μᾶλλον ὁ προσκυνεῖν, ἔπει, πρὸς
 ἕω τῶν ἱερῶν βλέπόντων, ἀποστραταται ταῖς ἀνατολαῖς,
 μεταβάλλουσιν ἐαυτὸν ἐπ' αὐθιᾶ καὶ περιστρέφουσιν ἐπὶ
 τὸν θεόν, κύκλον ποῦσιν καὶ συνάπτων τὴν ἐπιτε-
 κείωσιν τῆς εὐχῆς δι' ἁμφοῖν· εἰ μὴ τῆ Λίαν τοῖς
 Αἰγυπτίοις τροχοῖς αἰνίτταται τι καὶ διδάσκει πε-
 φαπλήσιον ἢ μεταβολὴ τοῦ σχήματος, ὡς οὐδένα
 ἐστώτος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅπως ὄν στροφή καὶ
 ἀναλίτη τὸν βίον ἡμῶν ὁ θεός, ἀγαπᾶν καὶ δέχε-
 σθαι προσῆκον. Τὸ δὲ καθῆσθαι προσκυνήσαν-
 τας, οἰονισμὸν εἶναι λέγουσι τοῦ βεβαιοῦσθαι ταῖς
 εὐχαῖς καὶ διαμοσὴν ταῖς ἀγαθοῖς ἐπιγίνεσθαι. Λέ-
 γουσι δὲ καὶ πρῶτον διορισμὸν εἶναι τὴν ἀνάστα-
 σιν· ὡς οὖν τῆ προτέρῃ πρῶτον πύραυς ἐπικαθίσταται

καθίστασθαι παρὰ τοῖς θεοῖς, ἵνα ἐτίρας πάλιν ἀφ-
 χὴν παρ' ἐκείνων λάβωσι. Δίνονται δὲ καὶ τοῦτο
 τοῖς εἰρημίοις ὁμολογεῖν, ἐθίζοντος ἡμῶς τοῦ νο-
 μοθέτου μὴ κοιῖσθαι τὰς πρὸς τὸ θεῖον ἐπιτεύξεις
 ἐν ἀρχολίᾳ καὶ παρέρχως, οἷον σκεύδοντας, ἀλλ'
 ὅταν χρόνον ἔχωμεν καὶ σχολὴν ἄγωμεν.

XV. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παιδαγωγίας πρὸς τὸ
 θεῖον οὕτως ἢ πόλις ἐγεγάναι χειροπόδης καὶ κατο-
 πεδισθημένη τὴν τοῦ Νουρᾶ δίκασιν, ὥστε μέ-
 θοις ἐπιπέτας τὴν ἀποπίναν λέγουσ παραδέχεσθαι,
 καὶ γοαίαν μηδὲν ἄπιστον εἶναι, μηδὲ ἀμύχικον,
 ἐκείνου βουληθέντος. Λέγεται γοῦν ποτε καλίσως
 ἐπὶ τὴν τράπεζαν οὐκ ὀλίγους τῶν πολιτῶν, σκεπῆ
 τε φεῦλα καὶ δεῖπνον εὐτελὲς πάνυ προθέσθαι καὶ
 δημοτικόν· ἀρῆμίονον δὲ δειπνῶν, ἐμβολίων λόγον,
 ὡς ἡ θεός, ἢ ἀίνουσιν, ἤκει πρὸς αὐτὸν, αἰφρί-
 διον ἐπεδείξει τὸν τε οἶκον ἰαπωνιάκων πλήρη κο-
 κινελαῶν, καὶ τὰς τραπέζας ὄψων τε πικραδ' ἀπῶν καὶ
 σαρδισιατικῆς δαμιλοῦς γεμισίας. Πᾶσαν δὲ ὑπερβέ-
 βληκεν ἀποπίναν τὸ ὑπὲρ τῆς τοῦ Διὸς ὀμιλίας ἱστο-
 ρούμενον. Μυθολογοῦσι γὰρ, εἰς τὸν Ἀβεντίνου
 λόφον, οὕτω μέρος ὅτια πῆς σόλεως, οὐδὲ συνοι-
 κοῦμενον, ἀλλ' ἔχοντα πηγὰς τε δαμιλεῖς ἐν αὐτῷ
 καὶ κάσας αἰετράς, φοιτῆν δύο δαίμονας, Πικρον
 καὶ Φαῖνον· οὗς τὰ μὲν ἄλλα Σατύρων ὄν τις ἢ
 Ποντῶν γένηι προσεπιάσειε, δυνάμει δὲ φαρμάκων
 καὶ θειότητι τῆς περὶ τὰ γένηα γοητείας, λέγονται

ταῦτ' αὖ τοῖς ὑφ' Ἑλλήνων προσαγορευθεῖσιν Ἰθαίοις
 Δακτύλοις σοφίζομενοι, περιῖεναι τὴν Ἰταλίαν.
 Τούτους φασὶ χειρώσασθαι τὸν Νουμᾶν, οἶνον καὶ
 μέλιτι κεράσαντα τὴν κρήνην, ἀφ' ἧς ἔπιπνόν συνή-
 θως. Δηφθέντας δὲ, πολλὰς μὲν ἰδίας τρέπεσθαι,
 καὶ μετεκδύεσθαι τὴν αὐτῶν φύσιν, ἀλλόκοτα φά-
 σματα καὶ φοβερὰ τῆς ὕψεως προβαλλομένους· ἐ-
 πεί δ' ἔγνωσαν ἐαλωκότις ἰσχυρὰν καὶ ἄφυκτον ἄ-
 λωσιν, ἄλλα τε προθεσπίσαι πολλὰ τῶν μελλόντων,
 καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς κεραυνοῖς ἐκδιδάξαι καθαρμὸν, ὃς
 ποιεῖται μέχρι νῦν διὰ κρομμύων, καὶ τριχῶν, καὶ
 μαινίδων. Ἔνιοι δὲ οὐ τοὺς δαίμονας φασὶν ὑπο-
 θέσθαι τὸν καθαρμὸν, ἀλλ' ἐκείνους μὲν καταγα-
 γεῖν τὸν Δία μαγεύσαντας· τὸν δὲ θεὸν, ὀργιζόμε-
 νον τῷ Νουμᾶ, προστάσσειν, ὡς χρὴ γενέσθαι τὸν
 καθαρμὸν κεφαλαῖς· ὑπολαβόντος δὲ τοῦ Νουμᾶ,
 Κρομμύων; εἰπεῖν, Ἀνθρώπων· τὸν δὲ αὖθις ἐκ-
 τρέποντα τὸ τοῦ προστάγματος δεινόν, ἐπέρεσθαι,
 Θριξίν; ἀποκρινάμενου δὲ τοῦ Διὸς, Ἐμφύχως, ἐπα-
 γαγεῖν τὸν Νουμᾶν, Μαινίσι; Ταῦτα [δὲ] λέγειν ὑπὸ
 τῆς Ἥγουρας δεδιδαγμένον. Καὶ τὸν μὲν θεὸν ἀπελ-
 θεῖν ἔλεω γενόμενον, τὸν δὲ τόπον, Ἰλίκιον ἀπ'
 ἐκείνου προσαγορευθῆναι, καὶ τὸν καθαρμὸν οὕτω
 συντελεῖσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν μυθώδη καὶ γελοῖα
 τῆν τῶν τότε ἀνθρώπων ἐπιδείκνυται διώθεισιν
 πρὸς τὸ θεῖον, ἣν ὁ ἔθισμός αὐτοῖς ἐνεποίησεν.
 Αὐτὸν δὲ τὸν Νουμᾶν οὕτω φασὶν εἰς τὸ θεῖον ἀ-
 νηρηθῆσθαι ταῖς ἐλπίαιν, ὥστε καὶ προσαγγελίας

αὐτῷ ποτε γενομένης, ὡς ἐπέρχονται πολέμιοι, με-
διάσαι, καὶ εἰπεῖν· Ἐγὼ δὲ θύω.

XVI. Πρῶτος δὲ φασὶ καὶ Πίστιος καὶ Τίρ-
μονος ἱερὸν ἰδρύσασθαι. Καὶ τὴν μὲν Πίστιν ὄρκον
ἀποδείξαι Ῥωμαίοις μέγιστον· ὃ χρώμενοι μέχρι
νῦν δικτελοῦσιν· ὁ δὲ Τίρμων, ὄρκος ἂν τις εἴη,
καὶ θύουσιν αὐτῷ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τῶν
ἀγρῶν περιορισμούς, νῦν μὲν ἔμπνηχα, τὸ παλαιῶν
δὲ ἀναίμακτος ἦν ἢ θυσία, Νουμᾶ φιλοσοφήσαν-
τος, ὡς χρή τὸν ὄρκιον θεῶν, εἰρήνης φύλακα καὶ
δικαιοσύνης μάρτυν ὄντα, φόβου καθαρὸν εἶναι.
Δοκεῖ δὲ καὶ ὄλωσ αὐτὸς ὄρῃσαι τὴν χώραν ὁ βασι-
λεὺς, Ῥωμύλου μὴ βουληθέντος ἐξομολογήσασθαι
τῷ μέτρῳ τοῦ οἰκείου τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀλλοτρίου·
δισμὸν γὰρ εἶναι τῆς δυνάμεως τὸν ὄρκον, ἂν φυλάτ-
τηται, μὴ φυλαττόμενον δὲ, τῆς ἀδικίας ἔλεγχον.
Οὐ μὴν οὐδὲ ἦν δασιλῆς χώρα τῇ πόλει κατ' ἀρχαίς,
ἀλλὰ τὴν πολλὴν αἰχμῇ προσεκτήσατο Ῥωμύλος·
καὶ ταύτην πᾶσαν ὁ Νουμᾶς διένειμα τοῖς ἀπόροις
τῶν πολιτῶν, ὡς ἀνάγκη ἀδικίας ἀφαιρῶν τὴν ἀ-
πορίαν, καὶ τρέπον ἐπὶ γεωργίαν τὸν δῆμον ἅμα
τῇ χώρᾳ συνεξημερούμενον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν
ἐπιτηδευμάτων οὕτως ἔρωτα δορυμὸν εἰρήνης ἐνεργά-
ζεται καὶ ταχὺν, ὡς ὁ ἀπὸ γῆς βλῆς, ἐν ᾧ καὶ τῆς
πολεμικῆς εὐτολμίας τὸ μὲν ὑπερμαχητικὸν τοῦ οἰ-
κείου διαμένει καὶ πάρεστι, τὸ δὲ εἰς ἀδικίαν καὶ
πλεονεξίαν ἀνειμένον ἐκκέκοπται. Διὸ καὶ τὴν γε-
ωργίαν ὁ Νουμᾶς οἶον εἰρήνης φίλτρον ἐνεμίξατο τοῖς

πολίταις· και μάλλον ὡς ἡθροποιδόν, ἢ πλουτοποι-
 ὄν, ἀγαπήσας τέχνην, εἰς μέρη τὴν χάριαν διείλαν,
 ἃ πάγουσ προσηκόρευσε, και καθ' ἑκάστων ἐπι-
 σκόπους ἔταξε και περιπόλους. Ἔστι δ' ὅτε και
 αὐτὸς ἐφορῶν και τεκμαιρόμενος ἀπὸ τῶν ἔργων
 τοὺς τρόπους τῶν πολιτῶν, τοὺς μὲν εἰς τιμῆς και
 πίστει ἀκῆγε, τοὺς δὲ ῥαθυμούς και ἀμελεῖς ψέ-
 γων και κακίμων, ἐσαφρόνιζε.

XVII. Τῶν δὲ ἄλλων αὐτοῦ πολιτευμάτων ἡ
 κατὰ τέχνας διακομὴ τοῦ πλήθους μάλιστα θαυμά-
 ζεται. Τῆς γὰρ πόλεως ἐκ θυοῖν γενῶν, ὡσπερ εἴ-
 ρηται, συνεστάναι δοκοῦσης, διεστῶσης δὲ μάλλον,
 και μηδενὶ τρόπῳ μιᾶς γενέσθαι βουλομένης, μηδ'
 οἶον ἐξαλεῖψαι τὴν ἑτερότητα και διαφορῶν, ἀλλὰ
 συγκρούσεις ἀπαύστοις και φιλονομίας τῶν μερῶν
 ἐκείνης, διανοηθεῖς, ὅτι και τῶν σωμάτων τὰ φύ-
 σει δύσμηκτα και σκληρὰ καταθροῦνοκτες, και διαι-
 ροῦκτες ἀναμιγνύουσαν, ὑπὸ ἀμικρότητος ἀλλήλοις
 συμβαίνοντα. μάλλον, ἔγω κατατεμῶν νομᾶς
 πλείονας τὸ σῦμπαν πλήθος. Ἐκ δὲ τούτων, εἰς
 ἑτέρας ἐμβαλὼν διαφορᾶς, τὴν πρώτην ἐκείνην και
 μεγάλην ἀφανίσαι, καὶς ἐλάττωσιν ἐνδικωπαρεῖσιν.
 Ἦν δὲ ἡ διανομὴ κατὰ τὰς τέχνας, αὐλητῶν, χρο-
 σοχῶν, τεκτόνων, βαρῶν, στυτοσίμων, στυτο-
 δαψῶν, χαλκῶν, κεραμῶν. Τὰς δὲ λοιπὰς τέχνας
 εἰς ταῦτὸ συναγαγῶν, ἐν αὐτῶν ἐκ πασῶν ἀπέδειξε
 σῦστημα. Κοινωνίας δὲ και συνόδους και θεῶν
 τιμῆς ἀποδοῦς ἐκάστω γενεὴ προποῦσας, τότε πρώ-

τον εκ τῆς πόλεως ἀνεῖλε τὸ λέγεσθαι καὶ νομίζεσθαι τοὺς μὲν Σαβίλους, τοὺς δὲ Ῥωμαίους, καὶ τοὺς μὲν Τατίου, τοὺς δὲ Ῥωμύλου πολίτας ὥστε τὴν διαίρεσιν εὐαρμοστίαν καὶ ἀνάμιξιν πάντων γενέσθαι πρὸς πάντας. Ἐπαινείται δὲ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ τὸν νόμον διώρθωμα, τὸν διδόντα τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας πιπράσκειν, ὑπεξελομένου τοὺς γεγαμηκότας, εἰ τοῦ πατρὸς ἐπινοῦντος καὶ κελεύοντος ὁ γάμος γένοιτο. Δειὼν γὰρ ἠγεῖτο τὴν ὡς ἔλευθέρῳ γεγαμημέκην γυναῖκα δούλῳ συνοικεῖν.

XVIII. Ἦφατο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πραγματείας, οὔτε ἀκριβῶς, οὔτε παντάπασιν ἀθεωρήτως. Ῥωμύλου γὰρ βασιλεύοντος, ἀλόγως ἐχρῶντο τοῖς μῆσι καὶ ἀτάκτως, τοὺς μὲν οὐδ' εἰκοσιν ἡμερῶν, τοὺς δὲ πέντε καὶ τριακόντα, τοὺς δὲ πλειόνων λογιζόμενοι· τῆς δὲ γινομένης ἀνωμαλίας περὶ τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον ἔνοιαν οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' ἐν φυλάττοντες μόνον, ὅπως ἐξήκοντα καὶ τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς ἴσται. Νουμᾶς δὲ τὸ παράλλαγμα τῆς ἀνωμαλίας ἡμερῶν ἔνδεκα γίνεσθαι λογιζόμενος, ὡς ταῦ μὲν σεληνιακοῦ τριακοσίας πενήκοντα τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντος, τοῦ δὲ ἡλιακοῦ τριακοσίας ἐξήκοντα πέντε, τὰς ἔνδεκα ταύτας ἡμέρας διπλασιάζων, ἐπήγαγε παρ' ἐνιαυτὸν ἐπὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τὸν ἐμβόλιμον, ὑπὸ Ῥωμαίων Μερκεηδίον καλούμενον, εἴκοσι καὶ δυοῖν ἡμερῶν ὄντα. Καὶ τοῦτο μὲν αὐτῷ τὸ ἴσμα τῆς ἀ-

νωμαλίας μειζόνων ἐμείλλεν ἰαμίτων δεήσεσθαι. Μετεκίνησε δὲ καὶ τὴν τάξιν τῶν μηνῶν· τὸν γὰρ Μάρτιον πρῶτον ὄντα, τρίτον ἔταξε, πρῶτον δὲ τὸν Ἰανουάριον, ὃς ἦν ἐνδέκατος ἐπὶ Ῥωμύλου, δωδέκατος δὲ καὶ τελευταῖος ὁ Φεβρουάριος, ὃ νῦν δευτέρῳ χρῶνται. Πολλοὶ δὲ εἰσιν, οἳ καὶ προστεθῆναι τούτους ὑπὸ Νουμᾶ τοὺς μῆνας λέγουσι, τὸν τε Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον, ἕξ ἀρχῆς δὲ χρῆσθαι δέκα μηνὶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν· ὡς ἔνιοι τῶν βαρβάρων τρισὶ, καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀρχαῖδες μὲν τέσσαρσιν, ἕξ δ' Ἀκαρνανες· Αἰγυπτίοις δὲ μηνιαῖος ἦν ὁ ἐνιαυτός, ἔτα τετράμηρος, ὥς φασί. Διὸ καὶ νεώτατοι τὴν χώραν οἰκοῦντες, ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶναι, καὶ πλῆθος ἀμήχανον ἑτῶν ἐπιταῖς γενεαλογίαις διαφέρουσιν, ἅτε δὴ τοὺς μῆνας εἰς ἑτῶν ἀριθμὸν τιθέμενοι.

XIX. Ῥωμαῖοι δὲ ὅτι μὲν δέκα μῆνας εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἔταττον, οὐ δώδεκα, τεκμήριον ἢ τοῦ τελευταίου προσηγορία· δέκατον γὰρ αὐτὸν ἄχρι νῦν καλοῦσιν. Ὅτι δὲ τὸν Μάρτιον πρῶτον, ἢ τάξις ἐκδηλοῖ· τὸν γὰρ ἅπ' ἐκείνου πέμπτον ἐκάλουν πέμπτον· ἕκτον δὲ τὸν ἕκτον, καὶ τῶν ἄλλων ἐφεξῆς ὁμοίως ἕκαστον. Ἐπεὶ τὸν Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον πρὸ τοῦ Μαρτίου τιθεμένοις συνέβαινε αὐτοῖς τὸν εἰρημένον μῆνα, πέμπτον μὲν ὀνομάζειν, ἑβδομον δ' ἀριθμεῖν. Ἄλλως δὲ καὶ λόγον εἶχε, τὸν Μάρτιον Ἀρεῖ καθιερωμένον ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου πρῶτον ὀνομάζεσθαι· δευτέρον δὲ τὸν

Ἀπρίλιον, ἐπώνυμον ὄντα τῆς Ἀφροδίτης, ἐν ᾧ
 θύουσί τε τῇ θεῷ, καὶ ταῖς καλάνδαις ἐστεφανω-
 μέναι αἱ γυναῖκες μυρσίῃ λούονται. Τινὲς δ' οὐ
 διὰ τὴν Ἀφροδίτην τὸν Ἀπρίλιον φασιν, ἀλλ' ὥσπερ
 ἔχει τοῦνομα ψιλόν, Ἀπρίλιον κεκλησθαι τὸν μῆ-
 να, τῆς ἐαρινῆς ὥρας ἀκμαζούσης, ἀνοίγοντα καὶ
 ἀνακαλύπτοντα τοὺς βλαστοὺς τῶν φυτῶν· τοῦτο
 γὰρ ἡ γλῶσσα σημαίνει. Τῶν δ' ἐφεξῆς τὸν μὲν
 Μαῖον καλοῦσιν ἀπὸ Μαΐας· Ἑρμῆ γὰρ ἀφιέρω-
 ται· τὸν δὲ Ἰούνιον ἀπὸ τῆς Ἥρας. Εἰσὶ δὲ τινες
 οἱ τοῦτους ἡλικίας ἐπωνύμους εἶναι λέγοντες, πρεσ-
 βυτέρας καὶ νεωτέρας· μαϊώρης γὰρ οἱ πρεσβύ-
 τεροι παρ' αὐτοῖς, ἰουνιώρης δὲ οἱ νεώτεροι κα-
 λοῦνται. Τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστον ἀπὸ τῆς τάξεως,
 ὥσπερ ἀριθμοῦντες, ὠνόμαζον, πέμπτον, ἕκτον,
 ἕβδομον, ὄγδοον, ἔνατον, δέκατον· εἶτα ὁ πέμ-
 πτος ἀπὸ Καίσαρος τοῦ καταγωνισαμένου Πομπή-
 ῖου, Ἰούλιος· ὁ ἕκτος δὲ Αὐγουστος, ἀπὸ τοῦ δευ-
 τέρου μὲν ἄρξας, Σεβαστοῦ δὲ ἐπικληθέντος,
 ὠνομάσθη. Τοὺς δὲ ἐφεξῆς δύο Δομετιανὸς εἰσε-
 ποίησε ταῖς αὐτοῦ ἐπωνυμίαις οὐ πολλὸν χρόνον·
 ἀλλὰ τὰς αὐτῶν ἀναλαβόντες πάλιν, ἐκείνου σφα-
 γέντος, ὁ μὲν ἕβδομος, ὁ δὲ ὄγδοος καλοῦνται.
 Μόνοι δ' οἱ τελευταῖοι δύο τὴν ἀπὸ τῆς τάξεως κλη-
 σιν, ὥσπερ ἔσχον ἐξ ἀρχῆς, διαφύλαξαν. Τῶν δὲ
 ὑπὸ Νουμᾶ προστεθέντων, ἢ μετατεθέντων, ὁ μὲν
 Φεβρουάριος, οἷον καθάρσιος ἂν τις εἴη· καὶ γὰρ
 ἡ λέξις ἔγγιστα τοῦτο σημαίνει, καὶ τοῖς φθιτοῖς ἐνα-

γίζουσι τότε, καὶ τὴν τῶν Λουπερκάλων ἑορτὴν εἰς τὰ πολλὰ καθαρῶς προσεικυῖαν τελοῦσιν. Ὁ δὲ πρῶτος Ἰανουάριος, ἀπὸ τοῦ Ἰανοῦ. Δοκεῖ δὲ μοι τὸν Μάρτιον ὁ Νουμᾶς, ἐπάνυμον ὄντα τοῦ Ἄρεος, ἐκ τῆς προεδρίας μεταστῆσαι, βουλόμενος ἐν παντὶ τῆς πολεμικῆς δυνάμειος προτιμᾶσθαι τὴν πολιτικὴν. Ὁ γὰρ Ἰανὸς ἐν τοῖς παλαιοῖς πάνυ, εἴτε δαίμων, εἴτε βασιλεὺς γενόμενος, πολιτικὸς καὶ κοινωνικός, ἐκ τοῦ θηριώδους καὶ ἀγρίου λέγεται μεταβαλεῖν τὴν δίαίταν. Καὶ διὰ τοῦτο πλατύνουσιν αὐτὸν ἀμφιπρόσωπον, ὡς ἑτέραν ἐξ ἑτέρας τῷ βίῳ περιποιήσαντα τὴν μορφήν καὶ διάθεσιν.

XX. Ἔστι δὲ αὐτοῦ καὶ νεὸς ἐν Ῥώμῃ δίδυμος, ὃν πολέμου πύλην καλοῦσι. Νομίζεται γὰρ, ἀνεῶχθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ἡ πόλις πολέμῳ κεκλεισθῆται, εἰρήνης γενομένης. Ὁ δὲ χαλεπὸν ἦν, καὶ σπανίως γινόμενον, αἰετὶ συνηρημένης πολέμου τῆς ἡγεμονίας, διὰ μέγεθος τοῖς κύκλῳ περιεχυμένοις γενεσι βαρβάροις ἀντιφειδούσης. Πλὴν ἐπὶ γε τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐκλείσθη, καθελόντος Ἀντωνίου καὶ πρότερον, ὑπατευόντων Μάρκου Ἀιλλίου καὶ Τίτου Μαλλίου χρόνον οὐ πολὺν· εἴτα εὐθύς ἀνεῶχθη πολέμου συρῆαγέντος. Ἄλλ' ἐπὶ γε τῆς Νουμᾶ βασιλείας οὐδεμίαν ἡμέραν ἀνεωγμένος ἄφθνη. τρία δὲ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη συνεχῶς ἔμεινε κεκλεισμένος· οὕτως ἐξήρητο παντελῶς τὰ τοῦ πολέμου, καὶ πανταχόθεν. Οὐ γὰρ μόνον ὁ Ῥωμαίων ἡμέρωτο καὶ κατακκλήρητο τῇ δικαιοσύνῃ καὶ πραότητι

τοῦ βασιλέως δῆμος, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλω πόλεις,
 ὡσπερ αὐρας τινός ἐκείθεν ἢ πνεύματος ὑγιαινοῦ
 φέροντος, ἀρχὴ μεταβολῆς ἔλαβε, καὶ πόθος εἰς-
 εῖρήνη πάντας εὐνομίας καὶ εἰρήνης, καὶ γῆν φυτεύ-
 ει, καὶ τέκνα τρέφει ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ σέβασθαι
 θεούς. Ἔσονται δὲ καὶ θαλίσαι, καὶ παρ' ἀλλήλους
 ἀδελφῶς ἴσονται καὶ ἀναμιγνυμένων ὑποδοχαὶ καὶ φι-
 λαφροσύνη τῆν Ἰταλίαν κατεῖχον, ὅλον ἐκ πηγῆς
 τῆς Νουμᾶ σοφίας τῶν καλῶν καὶ δικαίων ἐπισ-
 ρεύοντων εἰς ἄπαντας, καὶ διαχειομένης τῆς περὶ ἐκεί-
 νον γαλήνης· ὥστε καὶ τὰς ποιητικὰς ὑπερβολὰς
 ἐνδοῦν πρὸς τὴν τότε κατάστασιν λέγουσιν· „Ἐν δὲ
 σιδαροδέτοις πόρκαξιν αἰθᾶν ἀραχνᾶν ἔργα, καὶ
 εὐρώς δάμναται ἔγχεά τε λογχωτά, ξίφεά τ' ἀμ-
 φήκεια, χαλκίτων δ' οὐκίτι σαλπίγγων κτύπος, οὐδέ
 στυλᾶται μελίφρων ὕπνος ἀπὸ βλεφαρίων.“ Οὔτε γὰρ
 πόλεμος, οὔτε στάσις, οὔτε νεωτερισμὸς περὶ πο-
 λιτείας ἰστόρηται, Νουμᾶ βασιλεύοντος. Οὐ μὴν
 οὐδ' ἐπ' αὐτὸν ἐκείνον ἔχθρα τις, ἢ φθόνος, ἢ δι'
 ἔρωτα βασιλείας ἐπιβουλὴ καὶ σύστασις ἀνδρῶν.
 Ἄλλ' εἴτε φόβος θεῶν προσηδέσθαι δοκούστων τοῦ
 ἀνδρός, εἴτε τῆς ἀρετῆς αἰδώς, εἴτε δαιμόνιος τύχη,
 πάσης κακίας ἀθικτὸν ἐπ' ἐκείνου καὶ καθαρὸν δι-
 φυλάττουσα τὸν βίον, ἐναργὲς ἐξήνεγκε παραδείγμα
 καὶ τεκμήριον τῆς Πλατωνικῆς φωνῆς, ἣν ὕστερον
 ἐκεῖνος οὐκ ὀλλοίσι χρόνοις γινόμενος ἐτόλμησεν ἀρᾶ-
 ναι περὶ πολιτείας, ὡς μία κακῶν παῦλα καὶ λύσις
 ἀνθρώποις ἐστίν, ἐκ τινος τύχης θείας εἰς ταῦτό

διανοίᾳ φιλοσόφῳ βασιλικὴν συμπεσοῦσαν δύναμιν, ἐγκρατῆ καὶ ὑπερδέξιον τῆς κακίας τὴν ἀρετὴν καταστῆσαι. Μακάριος μὲν γὰρ αὐτὸς ὁ σώφρων ὡς ἀληθῆς, μακάριοι δ' οἱ συνήκοι τῶν ἐκ τοῦ σωφρονοῦντος στόματος ἰόντων λόγων. Τάχα γὰρ οὐδὲ ἀνάγκης τινὸς δεῖ πρὸς τοὺς πολλοὺς, οὐδὲ ἀπειλῆς· αὐτοὶ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐν εὐδήλῳ παραδείγματι καὶ λαμπρῷ τῷ βίῳ τοῦ ἀρχοντος δρῶντες, ἐκουσίως σωφρονοῦσι, καὶ συσχηματίζονται πρὸς τὸν ἐν φιλίᾳ καὶ ἁμονοίᾳ τῇ πρὸς αὐτοὺς, μετὰ δικαιοσύνης καὶ μετριότητος, ἀμύμονα καὶ μακάριον βίον, ἐν ᾧ τὸ κάλλιστον ἀπάσης βασιλείας τέλος ἐστὶ· καὶ βασιλικώτατος ἀπάντων ὁ τοῦτον τὸν βίον καὶ ταύτην τὴν διάθεσιν τοῖς ὑπηκόοις ἐνεργάσασθαι δυνάμενος. Ταῦτα μὲν οὖν Νουμᾶς παντὸς μᾶλλον φαίνεται συνειωρακῶς.

XXI. Περὶ δὲ παίδων αὐτοῦ καὶ γάμων ἀντιλογίαι γέγονασι τοῖς ἱστορικοῖς. Οἱ μὲν γὰρ οὔτε γάμον ἄλλον, ἢ τὸν Τατίας λαβεῖν αὐτὸν, οὔτε παιδὸς ἑτέρου γενέσθαι πατέρα, πλὴν μιᾶς θυγατρὸς Πομπιλίας, λέγουσιν· οἱ δὲ πρὸς ταύτην τίσσαρας υἱοὺς ἀναγράφουσιν αὐτοῦ, Πόμπωνα, Πίνον, Κάλπον, Μάμερμον, ὧν ἕκαστον οἴκου διαδοχὴν καὶ γένους ἐντίμου καταλιπῆν. Εἶναι γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ Πόμπωνος τοὺς Πομπωνίους, ἀπὸ δὲ Πίνου τοὺς Πιναρίους, ἀπὸ δὲ Κάλπου τοὺς Καλπουρνίους, ἀπὸ δὲ Μάμερκου τοὺς Μάμερκίους· οἷς δια τοῦτο καὶ Ῥήγας γενέσθαι παρωνύμιον, ὅπερ ἐστὶ

Βασιλείας. Τρίτοι δὲ εἰσιν οἱ τούτων μὲν κατηγο-
 ροῦντες, ὡς χαριζομένων τοῖς γένεσι, καὶ προστι-
 θέντων οὐκ ἀληθῆ στίγματα τῆς ἀπὸ Νουμᾶ δια-
 δοχῆς, τὴν δὲ Πομπιλίαν οὐκ ἐκ Τατίας γεγονέναι
 λέγοντες, ἀλλ' ἐξ ἑτέρας γυναικός, ἣν ἤδη βασιλείων
 ἔγνηε, Λουκρητίας· πάντες δ' οὖν δόλοιοῦσι, τὴν
 Πομπιλίαν Μαρκίῳ γαμηθῆναι. Παιῖς δὲ ἦν ὁ Μάρ-
 κιος ἐκείνου Μαρκίου τοῦ Νουμᾶν παρορμησάντος
 ἐπὶ τὴν βασιλείαν. Καὶ γὰρ συμμετόχησεν εἰς Ῥώ-
 μην αὐτῷ, καὶ τῆς συγκλήτου μετέσχε τιμώμενος,
 καὶ μετὰ τὴν Νουμᾶ τελευτηῖν Ὀστίλλίῳ παρὶ τῆς
 βασιλείας εἰς ἀγῶνα καταστάς καὶ ἠττηθεὶς ἀπεκαρ-
 τέφησεν. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μάρκιος, ἔχων τὴν Πομ-
 πιλίαν, κατέμεινεν ἐν Ῥώμῃ, καὶ Μάρκιον ἄγκυον
 ἐγέννησεν, ὃς μετὰ Τύλλον Ὀστίλλιον ἐβασίλευσε.
 Τοῦτον, ὡς λέγεται, πενταετῆ καταλιπὼν ὁ Νου-
 μᾶς ἐτελεύτησεν, οὐ ταχείας, οὐδ' αἰφνιδίου γενο-
 μένης αὐτῷ τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ὑπὸ
 γήραος καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος, ὡς ἐστό-
 ρηκε Πείρων. Ἐτελεύτησε δὲ χρόνον οὐ πολὺν τοῖς
 ὄγδοήκοντα προσβιώσας.

XXII. Ζηλωτῶν δὲ αὐτοῦ καὶ τῷ τάφῳ τὸν βίον
 ἐποίησαν οἱ τε σύμμαχοι καὶ φίλοι δῆμοι, συνελ-
 θόντες ἐπὶ τὰς ταφάς, ἅμα δημοσίαις ἐπιφοραῖς καὶ
 στεφάνοις, οἱ τε πατρίκιοι τὸ λῆχος ἀράμενοι, καὶ
 συμπαρφόντες οἱ τῶν θεῶν ἱερεῖς καὶ παραπέμποντες·
 ὁ δ' ἄλλος ὄμιλος, ἀναμειχθέντων γυναικῶν καὶ
 παιδῶν, οὐχ ὡς βασιλείας ταφᾶς γηραιοῦ παρδόν-

τες, ἀλλ' ὡς τινα τῶν φιλοτάτων ἑκαστος ἐν ἀκμῇ
 βίου ποθούμενον θάπτων, μετ' οἰμωγῆς καὶ κλαν-
 θμῶν ἐπόμενοι. Πυρὶ μὲν οὖν οὐκ ἔδοσαν τὸν νεκρὸν,
 αὐτοῦ κελύσαντος, ὡς λέγεται· οὐδὲ δὲ πειθήσασμενοι
 λιθίνας σοφοῦς, ὑπὸ τὸ Ἴαννακλον ἔθνησαν, τῆν μὲν
 ἑτέραν ἔχουσαν τὸ σῶμα, τῆν δ' ἑτέραν τὰς ἱερὰς
 βιβλους, ἃς ἐγράφατο μὲν αὐτὸς, ὡσπερ δὲ τῶν Ἑλ-
 λήνων νομοθῆται τοὺς κερβεῖς, ἐκδιδάξαις δὲ τοὺς
 ἱερεῖς ἐτι ζῶν τὰ γεγραμμένα, καὶ πάντων ἔξεν τι
 καὶ γνώμην ἐνεργασάμενος αὐτοῖς, ἐκτελευτῆ τῆς ἱε-
 ρεῖς βιβλους συνταφῆσαι μετὰ τοῦ σώματος, ὡς οὐ
 καλῶς ἐν ἀψύχοις γράμμασι φρουρουμένων τῶν ἀποβῆ-
 ρήτων. Ὡς λογισμῶ φασὶ μηδὲ τοὺς Πυθαγορικούς
 εἰς γραφὴν κατατίθεσθαι τὰ συντάγματα, μὴ μὲν
 δὲ καὶ παιδεύειν αὐτῶν ἡγγραφον ἐμποιεῖν τοῖς ἀξίοις.
 Καὶ τῆς γὰρ περὶ τὰς ἀπορροῦς καὶ ἀρρήτους λε-
 γομένας ἐν γεωμετρῷ μεθόδους πραγματείας πρὸς
 τίνα τῶν ἀναξίων ἐκδοθείσης, εἴπαθεν ἐπισημαί-
 νειν τὸ δαιμόνιον, μεγάλῳ τιμῇ καὶ κινῶν κακῶ
 τῆν γεγεννημένην παρανομίαν καὶ ἀσίβειαν ἐπερχό-
 μενον. Ὡστε συγγνώμην ἔχειν πολλὴν τοῖς εἰς τὸ
 αὐτὸ Πυθαγόρῃ Νουμῶν φιλοτιμουμένοις συναγα-
 γεῖν ἐπὶ τσαύταις ὁμοιότησιν. Οἱ δὲ περὶ Ἀντιαν
 ἱστοροῦσι, δώδεκα μὲν εἶναι βιβλοῦς ἱεροφαντικῆς,
 δώδεκα δὲ ἄλλας Ἑλληνικῆς φιλοσόφους εἰς τῆν σοφὴν
 σύνταξιαν. Τετρακοσίων δὲ που διαγενομένων
 ἑτῶν, ὑπατοὶ μὲν ἦσαν Πόπλιος Κορνήλιος καὶ
 Μάρκος Βαίβιος· ὄμβρων δὲ μεγάλων ἐπιπλοῦντων,

καὶ χόματος περιφραγέντος, ἐξέωσε τὰς σοφούς τὸ
 ῥεῦμα· καὶ τῶν ἐπιθημάτων ἀποπεσόντων, ἡ μὲν
 ἑτέρα κινῆ παντάπασιν ἄφθνη, καὶ μέρος οὐδέν, οὐδὲ
 λείφανον ἔχουσα τοῦ σώματος· ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ τῶν
 γραμμάτων εὐρεθέντων, ἀναγνῶναι μὲν αὐτὰ λέγε-
 ται Πιπίλιος στρατηγῶν τότε, πρὸς δὲ τὴν σύγκλητον
 δορῆσαι μὴ δοκεῖν αὐτῷ θεμιτὸν εἶναι [λέγων] μηδὲ
 ὄσιον ἔκπυστα τοῖς πολλοῖς τὰ γεγραμμένα γενέσθαι·
 διὸ καὶ κορισθείσας εἰς τὸ Κομίτιον τὰς βίβλους
 κατακαῆναι. Πᾶσι μὲν οὖν ἔπεται τοῖς δικαίοις
 καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσι μείζων ὢν κατόπιν ὁ μετὰ τε-
 λευτῆν ἔπαινος, τοῦ φθόνου πολὺν χρόνον οὐκ ἐπι-
 ζῶντος, ἐνίων δὲ καὶ προαποθνήσκοντος. Οὐ μὲν ἄλλ'
 ἐκείνου γε τὴν δόξαν αἱ τῶν ὑστερον βασιλείων τύχαι
 λαμπροτέραν ἐποίησαν. Πέντε γὰρ γενομένων μετ' αὐ-
 τόν, ὁ μὲν ἑσχάτος ἐκπέσων τῆς ἀρχῆς ἐν φυγῇ κατεγή-
 ρασε· τῶν δὲ τισσάρων οὐδεὶς κατὰ φύσιν ἐτελεύτησεν·
 ἀλλ' οἱ μὲν τρεῖς ἐπιβουλευθέντες ἐσφάγησαν· Ὀσιλί-
 λιος δὲ Τύλλος, ὃς μετὰ Νουμᾶν ἐβασίλευσε, καὶ τὰ
 πλεῖστα τῶν ἐκείνου καλῶν, ἐν δὲ πρώτοις καὶ μάλιστα
 τὴν περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν ἐπιχλευσάσας καὶ καθυ-
 βρίσας, ὡς ἀργοπίδιθι καὶ γυναικώδη, πρὸς πόλεμον
 ἐτραπῆ τοῦς πολίτας, οὐδ' αὐτὸς μὲν οὖν ἐνέμεινε τοῖς
 νεανιεύμασι τούτοις, ἀλλ' ὑπὸ νόσου χαλεπῆς καὶ πο-
 λυτρόφου τὴν γνώμην ἀλλασσόμενος, εἰς θεισιδαιμο-
 νίαν ἐπέδωκεν, οὐδέν τι τῇ κατὰ Νουμᾶν εὐσεβείᾳ προσ-
 ἤκουσαν· ἔτι δὲ μᾶλλον ἐνεποίησε τοῖς ἄλλοις τὸ τοι-
 οῦτον πάθος, ὡς λέγεται, καταφληχθεὶς ὑπὸ κερκινῶν.

COMPARATIO LYCVRGI CVM NVMA.

Αλλ' ἐπεὶ τὸν Νουμᾶ καὶ Λυκούργου διεληλύθα-
μεν βίον, ἐκκειμένων ἀμφοῖν, εἰ καὶ χαλεπὸν ἔρ-
γοσ, οὐκ ἀποκνητέον συναγαγεῖν τὰς διαφοράς. Αἱ
μὲν γὰρ κοινότητες ἐπιφαινόνται ταῖς πράξεσιν, οἷον
ἢ σωφροσύνη τῶν ἀνδρῶν, ἢ εὐσέβεια, τὸ πολιτι-
κόν, τὸ παιδευτικόν, τὸ μίαν ἀρχὴν παρὰ τῶν θεῶν
ἀμφοτέρους λαβεῖν τῆς νομοθεσίας· τῶν δ' ἰδίᾳ
ἐκατέρου καλῶν πρῶτόν ἐστι Νουμᾶ μὲν, ἢ παρὰ-
ληψις τῆς βασιλείας, Λυκούργου δὲ, ἢ παραδόσις.
Ὁ μὲν γὰρ οὐκ αἰτῶν ἔλαβεν, ὁ δὲ, ἔχων ἀπέδωκε.
Καὶ τὸν μὲν κύριον ἕτεροι αὐτῶν κατέστησαν, ἰδιώτην
καὶ ξένον ὄντα· ὁ δὲ, αὐτὸς αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλείως
ἐποίησε. Καλὸν μὲν οὖν τὸ κτήσασθαι δικαιοσύνην
τὴν βασιλείαν, κάλλιον δὲ τὸ προτιμῆσαι τὴν δι-
καιοσύνην τῆς βασιλείας. Ἡ γὰρ ἀρετὴ τὸν μὲν
οὕτως ἔνδοξον κατέστησεν, ὥστε βασιλείας ἀξιοθῆ-

ναι, τὸν δὲ οὕτω μέγαν ἐποίησεν, ὥστε βασιλείας
 καταφρονῆσαι. Δεύτερον τείνω, ἐπὶ καθάπερ
 ἁρμονίαν λύρας, ὃ μὲν ἐκλειυμένην καὶ τρυφῶσαν
 ἐπέκεινε περὶ τὴν Σπάρτην, ὃ δὲ τῆς Ῥώμης τὸ
 σφοδρὸν ἀνῆκε καὶ σύντονον, ἣ μὲν χαλεπότης
 τοῦ ἔργου τῷ Δυκούργῳ πρόσσειν. Οὐ γὰρ θώ-
 ρακας ἐκδύναι καὶ ἕψη τοὺς πολίτας καταθέσθαι
 ἔπειθεν, ἀλλὰ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀφίειναι, καὶ
 στρωματῶν ἐμβαλῶν πολυτελεῖς καὶ τραπέζας· οὐδὲ
 πανσαμένους πολέμων ἰορτάζειν καὶ θύειν, ἀλλὰ
 δεῖπνα καὶ πότους εἰάσαντας, ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ ταῖς
 παλαιίστραις διαπονῆσθαι καὶ ἀσκεῖν. Ὅθεν ὃ μὲν,
 δι' εὐνοίας καὶ τιμῆς ἅπαντα πείθων ἔπραξεν, ὃ
 δὲ, κινδυνεύων καὶ βαλλόμενος, μόλις ἐπεκράτησεν.
 Ἡμερος μόντοι καὶ φιλόανθρωπος ἢ τοῦ Νουμᾶ Μοῦ-
 σα, πρὸς εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην μεθαρμοσαμένου
 καὶ καταπραῦνατος ἐξ ἀκράτων καὶ διαπύρων ἠθῶν
 τοὺς πολίτας. Εἰ δὲ καὶ τὸ περὶ τοὺς Εἰλωτας ἀναγ-
 κάσει τις ἡμᾶς εἰς τὴν Δυκούργου θῆσθαι παλι-
 τείαν, ὠμότερον ἔργον καὶ παρανομώτατον, μακροῦ
 τιγὶ τὸν Νουμᾶν ἑλληνικώτερον γεγονέναι νομοθέ-
 την φήσομεν, ὅς γε καὶ τοὺς ὠμολογημένους δούλους
 ἔγευσε τιμῆς ἐλευθέρως, ἐν τοῖς Κρονίοις ἐστιᾶ-
 σθαι μετὰ τῶν δεσποτῶν ἀναμειγμένους ἐθίσας.
 Καὶ γὰρ τοῦτο τῶν Νουμᾶ πατρίων ἐν εἶναι λέγου-
 σιν, ἐπὶ τὰς τῶν ἐτησίων ἀπολαύσεις καρπῶν τοὺς
 συνεργοὺς παραλαμβάνοντος. Ἐνιοὶ δὲ τοῦτο ὑπό-
 μνημα τῆς Κρονικῆς ἐκείνης ἰσονομίας ἀποσώζεσθαι

μυθολογοῦσιν, ὡς μηδενὸς δούλου, μηδὲ δεσπότου, πάντων δὲ συγγενῶν καὶ ἰσοτίμων νομιζομένων.

II. Ὅλος δὲ φαίνεται πρὸς τὴν αὐτάρχειαν ἀμφοτέρω καὶ σωφροσύνην ὁμοίως ἄγοντες τὰ πλήθη· τῶν δὲ ἄλλων ἀρετῶν, ὃ μὲν τὴν ἀνδρείον μᾶλλον, ὃ δὲ τὴν δικαιοσύνην ἠγαπηκώς· εἰ μὴ νῆ Δία πρὸς τὴν ὑποκειμένην τῶν πολιτευμάτων ἑκατέρου φύσιν ἤσσηθείαι, οὐχ ὁμοίαν οὔσαν, ἄνομοίαις εἶδει παρασκευῆς. Οὔτε γὰρ Νουμᾶς διὰ δειλίαν κατέλυσε τὸ πολεμεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ μὴ ἀδικεῖν· οὔτε Λυκούργος εἰς ἀδικίαν καταστῆσθε πολεμικούς, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀδικεῖσθαι. Τὰς οὖν ὑπερβολὰς ἀφαιρούντες ἀμφοτέρω, καὶ τὰς ἐνδείας ἀναπλήρουσθε τῶν ὑπαρχόντων περὶ τοὺς πόλεις, ἤραγνάζοντο μεγάλας χρῆσθαι μεταβολαῖς. Καὶ μὴν, τῆς τε διατάξεως καὶ τῆς διαίρεσως τῶν πολιτευμάτων, ὀχλιῆ μὲν ἀκράτως ἢ τοῦ Νουμᾶ καὶ θεραπειστικῆ τοῦ πλήθους, ἐν χρυσοχόων καὶ αὐλητῶν καὶ σκυτοτέρων συμμιγῆ τινα καὶ παμποικίλον ἀποφαίνοντος δῆμον· αὐστηρὰ δὲ ἢ Λυκούργειος καὶ ἀριστοκρατικῆ, τὰς μὲν βαναύσους ἀποκαθαίρουσα τέχνας εἰς οἰκετῶν καὶ μετοίκων χεῖρας· αὐτοὺς δὲ τοὺς πόλεις εἰς τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ δόρυ συνάγουσα, πόλεμον χειροτέχνας καὶ θεράποντας Ἄρεος ὄντας, ἄλλο δὲ οὐδὲν εἰδόμενος, οὐδὲ μελετῶντας, ἢ παιθεῖσθαι τοῖς ἄρχουσι, καὶ κρατεῖν τῶν πολεμίων. Οὐδὲ γὰρ χρηματίζεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐξῆν, ἵνα ἐλεύθεροι παντελῶς καὶ ἀεθόπαξ ὦσιν, ἀλλ' ἦν ἢ

περὶ τὰ χρήματα κατασκευὴ δεδομένη δούλοις καὶ
 Εἰλωσίω, ὥσπερ ἡ περὶ τὸ δάπνον καὶ ὄψον διακο-
 νία. Νουμᾶς δὲ οὐδὲν διέκρινε τοιοῦτον, ἀλλὰ τὰς
 μὲν στρατιωτικὰς ἔκαυσε πλεονεξίας, τὴν δ' ἄλλον
 οὐκ ἐκάλυσε χρηματισμὸν· οὐδὲ τὴν τριαύτην κατε-
 στάρεσεν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ πλοῦτον προΐεναι μέ-
 χρι παντός ἐφήκε, καὶ πενίας πολλῆς ἀθροισομένης
 καὶ ὑποφρέουσης εἰς τὴν πόλιν ἠμίλησε, δέον αὐτῷ
 ἐν ἀρχῇ, μηδέπω πολλῆς, μηδὲ μεγάλης ἀνισότητος
 οὔσης, ἀλλ' ἔτι τοῖς βίαις ὁμαλῶν καὶ παρασιλησίων
 ὄντων, ἐπιστῆναι πρὸς τὴν πλεονεξίαν, ὥσπερ ὁ Λυ-
 κοῦργος, καὶ φυλάξασθαι τὰς ἀπ' αὐτῆς βλάβας,
 οὐ μικρὰς γενομένας, ἀλλὰ τῶν πλείστων καὶ μεγί-
 στων κακῶν, ὅσα συνηρέχθη, σπέρμα καὶ ἀρχὴν πα-
 ρασχάουσας. Ὁ δὲ τῆς γῆς ἀναδασμὸς οὔτε τὸν Λυ-
 κοῦργον, ἔμοι δακτεῖν, ποιεῖ ψεκτῶν γενόμενος, οὔτε τὸν
 Νουμᾶν μὴ γενόμενος. Τῷ μὲν γὰρ ἔδραν καὶ κρηπίδα
 τῆς πολιτείας ἡ ἰσότης αὐτῇ παρίσχε, τὸν δὲ, προσφά-
 του τῆς κληρουχίας οὔσης, οὐδὲν ἤπειγεν ἄλλον ἐμ-
 βαλεῖν ἀναδασμῶν, οὐδὲ κινεῖν τὴν πρώτην κέμησιν,
 ὡς εἰκόσ ἐστι, κατὰ χώραν μένουσαν.

III. Τῆς δὲ περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰς τεκνοτρο-
 φίας κοινωνίας τὸ ἀξήλοτυπον ὀρθῶς καὶ πολιτικῶς
 ἐμποιοῦντας ἀμφότεραι τοῖς ἀνδράσιν, οὐ κατὰ πᾶν
 εἰς ταῦτό συνηρέχθησαν. Ἄλλ' ὁ Ρωμαῖος μὲν ἀνὴρ,
 ἰκανῶς ἔχων παιδοτροφίας, ὑφ' ἑτέρου δὲ πεισθεὶς
 δεομένου τέκνων, ἐξίστατο τῆς γυναικὸς, ἐκδόσθαι
 καὶ μετεκδόσθαι κύριος ὑπάρχων· ὁ δὲ Λάκων, οἴκοι

τῆς γυναικὸς οὔσης παρ' αὐτοῦ, καὶ τοῦ γάμου μένοντος ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς δικαίων, μετεδίωον τῷ πείσαντι τῆς κοινωνίας εἰς τέκνωσιν. Πολλοὶ δὲ, ὡς περ εἴρηται, καὶ παρακαλοῦντες εἰσήγον ἐξ ὧν ἂν ἰδοῦν μάλιστα παῖδας εὐειδεῖς καὶ ἀγαθοὺς γενέσθαι. Τίς οὖν ἡ διακρίσις τῶν ἐθισμῶν; ἢ ταῦτα μὲν ἰσχυρὰ καὶ ἄκρατος ἀπάθεια πρὸς γαμετήν, [καὶ τὰ] ἐκταράττοντα καὶ κατακαίοντα λύπαις καὶ ζηλοτυπίας τοὺς πολλοὺς· ἐκείνα δὲ, ὡς περ αἰσχυνομένη ἀτυφία τίς, παρακάλυμμα τὴν ἐγγύην ἐφελκομένη, καὶ τὸ δυσκαρτέρητον ἐξομολογουμένη τῆς κοινωνίας. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἢ περὶ τὰς παρθένους φυλακὴ κατέσταται τῷ Νουμᾷ πρὸς τὸ θῆλυ καὶ κόσμιον· ἢ δὲ τοῦ Λυκούργου, παντάπασιν ἀναπεπταμένη καὶ ἄθελος οὔσα, τοῖς πρῆταϊς λόγον παρῆσχηκε. Φαινομηρίδας τε γὰρ αὐτὰς ἀποκαλοῦσιν, ὡς Ἴβυκος, καὶ ἀνδρομανεῖς ἱστοροῦσιν, ὡς Εὐριπίδης, λέγων·

Αἱ σὺν νέοισιν ἐξερημοῦσιν δόμους,

Γυμνοῖσι μηροῖς καὶ πέπλοις ἀνειμένοις.

Τῷ γὰρ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτέρυγες οὐκ ἦσαν συνεῤῥαμμέναι κάτωθεν, ἀλλ' ἀνέπιύσσοντο καὶ συνανεγύμνουσιν ὄλον ἐν τῷ βαδίξειν τὸν μηρόν. Καὶ σαφέστατα τὸ γινόμενον εἴρηκε Σοφοκλῆς ἐν τούτοις· Καὶ τὰν νέοισιν, ἄς ἔτ' ἄστολος χιτῶν ἀραιὸν ἀμφὶ μηρόν πιύσσεται, Ἐρμιόνα. Διὸ καὶ θρασύτεραι λέγονται γίνεσθαι, καὶ πρὸς αὐτοὺς πρῶτον ἀνδρώδεις τοὺς ἄνδρας, ἅτε δὴ τῶν μὲν οἴκων ἕρχουσαι κατὰ κράτος, ἐν δὲ τοῖς δημο-

σίοις πράγμασι καὶ γνώμῃς μεταλαμβάνουσαι καὶ παρῴρησις περὶ τῶν μεγίστων. Ὁ δὲ Νουμᾶς ταῖς γαμεταῖς τὸ μὲν ἀξίωμα καὶ τὴν τιμὴν ἐτήρησε πρὸς τοὺς ἄνδρας, ἣν εἶχον ἐπὶ Ῥώμῳλου θεραπευόμεναι διὰ τὴν ἀρπαγὴν· αἰδοῦ δὲ πολλὴν ἐπίστησεν αὐταῖς καὶ πολυπραγμοσύνην ἀφεῖλε, καὶ νήφειν ἐδίδαξε καὶ σιωπᾶν εἴθισεν, οἴνου μὲν ἀπεχομένας τὸ πάμπαν, λόγῳ δὲ μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων ἀνδρὸς ἄνευ χρωμένας. Λέγεται γοῦν ποτε γυναῖκός εἰπούσης δίκην ἰδίαν ἐν ἀγορᾷ, πέμψαι τὴν σύγκλητον εἰς θεοῦ, πυνθανομένην, τίτος ἄρα τῇ πόλει σημεῖον εἶη τὸ γεγενημένον. Καὶ τῆς τε ἄλλης εὐπειθείας καὶ πραότητος αὐτῶν μέγα τεκμήριον ἢ μνήμη τῶν χειρόνων. Ὡς γάρ παρ' ἡμῖν οἱ ἱστορικοὶ γράφουσι τοὺς πρώτους ἢ φύνον ἐμφύλιον ἐργασαμένους, ἢ πολεμήσαντας ἀδελφοῖς, ἢ πατρὸς αὐτόχειρας ἢ μητρὸς γενομένους, οὕτω Ῥωμαῖοι μνημονεύουσιν, ὅτι πρῶτος μὲν ἀπεπέμψατο γυναῖκα Σπόριος Καρβίλιος, μετὰ τὴν Ῥώμης κτίσιν, [ἐν] ἔτεσι τριάκοντα καὶ διακοσίους οὐδενὸς τοιοῦτου γεγονότος· πρώτη δὲ γυνὴ Πινναρίου Θαλαῖα ταῦνομα διηνήχθη πρὸς ἑκυρὰν αὐτῆς Γεγανίαν, Ταρκυνίου Σουπέρβου βασιλεύοντος. Οὕτω καλῶς καὶ κοσμίως τεταγμένα τὰ τῶν γάμων ἦν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου.

IV. Τῇ δὲ ἄλλῃ τῶν παρθέτων ἀγωγῇ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐκδόσεις ὁμολογεῖ, τοῦ μὲν Λυκούργου πατρειούς καὶ ὀργώσας νυμφεύοντος, ὅπως ἢ τε ὁμίλια, δεομένης ἤδη τῆς φύσεως, χάριτος ἢ καὶ φιλίας

ἀρχὴ μᾶλλον ἢ μίλους καὶ φόβων παρὰ φύσιν βια-
 ζομένων, καὶ τὰ σώματα ῥώμην ἔχη πρὸς τὸ τὰς
 κινήσεις ἀναφέρειν καὶ τὰς ὠδύνας, ὡς ἐπ' οὐδὲν ἄλ-
 λο γαμομένων, ἢ τὸ τῆς τεκνώσεως ἔργον· τῶν δὲ
 Ῥωμαίων δωδεκαετείς καὶ νεωτέρας ἐκδιδόντων οὕτω
 γὰρ ἂν μάλιστα καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἦθος καθαρὸν
 καὶ ἄδικτον ἐπὶ τῷ γαμοῦντι γενέσθαι. Δῆλον οὖν,
 ὅτι τὸ μὲν φυσικώτερον πρὸς τέκνωσιν, τὰ δὲ ἠθι-
 κώτερον πρὸς συμβίωσιν. Ἀλλὰ μὴν ἐπιστασίαις τε
 παίδων καὶ συναγελασμοῖς, καὶ παιδαγωγίαις καὶ
 κοινωνίαις, περὶ τε δεῖπνα καὶ γυμνάσια καὶ παι-
 διὰς αὐτῶν ἐμμελείαις καὶ διακοσμήσεσιν, οὐδὲν τι
 τοῦ προστυχόντος νομοθέτου βελτίονα τὸν Νουμῶν
 ὁ Λυκούργος ἀποδείκνυσιν, ἐπὶ ταῖς τῶν πατέρων
 ποιησάμενον ἐπιθυμίαις ἢ χρεῖαις τὰς τῶν νέων
 ἀγωγὰς, εἴτε τις ἐργάτην γῆς βούλοιο ποιεῖν τὸν
 υἱόν, εἴτε ναυπηγόν, ἢ χαλκία διδάσκειν, ἢ αὐλητήν,
 ὥσπερ οὐ πρὸς ἐν τέλος ὀφείλοντας ἐξ ἀρχῆς ἄγεσθαι,
 καὶ συνεπιστρέφεσθαι τοῖς ἠθεσιν, ἀλλ' οἷον εἰς
 ναῦν ἐπιβύτας ἕτερον ἐξ ἑτέρας ἦκοντα χρεῖας καὶ
 προαιρέσεως ἐν ταῖς κινδύνοις μόνον φόβου τοῦ
 ἰδίου συνίστασθαι πρὸς τὸ κοινόν, ἄλλως δὲ τὸ καθ'
 αὐτὸν σκοπεῖν ἕκαστον. Καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς οὐκ
 ἄξιον ἐγκαλεῖν νομοθέταις τοῖς ἐλλείπουσιν ἢ δι'
 ἄγνοιαν, ἢ δι' ἀσθένειαν· ἀνδρὶ δὲ σοφῷ, βασιλείαν
 παραλαβόντι δήμου νεωστὶ συνισταμένου καὶ πρὸς
 μηδὲν ἀντιτείνοντος, περὶ τί πρῶτον ἦν σπουδᾶσαι
 προσῆκον, ἢ παίδων ἐκτροφὴν, καὶ νέων ἄσκησιν,

ὅπως μὴ διαίφοροι, μηδὲ παραχάδεις γένοιτο τοῖς ἤθεσιν, ἀλλ' εἰς ἓν τι κοινὸν ἀρετῆς ἵχνος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πλαττόμενοι καὶ τυπούμενοι συμβαίνοιεν ἀλλήλοις; ὃ δὴ πρὸς τε τὰλλα καὶ σωτηρίαν νόμων ὠφέλησε τὸν Λυκούργον. Μικρὸς γὰρ ἂν ἦν ὁ τῶν ὄρκων φόβος, εἰ μὴ διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀγωγῆς οἷον ἀνέδευσε τοῖς ἤθεσι τῶν παιδῶν τοὺς νόμους, καὶ συναρκείωσε τῇ τροφῇ τὸν ζῆλον τῆς πολιτείας· ὥστε πεντακοσίων ἐτῶν πλείω χρόνον τὰ κυριώτατα καὶ μέγιστα διαμῆναι τῆς νομοθεσίας, ὥσπερ βαφῆς ἀκράτου καὶ ἰσχυρᾶς καθαψαμένης. Νουμᾶ δὲ, ὅπερ ἦν τέλος τῆς πολιτείας, ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλίᾳ τὴν Ῥώμην ὑπάρχειν, εὐθύς συνεξέλιπε· καὶ μετὰ τὴν τελευταίην ἐκείνου τὸν ἀμφίθυρον οἶκον, ὃν κεκλεισμένον αὐτὸς συνεῖχεν, ὥσπερ ὄντως ἐν αὐτῷ τιθασσεύων καθεργασμένον τὸν πόλεμον, ἐξ ἀμφοτέρων ἀναπετάσαντες, αἵματος καὶ νεκρῶν τὴν Ἰταλίαν ἐπέπλησαν· καὶ οὐδὲ ὀλίγον χρόνον ἢ καλλίστη καὶ δικαιοτάτη κατάστασις ἔμεινεν, ἅτε δὴ καὶ τὸ συνδετικὸν ἐν αὐτῇ, τὴν παιδείαν, οὐκ ἔχουσα. Τί οὖν, φήσει τις, οὐκ ἐπὶ τὸ βέλτιον προῆλθεν ἢ Ῥώμῃ τοῖς πολεμικοῖς; ἐρωτῶν ἐρώτημα μακρᾶς ἀποκρίσεως δεόμενον, πρὸς ἀνθρώπους τὸ βέλτιον ἐν πλούτῳ καὶ τροφῇ καὶ ἡγεμονίᾳ μᾶλλον, ἢ σωτηρίᾳ καὶ πραότητι καὶ τῇ μετὰ δικαιοσύνης αὐταρκείᾳ τιθεμένων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο Λυκούργῳ που δόξει βοηθεῖν, τὸ Ῥωμαίους μὲν τὴν ἐπὶ Νουμᾶ κατάστασιν ἐξαλλάξαντας ἐπιδοῦναι τοῖς πράγμασι τοσοῦτον· Λακε-

ἀρχὴ μᾶλλον ἢ μίλους καὶ φόβων παρὰ φύσιν βια-
 ζομένων, καὶ τὰ σώματα ῥώμην ἔχη πρὸς τὸ τὰς
 κινήσεις ἀναφέρειν καὶ τὰς ὠδύνας, ὡς ἐπ' οὐδὲν ἄλ-
 λο γαμουμένων, ἢ τὸ τῆς τεκνώσεως ἔργον· τῶν δὲ
 Ῥωμαίων δωδεκαετείς καὶ νεωτέρας ἐκδιδόντων· οὕτω
 γὰρ ἂν μάλιστα καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἦθος καθαρὸν
 καὶ ἄδικτον ἐπὶ τῷ γαμοῦντι γενέσθαι. Ἀλλοι οὖν,
 ὅτι τὸ μὲν φυσικώτερον πρὸς τέκνωσιν, τὰ δὲ ἠθι-
 κώτερον πρὸς συμβίωσιν. Ἀλλὰ μὴν ἐπιστασίας τε
 παίδων καὶ συναγελασμοῖς, καὶ παιδαγωγίαις καὶ
 κοινωνίαις, περὶ τε δεῖπνα καὶ γυμνάσια καὶ παι-
 διας αὐτῶν ἐμμελείαις καὶ διακοσμήσεσιν, οὐδὲν τι
 τοῦ προστιχόντος νομοθέτου βελτίονα τῶν Νομῶν
 ὁ Λυκούργος ἀποδείκνυσιν, ἐπὶ ταῖς τῶν πατέρων
 ποιησάμενον ἐπιθυμίαις ἢ χρεαῖς τὰς τῶν νέων
 ἀγωγὰς, εἴτε τις ἐργάτην γῆς βούλοιο ποιεῖν τὸν
 υἱόν, εἴτε ναυπηγόν, ἢ χαλκία διδάσκειν, ἢ αὐλητήν,
 ὥσπερ οὐ πρὸς ἐν τέλος ὀφείλοντας ἐξ ἀρχῆς ἀγεσθαι,
 καὶ συνεπιστρέφασθαι τοῖς ἡθεσιν, ἀλλ' οἷον εἰς
 ναῦν ἐπιβύτας ἕπερον ἐξ ἐτέρας ἤκοντα χρεῖας καὶ
 προαιρέσεως ἐν ταῖς κινδύνοις μόνον φόβῳ τοῦ
 ἰδίου συνίστασθαι πρὸς τὸ κοινόν, ἄλλως δὲ τὸ καθ'
 αὐτὸν σκοπεῖν ἕκαστον. Καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς οὐκ
 ἄξιον ἐγκαλεῖν νομοθέταις τοῖς ἐλλείπουσιν ἢ δι'
 ἄγνοιαν, ἢ δι' ἀσθένειαν· ἀνδρὶ δὲ σοφῷ, βασιλείαν
 παραλαβόντι δήμου γεωστὶ συνισταμένου καὶ πρὸς
 μηδὲν ἀντιτείνοντος, περὶ τί πρῶτον ἦν σπουδάσαι
 προσῆκον, ἢ παιδῶν ἐκτροφήν, καὶ νέων ἄσκησιν,

ὅπως μὴ διάφοροι, μηδὲ παραχώδεις γένοιτο τοῖς ἡθεσιν, ἀλλ' εἰς ἓν τι κοινὸν ἀρετῆς ἵχνος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πλαττόμενοι καὶ τυπούμενοι συμβαίνοιεν ἀλλήλοις; ὃ δὴ πρὸς τε τὰλλα καὶ σωτηρίαν νόμων ὠφέλησε τὸν Λυκούργον. Μικρὸς γὰρ ἂν ἦν ὁ τῶν ὄρκων φόβος, εἰ μὴ διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀγωγῆς οἷον ἀνέδευσε τοῖς ἡθεσι τῶν παιδῶν τοὺς νόμους, καὶ συναρκείωσε τῇ τροφῇ τὸν ζῆλον τῆς πολιτείας· ὥστε πεντακοσίων ἐτῶν πλείω χρόνον τὰ κυριώτατα καὶ μέγιστα διαμῆναι τῆς νομοθεσίας, ὥσπερ βαφῆς ἀκράτου καὶ ἰσχυρᾶς καθαψαμένης. Νουμᾶ δὲ, ὅπερ ἦν τέλος τῆς πολιτείας, ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλίᾳ τὴν Ῥώμην ὑπάρχειν, εὐθύς συνεξέλιπε· καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἐκείνου τὸν ἀμφίθυρον οἶκον, ὃν κεκλεισμένον αὐτὸς συνεῖχεν, ὥσπερ ὄντως ἐν αὐτῷ τιθασσεύσαν καθειργμένον τὸν πόλεμον, ἐξ ἀμφοτέρων ἀναπετάσαντες, αἵματος καὶ νεκρῶν τὴν Ἰταλίαν ἐπέπλησαν· καὶ οὐδὲ ὀλίγον χρόνον ἢ καλλίστη καὶ δικαιοτάτη κατάστασις ἔμεινεν, ἅτε δὴ καὶ τὸ συνδευκνὸν ἐν αὐτῇ, τὴν παιδείαν, οὐκ ἔχουσα. Τί οὖν, φήσει τις, οὐκ ἐπὶ τὸ βέλτιον προῆλθεν ἢ Ῥώμῃ τοῖς πολεμικοῖς; ἐρωτῶν ἐρώτημα μακρᾶς ἀποκρίσεως δεόμενον, πρὸς ἀνθρώπους τὸ βέλτιον ἐν πλούτῳ καὶ τροφῇ καὶ ἡγεμονίᾳ μᾶλλον, ἢ σωτηρίᾳ καὶ πραότητι καὶ τῇ μετὰ δικαιοσύνης αὐταρκείᾳ τιθεμένων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο Λυκούργῳ που δόξει βοηθεῖν, τὸ Ῥωμαίους μὲν τὴν ἐπὶ Νουμᾶ κατάστασιν ἐξαλλάξαντας ἐπιδοῦναι τοῖς πράγμασι τοσοῦτον· Λακε-

δαιμονίους δ' ἄρα τῷ πρώτῳ ἐκβῆναι τὴν Λυκούργου διατάξιν, ἐκ μεγίστων ταπεινοτάτους γενέσθαι, καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίαν ἀποβαλόντας κινδυνεύσαι περὶ ἀναστάσεως. Ἐκεῖνο μὲντοι τῷ Νουμῷ μέγα καὶ θεῖον ὡς ἀληθεῶς ὑπάρχει, τὸ ξένῳ καὶ μεταπέμπτῳ γενέσθαι πάντα πειθοῖ μεταβαλεῖν, καὶ κρατῆσαι πόλεως οὐπω συμπεπνευκυίας, μήτε ὀπλων δεηθέντα, μήτε βίας τινός, ὡς Λυκούργος ἐπὶ τὸν δῆμον ἦγε τοὺς ἀρίστους, ἀλλὰ σοφία καὶ δικαιοσύνη πάντας οὕτω καλῶς συναγαγόμενον καὶ ἀναρμόσαντα.

Σ . Ο Λ Ω Ν .

Δίδυμος δ γραμματικός, ἐν τῇ περὶ τῶν ἀξόνων τῶν Σόλωνος ἀντιγραφῇ πρὸς Ἀσκληπιάδην, Φιλοκλέους τινὸς τέθεικε λέξιν, ἐν ἣ τὸν Σόλωνα πατρὸς Εὐφορίωνος ἀποφαίνει, παρὰ τὴν τῶν ἄλλων δόξιν, ὅσοι μέμνηται Σόλωνος. Ἐξηκεστίδου γάρ αὐτὸν ἄπαρτες ὁμαλῶς γεγονέναι λέγουσιν, ἀνδρὸς οὐσίας μὲν, ὡς φασι, καὶ δυνάμει μύσου τῶν πολιτῶν, οἰκίας δὲ πρώτης κατὰ γένος· ἦν γὰρ Κοδριίδης ἀνέκαθεν. Τὴν δὲ μητέρα τοῦ Σόλωνος Ἡρακλείδης δ Ποντικός ἱστορεῖ τῆς Πεισιστράτου μητρὸς ἀνεψιῶν γενέσθαι. Καὶ φιλία τὸ πρῶτον ἦν αὐτοῖς πολλή μὲν διὰ τὴν συγγένειαν, πολλή δὲ διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ ᾠραν, ὡς ἔνιοι φασιν, ἐρωτικῶς τὸν Πεισιστράτον ἀσπαζομένου τοῦ Σόλωνος. "Ὅθεν ὕστερον, ὡς ἔοικεν, εἰς διαφορὰν αὐτῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ καταστάτων, οὐδὲν ἠνεγκεν ἢ ἔχθρα, σκληρὸν οὐδ' ἄγχιον πένθος, ἀλλὰ παρέμεινεν ἐκεῖνα τὰ δίκαια ταῖς ψυχαῖς, καὶ παρεφύλαξε τυφομένην ἀδρού πυρὸς ἔτι ζῶσαν φλόγα τὴν ἐρωτικὴν μνήμην καὶ χάριν. "Ου

δὲ πρὸς τοὺς καλοὺς οὐκ ἦν ἐχυρὸς ὁ Σόλων, οὐδ' ἔρωτι θαρσάλεος ἀνταναστήναι,

Πύκτις ὅπως εἰς χεῖρας,

ἔκ τε τῶν ποιημάτων αὐτοῦ λαβεῖν ἔστι, καὶ νόμου, ὃν ἔγραψε διαγορεύοντα δοῦλον μὴ ξηραλοφῆν, μηδὲ παιδεραστεῖν, εἰς τὴν τῶν καλῶν μερίδα καὶ σεμνῶν ἐπιτηδευμάτων τιθέμενος τὸ πρᾶγμα, καὶ τρόπον τινὰ τοὺς ἀξίους προκαλοῦμενος, ὧν τοὺς ἀνάξιους ἀπήλανε. Λέγεται δὲ καὶ Πεισίστρατος ἔραστὴς Χάρμου γενέσθαι, καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἔρωτος ἐν Ἀκαδημίᾳ καθιερωῖσαι, ὅπου τὸ πῦρ ἀνάπτουσιν οἱ τὴν ἱερὰν λαμπάδα διαθέοντες.

II. Ὁ δ' οὖν Σόλων, τὴν οὐσίαν τοῦ πατρὸς ἐλαττώσαντος εἰς φιλανθρωπίας τινὰς, ὡς φησιν Ἑρμιππος, καὶ χάριτας, οὐκ ἂν ἀπορήσας τῶν βουλομένων ἐπαρκεῖν, αἰδούμενος δὲ λαμβάνειν παρ' ἐτέρων, ἐξ οἰκίας γεγονὸς εἰθισμένης ἐτέροις βοηθεῖν, ὥρμησε νέος ὧν ἔτι πρὸς ἐμπορίαν. Καίτοι φασὶν ἔνιοι, πολυπειρίας ἕνεκα μᾶλλον καὶ ἱστορίας, ἢ χρηματισμοῦ, πλανηθῆναι τὸν Σόλωνα. Σοφίας μὲν γὰρ ἦν ὁμολογουμένως ἔραστὴς, ὅς γε καὶ πρεσβύτερος ὧν ἔλεγε

Γηράσκειν αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.

Πλοῦτον δ' οὐκ ἐθαύμαζεν, ἀλλὰ καὶ φησιν ὁμοίως πλουτεῖν,

ὅτω πολὺς ἄργυρός ἐστι

Καὶ χρυσός, καὶ γῆς πυροφόρον πεδία,

Ἴπποι δ' ἡμίλογοί τε, καὶ ὧ' μόνα ταῦτα πάρεστι,

Γαστρί τε καὶ πλευραῖς καὶ ποσὶν ἄβρᾶ παθεῖν
 Παιδὸς τ' ἠδὲ γυναικὸς, ἐπὴν καὶ ταῦτ' ἀφίκηται,
 "Ἡβη" σὺν δ' ὤρη γίγνεται, ἀρμοδία.

Ἄλλ' ἐτέρωθεν λέγει·

Χρήματα δ' ἰμείρω μὲν ἔχειν, ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι
 Οὐκ ἐθέλω. Πάντως ὕστερον ἦλθε δίκη.

Κωλύει δὲ οὐδὲν τὸν ἀγαθὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα
 μήτε τῶν περιτιῶν τὴν κτήσιν ἐν σπρυδῇ τίθεσθαι,
 μήτε τῆς χρείας τῶν ἀναγκαίων καὶ ἱκανῶν κατα-
 φρονεῖν. Ἐν δὲ τοῖς τότε χρόνοις, καθ' Ἡσίοδον,
 ἔργον οὐδὲν ἦν ὄνειδος, οὐδὲ τέχνη διαφορὰν ἔφερεν
 ἐμπορία δὲ καὶ δόξαν εἶχεν οἰκισομένη τὰ βαρβα-
 ρικὰ, καὶ προξενούσα φιλίας βασιλέων, καὶ πρα-
 γμάτων ἐμπείρους ποιοῦσα πολλῶν. Ἐνιοὶ δὲ καὶ πᾶ-
 λεων οἰκιστὰὶ γέγονασι μεγάλων, ὡς καὶ ὁ Μασσα-
 λίας Πρῶτος ὑπὸ Κελτῶν τῶν περὶ τὸν Ῥοδανὸν
 ἀγαπηθεῖς. Καὶ Θαλῆν δὲ φασὶν ἐμπορία χρῆσα-
 σθαι, καὶ Ἰπποκράτην τὸν μαθηματικόν, καὶ Πλά-
 τωνα τῆς ἀποδημίας ἐφόδιον ἐλαίου τινὸς ἐν Αἰγύ-
 πτῳ διάθισιν γενέσθαι.

III. Τὸ δ' οὖν εὐδάπανον τῆ Σόλωνι καὶ ἕγρον
 πρὸς τὴν δίαίταν, καὶ τὸ φορτικώτερον, ἢ φιλοσο-
 φώτερον, ἐν τοῖς ποιήμασι διαλέγεσθαι περὶ τῶν
 ἡδονῶν, τὸν ἐμπορικὸν οἶοντα βίον προστετριφθαι·
 πολλοὺς γὰρ ἔχοντα κινδύνους καὶ μεγάλους, ἀντα-
 παιτεῖν πάλιν εὐπαθείας τινὰς καὶ ἀπολαύσεις.
 Ὅτι δ' αὐτὸν ἐν τῇ τῶν πενήτων μερίδι μᾶλλον, ἢ
 τῇ τῶν πλουσίων ἔταπτε, δῆλόν ἐστιν ἐκ τούτων·

Πολλοὶ γὰρ πλουτεῦσι κακοί, ἀγαθοὶ δὲ πένονται.

Ἄλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διάμειψόμεθα

Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεὶ,

Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

Τῇ δὲ ποιήσει κατ' ἀρχαίς μὲν εἰς οὐδὲν ἄξιον σπουδῆς, ἀλλὰ παίζων πως ἔοικε προσχρησασθαι, καὶ παράγων ἑαυτὸν ἐν τῷ σχολάζειν· ὕστερον δὲ, καὶ γνώμας ἐνέτεινε φιλοσόφους, καὶ τῶν πολιτικῶν πολλὰ συγκατέπλεκε τοῖς ποιήμασιν, οὐχ ἱστορίας ἔνεκεν καὶ μνήμης, ἀλλ' ἀπολογισμοὺς τε τῶν πεπραγμένων ἔχοντα, καὶ προτροπὰς ἐνιαχοῦ καὶ νοθεσίας, καὶ ἐπιπλήξεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐνιοὶ δὲ φασιν, ὅτι καὶ τοὺς νόμους ἐπεχείρησεν ἐντεινάς εἰς ἔπος ἐξενεγκεῖν, καὶ διαμνημονεύουσι τὴν ἀρχὴν οὕτως ἔχουσαν·

Πρῶτα μὲν εὐχόμεσθα Διὶ Κρονίδῃ βασιλῆϊ,

Θεσμοῖς τοῖσδε τύχην ἀγαθὴν καὶ κῦδος ὀπάσσαι.

Φιλοσοφίας δὲ τοῦ ἠθικοῦ μάλιστα τὸ πολιτικόν, ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν τότε σοφῶν, ἠγάπησεν. Ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς ἀπλοῦς ἐστὶ λίαν καὶ ἀρχαῖος, ὡς δῆλον ἐκ τούτων·

Ἐκ νεφίλης πέλεται χιώνος μένος ἠδὲ χαλαύης·

Βροντῆ δ' ἐκ λαμπρᾶς γίγνεται ἀστεροπῆς.

Ἐξ ἀνέμων δὲ θάλασσοι ταράσσεται· ἦν δὲ τις αὐτῆν

Μὴ κινῆ, πάντων ἐστὶ δικαιοσύνη.

Καὶ ὅπως ἔοικεν ἢ θάλω μόνου σοφία τότε περαιτέρω τῆς χρείας ἐξικεῖσθαι τῇ θεωρίᾳ· τοῖς δ' ἄλ-

λοις ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς τούνομα τῆς σοφίας ὑπῆρξε.

IV. Γενέσθαι δὲ καὶ μετ' ἀλλήλων ἐν τε Δελφοῖς ὁμοῦ λέγονται, καὶ πάλιν ἐν Κορίνθῳ, Περιάνδρου σύλλογον τινα κοινὸν αὐτῶν καὶ συμπόσιον κατασκευάσαντος. Ἐτι δὲ μᾶλλον εἰς ἀξίωμα καὶ δόξαν αὐτοὺς κατέστησεν ἢ τοῦ τρίποδος περίοδος, καὶ διὰ πάντων ἀνακυκλήσις καὶ ἀνθύπειξις μετ' εὐμενείας φιλοτίμου γινομένη. Κίων γάρ, ὡς φασί, καταγόντων συγήνην, καὶ ξένων ἐκ Μιλήτου πριαμένων τὸν βόλον οὕτω φανερόν ὄντα, χρυσοῦς ἐφάνη τρίπους ἐλκόμενος, ὃν λέγουσιν Ἑλένην πλέουσσαν ἐκ Τροίας αὐτόθι καθεῖναι, χρημοῦ τινος ἀναμνησθεῖσαν παλαιοῦ. Γενομένης δὲ τοῖς ξένοις πρῶτον ἀντιλογίας πρὸς τοὺς ἁλιεῖς περὶ τοῦ τρίποδος, εἶτα τῶν πόλεων ἀναδεξαμένων τὴν διαφορὰν ἕχρι πολέμου προελθοῦσαν, ἀνῆλθεν ἀμφοτέροισι ἢ Πυθία, τῷ σοφωτάτῳ τὸν τρίποδα ἀποδοῦναι. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπεστάλη πρὸς Θαλῆν εἰς Μίλητον, ἐκουσίῳ Κίων ἐνὶ δουρομένῳν ἐκείνῳ, περὶ οὗ πρὸς ἅπαντας ὁμοῦ Μιλησίους ἐπολέμησαν. Θάλῳ δὲ Βίαντα σοφώτερον ἀποφαίνοντος αὐτοῦ, πρὸς ἐκείνον ἦκεν. Ἐπὶ ἐκείνου δ' αὐθις ἀπεστάλη πρὸς ἄλλον, ὡς σοφώτερον. Εἶτα περιῶν καὶ ἀναπεμπόμενος οὕτως ἐπὶ Θαλῆν τὸ δεῦτερον ἀφίκετο· καὶ τέλος εἰς Θήβας ἐκ Μιλήτου κομισθεὶς, τῷ Ἰσμηνίῳ Ἀπόλλωνι καθιερώθη. Θιόφραστος δὲ φησι, πρῶτον μὲν εἰς Πριήνην Βίαντι τὰν

τρίποδα πεμφθῆναι, δεύτερον δ' εἰς Μίλητον Θα-
 λῆ Βιαντος ἀποπέμψαντος· οὕτω δὲ διὰ πάντων πάλιν εἰς Βίαντα περιελθεῖν, τέλος δὲ εἰς Δελφούς ἀποσταλῆναι. Ταῦτα μὲν οὖν ὑπὸ πλειόνων τεθροῦληται, πλὴν ὅτι τὸ δῶρον ἀντὶ τοῦ τρίποδος οἱ μὲν φιάλην ὑπὸ Κροίσου πεμφθεῖσαν, οἱ δὲ ποτήριον Βαθυκλέους ἀπολιπόντος εἶναι λέγουσιν.

V. Ἰδίᾳ δὲ Ἀναχάρσεώς τε πρὸς Σόλωνα, καὶ πάλιν Θάλεω συνουσίαν τινα καὶ λόγους ἀναγράφουσι τοιούτους. Ἀνάχαρσιν μὲν εἰς Ἀθήνας φασὶν ἐπὶ τὴν Σόλωνος οἰκίαν ἐλθόντα, κόπτειν, καὶ λέγειν, ὡς ξένος ὢν ἀφίχται φιλίαν ποιησόμενος καὶ ξενίαν πρὸς αὐτόν. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Σόλωνος, Οἰκοὶ βέλτιόν ἐστι παιῖσθαι φιλίας· Οὐκοῦν, φάναί τὸν Ἀνάχαρσιν, αὐτὸς ὢν οἴκοι σὺ ποιήσαι φιλίαν καὶ ξενίαν πρὸς ἡμᾶς. Οὕτω δὲ θαυμάσαντα τὴν ἀγχίνοιαν τοῦ ἀνδρός τὸν Σόλωνα δέξασθαι φιλοφρόνως, καὶ χρόνον τινα σχεῖν παρ' αὐτῷ, ἤδη τὰ δημόσια πράττοντι καὶ συνταττομένα τοὺς νόμους. Τὸν οὖν Ἀνάχαρσιν πυνθόμενον καταγελαῖν τῆς πραγματείας τοῦ Σόλωνος, οἰομένου γραμμασίω ἐφέξειν τὰς ἀδικίας καὶ πλεονεξίας τῶν πολιτῶν, ἃ μηδὲν τῶν ἀραχνίων διαφέρειν, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνα, τοὺς μὲν ἀσθενεῖς καὶ λεπτοὺς τῶν ἀλισκομένων καθέξειν, ὑπὸ δὲ τῶν δυνατῶν καὶ πλουσιῶν διαρῥαγήσεσθαι. Τὸν δὲ Σόλωνα πρὸς ταῦτα φασὶν εἰπεῖν, ὅτι καὶ συνθήκας ἀνθρώποι φυλάττουσιν, ἅς οὐδετέρῳ λυσιτελές ἐστι παραβαίνειν τῶν θεμένων.

καὶ τοὺς νόμους αὐτὸς οὕτως ἀρμόζεται τοῖς πολίταις, ὥστε πᾶσι τοῦ παρανομεῖν βέλτιον ἐπιδείξαι τὸ δικαιοπραγεῖν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς Ἀνάχαρσις εἶκαζεν, ἀπέβη μᾶλλον, ἢ κατ' ἐλπίδα τοῦ Σόλωνος. Ἔφη δὲ καὶ κτεῖνο θαυμάζειν ὃ Ἀνάχαρσις ἐκκλησίᾳ παραγενόμενος, ὅτι λέγουσι μὲν οἱ σοφοὶ παρ' Ἑλλήσι, κρῖνουςι δὲ οἱ ἄμαθεῖς.

VI. Πρὸς Θαλῆν δ' εἰς Μίλητον ἐλθόντα τὸν Σόλωνα, θαυμάζειν, ὅτι γάμον καὶ παιδοποιΐας τὸ παράπαν ἡμέληκε. Καὶ τὸν Θαλῆν τότε μὲν σιωπῆσαι, διωλιπόντα δ' ὀλίγας ἡμέρας, ἄνδρα παρασκευάσαι ξένον, ἀρτίως ἤκειν φάσκοντα δεκαταῖον ἐξ Ἀθηῶν. Πυθόμενου δὲ τοῦ Σόλωνος, εἰ δὴ τι καινὸν ἐν ταῖς Ἀθήναις, δεδιδασμένον ἂν χρή λέγειν τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲν εἶπεῖν ἕτερον, εἰ μὴ νῆ Δία νεανίσκου τινὸς ἦν ἐκφορὰ, καὶ προὔπεμπεν ἢ πόλις. Ἦν γὰρ υἱὸς, ὡς ἔφασαν, ἀχθρὸς ἐνδόξου καὶ πρωτεύοντος ἀρετῆ τῶν πολιτῶν· οὐ παρῆν δέ, ἀλλ' ἀποδημεῖν ἔφασαν αὐτὸν ἤδη πολὺν χρόνον. Ὡς δυστυχὴς ἐκεῖνος! φάναι τὸν Σόλωνα. Τίνα δὲ ὠνόμαζον αὐτόν; Ἦκουσα, φάναι, τοῦνομα, τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' οὐ μνημονεύω· πλὴν ὅτι πολὺς λόγος ἦν αὐτοῦ σοφίας καὶ δικαιοσύνης. Οὕτω δὴ καθ' ἐκάστην ἀπόκρισιν τῷ φόβῳ προσαιγόμενον τὸν Σόλωνα, καὶ τέλος ἤδη συντεταραγμένον, αὐτὸν ὑποβαλεῖν τοῦνομα τῷ ξένῳ, πυνθανόμενον, μὴ Σόλωνος ὃ τεθνηκὼς υἱὸς ὠνομάζετο. Φήσαντος δὲ τῆνθρώπου, τὸν μὲν ὀρμῆσαι παλεῖν τὴν κεφαλὴν,

τρίποδα πεμφθῆναι, δεύτερον δ' εἰς Μίλητον Θα-
λῆ Βιαντος ἀποπέμψαντος· οὕτω δὲ διὰ πάντων πάλιν
εἰς Βίαντα περιελθεῖν, τέλος δὲ εἰς Δελφούς ἀ-
ποστιαλῆναι. Ταῦτα μὲν οὖν ὑπὸ πλειόνων τεθρῦλ-
ληται, πλὴν ὅτι τὸ δῶρον ἀντὶ τοῦ τρίποδος οἱ μὲν
φιάλην ὑπὸ Κροίσου πεμφθεῖσαν, οἱ δὲ ποτήριον
Βαθυκλέους ἀπολιπόντος εἶναι λέγουσιν.

V. Ἰδία δὲ Ἀναχάρσεώς τε πρὸς Σόλωνα, καὶ
πάλιν Θάλεω συνουσίαν τινὰ καὶ λόγους ἀναγράφουσι
τοιούτους. Ἀνάχαρσιν μὲν εἰς Ἀθήνας φασὶν ἐπὶ
τὴν Σόλωνος οἰκίαν ἔλθόντα, κόπτειν, καὶ λέγειν,
ὡς ξένος ὢν ἀφίχται φιλλαν ποιησόμενος καὶ ξενίαν
πρὸς αὐτόν. Ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Σόλωνος, Οἴ-
κοι βέλτιόν ἐστι παιεῖσθαι φιλίας· Οὐκοῦν, φάναί
τὸν Ἀνάχαρσιν, αὐτὸς ὢν οἴκοι σὺ ποίησαι φιλίαν
καὶ ξενίαν πρὸς ἡμᾶς. Οὕτω δὲ θαυμάσαντα τὴν
ἀγχίνοιαν τοῦ ἀνδρός τὸν Σόλωνα δέξασθαι φιλο-
φρόνως, καὶ χρόνον τινὰ σχεῖν παρ' αὐτῷ, ἤδη τὰ
δημόσια πράττοντι καὶ συνταπτομένῳ τοὺς νόμους.
Τὸν οὖν Ἀνάχαρσιν πυνθόμενον καταγελαῖν τῆς
πραγματείας τοῦ Σόλωνος, οἰομένου γραμμασιν
ἐφέξειν τὰς ἀδικίας καὶ πλεονεξίας τῶν πολιτῶν, ἃ
μηδὲν τῶν ἀραχνίων διαφέρειν, ἀλλ' ὡς ἐκείνα, τοὺς
μὲν ἀσθενεῖς καὶ λεπτοὺς τῶν ἀλισκομένων καθέ-
ξειν, ὑπὸ δὲ τῶν δυνατῶν καὶ πλουσιῶν διαρῥαγή-
σεσθαι. Τὸν δὲ Σόλωνα πρὸς ταῦτα φασὶν εἰπεῖν,
ὅτι καὶ συνθήκας ἄνθρωποι φυλάττουσιν, ἅς οὐ-
δετέρῳ λυσιτελές ἐστι παραβαίνειν τῶν θεμένων.

καὶ τοὺς νόμους αὐτὸς οὕτως ἀρμόζεται τοῖς πολί-
ταις, ἕσπε πᾶσι τοῦ παρανομεῖν βέλτιον ἐπιδειξαι
τὸ δικαιοπραγεῖν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς Ἀνάχαρσις
εἶκαζεν, ἀπέβη μᾶλλον, ἢ κατ' ἐλπίδα τοῦ Σόλωνος.
Ἔφη δὲ πᾶσι τοῖς θαυμάζειν ὃ Ἀνάχαρσις ἐκκλησίᾳ
παραγενόμενος, ὅτι λέγουσι μὲν οἱ σοφοὶ παρ' Ἑλ-
λήσι, κλίνουσι δὲ οἱ ἀμαθεῖς.

VI. Πρὸς Θαλῆν δ' εἰς Μίλητον ἐλθόντα τὸν
Σόλωνα, θαυμάζειν, ὅτι γάμον καὶ παιδοποιΐας τὸ
παράπαν ἠμέληκε. Καὶ τὸν Θαλῆν τότε μὲν σιω-
πῆσαι, διαλιπόντα δ' ὀλίγας ἡμέρας, ἄνδρα παρα-
σκευάσαι ξένον, ἀρτίως ἤκειν φάσκοντα δεκαταῖον
ἐξ Ἀθητῶν. Πυνθόμενου δὲ τοῦ Σόλωνος, εἰ δὴ
τι καινὸν ἐν ταῖς Ἀθήναις, δεδιδαγμένον ἂν χρὴ λέ-
γειν τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲν εἰπῆν ἕτερον, εἰ μὴ νῆ
Δία νεανίσκου τινὸς ἦν ἐκφορὰ, καὶ προὔπεμπεν
ἢ πόλις. Ἦν γὰρ υἱὸς, ὡς ἔφασαν, ἀφδρὸς ἐνδόξου
καὶ πρωτεύοντος ἀρετῆ τῶν πολιτῶν· οὐ παρῆν δέ,
ἀλλ' ἀποδημεῖν ἔφασαν αὐτὸν ἤδη πολὺν χρόνον.
Ὡς δυστυχὴς ἐκεῖτος! φάναι τὸν Σόλωνα. Τίνα
δὲ ἄνομαζον αὐτόν; ἤκουσα, φάναι, τοῦνομα, τὸν
ἄνθρωπον, ἀλλ' οὐ μνημονεύω· πλὴν ὅτι πολὺς
λόγος ἦν αὐτοῦ σοφίας καὶ δικαιοσύνης. Οὕτω δὴ
καθ' ἐκάστην ἀπόκρισιν τῷ φόβῳ προσαγόμενον τὸν
Σόλωνα, καὶ τέλος ἤδη συντεταραγμένον, αὐτὸν ὑ-
ποβαλεῖν τοῦνομα τῷ ξένῳ, πυνθασόμενον, μὴ Σό-
λωνος ὃ τεθνηκώς υἱὸς ἄνομάζετο. Φῆσαντος δὲ
τῆς ἀνθρώπου, τὸν μὲν ὀρμηῆσαι παίειν τὴν κεφαλὴν,

καὶ τᾶλλα ποιεῖν καὶ λέγειν, ἃ συμβαίνει τοῖς περιπαθοῦσι. Τὸν δὲ Θαλῆν ἐπιλαβόμενον αὐτοῦ, καὶ γελάσαντα, Ταῦτά τοι, φάναι, ὦ Σόλων, ἐμὲ γάμου καὶ παιδοποιίας ἀφίστησιν, ἃ καὶ σὲ κατερείπει τὸν ἐρῶμενίστατον. Ἄλλὰ θάρρει τῶν λόγων ἔνεκα τούτων· οὐ γὰρ εἰσὶν ἀληθεῖς. Ταῦτα μὲν οὖν Ἑρμιππος ἱστοροῦν φησι Πάταικον, ὃς ἔφασκε τὴν Δισώπου ψυχὴν ἔχειν.

VII. Ἄτοπος δὲ καὶ ἀγεννῆς ὁ τῷ φόβῳ τῆς ἀποβολῆς τὴν κτῆσιν ὧν χρηρῆ προΐεμενος· οὕτω γὰρ ἂν τις οὐ πλοῦτον, οὐ δόξαν, οὐ σοφίαν ἀγαπήσει παραγυρομένην, δεδιώς στέρεσθαι. Καὶ γὰρ ἀρετὴν, ἧς κτῆμα μείζον οὐδέν, οὐδ' ἥδιον, ἐξισταμένην ὑπὸ νόσων καὶ φαρμάκων ὀρώμεν· αὐτῆ τε Θαλῆ μὴ γήμαντι πλέον οὐδέν εἰς ἀφοβίαν, εἰ μὴ καὶ φίλων κτῆσιν ἔφυγε καὶ οἰκείων καὶ πατρίδος. Ἄλλὰ καὶ παῖδα θετὸν ἔσχε ποιησάμενος αὐτὸς τὸν τῆς ἀδελφῆς, ὧς φασὶ, Κύβισθον. Ἐχούσης γὰρ τι τῆς ψυχῆς ἀγαπητικὸν ἐν ἑαυτῇ, καὶ πεφυκυίας, ὥσπερ αἰσθάνεσθαι καὶ διανοεῖσθαι καὶ μνημονεύειν, οὕτω καὶ φιλεῖν, ἐνδύεται τὸ τούτω καὶ προσφύεται τῶν ἐκτός, οἷς οἰκείον οὐδέν ἐστι· καὶ καθάπερ οἶκον καὶ χώραν γνησίων ἔρημον διαδόχων, τὸ φιλόστοργον ἀλλότριον καὶ νόθοι θεραπεύοντες, εἰσοικισάμενοι καὶ καταλαβόντες, ἅμα τῷ φιλεῖν τὸ φροντίζειν καὶ δεδιέναι περὶ αὐτῶν ἐνεποίησαν. "Ὡστ' ἴδοις ἂν ἀνθρώπους στερῶτερά τῇ φύσει περὶ γάμου καὶ γε-

νέσεως παίδων διαλεγόμενους, εἶτα τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ παισὶν οἰκοτρίβων ἢ θρήμμασι καλλικῶν νοσοῦσι καὶ θνήσκουσι παρατινομένους πόθῳ, καὶ φωναῖς ἀγεννεῖς ἀφιόσας. Ἔτιοι δὲ καὶ κυνῶν θανάτῳ καὶ ἵππων αἰσχροῦς καὶ ἀβιώτως ὑπὸ λύπης διατέθησαν. Ἄλλ' ἕτεροὶ γε παῖδας ἀγαθούς ἀποβαλόντες, οὐδὲν ἔπαθον δεινόν, οὐδ' ἐποίησαν αἰσχρὸν, ἀλλὰ καὶ χροῖμενοι τῇ λοιπῇ βίῳ κατὰ λόγον διετέλεσαν. Ἀσθένεια γάρ, οὐκ εὖνοια, λύπας ἀπεράντους ἐπάγειται καὶ φόβους ἀνθρώποις ἀνασκήτους ὑπὸ λόγου πρὸς τύχην, οἷς οὐδ' ἀπόλαυσις ἐγγίνεται τοῦ ποθουμένου παρόντος, τοῦ μέλλοντος ὠδίνης αἰεὶ καὶ τρόμους καὶ ἀγῶνας, εἰ στερηθῶσιν, παρέχοντες αὐτοῖς. Δεῖ δὲ μήτε πενίᾳ πρὸς χρημάτων ἀντιτεταχθῆναι στέρησιν, μήτ' ἀφιλίᾳ πρὸς φίλων ἀποβολὴν, μήτ' ἀπαιδίᾳ πρὸς τέκνων θάνατον, ἀλλὰ τῇ λογισμῷ πρὸς πάντα. Καὶ ταῦτα μὲν, ὡς ἐν τῷ παρόντι, πλείονα τῶν ἱκανῶν.

VIII. Ἐπεὶ δὲ μακρὸν τινα καὶ δυσχερῆ πόλεμον οἱ ἐν ἔσται περὶ τῆς Σαλαμίνων νήσου Μεγαρεῦσι πολυμοῦντες ἐξέκαμον, καὶ νόμον ἔθετο, μήτε γράψαι τινα, μήτ' εἰπεῖν αὐθις, ὡς χρητὴν πόλιν ἀντιποιεῖσθαι τῆς Σαλαμίνας, ἢ θανάτῳ ζημιῶσθαι, βαρέως φέρων τὴν ἀδοξίαν ὁ Σόλων, καὶ τῶν νέων ὀφῶν πολλοὺς δεομένους ἀρχῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον, αὐτοὺς δὲ μὴ θαρρόυντας ἄρξασθαι διὰ τὸν νόμον, ἐσκήφατο μὲν ἕκαστων τῶν λογισμῶν, καὶ λόγος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῆς οἰκίας διεδόθη παρακι-

νητικῶς ἔχειν αὐτόν. Ἐλεγείῃ δὲ κρύφα συνθεῖς, καὶ μελετήσας, ὥστε λέγειν ἀπὸ στόματος, ἐξεπήδησεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἄφνω πύλιον περιθήμενος. Ὅχλου δὲ πολλοῦ συνδραμόντος, ἀναβάς ἐπὶ τὸν τοῦ κήρυκος λίθον, ἐν ᾗδῃ διεξῆλθε τὴν ἐλεγείαν, ἧς ἐστὶν ἀρχή,

Αὐτὸς κήρυξ ἦλθον ἀφ' ἡμερτῆς Σαλαμίνας,

Κόσμον ἐπέων εἶδῃν ἀντ' ἀγορῆς θήμενος.

Τοῦτο τὸ ποίημα Σαλαμίς ἐπιγέγραπται, καὶ στίχων ἑκατὸν ἐστὶ χαριέντως πᾶν πεποιημένων. Τότε δὲ ἠσθέντος αὐτοῦ, καὶ τῶν φίλων τοῦ Σόλωνος ἀρξαμένων ἐπαινεῖν, μάλιστα δὲ τοῦ Πεισιστράτου τοῖς πολίταις ἰγκλενομένου καὶ παρορμῶντος πεισθῆναι τῷ λέγοντι, λύσαντες τὸν νόμον, αὐθις ἤπτοντο τοῦ πολέμου, προσησάμενοι τὸν Σόλωνα. Τὰ μὲν οὖν δημῶδη τῶν λεγομένων τοιαῦτ' ἐστίν, ὅτι πλεύσας ἐπὶ Κωλιάδα μετὰ τοῦ Πεισιστράτου, καὶ καταλαβὼν αὐτόθι πάσας τὰς γυναῖκας τῆ Διμήτρι τὴν πάτριον θυσίαν ἐπιτελοῦσας, ἐπαμψεν ἄνδρα πιστόν εἰς τὴν Σαλαμίνα, προσποιούμενον αὐτόμολον εἶναι, κελύσοντα τοὺς Μεγαρεῖς, εἰ βούλονται τῶν Ἀθηναίων τὰς πρώτας λαβεῖν γυναῖκας, ἐπὶ Κωλιάδα μετ' αὐτοῦ πλεῖν τὴν ταχίστην. Ὡς δὲ πεισθέντες οἱ Μεγαρεῖς ἄνδρας ἐξέπεμψαν ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ κατεῖδεν ὁ Σόλων τὸ πλοῖον ἐλαυνόμενον ἀπὸ τῆς νήσου, τὰς μὲν γυναῖκας ἐκ ποδῶν ἀπελθεῖν ἐκέλευσε, τῶν δὲ νεωτέρων τοὺς μηδέπω γενειῶντας ἐνδύμασι καὶ μίτραις καὶ ὑποδήμασι τοῖς ἐκείνων σκευασαμέ-

ρους, καὶ λαβόντας ἰγχειρίδια κρυπτά, παίζειν καὶ χορεύειν προσέταξε πρὸς τῆ θαλαίσσῃ, μέχρις ἂν ἀποβῶσιν οἱ πολέμιοι, καὶ γένηται τὸ πλοῖον ὑποχείριον. Οὕτω δὴ τούτων πρακτομένων, ὑπαχθίντες οἱ Μεγαρεῖς τῇ ὄψει, καὶ προσμίζαντες ἑγγύς, ἐξεπήδων ὡς ἐπὶ γυναικῆς ἀμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους· ὥστε μηδένα διαφυγεῖν, ἀλλὰ πάντας ἀπολίσθαι, καὶ τὴν γῆσον ἐπιπλεύσαντας εὐθύς ἔχειν τοὺς Ἀθηναίους.

IX. Ἄλλοι δὲ φασιν, οὐ τοῦτον τὸν τρόπον γένεσθαι τὴν κατάληψιν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν αὐτῷ τὸν ἐν Δελφοῖς θεὸν χρῆσαι ταῦτα·

Ἄρχηγὸς χώρας θυσίαις ἤρωας ἐνθίους

Ἴλασο, τοὺς κόλπος Ἀσώπιος ἀμφικαλαίπτει,

Οἱ φθίμενοι δέρονται ἐς ἥλιον ὄνοντα.

Τὸν δὲ Σόλωνα διαπλεύσαντα νυκτὸς εἰς τὴν νῆσον, ἐντεμεῖν σφάγια Περιφήμῳ καὶ Κυχρεῖ τοῖς ἤρωσιν. Εἶτα παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐθελοντίας λαβῶν πεντακοσίους, δόγματος γενομένου, τούτους, ἂν κατὰσχωσι τὴν νῆσον, κυρίους εἶναι τοῦ πολιτεύματος. Ἀναχθέντα δὲ συχναῖς αἰλιάσιν ἄμα τριακοντόρου συμπαραπλεύσεως, ἐφορμίσασθαι τῇ Σαλαμῶνι κατὰ χηλὴν τινα πρὸς τὴν Εὐβοίαν ἀποβλέπουσαν. Πυθόμενους δὲ τοὺς ἐν Σαλαμῶνι Μεγαρεῖς ἔκ τινος φήμης οὐδὲν βέβαιον, αὐτοὺς μὲν εἰς τὰ ὄπλα θορυβουμένους βαδίζειν, ναῦν δ' ἀποστεῖλαι κατασκευομένην τὰ τῶν πολεμίων· ἧς ἑγγύς ἐλθούσης, κρατήσῃ τὸν Σόλωνα καὶ καθῆρξαι τοὺς Μεγαρεῖς. Ἐμ-

βιβάσαι. δὲ τῶν Ἀθηναίων τοὺς κρατίστους, κελύσαντα πλεῖν ἐπὶ τὴν πόλιν, ὡς ἂν ἐνδέχεται μάλιστα κρύπτοντας ἑαυτοὺς· ἅμα δὲ τοὺς ἄλλους Ἀθηναίους ἀναλαμβάνοντα πιεζῆ συμφέρεσθαι τοῖς Μεγαρεῦσι· καὶ τῆς μάχης εἰ συνεσιώσης, φθάσαι τοὺς ἀπὸ τῆς νεῶς καταλαμβάντας τὴν πόλιν. Ἔοικε δὲ καὶ τῷ λόγῳ τούτῳ τὰ δρωμένα μαρτυρεῖν. Ναῦς γάρ τις Ἀττικῆ προσέπλει σιωπῇ τὸ πρῶτον, εἶτα κραυγῇ καὶ ἀλαλαγμῷ προσφερομένων, εἰς ἀντὶ ἐνοπλος ἐξαλλόμενος μετὰ βοῆς ἔθιε πρὸς ἄκρον τὸ Σκιραΐδιον ἐκ γῆς προσφερομένοις. Πλησίον δὲ τοῦ Ἐνυαλίου τὸ ἱερόν ἐστιν, ἰδρυσαμένου Σόλωνος. Ἐνίκησε γὰρ τοὺς Μεγαρέας, καὶ ὅσοι μὴ διεφθάρησαν ἐν τῇ μάχῃ, πάντας ὑποσπόνδους ἀφῆκεν.

Χ. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν Μεγαρέων ἐπιμενόντων, πολλὰ κακὰ καὶ δρωῦντες ἐν τῷ πολέμῳ καὶ πάσχοντες ἐποίησαντο Λακεδαιμονίους διαλλακτὰς καὶ δικαστὰς. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῷ Σόλῳ συναγωνίσασθαι λέγουσι τὴν Ὀμήρου δόξαν· ἐμβalόντᾳ γὰρ αὐτὸν ἔπος εἰς νεῶν κατάλογον, ἐπὶ κῆς δίκης ἀναγγῶναι·

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγειν δυοκαίδεκα νῆας,

Στῆσε δ' ἄγων ἴν' Ἀθηναίων ἴσταντο φάλαγγες.
 Αὐτοὶ δ' Ἀθηναῖοι ταῦτα μὲν οἶονται φλυαρίαν εἶναι· τὸν δὲ Σόλωνα φασὶν ἀποδείξαι τοῖς δικασταῖς, ὅτι Φιλαῖος καὶ Εὐφυσάκης, Αἴαντος υἱοί, Ἀθήνησι πολιτείας μεταλαμβάνοντες, παρέδωκαν τὴν νῆσον αὐτοῖς, καὶ κατοίκησαν, ὁ μὲν ἐν Βραυρωῶνι τῆς Ἀτ-

τικῆς, ὁ δὲ ἐν Μελίτῃ· καὶ δῆμον ἐπωνύμιον Φιλαίου τῶν Φιλαϊδῶν ἔχουσι, ὅθεν ἦν Πεισίστρατος. Ἐτι δὲ μάλλον ἐξελέγξει τοὺς Μεγαρίδας βουλόμενον, ἰσχυρίασθαι περὶ τῶν νεκρῶν, ὡς οὐχ ὄν τρόπον ἐκεῖνοι θάπτουσι κεκηδευμένων, ἀλλ' ὄν αὐτοί. Θάπτουσι δὲ Μεγαρεῖς πρὸς ἑω τοὺς νεκροὺς στρέφοντες, Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς ἰσπέραν. Ἡρέας δ' ὁ Μεγαρεὺς ἐπιστάμενος λέγει καὶ Μεγαρεῖς πρὸς ἰσπέραν τετραμμένα τὰ σώματα τῶν νεκρῶν τιθέναι· καὶ μείζον ἔτι τούτου, μίαν ἕκαστον Ἀθηναίων ἔχειν θήκην, Μεγαρίων δὲ καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ἐν μιᾷ κείσθαι. Τῷ μέντοι Σόλωνι καὶ Πυθικούς τινας βοηθῆσαι λέγουσι χρησμούς, ἐν οἷς ὁ θεὸς Ἰαστίαν τὴν Σαλαμίνα προσηγόρευσε. Ταύτην τὴν δίκην ἰδίκασαν Σπαρτιατῶν πέντε ἄνδρες, Κριτολαΐδας, Ἀμομφάριτος, Ὑψηχίδας, Ἀναξίλλας, Κλειομένης.

XI. Ἦδη μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τούτων ἔνδοξος ἦν ὁ Σόλων καὶ μέγας. Ἐθαυμάσθη δὲ καὶ διαβοήθη μάλλον ἐν τοῖς Ἑλλησι, εἰπὼν περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Δελφοῖς, ὡς χρηὴ βοηθῆν καὶ μὴ περιορᾶν Κιχθαίους ὑβρίζοντας εἰς τὸ μαντιῖον, ἀλλὰ προσάμυνειν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ Δελφοῖς. Πισθέντες γὰρ ὑπ' ἐκείνου πρὸς τὸν πόλεμον ὤρμησαν οἱ Ἀμφικτύονες, ὡς ἄλλοι τε μαρτυροῦσι καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ τῶν Πυθιονικῶν ἀναγραφῇ, Σόλωνι τὴν γνώμην ἀνατιθεῖς. Οὐ μέντοι στρατηγὸς ἐπὶ τούτου ἀπεδείχθη τὸν πόλεμον, ὡς λέγειν φησὶν Ἑρμῆπος Ἐυάνθῃ τὸν Σάμιον. Οὕτω γὰρ Αἰαχίνης ὁ ῥήτωρ ταῦτ' εἶ-

φηκεν, ἔν τε τοῖς τῶν Δελφῶν ὑπομνήμασιν Ἀλαρκίων, οὐ Σόλων, Ἀθηναίων στρατηγὸς ἀνηγγέγραπται.

XII. Τὸ δὲ Κυλιόκειον ἄγος ἦδ' αὖ μὲν ἐκ πολλοῦ διετέλεσθε τὴν πόλιν, ἐξ οὗ τοὺς συνωμώτας τοῦ Κίλωνος ἰκετεύοντας τὴν θεὸν Μεγακλῆς ὁ ἄρχων ἐπὶ δίκῃ κατελθεῖν ἔπεισεν· ἐξάφαντας δὲ τοῦ ἔδους κρόκην κλωστήν, καὶ ταύτης ἐχομένους, ὡς ἐγένοντο περὶ τὰς σεμνάς θεὰς καταβαίνοντες, αὐτομάτως τῆς κρόκης φάγεισιν, ὄρμησιν σύλλαμβάνειν ὁ Μεγακλῆς καὶ αἱ συνάρχοντες, ὡς τῆς θιοῦ τὴν ἰκεσίαν ἀπολεγομένης· καὶ τοὺς μὲν ἔξω κατέλευσαν, οἱ δὲ τοῖς βωμοῖς προσφυγόντες ἀπεσφάγησαν· μόνοι δ' ἀφείθησαν οἱ τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἰκετεύσαντες. Ἐκ τούτου δὲ κληθέντες ἐναγεῖς ἔμισοῦντο· καὶ τῶν Κυλιόκειων οἱ περιγεγόμενοι πάλιν ἦσαν ἰσχυροὶ, καὶ στασιάζοντες αἰεὶ διετέλουν πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ Μεγακλέους. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ τῆς στάσεως ἀκμὴν λαβούσης μάλιστα, καὶ τοῦ δήμου διαστάτης, ἦδη δόξαν ἔχων ὁ Σόλων παρῆλθεν εἰς μέσον ἅμα τοῖς ἀρίστοις τῶν Ἀθηναίων, καὶ δεόμενος καὶ διδάσκων ἔπεισε τοὺς ἐναγεῖς λεγομένους δίκην ὑποσχεῖν καὶ κρηθῆναι, τριακοσίων ἀριστινῶν δικαζόντων. Μύρωτος δὲ τοῦ Φλυέως κατηγοροῦντος, εἰλώσαν οἱ ἄνδρες, καὶ μετέστησαν οἱ ζῶντες· τῶν δ' ἀποθανόντων τοὺς νεκροὺς ἀνορύξαντες, ἐξέρριψαν ὑπὲρ τοὺς ὄρους. Ταύταις δὲ ταῖς ταραχαῖς καὶ Μεγαρέων συνέπιθμενῶν, ἀπέβαλον τε Νισαίαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ Σαλαμῖνος ἐξέπεσον αὐθις. Καὶ φόβοι

τινές ἐκ δεισιδαιμονίας ἅμα καὶ φάσματα κατεῖχε τὴν πόλιν· οἱ τε μάντις ἄγη καὶ μiasμοὺς δεομένους καθαρῶν προφαίνεσθαι διὰ τῶν ἱερῶν ἠγόρευον. Οὕτω δὲ μετὰπεμπτος αὐτοῖς ἴμεν ἐκ Κρήτης Ἐπιμενίδης ὁ Φαίστιος, ὃν ἕβδομον ἐν ταῖς σοφοῖς καταριθμοῦσιν ἔνιοι τῶν οὐ προσιεμένων τὸν Περίανδρον. Ἐδόκει δὲ τις εἶναι θεοφιλῆς καὶ σοφός περὶ τὰ θεῖα τὴν ἐνθουσιαστικὴν καὶ τελεστικὴν σοφίαν. Διὸ καὶ παῖδα νύμφης ὄνομα Βάλτης, καὶ Κούρητα νέον αὐτὸν οἱ τότε ἄνθρωποι προσηγόρευον. Ἐλθὼν δὲ, καὶ τῷ Σόλωνι χρησάμενος φίλω, πολλὰ προσυπειργάσατο καὶ προωδοποίησεν αὐτῷ τῆς νομοθεσίας. Καὶ γὰρ εὐσταλεῖς ἐποίησε ταῖς ἱερουργίαις, καὶ περὶ τὰ πένθη πραοτέρους, θυσίας τινὰς εὐθὺς ἀναμιξας πρὸς τὰ κήδη, καὶ τὸ σκληρὸν ἀφελὼν καὶ τὸ βαρβαρικόν, ὃ συνέχοντο πρότερον αἱ πλεῖσται γυναῖκες. Τὸ δὲ μέγιστον, ἰλασμοῖς τισι καὶ καθαρμοῖς καὶ ἰδρύσεισι κατοργιάσας καὶ καθοσιώσας τὴν πόλιν, ὑπήκοον τοῦ δικαίου καὶ μᾶλλον εὐπειθῆ πρὸς ὁμόνοιαν κατέστησε. Λέγεται δὲ, τὴν Μουνοχίαν ἰδὼν καὶ καταμαθὼν πολὺν χρόνον, εἰπεῖν πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς τυφλὸν ἐστὶ τοῦ μέλλοντος ἄνθρωπος· ἐκφαγεῖν γὰρ ἂν Ἀθηναίους τοῖς αὐτῶν ὁδοῦσιν, εἰ προήδεσαν, ὅσα τὴν πόλιν ἀνιάσει τὸ χωρίον. Ὅμοιον δὲ τι καὶ Θαλῆν εἰκάσαι λέγουσι· κελεῦσαι γὰρ αὐτὸν ἐν τινι τόπῳ τῆς Μιλησίας φαύλω καὶ παρορωμένῳ τελευτήσαντα θεῖναι, προειπὼν, ὡς ἀγορά ποτε τοῦτο Μιλησίων ἔσται τὸ χωρίον.

Ἐπιμενίδης μὲν οὖν μάλιστα θαυμασθεὶς, καὶ χρήματα διδόντων πολλὰ, καὶ τιμὰς μεγάλας τῶν Ἀθηναίων, οὐδὲν ἢ θαλλὸν ἀπὸ τῆς ἰσραῖς ἐλαίας αἰτησάμενος καὶ λαβῶν ἀπήλθεν.

XIII. Αἱ δ' Ἀθηναίαι, τῆς Κυλωνίου πεπαιυμένης τυραχῆς, καὶ μεθυστώτων, ὥσπερ εἴρηται, τῶν ἑταῶν, τὴν παλαιὰν αὐθις στασίον ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἐστρωσάζον, ὅσας ἡ χώρα διαφορὰς εἶχεν, εἰς τοσαῦτα μέρη τῆς πόλεως διαστάσις. Ἦν γὰρ τὸ μὲν τῶν Διακρίων γένος δημοκρατικώτατον, ὀλιγαρχικώτατον δὲ τὸ τῶν Πεδιέων· τρίτοι δ' οἱ Πάραλοι μέσον τινα καὶ μεμιγμένον αἰρούμενοι πολιτείας τρόπον, ἐμποδῶν ἦσαν καὶ διακόλλουσαν τοὺς ἑτέρους κρατῆσαι. Τότε δὲ τῆς τῶν πενήτων πρὸς τοὺς πλουσίους ἀνωμαλλίας ὥσπερ ἀκμὴν λαβούσης, παντάπασι ἐπισφαλῶς ἡ πόλις δικάετο, καὶ μόνως ὢν ἐδόκει καταστῆναι καὶ παύσασθαι τυραννίδος γενομένης. Ἄπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ἦν ὑπόχρεως τῶν πλουσίων. Ἦ γὰρ ἐγεώργουν ἐκείνοις ἕκτα τῶν γινόμενων τελούντες, ἐκτημόριοι προσαγορευόμενοι καὶ θῆτες· ἡ χρῆμα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἀγίγμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτοῦ δουλεύοντες, οἱ δ' ἐπὶ τῇ ξένη, πιπρασκόμενοι. Πολλοὶ δὲ καὶ παῖδας ἰδίους ἠναγκάζοντο πωλεῖν (οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐκάλυε), καὶ τὴν πόλιν φεύγειν διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν δανειστίων. Οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ ἄσημαλῶτατοι συνίσταντο καὶ παρεκάλουν ἀλλήλους μὴ παραρρεῖν, ἀλλ' ἐλομένους ἕνα προστατήν, ἄνδρα πι-

στόν, ἀφελίσθαι τοὺς ὑπερημέρους, καὶ γῆν ἀναδεί-
σασθαι, καὶ ὅλως μετασιῆσαι τὴν πολιτείαν.

XIV. Ἐνταῦθα δὴ τῶν Ἀθηναίων οἱ φρονιμώ-
τατοι, συνορέοντες τὸν Σόλωνα μόνον μάλιστα τῶν
ἀμαρτημάτων ἐκτὸς ὄντα, καὶ μήτε τοῖς πλουσίοις
κοινοῦντα τῆς ἀδικίας, μήτε ταῖς τῶν πενήτων
ἀνάγκαις ἐνεχόμενον, εἰδίοντο τοῖς κοινοῖς προσελ-
θεῖν, καὶ καταπαῦσαι τὰς διαφοράς. Καίτοι Φανίας
ὁ Λέσβιος αὐτὸν ἰστορεῖ τὸν Σόλωνα, χρησάμενον
ἐπατή- πρὸς ἀμφοτέρους ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως,
ὑποσχέσθαι κρύφα τοῖς μὲν ἀπόροις τὴν νύμφην,
τοῖς δὲ χρηματικοῖς βεβαίωσιν τῶν συμβολαίων.
Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Σόλων, δικῶν, φησί, τὸ πρῶτον ἄψα-
σθαι τῆς πολιτείας, καὶ δεδοικῶς τῶν μὲν τὴν φιλο-
χρημασίαν, τῶν δὲ τὴν ὑπερηφανίαν. *Ἡφιέθη δ' ἄρ-
χων μετὰ Φιλόμβροστον ὁμοῦ καὶ διαλλακτῆς καὶ νο-
μοθέτης· δεδαμένων προθύμως αὐτὸν, ὡς μὲν εὐπο-
ρον, τῶν πλουσίων, ὡς δὲ χρηστόν, τῶν πενήτων.*
*Λέγεται δὲ φωνῇ τις αὐτοῦ, περιφερομένη πρότερον,
εἰπόντος, ὡς τὸ ἴσον πόλεμον οὐ ποιεῖ, καὶ τοῖς
κτηματικοῖς ἀρέσκειν καὶ τοῖς ἀπτήμοσι, τῶν μὲν ἀξία
καὶ ἀφειτῆ, τῶν δὲ μέτρα καὶ ἀριθμῶ τὸ ἴσον εἶεν
προσδοκῶντων· ὅθεν ἐπ' ἐλπίδος ἐκατέρων μεγάλης
γενόμενων, οἱ προῖσταμένοι προσέκειντο τῷ Σόλωνι,
τυραννίδα προξενούντες, καὶ ἀνακίδοις ἐντολμώ-
τερον ἄψασθαι τῆς πόλεως ἐγκρατῆ γενόμενον. Πολ-
λοὶ δὲ καὶ τῶν διὰ μέσου πολιτῶν τὴν ὑπὸ λόγου
καὶ νόμον μεταβολὴν δοῦντες ἐργώδη καὶ χαλεπὴν*

Ἐπιμενίδης μὲν οὖν μάλιστα θαυμαθεὶς, καὶ χρήματα δίδόντων πολλά, καὶ τιμὴς μεγάλης τῶν Ἀθηναίων, οὐδὲν ἢ θαλλὸν ἀπὸ τῆς ἐραῆς ἐλαίας αἰτησάμενος καὶ λαβῶν ἀπῆλθεν.

XIII. Ἐ δ' Ἀθηναί, τῆς Κυλωνείου παπαυμένης ταραχῆς, καὶ μεθυστώτων, ὥσπερ εἴρηται, τῶν ἐργῶν, τὴν παλαιὰν αὐθις στασίην ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἐστασίαζον, ὅσως ἢ χώρα διαφορὰς εἶχεν, εἰς τοσαῦτα μέρη τῆς πόλεως διαστάσης. Ἦν γὰρ τὸ μὲν τῶν Διοκρίων γένος δημοκρατικώτατον, ὀλιγαρχικώτατον δὲ τὸ τῶν Πεδίων· τρίτοι δ' οἱ Πάραλοι μέσον τινα καὶ μεμιγμένον αἰρούμενοι πολιτείας τρόπον, ἐμποδῶν ἦσαν καὶ διακόλυσον τοὺς ἑτέρους κρατῆσαι. Τότε δὲ τῆς τῶν πενήτων πρὸς τοὺς πλουσίους ἀνωμαλίας ὥσπερ ἀκμὴν λαβούσης, παντάπασιν ἐπισφαλῶς ἢ πόλις διάκετο, καὶ μόνως εἴν ἐδόκει καταστῆναι καὶ παύσασθαι ταραττομένη τυραννίδος γενομένης. Ἄπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ἦν ὑπόχρεως τῶν πλουσίων. Ἦ γὰρ ἐγεώργουν ἐκείνοις ἕκτα τῶν γινόμενων τελούντες, ἐκτημόριοι προσαγορευόμενοι καὶ θῆτες· ἢ χρῆμα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἀγύγιμοι τὰς δανείζουσιν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτοῦ δουλεύοντες, οἱ δ' ἐπὶ τῇ ξένη, πιπρασκόμενοι. Πολλοὶ δὲ καὶ παῖδας ἰδίους ἠναγκάζοντο πωλεῖν (οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐκώλυε), καὶ τὴν πόλιν φεύγειν διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν δανεισῶν. Οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ ἄφραστοί τε συνίσταντο καὶ παρεκάλουν ἀλλήλους μὴ περιφρῆν, ἀλλ' ἐλομένους ἕνα προστατήν, ἄνδρα πι-

στόν, ἀφελᾶσθαι τοὺς ὑπερημέρους, καὶ γῆν ἀναδάσασθαι, καὶ ὅλως μετασιῆσαι τὴν πολιτείαν.

XIV. Ἐνταῦθα δὴ τῶν Ἀθηναίων οἱ φρονιμώτατοι, συνορῶντες τὸν Σόλωνα μόνον μάλιστα τῶν ἀμαρτημάτων ἐκτὸς ὄντα, καὶ μήτε τοῖς πλουσίοις κοινονοῦντα τῆς ἀδικίας, μήτε ταῖς τῶν πενήτων ἀνάγκαις ἐνεχόμενον, ἐδίδοτο τοῖς κοινοῖς προσελθῆναι, καὶ καταπαῦσαι τὰς διαφορὰς. Καίτοι Φανίας ὁ Λέσβιος αὐτὸν ἰστορεῖ τὸν Σόλωνα, χρησάμενον ἀπάτη πρὸς ἀμφοτέρους ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πόλεως, ὑποσχέσθαι κρύφα τοῖς μὲν ἀπύροις τὴν γῆμασιν, τοῖς δὲ χρηματικοῖς βεβαίωσιν τῶν συμβολαίων. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Σόλων, ὀκνῶν, φησὶ, τὸ πρῶτον ἄψασθαι τῆς πολιτείας, καὶ δεδοικῶς τῶν μὲν τὴν φιλοχρηματίαν, τῶν δὲ τὴν ὑπερηφανίαν. *Ἡφιέθη δ' ἄγχων μετὰ Φιλόμβροστον ἑμοῦ καὶ διαλλακτῆς καὶ νομοθέτης· δεξαμένων προθύμως αὐτὸν, ὡς μὲν εὐπορον, τῶν πλουσίων, ὡς δὲ χρηστὸν, τῶν πενήτων.* Λέγεται δὲ φωνὴ τις αὐτοῦ, περιφεραμένη πρότερον, εἰπόντος, ὡς τὸ ἴσον πόλεμον σὺ ποιεῖ, καὶ τοῖς κτηματικοῖς ἀφίσκειν καὶ τοῖς ἀκτήμοσι, τῶν μὲν ἀξία καὶ ἀφειγῆ, τῶν δὲ μέτρον καὶ ἐριθμῶ τὸ ἴσον ἔχειν προσδοκάντων· ὅθεν ἐπ' ἐλπίδος ἐκατέρων μεγάλης γυρομένων, οἱ προϋστάμενοι προσέειπεντο τῷ Σόλωνι, τυραννίδα προξενούντες, καὶ ἀναπέλθοντες εὐτολμώτερον ἄψασθαι τῆς πόλεως ἐγκρατῆ γενόμενον. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν διὰ μέσου πολιτῶν τὴν ὑπὸ λόγου καὶ νόμου μεταβολὴν ὁρῶντες ἐργώδη καὶ χαλεπὴν

οὔσαν, οὐκ ἔφυγον ἵνα τὸν δικαιοτάτον καὶ φρονιμώτατον ἐπιστῆσαι τοῖς πράγμασιν. Ἐνιοὶ δὲ φασὶ καὶ μαντείαν γενέσθαι τῷ Σόλωνι Πυθοῖ τοιαύτην·

Ἦσο μέσην κατὰ νῆα, κυβερνητήριον ἔργον

Εὐθύων· πολλοὶ τοὶ Ἀθηναίων ἐπίκουροι.

Μάλιστα δὲ οἱ συνήθεις ἐκάκιζον, εἰ διὰ τοῦτομα δυσωπείται τὴν μοναρχίαν, ὥσπερ οὐκ ἀρετῆ τοῦ λαβόντος εὐθύς ἂν βασιλείαν γενομένην· καὶ γεγενημένην πρότερον μὲν Εὐβοεῦσι Τυννώνδαν, νῦν δὲ Μιτθληναίοις Πιπτιὰν ἡρημένοις τυράννον. Τούτων οὐδὲν ἐξέκρουσε τὸν Σόλωνα τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως, ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς λέγεται, καλὸν μὲν εἶναι τὴν τυραννίδα χωρὶον, οὐκ ἔχειν δὲ ἀπόβασιν. Πρὸς δὲ Φῶκον ἐν τοῖς ποιήμασι γράφων φησὶν·

εἰ δὲ γῆς ἐφεισάμην

Πατριδος, τυραννίδος δὲ καὶ βίης ἀμειλίχου

Οὐ καθηψάμην, μιάνας καὶ καταισχύνας κλέος,

Οὐδὲν αἰδοῦμαι· πλεόν γὰρ ὧδε νικήσειν δοκέω

Πάντας ἀνθρώπους.

Ὅθεν εὐδηλον, ὅτι καὶ πρὸ τῆς νομοθεσίας μεγάλην δόξαν εἶχεν. Ἄ δὲ φυγόντος αὐτοῦ τὴν τυραννίδα πολλοὶ καταγελῶντες ἔλεγον, γέγραπεν οὕτως·

Οὐκ ἔφυ Σόλων βαθύφρων, οὐδὲ βουλήεις ἀνήρ·

Ἐσθλά γὰρ θεοῦ διδόντιος, αὐτὸς οὐκ εἰδέξατο.

Περιβαλὼν δ' ἄγραν ἀγρευτῆς οὐκ ἀνέσπασεν

μέγα

Δίκτυον, θυμοῦ δ' ἀμαρτῆ καὶ φρενῶν ἀποσφαλεῖς.

Ἦθελε γάρ κεν κρατήσας, πλοῦτον ἄφθορον λαβῶν,

Καὶ τυραννεύσας Ἀθηναίων μόνον ἡμέραν μίαν,
Ἄσχος ὑστερον δεδάσθαι κάπιπετριφθαι γένος.

XV. Ταῦτα τοὺς πολλοὺς καὶ φαύλους περὶ αὐτοῦ πεποίηκε λέγοντας. Οὐ μὲν ἀπωσάμενός γε τὴν τυραννίδα, τὴν πραότατον ἐχρήσατο τρόπον τοῖς πράγμασιν, οὐδὲ μαλακῶς, οὐδ' ὑπέικων τοῖς δυναμένοις, οὐδὲ πρὸς ἠδονὴν τῶν ἐλομένων ἔθετο τοὺς νόμους· ἀλλ' ἢ μὲν ἄριστον ἦν, οὐκ ἐπήγαγεν ἰατρείαν, οὐδὲ καινοτομίαν, φοβηθεῖς, μὴ συγχείας πάντα πᾶσι καὶ ταραξας τὴν πόλιν, ἀσθενέστερος γίνηται τοῦ κατάσθῃσαι πάλιν καὶ συναρμόσασθαι πρὸς τὸ ἄριστον. Ἄ δὲ καὶ λέγων ἤλπιζε πειθόμενοις, καὶ προσάγων ἀνάγκην ὑπομέκουσι χρῆσασθαι, ταῦτ' ἐπραττεν, ὡς φησιν αὐτός, ὁμοῦ βίην τε καὶ δίκην συναρμόσας. Ὅθεν ὑστερον ἐρωτηθεῖς, εἰ τοὺς ἄριστους Ἀθηναίους νόμους ἔγραψεν· Ὡν ἂν, ἔφη, προσεδέξαντο τοὺς ἄριστους. Ἄ δ' οὖν οἱ νεώτεροι τοὺς Ἀθηναίους λέγουσι τὰς τῶν πραγμάτων δυσχερείας ὄνδμασι χρηστοῖς καὶ φιλανθρώποις ἐπικαλύπτοντας ἀστειῶς ὑποκορῖζεσθαι, τὰς μὲν πόρνας, ἐταίρας, τοὺς δὲ φόρους, συντάξεις, φυλακὰς δὲ τὰς φρουρὰς τῶν πόλεων, οἴκημα δὲ τὸ δεσποτήριον καλοῦντας, πρώτου Σόλωνος ἦν, ὡς δοκεῖ, σόφισμα, τὴν τῶν χρητῶν ἀποκοπήν σεισάχθειαν ὀνομάσαντος. Τοῦτο γὰρ ἐποίησατο πρῶτον πολίτευμα, γράψας τὰ μὲν ὑπάρχοντα τῶν

χρεῶν ἀνεῖσθαι, πρὸς δὲ τὸ λοιπὸν ἐπὶ τοῖς σώμασι
 μηδένα δαμελζειν. Καίτοι τινὲς ἔγραψαν, ὅτι ἐστὶν
 Ἀνδροτίων, οὐκ ἀκοροπῆ χρεῶν, ἀλλὰ τόκων μετριό-
 τητι κουφισθέντας ἀγαπήσαι τοὺς πένητας, καὶ
 σεισάχθειαν ὀνομάσαι τὸ φιλανθρωπικόν τοῦτο,
 καὶ τὴν ἕμα τούτῃ γενομένην τῶν τε μέτρων ἐπαύ-
 ξησιν, καὶ τοῦ νομίσματος τιμῇ. Ἐκατὸν γὰρ
 ἐποίησε δραχμῶν τὴν μνᾶν, πρότερον ἑβδομήκοντα
 καὶ τριῶν οὔσαν· ὥστ' ἀριθμῶ μὲν ἴσον, δυνάμει
 δ' ἑλαττον ἀποδιδόντων, ὠφελεῖσθαι μὲν τοὺς ἐκ-
 τίνοντας μεγάλα, μηδὲν δὲ βλάπτεσθαι τοὺς νομι-
 ζομένους. Οἱ δὲ πλεῖστοι πάντων ὁμοῦ φασὶ τῶν
 συμβολαίων ἀναίρειν γενέσθαι τὴν σεισάχθειαν,
 καὶ τούτοις συνάδει μᾶλλον τὰ ποιήματα. Σεμνύ-
 νεται γὰρ Σόλων ἐν τούτοις, ὅτι τῆς τε προὔποκει-
 μένης γῆς ὄρους ἀνείλε πολλοχῆ πεπηγότας· Πρό-
 σθεν δὲ δουλεύουσα, νῦν ἐλευθέρα· καὶ τῶν ἀγαγί-
 μων πρὸς ἀργύριον γεγονότων πολιτῶν, τοὺς μὲν
 ἐπανήγαγεν ἀπὸ ξείνης, — γλώσσαν οὐκ ἔτι Ἀττικὴν
 ἔχοντας, ὡς ἂν πολλοχῆ πλανωμένους· τοὺς δ' ἐνθάδ'
 αὐτοῦ δουλοσύνην ἀεικέα ἔχοντας — ἐλευθέρους φη-
 σὶ ποιῆσαι. Πρᾶγμα δ' αὐτῆ συμπεσεῖν λέγεται πάν-
 των ἀνιαρώτατον ἀπὸ τῆς πράξεως ἐκείνης. Ὡς γὰρ
 ὄρωσεν ἀνιέναι τὰ χρεῖα, καὶ λόγους ἀρμόττεσθαι
 ἐξήτει καὶ πρέπουσαν ἀρχὴν, ἐκοινώσατο τῶν φίλων
 οἷς μάλιστα πιστεύων καὶ χρώμενος ἐτύχχανε, τοῖς
 περὶ Κύνωνα καὶ Κλεινίαν καὶ Ἰππόδικον· ὅτι γῆν
 μὲν οὐ μέλλει κινεῖν, χρεῶν δὲ ποιεῖν ἀποκοπὰς

ἔγνωσαν. Οἱ δὲ, προλαβόντες εὐθύς καὶ φθάσαντες, εἰδανείσαντο τυχόν ἄργύριον παρὰ τῶν πλουσίων, καὶ μεγάλας ἀναωνήσαντο χώρας. Ἔϊτα τοῦ δόγμα-τος ἐξενεχθέντος, τὰ μὲν κτήματα χαρπούμενοι, τὰ δὲ χρήματα τοῖς δανείασιν οὐκ ἀποδιδόντες, εἰς αἰτίαν τὴν Σόλωνι μεγάλην καὶ διαβολὴν, ὥσπερ οὐ συναδικοῦμενοι ἀλλὰ συναδικοῦντα, κατέστησαν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εὐθὺς ἐλύθη τὸ ἔγκλημα τοῖς πέντε ταλάντοις· τσαῦτα γὰρ εὐρέθη δανείζων, καὶ ταῦτα πρῶτος ἀφῆκε κατὰ ὄν νόμον. Ἐνιοὶ δὲ πεντηκαίδεκα λέγουσιν, ὡν καὶ Πολύζηλος ὁ Ῥόδιός ἐστι. Τοὺς μίντοι φίλους αὐτοῦ χρωκοπίδας καλοῦντες διετίλεισαν.

XVI. Ἦρσε δ' οὐδέτεροις, ἀλλ' ἐλύπησε καὶ τοὺς πλουσίους ἀνελών τὰ συμβέβηαια, καὶ μᾶλλον ἔτι τοὺς πίνητας, οἱ γὰρ ἀναδασμὸν οὐκ ἐποίησαν ἐλπίσασιν αὐτοῖς, οὐδὲ ἀντάπασιν, ὥσπερ ὁ Ἀυκοῦργος, ὁμαλοῦς τοῖς βροῖς καὶ ἴσους κατέστησεν. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐνδέκατο ὦν ἀφ' Ἡρακλείους, καὶ βεβασίλευκός ἐτι πολλὰ τὶς Λακεδαιμόνος, ἀξίωμα μέγα καὶ φίλους καὶ δύναμν, οἷς ἔγνω καλῶς περὶ τῆς πολιτείας, ὑπηρετοῦσά εἶχε, καὶ βία μᾶλλον, ἢ πειθοῖ, χρησάμενος, ὥστε καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπήναι, κατειργάσατο τὸ μέγιστον εἰς σωτηρίαν πόλεως καὶ ὁμόνοίαν, μηδένα πίνητα μηδὲ πλούσιον εἶναι τῶν πολιτῶν· Σόλων δὲ τούτου μὲν οὐκ ἐφίκετο τῆς πολιτείας, δημοτικὸς ἐν καὶ μίστος, ἐνδείστερον δὲ τῆς ὑπαρχαύσης δυνάμει οὐδὲν ἔπραξεν, ἐφ-

μύμενος ἐκ μόνου τοῦ βούλεσθαι, καὶ πιστεύειν αὐτῷ τοὺς πολίτας. "Οἱ δ' οὖν προσεκρουσέ τοῖς πλείστοις ἕτερα προσδοκήσασιν, αὐτὸς εἶρηκε περὶ αὐτῶν, ὡς

Χαῖνα μὲν τότε ἐφράσαντο, νῦν ἰέμοι χολοῦμενοι Λοξὸν ὀφθαλμοῖς ὄρωσι πάντες ὥστε δῆλον.

Καίτοι φησιν, ὡς εἴ τις ἄλλος ἔσχειν αὐτὴν δύναμιν, οὐτ' ἂν κατέσχε θυμὸν, οὐί ἐπαύσατο, Πρὶν ἂν ταράξας πῖαρ ἐξέληγάλα.

Ταχὺ μέντοι τοῦ συμφέροντος αἰσθόμενοι, καὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν μέμψεις ἀφέντες, θυσιάν τε κοινῇ, Σεισάθειαν τὴν θυσιάν ὀνομάσαντες, καὶ τὸν Σόλωνα οὐτὰ μὲν, τὰ δ' οὐχί, πάντι δ' ὁμαλῶς ἐπιτρέψαντες, ἀρχὰς, ἐκκλησίας, δικαστήρια, βουλάς· καὶ τιμημα τούτων ἐκίωστος, καὶ ἰσθμὸν καὶ καιρὸν ὀρίθειστώτων ὅ, τι δοκοίη.

XVII. Πρῶτον μὲν οὖν τοὺς Δράκοντος νόμους ἀνείλε πλὴν τῶν φονικῶν ἅπαντας, διὰ τὴν χαλεπότητα καὶ τὸ μέγεθος τῶ ἐπιτιμίων. Μία γὰρ ὀλίγου δειν ἅπασιν ὄρισθ τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία, θάνατος ὥστε καὶ τοῖς ἀρχίας ἀλδοντας ἀπαθνήσκειν, καὶ τοὺς λάχανα κλέψαντας ἢ ὀπώραν, ὁμοίως κολάξασθαι τοῖς ἱεροστέλοισι καὶ ἀνδροφόνοις. Διὸ Δημάδης ὕστερον εὐδοκίμησεν, εἰπὼν, ὅτι δι' αἵματος, οὐ διὰ μέλανος, τοὺς νόμους ὁ Δράκων ἔγραψεν. Αὐτὸς δ' ἐκεῖνος, ὡς φασιν, ἐρωτώμενος, διὰ τί τοῖς

πλείστοις ἀδικήμασι ζημίαν ἔταξε θάνατον, ἀπειρή-
 νητο, τὰ μὲν μικρὰ ταύτης ἄξια νομίζειν, τοῖς δὲ
 μεγάλοις οὐκ ἔχειν μείζονα.

XVIII. Δεύτερον δὲ Σόλων, τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπά-
 σας, ὡπερ ἦσαν, τοῖς εὐπόροις ἀπολιπεῖν βουλόμε-
 νος, τὴν δ' ἄλλην μίξαι πολιτείαν, ἧς ὁ δῆμος οὐ
 μετεῖχεν, ἔλαβε τὰ τιμήματα τῶν πολιτῶν, καὶ τοὺς
 μὲν ἐν ξηροῖς ὄμοῦ καὶ ὑγροῖς μέτρα πεντακόσια
 ποιοῦντας, πρώτους ἔταξε, καὶ Πεντακοσιομεδίμνους
 προσηγόρευσε· δευτέρους δὲ τοὺς ἵππον τρέφειν δυ-
 ναμένους, ἧ μέτρα ποιῖν τριακόσια· καὶ τούτους
 ἱππῆδα τιλοῦντας ἐκάλεον· Ζευγῖται δ' οἱ τοῦ τρί-
 του τιμήματος ὠνομάσθησαν, οἷς μέτρον ἦν συναμ-
 φοτέρων διακοσίων. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἐκαλοῦν-
 το θῆτες, οἷς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἔδωκεν ἄρχειν, ἀλλὰ
 τῇ συνεκκλησιάζειν καὶ δικάζειν μόνον μετεῖχον τῆς
 πολιτείας. Ὁ κατ' ἀρχὰς μὲν οὐδὲν, ὑστέρων δὲ
 καμμέγεθες ἐφάνη· τὰ γὰρ πλείστα τῶν διαφορῶν
 ἐπέπιπτεν εἰς τοὺς δικαστάς. Καὶ γὰρ ὅσα ταῖς ἀρ-
 χαῖς ἔταξε κρίνειν, ὁμοίως καὶ περὶ ἐκείνων εἰς τὸ δι-
 καστήριον ἐφέσεις ἔδωκε τοῖς βουλομένοις. Λέγεται
 δὲ καὶ τοὺς νόμους ἀσαφέστερον γράψας, καὶ πολ-
 λὰς ἀντιλήψεις ἔχοντας, αὐτῆσαι τὴν τῶν δικαστη-
 ρίων ἰσχύν· μὴ δυναμένους γὰρ ὑπὸ τῶν νόμων
 διαλυθῆναι περὶ ὧν διεφέροντο, συνέβαινεν αἰεὶ δεῖ-
 σθαι δικαστῶν, καὶ πᾶν ἄγειν ἀμφισβήτημα πρὸς
 τὰς ἀρχάς, τῶν νόμων / τρόπον τινὰ κυριεύοντας.
 Ἐπισημαίνεται δ' αὐτῶς αὐτῇ τὴν ἐξίσωσιν οὕτως·

Δῆμον μὲν γὰρ ἔδωκε τόσον κράτος, ὅσον ἐπαρκεῖ,
Τιμῆς οὐτ' ἄφελών, οὐτ' ἐπαρξάμενος.

Οἱ δ' εἶχον δύναμιν, καὶ χρήμασιν ἦσαν ἀγῆστοι,
Καὶ τοῖς ἐφρασαίμην μηδὲν ἀεὶ κίς ἔχειν.

Ἔστιν δ' ἀμφιβαλὼν κρατερόν σάκος ἀμφοτέρωσιν·
Νικῆν δ' οὐκ εἴωσ' οὐδετέρους ἀδίκως.

Ἐτι μόντοι μᾶλλον οἰόμενος δεῖν ἐπαρκεῖν τῇ τῶν
πολλῶν ἀσθενείᾳ, παντὶ λαβεῖν δίκην ὑπὲρ τοῦ κα-
κῶς πεπονθότος ἔδωκε. Καὶ γὰρ πληγίντος ἑτέρου,
καὶ βλαβέντος, καὶ βιασθέντος, ἐξῆν τῷ δυναμίων
καὶ βουλομένων γράφεσθαι τὸν ἀδικοῦντα καὶ διώ-
κειν· ὁρθῶς ἐθίζοντος τοῦ νομοθέτου τοὺς πολίτας,
ὥσπερ ἐνὸς μέρη σώματος, συναισθάνεσθαι καὶ συν-
εργεῖν ἀλλήλοις. Τοῦτο δὲ εἰς νόμῳ συμφωνοῦντα
λόγον αὐτοῦ διαμνημονεύουσιν. Ἐρωτηθεὶς γὰρ, ὡς
ἔοικεν, ἦτις οἰκεῖται κάλλιστα τῶν πόλεων· Ἐπιείνη,
εἶπεν, ἐν ἣ τῶν ἀδικουμένων οὐχ ἦτιον οἱ μὴ ἀδι-
κούμενοι προβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδι-
κούντας.

ΧΙΧ. Συστησάμενος δὲ τὴν ἐν Ἀρείῳ πάργῳ βου-
λὴν ἐκ τῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἀρχόντων, ἧς διὰ τὸ ἄρ-
ξει καὶ αὐτὸς μετείχεν, ἔτι δ' ὄρθεν τὸν δῆμον οἰ-
δοῦντα καὶ θρασυνομένον τῇ τῶν χρεῶν ἀφάρσει, δευ-
τέρωθεν προσκρίτειμα βουλὴν, ἀπὸ φυλῆς ἐκάστης,
τετάρτων οὐσῶν, ἑκατὸν ἄνδρας ἐπιλεξάμενος, οὓς
προβουλεύειν ἔταξε τοῦ δήμου, καὶ μηδὲν εἶναι ἀπρο-
βούλευτον εἰς ἐκκλησίαν εἰσφέρεισθαι. Τὴν δ' ἄνω
βουλὴν, ἐπίσκοπον πάντων καὶ φύλακα τῶν νόμων

ἐνάθεισιν, οἰόμενος ἐπὶ δυοῖς βουλαῖς ὥσπερ ἀγκύραις ὁμοῦσαν ἦτιον ἐν σάλφτιν πόλιν ἕσσεθαι, καὶ μᾶλλον ἀτρεμοῦντα τὸν δῆμον παρήξειν. Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλήν, ὥσπερ εἴρηται, Σόλωνα συστήσασθαι φασί, καὶ μαρτυρεῖν αὐτοῖς μάλιστα δοκεῖ τὸ μηδαμοῦ τὸν Ἀρσάκοντα λέγειν, μηδ' ὀνομάζειν Ἀρσιοπαγίτας, ἀλλὰ τοῖς Ἐφεταῖς ἀεὶ διαλέγεσθαι περὶ τῶν φονικῶν. Ὁ δὲ τρισκαίδέκατος ἄξων τοῦ Σόλωνος τὸν ὄχλον ἔχει τῶν νόμων οὕτως αὐτοῖς ὀνόμασι γεγραμμένον· „Ἄτιμων ὄσοι ἄτιμοι ἦσαν, πρὶν ἢ Σόλωνα ἄρξαι, ἐπιτίμους εἶναι, πλὴν ὄσοι ἐξ Ἀρείου πάγου, ἢ ὄσοι ἐκ τῶν Ἐφετῶν, ἢ ἐκ Πρυτανείου καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐπὶ φόρῃ, ἢ σφαγαῖσιν, ἢ ἐπὶ τυραννίδι ἔφυγον, ὅτε θεσμὸς ἐφάνη ὄδε.“ Ταῦτα δὲ πάλιν ὡς πρὸ τῆς Σόλωνος ἀρχῆς καὶ νομοθεσίας τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλήν οὕσαν ἐνδείκνυται. Τίνας γὰρ ἦσαν οἱ πρὸ Σόλωνος ἐν Ἀρείῳ πάγῳ καταδικασθέντες, εἰ πρῶτος Σόλων ἴδωκε τῇ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῇ τὸ κρίνειν; εἰ μὴ νῆ Δία γέγονέ τις ἀσάφεια τοῦ γράμματος, ἢ ἔκλειψις, ὥστε τοὺς ἠλωκότας ἐπ' αἰτίαις, ὡς κρίνουσιν οἱ Ἀρσιοπαγίται καὶ Ἐφεταῖ καὶ Πρυτάνεις, ὅτε ὁ θεσμὸς ἐφάνη ὄδε, μίσειν ἄτιμους, τῶν ἄλλων ἐπιτίμων γενομένων. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ἐπισιόπει.

XX. Τῶν δ' ἄλλων αὐτοῦ νόμων, ἴδιος μὲν μάλιστα καὶ παράδοξος ὁ κελεῖων ἄτιμον εἶναι τὰν ἐν σπᾶσι μηδετίνας μεγίδος γυρόμενον. Βούλεται δ',

ὡς ἔοικε, μὴ ἀπαθῶς, μηδ' ἀναισθήτως ἔχειν πρὸς τὸ κοινόν, ἐν ἀσφαλεῖ θέμενον τὰ οἰκεία, καὶ τῷ μὴ συναλεῖν, μηδὲ συννοσεῖν τῇ πατρίδι καλλωπιζόμενον· ἀλλ' αὐτόθεν τοῖς τὰ βελτίω καὶ δεκαίωτερα πράττουσι προσθέμενον, συγκινδυνεύειν καὶ βοηθεῖν μᾶλλον, ἢ περιμένειν ἀκινδύνως τὰ τῶν κρατούντων. Ἄτοπος δὲ καὶ γελοῖος δοκεῖ ὁ τῇ ἐπικλήρῳ διδούς, ἂν ὁ κρατῶν καὶ κύριος γεγονώς κατὰ τὸν νόμον, αὐτὸς μὴ δυνατὸς ἢ πλησιάζειν, ὑπὸ τῶν ἔγγιστα τοῦ ἀνδρὸς ὄπυλεσθαι. Καὶ τοῦτο δ' ὀρθῶς ἔχειν τινὲς φασὶ πρὸς τοὺς μὴ δυναμένους συνεῖναι, χρημάτων δ' ἔνεκα λαμβάνοντας ἐπικλήρους, καὶ τῷ νόμῳ καταβιαζομένους τὴν φύσιν. Ὁρῶντες γάρ, ὃ βούλεται, τὴν ἐπικλήρον συνοῦσαν, ἢ προήσονται τὸν γάμον, ἢ μετ' αἰσχύνης καθέξουσι, φιλοπλουτίας καὶ ὕβρεως δίκην διδόντες. Εὖ δ' ἔχει καὶ τὸ μὴ πᾶσιν, ἀλλὰ τῶν συγγενῶν τοῦ ἀνδρὸς, ὃ βούλεται, διαλέγεσθαι τὴν ἐπικλήρον, ὅπως οἰκείον ἢ καὶ μετέχον τοῦ γένους τὸ τιμώμενον. Εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ καὶ τὸ τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκαθεύρειν συγκατατραγοῦσαν, καὶ τὸ τρις ἑκάστου μηνὸς ἐντρυχάνειν πάντως τῇ ἐπικλήρῳ τὸν λαβόντα. Καὶ γὰρ εἰ μὴ γίγνοιτο παῖδες, ἀλλὰ τιμὴ τις ἀνδρὸς αὐτῇ πρὸς σώφρονα γυναῖκα καὶ φιλοφροσύνη, πολλὰ τῶν συλλεγομένων ἑκάστοτε δυσχερῶν ἀφαιροῦσα, καὶ ταῖς διαφοραῖς οὐκ ἔωσα παντάπασιν ἀποστραφῆναι. Τῶν δ' ἄλλων γάμων ἀφείλε τὰς φερόντας, ἑμάτια τρία, καὶ σκεύη

μικροῦ νομίματος ἄξια κελύσας, ἕτερον δὲ μηδὲν, ἐπιπρέσθαι τὴν γαμουμένην. Οὐ γὰρ ἐβούλετο μισθοφόρον, οὐδ' ὄντιον εἶναι τὸν γάμον, ἀλλ' ἐπὶ τεκνώσει καὶ χάριτι καὶ φιλότῃτι γίνεσθαι τὸν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνοικισμῶν. Ὁ μὲν γὰρ Διονύσιος, ἀξιούσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ δοθῆναι τινὶ τῶν πολιτῶν πρὸς γάμον, ἔφη, τοὺς μὲν τῆς πόλεως νόμους λελυκέναι τυραννῶν, τοὺς δὲ τῆς φύσεως οὐκ εἶναι δυνατὸς βιάζεσθαι, γάμους νυμφαγωγῶν παρ' ἡλικίαν. Ἐν δὲ ταῖς πόλεσι τὴν ἀταξίαν ταύτην οὐ δοτέον, οὐδὲ περιοπτέον ἀώρους καὶ ἀχαρίτους ἐπιπλοκάς, καὶ μηδὲν ἔργον γαμήλιον ἐχούσας, μηδὲ τέλος. Ἀλλὰ γέροντι νέαν ἀγομένην φαίη τις ἂν ἐμμελῆς ἄρχων, ἢ νομοθέτης, τὸ πρὸς τὸν Φιλοκίτην,

— εὐ γ' οὖν ὡς γαμῆν ἔχεις τάλας·
καὶ νέαν ἐκ δωματίῳ πλουσίας πρεσβυτιδος, ὥσπερ οἱ πέρδικες, ἀπὸ συγουσίας παχυνόμενον ἔξανευρῶν, μετοικίσει πρὸς παρθένον νύμφην ἀνδρὸς διομένην. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

XXI. Ἐπαινέται δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ κωλίῳν νόμος τὸν τεθνηκότα κακῶς ἀγορεύειν. Καὶ γὰρ ὄσιον τοὺς μεθυστώτας ἱερὰς νομίζειν, καὶ δίκαιον ἀπέχεσθαι τῶν οὐκ ὑπαρχόντων, καὶ πολιτικὸν ἀφαιρῆν τῆς ἔχθρας τὸ αἶδιον. Ζῶντα δὲ κακῶς λέγειν ἐκώλυσε πρὸς ἱεροῖς καὶ δικαστηρίοις καὶ ἀρχείοις, καὶ θεωρίας οὔσης ἀγώνων· ἢ τρεῖς δραχμὰς τῆ ἰδιώτη, δύο δ' ἄλλας ἀποτίνειν εἰς τὸ δημόσιον ἔτα-

ξε. Τὸ γὰρ μηδαμοῦ κρατεῖν ὀργῆς, ἀπαιδεύτον
 καὶ ἀκόλαστον· τὸ δὲ πανταχοῦ, χαλεπὸν, ἐπίοις
 δὲ καὶ ἀδύνατον· δεῖ δὲ πρὸς τὸ δυνατὸν γράφεσθαι
 τὸν νόμον, εἰ βούλεται χρησίμως ὀλίγους, ἀλλὰ μὴ
 πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. Εὐδοκίμησε δὲ καὶ
 τῷ περὶ διαθηκῶν νόμῳ· πρότερον γὰρ οὐκ ἔξῃη,
 ἀλλ' ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα
 καὶ τὸν οἶκον καταμένειν· ὁ δ' ὡ βούλεται τις ἐπι-
 τρέψας, εἰ μὴ παῖδες εἴεν αὐτῷ, δοῦναι τὰ αὐτοῦ,
 φίλαν τε συγγενείας ἐτίμησε μᾶλλον, καὶ χάριον ἀνάγ-
 κης· καὶ τὰ χρήματα, κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίη-
 σεν. Οὐ μὴν ἀνέδην γε πάλιν, οὐδ' ἐπὶ πλῶς τὰς
 δόσεις ἐφήκεν, ἀλλ' εἰ μὴ νόσων ἔνεκεν, ἢ φαρμά-
 κων, ἢ δεσμῶν * ἢ * ἀνάγκη κατασχεθεῖς, ἢ γυναικί
 πειθόμενος· εὖ πάνυ καὶ προσηκόντως τὸ πεισθῆ-
 ναι παρὰ τὸ βέλτιστον οὐδὲν ἠγοῦμενος τοῦ βια-
 σθῆναι διαφέρειν, ἀλλ' εἰς ταῦτ' ἵνα τὴν ἀπάτην τῇ
 ἀνάγκῃ, καὶ τῷ πόνῳ τὴν ἡδονὴν θέμενος, ὡς οἷχ-
 ῆτοτον ἐκστῆσαι λογισμὸν μὲν θρόπου δυναμένων. Ἐπί-
 στησε δὲ καὶ ταῖς ἐξόδοις τῶν γυναικῶν, καὶ τοῖς
 κένθεσι καὶ ταῖς ἑορταῖς νόμον ἀπέλεγοντα τὸ ἄτα-
 κτον καὶ ἀκόλαστον· ἐξιέναι μὲν ἱματίων τριῶν μὴ
 πλέον ἔχουσαν κελύσας, μηδὲ βρωτὸν, ἢ ποτὸν,
 πλείονας, ἢ ὀβολοῦ φερόμενην, μηδὲ κάρητα πη-
 χυαίου μείζονα, μηδὲ νύκτωρ πορεύεσθαι πλὴν ἀμά-
 ξη κομιζομένην, λύχνου προφαίνοντος. Ἀμυχῆς δὲ
 κοπτομένων, καὶ τὸ θρηνεῖν πεποιημένα, καὶ τὸ
 κωκύνειν ἄλλον ἐν ταφαῖς ἑτέρων ἀφεῖλεν. Ἐναγι-

ζειν δὲ βούν οὐα εἶπαι, οὐδὲ συντιθέναι πλείον
 ἰματίων τριῶν· οὐδ' ἐπ' ἀλλότρια μνήματα βαδί-
 ζειν, χωρὶς ἐκνομιδῆς. Ἦν τὰ πλείιστα καὶ τοῖς ἡμε-
 τέροις νόμοις ἀπηγόρευται· πρόσκειται δὲ τοῖς
 ἡμετέροις, ζῆμιούσθαι τοὺς ταῦτα ποιοῦντας ὑπὸ
 τῶν γυναικονόμων, ὡς ἀνάνδρσι καὶ γυναικιδέσσι
 τοῖς περὶ τὰ πένθη κέθεσι καὶ ἀμαρτήμασιν ἐνιχο-
 μένους.

XXII. Ὅρων δὲ τὸ μὲν ἄστυ πιμπλάμενον ἄν-
 θρώπων αἰεὶ συρρέοντων πανταχόθεν ἐπ' ἀδείας εἰς
 τὴν Ἀττικὴν, τὰ δὲ πλείστα τῆς χώρας ἀγεννῆ καὶ
 φαῦλα, τοὺς δὲ χρωμένους τῇ θαλάττῃ μηδὲν εἰσ-
 θότας εἰσάγειν τοῖς μηδὲν ἔχουσι ἀντιδοῦναι, πρὸς
 ταῖς τέχνας ἔτρεψε τοὺς πολίτας· καὶ νόμον ἔγραψεν,
 νίξ τρέφειν τὸν πατέρα, μὴ διδάξάμενον τέχνην, ἐπί-
 ναγας μὴ εἶναι. Τῶ μὲν γὰρ Ἀνκούργῳ καὶ πό-
 λιν εὐκούντι καθαράν ὄχλου ξενικοῦ, καὶ χόρας
 κισσημένη πολλοῖς πολλῆν, δις τοσοῦδε πλείονα,
 καὶ Ἐύριπίδην, καὶ τὸ μέγιστον εἰλωτικοῦ πλή-
 θους, ὃ βέλτιον ἦν μὴ σχολάζειν, ἀλλὰ τριβό-
 μενον αἰεὶ καὶ ποροῦν ταπανοῦσθαι, περικεχυμένον
 τῇ Ἀακεδαίμονι, καλῶς εἶχεν ἀσχολιῶν ἐπιπόνων καὶ
 θαναύσων ἀπαλλάξαντα τοὺς πολίτας, συνέχειν ἐν
 τοῖς ὄπλοις, μίαν τέχνην ταύτην ἐκμανθάνοντας καὶ
 ἀσκούοντας. Σόλων δὲ τοῖς πράγμασι τοὺς νόμους
 μᾶλλον, ἢ τὰ πράγματα τοῖς νόμοις προσαρμόζων,
 καὶ τῆς χώρας τὴν φύσιν ὄρων τοῖς γεωργοῦσι γλι-
 σχρας διασχοθεῖν, ἀργόν τε καὶ σχολαστήν ὄχλον

οὐ δυναμένην τρέφειν, ταῖς τέχναϊς ἀξίωμα περιέ-
 θηκε· καὶ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλήν ἔταξεν ἐπι-
 σκοπεῖν, ὅθεν ἕκαστος ἔχει τὰ ἐπιτήδεια, καὶ τοὺς
 ἄργους καλᾶζειν. Ἐκεῖνο δ' ἤδη σφοδρότερον, τὸ
 μηδὲ τοῖς ἐξ ἑταίρας γενομένοις ἐπάναγκες εἶναι τοὺς
 πατέρας τρέφειν, ὡς Ἡρακλείδης ἱστορήκεν ὁ Πον-
 τικός. Ὁ γὰρ ἐν γάμῳ παρορῶν τὸ καλὸν, οὐ τέ-
 κνων ἔνεκα δῆλός ἐστιν, ἀλλ' ἡδονῆς, ἀγαγόμενος
 γυναῖκα· τὸν τε μισθὸν ἀπέχει, καὶ παρῳήσιαν
 αὐτῷ πρὸς τοὺς γενομένους οὐκ ἀπολέλοιπεν, οἷς
 αὐτὸ τὸ γενέσθαι πεποίηκεν ὄνειδος.

XXIII. Ὅπως δὲ πλείστην ἔχειν ἀτοπίαν οἱ πε-
 ρὶ τῶν γυναικῶν νόμοι τῷ Σόλωνι δοκοῦσι. Μοι-
 χὸν μὲν γὰρ ἀνελεῖν τῷ λαβόντι δέδωκεν· εἰάν δ' ἀφ-
 πάση τις ἐλευθέραν γυναῖκα καὶ βιάσῃται, ζημίαν
 ἑκατὸν δραχμᾶς ἔταξε· κἂν προαγωγέῃ, δραχμᾶς
 εἴκοσι, πλὴν τῶν ὅσαι πεφασμένως πωλοῦνται, λέγων
 δὴ τὰς ἑταίρας. Αὗται γὰρ ἐμφανῶς φοιτῶσι πρὸς
 τοὺς διδόντας. Ἐτι δ' οὔτε θυγατέρας πωλεῖν, οὔτ' ἂν
 ἀδελφᾶς δίδωσι, πλὴν ἂν μὴ λάβῃ παρῳθένον ἀν-
 δρὶ συγγεγεννημένην. Τὸ δ' αὐτὸ πρῶγμα, ποτὶ
 μὲν πικρῶς καὶ ἀπαραιτήτως κολᾶζειν, ποτὲ δὲ εὐ-
 κόλως, καὶ παίζοντα, πρόστιμον ζημίαν τὴν τυ-
 χοῦσαν δορίζοντα, ἀλογόν ἐστι· πλὴν εἰ μὴ σπα-
 νίζοντος τότε τοῦ νομίσματος ἐν τῇ πόλει μεγάλας
 ἐποίησε τὰς ἀργυρικὰς ζημίας τὸ δυσπόριστον. Εἰς
 μὲν γε τὰ τιμήματα τῶν θυσιῶν λογιζέται πρόβα-
 τον καὶ δραχμὴν ἀντὶ μεδίμνου· τῷ δ' Ἰσθμία

νικήσαντι, δραχμας ἑταξεν ἑκατὸν δίδουθαι· τῷ δ' Ὀλύμπια, πεντακοσίας· λύκον δὲ τῷ κομίσαντι, πέντε δραχμας ἔδωκε, λυκιδέα δὲ, μίαν, ὣν φησὶν ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος, τὸ μὲν βοδὸς εἶναι, τὸ δὲ προβάτου τιμῆν. Ἄς γὰρ ἐν τῷ ἑκαταίδεκάτῳ τῶν ἀξόνων ὀρίζει τιμὰς τῶν ἐκκρίτων ἰσρίων, εἰδὸς μὲν εἶναι πολλαπλασίας, ἄλλως δὲ κἀκείναι πρὸς τὰς νῦν εὐτελεῖς εἶσιν. Ἀρχαῖον δὲ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ πολεμεῖν τοῖς λύκοις, βελτίονα νόμιον, ἢ γεωγεῖν, χώραν ἔχουσι. Καὶ τὰς φυλάς εἶσιν οἱ λέγοντες οὐκ ἀπὸ τῶν Ἴωνος υἱῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν γερῶν, εἰς ἃ διηρέθησαν οἱ βίαι τὸ πρῶτον, ὠνομάσθαι, τὸ μὲν μάχιμον, Ὀπλίτας, τὸ δ' ἐργατικόν, Ἐργάδεις· δεεῖν δὲ τῶν λοιπῶν Γεδέοντας μὲν, τοὺς γεωργοὺς, Αἰγικορεῖς δὲ, τοὺς ἐπὶ νομαῖς καὶ προβατικαῖς διατρίβοντας. Ἐπεὶ δὲ πρὸς ἕδωρ οὔτε ποταμοῖς ἔστιν ἀεννάοις, οὔτε λίμναις τισιν, οὔτ' ἀρδύνοις πηγαῖς ἢ χώρα διαρκῆς, ἀλλ' οἱ πλείστοι φρέασι ποιητοῖς ἐχρῶντο, νόμον ἔγραψεν, ὅπου μὲν ἔστι δημόσιον φρέαρ ἐντὸς ἵππικοῦ, χρῆσθαι τούτῳ· τὸ δ' ἵππικόν, διάστημα τεσσάρων ἦν σταδίων· ὅπου δὲ πλεῖον ἀπέχε, ζητεῖν ἕδωρ ἴδιον· εἰάν δὲ, ὀρύξαντις ὀργυιῶν δέκα βάθος παρ' ἑαυτοῖς, μὴ εὕρωσι, τότε λαμβάνειν παρὰ τοῦ γείτονος ἐξάχουον ὑδρίαν δις ἐκάστης ἡμέρας πληροῦντας· ἀπορία γὰρ ὥστε δεῖν βοηθεῖν, οὐκ ἀργίαν ἐφοδιάζειν. Ὡρισθὲ δὲ καὶ φυτικῶν μέτρα μάλ' ἐμπείρως, τοὺς μὲν ἄλλα τι φυτεύοντας ἐν ἀγρῷ, πέντε πόδας ἀπέ-

χειν τοῦ γειτονος κελύσας, τοὺς δὲ συκῆν, ἢ ἐλαίαν, ἐγγέα. Πορρόωτέρω γὰρ ἐξικνεῖται ταῦτα ταῖς δί-
ζαις· καὶ οὐ πᾶσι γεινιᾷ ταῖς φυτοῖς ἀσινῶς, ἀλλὰ
καὶ τροφήν παραιρεῖται, καὶ βλάβπτουσαν ἐνίοις
ἀπορρόην ἀφίησι. Βόθρους δὲ καὶ τάφρους τὸν
βουλόμενον ἐκέλευσεν ὀρύσσειν, ὅσον ἐρβάλοι βά-
θος, ἀφιστάμενον μῆκος τάλλοτριου· καὶ μελισ-
σῶν σμήνη καθιστάμενον, ἀπέχειν τῶν ὑφ' ἐτέρου
πρότερον ἰδρυμένων πόδας τριακοσίους.

XXIV. Τῶν δὲ γινομένων διάθεσιν πρὸς ξένους
ἐλαίου μόνον ἔδωκεν, ἄλλα δ' ἐξάγειν ἐκώλυσε· καὶ
κατὰ τῶν ἐξαγόντων ἀρὰς τὸν ἄρχοντα ποιέισθαι
προσέταξεν, ἢ ἐκτίνειν αὐτὸν ἑκατὸν δραχμαῖς εἰς τὸ
δημόσιον. Καὶ πρῶτος ἄξων ἐστὶν ὁ τοῦτον περιέ-
χων τὸν νόμον. Οὐκ ἂν οὖν τις ἠγήσατο παντελῶς
ἀπιθάνους τοὺς λέγοντας, ὅτι καὶ σύκων ἐξαγωγή
τὸ παλαιὸν ἀπέφητο, καὶ τὸ φαίνειν ἐνδεικνύμενον
τοὺς ἐξαγοντας κληθῆναι συκοφαντεῖν. Ἐγραψε
δὲ καὶ βλάβης τετραπᾶδων νόμον, ἐν ᾧ καὶ πύνα
δακόντα παραδοῦναι κελεύει κλοιῷ τετραπήχει δε-
δεμένον· τὸ μὲν ἐνθύμημα· χάριεν πρὸς ἀσφάλειαν.
Παρίχει δ' ἀπορίαν καὶ ὁ τῶν δημοποιήτων νόμος,
ὅτι γενέσθαι πολίταις οὐ δίδωσι πλὴν τοῖς φεύγου-
σι ἀειφυγία τὴν ἑαυτῶν, ἢ πανεστίοις Ἀθήναζε
μετομιζομένοις ἐπὶ τέχνη. Τοῦτο δὲ ποιῆσαι φα-
αῖν αὐτὸν, οἷχ οὕτως ἀπελαύνοντα τοὺς ἄλλους, ὡς
κατακαλούμενον Ἀθήναζε τούτους ἐπὶ βεβαίῳ τῷ
μεθέξειν τῆς πολιτείας· καὶ ἅμα πιστοὺς νομίζοντα,

τοὺς μὲν ἀποβεβληκότας τὴν ἑαυτῶν, διὰ τὴν ἀνάγκην, τοὺς δ' ἀπολειποτάς, διὰ τὴν γνώμην. Ἴδιον δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ τὸ περὶ τῆς ἐν δημοσίῳ σιτήσεως, ὅπερ αὐτὸς παρασιτεῖν κέκληκε. Τὸν γὰρ αὐτὸν οὐκ ἔῃ σιτεῖσθαι πολλάκις· εἰάν δὲ ᾧ καθήκη μὴ βούληται, κολάζει, τὸ μὲν ἡγούμενος πλεονεξίαν, τὸ δ' ὑπεροψίαν τῶν κοινῶν.

XXV. Ἰσχὺν δὲ τοῖς νόμοις πᾶσιν εἰς ἑκατὸν ἐνιαυτοὺς ἔδωκε· καὶ κατεγράφησαν εἰς ξυλλίνους ἄξονας, ἐν πλαισίοις περιέχονσι στρεφομένους· ὧν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἐν Πρυτανείῳ λείψανα μικρὰ διεσώζετο· καὶ προσηγορεύθησαν, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, κύρβεις. Καὶ Κρατῖνος δ' κωμικὸς εἴρηκε πού·

Πρὸς τοῦ Σόλωνος καὶ Δράκοντος, οἵσι νῦν Φρύγουσιν ἤδη τὰς κάρους ταῖς κύρβεισιν.

Ἐνιοὶ δὲ φασιν ἰδίως, ἐν οἷς ἱερὰ καὶ θυσίαι περιέχονται, κύρβεις, ἄξονας δὲ τοὺς ἄλλους ἠνομάσθαι. Κοινὸν μὲν οὖν ὤμνουν ὄρκον ἢ βουλήν, τοὺς Σόλωνος νόμους ἐμπειδώσειν, ἴδιον δ' ἕκαστος τῶν θεσμοθετῶν ἐν ἀγορᾷ πρὸς τῷ λίθῳ, καταφατίζων, εἴ τι παραβαίῃ τῶν θεσμῶν, ἀνδριάντια χρυσοῦν ἰσομέτρητον ἀναθήσειν ἐν Δελφοῖς. Συνιδῶν δὲ τοῦ μηνὸς τὴν ἀνομιλίαν, καὶ τὴν κίνησιν τῆς σιλήνης, οὔτε δυομένῳ τῷ ἡλίῳ πάντως, οὔτ' ἀνίσχοντι συμφερομένην, ἀλλὰ πολλάκις τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ καταλαμβάνουσιν καὶ παρερχομένην τὸν ἥλιον, αὐτὴν μὲν ἔταξε ταύτην, ἔγην καὶ νέαν καλεῖσθαι, τὸ μὲν πρὸ συνέδου μόριον αὐτῆς, τῷ πανο-

μένω μηνί, τὸ δὲ λοιπὸν ἤδη τῷ ἀρχομένῳ προσήκειν ἡγούμενος· πρῶτος, ὡς ἔοικεν, ὄρθως ἀκούσας Ὀμήρου λέγοντος,

Τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ' ἵσταμένοιο·
τῆν δ' ἐφεξῆς ἡμέραν νομηνίαν ἐκάλεσε. Τὰς δ' ἀπ' εἰκάδος οὐ προστιθείς, ἀλλ' ἀφαιρῶν, καὶ ἀναλύων, ὥσπερ τὰ φῶτα τῆς σελήνης ἕωρα, μέχρι τριακάδος ἠρίθμησεν. Ἐπει δὲ, τῶν νόμων εἰσνεχθέντων, ἔνιοι τῷ Σόλωνι καθ' ἑκάστην προσήσαν ἡμέραν, ἐπαινοῦντες, ἢ ψέγοντες, ἢ συμβουλευόντες ἐμβαλεῖν τοῖς γεγραμμένοις ὅ, τι τύχοιεν, ἢ ἀφαιρεῖν· πλεῖστοι δ' ἦσαν οἱ πυνθανόμενοι καὶ ἀνακρίνοντες, καὶ καλεῦντες αὐτὸν, ὅπως ἕκαστον ἔχει, καὶ πρὸς ἣν κείται διάνοιαν, ἐπεκδιδάσκειν καὶ σαφηνίζειν· ὄρων, ὅτι ταῦτα καὶ τὸ πράττειν, ἄτοπον, καὶ τὸ μὴ πράττειν, ἐπιφθονον, ὅλως δὲ ταῖς ἀπορίαις ὑπεκστῆναι βουλόμενος, καὶ διαφυγεῖν τὸ δυσάριστον καὶ τὸ φιλαίτιον τῶν πολιτῶν· ἔργμασι γὰρ ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἀδεῖν χαλεπὸν, ὡς αὐτὸς εἶρηκε· πρόσχημα τῆς πλάσσης τὴν ναυκληρίαν ποιησάμενος, ἐξέπλευσε, δεκαετῆ παρα τῶν Ἀθηναίων ἀποδημίαν αἰτησάμενος. Ἠλπιζε γὰρ ἐπὶ τῷ χρόνῳ τούτῳ καὶ τοὺς νόμους αὐτοῖς ἕσασθαι σνήθεις.

XXVI. Πρῶτον μὲν οὖν εἰς Αἴγυπτον ἀφίκετο, καὶ διέτριψεν, ὡς καὶ πρότερον αὐτὸς φησι,

Νεῖλου ἐπὶ προχοῇσι Κανωβίδος ἐγγύθεν ἀπτῆς. Χρόνον δὲ τινα καὶ τοῖς περὶ Ψένωφιν τὸν Ἡλιουπαλίτην, καὶ Σώγχιον τὸν Σαίτην, λογιωτάτους αὖσι,

τῶν ἑρῶν, συνφιλοσόφησε· παρ' ὧν καὶ τὸν Ἀτλαν-
τικὸν ὑποῦσας λόγον, ὡς Πλάτων φησὶν, ἐπιχει-
ρησε δεῦρ' ἀποπείσασθαι εἰς τοὺς Ἕλληνας.
Ἐπειτα πλεύσας εἰς Κύπρον, ἠγαπήθη διαφερόν-
τως ὑπὸ Φιλοκύπρου τινὸς τῶν ἐκτὸς βασιλέων, ὃς
εἶχεν οὐ μεγάλην πόλιν ἑκτισμένην ὑπὸ Δημοφῶντος
τοῦ Θησείως, περὶ τὸν Κλάριον ποταμὸν, ἐν χω-
ρίοις ὄχυροῖς μὲν, ἄλλως δὲ δυσχερεῖαι καὶ φαύλοις
κειμένην. Ἐπεισεν οὖν αὐτὸν ὁ Σόλων, ὑποκειμέ-
νον καλοῦ πεδίου, μεταθέντα τὴν πόλιν, ἡδίονα
καὶ μείζονα κατασκευάσαι. Καὶ παρῶν ἐπεμελήθη
τοῦ συνοικισμοῦ, καὶ συνδικέσασθε πρὸς τε δια-
γωγὴν ἄριστα καὶ πρὸς ἀσφάλειαν· ὥστε πολλοὺς
μὲν οἰκῆτορας τῷ Φιλοκύπρῳ συνελθεῖν, ζηλώσαι
δὲ τοὺς ἄλλους βασιλέας· διὸ καὶ τῷ Σόλωνι τιμὴν
ἀποδιδούς, Διπέϊαν καλουμένην τὴν πόλιν πρότε-
ρον ἀπ' ἐκείνου Σόλους προσηγόρευσε. Καὶ αὐ-
τὸς δὲ μέμνηται τοῦ συνοικισμοῦ. Προσαγορευσας
γάρ ἐν ταῖς ἐλεγείαις τὸν Φιλόκυπρον,

Νῦν δὲ (φησὶ) σὺ μὲν Σολλοῖσι πολὺν χρόνον ἐν-
θάδ' ἀνάσπων,

Τὴν πόλιν εὖ ναλοῖς καὶ γένος ὑμέτερον·
Αὐτὰρ ἐμὲ ξὺν νῆϊ·δοῆ κλεινῆς ἀπὸ νήσου

Ἄσκηθῆ ἢ πέμποι Κύπρις ἰοστέφανος·

Οἰκισμῶ δ' ἐπὶ τῷδε χάριν καὶ κῦδος ὀπάξοι

Ἐσθλὸν, καὶ νόστιον πατριδ' εἰς ἡμετέραν.

XXVII. Τὴν δὲ πρὸς Κροῖσον ἔντευξιν αὐτοῦ
δοκοῦσιν ἔνιοι τοῖς χρόνοις οἷς πεπλασμένην ἐλέγ-

χειν. Ἐγὼ δὲ λόγον ἔνδοξον οὕτω καὶ τοσοῦτους μάρτυρας ἔχοντα, καὶ, ὃ μείζον ἐστὶ, πρόποντα τῷ Σόλωνος ἦθει, καὶ τῆς ἐκείνου μεγαλοφροσύνης καὶ σοφίας ἄξιον, οὐ μοι δοκῶ προήσεσθαι χρονικοῖς τισι λεγομένοις κανόσιν, οὓς μυρῖοι διορθοῦντες ἄχρι σήμερον εἰς οὐδὲν αὐτοῖς ὁμολογούμενον δύναται καταστήσαι τὰς ἀντιλογίας. Τὸν δ' οὖν Σόλωνα φασὶν εἰς Σάρδεις δεηθέντι τῷ Κροῖσῳ παραγενόμενον, πάθειν τι παραπλήσιον ἀνδρὶ χερσαίῳ κατιόντι πρῶτον ἐπὶ θάλατταν. Ἐκείνός τε γὰρ ὄρων ἄλλον ἐξ ἄλλου ποταμόν, ὤρετο τὴν θάλασσαν εἶναι· καὶ τῷ Σόλωνι τὴν αὐτὴν διαπορευομένῳ, καὶ πολλοὺς ὄρωντι τῶν βασιλικῶν κεκοσμημένους πολυτελῶς, καὶ σοβοῦντας ἐν ὄχλῳ προπομπῶν καὶ δορυφόρων, ἕκαστος ἐδόκει Κροῖσος εἶναι· μέχρι πρὸς αὐτὸν ἤχθη, πᾶν ὅσον ἐν λίθοις, ἐν βαφαῖς ἐσθῆτος, ἐν τέχναις χρυσοῦ περὶ κόσμον ἐκπρεπὲς ἔχει, ἢ περιτιτὸν, ἢ ζηλωτὸν ἐδόκει, περικείμενον, ὡς δὴ θεάμα σεμνότατον ὕφθειν καὶ ποικιλώτατον. Ἐπει δ' ὁ Σόλων ἀντικρὺς καταστάς οὐτ' ἔπαθεν οὐδὲν, οὐτ' εἶπε πρὸς τὴν ὄψιν, ὣν ὁ Κροῖσος προσεδόκησεν, ἀλλὰ καὶ δῆλος ἦν τοῖς εὖ φρονοῦσι τῆς ἀπειροκαλλίας καὶ μικροπρεπείας καταφρονῶν, ἐκέλευσεν αὐτῷ τοὺς θησαυροὺς ἀνοῖξαι τῶν χρημάτων, καὶ τὴν ἄλλην ἄγοντας ἐπιδειξάι μηδὲν δεομένην κατασκευὴν καὶ πολυτέλειαν. Ἦρκει γὰρ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τοῦ τρόπου κατανόησιν παρασχεῖν. Ὡς δ' οὖν αὐθις ἤχθη γεγονώς ἀπάντην θεατῆς, ἠρώτη-

σιν αὐτὸν ὁ Κροῖσος, εἴ τινα εἶδεν ἀνθρώπων αὐ-
 τοῦ μακαριώτερον. Ἀποφνημαμένον δὲ τοῦ Σόλων-
 νος, ὅτι εἶδε Τέλλον αὐτοῦ πολίτην, καὶ διεξιθόν-
 τος, ὅτι χρηστὸς ἀνὴρ ὁ Τέλλος γενόμενος, καὶ παῖ-
 δας εὐδοκίμους ἀπολιπὼν, καὶ βίον οὐδενὸς ἐνδεᾶ
 τῶν ἀναγκαίων, ἐτελεύτησεν ἐνδόξως, ἀριστεύσας ὑπὲρ
 τῆς πατρίδος, ἤδη μὲν ἀλλόκοτος ἐδόκει εἶναι τῷ
 Κροίσῳ καὶ ἄγροικος, εἰ μὴ πρὸς ἀργύριον πολὺ,
 μηδὲ χρυσίον, τῆς εὐδαιμονίας ποιῆται τὴν ἀνα-
 μέτρησιν, ἀλλὰ δημοτικοῦ καὶ ἰδιώτου βίον καὶ θά-
 νατον ἀνθρώπου μᾶλλον ἢ τοσαύτην ἀγαπῶν δύνα-
 μιν καὶ ἀρχήν. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ πάλιν ἠρώτησεν
 αὐτὸν, εἰ μετὰ Τέλλον, ἄλλον ἔγνωκεν ἀνθρώπων
 εὐδαιμονιώτερον. Πάλιν δὲ τοῦ Σόλωνος εἰπόντος
 εἰδέναι Κλέοβιν καὶ Βίωνα, φιλαδέλφους καὶ φιλο-
 μήτορας διαφερόντως ἄνδρας, οἳ τὴν μητέρα, τῶν
 βοῶν βραδυνόντων, ὑποδύντες αὐτοὶ τῷ ζυγῷ τῆς
 ἀμείξης, ἐκόμισαν πρὸς τὸ τῆς Ἥρας ἱερὸν, εὐδαι-
 μονιζομένην ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ χαίρουσαν, εἴτα
 θύσαντες καὶ πιόντες, οὐκ ἔτι μεθ' ἡμέραν ἀνέστη-
 σαν, ἀλλὰ τεθνηκότες, ἀναλγῆ καὶ ἄλυτον ἐπὶ δόξῃ
 τοσαύτη σχόντες θάνατον ὤφθησαν. Ἡμᾶς δὲ, εἶ-
 πεν ἤδη πρὸς ὄργην ὁ Κροῖσος, εἰς οὐδένα τίθης
 εὐδαιμόνων ἀριθμὸν ἀνθρώπων; Καὶ ὁ Σόλων, οὐ-
 τε κολακεῦειν βουλόμενος αὐτὸν, οὔτε περαιτέρω
 παροξύνειν, „Ἐλληνισι, εἶπεν, ὃ βασιλεῦ Ἀνδῶν,
 πρὸς τε τᾶλλα μετρίως ἔχειν ὁ θεὸς ἔδωκε, καὶ σο-
 φίας τιπὸς εὐθαρσοῦς, ὡς ἔοικε, καὶ δημοτικῆς, οὐ

βασιλικῆς, οὐδὲ λαμπρῆς, ὑπὸ μετριότητος ἡμῶν μέτεστιν, ἢ τύχαις ὀρθῶσα παντοδαπαῖς χθόμενον αἰετὸν βίον, οὐκ ἐὰ τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς μέγα φρονεῖν, οὐδὲ θαυμάζειν ἀνδρὸς εὐτυχίαν μεταβολῆς χρόνον ἔχουσαν. Ἐπισηεὶ γὰρ ἐκάστω ποικίλον ἐξ ἀδήλου τὸ μέλλον· ὥ δ' εἰς τέλος ὁ δαίμων ἔδειξε τὴν εὐπραξίαν, τοῦτον ἡμῖς εὐδαίμονα νομίζομεν. Ὁ δὲ ζῶντος ἔτι καὶ κινδυνεύοντος ἐν τῷ βίῳ μακαρισμός, ὡσπερ ἀγωνιζομένου κήρυγμα καὶ στέφανος, ἔστιν ἀβέβαιος καὶ ἄκυρος. Ταῦτε εἰπὼν ὁ Σόλων ἀπηλλάττετο, λυπήσας μὲν, οὐ κούθετήσας δὲ τὸν Κροῖσον.

XXVIII. Ὁ δὲ λογοποιὸς Δίωπος, ἐτύχων γὰρ εἰς Σάρδεις γεγωνὸς μετάπαμπτος ὑπὸ Κροῖσου, καὶ τιμώμενος, ἤχθισθη τῷ Σόλωνι μηδεμιᾶς τυχεῖντι φιλανθρωπίας· καὶ προτρέπων αὐτὸν, ἼΩ Σόλων, ἔφη, τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὡς ἡμῖστα, ἢ ὡς ἡδίστα ἡμιλεῖν. Καὶ ὁ Σόλων· Μὰ Δί', εἶπεν, ἀλλ' ὡς ἡκίστα, ἢ ὡς ἄριστα. Τότε μὲν οὖν ὁ Κροῖσος οὕτω τοῦ Σόλωνος κατεφρόνησεν· ἐπεὶ δὲ Κύρου συμβαλὼν ἐκρατήθη μάχῃ, καὶ τὴν πόλιν ἀπώλεσε, καὶ ζῶν ἀλοὺς αὐτὸς ἔμελλε καταπίμπρασθαι, καὶ γενομένης πυρᾶς, ἀνεβιβάσθη δεδωμένος, θεωμένων Περσῶν ἀπάντων καὶ Κύρου παρόντος, ἐφ' ἔβρον ἐξικνεῖτο καὶ δυνατὸς ἦν τῇ φωνῇ φθεγγόμενος ἀνεβόησε τρίς, ἼΩ Σόλων. Θαυμάσας οὖν ὁ Κύρος ἐπέμψε τοὺς ἐρησομένους, ὅστις ἀνθρώπων, ἢ θεῶν, οὗτός ἐστιν ὁ Σόλων, ὃν ἐν τύχαις ἀπό-

ροίς μόνον ἀνακλιέται. Καὶ ὁ Κροῖσος οὐδὲν ἀποκρυφάμενος, εἶπεν, ὅτι „Τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν εἰς οὗτος ἦν ἀνὴρ, ὃν ἐγὼ μετεπεμφάμην, οὐκ ἀκοῦσά τι βουλόμενος, οὐδὲ μαθεῖν, ὣν ἐνδοξὴς ἦμην, ἀλλ' ὥς δὴ μοι θεατὴς γίνοιτο, καὶ μάστιγος ἀπίου τῆς εὐδαιμονίας ἐκίνησεν, ἢ ἀποβαλεῖν ἄρα μεῖζον ἢ κακόν, ἢ λαβεῖν ἀγαθόν. Λόγος γὰρ ἦν καὶ δόξα τῶν κατὰ παρούσης· αἱ μεταβολαὶ δὲ μοι αὐτῆς εἰς πάθη δεινὰ καὶ συμφορὰς ἀνηκίστους ἔργου τελευτήσῃ. Καὶ ταῦτ' ἐπιπύσας ὁ ἀνὴρ, ἐκ τῶν τότε καὶ νῦν τεκμαιρόμενος, ἐκέλευε τὸ τέλος τοῦ βίου σκοπεῖν, καὶ μὴ θρασυνομέμενον ἀβελβαιοῖς ὑπερολαῖς ὑβρίζειν.“ Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἀνηνέχθη πρὸς τὸν Κῦρον, ἅτε δὴ σοφώτερος ὢν τοῦ Κροίσου, καὶ τὸν λόγον τοῦ Σόλωνος ἰσχυρόν ἐν τῷ παραδείγματι βλέπων, οὐ μόνον ἀφῆκε τὸν Κροῖσον, ἀλλὰ καὶ τιμῶν, ἐφ' ὅσων ἔζη, διετέλεσε· καὶ δόξαν ἔαχεν ὁ Σόλων, ἐνὶ λόγῳ τὸν μὲν σώσας, τὸν δὲ παιδεύσας τῶν βασιλέων.

XXIX. Οἱ δὲ ἐν ἅσπερ πάντες ἐστασιαζόν, ἀποδημοῦντες τοῦ Σόλωνος· καὶ προειστήκει τῶν μὲν Πεδιέων Δυκοῦργος, τῶν δὲ Παράλων Μεγακλῆς ὁ Ἀλαμαίωνος, Παιολιστρατος δὲ τῶν Διακρίων· ἐν οἷς ἦν ὁ θῆτινός ὄχλος, καὶ μάλιστα τοῖς πλουσίοις ἀχθόμενος· ὥστε χρῆσθαι μὲν ἔτι τοῖς νόμοις τὴν πόλιν, ἤδη δὲ πράγματα νεώτερα προσδοκᾶν, καὶ ποθεῖν ἅπαντας ἐτέρων κατῴτασιν, οὐκ ἴσον ἐλπίζοντας, ἀλλὰ πλέον εἶναι ἐν τῇ μεταβολῇ, καὶ

κρατήσιν παντάπασι τῶν διαφορομένων. Ὄστω δὲ τῶν πραγμάτων ἰχόντων, ὃ Σόλων παραγεγόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας, αἰδῶ μὲν εἶχε καὶ τιμὴν παρὰ πᾶσιν, ἐν δὲ κοινῷ λέγειν, καὶ πράσσειν ὁμοίως οὐκ ἔτι ἦν δυνατός, οὐδὲ πρόθυμος ὑπὸ γήραος, ἀλλ' ἐντυγχάνων ἰδίᾳ τοῖς προεσιῶσι τῶν στάσεων ἀνδράσιν, ἐπιεικῶς διαλύειν καὶ συναρμόττειν, μάλιστα τοῦ Πεισειστράτου προσέχειν δοκοῦντος αὐτῷ. Καὶ γὰρ αἰμύλον τι καὶ προσφιλέως εἶχεν ἐν τῷ διαλέγεσθαι, καὶ βοηθητικὸς ἦν τοῖς πένησι, καὶ πρὸς τὰς ἔχθρας ἐπεικὴς καὶ μέτριος. Ἄ δὲ φύσει μὴ προσῆν αὐτῷ, καὶ ταῦτα μιμούμενος, ἐπιστεύετο μᾶλλον τῶν ἰχόντων, ὡς εὐλαβὴς καὶ κόσμιος ἀνὴρ, καὶ μάλιστα δὴ τὸ ἴσον ἀγαπῶν, καὶ δυσχεραίνων, εἴ τις τὰ παρόντα κινῶι, ἢ νεωτέρων ὀρέγοιτο· τούτοις γὰρ ἐξηπάτα τοὺς πολλοὺς. Ὁ δὲ Σόλων ταχὺ τὸ ἦθος ἐφώρασεν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπιβουλήν πρῶτος ἐγκατεῖδεν· οὐ μὴν ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐπιεικῶς πρᾶννειν καὶ νοουθετεῖν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλεγε καὶ πρὸς ἑτέρους, ὡς εἴ τις ἐξέλῃ τὸ φιλόπρωτον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἰάσαιτο τῆς τυραννίδος, οὐκ ἔστιν ἄλλος εὐφύστερος πρὸς ἀρετὴν, οὐδὲ βελτίων πολίτης. Ἀρχομένων δὲ τῶν περὶ Θέσπιν ἤδη τὴν τραγῳδίαν κινεῖν, καὶ διὰ τὴν καινότητα τοὺς πολλοὺς ἄγοντος τοῦ πράγματος, οὐπω δὲ εἰς ἄμιλλαν ἐναγώνιον ἐξηγμένου, φύσει φιλήκοος ὢν καὶ φιλομαθὴς ὃ Σόλων, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν γήραϊ, σχολῇ καὶ παιδιᾷ καὶ νῆ Δία πότοις καὶ

μουσικῇ παραπέμπων ἑαυτὸν; ἐθεάσατο τὸν Θέσπιν αὐτὸν ὑποκρινόμενον, ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς. Μετὰ δὲ τὴν θίαν προσηγορεύσας αὐτὸν, ἠρώτησεν, εἰ τοσούτων ἐναντίον οὐκ αἰσχύνεται τηλικαῦτα ψευδόμενος. Φήσαντος δὲ τοῦ Θέσπιδος, μὴ θεινὸν εἶναι τὸ μετὰ παιδιᾶς λέγειν τὰ τοιαῦτα καὶ πράσσειν, σφόδρα τῇ βακτηρίᾳ τὴν γῆν ὁ Σόλων πάτάξας· „Τυχὸν μόντοι τὴν παιδιάν, ἔφη, ταύτην ἐπαινοῦντες καὶ τιμῶντες, εὐρήσομεν ἐν τοῖς συμβολαίοις.“

XXX. Ἐπιείδῃ κατατρώσας αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ Πεισιστράτος ἦκεν εἰς ἀγορὰν ἐπὶ ζεύγους κομιζόμενος, καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ὡς διὰ τὴν πολιτείαν ὑπὸ τῶν ἄχθρῶν ἐπιβεβουλευμένος, καὶ πολλοὺς εἶχεν ἀγανακτοῦντας καὶ βοῶντας, προσελθὼν ἐγγὺς ὁ Σόλων καὶ παραστάς· „Οὐ καλῶς, εἶπεν, ὁ παῖ Ἰαποκράτους, ὑποκρίνη τὸν Ὀμηρικὸν Ὀδυσσεύα· ταῦτὰ γὰρ ποιεῖς τοὺς πολλίτας παρακρούμενος, οἷς ἐκείνος τοὺς πολυμίους ἐξηπάτησεν αἰκισάμενος ἑαυτὸν.“ Ἐκ τούτου τὸ μὲν πλῆθος ἦν ἔτοιμον ὑπερμαχεῖν τοῦ Πεισιστράτου, καὶ συνῆλθεν εἰς ἐκκλησίαν ὁ δῆμος· Ἀρίστιωνος δὲ γράψαντος, ὅπως δοθῶσι πεντήκοντα κορυνηφόροι τῷ Πεισιστράτῃ, φυλακῇ τοῦ σώματος, ἀντεῖπεν ὁ Σόλων ἀναστάς, καὶ πολλὰ διεξῆλθεν ὁμοία τούτοις, οἷς διὰ τῶν ποιημάτων γέγραφεν·

Εἰς γὰρ γλώσσαν δρᾶτε καὶ εἰς ἔπη αἰμύλου ἀνδρός.
ἤμων δ' εἰς μὲν ἕκαστος ἀλώπικος ἔχνησι βάλνει;

Σύμπασιν δ' ὑμῖν χαῖνος ἔστι τόσος.

Ὅρων δὲ τοὺς μὲν πένητας ἐρημονίους χαρίζεσθαι Πεισιστράτην, καὶ θορυβοῦντας, τοὺς δὲ πλουσίους ἀποδιδάσκοντας καὶ ἀποδειλιῶντας, ἀπῆλθεν, εἰπὼν, ὅτι τῶν μὲν ἔστι σοφώτερος, τῶν δὲ ἀνδρειώτερος· σοφώτερος μὲν τῶν μὴ συνιέντων τὸ πραττόμενον, ἀνδρειώτερος δὲ τῶν συνιέντων μὲν, ἰσχυριοῦσθαι δὲ τῆς τυραννίδι φοβουμένων. Τὸ δὲ ψήφισμα κυρώσας ὁ δῆμος, οὐδὲ περὶ τοῦ πλήθους ἔτι τῶν κορυνηφόρων διειμικρολογεῖτο πρὸς τὸν Πεισιστράτην· ἀλλ' ὅσους ἐβούλετο τρέφοντα καὶ συνάγοντα φανερώς περιεώρα, μέχρι τὴν ἀκρόπολιν κατέσχε. Γενομένου δὲ σούτου, καὶ τῆς πόλεως συνταραχθείσης, ὁ μὲν Μεγακλῆς εὐθὺς ἔφυγε μετὰ τῶν ἄλλων Ἀλκμαίωνιδων. Ὁ δὲ Σόλων, ἥδη μὲν ἦν σφόδρα γέρον, καὶ τοὺς βοηθοῦντας οὐκ εἶχεν, ὅμως δὲ προῆλθεν εἰς ἀγορὰν, καὶ διελέχθη πρὸς τοὺς πολίτας, τὰ μὲν κακίζων τὴν ἀβουλίαν αὐτῶν καὶ μαλακίαν, τὰ δὲ παροξύνων ἔτι καὶ παρακαλεῖν μὴ προέσθαι τὴν ἐλευθερίαν· ὅτι καὶ τὸ μνημονευόμενον εἶπεν, ὡς πρώην μὲν ἦν εὐμαρέστερον αὐτοῖς τὸ καλύσαι τὴν τυραννίδα συνιστάμενην, νῦν δὲ μείζον ἔστι καὶ λαμπρότερον ἔκδοσθαι καὶ ἀνελεῖν ἀνεσιῶσαν ἥδη καὶ παφικύαν. Οὐδενὸς δὲ προσέχοντος αὐτῷ διὰ τὸν φόβον, ἀπῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ λαβὼν τὰ ὄπλα, καὶ πρὸ τῶν θυρῶν θέμενος εἰς τὸν στενωπὸν, „Ἐμοὶ μὲν, εἶπεν, ὡς δυνατόν ἦν, βεβοήθηται τῆς πατρίδι

καὶ τοῖς νόμοις." Καὶ τὸ λαπὸν ἤσυχίαν ἦγε· καὶ τῶν φίλων φεύγειν παραινοῦντων, οὐ προσεῖχε, ἀλλὰ ποιήματα γράφων, ἐπέιδιξε τοῖς Ἀθηναίοις·

Εἰ δὲ πεπόνθατε λυγρὰ δι' ὑμετέραν κακότητα,

Μὴ τι θεοῖς τούτων μαῖραν ἐπαμφέρετε.

Αὐτοὶ γὰρ ταύτους ἠϋξήσατε φύσια δόντις,

Καὶ διὰ ταῦτα κακὴν ἔχετε δουλοσύνην.

XXXI. Ἐπὶ ταῦτοις δὲ πολλῶν νεουθετούντων αὐτὸν ὡς ἀποθανοῦμενον ὑπὸ τοῦ τυράννου, καὶ πυρθανορέων, τινε πισυῶν οὕτως ἀπονοεῖται; Τῷ γήρῳ, εἶπεν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Πεισίστρατος, ἐγκρατῆς γενόμενος τῶν πραγμάτων, οὕτως ἐξεδεράπευσε τὸν Σόλωνα, τιμῶν καὶ φιλοφρονοῦμενος καὶ μεταπεμπόμενος, ὄσπερ καὶ σύμβουλον εἶναι, καὶ πολλὰ τῶν πρᾶσσομένων ἐπαινεῖν. Καὶ γὰρ ἐφύλαττε τοὺς πλείστους νόμους τοῦ Σόλωνος, ἐμμένων πρῶτος αὐτὸς, καὶ τοὺς φίλους ἀναγκάζων ὅς γε καὶ φόνου προσκλήθεισ ἐἴς Ἄρειον πάγον, ἤδη τυραννῶν, ἀπήνευσε κοσμίως, ἀπελογησόμενος· ὁ δὲ κατήγορος οὐκ ὑπήκουσε. Καὶ νόμους αὐτὸς ἐτέρους ἔγραψεν, ὧν ἔστι καὶ ὁ τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημοσίᾳ τρέφεσθαι καλεῖσθαι. Τοῦτο δὲ φησὶν Ἡρακλείδης καὶ πρότερον ἐπὶ Θερασίππῳ πηρωθέντι τοῦ Σόλωνος ψηφισαμένου, μιμήσασθαι τὸν Πεισίστρατον. Ὡς δὲ Θεόφραστος ἱστορήσῃ, καὶ τὸν τῆς ἀσγίας νόμον οὐ Σόλων ἔθηκεν, ἀλλὰ Πεισίστρατος, ᾧ τὴν τε χώραν ἐνεργεστέρως καὶ τὴν πόλιν ἡρμαιωτέραν ἐποίησεν. Ὁ δὲ

Σόλων ἀψάμενος μεγάλης τῆς περὶ τὸν Ἀτλαντικὸν λόγον ἢ μῦθον πραγματείας, ὃν διήκουσε τῶν περὶ Σάϊν λογίων, προσήκοντα τοῖς Ἀθηναίοις, ἐξέκαμεν, οὐδὲ ἀσχολίαν, ὡς Πλάτων φησὶν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ γῆρας, φοβηθεὶς τὸ μέγεθος τῆς γραφῆς. Ἐπεὶ σχολῆς γε περιουσίαν αὐτοῦ μηνύουσι αἱ τοιαῦται φωναί·

Ἡγήσκει δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος·

καὶ,

Ἔργα δὲ Κυπρωγενοῦς νῦν μοι φίλα καὶ Διονύσου,
Καὶ Μουσέων, ἃ τίθησ' ἀνδράσιν εὐφροσύνας.

XXXII. Ὡς δὲ χώρας καλλῆς ἔδαφος ὁ Πλάτων ἔρημον, αὐτῷ δὲ πῶς κατὰ συγγένειαν προσῆκον, ἐξεργάσασθαι καὶ διακοσμήσαι φιλοτιμούμενος τὴν Ἀτλαντικὴν ὑπόθεσιν, πρόθυρα μὲν μεγάλα, καὶ περιβόλους καὶ αὐλαὶς τῇ ἀρχῇ περιέθηκεν, οἷα λόγος οὐδεὶς ἄλλος ἔσχεν, οὐδὲ μῦθος, οὐδὲ ποιήσις· ὄψι δὲ ἀρξάμενος, προκατέλυσε τοῦ ἔργου τὸν βίον, ὅσω μᾶλλον εὐφραίνει τὰ γεγραμμένα, τοσούτω μᾶλλον τοῖς ἀπολειφθεῖσιν ἀνιάσας. Ὡς γὰρ ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων τὸ Ὀλυμπιεῖον, οὕτως ἡ Πλάτωνος σοφία τὸν Ἀτλαντικὸν ἐν πολλοῖς καλοῖς μόνον ἔργον ἀτελὲς ἔσχηκεν. Ἐπεβίωσε δ' οὖν ὁ Σόλων ἀρξάμενος τοῦ Πεισιστράτου τυραννεῖν, ὡς μὲν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἱστορεῖ, συχνὸν χρόνον, ὡς δὲ Φανίας ὁ Ἐρέσιος, ἐλάττωνα δυοῖν ἐτῶν. Ἐπὶ Κωμίου μὲν γὰρ ἤρξατο τυραννεῖν Πεισιστράτος· ἐπ' Ἡγεστράτου δὲ Σόλωνα φησὶν ὁ

Φανίας ἀποθανεῖν, τοῦ μετὰ Κωμίαν ἄρξαντος.
Ἡ δὲ δὴ διασπορὰ κατακρυφθέντος αὐτοῦ τῆς τέφρας
περὶ τὴν Σαλαμινίων νῆσον, ἔστι μὲν διὰ τὴν ἀτο-
πλίαν ἀπίθανος παντάπασι καὶ μυθώδης· ἀναγέ-
γραπται δ' ὑπὸ τε ἄλλων ἀνδρῶν ἀξιολόγων, καὶ
Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου.

Π Ο Π Λ Ι Κ Ο Λ Α Σ .

Τοιοῦτω δὲ γενομένῳ τῷ Σόλωνι τὸν Ποπλικόλαν παραβάλλομεν· ὃ τοῦτο μὲν ὕστερον ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἐξεῦρεν ἐπὶ τιμῇ τοῦνομα, πρὸ τοῦ δὲ Πόπλιος Οὐαλέριος ἐκαλεῖτο, Οὐατέρλου δοκῶν ἀπόγονος εἶναι τῶν παλαιῶν ἀνδρῶς αἰτιωτάτου γενομένου Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους ἐν πολυμίῳ ἕνα γενέσθαι δῆμον. Ὁ γὰρ μάλιστα τοὺς βασιλεῖς εἰς ταῦτο πίσας συνελθεῖν καὶ διαλλάξας, ἐκῆνός ἐστι. Τούτῳ δὴ κατὰ γένος προσήκων Οὐαλέριος, ὡς φασι, βασιλευομένης μὲν ἔτι τῆς Ῥώμης, ἐπιφανῆς ἦν διὰ λόγον καὶ πλοῦτον· ὧν τῷ μὲν ὄρθῶς καὶ μετὰ παρῴρησίας ἀεὶ χρώμενος ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἀφ' οὗ δὲ τοῖς δευτέροις ἐλευθερίως καὶ φιλανθρώπως ἐπαρκῶν, δῆλος ἦν εὐθύς, εἰ γένοιτο δημοκρατία, πρωτεύων. Ἐπεί δὲ Ταρκύνιον Σούπερβον, οὔτε λαβόντα τὴν ἀρχὴν καλῶς, ἀλλ' ἀνοσίως καὶ παρανόμως, οὔτε χρώμενον αὐτῇ βασιλικῶς, ἀλλ' ὑβρίζοντα καὶ τυραννοῦντα, μισῶν ὁ δῆμος καὶ βαρυνόμενος, ἀρχὴν ἀποσιτάσεως ἔλαβε τὸ Λουκρητίας πάθος,

αὐτὴν ἐπὶ τῷ βιασθῆναι διεργασαμένης, καὶ Λεύκιος Βρούτιος ἀπτόμενος τῶν πραγμάτων τῆς μεταβολῆς, ἐπὶ πρῶτον ἦλθε τὸν Οὐαλέριον, καὶ χρησάμενος εὐτῷ προθυμοτάτῳ, συνεξέβαλε τοὺς βασιλεῖς· μέχρι μὲν ἐπίδοξος ἦν ὁ δῆμος ἕνα χειροτονήσειν ἀντι τοῦ βασιλέως στρατηγόν, ἡσυχίαν ἤγειν ὁ Οὐαλέριος, ὡς τῷ Βρούτῳ μᾶλλον ἄρχειν προσῆκον, ἡγεμόνι τῆς δημοκρατίας γεγενημένῳ· δυσχεραινομένου δὲ τοῦ τῆς μοναρχίας ὀνόματος, καὶ δοκοῦντος εἶναι ἀλυπότερον τοῦ δήμου μερισθεῖσαν ὑπομῆναι τὴν ἀρχὴν, καὶ δύο προβαλλομένῳ καὶ καλοῦντος, ἐλπίζων μετὰ τοῦ Βρούτιου αἰρεθῆσεσθαι καὶ συνυπαεῦσειν, διήμαρτεν. Ἡφιέθη γὰρ ἄκοντι τῷ Βρούτῳ συναρχειν ἀντι τοῦ Οὐαλερίου Ταρκύνιος Κολλατῖνος, ὁ Λουκρητίας ἀνὴρ, οὐδὲν ἀρετῇ Οὐαλερίου διαφέρον. Ἄλλ' οἱ δυνατοὶ δεδιότες τοὺς βασιλεῖς, ἔτι πολλὰ· πειρῶντας ἔξωθεν, καὶ μαλάσσοντας τὴν πόλιν, ἐβούλοντο τὸν ἐπιτονώτατον αὐτοῖς ἐχθρὸν ἔχειν στρατηγόν, ὡς οὐχ ὑψηλόμενον.

II. Ἀγανακτῶν οὖν ὁ Οὐαλέριος, εἰ μὴ πιστεύεται πάντα πράττειν ἕνεκα τῆς πατρίδος, διὸ μηδὲν ἰδίᾳ κικῶν ὑπὸ τῶν τυράννων πέπονθε, τῆς τε βουλῆς ἀπίστη, καὶ τὰς συνηγορίας ἀπέπειε, καὶ τὸ πράττειν τὰ κοινὰ παντελῶς ἐξέλιπεν· ὥστε καὶ λόγον τοῖς πολλοῖς παρασχεῖν καὶ φροντίδα, φοβούμενοις, μὴ δι' ὄργην προσθέμενος τοῖς βασιλεῦσιν ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα καὶ τὴν πόλιν ἐπισφαλῶς ἔχουσαν. Ἐπιὲ δὲ καὶ πρὸς ἑτέρους τινὰς ὑποψίαν

ἔχων ὁ Βροῦτος ἐβούλετο διὰ σφαγίων δοκῶσαι τὴν βουλὴν, καὶ προεῖπεν ἡμέραν, κατέβη μάλα φαιδρὸς εἰς ἀγορὰν ὁ Οὐαλέριος, καὶ πρῶτος ὁμώσας μηδὲν ἐνδώσειν, μηδ' ὑφήσεισθαι Ταρκυνίῳ, ἀλλὰ πολυμήσειν κατὰ κράτος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἡδονὴν τε τῇ βουλῇ καὶ θάρσος ἅμα τοῖς ἄρχουσι παρέσχεν. Εὐθύς δὲ καὶ τὰ ἔργα τὸν ὄρκον ἐβεβαίουν. Πρέσβεις γὰρ ἦκον ἀπὸ Ταρκυνίου γράμματα κομίζοντες ἐπαγωγὰ τοῦ Δήμου, καὶ λόγους ἐπεικειῖς, οἷς μάλιστα τοὺς πολλοὺς ὄντο διαφθεῖρειν, λεγομένους παρὰ βασιλέως, ἀφαικέναι τὸ φρόνημα καὶ μετρίων δεῖσθαι δοκοῦντος. Τούτους εἰς τὸ πλῆθος οἰόμενων δεῖν τῶν ὑπἄτων προὔγειν, οὐκ εἶασεν ὁ Οὐαλέριος, ἀλλ' ἐνέστη καὶ ὑπεκώλυσεν ἀνθρώποις πίνησι, καὶ μᾶλλον βαρυνόμενοις τῆς τυραννίδος τὸν πόλεμον, ἀρχὰς καὶ προφάσεις νεωτερισμῶν ἐγγενέσθαι.

III. Μετὰ δὲ ταῦτα πρέσβεις ἦκον ἕτεροι, τῆς τε βασιλείας ἀφίστασθαι, καὶ πολεμοῦντα παύσασθαι τὸν Ταρκύνιον λέγοντες, ἀπαιτεῖν δὲ τὰ χρήματα, καὶ τὰς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ φίλους καὶ οἰκείους, ἀφ' ὧν διαβιώσονται φεύγοντες. Ἐπικλωμένων δὲ πολλῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Κολλαίνου συναγορευόντος, ἄτρεπτος ὢν ἀνῆρ καὶ τραχὺς ὄρηγῃ ὁ Βροῦτος ἐξέδραμεν εἰς ἀγορὰν, προδότην ἀποκαλῶν τὸν σὺν ἀσχόντα, πόλεμον καὶ τυραννίδος ἀφορμὰς χαρίζμενον, οἷς δεινὸν ἦν ὄντως ἐφόδια φιλύχης ψηφίσασθαι. Συνελθόντων δὲ τῶν πολιτῶν, πρῶτος ἰδίως

της ἀγῆρ εἶπεκ ἐν δήμῳ τότε Γάϊος Μινούκιος, τῷ
 τε Βρούτῳ διακελευόμενος, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις πα-
 ραινωῶν, ὄραν, ὅπως τὰ χρήματα μετ' αὐτῶν ὄντα
 πολεμαίῃ πρὸς τοὺς τυράννους μᾶλλον, ἢ μετ' ἐκεί-
 νων πρὸς αὐτούς. Οὐ μὴν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς Ῥωμαίοις,
 τὴν ἐλευθερίαν ἔχουσιν, ὑπὲρ ἧς ἐπολέμουν, μὴ
 προέσθαι τὴν εἰρήνην ἕνεκα χρημάτων, ἀλλὰ συνεκ-
 βάλλειν καὶ ταῦτα τοῖς τυράννοις. Ἦν δὲ ἄρα Ταρ-
 κυνίῳ λόγος μὲν ἐλάχιστος τῶν χρημάτων, ἡ δ' ἀπαί-
 τησις ἅμα πείρα τοῦ δήμου καὶ κατασκευὴ προδο-
 αίας. Καὶ ταύτην ἐπρατίον οἱ πρέσβεις, ὑπομένον-
 τες ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων προφάσει, τὰ μὲν ἀποδί-
 δοσθαι, τὰ δὲ φυλάττειν, τὰ δ' ἀποπέμπειν φάσκον-
 τες, ἄχρις οὗ διαφθειραν οἶκους δύο τῶν καλῶν
 κἀγαθῶν νομιζομένων, τὸν Ἀκυλίων τρεῖς ἔχοντα
 βουλευτάς, καὶ δύο τὸν Οὐτέλλιον. Οὗτοι πάντες
 ἦσαν ἀπὸ μητέρων ἀδελφιδῶν. Κολλατίου τοῦ ὑπα-
 τεύοντος· ἰδίᾳ δὲ Οὐτέλλιοις ἑτέρα πρὸς Βρούτιον
 οἰκειότης ὑπῆρχεν. Ἀδελφὴν γὰρ αὐτῶν ὁ Βρούτος
 εἶχε, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς πλείονας· ὧν δύο τοὺς
 ἐν ἡλικίᾳ, συγγενεῖς ὄντας ἅμα καὶ συνήθεις, οἱ
 Οὐτέλλιοι, προσηγάγοντο, καὶ συνέπεισαν ἐν τῇ
 προδοσίᾳ γενέσθαι, καὶ καταμιξάντας ἑαυτοὺς εἰς
 γένος μέγα τὸ τῶν Ταρκυνίων καὶ βασιλικῆς ἐλπίτ-
 δας, ἀπαλλαγῆναι τῆς τοῦ πατρὸς ἀβελτερίας καὶ
 χαλεπότητος· χαλεπότητα μὲν τὸ ἀπαραίτητον αὐ-
 τοῦ πρὸς τοὺς πονηροὺς λέγοντες· τῇ δ' ἀβελτερίᾳ
 προσποιήματι καὶ παρακαλύμματι πολὺν χρόνον, ὡς

ἔοικε, χρησάμενος ἀσφαλείας ἕνεκα πρὸς τοὺς τυράν-
 νους, οὐδ' ὕστερον ἔφυγεν αὐτῆς τὴν ἐπωνυμίαν.

IV. Ὡς δ' οὖν ἐπίσθη τὰ μεράκια, καὶ τοῖς
 Ἀκυλίοις εἰς λόγους ἦλθεν, ὄρκον ἐμόσαι μέγαν ἔδο-
 ξε πᾶσι καὶ δεινόν, ἀνθρώπου σφαγέντος ἐπισπεί-
 σαντας αἶμα, καὶ τῶν σπλάγχων θιγόντας. Ἐπι-
 τούτοις εἰς τὴν Ἀκυλίων-οἰκίαν συνῆλθον. Ἦν δ'
 οἶκος, ἐν ᾧ ταῦτα δράσειν ἔμελλον, οἶον εἰκός, ὑπέ-
 ρημος καὶ σκοτώδης. Ἐλαθεν οὖν αὐτοὺς οἰκέτης,
 ὄνομα Οὐνδίκιος, ἔνδον κατακρύψας ἑαυτὸν, οὐ
 κατ' ἐπιβουλήν, ἢ προαίσθησιν τινα τοῦ μέλλοντος
 ἀλλ' ἔνδον ὧν ἔτυχε, καὶ προσιοῦσιν αὐτοῖς μετὰ
 σπουδῆς ὀφθῆναι φοβηθεῖς, ὑπέστη, λάφυρα κει-
 μένην πρὸ αὐτοῦ ποιησάμενος, ὥστε καὶ τῶν πρα-
 τομένων θεατῆς γενέσθαι, καὶ τῶν βουλευμάτων
 ἐπήκοος. Ἐδοξε δ' αὐτοῖς τοὺς ὑπάτους ἀναιρεῖν
 καὶ ταῦτα δηλούσας γράψαντες ἐπιστολαῖς πρὸς τὸν
 Ταρκύνιον, ἔδωκαν τοῖς πρέσβεσι. Καὶ γὰρ ἄκου-
 αὐτόθι, τῶν Ἀκυλίων ξένοι γεγονότες, καὶ τότε τῆ
 συνωμοσίᾳ παρήσαν. Ὡς δὲ ταῦτα πρῶξαντες ἀπηλ-
 λάγησαν, ὑπεξελθὼν δ' Οὐνδίκιος λάθρα, χρήσασθαι
 τοῖς προσπεσοῦσιν οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἠπορῆτο, δεινόν
 μὲν ἠγούμενος, ὥσπερ ἦν, πρὸς πατέρα Βροῦτιον
 υἱῶν ἐξάγιστα κατηγορεῖν, ἢ πρὸς θεῖον ἀδελφιδῶν,
 τὸν Κολλατῖνον· ἰδιώτην δὲ Ῥωμαίων οὐδένα νομί-
 ζων ἐχθροὺς ἀπορῆτων τηλικούτων. Πᾶν δ' αὖ
 μᾶλλον, ἢ δυνατὸς ὢν ἡσυχίαν ἄγειν, ἐλαυνόμενος

τῷ συνειδῶτι τοῦ πράγματος, ᾤρηται πρὸς τὸν Οὐαλέριον, μάλιστα πὼς τοῖς κοινοῖς καὶ φιλανθρώποις ἐπαρθεῖς τοῦ ἀνδρός, ὅτι πᾶσιν εὐπρόσδοτος ἦν τοῖς δεομένοις, καὶ τὴν οἰκίαν αἰεὶ παρῆχεν ἀνεωγμένην, καὶ λόγον οὐδενός, οὐδὲ χρεῖαν ἀπερῶριπτε τῶν ταπεινῶν.

V. Ὡς οὖν ἀνέβη πρὸς αὐτὸν ὁ Οὐικίδιος καὶ κατεῖπε πάντα, Μάρκου τε τοῦ ἀδελφοῦ παρόντος αὐτῷ μόνου, καὶ τῆς γυναικός, ἐκπλαγεῖς καὶ δαίσας ὁ Οὐαλέριος, οὐκ ἔτι προήκατο τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ κατακλείσας εἰς τὸ οἶκῆμα, καὶ φύλακα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ταῖς θύραις ἐπιστήσας, τὸν μὲν ἀδελφὸν ἐκέλευσε τὴν βασιλικὴν ἔπαυλιν περισχόντα, τὰ γράμματα λαβεῖν, ἂν δυνατὸν ἦ, καὶ τοὺς οἰκέτας παραφυλάττειν· αὐτὸς δὲ, πηλατῶν τε πολλῶν καὶ φίλῶν αἰεὶ περὶ αὐτὸν ὄντων, καὶ θεραπειᾶς συχνῆς, ἐβάδιζε πρὸς τὴν οἰκίαν τῶν Ἀκυλίων, οὐκ ἔνδον ὄντων. Διὸ, μηδενός ἂν προσδοκῆσαντος, ὡσύμενος διὰ τῶν θυρῶν, ἐτυγχάνει τοῖς γράμμασι κειμένοις, ὅπου κατέλνον οἱ πρέσβεις. Ταῦτα δ' αὐτοῦ πρᾶτοντος, οἱ Ἀκύλιοι δρόμῳ προσεφέροντο, καὶ περὶ τὰς θύρας συμμίξαντες, ἐζήτηον ἀφελείσθαι τὰς ἐπιστολάς. Θί δ' ἠμύναντο, καὶ τὰ ἱμάτια περιβαλόντες αὐτῶν τοῖς τραχήλοις, ὑπὸ βίας καὶ μόλις, ὠθοῦμενοι καὶ ὠθοῦντες, διὰ τῶν στενωπῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλον. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τὴν ἔπαυλιν ἅμα τὴν βασιλικὴν ἐγένετο, τοῦ Μάρκου γραμμάτων ἐτέρων ἐν τοῖς σκεύεσι κομιζομένων ἐπιλαβομένου, καὶ

τῶν βασιλικῶν δσους δυνατὸς ἦν ἔλκοτος εἰς τὴν ἀγορὰν.

VI. Ἐπει δὲ τὸν θόρυβον κατέπαυσαν οἱ Ἕπαυτοι, καὶ τοῦ Οὐαλερίου κελεύσαντος, ἐκ τῆς οἰκίας Οὐινδίκιος προήχθη, καὶ γενομένης κατηγορίας, ἀνεγνώσθη τὰ γράμματα, καὶ πρὸς οὐδὲν ἐτόλμησαν ἀντιπεῖν οἱ ἄνδρες· ἦν μὲν κατήφεια καὶ σιωπῆ τῶν ἄλλων, ὀλίγοι δὲ, βουλόμενοι τῷ Βρούτῳ χαρίζεσθαι, φυγῆς ἐμίμνητο. Καὶ τι καὶ Κολλατῖνος αὐτοῖς ἐλπίδος ἐπιεικοῦς ἐνεδίδου, διδακρυμένος, καὶ Οὐαλέριος μιωπῶν. Ὁ δὲ Βρούτος ὄνομασι τοῖν δύοιν ἑκάτερον προσεῖπὼν, Ἄγε, ὦ Τίτε, εἶπεν, ἄγε, ὦ Οὐαλέριε, τί οὐκ ἀπολογεῖσθε πρὸς τὴν κατηγορίαν; Ὡς δ' οὐδὲν ἀπεκρίναντο τρεῖς ἐρωτηθέντες, οὕτως ἀποστρέψας πρὸς τοὺς δηρῆτας τὸ πρόσωπον, Ἐμέτερον ἤδη, εἶπε, τὸ λοιπὸν τὸ ἔργον. Οἱ δὲ εὐθὺς συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους, περιεῤῥόγγυσον τὰ ἱμάτια, τὰς χεῖρας ἀπῆγον ὑπίσω, ῥάβδοις ἔξαινον τὰ σώματα· τῶν μὲν ἄλλων οὐ δυναμένων προσορῆν, οὐδὲ καρτεροῦντων, ἐκεῖνον δὲ λέγεται μῆτε τὰς ὕψεις ἀπαγαγεῖν ἀλλαχόσε, μῆτ' οἴκτῳ τι τρέψαι τῆς περὶ τὸ πρόσωπον ὀργῆς καὶ βαρύτητος, ἀλλὰ δεινὸν ἐνρῶν κολαζομένοις τοῖς παισίν, ἄχρῃς οὐ καταταίναντες αὐτοὺς ἐπὶ τοῦδαφος, πελέκει τὰς κεφαλὰς ἀπέκοψαν. Οὕτω δὲ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τῷ συναρχοντι ποιησάμενος, ἄχρετ' ἐξαναστάς· ἔργον εἰργασμένος, οὐτ' ἐπαινεῖν βουλομένοις ἀξίως, οὕτε φέγειν, ἐφικτόν. Ἡ γὰρ ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάθειαν

ἐξέστησε τὴν ψυχὴν, ἢ πάθος μέγεθος εἰς ἀναλη-
σίαν. Οὐδέτερον δὲ μικρὸν, οὐδ' ἀνθρώπινον, ἀλλ'
ἢ θεῖον, ἢ θηριῶδες. Δίκαιον δὲ τῇ δόξῃ τοῦ ἀν-
δρός τὴν κρίσιν ἐπισθαι μᾶλλον, ἢ τὴν ἀρετὴν ἀ-
σθενείᾳ τοῦ κρίνοντος ἀπιστεῖσθαι. Ῥωμαῖοι γὰρ
οὐ τοσοῦτον ἔργον οἴονται Ῥωμύλου γενεσθαι τῆς
πόλεως τὴν ἴδρυσιν, ὅσον Βρούτου τὴν κτίσιν τῆς
πολιτείας καὶ κατὰστασιν.

VII. Ὡς δ' οὖν ἀπῆλθεν ἐξ ἀγορᾶς τότε, παλὸν
μὲν χρόνον ἐκπληξίς εἶχε καὶ φόβη καὶ σιωπὴ πάν-
τας ἐπὶ τοῖς διαπεπραγμένοις: πρὸς δὲ τὴν τοῦ
Κολλατίνου μαλακίαν καὶ μέλλησιν ἀνεθάρσθησαν οἱ
Ἀκύλιοι, καὶ χρόνον ἤβουον λαβόντες ἀπολογήσασθαι,
καὶ τὸν Οὐινδίκιον αὐτοῖς ἀποδοθῆναι, δούλον ὄν-
τα, καὶ μὴ παρὰ τοῖς κατηγόροις εἶναι. Βουλομέ-
νου δὲ ταῦτα συγχωρεῖν, καὶ διαλύοντος ἐπὶ τούτοις
τὴν ἐκκλησίαν, ὁ Οὐαλέριος οὔτε τὸν ἀνθρώπον οἶός
τ' ἦν ἀφεῖναι τῷ περὶ αὐτὸν ὄχλῳ καταμεμιγμένον,
οὔτε τὸν δῆμον εἶα προῖμενον τοὺς προδότας ἀπλ-
θεῖν. Τέλος δὲ τοῖς σώμασιν ἐπιβυαλὼν τὰς χεῖρας,
ἐπεκαλεῖτο τὸν Βρούτον, καὶ τὸν Κολλατίνον ἐβόα
δεινὰ ποιεῖν, εἰ τῷ ἀνάρχοντι παιδοφορίας ἀνάγκη
προστριψάμενος, αὐτὸς οἶται δεῖν καταχαρίζεσθαι
ταῖς γυναιξὶ τοὺς προδότας καὶ πολεμίους τῆς πα-
τριδος. Ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ ὑπάτου, καὶ κελεύον-
τος ἀπάγεσθαι τὸν Οὐινδίκιον, οἱ μὲν ὑπηρέται διω-
σάμενοι τὸν ὄχλον, ἤπτοντο τοῦ ἀνθρώπου, καὶ
τοὺς ἀφαιρουμένους ἔτυπτον, οἱ δὲ φίλοι τοῦ Οὐαλέ-

ρίου προϊήθησαν ἀμυνόμενοι· και ὁ δῆμος ἐβόα, κελεύων παρεῖναι τὸν Βροῦτον. Ἦκεν οὖν αὐθις ὑποστρέψας· και γενομένης αὐτῷ σιωπῆς εἶπεν, ὅτι τοῖς μὲν υἱοῖς αὐτὸς ἀποχρῶν ἦν δικαστής, περὶ δὲ τῶν ἄλλων τοῖς πολίταις, ἐλευθέροις οὔσι, ψῆφον δίδωσι· λεγέτω δὲ ὁ βουλόμενος και πειθέτω τὸν δῆμον. Οὐκέτι μόντοι λόγων ἐδέησεν, ἀλλὰ τῆς ψήφου δοθείσης, πάσαις ἀλόγτες ἐπελεκίσθησαν. Ὁ δὲ Κολλατίνος ἦν μὲν, ὡς ἔοικεν, ἐν ὑποφίχτινι και διὰ συγγένειαν τῶν βασιλέων, ἤχθοντο δ' αὐτοῦ και τῷ δευτέρῳ τῶν ὀνομάτων, ἀφοσιούμενοι τὸν Ταρκύνιον. Ὡς δὲ ταῦτα συνέβη, παντάπασι προσκρούσας, ἀπήκε τὴν ἀρχὴν ἐκὼν, και τῆς πόλεως ὑπεξῆλθεν. Οὕτω δὲ πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενομένων, ὑπατος ἀνεδείχθη λαμπρῶς Οὐαλέριος, ἀξίαν ἀπολαβὼν τῆς προθυμίας χάριν· ἧς οἰόμενός τι δεῖν ἀπολαῦσαι τὸν Οὐινδίκιον, ἐψηφίσατο πρῶτον ἀπελεύθερον ἐκείνον ἐν τῇ Ῥώμῃ γενέσθαι πολίτην, και φέρειν ψῆφον, ἣ βούλοιο φρατρία προσηνεμηθέντα. Τοῖς δ' ἄλλοις ἀπελευθέροις ὀψὲ και μετὰ πολὺν χρόνον ἐξουσίαν ψήφου δημαγωγῶν ἔδωκεν Ἀππιος· ἡ δὲ παρτελής ἀπελευθέρωσις ἄχρι νῦν οὐνδίκτα λέγεται, δι' ἐκεῖνον, ὡς φασι, τὸν Οὐινδίκιον.

VIII. Ἐκ τούτου, τὰ μὲν χρήματα τῶν βασιλέων διαρπάσαι τοῖς Ῥωμαίοις ἔδωκεν, τὴν δὲ οἰκίαν κατέσκαψαν και τὴν ἑπαυλίαν. Τοῦ δ' Ἀρείου πεδίου τὸ ἡδιστόν ἐκίκτητο Ταρκύνιος, και τοῦτο τῷ θεῷ

καθιέρουσαν. Ἐτυχε δὲ τιθερισμὸν ἄρτι· καὶ
 κειμένων ἔτι τῶν δραγμάτων, οὐκ ᾔσονται δεῖν ἀλοῆν,
 οὐδὲ χρῆσθαι διὰ τὴν καθιέρωσιν, ἀλλὰ συνδρα-
 μόντες ἐφόρουν τὰς ἀμάλλας εἰς τὸν ποταμὸν. Ὡς
 δ' αὐτως καὶ τὰ δένδρα κόπτοντες ἐτίβαλον, ἄργον
 παντάπασι τὸ χωρίον ἀνιόντες τῷ θεῷ καὶ ἄκαρπον.
 Ὡθουμένων δὲ πολλῶν ἐπ' ἀλλήλοις καὶ ἀθρόων,
 ὑπήγαγεν ὁ ῥοῦς οὐ πολλὸν τόπον, ἀλλ' ὅπου τὰ
 πρῶτα συννεχθέντα καὶ περιπισόντα τοῖς στερεοῖς
 ὑπέστη, τῶν δ' ἐπιφερομένων διέξοδον οὐκ ἐχόντων,
 ἀλλ' ἐνισχομένων καὶ περιπλεκομένων, ἐλάμβανεν ἡ
 σύμμηξις ἰσχὺν καὶ ῥίζωσιν αὐξανομένην ὑπὸ τοῦ
 ρεύματος. Ἰλὺν τε γὰρ ἐπήγαγε πολλήν, ἡ προσι-
 σταμένη τροφήν παρείχεν ἅμα καὶ κόλλησιν, αἶ τε
 πληγαὶ σάλον οὐκ ἐποίησαν, ἀλλὰ μαλακῶς πιέζου-
 σαι συνήλανον εἰς ταῦτό πάντα καὶ συνέπλαστον.
 Ἐπὲ δὲ μεγέθους καὶ ἀτάσειος, ἕτερον αὐτῷ μέγεθος
 ἐκτάτο, καὶ χώραν ἀναδεχομένην τὰ πλεῖστα τῶν
 ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καταφερομένων. Τοῦτο νῦν νῆσος
 ἐστὶν ἱερὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἔχει δὲ τοὺς θεῶν καὶ
 περιπάτους, καλεῖται δὲ τῇ Λατίνων φωνῇ Μίσση
 δυοῖν γεφυρῶν. Ἐπιτοιοὶ δὲ τοῦτο συμπεσεῖν ἱστοροῦ-
 σιν, οὐχ ὅτι Ταρκυνίου καθιέρωσθαι τὸ πεδῖον, ἀλλὰ
 χρόνοις ὑστερον ἄλλο χωρίον ὁμοροῦν ἐκείνῳ Ταρκυ-
 νίας ἀνίσης. Ἡ δὲ Ταρκυνία παρθένος ἦν ἱέρεια
 μία τῶν Ἑστιάδων. Ἔσχε δὲ τιμὰς ἀντὶ τούτου με-
 γάλας, ἐν αἷς ἦν καὶ τὸ μαρτυρίαν αὐτῆς δέχεσθαι
 μόνης γυναικῶν· τὸ δ' ἐξεῖναι γαμῆσθαι ψηφισα-

μένων, οὐ προσεδέξατο. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω γεγέ-
σθαι μυθολογοῦσι.

IX. Ταρκύνιον δὲ τὴν ἐκ προδοσίας ἀπογνόντα
τῆς ἀρχῆς ἀνάληψιν ἰδέξαντο Τυρρῆνοί προθύμως,
καὶ μεγάλη δύναμις κατήγον. Ἀντεξήγον δὲ τοὺς
Ῥωμαίους οἱ ἕπατοι, καὶ παράταξαν ἐν χωρίοις ἰε-
ροῖς, ὧν τὸ μὲν Ἄραιοον ἄλαος, τὸ δὲ Δισοῦειον λει-
μῶνα προσαγορεύουσιν. Ἀρχομένων δὲ αὐτῶν συν-
αίγειν εἰς χεῖρας, Ἄρων ὁ Ταρκυνίου παῖς, καὶ
Βροῦτος ὁ Ῥωμαίων ἕπατος, οὐ κατὰ τύχην ἀλλή-
λοις περιπεσόντες, ἀλλ' ὑπ' ἐχθροῦ καὶ ὀργῆς, ὁ
μὲν ὡς ἐπὶ τύραννον καὶ πολέμιον τῆς πατρίδος, ὁ
δὲ τῆς φυγῆς ἀμυνόμενος, ὥρμησαν ὁμοσε τοῖς ἴπ-
ποις. Θυμῶ δὲ μᾶλλον, ἢ λογισμῶ προσμιξάντες,
ἠφαιδθήσαν αὐτῶν, καὶ συναπέθανον ἀλλήλοις. Οὕτω
δὲ δεινοῦ γινομένου τοῦ προαγῶνος, οὐκ ἔσχεν ὁ
ἀγῶν τίλος ἐπιεικέστερον, ἀλλὰ καὶ δράσαντες ἴσα
καὶ παθόντες οἱ στρατοὶ διεκρίθησαν ὑπὸ χιμῶνος.
Ἦν οὖν ἐν ἀπόροις ὁ Οὐαλέριος, οὐκ εἰδὼς τὸ τῆς
μάχης πέρας, ἀλλὰ τοὺς στρατιώτας ὀρῶν τοῖς μὲν
αὐτῶν νεκροῖς ἀθυμοῦντας, ἐπαιρομένους δὲ τοῖς
τῶν πολεμίων· οὕτως ἄκριτος ἦν καὶ παράλληλος
ὑπὸ πλήθους ὁ φόρος. Οὐ μὲν ἀλλ' ἑκατέροις ἐγ-
γώθεν ὀρώμενα τὰ οἰκτεῖα μᾶλλον ἰβευαίου τὴν ἤτ-
των, ἢ τὴν νίκην εἰκαζόμενα τὰ τῶν πολεμίων. Ἐπελ-
θούσης δὲ νυκτός, οἶαν ἕκός οὕτω μεμαχημένοις,
καὶ γενομένων ἐν ἡσυχίᾳ τῶν στρατοπέδων, λέγουσι
σεισθῆναι τὸ ἄλαος, ἐκ δ' αὐτοῦ φωνὴν ἐκπεσεῖν

μεγάλην φράζουσαν, ὡς ἐνὶ πλείους ἐν τῇ μάχῃ τε-
 θνήκασι Τυρρῆνων, ἢ Ῥωμαίων· ἦν δ' ἄρα θῆὸν
 τι τὸ φθνηζάμενον. Εὐθύς τε γὰρ ὑπ' αὐτοῦ, τοῖς
 μὲν ἄλαλάξαι παρῖστη μέγα καὶ θαρρῶαλέων· οἱ δὲ
 Τυρρῆνοὶ, περίφοβοι γεινόμενοι καὶ συνταραχθέντες,
 ἐξέπεσον ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ δισπαίρησαν οὐ
 πλείστοι. Τοὺς δὲ καταλειφθέντας ὀλίγω παντακίς-
 χιλίων ἐλάσσους ἐπελθόντες εἶλον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ
 τᾶλλα διήρπασαν. Οἱ δὲ νεῖροι διαριθμηθέντες,
 εὐρέθησαν τριακόσιοι μὲν ἐπὶ χιλίους καὶ μυρίοις οἱ
 τῶν πολεμίων, οἱ δὲ Ῥωμαίων παρ' ἓνα τοσοῦτοι.
 Ταύτην τὴν μάχην λέγουσι γενέσθαι πρὸ μιᾶς κα-
 λανθῶν Μαρτίου. Ἐθριάμβευσε δ' ἀπ' αὐτῆς Οὐα-
 λέρτος, ἡσιλάσας τεθρήπκω πρῶτος ὑπάτων. Καὶ
 τὸ πρᾶγμα σιμνήν καὶ μεγαλοπρεπῆ παρέσχευ ὄψιν,
 οὐκ ἐπίφθορον, οὐδ' ἀνιάσασαν, ὡς ἔτιοι λέγουσι,
 τοὺς ὀρῶντας· οὐ γὰρ ἂν ἔσχε ζῆλον τοσοῦτον, οὐδὲ
 φιλοτιμίαν εἰς ἔτη πάμπολλα διαμένουσαν. Ἀπε-
 θέξατο δὲ τοῦ Οὐαλερίου καὶ τὰς εἰς τὸν συνάρχον-
 τα τιμὰς, αἷς ἐκκομζόμενον καὶ θαπτόμενον ἐκό-
 σμησε· καὶ λόγον ἐπ' αὐτῷ διεξῆλθεν ἐπιτάφιον, ὃς
 οὕτως ὑπὸ Ῥωμαίων ἠγαπήθη, καὶ τοσαύτην ἔσχε
 χάριν, ὥστε πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς καὶ μεγάλοις ὑπάρ-
 χειν ἐξ ἐκείνου τελειήσασιν ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἐγκω-
 μιάζεσθαι. Λέγεται δὲ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιτα-
 φίων ἐκεῖνος γένεσθαι πρεσβύτερος· εἶγε μὴ καὶ
 ταῦτο Σόλωνός ἐστιν, ὡς Ἀναξιμένης ὁ ἑτήτωρ ἱστο-
 ρηκεν.

X. Ἄλλὰ δι' ἐκεῖνα μᾶλλον ἤχθοντο τῷ Οὐαλερίῳ
 καὶ προσέειπον, ὅτι Βρούτος μὲν, ὃν πατέρα τῆς
 εὐενθρίας ἐνόμιζεν ὁ δῆμος, οὐκ ἠξίωσε μόνος ἀε-
 χειν, ἀλλὰ καὶ πρῶτον αὐτῷ συναρχοντα προσεῖλετο
 καὶ δεύτερον· οὗτοσί, δ', ἔφασαν, εἰς αὐτὸν ἅπαντα
 συνενεγκάμενος, οὐκ ἔστι τῆς Βρούτου κληρονόμος
 ὑπατείας μηδὲν αὐτῷ προσηκούσης, ἀλλὰ τῆς Ταρ-
 κυτίου τυραννίδος. Καίτοι τί δὲ λόγῳ μὲν Βρούτον
 ἐγκωμιάζειν, ἔργῳ δὲ μιμῆσθαι Ταρκύνιον, ὑπὸ ῥά-
 βδοις ὁμοῦ πάσαις καὶ πελάεσι κατιόντα μόνον, ἐξ
 οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος, ὅσην οὐ καθεῖλε τὴν
 τοῦ βασιλέως; Καὶ γὰρ ὄντως Οὐαλέριος ἔκει τραγι-
 κώτερον, ἐπὶ τὴν καλουμένην Οὐελίαν, οἰκίαν ἐπι-
 κρεμαμένην τῇ ἀγορᾷ, καὶ καθορῶσαν ἐξ ὕψους
 ἅπαντα, δυσπρόσδοτον δὲ πελάσαι καὶ χαλεπὴν ἐξω-
 θεν, ὥστε καταβαίνοντος αὐτοῦ τὸ σχῆμα μετέωρον
 εἶναι, καὶ βασιλικὸν τῆς πομπῆς τὸν ὄγκον. Ὅσον
 οὖν ἐν ἀρχῇ καὶ πράγμασι μεγάλοις ἀγαθὸν ἦν ἔχειν
 ὅσα παρῆσθαι ἀντὶ κολακείας προσιέμενα καὶ λό-
 γους ἀληθεῖς, ἔδειξεν. Ἀκούσας γὰρ, ὅτι τοῖς πολ-
 λοῖς ἀμαρτάνειν ἐδόκει, τῶν φίλων διεξιόντων, οὐκ
 ἐφιλονείκησεν, οὐδ' ἠγανάκτησεν, ἀλλὰ ταχὺ πολ-
 λὸν συναγαγὼν τεχνίτας ἔτι νυκτὸς οὔσης, κατέβαλε
 τὴν οἰκίαν καὶ κατέσκαψεν εἰς ἔδαφος πάσαν· ὥστε
 μεθ' ἡμέραν τοὺς Ῥωμαίους ὁρῶντας καὶ συνιστα-
 μένους, τοῦ μὲν ἀνδρὸς ἀγαπᾶν καὶ θαυμάζειν τὴν
 μεγαλοφροσύνην, ἀχθεσθαι δὲ τῆς οἰκίας, καὶ πο-
 θεῖν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥσπερ ἀνθρώπου,

δια φθόνον οὐ δικαίως καταλειυμένης, τοῦ δὲ ἄρχοντος, ὡσπερ ἀνιστίου, παρ' ἑτέροις οἰκοῦντος. Ἐδέχοντο γὰρ οἱ φίλοι τὸν Οὐαλέριον, ἄχρις οὗ τόπον ἔδωκεν ὁ δῆμος αὐτῷ, καὶ κατεσκευάσεν οἰκίαν ἐκείνης μετριωτέραν, ὅπου νῦν ἱερόν ἐστιν Οὐτίκας πότας ὀνομαζόμενον. Βουλόμενος δὲ μὴ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀντι φοβεράς χειραίθῃ καὶ προσφιλῇ ποιῆν τοῖς πολλοῖς, τοὺς τε πελέκεις ἀπέλυσε τῶν ράβδων, αὐτὰς τε τὰς ράβδους εἰς ἐκκλησίαν παριῶν, ὑψῆκε τῷ δήμῳ καὶ κατέκλινε, μέγα ποιῶν τὸ πρᾶσχημα τῆς δημοκρατίας. Καὶ τοῦτο μέχρι νῦν διαφυλάττεσθαι οἱ ἄρχοντες. Ἐλάτθαν δὲ τοὺς πολλοὺς οὐχ ἑαυτὸν, ὡς ᾤοντο, ποιῶν ταπεινόν, ἀλλὰ τὸν φθόνον τῇ μετριότητι ταύτῃ καθαιρῶν καὶ κολούων, αὐτῷ δὲ προστιθεῖς τασσοῦταν μέγεθος δυνάμεως, ὅσον ἀφαιρῆν ἐδόκει τῆς ἐξουσίας, ὑποδοσόμενον μεθ' ἡδονῆς αὐτῷ τοῦ δήμου, καὶ φερόντος ἑκουσίως. Ὡστε καὶ Ποπλικόλαν ἀηγόρευσεν αὐτόν· σημαίνει δὲ τοῦνομα δημοκρηδῆ· καὶ τοῦτο μᾶλλον ἴσχυσε τῶν ἀρχαίων ὀνομαίων, ὃ καὶ ἡμεῖς χρησόμεθα τὸν λοιπὸν βίον τοῦ ἀνδρός ἱστοροῦντες.

XI. Ἐπατεῖαν μὲν γὰρ ἔδωκε μειῖονα καὶ παραγγέλλειν τοῖς βουλομένοις· πρό δὲ τῆς καταστάσεως τοῦ συνάρχοντος, οὐκ εἰδὼς τὸ γενησόμενον, ἀλλὰ καὶ δεδιὼς ἀντίπραξιν ὑπὸ φθόνου τινός, ἢ ἀγνοίας, ἐχρήσατο τῇ μοναρχίᾳ πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν πολιτευμάτων. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνεπλήρωσ-

X. Ἄλλὰ δι' ἐπειὶνα μᾶλλον ἤχθοντο τῷ Οὐαλερίῳ
 καὶ προσέειπον, ὅτι Βρούτος μὲν, ὃν πατέρα τῆς
 ἑλευθερίας ἐνόμιζεν ὁ δῆμος, οὐκ ἤξιώσατο μόνος ἄρ-
 χεῖν, ἀλλὰ καὶ πρῶτον αὐτῷ συναρχόντα προσέειπε
 καὶ δευτέρον· οὗτοι δ', ἔφασαν, εἰς αὐτὸν ἅπαντα
 συνεγκάμενος, οὐκ ἔστι τῆς Βρούτου κληρονόμος
 ὑπατείας μηδὲν αὐτῷ προσηκούσης, ἀλλὰ τῆς Ταρ-
 κυντίου τυραννίδος. Καίτοι τὸ δὲ λόγῳ μὲν Βρούτον
 ἐγκωμιάζειν, ἔργῳ δὲ μμῆσθαι Ταρκύνιον, ὑπὸ ῥά-
 βδοις ὁμοῦ πάσαις καὶ πελάεσι κατιόντα μόνον, ἐξ
 οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος, ὅσην οὐ καθεῖλε τὴν
 τοῦ βασιλέως; Καὶ γὰρ ὄντως Οὐαλέριος ἔκει τραγι-
 κώτερον, ἐπὶ τὴν καλουμένην Οὐελίαν, οἰκίαν ἐπι-
 κρεμαμένην τῇ ἀγορᾷ, καὶ καθορῶσαν ἐξ ὕψους
 ἅπαντα, δυσπρόσθετον δὲ πελάσαι καὶ χαλεπὴν ἔξω-
 θεν, ὥστε καταβαλόντος αὐτοῦ τὸ σχῆμα μετέωρον
 εἶναι, καὶ βασιλικὸν τῆς πομπῆς τὸν ὄγκον. Ὅσον
 οὖν ἐν ἀρχῇ καὶ πράγμασι μεγάλοις ἀγαθὸν ἦν ἔχειν
 ὅσα παρῆσιαν ἀντὶ κολακείας προσιέμενα καὶ λό-
 γους ἀληθεῖς, ἔδειξεν. Ἀκούσας γὰρ, ὅτι τοῖς πολ-
 λοις ἀμαρτάνειν ἐδόκει, τῶν φίλων διεξιόντων, οὐκ
 ἐφιλονείκησεν, οὐδ' ἠγανάκτησεν, ἀλλὰ ταχὺ πολ-
 λούς συναγαγὼν τεχνίτας ἔτι νυκτὸς οὔσης, κατέβαλε
 τὴν οἰκίαν καὶ κατέσκαψεν εἰς ἔδαφος πάσαν· ὥστε
 μεθ' ἡμέραν τοὺς Ῥωμαίους ὁρῶντας καὶ συναγα-
 μένους, τοῦ μὲν ἀνδρὸς ἀγαπᾶν καὶ θαυμάζειν τὴν
 μεγαλοφροσύνην, ἄχθεσθαι δὲ τῆς οἰκίας, καὶ πο-
 θεῖν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥσπερ ἀνθρώπου,

δια φθόνον οὐ δικαίως καταλειυμένης, τοῦ δὲ ἄρχοντος, ὡσπερ ἀνεστίου, παρ' ἑτέροις οἰκοῦντος. Ἐδέχοντο γὰρ οἱ φίλοι τὸν Οὐαλέριον, ἄχρῃς οὐ τόπον ἔδωκεν ὁ δῆμος αὐτῷ, καὶ κατοικεῦσασεν οἰκίαν ἐκείνης μετριωτέραν, ἔπου γῦν ἱερόν ἐστιν Οὐέκας πάτας ὀνομαζόμενον. Βουλόμενος δὲ μὴ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀντι φοβεράς χειραήθη καὶ προσφιλή ποιῆν τοῖς πολλοῖς, τοὺς τε πελίκαις ἀπέλυσε τῶν ξάβδων, αὐτὰς τε τὰς ξάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριῶν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ καὶ κατέκλιτε, μέγα ποιῶν τὸ πρόσχημα τῆς δημοκρατίας. Καὶ τοῦτο μέχρι γῦν διαφυλάττουσιν οἱ ἄρχοντες. Ἐλάτθανε δὲ τοὺς πολλοὺς οὐχ ἑαυτὸν, ὡς ᾔφοντο, ποιῶν ταπεινόν, ἀλλὰ τὸν φθόνον τῇ μετριότητι ταύτῃ καθαιρῶν καὶ κολούων, αὐτῷ δὲ προστιθεὶς τασούτων μέγεθος δυνάμειος, ὅσον ἀφαιρεῖν ἔδοκε τῆς ἐξουσίας, ὑποδοσόμενον μεθ' ἡδονῆς αὐτῷ τοῦ δήμου, καὶ φερόντος ἐκουσίως. Ὡστε καὶ Ποπλικόλαν ἀνηγόρευσεν αὐτόν· σημαίνει δὲ τοῦνομα δημοκρηδῆ· καὶ τοῦτο μᾶλλον ἴσχυσε τῶν ἀρχαίων ὀνομαίων, ὧ καὶ ἡμεῖς χρῆσόμεθα τὸν λοιπὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς ἱστοροῦντες.

XI. Ἐπατεῖαν μὲν γὰρ ἔδωκε μειῖναν καὶ παραγγέλλειν τοῖς βουλομένοις· πρὸ δὲ τῆς καταστάσειος τοῦ συναρχοντος, οὐκ εἰδὼς τὸ γενησόμενον, ἀλλὰ καὶ δεδιὼς ἀντίπραξιν ὑπὸ φθόνου τινὸς, ἢ ἀγνοίας, ἐχρήσατο τῇ μοναρχίᾳ πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν πολιτευμάτων. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνεπλήρωσε

X. Ἀλλὰ δι' ἐκείνα μᾶλλον ἤχθοντο τῷ Οὐαλερίῳ
 καὶ προσέειπον, ὅτι Βροῦτος μὲν, ὃν πατέρα τῆς
 ἑλευθερίας ἐνόμιζεν ὁ δῆμος, οὐκ ἠξίωσε μόνος ἄρ-
 χειν, ἀλλὰ καὶ πρῶτον αὐτῷ συναίροντα προσείλετο
 καὶ δευτέρον· οὗτοσί, δ', ἔφασαν, εἰς αὐτὸν ἅπαντα
 συνενεγκάμενος, οὐκ ἔστι τῆς Βροῦτου κληρονόμος
 ὑπατείας μηδὲν αὐτῷ προσηκούσης, ἀλλὰ τῆς Ταρ-
 κυνίου τυραννίδος. Καίτοι τὸ δὲ λόγῳ μὲν Βροῦτον
 ἐγκωμιάζειν, ἔργῳ δὲ μιμῆσθαι Ταρκύνιον, ὑπὸ ῥά-
 βδοις ὁμοῦ πάσαις καὶ πελίκαισι κατιόντα μόνον, ἐξ
 οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος, ὅσην οὐ καθεῖλε τὴν
 τοῦ βασιλέως; Καὶ γὰρ ὄντως Οὐαλερίος ἔκει τραγι-
 κώτερον, ἐπὶ τὴν καλουμένην Οὐελίαν, οἰκίαν ἐπι-
 κρεμαμένην τῇ ἀγορᾷ, καὶ καθορῶσαν ἐξ ὕψους
 ἅπαντα, δυσπρόσοδον δὲ πελάσαι καὶ χαλεπὴν ἐξω-
 θεν, ὥστε καταβαλόντος αὐτοῦ τὸ σχῆμα μετέωρον
 εἶναι, καὶ βασιλικὸν τῆς πομπῆς τὸν ὄγκον. Ὅσον
 οὖν ἐν ἀρχῇ καὶ πράγμασι μεγάλοις ἀγαθὸν ἦν ἔχειν
 ὅσα παρῆσιαν ἀντὶ κολακείας προσιόμενα καὶ λό-
 γους ἀληθεῖς, ἔδειξεν. Ἀκούσας γὰρ, ὅτι τοῖς πολ-
 λοις ἀμαρτάνειν ἐδόκει, τῶν φίλων διεξιόντων, οὐκ
 ἐφιλονείκησεν, οὐδ' ἠγανάκτησεν, ἀλλὰ ταχὺ πολ-
 λαὺς συναγαγὼν τεχνίτας ἔτι νυκτὸς οὔσης, κατέβαλε
 τὴν οἰκίαν καὶ κατέσκαψεν εἰς ἔδαφος πάσαν· ὥστε
 μεθ' ἡμέραν τοὺς Ῥωμαίους ὀρώοντας καὶ συναγα-
 μένους, τοῦ μὲν ἀνδρὸς ἀγαπᾶν καὶ θαυμάζειν τὴν
 μεγαλοφροσύνην, ἄχθεσθαι δὲ τῆς οἰκίας, καὶ πο-
 θεῖν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ὥσπερ ἀνθρώπου,

διὰ φθόγον οὐ δικαίως καταλελυμένης, τοῦ δὲ ἄρχοντος, ὡπερ ἀνιστίου, παρ' ἑτέροις οἰκοῦντος. Ἐδέχοντο γὰρ οἱ φίλοι τὸν Οὐαλέριον, ἄχρις οὗ τόπον ἔδωκεν ὁ δῆμος αὐτῷ, καὶ κατεσκεύασεν οἰκίαν ἐκείνης μετριωτέραν, ὅπου νῦν ἱερόν ἐστιν Οὐίνας πόντας ὀνομαζόμενον. Βουλόμενος δὲ μὴ μόνον ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν ἀντι φοβεραῖς χειραῆθη καὶ προσφιλῆ ποιῆν τοῖς πολλοῖς, τοὺς τε πελέκεις ἀπέλυσεν τῶν ῥάβδων, αὐτὰς τε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριῶν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ καὶ κατέκλινε, μέγα ποιῶν τὸ πρόσχημα τῆς δημοκρατίας. Καὶ τοῦτο μέχρι νῦν διαφυλάττουσιν οἱ ἄρχοντες. Ἐλάτθανε δὲ τοὺς πολλοὺς οὐχ ἑαυτὸν, ὡς ᾔφοντο, ποιῶν ταπεινόν, ἀλλὰ τὸν φθόγον τῇ μετριότητι ταύτῃ καθαιρῶν καὶ κολούων, αὐτῷ δὲ προστιθεὶς τασούταν μέγεθος δυνάμειος, ὅσον ἀφαιρεῖν ἔδοκε τῆς ἐξουσίας, ὑποδοσόμενον μεθ' ἡδονῆς αὐτῷ τοῦ δήμου, καὶ φέροντος ἐκουσίως. Ὡστε καὶ Ποπλικόλαν ἀνηγόρευσε αὐτόν· σημαίνει δὲ τοῦνομα δημοκρηδῆ· καὶ τοῦτο μᾶλλον ἴσχυσε τῶν ἀρχαίων ὀνομαίων, ὥ καὶ ἡμεῖς χρησόμεθα τὸν λοιπὸν βίον τοῦ ἀνδρός ἱστοροῦντες.

XI. Ἐπατεῖαν μὲν γὰρ ἔδωκε μειῖναι καὶ παραγγέλλειν τοῖς βουλομένοις· πρὸ δὲ τῆς καταστάσειος τοῦ συναρχοντος, οὐκ εἰδὼς τὸ γενησόμενον, ἀλλὰ καὶ δεδιὼς ἀντίπραξιν ὑπὸ φθόγου τιγὸς, ἢ ἀγνοίας, ἐχρήσατο τῇ μοναρχίᾳ πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν πολιτευμάτων. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνεπλήρωσε

τὴν βούλην ὀλιγανδροῦσαν· ἐπεθνήκεσαν γὰρ οἱ μὲν ὑπὸ Ταρκυνίου πρότερον, οἱ δὲ ἔναγχος ἐν τῇ μάχῃ. Τοὺς δ' ἐγγραφέντας ὑπ' αὐτοῦ λέγουσιν ἑκατὸν ἐξήκοντα καὶ τέσσαρας γεγενῆσθαι. Μετὰ δὲ ταῦτα νόμους ἔγραψεν, ὧν μάλιστα μὲν ἰσχυροὺς ἐποίησε τοὺς πολλοὺς ὁ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν ὑπάτων τῷ φεύγοντι δίκην ἐπικαλεῖσθαι διδούς· δεύτερος, ὁ τοὺς ἀρχὴν λαβόντας, ἦν ὁ δῆμος οὐκ ἔδωκεν, ἀπεθνήσκειν κελεύων· τρίτος δὲ μετὰ τούτους, ὃς ἐβόηθησε τοῖς πέντησιν, ὅτι τὰ τέλη τῶν πολιτῶν ἀφῆλε, καὶ προθυμότερον ἄπτεσθαι τῶν ἐργασιῶν ἐποίησεν ἕπαντας. Ὁ δὲ γραφεὶς κατὰ τῶν ἀπειθοῦντων τοῖς ὑπῆκοις, οὐχ ἥτιον ἔδοξε δημοτικὸς εἶναι, καὶ πρὸς τῶν πολλῶν μᾶλλον, ἢ δυνατῶν, γεγράφθαι. Ζημίαν γὰρ ἀπειθείας ἔταξε βοῶν πέντε καὶ δυοῖν προβάτων ἀξίαν. Ἦν δὲ τιμὴ μὲν προβατίου ὄβολοὶ δέκα, βοῶς δὲ ἑκατὸν, ρυῖπω νομίματι χρομένων πολλῷ τότε Ῥωμαίων, ἀλλὰ προβατείαις καὶ κτηνοτροφίαις εὐθηνούντων. Διὸ καὶ τὰς οὐσίας ἄχρι νῦν ἀπὸ τῶν προβάτων πεκούλια καλοῦσι, καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βοῶν ἐπιχάρατιον, ἢ πρόβατον, ἢ σὺν. Ἐτίθεντο δὲ καὶ παισίῳ ἀδῶν, Στίλλους, καὶ Βουβούλκους, καὶ Καπραρίους, ὀνόματα, καὶ Πορκίους· κάπρας μὲν, τὰς αἰγας, πόρκους δὲ, τοὺς χοίρους ὀνομαζόντες.

XII. Οὕτω δὲ περὶ ταῦτα δημοτικὸς γενόμενος νομοθέτης καὶ μέτριος, ἐν τῷ μὴ μετρίῳ τὴν τιμωρίαν ὑπερέτεινε. Ἐγράψε γὰρ νόμον, ἀνευ κρίσεως κτεῖναι

διδόντα τὸν βουλόμενον τυραννεῖν· κτείναντα δὲ, φό-
 ρου καθαρὸν ἐποίησεν, εἰ παράσχοιτο τοῦ ἀδικήματος
 τοὺς ἐλέγχους. Ἐπι γὰρ οὐ δυνατὸν ἐπιχειροῦντα
 τηλικούτοις λαθεῖν ἅπαντας, οὐκ ἀδύνατον δὲ τὸ
 μὴ λαθόντα τοῦ κριθῆναι φθάσαι κρείττονα γενό-
 μενον, ἣν ἀναρῆι τὸ ἀδίκημα κρῖσιν, προλαβῆν
 ἔδωκε τῷ δυναμένῳ κατὰ τοῦ ἀδικούντος. Ἐπηνέσθη
 δὲ καὶ διὰ τὸν ταμιευτικὸν νόμον. Ἐπεὶ γὰρ ἔδει
 χρήματα εἰς τὸν πόλεμον εἰσενεγκεῖν ἀπὸ τῶν οὐσιῶν
 τοὺς πολίτας, οὐτ' αὐτὸς ἄψασθαι τῆς οἰκονομίας,
 οὔτε φίλους ἔασαι βουλόμενος, οὔθ' ἄλλως εἰς οἶκον
 ἰδιώτου πάρελθεῖν δημόσια χρήματα, ταμιεῖον μὲν
 ἀπέδειξε τὸν τοῦ Κρόνου ναδόν, ᾧ μέχρι τῶν χρωίμε-
 νοι διατιλοῦσι· ταμίας δὲ τῷ δήμῳ δύο τῶν νέων
 ἔδωκεν ἀποδειξαι, καὶ ἀπειδείχθησαν οἱ πρῶτοι,
 Πούηλιος Οὐετούριος καὶ Μινούκιος Μάρκος, καὶ
 χρήματα συνήχθη πολλά. Τρισκαίδεκα γὰρ ἀπε-
 γράφατο μυριάδας, ὄρφανοῖς παισὶ καὶ χήραις γυ-
 ναιξὶν ἀνεθείσας, τῆς εἰσφορᾶς. Ταῦτα δὲ διοικήσας,
 ἀπέδειξεν ἑαυτῷ συνήρχοντα τὸν Λουκρητίας πατέρα,
 Λουκρήτιον, ᾧ τῆς ἡγεμονικωτέρας ἐξιστάμενος ὄντι
 πρεσβυτέρῳ τάξως, παρέδωκε τοὺς καλονμένους
 φάσκης· καὶ τοῦτο διέμεινε εἰς ἡμᾶς τὸ πρεσβεῖον
 ἀπ' ἐκείνου τοῖς γεραιτέροις φυλαττόμενον. Ἐπεὶ
 δ' ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον ἐτελεύτησεν ὁ Λουκρήτιος,
 πάλιν ἀρχαιρεσιῶν γενόμενων, ἤρεσθη Μάρκος Ὠρά-
 τιος, καὶ συνῆρχε τῷ Ποπλιμῶλα τὸν ὑπολειπόμε-
 νον χρόνον τοῦ ἑνιαυτοῦ.

XIII. Ταρκυνίου δὲ Ῥωμαίοις δεύτερον πόλεμον ἐν Τυρρηνίᾳ κινούντος, μέγα σημεῖον λέγεται γενέσθαι· βασιλεύων γὰρ ἔτι, καὶ τὸν νεῶν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς ἔχων ὁ Ταρκύνιος ὅσον οὐπω συντελεσμένον, εἴτε μαντείας γενομένης, εἴτ' αὐτῷ δόξαν ἄλλως, ἄρμα κατὰ κορυφὴν ἐπιστήσαι κεραμεῶν ἐξέδωκε Τυρρηνοῖς τισιν ἐξ Οὐνῆϊων δημιουργοῖς, εἴτ' ὀλίγον ὕστερον ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς. Τῶν δὲ Τυρρηνῶν διαπεπλασμένον τὸ τέθριππον ἐμβαλόκτων εἰς κάμινον, οὐκ ἔπαθεν, ἃ προσῆκε πάσχειν πηλὸν ἐν πυρὶ, πυκνοῦσθαι καὶ συνιζάνειν, ἐκτιχομένης τῆς ὑγρότητας· ἀλλ' ἐξέστη καὶ ᾤδησε, καὶ μέγεθος ἔσχεν ἅμα ῥώμῃ καὶ σκληρότητι τοσοῦτον, ὥστε μόλις ἐξαιρεθῆναι, τὴν ὀροφὴν ἀποσκευασαμένων τῆς καμίνου, καὶ τῶν τοίχων περιαιρεθέντων. Ὡς οὐκ ἐδόκει τοῖς μάντεσι θεῖον εἶναι σημεῖον εὐτυχίας καὶ δυνάμειος, παρ' οἷς ἔσοιτο τὸ τέθριππον, ἔγνωσαν οἱ Οὐνῆιοι μὴ προσέθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπαιτούσι, καὶ ἀπεκρίναντο τοσοῦτον· Ταρκύνιω, οὐ τοῖς Ταρκύνιον ἐκβαλοῦσι πρᾶσῆκειν. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις ἦσαν ἵππων ἀγῶνες αὐτοῖς. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα θῆαν καὶ σπουδὴν τὴν εἰωθυῖαν παρῆχε· τὸ δὲ νικῆσαν τέθριππον ὁ μὲν ἠνίοχος ἐξήλαυε τοῦ ἵπποδρόμου σχεδὴν ἑστεφανωμένος, οἱ δὲ ἵπποι πιτοθῆντες ἀπ' οὐδεμιᾶς ἐμφανοῦς προφάσεως, ἀλλὰ κατὰ τι δαιμόνιον, ἢ τύχην, ἔεντο παντὶ τάχει πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἔχοντες τὸν ἠνίοχον. Ὡς δ' οὐδὲν ἦν ἔργον αὐτοῦ κατακτείνοντος, οὐδὲ παρηγορῶντος,

ἀλλ' ἤρπαστο, δόντα τῇ ῥύμῃ, καὶ φερόμενον, ἄχρισ οὐ τῷ Καπιτώλιῳ προσμίξαντες, ἐξέβαλον αὐτὸν ἐνταῦθα περὶ τὴν πύλην, ἣν νῦν Ῥατουμένην καλοῦσι. Γενομένου δὲ τούτου, θαυμάσαντες οἱ Οὐτίῳιαι καὶ φοβηθέντες, ἐπέτρεψαν τὸ ἄρμα ἀποδοῦναι τοῖς τεχνίταις.

XIV. Τὸν δὲ νεὼν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς εὗξατο μὲν ἀναθήσειν Ταρκύνιος ὁ Δημαράτου πολεμῶν Σαβίνοις, ἀποδόμησε δὲ Ταρκύνιος ὁ Σούπερβος, υἱὸς ὧν ἢ υἱωνὸς τοῦ εὗξαμένου· καθιερωῶσαι δὲ οὐκ ἔφθασεν, ἀλλὰ μικρὸν ἀπελείπετο τοῦ τέλος ἔχειν, ὅτε Ταρκύνιος ἐξέπιπτεν. Ὡς οὖν ἀπειργαστο τελείως, καὶ τὸν προσήκοντα κόσμον ἀπέειχεν, ἦν τῷ Ποπλικόλα φιλοτιμία πρὸς τὴν καθιέρωσιν. Ἐφθόρου δὲ πολλοὶ τῶν δυνατῶν, καὶ ἤχθοντο ταῖς μὲν ἄλλαις τιμαῖς ἦτον, ἃς νομοθετῶν καὶ στρατηγῶν ἐκ προσηκόντων ἔσχε· ταύτην δ' οὐσαν ἀλλοτριάν οὐκ ὤνοντο δεῖν αὐτῷ προσγενέσθαι, καὶ τὸν Ἰρράτιον προειρέποντο καὶ παρώξυνον ἀντιποιεῖσθαι τῆς καθιερώσεως. Γενομένης οὖν τῷ Ποπλικόλα στρατείας ἀναγκαίας, ψηφισάμενοι τὸν Ἰρράτιον καθιεροῦν, ἀνήγον εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὡς οὐκ ἂν ἐκείνου περιγεγόμενοι παρόντος. Ἐνιοὶ δὲ φασί, κληρουμένων τῶν ὑπάτων λαχεῖν ἐκεῖνον ἐπὶ τὴν στρατείαν ἄκοντα, τοῦτον δὲ ἐπὶ τὴν καθιέρωσιν. Ἐξεστὶ δὲ περὶ τούτων ὡς ἔσχεν εἰκάζειν τοῖςπραχθεῖσι περὶ τὴν καθιέρωσιν. Εἰδοῖς οὖν Σεπτεμβρίαις, ὃ συντυγχάνει περὶ τὴν πανσέληνον μάλιστα τοῦ Μεταγεινιώδος,

ἠθροισμένων ἀπάντων εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὁ μὲν Ἰβράτιος, σιωπῆς γενομένης, τὰ τ' ἄλλα ἀφάσας, καὶ τῶν θυρῶν ἀψάμενος, ὥσπερ ἔθος ἐστίν, ἐπεφθέγγετο τὰς νενομισμένας ἐπὶ τῇ καθιερώσει φωνάς· ὁ δ' ἀδελφὸς τοῦ Ποπλικόλα Μάρκος, ἐκ πολλοῦ παρὰ τὰς θύρας ὑφιστάς, καὶ παραφυλάττων τὸν καιρὸν· Ὡ ὑπάτε, εἶπεν, ὁ υἱὸς σου τέθνηκεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ νοσήσας. Τοῦτο πάντας ἠνίασε τοὺς ἀκούσαντας· ὁ δὲ Ἰβράτιος οὐδὲν διαταραχθεὶς, ἀλλ' ἦ τοσοῦτον μόνον εἰπὼν, Ῥίψατε τοίνυν τὸν νεκρὸν, ὅποι βούλεσθε, ἐγὼ γάρ οὐ προσίεμαι τὸ πένθος, ἐπέβαινε τὴν λοιπὴν καθιέρωσιν. Ἦν δὲ τὸ προσηγγελημένον οὐκ ἀληθές, ἀλλ' ὁ Μάρκος, ὡς ἀποστήσων τὸν Ἰβράτιον, ἐψεύσατο. Θεουμασιὸς οὖν ὁ ἀνὴρ τῆς εὐσταθείας, εἴτε τὴν ἀπάτην ἐν καιρῷ βραχεῖ συνείδεν, εἴτε πιστευθεὶς ὁ λόγος οὐκ ἐκίνησεν αὐτόν.

XV. Ἔοικε δὲ καὶ περὶ τὸν δεῦτερον ναὸν ὁμοία τύχη γενέσθαι τῆς καθιερώσεως. Τὸν μὲν γὰρ πρῶτον, ὡς εἴρηται, Ταρκυνίου κατασκευάσαντος, Ἰβρατίου δὲ καθιερώσαντος, ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις πῦρ ἀπώλεσε· τὸν δὲ δεῦτερον ἀνέστησε μὲν Σύλλας, ἐπεγράφη δὲ τῇ καθιερώσει Κάτουλος, Σύλλα προποθανόντος. Τούτου δὲ πάλιν ἐν ταῖς κατὰ Οὐτέλλων στάσεσι διαφθαρέντος, τὸν τρίτον, τῇ πρὸς τ' ἄλλα καὶ τούτῳ χρησάμενος εὐποιμία, Οὐεσπεισιανὸς, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀναγαγὼν ἐπέιπε γενόμενον, καὶ φθειρόμενον μετ' ὀλίγον οὐκ ἐπέιδεν, ἀλλὰ τοσοῦτον

εὐτυχία Σύλλαν παρήλθεν, ὅσον ἐκείνον μὲν τῆς ἀφιερώσεως τοῦ ἔργου, τοῦτον δὲ τῆς ἀναίρεσεως προαποθανεῖν. Ἄμα γὰρ τῷ τελευτῆσαι Οὐεσπεσιανόν, ἐνεπρήσθη τὸ Καπιτώλιον. Ὁ δὲ τέταρτος οὖτος ὑπὸ Δομετιανοῦ καὶ συνετέλεσθη καὶ καθιερώθη. Λέγεται δὲ Ταρκύνιον εἰς τοὺς θεμελίους ἀναλῶσαι λίτρας ἀργυρίου τετρακισμυρίας· τοῦτου δὲ τοῦ καθ' ἡμᾶς, τὸν μέγιστον ἂν ἐν Ῥώμῃ τῶν ἰδιωτικῶν πλοῦτον ἐκλογισθέντα τὸ τῆς χρυσοῦσεως μὴ τελέσαι ἀνάλωμα, πλεόν ἢ δισχιλίων καὶ μυρίων ταλάντων γενόμενον. Οἱ δὲ κίονες ἐκ τοῦ Πεντέλησιον ἐτμήθησαν λίθου, κάλλιστα τῷ πάχει πρὸς τὸ μῆκος ἔχοντες· εἶδομεν γὰρ αὐτοὺς Ἀθήνησιν. Ἐν δὲ Ῥώμῃ πληγέντες αὐθις καὶ ἀναξυσθέντες, οὗ τοσοῦτον ἔσχον γλαφυρίας, ὅσον ἀπώλεσαν συμμετρίας, πέρα τοῦ καλοῦ διάκενοι καὶ λαγαροὶ φανέντες. Ὁ μέντοι θαναμάσας τοῦ Καπιτωλίου τὴν πολυτέλειαν, εἰ μίαν εἶδεν ἐν οἰκίᾳ Δομετιανοῦ στοαίη, ἢ βασιλικήν, ἢ βαλανεῖον, ἢ παλλακίδων διαίταν, οἷόν ἐστι τὸ λεγόμενον Ἐπιχάρμου πρὸς τὸν ἄσωτον·

Οὐ φιλάνθρωπος τὺ γ' ἐσσι· ἔχεις νόσον· χαι-
ρεις διδοῦς·

τοιούτου ἂν τι πρὸς Δομετιανὸν εἰπεῖν προήχθη· Οὐκ εὐσεβής, οὐδὲ φιλότιμος τὺ γ' ἐσσι· ἔχεις νόσον· χαιρεις κατοικοδομῶν, ὥσπερ ὁ Μίδας ἐκεῖνος, ἅπαντά σοι χρυσᾶ καὶ λίθινα βουλόμενος γίνεσθαι. Ταῦτά μὲν οὖν περὶ τούτων.

XVI. Ὁ δὲ Ταρκύνιος μετὰ τὴν μεγάλην μάχην,

ἐν ἧ και τὸν υἱὸν ἀπώλεσε μονομαχήσαντα Βρούτῳ, καταφυγὼν εἰς τὸ Κλοῦσιον, ἐκέτευσε Κλάραν Πορσήναν, ἄνδρα καὶ δύναμιν μεγίστην ἔχοντα τῶν Ἰταλικῶν βασιλέων, καὶ δοκοῦντα χρηστὸν εἶναι καὶ φιλότημον· ὃ δ' ὑπέσχετο βοηθήσειν. Καὶ πρῶτον μὲν ἔπεμψεν εἰς Ῥώμην, κελεύων δέχεσθαι τὸν Ταρκύνιον· ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσαν οἱ Ῥωμαῖοι, καταγείλας αὐτοῖς πόλεμον, καὶ χρόνον, ἐν ᾧ, καὶ τόπον, εἰς ὃν ἔμελλεν ἐμβαλεῖν, ἀφίκετο μετὰ πολλῆς δυνάμεως. Ποπλικόλας δ' ἠρέθη μὲν ἀπὼν ὑπατος τὸ δεύτερον, καὶ σὺν αὐτῷ Τίτος Λουκρητίος· ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην, καὶ βουλόμενος τῷ φρονήματι πρῶτον ὑπερβυλέσθαι τὸν Πορσήναν, ἔκτιζε πόλιν Σιγλιουρίαν, ἤδη πλησίον αὐτοῦ ὄντος. Καὶ τειχίσας μεγάλοις ἀναλώμασιν, ἑπτακοσίους ἀποίκους ἀπέστειλεν, ὡς ῥαδίως φέρων καὶ ἀδεῶς τὸν πόλεμον. Οὐ μὴν ἀλλὰ, προσβολῆς ὀξείας τῷ τειχει γενομένης, ἐξεώσθησαν οἱ φύλακες ὑπὸ τοῦ Πορσήνα, καὶ φεύγοντες, ὀλίγου συνεισπάσαντο τοὺς πολεμίους εἰς τὴν πόλιν. Ἐφθῆ δὲ πρὸ τῶν πυλῶν ἐκβοηθήσας ὁ Ποπλικόλας, καὶ μάχην συνάψας παρὰ τὸν ποταμὸν, ἀντίχε πλήθει βιαζομένοις τοῖς πολεμίους· ἄχρις οὗ τραύμασι νεανικοῦς περιπεσῶν, ἀπεκομίσθη φοράδην ἐκ τῆς μάχης. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Λουκρητίου, ταῦ συνάροντος αὐτῷ, παθόντος, ἀθυμία τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέπεσε, καὶ φυγῆ πρὸς τὴν πόλιν ἔσωζον ἑαυτοὺς. Ὡθουμένων δὲ τῶν πολεμίων διὰ τῆς ξυλίνης γεφύρας, ἐκινδύνευσεν

ἢ Ῥώμη κατὰ κράτος ἀλῶναι. Πρῶτος δὲ Κόκλιος Ἰσθράτιος, καὶ σὺν αὐτῷ δύο τῶν ἐπιφανεσιμάτων ἀνδρῶν, Ἑρμήγιος καὶ Δουκρήτιος, ἀντίστησαν περὶ τὴν ξυλλήνην γέφυραν. Ὁ δὲ Ἰσθράτιος τὸ Κόκλιος ἐπιωνυμίαν ἔσχεν, ἐν πολέμῳ τῶν ὀμμάτων θάτερον ἔκκοπεῖς ὡς δ' ἔνιοι λέγουσι, διὰ σιμότητα τῆς ῥίνης ἐνδεδυκνίας, ὥστε μὴ εἶναι τὸ διορίζον τὰ ὄμματα, καὶ τὰς ὀφρῦς συγκεχύσθαι, Κύνκλωπα βουλόμενοι καλεῖν αὐτὸν οἱ πολλοὶ, τῆς γλώττης ὀλισθαινοῦσης, ἐκράτησαν ὑπὸ πλήθους Κόκλιον καλεῖσθαι. Οὗτος ἐστὼς πρὸ τῆς γεφύρας, ἤμυνετο τοὺς ποκεμίους, ἄχρις οὗ διέκοψαν οἱ σὺν αὐτῷ κατόπιον τὴν γέφυραν. Οὗτοι δὲ μετὰ τῶν ὀπλων ἀφείς ἑαυτὸν εἰς τὸν ποταμὸν ἀπενήξατο, καὶ προσέμιξε τῇ πέτρῳ ὄχθῃ, δόρατι Τυρρῆνικῷ βεβλημένος τὸν γλουτόν. Ὁ δὲ Ποπλικόλας, τὴν ἀρετὴν θαυμάσας, αὐτίκα μὲν εἰσηγήσατο, Ῥωμαίους ἅπαντας, ὅσην ἕκαστος ἐν ἡμέρᾳ τροφὴν ἀνήλισκε, δοῦναι συνεινεγκόντας, ἔπειτα τῆς χώρας ἣν αὐτὸς περιεῶροσειεν ἐν ἡμέρᾳ. Πρὸς δὲ τούτοις εἰκόνα χαλκῆν ἔστησαν αὐτῷ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡφαίστου, τὴν γενομένην ἐκ τοῦ τραύματος τοῦ ἀνδρὶ χλωδότηα μετὰ τιμῆς παρηγοροῦντες.

XVII. Ἐπικειμένον δὲ τοῦ Πορσήνα τῇ πόλει, καὶ λιμὸς ἤπιετο τῶν Ῥωμαίων, καὶ Τυρρῆνῶν ἕτερος στρατὸς αὐτὸς καθ' αὐτὸν εἰς τὴν χώραν ἐπέβαλε. Ποπλικόλας δὲ τὸ τρίτον ὑπατεῶν, Πορσήνα μὲν, ἀτρεμῶν καὶ φυλάττων τὴν πόλιν, ὤτειο

δεῖν ἀντέχειν· τοῖς δὲ Τυρρῶηνοῖς ἐπεξῆλθε, καὶ συμβαλὼν ἐτρέψατο, καὶ πεντακισχιλλοὺς αὐτῶν ἀνεῖλε. Τὸ δὲ περὶ Μούκιον εἴρηται μὲν ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρως· λεκτέον δὲ, ἢ μάλιστα πιστεύεται, καὶ ἡμῖν. Ἦν ἀνὴρ εἰς πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθός, ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἄριστος· ἐπιβουλεύων δὲ τὸν Πορσῆναν ἀνελεῖν, παρσισηλθεὺς εἰς τὸ στρατόπεδον Τυρρῶηνίδα φορῶν ἐσθῆτα, καὶ φωνῇ χρώμενος ὁμοίᾳ. Περιελθὼν δὲ τὸ βῆμα τοῦ βασιλέως καθεζομένου, καὶ σαφῶς μὲν αὐτῶν οὐκ εἰδώς, ἐρίσθαι δὲ περὶ αὐτοῦ δεδιώς, ὃν φήθη μάλιστα τῶν συγκαθεζομένων ἐκείνον εἶναι, σπασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινεν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ συλληφθεὶς ἀνεκλύετο· καὶ τιнос ἰσχαρίδος πῦρ ἐχούσης, μέλλαντι τῷ Πορσῆνα θύειν κεκομισμένης, ὑπερσχὼν τὴν δεξιὰν χεῖρα, καιομένης τῆς σαροῦς εἰστήκει πρὸς τὸν Πορσῆναν ἀποβλέπων ἰταμῶ καὶ ἀτρέπτῳ τῷ προσώπῳ, μέχρις οὗ θουμύσας ἀφῆκεν αὐτὸν, καὶ τὸ ξίφος ἀποδιδούς, ὤριξεν ἀπὸ τοῦ βήματος· ὃ δὲ τὴν εὐώνυμον προτινάς ἐδέξατο. Καὶ διὰ τοῦτο φασὶν αὐτῷ γενέσθαι τὸ Σκαιόλαν ἐπίκλησιν, ὅπερ ἐστὶ Λαῖόν. Ἔφη δὲ, τὸν φόβον τοῦ Πορσῆνα νικητικῶς, ἠτιᾶσθαι τῆς ἀρετῆς, καὶ χάριτι μνηύειν, ἢ πρὸς ἀνάγκην οὐκ ἂν ἐξηγόρευσε. Τριάκοσιοι γὰρ Ῥωμαίων, ἔφη, τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνώμην ἔχοντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ σου πλανῶνται καιρὸν ἐπιτηροῦντες· ἐγὼ δὲ κλήρω λαχὼν καὶ προεπιχειρήσας, οὐκ ἄχθομαι τῇ τύχῃ διαμαρτῶν ἀνδρός.

ἀγαθοῦ, καὶ φίλον μᾶλλον, ἢ πολεμίου Ῥωμαίους εἶναι πρότερον. Ταῦθ' ὁ Πορσήνας ἀκούσας ἐπίστευσε, καὶ πρὸς τὰς διαλύσεις ἡδίων ἔσχεν, οὐ τοσοῦτο, μοι δοκεῖ, φόβῳ τῶν τριακοσίων, ὅσον ἀγασθεὶς καὶ θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν Ῥωμαίων. Τούτον τὸν ἄνδρα Μούκιον ὁμοῦ τι πάντων καὶ Σκαιόλαν καλούντων, Ἀθηνόδωρος δὲ Σώδωντος ἐν τῷ πρὸς Ὀκταουσίαν τὴν Καίσαρος ἀδελφῆν, καὶ Ὀφλιγονον ἰστομεῖσθαι φησὶν.

XVIII. Ὁ μῆτις Ποπλικόλας αὐτὸς, οὐχ οὕτω πολέμιον ὄντα τὸν Πορσήναν βαρὺν ἠγοούμενος, ὡς ἄξιον παλλοῦ τῇ πόλει φίλον γενέσθαι καὶ σύμμαχον, οὐκ ἔβουλεν ἐπ' αὐτοῦ δίκην κριθῆναι πρὸς Ταρκύνιον, ἀλλ' ἐθάψρει, καὶ προῦκαλεῖτο πολλὰς ὡς ἐξελέγξων κάκιστον ἄνδρῶν, καὶ δικαίως ἀφαιρεθέντα τὴν ἀρχήν. Ἀποκρινάμενου δὲ τοῦ Ταρκυνίου τραχύτερον, οὐδένα ποιεῖσθαι δικαστήν, ἡκιστα δὲ Πορσήναν, εἰ σύμμαχος ὢν μεταβάλλεται, δυσχεράνας καὶ καταγνεύς ὁ Πορσήνας, ἅμα δὲ τοῦ παιδὸς Ἄροντος δεομένου καὶ σκουδαζόντος ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων, κατελύσατο τὸν πόλεμον, ἐξισταμένοις ἤς ἀπετίμοντο τῆς Τυρρηνίδος χώρας, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποπέμπουσι, κομιζομένοις δὲ τοὺς αὐτομόλους. Ἐπὶ τούτοις δμήρους ἔδωκαν ἐξ εὐπατριδῶν περιπορφύρους δέκα, καὶ παρθένους τσαυτάς, ὧν ἦν καὶ ἡ Ποπλικόλα θυγάτηρ Οὐαλαρία.

XIX. Πραττομένων δὲ τούτων, τοῦ τε Πορσήνα πᾶσι ἤδη τὴν πολεμικὴν ἀνικητός παρασκευὴν διὰ πλ.

στην, αἱ παρθένοι τῶν Ῥωμαίων κατήλθον ἐπὶ λου-
 τρὸν, ἔνθα δὴ μηροειδῆς τις ὄχθη περιβάλλουσα
 τὸν ποταμὸν, ἤσυχίαν μάλιστα καὶ γαλήνην τοῦ κύ-
 ματος παρείχεν. Ὡς δ' οὔτε τινα φυλακὴν εἰρων,
 οὔτε παριόντας ἄλλως, ἢ διαπλέοντας, ὄρμην ἔσχον
 ἀπονήξασθαι πρὸς ῥεῦμα πολὺ καὶ θίνας βαθείας.
 Ἔνοι δέ φασιν, αὐτῶν μίαν, ὄνομα Κλοιλίαν, ἵππῳ
 διεξελάσαι τὸν πόρον, ἐγκλευσασμένην ταῖς ἄλλαις
 νεύσαις καὶ παραθαυρόνουςαν. Ἐπεὶ δὲ σωθεῖσαν
 πρὸς τὸν Ποπλικόλαν ἦγον, οὐκ ἐθαύμασεν, οὐδ'
 ἠγάπησεν, ἀλλ' ἠγιάθη, ὅτι Πορσήνα κακίων ἐν
 πίστει φανεῖται, καὶ τὸ τόλμημα τῶν παρθένων αἰ-
 τίαν ἔξει κακούργημα Ῥωμαίων γεγονέναι. Διὸ συλ-
 λαβῶν αὐτάς, πάλιν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πορσήνα.
 Ταῦτα δ' οἱ περὶ τὸν Ταρκύνιον προαισθόμενος καὶ
 καθίσαντες ἐνέδραν ταῖς ἄγουσι ταῖς παῖδας, ἐν τῷ
 περᾶν ἐπέθεντο πλείονες ὄντες. Ἐκείνων δὲ ὅμως
 ἀμυνομένων, ἡ Ποπλικόλα θυγάτηρ Οὐαλερία διὰ
 μέσων ὀβριήσασα τῶν μαχομένων ἔφυγε, καὶ τρεῖς
 τινες οἰκέται συνδιεκπεσόντες ἔσωζον αὐτήν. Τῶν
 δ' ἄλλων οὐκ ἀκινδύνως ἀναμειγμένων τοῖς μαχο-
 μένοις, αἰσθόμενος Ἄρων ὁ Πορσήνα υἱὸς ὀξέως
 προσεβόηθησε, καὶ φυγῆς γενομένης τῶν πολεμίων,
 περιεπτοίησε τοὺς Ῥωμαίους. Ὡς δὲ τὰς παρθένους
 κομισθείσας ὁ Πορσήνας εἶδε, τὴν καταρξαμένην
 τῆς πράξεως, καὶ παρακλευσασμένην ταῖς ἄλλαις
 ἐξήτει. Ἀκούσας δὲ τὸ ὄνομα τῆς Κλοιλίας, προσέ-
 βλεψεν αὐτήν ἴλεω καὶ φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ

κελεύσας ἵππον ἀχθῆναι τῶν βασιλικῶν κεκοσμημέ-
νον εὐπρεπῶς, ἔδωρήσατο. Τοῦτο ποιοῦνται μαρ-
τύριον οἱ μόνην τὴν Κλοιλίαν λέγοντες ἵππῳ διεξ-
ελάσαι τὸν ποταμόν. Οἱ δ' οὐ φασιν, ἀλλὰ τιμῆσαι
τὸ ἀνδρωῶδες αὐτῆς τὸν Τυρῶνόν. Ἀνάκειται δὲ τὴν
ἱερὰν ὁδὸν πορευομένοις εἰς Παλάτιον ἀνδριάς αὐ-
τῆς ἔφιππος, ὃν τινες οὐ τῆς Κλοιλίας, ἀλλὰ τῆς
Οὐαλερίας εἶναι λέγουσιν. Ὁ δὲ Πορσήνας διαλλαγείς
τοῖς Ῥωμαίοις, ἄλλην τε ἑαυτοῦ πολλὴν μεγαλο-
φροσύνην ἐπεδείξατο τῇ πόλει, καὶ τὰ ὄπλα τοὺς
Τυρῶνους ἀναλαβεῖν κελεύσας, ἄλλο δ' οὐδὲν, ἀλλ'
ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα σίτου τε πολλοῦ καὶ χρημάτων
γέμοντα παντοδαπῶν, παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις. Διὸ
καὶ καθ' ἡμᾶς ἔτι, πωλοῦντες τὰ δημόσια, πρῶτα
κηρύττουσι τὰ Πορσήνα χρήματα, τιμὴν τῷ ἀνδρὶ
τῆς χάριτος αἰδίου ἐν τῇ μνήμῃ διαφυλάττοντες. Ἐ-
στῆκε δὲ χαλκοῦς ἀνδριάς αὐτοῦ παρὰ τὸ βουλευ-
τήριον, ἀπλοῦς καὶ ἀρχαῖκός τῃ ἔργασθαι.

XX. Μετὰ δὲ ταῦτα, Σαβίνων ἐμβολόντων εἰς τὴν
χώραν, ὑπατος μὲν ἀπεδείχθη Μάρκος Οὐαλέριος,
ἀδελφὸς Ποπλικόλα, καὶ Ποστούμιος Τούβεργτος.
Πραττομένων δὲ τῶν μεγίστων γνώμῃ καὶ παρουσίᾳ
Ποπλικόλα, δυοὶ μάχαις μεγάλαις ὁ Μάρκος ἐνί-
κησεν· ὧν ἐν τῇ δευτέρᾳ μηδένα Ῥωμαίων ἀποβα-
λῶν, τρισχιλίους ἐπὶ μυρίοις τῶν πολεμίων ἀνῆλε.
Καὶ γέρας ἔσχεν ἐπὶ τοῖς θριαμβοῖς, οἰκίαν αὐτῷ
γενέσθαι δημοσίοις ἀναλώμασιν ἐν Παλατίῳ. Τῶν
δ' ἄλλων τότε θυρῶν εἴσω τῆς οἰκίας εἰς τὸ κλεισίον

σπιν, αἱ παρθένοι τῶν Ῥωμαίων κατήλθον ἐπὶ λου-
 τρὸν, ἔνθα δὴ μηγοειδῆς τις ὄχθη περιβάλλουσα
 τὸν ποταμὸν, ἠσυχίαν μάλιστα καὶ γαλήνην τοῦ κύ-
 ματος παρείχεν. Ὡς δ' οὔτε τινα φυλακὴν ἐώρων,
 οὔτε παριόντας ἄλλως, ἢ διαπλέοντας, ὄρμητ' ἔσχον
 ἀπονήξασθαι πρὸς ρεῦμα πολὺ καὶ θίνας βαθείας.
 Ἔνοιοι δέ φασιν, αὐτῶν μίαν, ὄνομα Κλοιλίαν, ἵππῳ
 διεξελάσαι τὸν πόρον, ἐγκελευσαμένην ταῖς ἄλλαις
 νεούσαις καὶ παραθαυρόνουςαν. Ἐπεὶ δὲ σωθεῖσαι
 πρὸς τὸν Ποπλικόλαν ἦγον, οὐκ ἐθαύμασεν, οὐδ'
 ἠγάπησεν, ἀλλ' ἠνιάθη, ὅτι Πορσήνα κακίων ἐν
 αἰστέι φανεῖται, καὶ τὸ τόλμημα τῶν παρθένων αἰ-
 τίαν ἔξει κακούργημα Ῥωμαίων γεγονέναι. Διὸ συλ-
 λαβῶν αὐτάς, πάλιν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πορσήνα.
 Ταῦτα δ' οἱ περὶ τὸν Ταρκύνιον προαισθόμενος καὶ
 καθίσαντες ἐνέδραν τοῖς ἄγουσι τὰς παῖδας, ἐν τῷ
 περᾶν ἐπέθετο πλείονες ὄντες. Ἐκείνων δὲ ὅμοις
 ἀμυνομένων, ἡ Ποπλικόλα θυγάτηρ Οὐαλερία διὰ
 μέσων ὀβμήσασα τῶν μαχομένων ἔφηνε, καὶ τρεῖς
 τινες οἰκέται συνδιεκπεσόντες ἔσωζον αὐτήν. Τῶν
 δ' ἄλλων οὐκ ἀκινδύνως ἀναμειγμένων τοῖς μαχο-
 μένοις, αἰσθόμενος Ἄρων ὁ Πορσήνα υἱὸς δέξιος
 προσεβοήθησε, καὶ φυγῆς γενομένης τῶν πολεμίων,
 περιποίησε τοὺς Ῥωμαίους. Ὡς δὲ τὰς παρθένους
 κομισθείσας ὁ Πορσήνας εἶδε, τὴν καταρξαμένην
 τῆς πράξεως, καὶ παρακελευσαμένην ταῖς ἄλλαις
 ἐξήτει. Ἀκούσας δὲ τὸ ὄνομα τῆς Κλοιλίας, προσέ-
 βλεψεν αὐτήν ἴλεω καὶ φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ

κελεύσας ἵππον ἀχθῆναι τῶν βασιλικῶν κεκοσμημέ-
 νον εὐπρεπῶς, ἐδώρησατο. Τοῦτο ποιοῦνται μαρ-
 τυρίον οἱ μόνην τὴν Κλοιλίαν λέγοντες ἵππῳ διεξ-
 ελάσαι τὸν ποταμόν. Οἱ δ' οὐ φασιν, ἀλλὰ τιμῆσαι
 τὸ ἀνδρωῶδες αὐτῆς τὸν Τυρῶρηγόν. Ἀνάκειται δὲ τὴν
 ἱεράν ὁδὸν πορευομένοις εἰς Παλάτιον ἀνδραῖς αὐ-
 τῆς ἔφιππος, ὃν τινες οὐ τῆς Κλοιλίας, ἀλλὰ τῆς
 Οὐαλερίας εἶναι λέγουσιν. Ὁ δὲ Πορσήνας διαλλαγεῖς
 τοῖς Ῥωμαίοις, ἄλλην τε ἑαυτοῦ πολλὴν μεγαλο-
 φροσύνην ἐπεδείξατο τῇ πόλει, καὶ τὰ ὅπλα τοὺς
 Τυρῶρηγούς ἀναλαβεῖν κελεύσας, ἄλλο δ' οὐδὲν, ἀλλ'
 ἐκλιπεῖν τὸν χάρακα σίτου τε πολλοῦ καὶ χρημάτων
 γέμοντα παντοδαπῶν, παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις. Διὸ
 καὶ καθ' ἡμᾶς ἔτι, πωλοῦντες τὰ δημόσια, πρῶτα
 κηρῶντιουσι τὰ Πορσήνα χρήματα, τιμὴν τῷ ἀνδρὶ
 τῆς χάριτος αἰτίδιον ἐν τῇ μνήμῃ διαφυλάττοντες. Εἰ-
 στήκει δὲ χαλκοῦς ἀνδραῖς αὐτοῦ παρὰ τὸ βουλευ-
 τήριον, ἀπλοῦς καὶ ἀρχαῖκός τῃ ἐργασίᾳ.

XX. Μετὰ δὲ ταῦτα, Σαβίνων ἐμβολόντων εἰς τὴν
 χώραν, ὕπατος μὲν ἀπεδείχθη Μάρκος Οὐαλέριος,
 ἀδελφὸς Ποπλικόλα, καὶ Ποστούμιος Τούβεργτος.
 Πραττομένων δὲ τῶν μεγίστων γνώμῃ καὶ παρουσίᾳ
 Ποπλικόλα, δυοὶ μάχαις μεγάλαις ὁ Μάρκος ἐνί-
 κησεν· ὧν ἐν τῇ δευτέρᾳ μηδένα Ῥωμαίων ἀποβα-
 λῶν, τρισχιλίους ἐπὶ μυρίοις τῶν πολεμίων ἀνέϊλε.
 Καὶ γέρας ἔσχεν ἐπὶ τοῖς θριαμβοῖς, οἰκίαν αὐτῷ
 γενέσθαι δημοσίοις ἀναλώμασιν ἐν Παλατίῳ. Τῶν
 δ' ἄλλων τότε θυρῶν εἰσω τῆς οἰκίας εἰς τὸ κλεισίον

ἀνοιγομένων, ἐκείνης μόνης τῆς οἰκίας ἐποίησαν ἔκτος ἀπάγεσθαι τὴν αὐλειον, ὡς δὴ κατὰ τὸ συγχώρημα τῆς τιμῆς αἰεὶ τοῦ δημοσίου προσπιλαμβανομένου. Τὰς δὲ Ἑλληνικὰς πρότερον οὕτως ἔχειν ἀπάσας λέγουσιν, ἀπὸ τῶν κωμωδιῶν λαμβάνοντες, ὅτι κόπτουσι καὶ μοφαῦσι τὰς αὐτῶν θύρας ἔσωθεν οἱ προΐναι μέλλοντες, ὅπως αἰσθησὶς ἔξω γένοιτο τοῖς προσερχομένοις, ἢ προσεστῶσι, καὶ μὴ καταλαμβάνοιτο προϊούσαις ταῖς κλεισιᾶσιν εἰς τὸν στενωπόν.

XXI. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτι πάλιν ὑπάτετε Ποπλικόλας τὸ τέταρτον· ἦν δὲ προσδοκία πολέμου, Σαβίνων καὶ Λατίνων συνισταμένων. Καί τις ἄμα δεισιδαιμονία τῆς πόλεως ἦψατο· πᾶσαι γὰρ αἰεὶ κνοῦσαι τότε γυναῖκες ἐξέβαλλον ἀνάπηρα, καὶ τέλος οὐδεμία γένεσις ἔσχεν. Ὄθεν ἐκ τῶν Σιβυλλείων ὁ Ποπλικόλας ἱλασάμενος τῷ Ἄιδῃ, καὶ τινὰς ἀγῶνας πυθοχρήστους ἀναλαβὼν, καὶ ταῖς ἐκπίσι πρὸς τὸ θεῖον ἠδίονα καταστήσας τὴν πόλιν, ἦδη τῶς ἀπ' ἀνθρώπων φοβεροῖς προσεῖχε. Μεγάλη γὰρ ἐφαίνετο κατασκευὴ τῶν πολεμίων καὶ οὐσιασις. Ἦν οὖν Ἄππιος Κλαῦσος ἐν Σαβίνοις, ἀνὴρ χεῖμασι τε δυνατός, καὶ σώματος ἑώμη πρὸς ἀλκὴν ἐπιφανῆς, ἀρετῆς δὲ δόξῃ μάλιστα καὶ λόγου θεινότητι πρωτεύων. Ὁ δὲ πᾶσι συμβαίνει τοῖς μεγάλοις, οὐ διεφυγε παθεῖν, ἀλλ' ἰφθονεῖτο· καὶ τοῖς φθονοῦσιν αἰτίαν παρέσχε, καταπαύων τὸν πόλεμον, αὖξιν τὰ Ῥωμαίων ἐπὶ τυραννίδι καὶ δουλώσει τῆς πατρίδος. Αἰσθόμενος δὲ τοὺς λόγους τούτους βουλαμίνῃ τῷ

πλήθει λεγομένους, καὶ προσκρούοντα τοῖς πολεμοποιοῖς καὶ στρατιωτικοῖς ἑαυτὸν, ἐφοβεῖτο τὴν κρίσιν· ἑταιρείαν δὲ καὶ δύναμιν φίλων καὶ οἰκείων ἔχων ἀμύτουσαν περὶ αὐτὸν, ἐστασίαζε. Καὶ τοῦτ' ἦν τοῦ πολέμου διατριβὴ καὶ μέλλησις τοῖς Σαβίνοις. Ταῦτ' οὖν ὁ Ποπλικόλας οὐ μόνον εἰδέναι ποιούμενος ἔργον, ἀλλὰ καὶ κινεῖν καὶ συνεξορμᾶν τὴν στάσιν, εἶχεν ἄνδρας ἐπιτηδεύουσας, οἱ τῷ Κλαύσῳ διελέγοντο παρ' αὐτοῦ τοιαῦτα· Ὡς ὁ Ποπλικόλας ἄνδρα σε χρησιτὸν ὄντα καὶ δίκαιον οὐδενὶ κακῷ διὲν οἶεται τοὺς σεαυτοῦ πολίτας ἀμύνασθαι, καίπερ ἀδικούμενον· εἰ δὲ βούλοιο σώζων ἑαυτὸν μεταστῆναι, καὶ φυγεῖν τοὺς μισοῦντας, ὑποδέχεται σε δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ, τῆς τῆς σῆς ἀρετῆς ἀξίως, καὶ τῆς Ῥωμαίων λαμπρότητος. Ταῦτα πολλάκις ἀντασκόπουντι τῷ Κλαύσῳ βέλτιστα τῶν ἀναγκαίων ἐφαίνετο, καὶ τοὺς φίλους συμπαρακαλεῶν, ἐκείνων τε πολλοὺς ὁμοίως συναγαπιθόντων, πεντακισχιλίους οἴκους ἀναστῆσας μετὰ παιδῶν καὶ γυναικῶν, ὅπερ ἦν ἐν Σαβίνοις ἀθόρυβον μάλιστα, καὶ βίου πράου καὶ καθεστῶτος οἰκίον; εἰς Ῥώμην ἦγε, προειδότας τοῦ Ποπλικόλα, καὶ δεχομένου φιλοφρόντως καὶ προθύμως ἐπὶ πᾶσι δικαίοις. Τοὺς μὲν γὰρ οἴκους εὐθύς ἀνέμιξε τῷ πολιτεύματι, καὶ χώραν ἀπένειμεν ἑκάστῳ δυοῖν πλέθρων, παρὰ τὸν Ἀνίωνα ποταμόν· τῷ δὲ Κλαύσῳ πλέθρα πέντε καὶ εἴκοσι γῆς ἔδωκεν· αὐτὸν δὲ τῇ βουλῇ προσέγραψεν, ἀρχὴν πολιτείας λαβόντα ταύτην, ἣ χρώμενος ἐμφρόνως, ἀνέδηραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα, καὶ δύ-

ναμιν ἔσχε μεγάλην, καὶ γένος οὐδενὸς ἀμαυρότερον ἐν Ῥώμῃ τὸ Κλαυδίων ἀφ' αὐτοῦ κατέλιπε.

XXII. Τὰ δὲ Σαβίνων οὕτω διακριθέντα τῷ μετοικισμῷ τῶν ἀνδρῶν οὐκ εἶδσαν οἱ δημαγωγοῦντες ἀτρεμῆσαι καὶ καταστῆναι, σχετιάζοντες, εἰ Κλαύσος, ἃ παρὸν οὐκ ἔπεισε, διαπράξεται φυγὰς γενόμενος καὶ πολέμιος, μὴ δοῦναι δίκην Ῥωμαίοις ὧν ὑβρίζουσιν. Ἄραντες οὖν στρατῷ μεγάλῳ περὶ Φιδήνας κατηλύσαντο, καὶ τινα λόχον θέμενοι πρὸ τῆς Ῥώμης ἐν χωρίοις συνηγεφέσι καὶ κοίλοις, διςχιλλίους ὀπλίτας, ἔμελλον ἅμ' ἡμέρᾳ φανερώς ὀλίγοις ἰππεῦσι λείαν ἐλαύνειν. Εἴρητο δ' αὐτοῖς, ὅταν τῇ πόλει προσελάσωσιν, ὑποφεύγειν, ἕως ἐμβάλωσιν εἰς τὴν ἐνέδραν τοὺς πολεμίους. Ταῦθ' ὁ Ποπλικόλας αὐθήμερόν πυθόμενος παρ' αὐτομόλων, ταχὺ διηροδόσατο πρὸς πάντα καὶ διένειμε τὴν δύναμιν. Ποστούμιος μὲν γὰρ Βάμβος ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ, τρισχιλλίους ὀπλίταις ἐσπέρας ἔτι προσελθὼν, καὶ καταλαβὼν τοὺς ἀκρολόφους, ὑπ' οἷς ἐνῆδρευον Σαβίνοι, παρεφύλαττεν· ὁ δὲ συνάρχων Λουκρήτιος, ἔχων τὸ κουφότατον ἐν τῇ πόλει καὶ γενναϊότατον, ἐτάχθη τοῖς ἐλαύνουσι τὴν λείαν ἰππεῦσιν ἐπιχειρεῖν. Αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην ἀναλαβὼν στρατιάν, κύκλῳ περιῆλθε τοὺς πολεμίους, καὶ κατὰ τύχην ὀμίχλης βαθύας ἐπιπέσουσας, περὶ ὄρθρον ἅμ' αὐτὸν Ποστούμιός τε τοὺς ἐνεδρευόντας ἐμβόησας ἔβαλεν ἀπὸ τῶν ἄκρων, καὶ τοῖς προἰπνευσμένοις ἐφῆκε τοὺς περὶ αὐτὸν ὁ Λουκρήτιος, καὶ

Ποπλικόλας προσέβαλε τοῖς στρατοπέδοις τῶν πολεμίων. Πάντη μὲν οὖν ἐκακοῦντο τὰ Σαβίνων καὶ διεφθείροντο· τοὺς δ' ἐνταῦθα μὴδ' ἀμυνομένους, ἀλλὰ φεύγοντας, εὐθύς ἔκτεινον οἱ Ῥωμαῖοι, τῆς ἐλπίδος αὐτοῖς ὀλεθριωτάτης γενομένης. Σώζεσθαι γὰρ οἰόμενοι τοὺς ἑτέρους οἱ ἕτεροι, τῷ μάχεσθαι καὶ μένειν οὐ προσεῖχον· ἀλλ' οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐρυμάτων πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας, οἱ δὲ πάλιν ὡς ἐκείνους εἰς τὸ στρατόπεδον θέοντες, ἐναντίοι φεύγουσιν ἐνέπιπτον, πρὸς οὓς ἔφρευγον, καὶ βοηθείας δεομένοις, οὓς ἠλπίζον αὐτοῖς βοηθήσειν. Τὸ δὲ μὴ πάντας ἀπολίσθαι τοὺς Σαβίνους, ἀλλὰ καὶ περιγενέσθαι τινάς, ἡ Φιδηνατῶν πόλις ἐγγὺς οὔσα παρέσχε, καὶ μάλιστα τοῖς ἐκ τῶν στρατοπέδων, ὅθ' ἠλίσκετο, διεκπίπτουσιν. Ὅσοι δὲ Φιδηναῶν διήμαρτον, διεφθάρησαν, ἢ ζῶντες ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν λαβόντων.

XXIII. Τοῦτο τὸ κατόρθωμα Ῥωμαῖοι, καίπερ εἰωθότες ἀπασὶ τοῖς μεγάλοις ἐπιφημίζειν τὸ δαιμόνιον, ἐνὸς ἔργου ἠγοῦντο τοῦ στρατηγοῦ γεγονέναι. Καὶ τῶν μεμάχημένων πρῶτον ἦν ἀκούειν, ὅτι χωλοὺς καὶ τυφλοὺς αὐτοῖς καὶ μόνον οὐ καθείρξας τοὺς πολεμίους Ποπλικόλας παρέδωκε χρῆσθαι τοῖς ἔλφεσιν. Ἐρῶσθη δὲ καὶ χρήμασιν ὁ δῆμος, ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ δὲ Ποπλικόλας, τὸν τε Φριλαμβον ἀγαγὼν, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀποδειχθεῖσιν ὑπάτοις παραδούς τὴν πόλιν, εὐθείως ἐτελεύτησεν, ὡς ἐφικτόν ἐστιν ἀν-

θρώποις μάλιστα τοῖς νενομισμένοις καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς, τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐκτελεῖώσας· ὁ δὲ δῆμος ὡσπερ οὐδὲν εἰς ζῶντα τῶν ἀξίων πεποιηκῶς, ἀλλὰ πᾶσαν ὀφείλων χάριν, ἐψηφίσατο δημοσίᾳ ταφῆναι τὸ σῶμα, καὶ τεταρτημόριον ἕκαστος ἐπὶ τιμῇ συνεισήνεγκεν. Αἱ δὲ γυναῖκες, ἰδίᾳ πρὸς αὐτὰς συμφρονήσασαι, ἐπένθησαν ἑνιαυτὸν ὅλον ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ πένθος ἔντιμον καὶ ζηλωτὸν. Ἐτάφη δὲ καὶ οὗτος τῶν πολιτῶν ψηφισαμένων ἐντὸς ἄστεος παρὰ τὴν καλουμένην Οὐελίαν, ὥστε καὶ γένει παντὶ τῆς ταφῆς μετεῖναι. Νῦν δὲ θάπτεται μὲν οὐδεὶς τῶν ἀπὸ γένους, κομίσαντες δὲ τὸν νεκρὸν ἐκεῖ καιατίζονται, καὶ δᾶδὰ τις ἡμένην λαβὼν ὅσον ἕπηνεγκεν, εἴτ' ἀναιρεῖται, μαρτυρόμενος ἔργῳ τὸ ἐξεῖναι, φεῖδασθαι δὲ τῆς τιμῆς, καὶ τὸν νεκρὸν οὕτως ἀποκομίζουσιν.

COMPARATIO SOLONIS CVM POPLICOLA.

Αὐτὸν οὖν ἴδιόν τι περὶ ταύτην τὴν σύγκρισιν ὑπάρχει, καὶ μὴ πάνθ' ἀποβεβηκὸς ἕτερον τῶν ἀναγεγραμμένων, τὸν ἕτερον γεγονέναι μιμητὴν τοῦ ἕτερου, τὸν ἕτερον δὲ μάρτυν. "Ὅρα γάρ, ἦν ὁ Σόλων ἐξηγεῖται περὶ εὐδαιμονίας ἀπόφασιν πρὸς Κροῖσον, ὡς Ποπλικόλα μᾶλλον, ἢ Τέλλῳ, προσήκει· Τέλλου μὲν γάρ, ὃν εἶπε γεγονέναι μακαριώτατον δι' εὐπομίαν καὶ ἀρετὴν καὶ εὐτυχίαν, οὐτ' αὐτὸς ἐν τοῖς ποιήμασιν ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ λόγον ἔσχεν, οὐτε παῖδες, οὐτ' ἀρχὴ τις εἰς δόξαν ἦλθεν· Ποπλικόλας δὲ, καὶ ζῶν ἐπρώτευσεν δυνάμει καὶ δόξῃ, δι' ἀρετὴν, Ῥωμαίων, καὶ τεθνηκότος, ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις γένεσιν καὶ ἀτέμμασιν ἔτι καθ' ἡμᾶς οἱ Ποπλικόλαι, καὶ Μεσαύλαι, καὶ Οὐαλέριοι, δι' ἐτῶν ἑξακοσίων τῆς εὐγενείας τὴν δόξαν ἀναφέρουσι. Καὶ Τέλλος μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐν τάξει μένων καὶ μαχόμενος, κατέστρεψε· Ποπλικόλας δὲ, τοὺς μὲν πολεμίους κτείνας, ὃ τοῦ πωεῖν εὐτυχέστερόν ἐστι, τὴν δὲ πατρίδα νικῶσαν

ἐπιδὼν δι' ἑαυτὸν ἄρχοντα καὶ στρατηγοῦντα, τιμηθεὶς δὲ καὶ θριαμβεύσας ἔτιχε τῆς ζήλουμένης ὑπὸ Σόλωνος καὶ μακαριζομένης τελευτῆς. Ἔτι τοίνυν, ἃ τοῖς περὶ Μίμνερμον ἀντειπῶν περὶ χρόνου ζωῆς ἐπιπεφώνηκε·

Μηδὲ μοι ἄκλαυστος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ φίλοισι

Καλλείποιμι θανῶν ἄλγεα καὶ στοναχάς,
εὐδαίμονα τὸν Ποπλικόλαν ποιεῖ. Τελευτήσας γάρ, οὐ φίλοις, οὐδ' οἰκείοις μόνον, - ἀλλὰ τῇ πόλει πάσῃ, μυριάσι πολλαῖς, δάκρυα καὶ πόθον καὶ κατήφειαν ἐφ' αὐτῷ παρέσχεν· αἱ γὰρ Ῥωμαίων γυναῖκες ἐπένθησαν αὐτὸν, ὥσπερ υἷόν, ἢ ἀδελφόν, ἢ πατέρα κοινὸν ἀποβαλοῦσαι.

Χρήματα δ' ἰμείρω μὲν ἔχειν, (φησὶν ὁ Σόλων)
ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι

Οὐκ ἐθέλω,

ὡς δίκης ἐπούσης· Ποπλικόλα δ' ὑπῆρχεν οὐ μόνον μὴ κακῶς πλουτεῖν, ἀλλὰ καὶ καλῶς ἀναλίσκειν, εὖ ποιοῦντι τοὺς δεομένους. Ὡστ', εἰ σοφώτατος ἀπάντων ὁ Σόλων, εὐδαιμονέστατος ἦν ὁ Ποπλικόλας. Ἄ γὰρ εὐξάτο τῶν ἀγαθῶν ἐκεῖνος, ὡς μέγιστα καὶ κάλλιστα, ταῦτα καὶ κτήσασθαι Ποπλικόλα καὶ φυλάξαι χρωμένῳ μέχρι τέλους ὑπῆρξεν.

II. Οὕτω μὲν ὁ Σόλων κεκόσμηκε τὸν Ποπλικόλαν, τὸν Σόλωνα δὲ αὖ πάλιν ἐκεῖνος, ἐν τῇ πολιτεῖα παραδειγματῶν κάλλιστον ἀνδρὶ κοσμοῦντι δημοκρατίαν θέμενος, τῆς μὲν ἀρχῆς τὸν ὄγκον ἀφελὼν εὐμενῇ πᾶσι καὶ ἄλυτον κατέστησε, νόμοις

δέ πολλοῖς ἐχρήσατο τῶν ἐκείνου. Καί γάρ ἀρχόντων καταστάσεις κυρίους ἐποίησε τοὺς πολλοὺς, καὶ τοὺς φεύγουσι δίκην, ἐπικαλεῖσθαι τὸν δῆμον, ὡσπερ ὁ Σόλων τοὺς δικαστάς, ἔδωκε. Καὶ βουλήν μὲν ἑτέραν οὐκ ἐποίησεν, ὡσπερ ὁ Σόλων, τὴν δ' οὐδὲν ἠύξησεν, ἀριθμῶ μικροῦ διπλασιάσας. Ἦτε τῶν ταμιῶν ἐπὶ τοῖς χρήμασι καταστάσεις ἐκείθην ἦλθεν, ὅπως ἀρχῶν, μήτ' εἰ χρηστός ἐστίν, ἀσχολίαν ἔχη πρὸς τὰ μείζω, μήτ' εἰ φαῦλος, ἀφορμῆς τοῦ ἀδικεῖν μᾶλλον, καὶ τῶν πρῶξεων καὶ τῶν χρημάτων κύριος γινόμενος. Τὸ δὲ μισοτύραννον ἐν τῇ Ποπλικόλᾳ σφοδρότερον. Εἰ γάρ τις ἐπιχειροῖ τυραννεῖν, ὁ μὲν αἰδόντι τὴν δίκην ἐπιτίθησιν, ὁ δὲ καὶ πρὸ τῆς κρίσεως ἀνελεῖν δίδωσι. Στεμνυνομένου δὲ τοῦ Σόλωνος ὀρθῶς καὶ δικαίως, ὅτι καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῷ δίδόντων τυραννεῖν, καὶ τῶν πολιτῶν οὐκ ἀπουσίως διχομένῶν, ἀπειπεν, οὐχ ἦττον ὑπάρχει καλὸν τῷ Ποπλικόλᾳ, τὸ λαβόντα τυραννικὴν ἀρχὴν, ποιῆσαι δημοτικωτέραν, καὶ μηδ' οἷς ἐξῆν ἔχοντα χρῆσασθαι. Καὶ τοῦτο δ' ἔοικε συνιδεῖν πρότερος ὁ Σόλων, ὅτι δῆμος

— — ὡδ' ἐν ἄριστα σὺν ἠγεμόνεσσιν ἔποιτο,

Μῆτε λίαν ἀνεθείς, μήτε πιεζόμενος.

III. Ἰδίον δὲ τοῦ Σόλωνος ἢ τῶν χρῶν ἀνεσις, ἢ μάλιστα τὴν ἐλευθερίαν ἐβεβαίωσε τοῖς πολίταις. Οὐδὲν γάρ ὄφελος νόμων ἰσότητα παρεχόντων, ἢ ἀφαιρεῖται τὰ χρεῖα τοὺς πένητας· ἀλλ' ὅπου μάλιστα χρῆσθαι τῇ ἐλευθερίᾳ δοκοῦσι, δουλεύουσι μά-

λιστα τοῖς πλουσίοις, ἐν τῷ δικάζειν καὶ ἄρχειν καὶ
 λέγειν, ἐπιταπτόμενοι καὶ ὑπηρετοῦντες. Τούτου
 δὲ μείζον, ὅτι πάση χρεῶν ἀποκοπῇ στάσεως ἐπο-
 μένης, ἐκείνη μόνη, καθάπερ φαρμάκῳ παραβόλῳ
 μὲν, ἰσχυρῶ δὲ χρησάμενος εὐκαίρως, καὶ τὴν οὐ-
 σαν στάσιν ἔλυσε, τῇ περὶ αὐτὸν ἀρετῇ καὶ δόξῃ
 τῆς τοῦ πράγματος ἀδοξίας καὶ διαβολῆς περιγεγό-
 μενος. Τῆς δ' ὅλης πολιτείας τῇ μὲν ἀρχῇ λαμ-
 πρότερος ὁ Σόλων· ἠγήσατο γὰρ καὶ οὐκ ἠκολού-
 θησε, καὶ καθ' αὐτὸν, οὐ μεθ' ἑτέρων, ἔπραξε
 τὰ πλείστα καὶ μέγιστα τῶν κοινῶν· τῷ τέλει δὲ ἄ-
 τερος εὐτυχῆς καὶ ζηλωτός. Τὴν μὲν γὰρ Σόλωνος
 πολιτείαν αὐτὸς ἐπεῖθε Σόλων καταλυθεῖσαν, ἣ δὲ
 Ποπλικόλα μέχρι τῶν ἐμφυλίων πολέμων διεφύλαξεν
 ἐν κόσμῳ τὴν πόλιν· ὁ μὲν γὰρ ἅμα τῷ θεῖσθαι
 τοὺς νόμους, ἀπολιπὼν ἐν ξύλοις καὶ γραμμασιν ἐ-
 ρήμους τοῦ βοηθοῦντος, ὥχετ' ἀπιὼν ἐκ τῶν Ἀθη-
 νῶν· ὁ δὲ, μένων καὶ ἄρχων καὶ πολιτευόμενος, ἴ-
 δρυσεν καὶ κατέστησεν εἰς ἀσφαλὲς τὴν πολιτείαν.
 Ἐτι δ' ἐκείνῳ μὲν οὐδὲ μέλλοντα κωλύσαι προαι-
 σθημένῳ Πεισίστρατον ὑπῆροξεν, ἀλλ' ἠτήθη τῆς
 τυραννίδος συνισταμένης· οὗτος δὲ βασιλείαν ἰσχύ-
 ουσαν ἐκ πολλῶν ἤδη χρόνων καὶ κρατοῦσσαν ἐξέβαλε
 καὶ κατέλυσεν, ἀρετὴν μὲν ἴσην καὶ προαίρεσιν ὁ-
 μοίαν παρασχόμενος, τύχῃ δὲ καὶ δυνάμει τελεσιαρ-
 γῶ πρὸς τὴν ἀρετὴν χρησάμενος.

IV. Τῶν μέντοι πολεμικῶν, Σόλωνι μὲν οὐδὲ
 τὰ πρὸς Μεγαρεῖς Δαΐμαχος ὁ Πλαταιεὺς μεμαρτύ-

σπικεν, ὡσπερ ἡμεῖς διεληλύθαμεν· Ποπλικόλας δὲ τοὺς μεγίστους ἀγῶνας αὐτὸς καὶ μαχόμενος καὶ στρατηγῶν κατώρθησε. Καὶ μὴν καὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, ὃ μὲν ἐν παιδιᾷς τινι τρόπῳ, καὶ προσποίημα μανίας ἀναλαβὼν, ὑπὲρ Σαλαμῖνος ἔρων προῆλθεν· ὃ δ' αὐτόθεν ἀναρρήψας τὸν ἐπὶ μεγίστων κίνδυνον, ἐπανέστη Ταρκύνιω, καὶ τὴν προδοσίαν ἐφώρασε· καὶ τοῦ κολασθῆναι καὶ μὴ διαφυγεῖν τοὺς πονηροὺς αἰτιώτατος γενόμενος, οὐ τὰ σώματα μόνον τῶν τυράννων ἐξέβαλε τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλπίδας ἐξέκοπεν. Οὕτω δὲ καὶ τοῖς δεχομένοις πράγμασιν ἀγῶνα καὶ θυμὸν καὶ ἀντίταξιν ἐρῶμένως καὶ ἀτενῶς ἀπαντήσας, ἔτι βέλτιον ἐχρήσατο τοῖς ὀμίλιας ἀπολέμου καὶ πειθοῦς ὑπεικούσης δεομένοις, Πορσήναν ἄμαχον ἄνδρα καὶ φοβερόν ἐμμελῶς προσαγαγόμενος καὶ μεταστήσας εἰς φίλαν. Καίτοι φήσει τις ἐνταῦθα, τὸν μὲν Σόλωνα προεμένοις ἀναλαβεῖν Ἀθηναίους Σαλαμίνα, Ποπλικόλαν δ' ἧς ἐκέκτηντο Ῥωμαῖοι χώρας ἀποσιῆναι. Δεῖ δὲ πρὸς τοὺς ὑποκειμένους καιροὺς τὰς πράξεις θεωρεῖν. Ποικίλος γὰρ ὢν ὁ πολιτικός, ὃ τρόπῳ τῶν ὄντων ἕκαστον εὐληπιτόν ἐστι, μεταχειρίζεται, καὶ μέρους ἀφέσει πολλάκις ἕσωσε τὸ πᾶν, καὶ μικρῶν ἀποστάς, μειζόνων ἔτυχεν. Ὡσπερ ἐκείνος δ' ἄνθρωπος τότε τῆς μὲν ἀλλοτρίας χώρας ἀποστάς, ἕσωσε τὴν ἑαυτοῦ βεβαίως ἅπασαν· οἷς δ' ἦν μέγα τὴν πόλιν διαφυλιῆσαι, προσεκλήσατο τὸ τῶν πολιορκούντων στρατόπεδον. Ἐπιτρέψας δὲ τῷ

πολεμίῳ δικαστῇ γενέσθαι, καὶ περιγενόμενος, τῇ
 δίκῃ προσέλαβεν, ὅσα δόντα ἀγαπητόν ἦν νικῆσαι·
 καὶ γὰρ τὸν πόλεμον διέλυσε, καὶ τὴν παρασκευὴν
 τοῦ πολέμου κατέλιπεν αὐτοῖς, διὰ πίστιν ἀρετῆς
 καὶ καλοκαγαθίας, ἣν ὁ ἄρχων ὑπὲρ πάντων ἐνε-
 ποιήσεν αὐτοῖς.

PLVTARCHI

VITAE PARALLELAE

AD

OPTIMORVM LIBRORVM

FIDEM EDIDIT

**GODOFREDVS HENRICVS
SCHAEFER.**

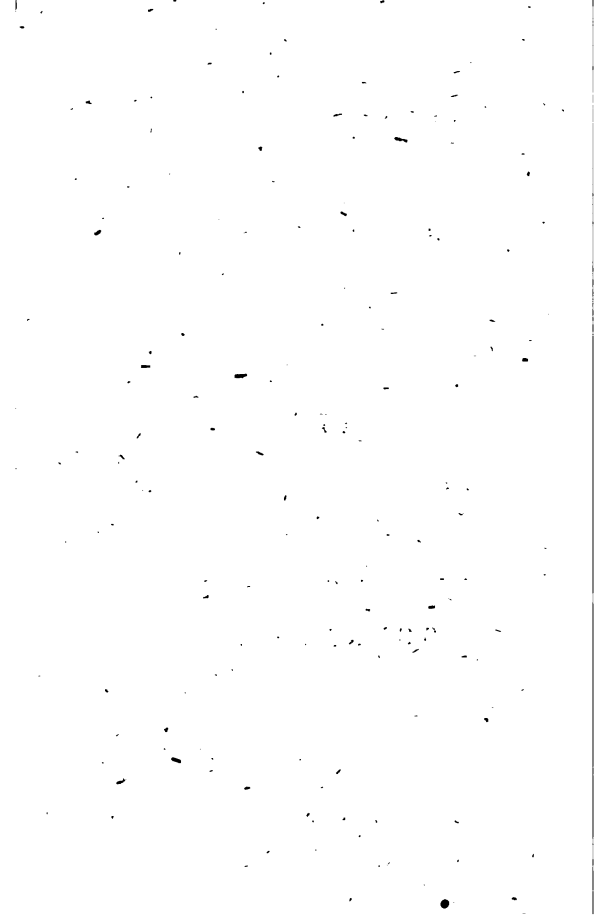
TOMVS II.

LIPSIAE

SVMTIBVS ET TYPIS CAROLI TAVCHNITZII.

1812.

95



Θ Ε Μ Ι Σ Τ Ο Κ Λ Η Σ .

Θεμιστοκλεῖ δὲ τὰ μὲν ἐκ γένους ἀμαυρότερα πρὸς δόξαν ὑπῆρχα· πατὴρ γὰρ ἦν Νεοκλέους οὐ τῶν ἄγαν ἐπιφανῶν Ἀθηνησι, Φρεαρίου τὸν δῆμον ἐκ τῆς Λεοντίδος φυλῆς· νόθος δὲ πρὸς μητέρα, ὡς λέγουσιν·

Ἄβρότονον θεήϊσα γυνὴ γένος· ἀλλὰ τικίσθαι

τὸν μέγαν Ἕλλησιν φημι Θεμιστοκλεία,

Φανίας μέγτοι τὴν μητέρα Θεμιστοκλέους, οὐ Θραῖταν, ἀλλὰ Καρίνην, οὐδ' Ἄβρότονον ὄνομα, ἀλλ' Εὐτέρπην ἀναγράφει. Νεάνθης δὲ καὶ πόλιν αὐτῆ τῆς Καρίας Ἀλικαρνασσὸν προστίθῃσι. Δι' ὃ καὶ τῶν νόθων εἰς Κυνόσαργες συντελούντων, (τοῦτο δ' ἔστιν ἔξω πυλῶν γυμνάσιον Ἡρακλέους, ἐπεὶ κάκεινος οὐκ ἦν γνήσιος ἐν θεοῖς, ἀλλ' ἐνίχθητο νοθεία διὰ τὴν μητέρα θνητὴν οὖσαν) ἔπειθε τινὰς ὃ Θεμιστοκλῆς τῶν εὖ γεγονότων νεανίσκων, καταβαίνοντας εἰς Κυνόσαργες ἀλειφισθαι μετ' αὐτοῦ. Καὶ τούτου γενομένου, δοκεῖ πανούργως τὸν τῶν νόθων καὶ γνησίων διορισμὸν ἀτελεῖν. Ὅτι μέγτοι τοῦ Ἀνκομιδῶν

Θρώποις μάλιστα τοῖς νεομισμένοις καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς, τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐκτελεῖώσας· ὁ δὲ δῆμος ὥσπερ οὐδὲν εἰς ζῶντα τῶν ἀξίων πεποιηκῶς, ἀλλὰ πᾶσαν ὀφείλων χάριν, ἐψηφίσατο δημοσίᾳ ταφῆναι τὸ σῶμα, καὶ τεταρτημόριον ἕκαστος ἐπὶ τιμῇ συνεισήνεγκεν. Αἱ δὲ γυναῖκες, ἰδίᾳ πρὸς αὐτὰς συμφρονήσασαι, ἐπένησαν ἑνιαυτὸν ὄλον ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ πένθος ἔντιμον καὶ ζηλωτόν. Ἐτάφη δὲ καὶ οὗτος τῶν πολιτῶν ψηφισαμένων ἐντὸς ἄστεος παρὰ τὴν καλουμένην Οὐελίαν, ὥστε καὶ γένοι παντὶ τῆς ταφῆς μετεῖναι. Ἴνυν δὲ θάπτεται μὲν οὐδεὶς τῶν ἀπὸ γένους, κομίσαντες δὲ τὸν νεκρὸν ἐκεῖ καιατίζονται, καὶ δᾶδᾶ τις ἡμέτην λαβῶν ὅσον ὑπήνεγκεν, εἴτ' ἀναιρεῖται, μαρτυρόμενος ἔργῳ τὸ ἐξεῖναι, φείδασθαι δὲ τῆς τιμῆς, καὶ τὸν νεκρὸν οὕτως ἀποκομίζουσιν.

COMPARATIO SOLONIS CVM POPLICOLA.

Αὐτὸν οὖν ἰδίῳ τι περὶ ταύτην τὴν σύγκρισιν ὑπάρχει, καὶ μὴ πάνυ συμβεβηκὸς ἕτερον τῶν ἀναγεγραμμένων, τὸν ἕτερον γεγονέναι μιμητὴν τοῦ ἕτερου, τὸν ἕτερον δὲ μάρτυν. Ὅρα γάρ, ἦν ὁ Σόλων ἐξηγεῖται περὶ εὐδαιμονίας ἀπόφρασιν πρὸς Κροῖσον, ὡς Ποπλικόλα μᾶλλον, ἢ Τέλλῳ, προσήκει. Τέλλου μὲν γὰρ, ὃν εἶπε γεγονέναι μακαριώτατον δι' εὐπομίαν καὶ ἀρετὴν καὶ εὐτεκνίαν, οὐτ' αὐτὸς ἐν τοῖς ποιήμασιν ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ λόγον ἔσχεν, οὔτε παῖδες, οὐτ' ἀρχὴ τις εἰς δόξαν ἦλθεν. Ποπλικόλας δὲ, καὶ ζῶν ἐπρώτευσσε δυνάμει καὶ δόξῃ, δι' ἀρετὴν, Ῥωμαίων, καὶ τεθνηῆτος, ἐν τοῖς ἐπιφανεσιτάτοις γένεσι καὶ στέμμασιν ἔτι καθ' ἡμᾶς οἱ Ποπλικόλαι, καὶ Μεσάλαι, καὶ Οὐαλέριοι, δι' ἐτῶν ἑξακοσίων τῆς εὐγενείας τὴν δόξαν ἀναφέρουσι. Καὶ Τέλλος μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐν τάξει μένων καὶ μαχόμενος, κατέστρεψε. Ποπλικόλας δὲ, τοὺς μὲν πολεμίους κτείνας, ὃ τοῦ πεσείν εὐτυχέστερόν ἐστι, τὴν δὲ πατρίδα νικῶσαν

ἐπιδῶν δι' ἑαυτὸν ἄρχοντα καὶ στρατηγοῦντα, τιμηθεὶς δὲ καὶ θριαμβεύσας ἔτυχε τῆς ζήλουμένης ὑπὸ Σόλωνος καὶ μακαριζομένης τελευτῆς. Ἔτι τοίνυν, ἃ τοῖς περὶ Μίμνερμον ἀντειπῶν περὶ χρόνου ζωῆς ἐπιπεφώνηκε·

Μηδὲ μοι ἄκλαυστος θάνατος μόλοι, ἀλλὰ φίλοισι

Καλλείποιμι θανῶν ἄλγεα καὶ στοναχάς,
εὐδαίμονα τὸν Ποπλικόλαν ποιεῖ. Τελευτήσας γὰρ, οὐ φίλοις, οὐδ' οἰκείοις μόνον, - ἀλλὰ τῇ πόλει πάσῃ, μυριάσι πολλαῖς, δάκρυα καὶ πόθον καὶ κατήφειαν ἐφ' αὐτῷ παρέσχεν· αἱ γὰρ Ῥωμαίων γυναῖκες ἐπένθησαν αὐτὸν, ὥσπερ υἷόν, ἢ ἀδελφόν, ἢ πατέρα κοινὸν ἀποβαλοῦσαι.

Χρήματα δ' ἰμείρω μὲν ἔχειν, (φησὶν ὁ Σόλων)
ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι

Οὐκ ἐθέλω,

ὡς δίκης ἐπούσης· Ποπλικόλα δ' ὑπῆρχεν οὐ μόνον μὴ κακῶς πλουτεῖν, ἀλλὰ καὶ καλῶς ἀναλίσκειν, εὖ ποιοῦντι τοὺς δεομένους. Ὡστ', εἰ σοφώτατος ἀπάντων ὁ Σόλων, εὐδαιμονέστατος ἦν ὁ Ποπλικόλας. Ἄ γὰρ εὐξάτο τῶν ἀγαθῶν ἐκείνος, ὡς μέγιστα καὶ κάλλιστα, ταῦτα καὶ κτήσασθαι Ποπλικόλα καὶ φυλάξαι χρωμένῳ μέχρι τέλους ὑπῆρξεν.

II. Οὕτω μὲν ὁ Σόλων κεκόσμηκε τὸν Ποπλικόλαν, τὸν Σόλωνα δὲ αὖ πάλιν ἐκείνος, ἐν τῇ πολιτεῖα παραδειγμάτων κάλλιστον ἀνδρὶ κοσμοῦντι δημοκρατίαν θέμενος, τῆς μὲν ἀρχῆς τὸν ὄγκον ἀφελὼν εὐμενῇ πᾶσι καὶ ἄλυπον κατέστησε, νόμοις

δὲ πολλοῖς ἐχρήσατο τῶν ἐκείνου. Καὶ γὰρ ἀρχόντων καταστάσεως κυρίους ἐποίησε τοὺς πολλοὺς, καὶ τοὺς φεύγουσι δίκην, ἐπικαλεῖσθαι τὸν δῆμον, ὡσπερ ὁ Σόλων τοὺς δικαστὰς, ἔδωκε. Καὶ βουλήν μὲν ἐτίραν οὐκ ἐποίησεν, ὡσπερ ὁ Σόλων, τὴν δ' οὐσαν ἠΐξησεν, ἀριθμῶ μικροῦ διπλασιάσας. Ἦτε τῶν ταμιῶν ἐπὶ τοῖς χρήμασι καταστάσεις ἐκείθεν ἦλθεν, ὅπως ἀρχῶν, μήτ' εἰ χρηστός ἐστιν, ἀσχολίαν ἔχη πρὸς τὰ μίζω, μήτ' εἰ φαῦλος, ἀφορμῆς τοῦ ἀδικεῖν μᾶλλον, καὶ τῶν πρῶξεων καὶ τῶν χρημάτων κύριος γινόμενος. Τὸ δὲ μισοτύραννον ἐν τῷ Ποπλικόλῳ σφοδρότερον. Εἰ γὰρ τις ἐπιχειροίη τυραννεῖν, ὁ μὲν αἰλόντι τὴν δίκην ἐπιτίθεισιν, ὁ δὲ καὶ πρὸ τῆς κρίσεως ἀνελεῖν δίδωσι. Σεμνυνομένου δὲ τοῦ Σόλωνος ὀρθῶς καὶ δικαίως, ὅτι καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῷ δίδόντων τυραννεῖν, καὶ τῶν πολιτῶν οὐκ ἀπουσίως διχομένων, ἀπῆπεν, οὐχ ἦτορ ὑπάρχει καλὸν τῷ Ποπλικόλῳ, τὸ λαβόντα τυραννικὴν ἀρχὴν, ποιῆσαι δημοτικωτέραν, καὶ μηδ' οἷς ἐξὴν ἔχοντα χρήσασθαι. Καὶ τοῦτο δ' εἶοικε συνιδεῖν πρότερος ὁ Σόλων, ὅτι δῆμος

— — ὡδ' ἂν ἄριστα σὺν ἡγεμόνεσσιν ἔποιτο,

Μήτε λίαν ἀνεθείς, μήτε κινζόμενος.

III. Ἦδιον δὲ τοῦ Σόλωνος ἢ τῶν χρῶν ἀνεσις, ἢ μάλιστα τὴν ἐλευθερίαν ἐβεβαίωσε τοῖς πολιταῖς. Οὐδὲν γὰρ ὄφελος νόμων ἰσότητα παρεχόντων, ἢ ἀφαιρεῖται τὰ χρεῖα τοὺς πένητας· ἀλλ' ὅπου μάλιστα χρῆσθαι τῇ ἐλευθερίᾳ δοκοῦσι, δουλεύουσι μᾶ-

λιστα τοῖς πλουσίοις, ἐν τῷ δικάζειν καὶ ἄρχειν καὶ λέγειν, ἐπιταττόμενοι καὶ ὑπηρετοῦντες. Τούτου δὲ μείζον, ὅτι πάση χρεῶν ἀποκοπῇ στάσεως ἐπομένης, ἐκείνη μόνη, καθάπερ φαρμάκῳ παραβόλῳ μὲν, ἰσχυρῶ δὲ χρησάμενος εὐκαίρως, καὶ τὴν οὖσαν στάσιν ἔλυσε, τῇ περὶ αὐτὸν ἀρετῇ καὶ δόξῃ τῆς τοῦ πράγματος ἀδοξίας καὶ διαβολῆς περιγεγόμενος. Τῆς δ' ὅλης πολιτείας τῇ μὲν ἀρχῇ λαμπρότερος ὁ Σόλων· ἠγήσατο γὰρ καὶ οὐκ ἠκολούθησε, καὶ καθ' αὐτὸν, οὐ μεθ' ἐτέρων, ἔπραξε τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν κοινῶν· τῷ τέλει δὲ ἄτερος εὐτυχῆς καὶ ζηλωτός. Τὴν μὲν γὰρ Σόλωνος πολιτείαν αὐτὸς ἐπεῖθε Σόλων καταλυθεῖσαν, ἣ δὲ Ποπλικόλα μέχρι τῶν ἐμφυλίων πολέμων διεφύλαξεν ἐν κόσμῳ τὴν πόλιν· ὁ μὲν γὰρ ἅμα τῷ θεῖσθαι τοὺς νόμους, ἀπολιπὼν ἐν ξύλοις καὶ γραμμασιν ἐρήμους τοῦ βοηθοῦντος, ἔχετ' ἀπιῶν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν· ὁ δὲ, μένων καὶ ἄρχων καὶ πολιτευόμενος, ἴδρυσεν καὶ κατέστησεν εἰς ἀσφαλὲς τὴν πολιτείαν. Ἐτι δ' ἐκείνῳ μὲν οὐδὲ μέλλοντα κωλύσαι προαισθομένῳ Πεισίστρατον ὑπῆρξεν, ἀλλ' ἠτιμήθη τῆς τυραννίδος συνισταμένης· οὗτος δὲ βασιλείαν ἰσχύουσαν ἐκ πολλῶν ἤδη χρόνων καὶ κρατοῦσαν ἐξέβαλε καὶ κατέλυσεν, ἀρετὴν μὲν ἴσην καὶ προαίρεσιν ὁμοίαν παρασχόμενος, τύχῃ δὲ καὶ δυνάμει τελεσιουργῶ πρὸς τὴν ἀρετὴν χρησάμενος.

IV. Τῶν μέντοι πολεμικῶν, Σόλωνι μὲν οὐδὲ τὰ πρὸς Μεγαρεῖς Δαΐμαχος ὁ Πλαταιεὺς μεμαρτύ-

ρηκεν, ὥσπερ ἡμεῖς διεληλύθαμεν· Ποπλικόλας δὲ τοὺς μεγίστους ἀγῶνας αὐτὸς καὶ μαχόμενος καὶ στρατηγῶν κατώρθωσε. Καὶ μὴν καὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, ὃ μὲν ἐν παιδιᾷς τινι τρόπῳ, καὶ προσποίημα μανίας ἀναλαβὼν, ὑπὲρ Σαλαμῖνος ἐρῶν προῆλθεν· ὃ δ' αὐτόθεν ἀναρρήψας τὸν ἐπὶ μεγίστων κίνδυνον, ἐπανέστη Ταρκύνιῳ, καὶ τὴν προδοσίαν ἐφώρασε· καὶ τοῦ κολασθῆναι καὶ μὴ διαφυγεῖν τοὺς πονηροὺς αἰτιώτατος γενόμενος, οὐ τὰ σώματα μόνον τῶν τυράννων ἐξέβαλε τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλπίδας ἐξέκοπεν. Οὕτω δὲ καὶ τοῖς δεχομένοις πράγμασιν ἀγῶνα καὶ θυμὸν καὶ ἀντιταξιν ἐφῆρμένως καὶ ἀτενῶς ἀπαντήσας, ἔτι βέλτιον ἐχρήσατο τοῖς ὀμίλιας ἀπολέμου καὶ πειθοῦς ὑπεικούσης δεομένοις, Πορσήναν ἄμαχόν ἄνδρα καὶ φοβερόν ἐμμελῶς προσαγαγόμενος καὶ μεταστήσας εἰς φιλίαν. Καίτοι φήσει τις ἐνταῦθα, τὸν μὲν Σόλωνα προεμένοις ἀναλαβεῖν Ἀθηναίους Σαλαμίνα, Ποπλικόλαν δ' ἧς ἐκείτηντο Ῥωμαῖοι χώρας ἀποστῆναι. Δεῖ δὲ πρὸς τοὺς ὑποκειμένους καιροὺς τὰς πράξεις θεωρεῖν. Ποικίλος γὰρ ὢν ὁ πολιτικός, ὃ τρόπος τῶν ὄντων ἕκαστον εὐληπιόν ἐστι, μεταχειρίζεται, καὶ μέρους ἀφῆσει πολλάκις ἕσωσε τὸ πᾶν, καὶ μικρῶν ἀποστάς, μειζόνων ἔτυχεν. Ὡσπερ ἐκείνος δ' ἄνθρωπος τότε τῆς μὲν ἀλλοτρίας χώρας ἀποστάς, ἕσωσε τὴν ἑαυτοῦ βεβαίως ἅπασαν· οἷς δ' ἦν μέγα τὴν πόλιν διαφυλάξαι, προσεκλήσατο τὸ τῶν πολιορκούντων στρατόπεδον. Ἐπιτρέψας δὲ τῷ

πολεμῶ δικαστῆ γενέσθαι, καὶ περιγενόμενος, τῇ
 δίκῃ προσέλαβεν, ὅσα θόνητα ἀγαπητὸν ἦν νικῆσαι·
 καὶ γὰρ τὸν πόλεμον διέλυσε, καὶ τὴν παρασκευὴν
 τοῦ πολέμου κατέλιπεν αὐτοῖς, διὰ πίστιν ἀρετῆς
 καὶ καλοκαγαθίας, ἣν ὁ ἄρχων ὑπὲρ ἀπάντων ἐνε-
 ποιῆσεν αὐτοῖς.

**PLVTARCHI
VITAE PARALLELAE**

AD

OPTIMORVM LIBRORVM

FIDEM EDIDIT

**GODOFREDVS HENRICVS
SCHAEFER.**

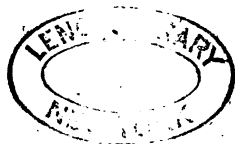
TOMVS II.

LIPSIAE

SVMTIBVS ET TYPIS CAROLI TAVCHNITZII.

1812.

35



PLUTARCHI
THEMISTOCLES,
CAMILIVS, PERICLES,
FABIIVS MAXIMIVS,
ALCIBIADES, CORIOLANIVS.

AD

OPTIMORVM LIBRORVM

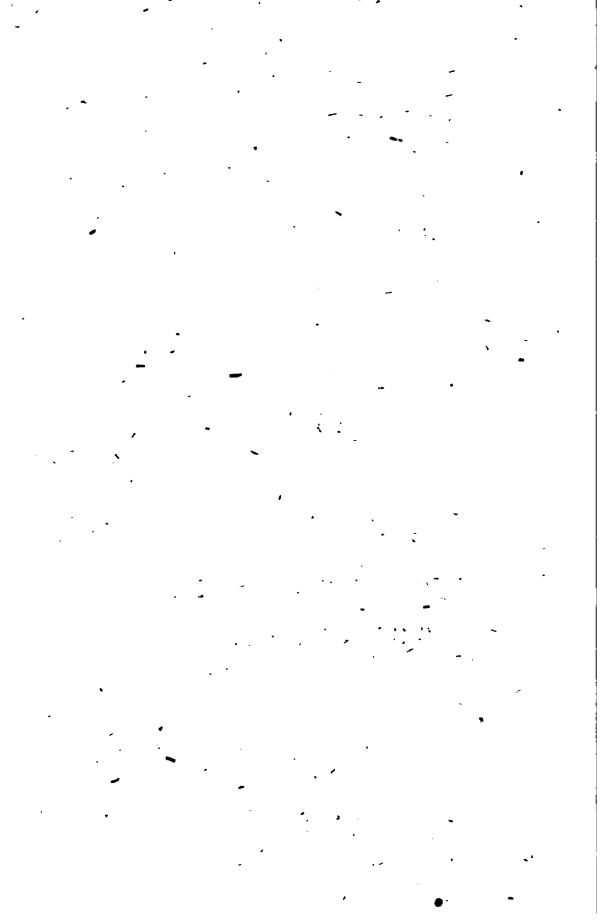
FIDEM EDIDIT

GODOFREDVS HENRICVS
SCHAEFFER.

LIPSIAE

SVMTIVS ET TYPIS CAROLI TAUCHNITZII.

1812.



Θ Ε Μ Ι Σ Τ Ο Κ Λ Η Σ .

Θεμιστοκλεῖ δὲ τὰ μὲν ἐκ γένους ἀμαυρότερα πρὸς δόξαν ὑπῆρχα· πατὴρ γάρ ἦν Νεοκλέους οὐ τῶν ἄγαν ἐπιφανῶν Ἀθηνησι, Φρεαρίου τὸν δῆμον ἐκ τῆς Λεοντίδος φυλῆς· νόθος δὲ πρὸς μητρός, ὡς λέγουσιν·

Ἄβροτονον θεήϊσα γυνὴ γένος· ἄλλὰ τεύεσθαι

τὸν μέγαν Ἕλλησιν φημι θεμιστοκλεία.

Φανίας μέγιστος τὴν μητέρα Θεμιστοκλείους, οὐ Θραῦταν, ἀλλὰ Καρίνην, οὐδ' Ἄβροτονον ὄνομα, ἀλλ' Εὐτέρπην ἀναγράφει. Νεάνθης δὲ καὶ πόλιν αὐτῆ τῆς Καρίας Ἀλικαρνασσὸν προστίθησι. Δι' ὃ καὶ τῶν νόθων εἰς Κυνόσαργες συντελοῦντων, (τοῦτο δ' ἔστιν ἔξω πυλῶν γυμνάσιον Ἡρακλείους, ἐπὶ κακείνος οὐκ ἦν γνήσιος ἐν θεοῖς, ἀλλ' ἐναίχето νοθεία διὰ τὴν μητέρα θνητὴν οὖσαν) ἔπειθε τινὰς ὁ Θεμιστοκλῆς τῶν εὖ γεγονότων νεανίσκων, καταβαίνοντας εἰς Κυνόσαργες ἀλείφεσθαι μετ' αὐτοῦ. Καὶ τούτου γενομένου, δοκεῖ πανούργως τὸν τῶν νόθων καὶ γνησίων διορισμὸν ἀτελεῖν. Ὅτι μέγιστος τοῦ Ἀνκομηδῶν

γένους μετεῖχε, δῆλόν ἐστι· τὸ γὰρ Φλυῆσι τελεστήριον, ὅπερ ἦν Λυκομηδῶν κοινόν, ἐμπρησθὲν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, αὐτὸς ἐπεσκεύασε καὶ γραφαῖς ἐκόσμησεν, ὡς Σιμωνίδης ἱστορήκεν.

II. Ἐτι δὲ παῖς ὢν, ὁμολογεῖται φορᾶς μεστὸς εἶναι, καὶ τῇ μὲν φύσει συνετός, τῇ προαιρέσει δὲ μεγαλοπράγμων καὶ πολιτικός. Ἐν γὰρ ταῖς ἀνάσει καὶ σχολαῖς ἀπὸ τῶν μαθημάτων γενόμενος, οὐκ ἔπαιζεν, οὐδ' ἐρῶσαθύμει, καθάπερ οἱ λοιποὶ παῖδες, ἀλλ' εὐρίσκειτο λόγους τινὰς μελετῶν καὶ συνταττόμενος πρὸς ἑαυτόν. Ἦσαν δ' οἱ λόγοι κατηγορία τινὸς ἢ συνηγορία τῶν παιδῶν. Ὅθεν εἰώθει λέγειν ὁ διδάσκαλος, ὡς οὐδὲν ἔση, παῖ, σὺ μικρὸν, ἀλλὰ μέγα πάντως ἀγαθόν, ἢ κακόν. Ἐπεὶ καὶ τῶν παιδείσεων ταῖς μὲν ἡθοποιούς, ἢ πρὸς ἡδονὴν τινα καὶ χάριν ἐλευθέριον σπουδαζόμενας, ὀκνηρῶς καὶ ἀπροθύμως ἐξέμάνθανε· τῶν δ' εἰς σύνεσιν ἢ πρᾶξιν λεγομένων δῆλος ἦν οὐχ ὑπεροφῶν παρ' ἡλικίαν, ὡς τῇ φύσει πιστεύων. Ὅθεν ὕστερον ἐν ταῖς ἐλευθέραις καὶ ἀστελαῖς λεγομέναις διατριβαῖς, ὑπὸ τῶν πεπαιδεῦσθαι δοκούντων χλευαζόμενος, ἠναγκάζετο φορτικώτερον ἀμύνεσθαι, λέγων, οὐκ ἀρμόσιασθαι, καὶ μεταχειρίσασθαι ψαλτήριον οὐκ ἐπίσταται, πόλιν δὲ, μικρὰν καὶ ἄδοξον παραλαβὼν, ἔνδοξον καὶ μεγάλην ἀπεργάσασθαι. Καίτοι Στησίμβροτος Ἀναξαγόρου τε διακοῦσαι τὸν Θεμιστοκλέα φησὶ, καὶ περὶ Μέλισσον σπουδάσαι τὸν φυσικόν, οὐκ εὐ τῶν χρόνων ἀπτόμενος· Περι-

κλειῖ γὰρ, ὅς πολὺ νεώτερος ἦν Θεμιστοκλῆους, Μίλισσος μὲν ἀντιστρατήγει πολιορκοῦντι Σαμίους, Ἀναξαγόρας δὲ συνδιέτριβε. Μᾶλλον οὖν ἄν τις προσέχοι τοῖς Μνησιφίλου τὸν Θεμιστοκλῆα τοῦ Φρεαρίου ζηλωτὴν γενέσθαι λέγουσιν, οὔτε ῥήτορος ὄντιος, οὔτε τῶν φυσικῶν κληθέντων φιλοσόφων, ἀλλὰ τὴν τότε καλουμένην σοφίαν, οὔσαν δὲ δεινότητα πολιτικὴν, καὶ δραστήριον σύνεσιν, ἐπιτηδεύμα πεπονημένον καὶ διασώζοντος ὡσπερ αἴρουν ἐκ διαδοχῆς ἀπὸ Σόλωνος ἦν οἱ μετὰ ταῦτα δικανικαῖς μίξαντες τέχναις, καὶ μεταγαγόντες ἀπὸ τῶν πράξεων τὴν ἄσκησιν ἐπὶ τοὺς λόγους, σοφισταὶ προσηγορεύθησαν. Τοῦτο μὲν οὖν ἤδη πολιτευόμενος ἐπλησίαζεν. Ἐν δὲ ταῖς πρώταις τῆς νεότητος ὑρμαῖς ἀνώμαλος ἦν καὶ ἀστοιχόμητος, ἅτε τῇ φύσει καθ' αὐτὴν χρώμενος ἄνευ λόγου καὶ παιδείας ἐπ' ἀμφοτέρα μεγάλας ποιουμένη μεταβολὰς τῶν ἐπιτηδευμάτων, καὶ πολλὰκις ἐξανισταμένη πρὸς τὸ χεῖρον, ὡς ὕστερον αὐτὸς ὁμολογεῖ, καὶ τοὺς τραχυτάτους πώλους ἀρίστους ἵππους γίνεσθαι φάσκων, διὰν, ἧς προσήκει, τίχῃσι παιδείας καὶ καταρτίσεως. Ἄ δὲ τούτων ἐξαργυρώσειν ἔνιοι διηγήματα πλάττοντες, ἀποκήρυξιν μὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, θάνατον δὲ τῆς μητρὸς ἐκούσιον, ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς ἀτιμίᾳ περιλύπου γυνομένης, δοκεῖ κατεψεῦσθαι· καὶ τούναντίον εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι τοῦ τὰ κοινὰ πράττειν ἀποτρέπων αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐπέδεικνυε πρὸς τῇ θαλάττῃ τὰς παλαιὰς τριήρεις ἐρῶμιμνας καὶ παρεωραμένας, ὡς

δὴ καὶ πρὸς τοὺς δημαγωγούς, ὅταν ἄχρηστοι γίνονται, τῶν πολλῶν ὁμοίως ἐχόντων.

III. Ταχὺ μέντοι καὶ νεανικῶς εἴκειν ἀψασθαι τοῦ Θεμιστοκλέους τὰ πολιτικὰ πράγματα, καὶ σφόδρα ἢ πρὸς δόξαν ἐρμὴ κρατῆσαι. Δι' ἦν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρωτεύειν ἐφιέμενος, ἰταμῶς ὑφίστατο τὰς πρὸς τοὺς δυναμένους ἐν τῇ πόλει καὶ πρωτεύοντας ἀπειχθείας, μάλιστα δ' Ἀριστείδην τὸν Λυσιμάχου, τὴν ἐναντίαν αἰ πορευόμενον αὐτῷ. Καίτοι δοκεῖ παντάπασιν ἢ πρὸς τοῦτον ἔχθρα μειρακιώδη λαβεῖν ἀρχήν. Ἠράσθησαν γὰρ ἀμφότεροι τοῦ καλοῦ Στησίλεω, Τηΐου τὸ γένος ὄντος, ὡς Ἀρίστων ὁ φιλόσοφος ἰστόρηκεν. Ἐκ δὲ τούτου διέτelson καὶ περὶ τὰ δημόσια στασιαζόντες. Οὐ μὴν ἀλλ' ἢ τῶν βίων καὶ ἢ τῶν τρόπων ἀνομοιότης εἴκειν αὐξῆσαι τὴν διαφορὰν. Πρῶτος γὰρ ὢν φύσει καὶ καλοκαγαθικός τὸν τρόπον ὁ Ἀριστείδης, καὶ πολιτευόμενος οὐ πρὸς χάριν, οὐδὲ πρὸς δόξαν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ βελτίστου μετ' ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης, ἠναγκάζετο τῷ Θεμιστόκλει, τὸν δῆμον ἐπὶ πολλὰ κινεῶντι, καὶ μεγάλας ἐπιφέροντι καινοτομίας, ἐναντιοῦσθαι πολλάκις, ἐνισταμένος αὐτοῦ πρὸς τὴν αὐξῆσιν. Λέγεται γὰρ οὕτω παράφορος πρὸς δόξαν εἶναι, καὶ πράξεων μεγάλων ὑπὸ φιλοτιμίας ἐρασιῆς, ὥστε, νέος ὢν ἔτι, τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης πρὸς τοὺς βαρβάρους γενομένης, καὶ τῆς Μιλτιάδου στρατηγίας διαβοηθείσης, σύντους δρᾶσθαι τὰ πολλὰ πρὸς ἑαυτῷ, καὶ τὰς νύκτας ἄ-

γρυπνεῖν, καὶ τοὺς πότους παραιτεῖσθαι τοὺς συνή-
θεις, καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας καὶ θαυμά-
ζοντας τὴν περὶ τὸν βίον μεταβολὴν, ὡς καθεύδειν
αὐτὸν οὐκ ἐφ' ἡ τῷ Μιλτιάδου τρόπαιον. Οἱ
μὲν γὰρ ἄλλοι πέρασ ᾤοντο τοῦ πολέμου τὴν ἐν
Μαραθῶνι τῶν βαρβάρων ἦτιαν εἶναι, Θεμιστο-
κλῆς δὲ ἀρχὴν μειζόνων ἀγώνων, ἐφ' οὓς ἑαυτὸν
ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἤλειπεν ἀεὶ, καὶ τὴν πόλιν
ἤσκει, πόρρωθεν ἤδη προσδοκῶν τὸ μέλλον.

IV. Καὶ πρῶτον μὲν τὴν Λαυριωτικὴν πρόσο-
δον ἀπὸ τῶν ἀργυρείων μετάλλων ἔθος ἐχόντων
Ἀθηναίων διανέμισθαι, μόνος εἰπεῖν ἐτόλμησε πα-
ρελθὼν εἰς τὸν δῆμον, ὡς χρὴ, τὴν διανομὴν εἰσάσαν-
τας, ἐκ τῶν χρημάτων τούτων κατασκευάσασθαι
τριήρεις ἐπὶ τὸν πρὸς Αἰγινήτας πόλεμον. Ἦκμα-
ζε γὰρ οὗτος ἐν τῇ Ἑλλάδι μάλιστα, καὶ κατεῖχον οἱ
Αἰγινῆται πλήθει νεῶν τὴν θάλασσαν. Ἦν καὶ ῥᾶον
Θεμιστοκλῆς συνέπεισεν, οὐ Δαρεῖον, οὐδὲ Πέρσας
(μακρὰν γὰρ ἦσαν οὗτοι, καὶ δέος οὐ πάνυ βέβαιον
ὡς ἀφιζόμενοι παρεῖχον) ἐπιστίων, ἀλλὰ τῇ πρὸς
Αἰγινήτας ὀργῇ καὶ φιλονεικίᾳ τῶν πδλιτῶν ἀπο-
χρησάμενος εὐκαιρῶς ἐπὶ τὴν παρασκευὴν. Ἐκατὸν
γὰρ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἐκείνων ἐποιήθησαν τριή-
ρεις, αἱ καὶ πρὸς Ξέρξην ἐναντιμάχθησαν. Ἐκ δὲ τού-
του κατὰ μικρὸν ὑπάγων καὶ καταβιβάζων τὴν πό-
λιν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὡς τὰ πεζὰ μὲν οὐδὲ τοῖς
δμόροις ἀξιόμαχους ὄντας, τῇ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν
ἀλκῇ καὶ τοὺς βαρβάρους ἀμύνασθαι καὶ τῆς Ἑλ-

λάδος ἄρχειν δυναμένους, ἀντι᾽ μονίμων ἀπλιτῶν, ὡς φησι Πλάτων, ναυβάτας καὶ θαλαττίους ἐποίησε· καὶ διαβολὴν καθ' αὐτοῦ παρέσχεν, ὡς ἄρα θεμιστοκλῆς τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα τῶν πολιτῶν παρελόμενος, εἰς ὑπηρεσίαν καὶ κόπην συνέστειλε τῶν Ἀθηναίων δῆμον. Ἐπραξε δὲ ταῦτα Μιλτιάδου κρατήσας ἀντιλέγοντος, ὡς ἱστορεῖ Σησιμβροτος. Εἰ μὲν δὴ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ καθαρόν τοῦ πολιτεύματος ἔβλαψεν, ἢ μὴ, ταῦτα πράξας, ἴστω φιλοσοφώτερον ἐπισκοπεῖν. Ὅτι δ' ἢ τότε σωτηρία τοῖς Ἕλλησιν ἐκ τῆς θαλάσσης ὑπῆρξε, καὶ τὴν Ἀθηναίων πόλιν αὐθις ἀνέστησαν αἱ τριήρεις ἐκεῖναι, τὰ τ' ἄλλα, καὶ Ξέρξης αὐτὸς ἐμαυτῆρσε. Τῆς γὰρ περικῆς δυνάμειος ἀθραύστου διαμενοῦσης, ἔφυγε μετὰ τὴν τῶν νεῶν ἦταν, ὡς οὐκ ὦν ἀξιόμαχος, καὶ Μαρδόνιον ἐμποδῶν εἶναι τοῖς Ἕλλησι τῆς διώξεως μᾶλλον, ἢ δουλωσόμενον αὐτούς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κατέλιπεν.

V. Ἐντονον δὲ γεγονέναι χρηματιστὴν οἱ μὲν φασὶ δι' ἐλευθεριότητα· καὶ γὰρ φιλοθύτην ὄντα καὶ λαμπρὸν ἐν ταῖς περὶ τοὺς ξένους δαπάναις, ἀφθόνον δεῖσθαι χορηγίας. Οἱ δὲ τούναντίον γλισχρότητα πολλὴν καὶ μικρολογίαν κατηγοροῦσιν, ὡς καὶ τὰ πεμπόμενα τῶν ἐδωδίων πωλοῦντος. Ἐπεὶ δὲ Φιλίδης ὁ ἵπποτροφὸς αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πῶλον οὐκ ἔδωκεν, ἠπέλιψε τὸν οἶκον αὐτοῦ ταχὺ πδῆσειν δούρειον ἵππον· αἰνιξάμενος ἐγκλήματα συγγενικά καὶ δίκας τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς οἰκείους τῶς

ταράξειν. Τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ πάντας ὑπερέβαλεν, ὥστ' ἔτι μὲν νέος ὢν καὶ ἀφανής, Ἐπικλῖα τὸν ἐξ Ἑρμιόνης, κισσαριστὴν, σπουδαζόμενον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐκλιπαρῆσαι μελετᾶν παρ' αὐτῷ, φιλοτιμούμενος πολλοὺς τῆν οἰκίαν ζητεῖν καὶ φοιτᾶν παρ' αὐτῷ. Βίς δὲ Ὀλυμπίαν ἔλθων, καὶ διαμιλλώμενος τῷ Κίμωνι περὶ δεῖπνα καὶ σκηναίς, καὶ τὴν ἄλλην λαμπρότητα καὶ παρασκευὴν, οὐκ ἤρρεσκε τοῖς Ἕλλησιν. Ἐκείνῳ μὲν γὰρ ὄντι νέῳ καὶ ἄπ' οἰκίας μεγάλης ᾗοντο δεῖν τὰ τοιαῦτα συγχωρεῖν· ὁ δὲ μήπω γνώριμος γεγονώς, ἀλλὰ καὶ δοκῶν ἐξ οὐχ ὑπαρχόντων παρ' ἀξίαν ἐπαίρεσθαι, προσωφλίσκωνεν ἀλαζονείαν. Ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγωδοῖς, μεγάλην ἤδη τότε σπουδὴν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀγῶνος ἔχοντας. Καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε, τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα· „Θεμιστοκλῆς Φρεάριος ἐχορήγει, Φρύνιχος ἐδίδασκει, Ἀδείμαντος ἤρχεν.“ Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς ἐνήρμοσσε, τοῦτο μὲν ἐκάστου τῶν πελιτῶν τοῦνομα λέγων ἀπὸ στόματος, τοῦτο δὲ κριτῆν ἀσφαλῆ περὶ τὰ συμβόλαια παρέχων ἑαυτόν· ὥστε πρὸς Σιμωνίδην τὸν Κεῖον εἰπεῖν, αἰτούμενόν τι τῶν οὐ μετρίων παρ' αὐτοῦ στρατηγοῦντος, ὡς οὐτ' ἐκεῖνος ἂν ἐγένετο ποιητῆς ἀγαθὸς ἄδων παρὰ μέλος, οὐτ' αὐτὸς ἀστειὸς ἄρχων παρὰ νόμον χαριζόμενος. Πάλιν δὲ ποτε τῶν Σιμωνίδην ἐπισκώπτων ἔλεγε νοῦν οὐκ ἔχιν, Κορινθίους μὲν λοιδοροῦντα μεγάλην οἰκοῦντας πόλιν, αὐτοῦ δὲ ποισύμενον εἰκόνας, οὐ-

τως ὄντος αἰσχροῦ τὴν ὄψιν. Δυζόμενος δὲ, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκων, τέλος κατεστιασίασε καὶ μετέστησεν ἐξοστρακισθέντα τὸν Ἀριστείδην.

VI. Ἦδη δὲ τοῦ Μήδου καταβαίνοντος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τῶν Ἀθηναίων βουλευομένων περὶ στρατηγοῦ, τοὺς μὲν ἄλλους ἐκόντας ἐκστῆναι τῆς στρατηγίας λέγουσιν, ἐκπεπληγμένους τὸν κίνδυνον. Ἐπικύδην δὲ τὸν Εὐφημίδου, δημαγωγὸν ὄντα δεινὸν μὲν εἰπεῖν, μαλακὸν δὲ τὴν ψυχὴν, καὶ χρημάτων ἥτιονα, τῆς ἀρχῆς ἐφίεσθαι, καὶ κρατήσῃν ἐπίδοξον εἶναι τῇ χειροτονίᾳ. Τὸν οὖν Θεμιστοκλέα, δεισάντα, μὴ τὰ πράγματα διαφθαρεῖν παντάπασι, τῆς ἡγεμονίας εἰς ἐκεῖνον ἐκπεσοῦσης, χρήμασι τὴν φιλοτιμίαν ἐξωνήσασθαι παρὰ τοῦ Ἐπικύδους. Ἐπαινέεται δ' αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ τὸν διγλωσσὸν ἔργον ἐν τοῖς πεμφθεῖσιν ὑπὸ βασιλέως ἐπὶ γῆς καὶ ὕδατος αἴτησιν. Ἐρμηνεῖα γάρ ὄντα συλλαβῶν διὰ ψηφίσματος ἀπέκτεινεν, ὅτι φωνὴν Ἑλληνίδα βαρβάροις προστάγμασιν ἐτόλμησε χρῆσθαι. Ἔτι δὲ καὶ τὸ περὶ Ἀρθμιον τὸν Ζελεῖτην. Θεμιστοκλέους γάρ εἰπόντος, καὶ τοῦτον εἰς τοὺς ἀτίμους, καὶ παῖδας αὐτοῦ καὶ γένος ἐνέγραψαν, ὅτι τὸν ἐκ Μήδων χρυσὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκόμισε. Μάλιστα δὲ πάντων, τὸ καταλύσαι τοὺς Ἑλληνικοὺς πολέμους, καὶ διαλλάξαι τὰς πόλεις ἀλλήλαις, πείσαντα τὰς ἔχθρας διὰ τὸν πόλεμον, ἀναβαλίσθαι πρὸς ὃ καὶ Χείλων τὸν Ἀρκάδα μάλιστα συναγαγίσασθαι λέγουσι.

VII. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν, εὐθύς μὲν ἐπ-
 εχείρει τοὺς πολίτας ἐμβριβάζειν εἰς τὰς τριήρεις, καὶ
 τὴν πᾶσιν ἔπεισεν ἐκλιπόντας, ὡς προσωτάτω τῆς
 Ἑλλάδος ἀπαντᾶν τῷ βαρβάρῳ κατὰ θάλασσαν. Ἐπι-
 σταμένων δὲ πολλῶν, ἐξήγαγε πολλὴν στρατιάν εἰς
 τὰ Τέμπη μετὰ Λακεδαιμονίων, ὡς ἀνιόθι προκιν-
 δυεύσων τῆς Θετταλίας, οὕτω τότε μηδίξειν δοκού-
 σης· ἐπεὶ δ' ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν ἄπρακτοι, καὶ
 Θετταλῶν βασιλεῖ προσγενομένων, ἐμήδιζε τὰ μέχρι
 Βοιωτίας, μᾶλλον ἤδη τῷ Θεμιστοκλεῖ προσεῖχον οἱ
 Ἀθηναῖοι περὶ τῆς θαλάσσης, καὶ πέμπεται μετὰ
 νεῶν ἐπ' Ἀρτεμίσιον τὰ στενὰ φυλάξων. Ἐνθα δὲ
 τῶν μὲν Ἑλλήνων Εὐρυβιάδην καὶ Λακεδαιμονίους
 ἠγείσθαι κλευτότων, τῶν δὲ Ἀθηναίων, ὅτι πλή-
 θει τῶν νεῶν σύμπαντας ὁμοῦ τι τοὺς ἄλλους ὑπερ-
 ἐβαλλόν, οὐκ ἀξιούτων ἑτέροις ἔπεσθαι, συνι-
 δὼν τὸν κίνδυνον ὁ Θεμιστοκλῆς, αὐτὸς τε τὴν ἀρ-
 χὴν Εὐρυβιάδῃ παρήκε, καὶ κατεπράυνε τοὺς Ἀθη-
 ναίους, ὑπισχνούμενος, ἂν ἄνδρες ἀγαθοὶ γένωνται
 πρὸς τὸν πόλεμον, ἐκόντας αὐτοῖς παρέξειν εἰς τὰ
 λοιπὰ πειθομένους τοὺς Ἕλληνας. Διόπερ δοκεῖ
 τῆς σωτηρίας αἰτιώτατος γενέσθαι τῇ Ἑλλάδι, καὶ
 μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους προαγαγεῖν εἰς δόξαν, ὡς
 ἀνδρεία μὲν τῶν πολεμίων, εὐγνώμοσύνῃ δὲ τῶν συμ-
 μάχων περιγενομένους. Ἐπι δὲ τοῖς Ἀφέταις τοῦ
 βαρβαρικοῦ στόλου προσμίξαντος, ἐκπλαγεῖς Εὐρυ-
 βιάδης τῶν κατὰ στόμα νεῶν τὸ πλῆθος, ἄλλας δὲ
 πυνθανόμενος διακοσίας ὑπὲρ Σκιάθου κύκλῳ περι-

πλεῖν, ἐβούλετο τὴν ταχίστην εἴσω τῆς Ἑλλάδος κομισθεῖς ἄψασθαι Πελοποννήσου, καὶ τὸν πλεόν στρατὸν ταῖς ναυσὶ προσπεριβαλεῖσθαι, παντάπασιν ἀπρόσμαχον ἡγούμενος τὴν κατὰ θάλατταν ἀλλήν βασιλῆως, διόσαντες οἱ Εὐβοεῖς, μὴ σφᾶς οἱ Ἕλληνας πρόωνται, κρύφα τῷ Θεμιστοκλεῖ διελέγοντο, Πελεύοντα μετὰ χρημάτων πολλῶν πέμπσαντες. Ἀλαβῶν ἐκεῖνος, ὡς Ἡρόδοτος ἱστορήκει, τοῖς περὶ τὸν Εὐρυβιάδην ἔδωκεν. Ἐναντιουμένου δὲ αὐτῷ μάλιστα τῶν πολιτῶν Ἀρχιτέλους, ὃς ἦν μὲν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς νεῶς τριήραρχος, οὐκ ἔχων δὲ χρήματα τοῖς καίτοις χρηγεῖν, ἔσπευδεν ἀποπλεῦσαι, παρώξυνεν ἔτι μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς πολίτας ἐπ' αὐτὸν, ὥστε τὸ δεῖπνον ἀρπάσαι συνδραμόντας. Τοῦ δ' Ἀρχιτέλους ἀθυμοῦντος ἐπὶ τούτῳ καὶ βαρέως φέροντος, εἰσέπεμψε Θεμιστοκλῆς πρὸς αὐτὸν ἐν κίστη δεῖπνον ἄρτων καὶ κρεῶν, ὑποθείς κάτω τάλαντον ἀργυρίου, καὶ κελεύσας αὐτὸν τε δεῖπνεῖν ἐν τῷ παρόντι, καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπιμεληθῆναι τῶν τριηριτῶν· εἰ δὲ μὴ, καταβοήσειν αὐτοῦ πρὸς τοὺς πολίτας, ὡς ἔχοντος ἀργύριον παρὰ τῶν πολεμίων. Ταῦτα μὲν οὖν Φανίας ὁ Δέσβιος εἴρηκεν.

VIII. Αἱ δὲ γενόμεναι τότε πρὸς ταῖς τῶν βαρβάρων ναῦς περὶ τὰ στεγὰ μάχαι κρίσιν μὲν εἰς τὰ δλα μεγάλην οὐκ ἐποίησαν, τῇ δὲ πείρα μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ὤνησαν, ὑπὸ τῶν ἔργων παρὰ τοὺς κινδύνους διδαχθέντας, ὡς οὔτε πλήθη νεῶν, οὔτε κόσμοι καὶ λαμπρότητες ἐπισήμων, οὔτε κραυγαῖ

κομπῶδεις, ἢ βάρβαροι· παιᾶνες, ἔχουσι τι δειγὸν ἀνδράσιν ἐπισταμένοις εἰς χεῖρας ἵναί, καὶ μάχεσθαι τολμῶσιν· ἀλλὰ δεῖ τῶν τοιούτων καταφρονοῦντας, ἐπ' αὐτὰ τὰ σώματα φέρεσθαι, καὶ πρὸς ἐκεῖνα διαγωνίζεσθαι συμπλακέντας. "Ὁ δὴ καὶ Πίνδαρος οὐ κακῶς ἔοικε συνιδῶν, ἐπὶ τῆς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ μάχης εἰπεῖν,

ὅτε καὶ οἱ Ἀθηναῖον ἰβάλοντο φαινήν κρηπίδ' ἑλευθερίας
 ἀρχὴ γὰρ ὄντως τοῦ νικᾶν τὸ θαρσύνειν. Ἔστι δὲ τῆς Εὐβοίας τὸ Ἀρτεμισίον ὑπὲρ τὴν Ἐστικίαν αἰγιαλὸς εἰς βορέαν ἀναπεπταμένος· ἀντιτείνει δὲ αὐτῷ μάλιστα τῆς ὑπὸ Φιλοκτῆτη χώρας γενομένης Ὀλιζῶν. Ἐχει δὲ ναὸν οὐ μέγαν Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Προσηφίας, καὶ δένδρα περὶ αὐτὸν πέφυκε, καὶ στηλαὶ κύκλῳ λίθου λευκοῦ πεπήγασιν· ὁ δὲ λίθος τῇ χειρὶ τριβόμενος, καὶ χροῶν καὶ ὄσμην προκίζουσαν ἀνάδιδωσιν. Ἐν μίξῃ δὲ τῶν στηλῶν ἐλεγεῖον ἦν τότε γεγραμμένον·

Παντοδαπῶν ἑνδρῶν γενεὰς Ἀσίης ἀπὸ χώρας

Παῖδες Ἀθηναίων τῆδ' ἐστὶ ἐν καλύγῃ

Ναυμαχίῃ θαμνάστας, ἐπεὶ στρατὸς ὤλετο Μήδων,

Σήματα ταῦτ' ἴδισαν παρθένῳ Ἀρτέμιδι.

Δείκνυται δὲ τῆς ἀκτῆς τόπος ἐν πολλῇ τῇ περίξθινι κόνειν τερρώδη καὶ μίλαιναν ἐκ βάθους ἀναδιδούς, ὥσπερ πυρίκαντον, ἐν ᾧ τὰ ναυόγια καὶ τοὺς νεκροὺς κᾶῦσαι δοκοῦσι.

IX. Τῶν μόντοι περὶ Θερμοπύλας εἰς τὸ Ἀρτεμισίον ἀπαγγελλθέντων, πνυθόμενοι Λεωνίδαο τε καὶ

σθαι, καὶ κρατεῖν Ξέρξην τῶν κατὰ γῆν παρόδων, εἰσω τῆς Ἑλλάδος ἀνεκομίζοντο, τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ πᾶσι τεταγμένων, καὶ δι' ἀρετὴν μέγα τοῖς πεπραγμένοις φρονοῦντων. Παραπλέων δὲ τὴν χώραν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἢ κατόρσεις ἀναγκαίας καὶ καταφυγᾶς ἑώρα τοῖς πολεμίοις, ἐνεχάρατε κατὰ τῶν λίθων ἐπιφανῆ γράμματα, τοὺς μὲν εὐρίσκων ἀπὸ τύχης, τοὺς δὲ αὐτὸς ἰστάς περὶ τὰ ναύλοχα καὶ τὰς ὑδρείας· ἐπισκῆπτων Ἴωσι διὰ γραμμάτων, εἰ μὲν οἶόν τε, μετατάξασθαι πρὸς αὐτοὺς, πατέρας ὄντας καὶ προκινδυνεύοντας ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἐλευθερίας, εἰ δὲ μὴ, κακοῦν τὸ βαρβαρικὸν ἐν ταῖς μάχαις καὶ συνταράττειν. Ταῦτα δ' ἤλπιζεν ἢ μεταστήσειν τοὺς Ἴωνας, ἢ ταραξείν, ὑπόπτους τοῖς βαρβάροις γενομένους. Ξέρξου δὲ διὰ τῆς Δωρίδος ἀνωθεν ἐμβalόντος εἰς τὴν Φωκίδα, καὶ τὰ τῶν Φωκίων ἄστη πυρπολοῦντος, οὐ προσήμυνον οἱ Ἕλληνες, καίπερ τῶν Ἀθηναίων δεομένων εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπαντῆσαι πρὸ τῆς Ἀττικῆς, ὥσπερ αὐτοὶ κατὰ Θάλασσαν ἐπ' Ἀρτεμίσιον ἐβοήθησαν. Μηδενὸς δ' ὑπακούοντος αὐτοῖς, ἀλλὰ τῆς Πελοποννήσου περιεχομένων, καὶ πᾶσαν ἐντὸς Ἰσθμοῦ τὴν δύναμιν ὠρηγμένων συναγειν, καὶ διατειχιζόντων τὸν Ἰσθμὸν εἰς Θάλατταν ἐκ Θαλίτης, ἅμα μὲν ὄργῃ τῆς προδοσίας ἔχε τοὺς Ἀθηναίους, ἅμα δὲ δυσθυμία καὶ κατήφεια μεμονωμένους. Μάχεσθαι μὲν γὰρ οὐ διενοοῦντο μυριάσι στρατοῦ τισαύταις· ὁ δ' ἦν μόνον ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι, τὴν πόλιν ἀφέντας, ἐμβῆ-

ναι ταῖς ναυσίν· ὅπερ οἱ πολλοὶ χαλεπῶς ἤκουον, ὡς μήτε νίκης διόμενοι, μήτε σωτηρίαν ἐπιστάμενοι, Θεῶν τε ἱερά και πατέρων ἤρια προἰεμένων. A

X. "Ἐνθα δὴ Θεμιστοκλῆς ἀπορῶν τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς προσάγεσθαι τὸ πλῆθος, ὡςπερ ἐν τραγωδίᾳ μηχανὴν ἄρας, σημεῖα δαιμόνια και χρησμούς ἐπῆγεν αὐτοῖς· σημεῖον μὲν λαμβάνων τὸ τοῦ δράκοντος, ὃς ἀφανῆς ἐκίναίς ταῖς ἡμέραις ἐκ τοῦ σηκοῦ δοκεῖ γενέσθαι· και τὰς καθ' ἡμέραν αὐτῶ προτιθέμενας ἀπαρχὰς εὐρίσκοντες ἀψαύστους οἱ ἱερεῖς, ἐξήγγελλον εἰς τοὺς πολλοὺς, Θεμιστοκλέους λόγον διδόντος, ὡς ἀπολέλοιπε τὴν πόλιν ἢ Θεὸς ὑφηγουμένη πρὸς τὴν θάλατταν αὐτοῖς. Τῷ δὲ χρησμῷ πάλιν ἐδημαγῶγει, λέγων μηδὲν ἄλλο δηλοῦσθαι ξύλινον τεῖχος, ἢ τὰς ναῦς· διὸ και τὴν Σαλαμίνα θείαν, οὐχι δειλὴν, οὐδὲ σχετιλίαν, καλεῖν τὸν Θεόν, ὡς εὐτυχήματος μεγάλου τοῖς Ἑλλησιν ἐπώνυμον ἰσομένην. Κρατήσας δὲ τῆ γνώμη, ψηφίσματα γράφει, τὴν μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Ἀθηναίων μεδεούσῃ, τοὺς δ' ἐν ἡλικίᾳ πάντας ἐμβαίνειν εἰς τὰς τριήρεις, παῖδας δὲ και γυναῖκας και ἀνδράποδα σώζειν ἕκαστον ὡς δυνατόν. Κυρωθέντος δὲ τοῦ ψηφίσματος, οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀθηναίων ὑπεξέθετο γονείας και γυναῖκας εἰς Τροίξῃνα, φιλοτίμως πάνυ τῶν Τροίξηνίων ὑποδεχομένων. Και γὰρ τρέφειν ἐψηφίσαντο δημοσίᾳ, δύο ὀβολοὺς ἕκαστῷ διδόντες, και τῆς ὀπίρας λαμβάνειν τοὺς παῖδας ἐξεῖναι πανταχόθεν, εἰ δ' ὑπὲρ

αὐτῶν διδασκάλους τελεῖν μισθοὺς. Τὸ δὲ ψήφισμα Νικαγόρας ἔγραψεν. Οὐκ ὄντων δὲ δημοσίων χρημάτων τοῖς Ἀθηναίοις, Ἀριστοτέλης μὲν φησὶ τὴν εἰς Ἀρείου πάγου βουλήν πορίσασαν ἕκαστῶ τῶν στρατιωμένων ὀκτὼ δραχμὰς, αἰτιωτάτην γενέσθαι τοῦ πληρωθῆναι τὰς τριήρεις· Κλειδῆμος δὲ καὶ τοῦτο Θεμιστοκλέους ποιεῖται στρατήγημα. Καταβαίνοντων γὰρ εἰς Πειραιᾶ τῶν Ἀθηναίων φησὶν ἀπολίσσθαι τὸ Γοργόνειον ἀπὸ τῆς Θεοῦ τοῦ ἀγύλατος. Τὸν οὖν Θεμιστοκλέα προσποιούμενον ζητεῖν, καὶ διερευνώμενον ἅπαντα, χρημάτων εὐρίσκειν πλῆθος ἐν ταῖς ἀποσκευαῖς ἀποκεκρυμμένων· ὧν εἰς μέσον κομισθέντων, εὐπορήσας τοὺς ἐμβαίοντας εἰς τὰς ναῦς ἐφοδίων. Ἐκπλεούσης δὲ τῆς πόλεως, τοῖς μὲν οἶκτον τὸ θάμα, τοῖς δὲ θαῦμα τῆς τόλμης παρῆχε, γονίας μὲν ἄλλη προπεμπόντων, αὐτῶν δ' ἀκάμπτων πρὸς οἰμωγὰς καὶ δάκρυα γυναικῶν, καὶ τέκνων περιβολῆς, διαπερώντων εἰς τὴν νῆσον. Κάτιοι πολλοὶ μὲν διὰ γῆρας ἀπολιμπανόμενοι τῶν πολιτῶν ἔλεον εἶχον· ἦν δὲ τις καὶ ἀπὸ τῶν ἡμέρων καὶ συντροφῶν ζώων ἐπικλῶσα γλυκυθύμια μετ' ὠρυγῆς καὶ πόθου συμπαραθεόντων ἐμβαίνουσι τοῖς ἑαυτῶν τροφεύσιν. Ἐν οἷς ἱστορεῖται κύων Ξανθίππου τοῦ Περικλέους πατρὸς, οὐκ ἀνασχόμενος τὴν ἀπ' αὐτοῦ μόνωσιν, ἐναλίσθαι τῇ θαλάττῃ, καὶ τῇ τριήρει παρανηγόμενος, ἐμπεσεῖν εἰς τὴν Σαλαμίνα, καὶ λειποθυμήσας ἀποθανεῖν εὐθύς· οὗ καὶ τὸ δεικνύμενον ἄχρι νῦν καὶ καλούμενον Κυνὸς σῆμα τάφον εἶναι λέγουσι.

XI. Ταῦτα δὴ μεγάλα τοῦ Θεμιστοκλέους· ὃς καὶ τοὺς πολλὰς αἰσθόμενος ποθοῦντας Ἀριστείδην, καὶ δεδιότας, μὴ δι' ἑγγὴν τῷ βαρβάρῳ προσθῆις ἑαυτὸν, ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, (ἔξωστράκιστο γὰρ πρὸ τοῦ πολέμου καταστασιασθεὶς ὑπὸ Θεμιστοκλέους) γράφει ψήφισμα, τοῖς ἐπὶ χρόνῳ μεθεστῶσιν ἐξεῖναι καταλθεῖναι πράττειν καὶ λέγειν τὰ βέλτιστα τῇ Ἑλλάδι μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν. Εὐρυβιάδου δὲ τὴν μὲν ἡγεμονίαν τῶν νεῶν ἔχοντας διὰ τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα, μαλακοῦ δὲ περὶ τὸν κίνδυνον ὄντος, αἴρειν δὲ βουλομένου καὶ πλείν ἐπὶ τὸν Ἰσθμὸν, ὅπου καὶ τὸ πεζὸν ἤθροιστο τῶν Πελοποννησίων, ὁ Θεμιστοκλῆς ἀντέλεγεν· ὅτι καὶ τὰ μνημονεύμενα λεχθῆναι φασί. Τοῦ γὰρ Εὐρυβιάδου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· Ὡ Θεμιστόκλειε, ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξανισταμένους ῥαπίζουσι· Ναι, εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀλλὰ τοὺς ἀπολειφθέντας οὐ στεφανοῦσιν. Ἐπαραμένον δὲ τῆν βακτηρίαν ὡς πατάξοντες, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφη· Πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ. Θαυμάσαντος δὲ τὴν πραότητα τοῦ Εὐρυβιάδου, καὶ λέγειν κελεύσαντος, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἀνῆγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν λόγον. Εἰπόντος δὲ τινος, ὡς ἀνὴρ ἄπολις οὐκ ὀρθῶς διδάσκει τοὺς ἔχοντας ἐγκαταλιπεῖν καὶ προσθῆαι τὰς πατρίδας, ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπιστρέψας τὸν λόγον· Ἡμεῖς τοι, εἶπεν, ὦ μοχθηρῆ, τὰς μὲν οἰκίας καὶ τὰ τεῖχη καταλελοίπαμεν, οὐκ ἀξιοῦντες ἀψύχων ἕνεκα δουλεύειν· πόλις δ' ἡμῶν ἴσθι μέγιστη τῶν Ἑλληνίδων, αἱ διακόσμαι τριήρεις,

αἱ νῦν ὑμῖν παρεστῆσαι βοηθοὶ σώζεσθαι δι' αὐτῶν βουλομένοις. Εἰ δ' ἄπιτε δεύτερον ἡμᾶς προδόντες, αὐτίκα πύσεται τὶς Ἑλλήνων Ἀθηναίους, καὶ πόλιν ἐλευθέραν, καὶ χώραν οὐ χείρονα κερτημένους ἦς ἀπέβαλον. Ταῦτα τοῦ Θεμιστοκλέους εἰπόντος, ἔγνοια καὶ δέος ἔσχε τὸν Εὐρυβιάδην τῶν Ἀθηναίων, μὴ σφᾶς ἀπολιπόντες οἴχωνται. Τοῦ δ' Ἐφειρίας πειρωμένου λέγειν τι πρὸς αὐτόν· Ἡ γὰρ, ἔφη, καὶ ὑμῖν περὶ πολέμου τίς ἐστι λόγος, οἱ καθάπερ αἱ τευθίδες, μάχαιραν μὲν ἔχετε, καρδίαν δὲ οὐκ ἔχετε;

XII. Λέγεται δ' ὑπὸ τινῶν, τὸν μὲν Θεμιστοκλέα περὶ τούτων ἀπὸ τοῦ καταστρώματος ἄνωθεν τῆς νεῶς διαλέγεσθαι, γλαῦκα δ' ὄφθῆναι διαπετομένην ἐπὶ τὰ δεξιὰ τῶν νεῶν, καὶ τοῖς καρχησίοις ἐπικαθίζουσαν· διὸ δὴ καὶ μάλιστα προσέθεντο τῇ γνώμῃ, καὶ παρεσκευάζοντο ναυμαχήσοντες. Ἄλλ' ἔπει τῶν πολέμιων ὁ στόλος, τῇ Ἀιτικῇ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος, τοὺς πέριξ ἀπέκρουεν αἰγιαλοὺς, αὐτὸς τε βασιλεὺς μετὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ καταβάς ἐπὶ τὴν θάλατταν ἄθρους ὤφθη, τῶν δυνάμεων ὁμοῦ γενομένων, ἐξερρύθησαν οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους λόγοι τῶν Ἑλλήνων, καὶ πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἴσθμόν, εἴ τις ἄλλο τι λέγοι χαλεπαίνοντες. Ἐδόκει δὲ τῆς νυκτὸς ἀποχωρεῖν, καὶ παρηγγέλλετο πλοῦς τοῖς κυβερνήταις. Ἐνθα δὴ βυρσίως φέρον ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ τῶν στενῶν προέμενοι βοή-

Θειαν οἱ Ἕλληνας διαλυθήσονται κατὰ πόλεις, ἔβου-
 λεύτο καὶ συντίθει τὴν περὶ τὸν Σίκινον πραγμα-
 τείαν. Ἦν δὲ τῷ γόνει Πέρσης ὁ Σίκινος αἰχμά-
 λωτος, εὖνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ, καὶ τῶν τέκνων
 αὐτοῦ παιδαγωγός. Ὅν ἐκπέμπει πρὸς τὸν Πέρσην
 κρύφα, κελεύσας λέγειν, ὅτι Θεμιστοκλῆς, ὁ τῶν
 Ἀθηναίων στρατηγός, αἰρούμενος τὰ βασιλείως, ἐξ-
 αγγέλλει πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκον-
 τας, καὶ διακελεύεται ἢ μὴ παρεῖναι φυγεῖν αὐτοῖς,
 ἀλλ' ἐν ᾧ ταράσσονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες, ἐπι-
 θέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν.
 Ταῦτα δ' ὁ Πέρσης ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξά-
 μενος, ἤσθη, καὶ τέλος εὐθύς ἐξέφερε πρὸς τοὺς
 ἡγεμόνας τῶν νηῶν, τὰς μὲν ἄλλας πληροῦν καθ'
 ἡσυχίαν, διακοσίαις δ' ἀναχθέντας ἤδη περιβαλέ-
 σθαι τὸν πόρον ἐν κύκλῳ πάντα, καὶ διαζῶσαι τὰς
 νήσους, ὅπως ἐκφυγῇ μηδεὶς τῶν πολεμίων. Τού-
 των δὲ πραττομένων, Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου πρῶ-
 τος αἰσθόμενος ἤκεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Θεμιστο-
 κλείους, οὐκ ὢν φίλος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνον ἐξο-
 στρακισμένος, ὥσπερ εἴρηται· προελθόντι δὲ τῷ
 Θεμιστοκλεῖ φράζει τὴν κύκλωσιν. Ὁ δὲ, τὴν τ'
 ἄλλην καλοκαγαθίαν τοῦ ἀνδρός εἰδὼς, καὶ τῆς τό-
 τε παρουσίας ἀγάμενος, φράζει τὰ περὶ τὸν Σί-
 κινον αὐτῷ, καὶ παρεκάλει τῶν Ἑλλήνων συνεπιλαμ-
 βάνεσθαι καὶ συμπροθυμεῖσθαι, πίστιν ἔχοντα
 μᾶλλον, ὅπως ἐν τοῖς στενοῖς ναυμαχίῃσιν. Ὁ
 μὲν οὖν Ἀριστείδης, ἐπαινίσας τὸν Θεμιστοκλέα, τοὺς

ἄλλους ἐπήει στρατηγοὺς καὶ τριηράρχους ἐπὶ τὴν μάχην παροξύνων. Ἔτι δ' ὁμοῦς ἀπιστούντων, ἐφάρη Τηνία τριήρης αὐτόμολος, ἧς ἐναυάρχει Παναίτιος, ἀπαγγέλλουσα κύκλωσιν· ὥστε καὶ θυμῷ τοὺς Ἕλληνας κινήσαι μετ' ἀνάγκης πρὸς τὸν κίνδυνον.

XIII. Ἄμα δ' ἡμέρα Ξέρξης μὲν ἄνω καθῆστο τὸν στόλον ἐποπτεύων καὶ τὴν παράταξιν, ὡς μὲν Φανόδημος φησιν, ὑπὲρ τὸ Ἡράκλειον, ἧ βραχεῖ πόρῳ διείργεται τῆς Ἀττικῆς ἢ νῆσος· ὡς δ' Ἀκιστόδωρος, ἐν μεθορίῳ τῆς Μεγαρίδος, ὑπὲρ τῶν καλουμένων Κεράτων, χρυσοῦν δίφρον θέμενος, καὶ γραμματεῖς πολλοὺς παραστησάμενος, ὧν ἔργον ἦν ἀπογράφεσθαι κατὰ τὴν μάχην τὰ πραττόμενα. Θεμιστοκλεῖ δὲ παρὰ τὴν ναυαρχίδα τριήρη σφραγισσόμενον τρεῖς προσήχθησαν αἰχμάλωτοι, κάλλιστοι μὲν ἰδίσθαι τὴν ὄψιν, ἐσθῆσι δὲ καὶ χρυσῷ κεκοσμημένοι διαπρεπῶς. Ἐλέγοντο δὲ Σανδάκης παῖδες εἶναι, τῆς βασιλέως ἀδελφῆς, καὶ Ἀρταῦκτου. Τούτους ἰδὼν Εὐφραντίδης ὁ μάντις, ὡς ἅμα μὲν ἀνέλαμψιν ἐκ τῶν ἱερῶν μέγα καὶ περιφανὲς πῦρ, ἅμα δὲ πταρμὸς ἐκ τῶν δεξιῶν ἐσήμηνε, τὸν Θεμιστοκλέα δεξιωσάμενος, ἐκέλευσε τῶν νεανίσκων κατάρξασθαι, καὶ καθιερωῶσαι πάντας ὀμηστῇ Διονύσῳ προσευξάμενον· οὕτω γὰρ ἅμα σωτηρίαν τε καὶ νίκην ἔσεσθαι τοῖς Ἕλλησιν. Ἐκπλαγέντος δὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς μέγα τὸ μάντευμα καὶ δεινόν, εἶδον εἰώθειν ἐν μεγάλοις ἀγῶσι καὶ πρῶγμασι χαλε-

ποις, μάλλον ἐκ τῶν παραλόγων, ἢ τῶν εὐλόγων, τὴν σωτηρίαν ἐλπίζοντες οἱ πολλοί, τὸν θεὸν ἅμα κοινῇ κατεκαλοῦντο φωνῇ, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῷ βωμῷ προσαγαγόντες, ἠνάγκασαν, ὥς ὁ μάντις ἐκέλευσε, τὴν θυσίαν συντελεσθῆναι. Ταῦτα μὲν οὖν ἀνὴρ φιλόσοφος καὶ γραμμάτων οὐκ ἄπυρος ἱστορικῶν Φανίας ὁ Λέσβιος εἶρηκε.

XIV. Περὶ δὲ τοῦ πλήθους τῶν βαρβαρικῶν νεῶν Διοχύλος ὁ ποιητής, ὡς ἂν εἰδῶς, διαβιβαιοῦμενος ἐν τραγωδίᾳ Πέρσαις λέγει ταῦτα·

Ἐίρη δὲ (καὶ γὰρ εἶδα) χιλιάς μιν ἦν

Νεῶν τὸ πλήθος· αἱ δ' ὑπέρκομοι τάχει

Ἐκατὸν δὲ ἦσαν ἑκάτ'· ὧδ' ἔχει λόγος.

Τῶν δ' Ἀττικῶν, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα τὸ πλήθος οὐσῶν, ἑκάστη τοὺς ἀπὸ τοῦ καταστρώματος μαχομένους ὀκτωκαίδεκα εἶχεν· ὧν τοξόται τέσσαρες ἦσαν, οἱ λοιποὶ δ' ὀπλίται. Δοκί δ' οὐχ ἦτιον εὐ τὸν καιρὸν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἢ τὸν τόπον, συνιδῶν καὶ φυλάξας, μὴ πρότερον ἀντιπρώτους καταστήσαι ταῖς βαρβαρικαῖς τὰς τριήρεις, ἢ τὴν εἰωθυῖαν ὄραν παραγενέσθαι, τὸ πνεῦμα λαμπρὸν ἐκ πελάγους αἰεὶ καὶ κῦμα διὰ τῶν στενῶν κατάγουσαν· ὁ τὰς μὲν Ἑλληνικὰς οὐκ ἔβλαπτε ναῦς, ἀλιτενεῖς οὐσας καὶ ταπεινοτέρας, τὰς δὲ βαρβαρικὰς, ταῖς τε πρύμναις ἀνιστώσας, καὶ τοῖς καταστρώμασιν ὑψορόφους καὶ βυρείας ἐπιφερομένας ἔσφαλλε προσπίπτον, καὶ παρεδίδου πλαγίας τοῖς Ἑλλησιν ὀξέως προσφερομένοις, καὶ τῷ Θεμιστοκλεῖ προσέχουσιν,

ὡς δρῶντι μάλιστα τὸ συμφέρον· καὶ ὅτι κατ' ἐκεί-
νον ὁ Ξέρξου ναύαρχος Ἀριαμένης, ναῦν ἔχων με-
γάλην, ὡσπερ ἀπὸ τείχους ἐτόξευε καὶ ἠκόντιζεν,
ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν, καὶ τῶν βασιλείως ἀδελφῶν πολὺ
κράτιστός τε καὶ δικαίότατος. Τοῦτον μὲν οὖν
Ἀμεινίας ὁ Δικελεύς, καὶ Σωσικλῆς ὁ Πεδιεύς, ὁμοῦ
πλέοντες, ὡς αἱ νῆες ἀντίπρωροι προσπεσοῦσαι καὶ
συνερείασαι τοῖς χαλκώμασιν ἐνεσχέθησαν, ἐπι-
βαίνοντα τῆς αὐτῶν τριήρους, ὑποστάντες καὶ τοῖς
δόρασι τύπτοντες, εἰς τὴν θάλασσαν ἐνέβαλον· καὶ
τὸ σῶμα μετ' ἄλλων φερόμενον ναυαγίων Ἀρτεμισίᾳ
γνωρίσασα πρὸς Ξέρξην ἀνήνεγκεν.

XV. Ἐν δὲ τούτῳ τοῦ ἀγῶνος ὄντος, φῶς μὲν
ἐκλίμπαι μέγα λέγουσιν Ἐλευσινόθεν, ἦχον δὲ καὶ
φωνὴν τὸ Θριάσιον κατέχειν πεδῖον ἕχρι τῆς θα-
λάττης, ὡς ἀνθρώπων ὁμοῦ πολλῶν τὸν μυστικὸν
ἐξαγόντων Ἴακχον. Ἐκ δὲ τοῦ πλήθους τῶν
φθεγγομένων, κατὰ μικρὸν ἀπὸ γῆς ἀναφερόμενον
νέφος ἔδοξεν αὐθις ὑπονοστεῖν καὶ κατασκήπτειν εἰς
τὰς τριήρεις. Ἐτεροὶ δὲ φάσματα καὶ εἶδωλα κα-
θορᾶν ἔδοξαν ἐνόπλιον ἀνδρῶν, ἀπ' Αἰγίνης τὰς
χεῖρας ἀνεχόντων πρὸ τῶν Ἑλληνικῶν τριηρῶν· οὓς
εἰκαζον Δαικίδας εἶναι, παρακεκλήμινους εὐχαῖς
πρὸ τῆς μάχης ἐπὶ τὴν βοήθειαν. Πρῶτος μὲν οὖν
λαμβάνει ναῦν Λυκομήδης, ἀνὴρ Ἀθηναῖος, τριη-
ραρχῶν, ἧς τὰ παράσημα περικόψας ἀνέθηκεν Ἀπόλ-
λωνι θαφνηφόρος. Οἱ δ' ἄλλοι τοῖς βαρβύροις ἐξ-
ισούμενοι τὸ πλήθος, ἐν στενωπῷ κατὰ μέρος προσφε-

ρομένους, και περιπίπτοντας ἀλλήλοις, ἐτρέψαντο μέχρι δειλῆς ἀντισχόντας, ὡς εἶρηκε Σιμωνίδης, τὴν καλὴν ἐκείνην και περιβόητον ἀράμενοι νίκην, ἧς οὐθ' Ἑλλησιν, οὔτε βαρβάροις ἐνάλλον ἔργον εἰργασται λαμπρότερον; ἀνδρεία μὲν και προθυμία κοινῇ τῶν ναυμαχησάντων, γνώμη δὲ και δεινότητι Θεμιστοκλείους.

XVI. Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν, Ζέρξης μὲν ἐτι θυμομαχῶν πρὸς τὴν ἀπότευξιν ἐπεχείρει διὰ χωμάτων ἐπάγειν τὸ πεζὸν εἰς Βαλαμίνα τοῖς Ἑλλησιν, ἐμφράξας τὸν διὰ μέσου πόρον. Θεμιστοκλῆς δ' ἀποπειρώμενος Ἀριστείδου λόγῳ, γνώμην ἐποιεῖτο λύειν τὸ ζεῦγμα ταῖς ναυσὶν ἐπιπλεύσαντας εἰς Ἑλλήσποντον. Ὅπως, ἔφη, τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ λάβωμεν. Δυσχεραίνοντος δὲ τοῦ Ἀριστείδου, και λέγοντος, ὅτι Ἴνῳ μὲν τρυφῶντι τῷ βαρβάρῳ πεπολεμήκαμεν, ἀν δὲ κατακλείσωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, και καταστήσωμεν εἰς ἀνάγκην ὑπὸ θεοῦ ἀνδρα τηλικούτων δυνάμεων κύριον, οὐκέτι καθήμενος ὑπὸ σκιάδι χρυσῇ θεάσεται τὴν μάχην ἐφ' ἡσυχίας, ἀλλὰ πάντα τολμῶν, και πᾶσιν αὐτὸς παρῶν διὰ τὸν κίνδυνον, ἐπανορθώσεται τὰ παρειμένα, και βουλευσεται βέλτιον ὑπὲρ τῶν ὄλων. Οὐ τὴν οὖσαν οὖν, ἔφη, δεῖ γέφυραν, ὡ Θεμιστοκλείς, ἡμᾶς ἀναιρεῖν, ἀλλ' ἐτέραν; εἶπερ οἶδόν τε, προσκατασκευάσαντας, ἐκβαλεῖν διὰ τῆς τῶν ἄνθρωπον ἐκ τῆς Εὐρώπης. Οὐκοῦν, εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰ δοκεῖ ταῦτα συμπέρειν, ὦρε σκοπεῖν και

μηχανᾶσθαι πάντας ἡμᾶς, ὅπως ἀπαλλαγῆσεται τὴν ταχίστην ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔδοξε, πέμπει τινὰ τῶν βασιλικῶν εὐνούχων ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνευρών, Ἀρνάκην ὄνομα, φράζειν βασιλεῖ κελεύσας, ὅτι τοῖς μὲν Ἑλλησι δέδοκται, τῷ ναυτικῷ κεκρατηκότις, ἀναπλεῖν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐπὶ τὸ ζεύγμα, καὶ λύειν τὴν γέφυραν. Θεμιστοκλῆς δὲ κηδόμενος βασιλέως, παραινεῖ σπεύδειν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ θάλασσαν, καὶ πηραιοῦσθαι, μέχρις αὐτὸς ἐμποιεῖ τινὰ διατριβὰς τοῖς συμμάχοις καὶ μελλήσεις πρὸς τὴν δίωξιν. Ταῦθ' ὁ βάρβαρος ἀκούσας, καὶ γενόμενος περίφοβος, διὰ τάχους ἐποιεῖτο τὴν ἀναχώρησιν. Καὶ πείραν ἢ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου φρόνησις ἐν Μαρδονίᾳ παρέσχεν, εἶγε πολλοστημορίῳ τῆς Ξέρξου δυνάμει διαγωνισάμενοι Πλαταιᾶσιν, εἰς τὸν περὶ τῶν ὄλων κίνδυνον κατέστησαν.

XVII. Πόλεων μὲν οὖν τὴν Αἰγινητῶν ἀριστεύσαι φησὶν Ἡρόδοτος, Θεμιστοκλεῖ δὲ, καίπερ ἄκοιτις ὑπὸ φθόνου, τὸ πρωτεῖον ἀπέδωκεν ἑπαυτες. Ἐπεὶ γὰρ ἀναχωρήσαντες εἰς τὸν Ἴσθμόν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὴν ψῆφον ἔφερον οἱ στρατηγοὶ, πρῶτον μὲν ἕκαστος ἑαυτὸν ἀπέφαινεν ἀρετῇ, δευτέρου δὲ μεθ' ἑαυτὸν Θεμιστοκλέα. Λακεδαιμόνιοι δ' εἰς τὴν Σπάρτην αὐτὸν καταγαγόντες, Εὐρυβιάδῃ μὲν ἀνδρείας, ἐκείτῳ δὲ σοφίας ἀριστεῖον ἔδωσαν, Θαλλοῦ στέφανον, καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἀρμάτων τὸ πρωτεῖον ἔδωκάν τε, καὶ τριακοσίους τῶν γένων

πομπῶν ἄχρι τῶν ὄρων συνεξήτεμψαν. Λέγεται δ', Ὀλυμπίων τῶν ἐφεξῆς ἀγομένων, καὶ παρελθόντος εἰς τὸ στάδιον τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀμελήσαντας τῶν ἀγωνιστῶν τοὺς παρόντας, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκεῖνον θεᾶσθαι, καὶ τοῖς ξένοις ἐπιδεικνύειν ἅμα θαυμάζοντας καὶ κροτοῦντας· ὥστε καὶ αὐτὸν ἠσθέντα πρὸς τοὺς φίλους ὁμολογῆσαι τὸν καρπὸν ἀπέχειν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος αὐτῷ πονηθέντων.

XVIII. Καὶ γὰρ ἦν τῇ φύσει φιλοτιμότετος, εἰ δεῖ τεκμαίρεσθαι διὰ τῶν ὑπομνημονευομένων. Αἰρεθεῖς τε γὰρ ναύαρχος ὑπὲρ τῆς πόλεως, οὐδὲν οὔτε τῶν ἰδίων, οὔτε τῶν κοινῶν, κατὰ μέρος ἐχρημάτιζεν, ἀλλὰ πᾶν ἀνεβάλλετο τὸ προσπίπτων εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐκπλεῖν ἔμελλεν, ἵν' ὁμοῦ πολλὰ πρῶτων πράγματα, καὶ παντοδαποῖς ἀνθρώποις ὁμιλῶν, μέγας εἶναι δοκῇ, καὶ πλεστον δύνασθαι. Τῶν τε νεκρῶν τοὺς ἐκπισόντας ἐπισκοπῶν παρὰ τὴν θάλασσαν, ὡς εἶδε περιειμένα ψέλλια χρυσᾶ καὶ στρεπτοὺς, αὐτὸς μὲν παρῆλθε, τῷ δ' ἐπομένῳ φίλῳ δείξας, εἶπεν· Ἄγελοῦσαντι· σὺ γὰρ οὐκ εἶ Θεμιστοκλῆς. Πρὸς δέ τινα τῶν καλῶν γεγενησάντων, Ἀντιφάτης, ὑπερηφάνως αὐτῷ κηρημένον πρότερον, ὕστερον δὲ θεραπεύοντα διὰ τὴν δόξαν· Ἴε μειράκιον, εἶπεν, ὄψθ' μὲν, ἀμφοτέρω δ' ἅμα νοῦν ἐσχέκαμεν. Ἔλεγε δὲ, τοὺς Ἀθηναίους οὐ τιμᾶν αὐτὸν, οὐδὲ θαυμάζειν, ἀλλ' ὥσπερ πλατάνῳ χειμαζομένους μὲν ὑποτρέχειν καὶ ἀνδυνεύοντας, εὐδίας δὲ περὶ αὐτοὺς γενομένης,

εἰλλειν καὶ κολοῦειν. Τοῦ δὲ Σεριφίου πρὸς αὐτῶν εἰπόντος, ὡς οὐ δι' αὐτὸν ἔοχθε δόξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν· Ἀληθεύων λέγεις, εἶπεν, ἀλλ' οὔτ' ἂν ἔγω, Σεριφίος ὢν, ἐγενόμην ἔνδοξος, οὔτε σὺ, Ἀθηναῖος. Ἐτέρου δὲ τινος τῶν στρατηγῶν, ὡς ἔδοξέ τι χρήσιμον διαπεπραχθαι τῇ πόλει, θρασυνομένου πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, καὶ τὰς ἑαυτοῦ ταῖς ἐκείνου πράξεσιν ἀντιπαραβύλλοντος, ἔφη τῇ ἑορτῇ τὴν ὑστέραν ἐρίσαι, λέγουσαν, ὡς ἐκείνη μὲν ἀσχολιῶν τε μεστή καὶ κοπώδης ἐστίν, ἐν αὐτῇ δὲ πάντες ἀπολαύουσι τῶν παρεσκευασμένων σχολάζοντες· τὴν δ' ἑορτὴν πρὸς ταῦτ' εἶπεῖν· Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ' ἐμοῦ μὴ γενομένης, σὺ οὐκ ἂν ἦσθα· κἀμοῦ τοίνυν, ἔφη, τάτε μὴ γενομένου, ποῦ ἂν ἦτε νῦν ὑμεῖς; Τὸν δ' υἱὸν ἐντροφῶντα τῇ μητρὶ, καὶ δι' ἐκείνην αὐτῷ, σκώπτων ἔλεγε πλείστον τῶν Ἑλλήνων δύνασθαι· τοῖς μὲν γὰρ Ἑλλήσιν ἐπιτάττων Ἀθηναίους, Ἀθηναίους δ' αὐτὸν, αὐτῷ δὲ τὴν ἐκείνου μητέρα, τῇ μητρὶ δ' ἐκείνον. Ἴδιος δὲ τις ἐν πᾶσι βουλόμενος εἶναι, χωρίον μὲν πιπράσκων, ἐκέλευε κηρύττειν, ὅτι καὶ γείτονα χρηστὸν ἔχει. Τῶν δὲ μνημιῶν αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, τὸν ἐπιεικῆ τοῦ πλουσίου προκρίνας, ἔφη ζητεῖν ἄνδρα χρημάτων δεόμενον μᾶλλον, ἢ χρήματα ἀνδρός. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀποφθέγμασι τοιοῦτός τις ἦν.

ΧΙΔ. Γεγόμενος δ' ἀπὸ τῶν πράξεων ἐκείνων, εὐθύς ἐπεχειρεῖ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν καὶ ταχίζειν, ὡς μὲν ἱστορεῖ Θεόπομπος, χρήμασι πείσας

μὴ ἐπαυτωθῆναι τοὺς Ἐφόρους· ὡς δ' οἱ πλείστοι, παρακρούσάμενος. Ἦκε μὲν γὰρ εἰς Σπάρτην, ὄνομα πρεσβείας ἐπιγραφάμενος. Ἐγκαλοῦντων δὲ τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτι τειχίζουσι τὸ ἄστυ, καὶ Πολιάρχου κατηγόρουτος, ἐπίτηδες ἐξ Αἰγίνης ἀποσταλάντος, ἤρνετο, καὶ πέμπειν ἐκέλευεν εἰς Ἀθήνας τοὺς κατοπομένους· ἅμα μὲν ἐμβάλλον τῷ τειχισμῷ πρόνοιον ἐκ τῆς διατριβῆς, ἅμα δὲ βουλόμενος ἀνθ' αὐτοῦ τοὺς πεμπομένους ὑπάρχειν τοῖς Ἀθηναίοις. Ὁ καὶ συνέβη· γρόντες γὰρ οἱ Λακωνδαίμονιοι τὸ ἀληθές, οὐκ ἠδίκησαν αὐτόν, ἀλλ', ἀδήλως χαλεπαίνοντες, ἀπέπεμψαν. Ἐκ δὲ τοῦτου τὸν Πειραιᾶ κατεσκευάσθη, τὴν τῶν λιμένων εὐφυΐαν κατανοήσας, καὶ τὴν πόλιν ὅλην ἀρμοστικῶς πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ τρόπον τινα τοῖς παλαιοῖς βασιλεῦσι τῶν Ἀθηναίων ἀντιπολιτευόμενος. Ἐκείνοι μὲν γὰρ, ὡς λέγεται, πραγματευόμενοι τοὺς πολίτας ἀποσπᾶσαι τῆς θαλάσσης, καὶ συνειθίσαι ζῆν μὴ πλείοντα, ἀλλὰ τῆς χώραν φυτεύοντας, τὴν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς δεῖδουσαν λόγον, ὡς, ἐρίσαντος περὶ τῆς χώρας τοῦ Ποσειδῶνος, δεῖξασα τὴν μορῆν τοῖς δικασταῖς, ἐνίκησε. Θεμιστοκλῆς δ' οὐχ, ὡς Ἀριστοφάνης δ' κωμικὸς λέγει, τῇ πάλαι τὸν Πειραιᾶ προσέμαξεν, ἀλλὰ τὴν πόλιν ἐξῆψε τοῦ Πειραιᾶς, καὶ τὴν γῆν τῆς θαλάττης· ὃ καὶ τὸν δῆμον ἠὔξησε κατὰ τῶν ἀφίστων, καὶ θράσους ἐπέπλησεν, εἰς γαύτας καὶ κλειυστάς καὶ κυβερνήτας τῆς δυνάμεως ἀφικομένης. Διὸ καὶ τὸ βῆμα τὸ ἐν Πενυκί, πε-

ποιημένον ὡστ' ἀποβλέπειν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὕστερον οἱ τριάκοντα πρὸς τὴν χώραν ἀπέστρεψαν, οἰόμενοι, τὴν μὲν κατὰ θάλατταν ἀρχὴν γενεῶν εἶναι δημοκρατίας, ὀλιγαρχία δ' ἦτορον δυσχεραίνειν τοὺς γεωργοῦντας.

XX. Θεμιστοκλῆς δὲ καὶ μείζον τι περὶ τῆς ναυτικῆς διανοήθη δυνάμειος. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Ἑλλήνων στόλος, ἀπηλλαγμένου Ξέρξου, κατήρην εἰς Παγασὰς, καὶ διεχείμαζε, δημηγορῶν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις ἔφη τιὰ πρᾶξιν ἔχειν ὠφέλιμον μὲν αὐτοῖς καὶ σωτήριον, ἀπόρρητον δὲ πρὸς τοὺς πολλοὺς. Τῶν δ' Ἀθηναίων Ἀριστείδη μόνῳ φράσαι κλυόντων, κὰν ἐκείνος δοκιμάσῃ, περαίνειν, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἔφραζε τῷ Ἀριστείδῃ, τὸ νεώριον ἐμπρῆσαι διανοεῖσθαι τῶν Ἑλλήνων· ὁ δ' εἰς τὸν δῆμον παρελθὼν, ἔφη, τῆς πράξεως, ἦν διανοεῖται πράττειν ὁ Θεμιστοκλῆς, μηθεμίαν εἶναι μήτε λυσitteλεστέραν, μήτε ἀδικοπέραν. Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι διὰ ταῦτα παύσασθαι τῷ Θεμιστοκλεῖ προσέταξαν. Ἐν δὲ τοῖς Ἀμφικτυονικοῖς συνεδρίοις, τῶν Λακεδαιμονίων εἰσηγουμένων, ὅπως ἀπέργωνται τῆς Ἀμφικτυονίας αἱ μὴ συμμαχήσασαι κατὰ τοῦ Μήδου πόλεις, φσβηθεῖς, μὴ Θετταλοὺς καὶ Ἀργεῖους, ἔτι δὲ Θηβαίους, ἐκβαλόντες τοῦ συνεδρίου, παντελῶς ἐπικρατήσωσι τῶν ψήφων, καὶ γένηται τὸ δοκοῦν ἐκείνοις, συνεῖπε ταῖς πόλεσι, καὶ μειέθηκε τὰς γνώμας τῶν Πυλαγόρων· διδάξας, ὡς τριάκοντα καὶ μία μόναι πόλεις εἶαίν αἱ μετασχοῦσαι τοῦ

πολέμου, καὶ τούτων αἱ πλείους παντάπασι μικραί. Δεινὸν οὖν, εἰ, τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐκπόνοδου γενομένης, ἐπὶ ταῖς μεγίσταις δυσὶν ἢ τρισὶ πόλεσιν ἔσται τὸ συνέδριον. Ἐκ τούτου μὲν οὖν μάλιστα τοῖς Λακεδαιμονίοις προσέχρονσε· διὸ καὶ τὸν Κίμωνα προῆγον ταῖς τιμαῖς, ἀντίπαλον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῷ Θεμιστοκλεῖ καθιστάντες.

XXI. Ἦν δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις ἐπαχθῆς, περιπλέων τε τὰς νήσους καὶ χρηματιζόμενος ἀπ' αὐτῶν· οἷα καὶ πρὸς Ἀνδρόνους ἀργύριον αἰτοῦντα φησὶν αὐτὸν Ἡρόδοτος εἰπεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι. Δύο γὰρ ἦκειν ἔφη Θεοὺς κομίζων, Πειθὸν καὶ Βίαν· οἱ δ' ἔφασαν εἶναι καὶ παρ' αὐτοῖς Θεοὺς μεγάλους δύο, Πενίαν καὶ Ἀπορίαν, ὑφ' ὧν κωλύεσθαι δοῦναι χρήματα ἐκείνῳ. Τιμοκρέων δ' ὁ Ῥόδιος μελοποιὸς ἐν ᾧσματι καθ' ἀπτεται πικρότερον τοῦ Θεμιστοκλέους, ὡς ἄλλους μὲν ἐπὶ χρήμασι φυγίδας διαπραξαμένου κατελθεῖν, αὐτὸν δὲ ξένον ὄντα καὶ φίλον προεμμένου δι' ἀργύριον. Λέγει δ' οὕτως·

Ἄλλ' εἰ τὸ γε Πausανίαν, ἢ καὶ τόγα Κάκτικον αἰνεῖς,
ἢ τὸ γε Λευτυχίδαν·

Ἐγὼ δ' Ἀριστίδαν ἐπαινῶ, ἄνδρα ἱερῶν ἐκ' Ἀθανῶν
ἰλθεῖν ἵνα λῆσταιν.

Ἐπεὶ δὲ Θεμιστοκλῆα ἤχθαρε Λατὼ ψεύσταν, ἔδικον, προ-
δότην, ὃς Τιμοκρέοντα ξεῖνον ἰόντα,
Μεγαρόνισι στυβαλοῖσι πιεσθεὶς, εὐ κατέβην εἰς πατρί-
δα Τάλυσσον.

Δαβὼν δὲ τρεῖς ἀργυρίου τάλαντ' ἴβη πλίον εἰς ἕλεθρον,

Τούτῳ μὲν κατάγων ἀδικίας, τοῦτῳ δ' ἐπιδύκων, τοῦτῳ δὲ
καίνων,

Μεγυρίων ἐπέκλειας. Ἰσοθμοὶ δ' ἐπανδέκτους γαλοῖους ψυ-
χρὰ κρῖα παρήγων·

Οἱ δ' ἠσθίων, κ' ἠύχοντο μὴ ὤραν Θεμιστοκλείους χρι-
νίσθαι.

Πολὺ δ' ἀσελγεστέρα καὶ ἀναπεπταμένη μᾶλλον εἰς
τὸν Θεμιστοκλέα κέχρηται βλασφημία μετὰ τὴν φυ-
γὴν αὐτοῦ καὶ τὴν καταδίκην ὁ Τιμοκρέων, ἄσμα
ποιήσας, οὗ ἐστὶν ἀρχή·

Μοῦσα τοῦδε τοῦ μίλιος κλέος ἀν' Ἑλλαντας τίθει, ὡς
ἰσχυρὸς καὶ δίκαιος.

Λέγεται δ' ὁ Τιμοκρέων ἐπὶ μηδισμῶν φυγεῖν, συγ-
καταψηφισαμένου τοῦ Θεμιστοκλείους. Ὡς οὖν ὁ
Θεμιστοκλῆς αἰτίαν ἔσχε μηδίξειν, ταῦτ' ἐποίησε
πρὸς αὐτόν·

Οὐκ ἄρα Τιμοκρέων μούνος Μήδοισιν ἔσχεα κέμναι·

Ἄλλ' ἐντὶ κ' ἄλλοι δὴ πονηροί. Οὐκ ἐγὼ μόνον κίλουρις·

Ἐντὶ καὶ ἄλλαι ἀλώπεκες.

XXII. Ἦδη δὲ καὶ τῶν πολιτῶν διὰ τὸ φθονεῖν
ἠδέως τὰς διαβολὰς προσιεμένων, ἠναγκαζέτο λυπη-
ρὸς εἶναι, τῶν αὐτοῦ πράξεων ἐν τῷ δήμῳ πολλαίαις
μνημονεύων· καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντάς, Τί
κοπιᾶτε, εἶπεν, ὑπὸ τῶν αὐτῶν πολλαίαις εὖ πά-
σχοντες; Ἠνίασε δὲ τοὺς πολλοὺς καὶ τὸ τῆς Ἀρτέ-
μιδος ἱερὸν εἰσάμενος, ἦν Ἀριστοβούληκ μὲν προση-
γόρευσεν, ὡς ἄριστα τῇ πόλει καὶ τοῖς Ἑλλησι βου-
λευσάμενος· πλῆσιον δὲ τῆς οἰκίας κατεσκεύασεν ἐν

Μελλίτη τὸ ἱερὸν, οὗ νῦν τὰ σώματα τῶν θανάτου-
 μένων οἱ δῆμοι προβάλλουσι, καὶ τὰ ἱμάτια καὶ
 τοὺς βρόχους τῶν ἀπαγχομένων καὶ καθαιρεθέντων
 ἐκφέρουσι. Ἐκεῖτο δὲ καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους εὐ-
 κόνιον ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀριστοβούλης ἔτι καθ' ἡμᾶς·
 καὶ φαίνεται τις οὐ τὴν ψυχὴν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν
 ὄψιν ἠρωϊκὸς γενόμενος. Τὸν μὲν οὖν ἐξοστρακι-
 σμὸν ἐποίησαντο κατ' αὐτοῦ, καθαιροῦντες τὸ ἀξίω-
 μα καὶ τὴν ὑπεροχὴν, ὥσπερ εἰώθεισαν ἐπὶ πάντων,
 οὓς ἔγοντο τῇ δυνάμει βαρεῖς, καὶ πρὸς ἰσότητα δη-
 μοκρατικὴν ἀσυμμέτρους εἶναι. Κόλασις γὰρ οὐκ
 ἦν ὁ ἐξοστρακισμὸς, ἀλλὰ παραμυθία φθόρου καὶ
 κουφισμὸς, ἡδομένου τῷ ταπεινοῦν τοὺς ὑπερέχον-
 τας, καὶ τὴν δυσμένειαν εἰς ταύτην τὴν ἀτιμίαν
 ἀποπνέοντος.

XXIII. Ἐκπεσόντος δὲ τῆς πόλεως αὐτοῦ καὶ
 διατρίβοντος ἐν Ἀργεῖ, τὰ περὶ Πausανίαν συμπε-
 σόντα κατ' αὐτοῦ παρέσχε τοῖς ἐχθροῖς ἀφορμᾶς.
 Ὁ δὲ γραψάμενος αὐτὸν προδοσίας Δεωβότης ἦν
 Ἀλκμαίονος, Ἀγραυλήθεν, ἅμα συνεπαιτιωμένων
 τῶν Σπαστιατῶν. Ὁ γὰρ Πausανίας, πρῶτων
 ἐκεῖθα δὴ τὰ περὶ τὴν προδοσίαν, πρότερον μὲν ὑπε-
 κρύπτετο τὸν Θεμιστοκλέα, καίπερ ὄντα φίλον· ὡς
 δ' εἶδεν ἐκπεπτωκότα τῆς πολιτείας καὶ φέροντα χα-
 λεπῶς, ἐθάρασεν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῶν πρᾶκτο-
 μένων παρακαλεῖν, τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως ἐπι-
 δεικνύμενος αὐτῷ, καὶ παροξύνων ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας,
 ὡς πονηροὺς καὶ ἀχαρίστους. Ὁ δὲ τὴν μὲν δέησιν

ἀπετρίψατο τοῦ Πανυσανίου, καὶ τὴν κοινωνίαν ὅλως ἀπέλειπτο, πρὸς οὐδένα δὲ τοὺς λόγους ἐξηνεγκεν, οὐδὲ κατεμήνυσσε τὴν πρᾶξιν· εἴτε παύσεσθαι προσδοκῶν αὐτόν, εἴτ' ἄλλως καταφανῆ γενήσεσθαι, σὺν οὐδενὶ λογισμῷ πραγμάτων ἀτόπων καὶ παραβόλων ὀρεγόμενον. Οὕτω δὴ τοῦ Πανυσανίου θανατωθέντος, ἐπιστολαὶ τινες ἀνευρεθεῖσαι καὶ γράμματα περὶ τούτων, εἰς ὑποψίαν ἐπέβαλον τὸν Θιμιστοκλέα· καὶ κατεβόων μὲν αὐτοῦ Λακεδαιμόνιοι, κατηγοροῦν δ' οἱ φθονοῦντες τῶν πολιτῶν, οὐ παρόντος, ἀλλὰ διὰ γραμμάτων ἀπολογουμένου μάλιστα ταῖς προτέραις κατηγορίαις. Διάβαλλόμενος γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, πρὸς τοὺς πολίτας ἔγραφεν, ὡς ἄρχειν μὲν αἰεὶ ζητῶν, ἄρχεσθαι δὲ μὴ πεφυκώς, μηδὲ βουλόμενος, οὐκ ἄν ποτε βαρβάρους καὶ πολεμίους αὐτόν ἀποδόσθαι μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Οὐ μὴν ἀλλὰ συμπεισθεῖς ὑπὸ τῶν κατηγορούντων ὁ δῆμος, ἔπεμψεν ἄνδρας, οἷς εἶρητο συλλαμβάνειν καὶ ἄγειν κριθησόμενον αὐτόν ἐν τοῖς Ἑλλησιν.

XXIV. Προαισθόμενος δ' ἐκεῖνος, εἰς Κέρκυραν διεπέρασεν, οὔσης αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας. Γενόμενος γὰρ αὐτῶν κριτῆς πρὸς Κορινθίους ἐχόντων διαφορὰν, ἔλυσσε τὴν ἔχθραν, εἴκοσι τάλαντα κέρνας τοὺς Κορινθίους καταβυλεῖν, καὶ Λευκάδα κοινῇ νέμειν, ἀμφοτέρων ἄποικον. Ἐκεῖθεν δ' εἰς Ἡπειρον ἔφυγε· καὶ διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἔρῳψεν αὐτόν εἰς ἐλπίδας χαλεπὰς καὶ ἀπόρους, καταφυγὼν πρὸς

Ἄδμητον, ὃς βασιλεὺς μὲν ἦν Μολοτῶν, θεηθεὶς δὲ
 τι τῶν Ἀθηναίων, καὶ προπηλακισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θε-
 μιστοκλείους, δι' ἣκμαζεν ἐν τῇ πολιτείᾳ, δι' ὄρ-
 γῆς εἶχεν αὐτὸν αἰεὶ, καὶ δῆλος ἦν, εἰ λάβοι, τιμω-
 ρησόμενος. Ἐν δὲ τῇ τότε φυγῇ μᾶλλον ὁ Θεμιστο-
 κλῆς φοβηθεὶς συγγενῆ καὶ πρόσφατον φθόνον ὄργῆς
 παλαιᾶς καὶ βασιλικῆς, ταύτην φέρον ὑπέθηκεν ἑαυ-
 τόν, ἐκείτης τοῦ Ἄδμητου καταστάς ἰδίᾳ τινα καὶ
 παρηλλαγμένον τρόπον. Ἐχων γάρ αὐτοῦ τὸν υἱόν,
 ὄντι παιδα, πρὸς τὴν ἐστίαν προσέπεσε, ταύτην
 μεγίστην καὶ μόνην σχεδὸν ἀναντιφῆτον ἡγουμένην
 ἰεσίαν τῶν Μολοσσῶν. Ἐνιοὶ μὲν οὖν Φθίαν τὴν
 γυναῖκα τοῦ βασιλέως λέγουσιν ὑποθίσθαι τῇ Θε-
 μιστοκλεῖ τὸ ἰκέτευμα ταῦτο, καὶ τὸν υἱὸν ἐπὶ τὴν
 ἐστίαν καθίσαι μετ' αὐτοῦ· τινὲς δ' αὐτὸν τὸν
 Ἄδμητον, ὡς ἀφοσιώσαιτο πρὸς τοὺς δυνάκοντας τὴν
 ἀνάγκην, δι' ἣν οὐκ ἐκδίδωσι τὸν ἄνδρα, διαθεῖ-
 ναι καὶ συντραγωδησαί τὴν ἰεσίαν. Ἐκεῖ δ' αὐτοῦ
 τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας ἐκκλίψας ἐκ τῶν Ἀθη-
 νῶν Ἐπιμαράτης ὁ Ἀχαρνεὺς ἀπέστειλεν· ὃν ἐπὶ τούτῳ
 Κίμων ὕστερον κρίνας ἐθανάτωσεν, ὡς ἱστορεῖ Στη-
 σίμβροτος. Εἰτ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπιλαθόμενος τού-
 των, ἢ τὸν Θεμιστοκλέα ποιῶν ἐπιλαθόμενον, πλεῖ-
 σαί φησιν εἰς Σικελίαν, καὶ παρ' Ἰέρωνος αἰτεῖν
 τοῦ τυράννου τὴν θυγατέρα πρὸς γάμον, ὑπισχνού-
 μενον αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους ποιήσειν· ἀπο-
 στρεψαμένου δὲ τοῦ Ἰέρωνος, οὕτως εἰς τὴν Ἀσίαν
 ἀπᾶραι.

XXV. Ταῦτα δ' οὐκ εἰκός· ἐστὶν αὐτοῖς γενέσθαι. Θεόφραστος γάρ ἐν τοῖς Περὶ βασιλείας ἱστορεῖ τὸν Θεμιστοκλῆα, πέμπσαντος εἰς Ὀλυμπίαν Ἴερωτος ἵππους ἀγωνισίας, καὶ σκηπὴν τινα κατεσκευασμένην πολυτελῶς στήσαντος, εἰπεῖν ἐν τοῖς Ἑλλήσι λόγον, ὡς χρὴ τὴν σκηπὴν διαρπάσαι τοῦ τυράννου, καὶ κωλύσαι τοὺς ἵππους ἀγωνίσασθαι. Θουκυδίδης δὲ φησὶ καὶ πλεῦσαι αὐτὸν, ἐπὶ τὴν ἑτέραν καταβάντα θάλασσαν ἀπὸ Πύδνης, οὐδενὸς εἰδάτος ὅστις εἴη τῶν πλεόντων, μέχρις οὗ πνεύματι τῆς ὀλκάδος εἰς Νυξίον καταφερομένης ὑπ' Ἀθηναίων πολιορκουμένης τότε, φοβηθεὶς, ἀναδείξειεν ἑαυτὸν τῷ τε ναυκλήρῳ καὶ τῷ κυβερνήτῃ· καὶ τὰ μὲν θεόμενος, τὰ δ' ἀπειλῶν, καὶ λέγων, ὅτι κατήγορήσοι καὶ καταψεύσοιτο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὡς οὐκ ἀγνοοῦντες, ἀλλὰ χρήμασι πεισθέντες ἐξ ἀρχῆς, ἀναλάβοιεν αὐτὸν, οὕτως ἀναγκάσειε παραπλεῦσαι καὶ λαβέσθαι τῆς Ἀσίας. Τῶν δὲ χρημάτων αὐτῷ πολλὰ μὲν ὑπεκκλαπέντα διὰ τῶν φίλων εἰς Ἀσίαν ἔπλει· τῶν δὲ φανερῶν γενομένων καὶ συναχθέντων εἰς τὸ δημόσιον, Θεόπομπος μὲν ἑκατὸν τάλαντα, Θεόφραστος δ' ὀγδοήκοντα φησὶ γενέσθαι τὸ πλῆθος, οὐδὲ τριῶν ἄξια ταλάντων κερτημένου τοῦ Θεμιστοκλέους, πρὶν ἄπιεσθαι τῆς πολιτείας.

XXVI. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς Κύμην, καὶ πολλοὺς ἦσθετο τῶν ἐπὶ θαλάττῃ παραφυλάττοντας αὐτὸν λαβεῖν, μάλιστα δὲ τοὺς περὶ Ἐργοσίτη καὶ Πυθόδωρον (ἦν γὰρ ἡ θήρα λυσιτελής τοῖς τὸ κερ-

δαίνειν ἀπὸ παντὸς ἀγαπῶσι, διακοσίων ἐπιπεκην-
 ρυγμένων αὐτῶ ταλάκτων ὑπὸ τοῦ βασιλέως), ἔφυγεν
 εἰς Αἰγῆς, Διολικὸν πολιματίον, ὑπὸ πάντων ἀγνο-
 ούμενος, πληρὸν τοῦ ξένου Νικογένους, ὃς Διολέων
 πλειστην οὐσίαν ἐκέκτητο, καὶ τοῖς ἄνω δυνατοῖς
 γνώριμος ὑπῆρξε. Παρὰ τούτῳ κρυπτόμενος ἡμέρας
 ὀλίγας διέτριψεν· εἶτα μετὰ τὸ δεῖπνον ἐκ θυσίας
 τινός, Ὀλβιος, ὃ τῶν τέκνων τοῦ Νικογένους παι-
 δαγωγός, ἔκφρων γενόμενος καὶ θεοφόρητος, ἀνε-
 φώνησε μέτρον ταυτί,

Νυκτὶ φωνήν, νυκτὶ βουλήν, νυκτὶ τὴν νίκην δίδου.

Καὶ μετὰ ταῦτα κοιμηθεὶς ὁ Θεμιστοκλῆς, ὄναρ ἔθο-
 ξεν ἰδεῖν δράκοντα κατὰ τῆς γαστρὸς αὐτοῦ περιελι-
 τόμενον, καὶ προσανέρποντα τῷ τραχήλῳ· γενόμε-
 νον δ' αἰτὸν, ὡς ἦφατο τοῦ προσώπου, περιβαλόντα
 τὰς πτέρυγας, ἐξᾶραι καὶ κομίζειν πολλὴν ὁδόν,
 εἶτα χρυσείου τινός κηρυκείου φανέντος, ἐπὶ τούτου
 στῆσαι βεβαίως αὐτὸν, ἀμηχάνου δειμάτος καὶ τα-
 ραχῆς ἀπαλλαγέντα. Πέμπεται γοῦν ὑπὸ τοῦ Νι-
 κογένους μηχανησαμένου τι τοιοῦτον. Τοῦ βαρβα-
 ρικοῦ γένους τὸ πολὺ καὶ μάλιστα τὸ Περσικόν, εἰς
 Ἰηλοστυπίαν τὴν περὶ τὰς γυναῖκας ἄγριον φύσει καὶ
 χαλεπὸν ἔστιν. Οὐ γὰρ μόνον τὰς γαμετὰς, ἀλλὰ
 καὶ τὰς ἀργυρωνήτους καὶ παλλακενομένας, ἰσχυρῶς
 παραφυλάττουσιν, ὡς ὑπὸ μηδενὸς ὀρᾶσθαι τῶν ἐκτός,
 ἀλλ' οἴκοι μὲν θιαιτᾶσθαι κατακεκλεισμένας, ἐν δὲ
 ταῖς ὁδοιπορίαις ὑπὸ σκηρᾶς κύκλῳ περιπεφραγμέ-
 νας ἐπὶ τῶν ἄρμαμαξίων ἔχεισθαι. Τοιαύτης τῆ

Θεμιστοκλεῖ κατασκευασθείσης ἀπήνης, καταδύς ἐκομίζετο, τῶν περὶ αὐτὸν αἰεὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι καὶ πυνθανομένοις λεγόντων, ὅτι γύναιον Ἑλληνικὸν ἄγουσιν ἀπ' Ἰωνίας πρὸς τινα τῶν ἐπὶ Θύραις βασιλέως.

XXVII. Θουκυδίδης μὲν οὖν καὶ Χέρων ὁ Λαμψακηνὸς ἱστοροῦσι, τεθνηκότος Ξέρξου, πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τῷ Θεμιστοκλεῖ γενέσθαι τὴν ἔντευξάν· Ἐφορος δὲ καὶ Δείων καὶ Κλείταρχος καὶ Ἡρακλίδης, ἔτι δ' ἄλλοι πλείονες, πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὸν Ξέρξην. Τοῖς δὲ χρονικοῖς δοκεῖ μᾶλλον ὁ Θουκυδίδης συμφέρεσθαι, καίπερ οὐδ' αὐτοῖς ἀτρέμπε συγγραπτομένοις. Ὁ δ' οὖν Θεμιστοκλῆς γενόμενος παρ' αὐτὸ τὸ δεινόν, ἐντυγχάνει πρῶτον Ἀρταβάνῳ τῷ χιλιάρχῳ, λέγων, Ἕλληνας μὲν εἶναι, βούλεσθαι δ' ἐντυχεῖν βασιλεῖ περὶ μεγίστων πραγμάτων, καὶ πρὸς ἃ τυγχάνει μάλιστα σπουδάζων ἐκείνος. Ὁ δὲ φησὶν· „Ὡς ἔνε, νόμοι διαφέρουσιν ἀνθρώπων· ἄλλα δ' ἄλλοις καλά· καλὸν δὲ πᾶσι τὰ οἰκεῖα κοσμεῖν καὶ σώζειν. Ἐμᾶς μὲν οὖν ἐλευθερίαν μάλιστα θαυμάζειν καὶ ἰσότητά, λόγος· ἡμῖν δὲ πολλῶν νόμων καὶ καλῶν ὄντων, κάλλιστος οὗτός ἐστι, τιμᾶν βασιλέα, καὶ προσκυνεῖν εἰκόνα θεοῦ τοῦ τὰ πάντα σώζοντος. Εἰ μὲν οὖν, ἐπαινῶν τὰ ἡμέτερα, προσκυνήσεις, ἔστι σοὶ καὶ βασιλέα θεάσασθαι καὶ προσεπεῖν· εἰ δ' ἄλλο τι φρονεῖς, ἀγγέλοις ἐτέρους χρῆσι πρὸς αὐτόν. Βασιλεῖ γὰρ οὐ πάτριον ἀνδρὸς ἀκροῦσθαι μὴ προσκυνήσαντος.“ Ταῦτα ὁ Θεμι-

στοκλής ἀκούσας λέγει πρὸς αὐτόν· „Ἄλλ' ἔγωγε τὴν βασιλείω, ὣ Ἀρτάβαντε, φήμην καὶ δυνάμιν αὐξήσων ἀφίγμαι, καὶ αὐτός τε πείσομαι ταῖς ὑμετέροισ νόμοις, ἐπεὶ θεῶν τῶ μεγαλύναντι Πέρσας οὕτω δοκεῖ, καὶ δι' ἐμὲ πλείονες τῶν νῦν βασιλέα προσκυνήσουσιν. ἴστω τοῦτο μηδὲν ἐμποδῶν ἔστω ταῖς λόγοις, οὓς βούλομαι πρὸς ἐκείνον εἰπεῖν.“ „Τίνα δ', εἶπεν ὁ Ἀρτάβανος, Ἑλλήνων ἀφίχθαι σε φώμεν; οὐ γὰρ ἰδιώτη τὴν γνώμην ἔοικας.“ Καὶ ὁ Θεμιστοκλής· „Τούτ' οὐκέτ' ἄν, ἔφη, πύθοιτό τις, Ἀρτάβαντε, πρότερος βασιλέως.“ Οὕτω μὲν ὁ Φανίας φησίν. Ὁ δ' Ἐρατοσθένης ἐν τοῖς Περι πλούτου προσιστόρησε, διὰ γυναικὸς Ἐρετρικῆς, ἣν ὁ χιλιάρχος εἶχε, τῷ Θεμιστοκλεῖ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐντευξιν γενέσθαι καὶ σύστασιν.

XXVIII. Ἐπειδὴ οὖν εἰσῆχθη πρὸς βασιλέα, καὶ προσκυνήσας ἔστη σιωπῇ, προστάξαντος τῷ ἔρμηνει τοῦ βασιλέως ἐρωτῆσαι, τίς ἐστι, καὶ τοῦ ἔρμηνεως ἐρωτήσαντος, εἶπεν· „Ἦκω σοι, βασιλεῦ, Θεμιστοκλής ὁ Ἀθηναῖος ἐγὼ, φυγὰς ὑφ' Ἑλλήνων διωχθεὶς, ὃ πολλὰ μὲν ὀφείλουσι κακὰ Πέρσαι, πλείω δ' ἀγαθὰ κωλύσαντες τὴν δίωξιν, ὅτε τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀσφαλεῖ γενομένης, παρέσχε τὰ οἴκοι σωζόμενα χαρίσασθαι τι καὶ ὑμῖν. Ἐμοὶ μὲν οὖν πάντα πρόποτα ταῖς παρόδοις συμφοραῖς ἐστι, καὶ παρεσκευασμένος ἀφίγμαι δέξασθαι τε χάριν εὐμενῶς διλλαττομένου, καὶ παραιεῖσθαι μνησικακῶντος ὀργὴν. Σὺ δὲ τοὺς ἐμοὺς ἐχθροὺς μάρτυρας θε-

μενος, ὃν εὐεργέτησα Πέρσας, ἀπόχρησαι ταῖς ἐμαῖς
 τύχαις πρὸς ἐπίδειξιν ἀρετῆς μᾶλλον, ἢ πρὸς ἀπο-
 πλήρωσιν ὀργῆς. Σώσεις μὲν γὰρ ἰκέτην σὸν, ἀπο-
 λείεις δ' Ἑλλήνων πολέμιον γινόμενον. Ταῦτ' εἰπὼν
 ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπεθείασε τῷ λόγῳ προσδιελθὼν
 τὴν ὄψιν, ἣν εἶδεν ἐν Νικογύνους, καὶ τὸ μάντευμα
 τοῦ Δωδωναίου Διός, ὡς κελευσθεῖς πρὸς τὸν ὁμώ-
 νυμον τοῦ θεοῦ βαδίζειν, συμφρονήσεις πρὸς ἐκει-
 νον ἀναπέμπεσθαι· μεγάλους γὰρ ἀμφοτέρους εἶναι
 τε καὶ λέγεσθαι βασιλέας. Ἀκούσας δ' ὁ Πέρσης,
 ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν ἀπεκρίνατο, καίπερ θαυμάσας τὸ
 φρόνημα καὶ τὴν τόλμαν αὐτοῦ· μακαρίσας δὲ πρὸς
 τοὺς φίλους ἑαυτὸν, ὡς ἐπ' εὐτυχίᾳ μεγίστη, καὶ
 κατευξάμενος αἰεὶ τοῖς πολεμίοις τοιαύτας φρένας δι-
 δόναι τὸν Ἀριμάνιον, ὅπως ἐλαύνωσι τοὺς ἀρίστους
 ἐξ ἑαυτῶν, θῦσαι τοῖς θεοῖς λέγεται, καὶ πρὸς πό-
 σιν εὐθὺς τραπέσθαι, καὶ νύκτωρ ὑπὸ χαρᾶς δια-
 μέσων τῶν ὑπνῶν βοῆσαι τρις· Ἐχω Θεμιστοκλέα
 τὸν Ἀθηναῖον.

XXIX. Ἄμα δ' ἡμέρᾳ συγκαλέσας τοὺς φίλους,
 εἰσήγαγεν αὐτὸν, μηδὲν ἐλπίζοντα χρηστὸν, ἐξ ὧν
 ἔώρα τοὺς ἐπὶ θύραις, ὡς ἐψήθοντο τοῦνομα πα-
 ρόντος αὐτοῦ, χαλεπῶς διακειμένους καὶ κακῶς λέ-
 γοντας. Ἐπιθεὶς δὲ Ῥωξάνης ὁ χιλιάρχος, ὡς κατ' αὐ-
 τὸν ἦν ὁ Θεμιστοκλῆς προσιών, καθημένου βασι-
 λείως, καὶ τῶν ἄλλων σιωπῶντων, ἀτρέμα στενάξας
 εἶπεν· Ὅφρις Ἑλληγ ὁ ποικίλος, ὁ βασιλέως σε δαι-
 μων δεῦρο ἤγαγεν. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰς ὄψιν ἐλθόντος

αὐτοῦ, καὶ πάλιν προσκυνήσαντος, ἀσπασάμενος καὶ προσειπὼν φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς, ἤδη μὲν ἔφησεν αὐτῷ διακόσια τάλαντα ὀφείλειν· κομίσαντα γὰρ αὐτὸν, ἀπολήψεσθαι δικαίως τὴν ἐπικηρυχθῆναι τῷ ἀγαθόντι. Πολλῶν δὲ πλείων τούτων ὑπισχνεῖτο, καὶ παρεθάρρυνε· καὶ λέγειν ἐκέλευε περὶ τῶν Ἑλληνικῶν, ἃ βούλοιο, παρῶρησιαζόμενον. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπεκρίνατο, τὸν λόγον εἰκέναι τοῦ ἀνθρώπου ταῖς ποικίλοις στρώμασιν· ὡς γὰρ ἐκεῖνα, καὶ τοῦτον, ἐκτεινόμενον μὲν ἐπιδείκνυσθαι τὰ εἶδη, συστειλλόμενον δὲ κρύπτειν καὶ διασφείρειν· ὅθεν αὐτῷ χρόνου δεῖν. Ἐπεὶ δ', ἡσθέντος τοῦ βασιλέως τῇ εἰκασίᾳ, καὶ λαμβάνειν κελεύσαντος, ἐνιαντὸν αἰτήσάμενος, καὶ τὴν Περσίδα γλῶττιαν ἀποχρώντως ἐκμαθῶν, ἐντύχχανε βασιλεῖ δι' αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἐκτὸς δόξαν παρέσχε περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων διελέχθαι· πολλῶν δὲ καινοτομουμένων περὶ τὴν αὐλήν καὶ τοὺς φίλους τοῦ βασιλέως ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, φθόνον ἔσχε παρὰ τοῖς δυνατοῖς, ὡς καὶ περὶ ἐκείνων παρῶρησια χρήσασθαι πρὸς αὐτὸν ἀπτερολημηκῶς. Οὐδὲν γὰρ ἦσαν αἱ τιμαὶ ταῖς τῶν ἄλλων εἰκνυῖαι ξένων, ἀλλὰ καὶ κνηγεσιῶν βασιλεῖ μετέσχε καὶ τῶν οἴκοι διατριβῶν, ὥστε καὶ μητρὸς τοῦ βασιλέως εἰς ὄψιν ἔλθειν καὶ γενέσθαι συνήθης, διακοῦσαι δὲ καὶ τῶν μαγικῶν λόγων, τοῦ βασιλέως κελεύσαντος. Ἐπειδὴ δὲ Δημάρατος ὁ Σπαρτιάτης, αἰτήσασθαι δωρεὰν κελευσθεὶς, ἤτησατο τὴν κίδαριν, ὥσπερ αἱ βασιλεῖς, ἐπαράμενος εἰσε-

λάσαι διὰ Σάρδεων, Μιθροπαύστῃ μὲν, ἀνεπίδωκτον βασιλέως, εἶπε, τοῦ Δημαράτου τῆς χειρὸς ἀπάμενος· Αὕτη μὲν ἦ κίδαρις οὐκ ἔχει ἐγκέφαλον, ὃν ἐπικαλύψει· σὺ δ' οὐκ ἔση Ζεὺς, κἂν λάβῃς κεραινόν. Ἀπωσαμένου δὲ τὸν Δημαράτον ὄργῃ διὰ τὸ αἴτημα τοῦ βασιλέως, καὶ δοκοῦντος ἀπαραιτήτως ἔχειν πρὸς αὐτὸν, ὃ Θεμιστοκλῆς δεηθεὶς ἔπεισε καὶ διήλλαξε. Λέγεται δὲ, καὶ τοὺς ὑστερον βασιλεῖς, ἐφ' ὧν μᾶλλον αἱ Περσικαὶ πράξεις ταῖς Ἑλληνικαῖς συνανεικράθησαν, ὁσάκις δεηθεῖεν ἄνδρὸς Ἑλλήνος, ἐπαγγέλλεσθαι καὶ γράφειν ἔκπστον, ὡς μίζων ἴσοιτο παρ' αὐτῶ Θεμιστοκλείους. Αὐτὸν δὲ Θεμιστοκλῆα φασὶν, ἤδη μέγα ὄντα καὶ θεραπευόμενον ὑπὸ πολλῶν, λαμπρῶς ποτε τραπέζης παρατεθείσης, πρὸς τοὺς παῖδας εἰπεῖν· Ὡ παῖδες, ἀπωλόμεθ' ἂν, εἰ μὴ ἀπωλόμεθα. Πόλεις δ' αὐτῶ τρεῖς μὲν οἱ πλείους δεδῆται λέγουσιν, εἰς ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ὄψον, Μαγνησίαν καὶ Λάμψακον καὶ Μυοῦντα· δύο δ' ἄλλας προσέθησαν ὁ Κυζικηνὸς Νεάνθης καὶ Φανίας, Περσικῶτην καὶ Παλαισκηψιν εἰς στρωμνὴν καὶ ἀμπεχόνην.

XXX. Καταβαίνοντι δ' αὐτῶ πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις ἐπὶ θάλατταν, Πέρσης ἀνὴρ, Ἐπιξύης ὄνομα, σατραπεύων τῆς ἄνω Φρυγίας, ἐπεβούλευσε, παρειακτικῶς ἔκπαλαι Πισίδας ἀποκτενοῦντας, διακ' ἐν τῇ καλουμένῃ πόλει Λιοντοκεφαλῆ γενόμενος καταυλισθῆ. Τῷ δὲ λέγεται καθεύδοντι μεσημβρίας τὴν Μητέρα τῶν θεῶν ὄναρ φανῆσαι

εἰπεῖν· „Ὡ Θεμιστοκλείς, ὑστέρι κεφαλῆς λιόντων, ἔνα μὴ λίοντι περιπέσης. Ἐγὼ δ' ἀντὶ τούτου σε αἰτῶ θεράπαιναν Μνησιπτολέμαν.“ Διαταραχθεῖς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς, προσευξάμενος τῇ θεῷ, τὴν μὲν ἑσφάρον ἀφῆκεν, ἑτέρα δὲ περιελθὼν, καὶ παραλλάξας τὸν τόπον ἐκείνον, ἤδη νυκτὸς οὐσης κατηλύσατο. Τῶν δὲ τὴν σκηνὴν κομιζόντων ὑποζυγίων ἑνὸς εἰς ποταμὸν ἐμπευόντος, οἱ τοῦ Θεμιστοκλείους οἰκίται τὰς αὐλαίας διαβρόχους γενομένας ἐκπιτάσαντες ἀνέψυχον· οἱ δὲ Πισίδαι τὰ ξίφη λαβόντες ἐν τούτῳ προσεφέροντο, καὶ τὰ ψυχόμενα πρὸς τὴν σελήνην οὐκ ἀκριβῶς ἰδόντες, εἰήθησαν εἶναι τὴν σκηνὴν τὴν Θεμιστοκλείους, κἀκείνον ἔνθου εὐρήσειν ἀναπαυόμενον. Ὡς δ' ἐγγὺς γεγόμενοι τὴν αὐλαίαν ἀνέστειλλον, ἐπιπλιπτούσῃ αὐτοῖς οἱ παραφυλάσσοντες, καὶ συλλαμβάνουσι. Διαφυγὼν δὲ τὸν κίνδυνον οὕτω, καὶ θανμάσας τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θεοῦ, ναὸν κατεσκεύασεν ἐν Μαγνησίᾳ Αἰνδυμένης, καὶ τὴν θυγατέρα Μνησιπτολέμαν ἰέρειαν ἀπέδειξεν.

XXXI. Ὡς δ' ἦλθεν εἰς Σάρδεις, καὶ σχολὴν ἄγων ἐθεάσατο τῶν ἱερῶν τὴν κατασκευὴν, καὶ τῶν ἀναθημάτων τὸ πλῆθος, εἶδε δὲ καὶ ἐν Μητρὸς ἱερῷ τὴν καλουμένην ὑδροφόρον κόρην χαλκῆν, μέγεθος δίπηχυν, ἣν αὐτὸς, ὅτε τῶν Ἀθηνησιν ὑδάτων ἐπιστάτης ἦν, εὐρῶν τοὺς ὑψηλοτέρους τὸ ὕδωρ καὶ παροχετεύσας, ἀνέθηκεν ἐκ τῆς ζημίας ποιησάμενος· εἴτε δὴ παθὼν τι πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ

λάσαι διὰ Σάρδεων, Μιθροπαύστης μὲν, ἀνεπίδων βασιλέως, εἶπε, τοῦ Δημαράτου τῆς χειρὸς ἀψάμενος· Ἀὐτὴ μὲν ἣ κίδαρις οὐκ ἔχει ἐγκέφαλον, ὅν επικαλύψει· σὺ δ' οὐκ ἔση Ζεὺς, κὰν λάβῃς κεραυνόν. Ἀπωσαμένου δὲ τὸν Δημάρaton ὄργῃ διὰ τὸ αἴτημα τοῦ βασιλέως, καὶ δοκοῦντος ἀπαραιτήτως ἔχειν πρὸς αὐτόν, ὁ Θεμιστοκλῆς δεηθεὶς ἔπεισε καὶ διήλλαξε. Λέγεται δὲ, καὶ τοὺς ὑστερον βασιλεῖς, ἐφ' ὧν μᾶλλον αἱ Περσικαὶ πράξεις ταῖς Ἑλληνικαῖς συνανενκράθησαν, δεύμις δεηθεῖεν ἀνδρὸς Ἑλλῆνος, ἐπαγγέλλεσθαι καὶ γράφειν ἕκαστον, ὡς μείζων ἴσοιτο παρ' αὐτῷ Θεμιστοκλέους. Αὐτὸν δὲ Θεμιστοκλῆα φασὶν, ἤδη μέγα ὄντα καὶ θεραπευόμενον ὑπὸ πολλῶν, λαμπρᾶς ποτε τραπέζης παρατεθείσης, πρὸς τοὺς παῖδας εἰπεῖν· Ὡ παῖδες, ἀπωλόμεθ' ἂν, εἰ μὴ ἀπωλόμεθα. Πόλεις δ' αὐτῷ τρεῖς μὲν οἱ πλείους δοθῆναι λέγουσιν, εἰς ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ὄψον, Μαγνησίαν καὶ Λάμψακον καὶ Μυοῦντα· δύο δ' ἄλλας προσέθῃσιν ὁ Κυζικηνὸς Νεάνθης καὶ Φανίας, Περσέτην καὶ Παλαίσκηψιν εἰς στρωμνὴν καὶ ἀμπεχόνην.

XXX. Καταβαίνοντι δ' αὐτῷ πρὸς ταῖς Ἑλληνικὰς πράξεις ἐπὶ Θάλατταν, Πέρσης ἀνῆρ, Ἐπιξίης ὄνομα, σατραπέων τῆς ἄνω Φρυγίας, ἐπιβόλευσε, παρεσκευασκὸς ἔκπαλαι Πωίδας ἀποκτενοῦντας, ὅταν ἐν τῇ καλουμένῃ πόλει Διοντοκεφάλῳ γινόμενος κατατύλισθῆ. Τῷ δὲ λέγεται καθεύδοντι μεσημβρίας τὴν Μητιέρα τῶν θεῶν ἕναρ φανείσαν

εἰπεῖν· „Ὡ Θεμιστοκλείς, ὑστέρει κεφαλῆς λιόντων, ἵνα μὴ λιόντι περιπέσῃς. Ἐγὼ δ' ἀντὶ τούτου σε αἰτῶ θεράπαιναν Μνησιπτολέμαν.“ Διαταραχθεὶς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς, προσευξάμενος τῇ θεῷ, τὴν μὲν ἠσφοδρον ἀφῆκεν, ἑτέρα δὲ περιελθὼν, καὶ παραλλάξας τὸν τόπον ἐκείνον, ἤδη νυκτὸς οὕσης κατηλύσατο. Τῶν δὲ τὴν σκηνὴν νομιζόντων ὑποζυγίων ἐνὸς εἰς ποταμὸν ἐμπευόντος, οἱ τοῦ Θεμιστοκλείους οἰκίται τὰς αὐλαίας διαβρόχους γενομένης ἐπιπιάσαντες ἀνέψιχον· οἱ δὲ Πισίδαι τὰ ξίφη λαβόντες ἐν τούτῳ προσεφέροντο, καὶ τὰ ψυχόμενα πρὸς τὴν σελήνην οὐκ ἀκριβῶς ἰδόντες, εἰήθησαν εἶναι τὴν σκηνὴν τὴν Θεμιστοκλείους, κάκεινον ἔνθου εὐρήσειν ἀναπαυόμενον. Ὡς δ' ἐγγὺς γεγόμενοι τὴν αὐλαίαν ἀνίστηλλον, ἐπιπλπτουσι αὐτοῖς οἱ παραφυλάσσοντες, καὶ συλλαμβάνουσι. Διαφυγὼν δὲ τὸν κίνδυνον οὕτω, καὶ θαυμάσας τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θεοῦ, τὸν κατεσκεύασεν ἐν Μαγνησίᾳ Διδυμένης, καὶ τὴν θυγατέρα Μνησιπτολέμαν ἱέρειαν ἀπέδειξεν.

XXXI. Ὡς δ' ἦλθεν εἰς Σάρδεϊς, καὶ σχολὴν ἄγων ἐθεάσατο τῶν ἱερῶν τὴν κατασκευὴν, καὶ τῶν ἀναθημάτων τὸ πλῆθος, εἶδε δὲ καὶ ἐν Μητρὸς ἱερῷ τὴν καλουμένην ὑδροφόρον κόρην χαλκῆν, μέγεθος δίπηχυ, ἣν αὐτὸς, ὅτε τῶν Ἀθηνησιν ὑδάτων ἐπιστάτης ἦν, εὐρῶν τοὺς ὑψηρομένους τὸ ὕδωρ καὶ παροχετεύσαντας, ἀνέθηκεν ἐκ τῆς ζημίας ποιησάμενος· εἴτε δὴ παθὼν τι πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ

ἀναθήματος, εἴτε βουλόμενος ἐνδείξασθαι τοῖς Ἀθη-
 ναίοις, ὅσην ἔχει τιμὴν καὶ δύναμιν ἐν τοῖς βασιλείῃς
 πράγμασι, λόγον τῷ Λυδίας σατραπῆ προσήνεγκεν,
 αἰτούμενος ἀποστεῖλαι τὴν κόρην εἰς τὰς Ἀθήνας.
 Καλεπαίνοντος δὲ τοῦ βαρβάρου, καὶ βασιλεῖ γρά-
 ψειν φήσαντος ἐπιστολὴν, φοβηθεῖς ὁ Θεμιστοκλῆς,
 εἰς τὴν γυναικωνίτιν κατέφυγε, καὶ τὰς παλλακίδας
 αὐτοῦ θεραπεύσας χρήμασιν, ἐκεῖνόν τε κατεπράυνε
 τῆς ὀργῆς, καὶ πρὸς τὰ ἄλλα παρεῖχεν ἑαυτὸν εὐλα-
 βέστερον, ἥδη καὶ τὸν φθόνον τῶν βαρβάρων δε-
 δοικώς. Οὐ γὰρ πλανώμενος περὶ τὴν Ἀσίαν, ὡς
 φησι Θεόδομος, ἀλλ' ἐν Μαγνησίᾳ μὲν οἰκῶν,
 καρπούμενος δὲ δωρεάς μεγάλας, καὶ τιμώμενος
 ὁμοίᾳ Περσῶν τοῖς ἀρίστοις, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀδείως
 διῆγεν, οὐ πᾶνυ τι τοῖς Ἑλληνικοῖς πράγμασι προσ-
 ἔχοντος τοῦ βασιλείῃς ὑπ' ἀσχολίῳν περὶ τὰς ἄνω
 πράξεις. Ὡς δ' Αἴγυπτιὸς τ' ἀφισταμένη, βοηθοῦν-
 των Ἀθηναίων, καὶ τριήρεις Ἑλληνικαὶ μέχρι Κύ-
 πρου καὶ Κιλικίας ἀναπλεύσασαι, καὶ Κίμων θαλασ-
 σοκρατῶν ἐπέστρεψεν αὐτὸν ἀντεπιχειρεῖν τοῖς Ἑλ-
 λησι, καὶ κωλύειν ἀξανομένους ἐπ' αὐτὸν, ἥδη δὲ
 καὶ δυνάμεις ἐκινούντο καὶ στρατηγοὶ διεπέμποντο,
 καὶ κατέβαινον εἰς Μαγνησίαν ἀγγελίαι πρὸς Θε-
 μιστοκλέα, τῶν Ἑλληνικῶν ἐξάπτεσθαι κελεύοντος
 βασιλείῃς, καὶ βεβαιοῦν τὰς ὑποσχέσεις· οὔτε δι'
 ὀργὴν τινα παροξυνθεῖς κατὰ τῶν πολιτῶν, οὔτ'
 ἐπαρθεῖς τιμῇ τοσαύτῃ καὶ δυνάμει πρὸς τὸν πόλε-
 μον, ἀλλ' ἴσως μὲν οὐκ ἐφικτὸν ἠγούμενος τὸ ἔρ-

γον, ἄλλως τε μεγάλους τῆς Ἑλλάδος ἰχούσης στρατηγούς τότε, καὶ Κίμωνος ὑπερφυῶς εὐημεροῦντος ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς· τὸ δὲ πλεῖστον, αἰδοῖ τῆς τε δόξης τῶν πράξεων ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τροπαίων ἐκείνων, ἄριστα βουλευσάμενος ἐπιθεῖναι τῷ βίῳ τὴν τελευτήν κρείπουσαν, ἔδυσσε τοῖς θεοῖς, καὶ τοὺς φίλους συναγαγὼν, καὶ δεξιωσάμενος, ὡς μὲν ὁ πολὺς λόγος, αἶμα ταύφειον πιῶν, ὡς δ' ἔνιοι, φάρμακον ἐφήμερον προσενεγκάμενος, ἐν Μαγνησίᾳ κατέστραψε, πέντε πρὸς τοῖς ἑξήκοντα βεβιωκώς ἔτη, καὶ τὰ πλεῖστα τούτων ἐν πολιταίαις καὶ ἡγεμονίαις. Τὴν δ' αἰτίαν τοῦ θανάτου καὶ τὸν τρόπον πυθόμενον βασιλεία λέγουσιν ἔτι μᾶλλον θαυμάσαι τὸν ἄνδρα, καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῦ καὶ οἰκείοις χρώμενον διατελεῖν φιλανθρώπως.

XXXII. Ἀπέλιπε δὲ Θεμιστοκλῆς παῖδας, ἐκ μὲν Ἀρχίππης τῆς Δυσάνδρου τοῦ Ἀλωπεκῆθεν, Ἀρχέπτολι καὶ Πολύευκτον, καὶ Κλεόφαντον· οὗ καὶ Πλάτων ὁ φιλόσοφος ὡς ἱππείως ἀρίστου, τᾶλλα δ' οὐδενὸς ἀξίου γενομένου μνημονεύει. Τῶν δὲ πρεσβυτάτων, Νεοκλῆς μὲν, ἔτι παῖς ὢν, ὑφ' ἵππου δηχθεὶς ἀπέθανε, Διοκλῆα δὲ Δυσάνδρος ὁ πάππος υἷον ἐποίησατο. Θυγατέρας δὲ πλείους ἔσχεν, ὢν Μησαιπτολέμαν μὲν, ἐκ τῆς ἐπιγαμηθείσης γενομένην, Ἀρχέπτολις δ' ἀδελφός, οὐκ ὢν ὁμομήτριος, ἔγημεν· Ἰταλίαν δὲ Πανθείδης ὁ Χίος, Σύβαριν δὲ Νικομήδης Ἀθηναῖος· Νικομάχην δὲ Φρασικλῆς ὁ ἀδελφιδοῦς Θεμιστοκλέους, ἤδη τετελευτη-

κότος ἐκείνου, πλεύσας εἰς Μαγνησίαν, ἔλαβε παρὰ τῶν ἀδελφῶν, νεωτάτην δὲ πάντων τῶν τέκνων Ἀσίαν ἔθρεψε. Καὶ τάφον μὲν αὐτοῦ λεμπερὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ Μάγνητις ἔχουσι· περὶ δὲ τῶν λειψάνων οὐτ' Ἀνδοκίδῃ προσέειπεν ἄξιον, ἐν τῷ Πρὸς τοὺς ἐταίρους λέγοντι, φωρῶσαντας τὰ λείψανα διαρῶναι τοὺς Ἀθηναίους (ψεύδεται γάρ, ἐπὶ τῶν δήμων παροξύνων τοὺς ὀλιγαρχικοὺς), ὃ τε Φύλαρχος, ὡσπερ ἐν τραγωδίᾳ τῆ ἱστορίᾳ μονοῦ μηχανῆν ἄρας, καὶ προαγαθῶν Νεοκλῆα τινὰ καὶ Δημόπολιν, υἱοὺς Θεμιστοκλείους, ἀγῶνα βούλεται κινεῖν καὶ πάθος, ὃ οὐδ' ἂν ἔτυχὼν ἀγνοήσειεν ὅτι πέπλαστοι. Διόθερος δ' ὁ περιηγητὴς ἐν τοῖς Περὶ τῶν μνημείων εἴρηκεν, ὡς ὑπονοῶν μᾶλλον, ἢ γινώσκων, ὅτι περὶ τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν Ἄλαιμον ἀκρωτηρίου, πρόκειται τις οἶον ἀγκῶν, καὶ κάμψαντι τοῦτον ἐντὸς, ἢ τὸ ὑπεύθλιον τῆς θαλάττης, κρητὶς ἐστὶν εὐμεγέθης, καὶ τὸ περὶ αὐτὴν βαμῶειδὲς τάφος τοῦ Θεμιστοκλείους. Οἴεται δὲ καὶ Πλάτωνα τῶν κωμικῶν αὐτῷ μαρτυρεῖν ἐν τοῦτοις·

Ὁ σὸς δὲ τῶν βροχῶν, ἐν καλῇ κωμῶντι,

Τοῖς ἐμπόροις πρόσρησις ἔσται πανταχοῦ,

Ταῦς τ' ἐκπλέοντας εὐπλοῦντάς τ' ὕψεται,

Χώπότην ἄμιλλα τῶν νεῶν, θιάσεται.

Τοῖς δ' ἀπὸ γένους τοῦ Θεμιστοκλείους καὶ τιμαὶ τιναὶ ἐν Μαγνησίᾳ φυλαττόμεναι μέχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων ἦσαν, ὡς ἐκαρπούτο Θεμιστοκλῆς Ἀθηναῖος. ἡμέτερος συνήθης καὶ φίλος παρ' Ἀμμωνίῳ τῷ φιλοσόφῳ γενόμενος.

Κ Α Μ Ι Λ Λ Ο Σ.

ΠΕΡΙ δὲ Φουβίου Καμίλλου πολλῶν καὶ μεγάλων λεγομένων, ἴδιον εἶναι δοκῆ μάριστα καὶ παραδόξον, ὅτι πλείωται μὲν ἐν ἡγεμονίαις καὶ μέγιστα κατορθώσας, δικτατορ δὲ πεντακίς αἰρεθείς, θριαμβεύσας δὲ τετρακίς, ἐπίσης δὲ τῆς Ῥώμης ἀναγραφαίς δεύτερος, οὐδ' ἄπαξ ὑπάτευσε. Τούτου δ' αἴτιον ἢ τῆς τότε πολιτικῆς κατὰστασις, ἐκ διαφορᾶς τοῦ δήμου πρὸς τὴν σύγκλητον, ὑπάτους μὲν ἐρίσαντος μὴ ἀποδεικνύναι, χιλιάρχους δὲ χαροτονοῦντος ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν, ὧν, καίπερ ἀπ' ἐξουσίας καὶ δυνάμεως ὑπατικῆς ἄπαντα προτιόντων, ἦτιον ἦν ἐπαχθῆς ἡ ἀρχὴ διὰ τὸ πλῆθος. Τὸ γὰρ εἶξ ἄνδρας, ἀλλὰ μὴ δύο, τοῖς πράγμασιν ἐριστάται, παρεμυθῆτο τοὺς βαρυνόμενους τὴν ὀλιγαρχίαν. Κατὰ τοῦτο δὲ καιροῦ μάριστα τῇ δόξῃ καὶ τοῖς πράγμασιν αἰκνίσας ὁ Κάμιλλος, ὑπάτος μὲν οὐκ ἤξλωσεν ἄσποντι τῷ δήμῳ γενέσθαι· καίπερ ἐν τῷ δια μέσον δεξαμένης ὑπατικῆς ἀρχαιρεσίας τῆς πολιτικῆς πολλῆς· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡγεμονίαις, πολλαῖς καὶ παντοδαπαῖς γενομέναις, τοιοῦτον

αὐτὸν παρήσχεν, ὥστε τὴν μὲν ἔξουσίαν καὶ μοναρχοῦντος εἶναι κοινήν, τὴν δὲ δόξαν ἰδίαν καὶ μεθ' ἑτέρων στρατηγοῦντος· ὡν τοῦ μὲν ἡ μετριότης αἴτιον, ἀνεπιφθόνως ἄρχοντος, τοῦ δ' ἡ φρόνησις, δι' ἣν ὁμολαγουμένως ἐπρωΐτευσεν.

II. Οὕτω δὲ τότε περὶ τὸν Φουρίων οἶκον οὔσης μεγάλης ἐπιφανείας, αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ πρῶτος εἰς δόξαν προῆλθεν, ἐν τῇ μεγάλῃ μάχῃ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους ὑπὸ δικτάτωρι Πουστουμῷ Τυβέρτιω στρατευόμενος. Προῖπτεύων γὰρ τοῦ στρατοῦ, καὶ πληγῇ περιπεσὼν εἰς τὸν μηρόν, οὐκ ἀνῆκεν, ἀλλ' ἐγκείμενον τῷ τραύματι παρέλκων τὸ ἀκόντισμα, καὶ συμπλεκόμενος τοῖς ἀρίστοις τῶν πολεμίων, τροπήν ἐποίησεν. Ἐκ δὲ τούτου τῶν τ' ἄλλων γερωῶν ἔτυχε, καὶ τιμητῆς ἀπεδείχθη, μέγα τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα ταύτης' ἐπὶ τῶν τότε χρόνων ἐχούσης. Μνημονεύεται δ' αὐτοῦ τιμητοῦ ὄντιος καλὸν μὲν ἔργον, τὸ τοὺς ἀγάμους, λόγοις τε πείθοντα, καὶ ζημίαις ἀπειλοῦντα, συγκαταξέϋξαι ταῖς χηρευούσαις γυναῖξι (πολλαὶ δ' ἦσαν αὐταὶ διὰ τοὺς πολέμους), ἀναγκαῖον δὲ, τὸ τοὺς ὀρφανοὺς ὑποτελεῖς ποιῆσαι, πρότερον ἀναιοφόρους ὄντας. Αἰτίαι δ' ἦσαν αἱ συνεχεῖς στρατεῖαι, μεγάλων ἀναλωμάτων δεόμεναι· καὶ μάλιστα κατήπειγεν ἡ Βηθίων πολιτορχία. Τούτους ἔνιοι Οὐνηεντιανοὺς καλοῦσιν. Ἦν δὲ πρόσχημα τῆς Τυρρηνίας ἡ πόλις, ὅπλων μὲν ἀριθμῶν, καὶ πλήθει τῶν στρατευομένων οὐκ ἀποδέουσα τῆς Ῥώμης· πλοῦτα δὲ καὶ βίων ἀβρότῃ καὶ τρυφαῖς καὶ πολυτελείαις ἀγαλλομένη,

πολλοὺς καὶ καλοὺς ἀγῶνας ἠγωνίσαστο, περὶ δόξης καὶ δυναστείας πολεμοῦσα Ῥωμαίους. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ τῆς μὲν φιλοτιμίας ἀφειστήκει, συντριβῆσα μεγάλας μάχαις· ἐπαράμενοι δὲ τείχη μακρὰ καὶ καρτερά, καὶ τὴν πόλιν ὅπλων καὶ βελῶν καὶ σίτου καὶ παρασκευῆς ἀπάσης ἐμπλήσαντες, ἀδεῶς ὑπέμενον τὴν πολιορκίαν, μακρὰν μὲν οὖσαν, οὐχ ἦττον δὲ τοῖς πολιορκουσίην ἐργώδη καὶ χαλεπὴν γενομένην. Εἰθισμένοι γάρ οὐ πολὺν χρόνον, ἀλλ' ὥρα θέρους, ἔξω στρατεύειν, οἴκοι δὲ διαχειμαΐζειν, τότε πρῶτον ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῶν χιλιάρχων, φρούρια κατασκευασάμενοι καὶ τὸ στρατόπεδον τειχίσαντες, ἐν τῇ πολεμίᾳ χιμῶνα καὶ θέρους συνάπτειν, ἦδη σχεδὸν ἔτους ἑβδόμου τῷ πολέμῳ τελευτῶντος. Ὡστε καὶ τοὺς ἄρχοντας ἐν αἰτία γενέσθαι, καὶ μαλακῶς πολιορκεῖν δοκοῦντας ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀρχὴν, ἐτέρων αἰρεθέντων ἐπὶ τὸν πόλεμον· ὧν ἦν καὶ Καμίλλος, τότε χιλιάρχων τὸ δεύτερον. Ἐπραξε δὲ περὶ τὴν πολιορκίαν οὐδὲν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, λαχοῖν Φαλερίοις καὶ Καπηνάταις πολεμεῖν, οἳ δι' ἀσχολίαν πολλὰ τὴν χώραν τότε καθυβρίσαντες, καὶ παρὰ πάντα τὸν Τυρῆνηκὸν πόλεμον ἐκοχλήσαντες, ἐπιέσθησαν ὑπὸ τοῦ Καμίλλου, καὶ συνεστάλησαν εἰς τὰ τείχη, πολλοὺς ἀποβαλόντες.

III. Ἐκ τούτου τὸ περὶ τὴν Ἀλβανίδα λίμνην πάθος ἀκμαΐζοντι τῷ πολέμῳ συνεχεῖς, οὐδενὸς ἦττον τῶν ἀπίστων πιθίσθαι θαυμάτων, αἰτίας κοινῆς ἀπορίας, καὶ λόγου φυσικῆν ἔχοντος ἀρχὴν, ἐφόβησεν·

Ἦν μὲν γὰρ ὄρα μεταπορινή, καὶ τὸ θῆρος ἔληγεν, οὔτε ἔπομβρον, οὔτε πνεύμασι νοτίοις χαλεπὸν ἐπιδήλως γενόμενον. Πολλὰς δὲ λίμνας καὶ ποταμούς καὶ νάματα παντοδαπὰ τῆς Ἰταλίας ἐχούσης, τὰ μὲν ἐξ-ἄλκιε κομιδῆ, τὰ δ' ἀντιίχε γλίσχωρις καὶ μόλις· οἱ δὲ ποταμοὶ πάντες ὥσπερ αἰε κοῖλοι καὶ ταπεινοὶ διαθέρους ἐφύθησαν. Τὸ δὲ τῆς Ἀλβανίδος λίμνης, ἀρχὴν ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ τελευτὴν, ὄρεσιν εὐγείοις περιεχόμενον, ἀπ' οὐδενὸς αἰτίου, πλὴν εἴ τι θεῖον, αὐτόμενον ἐπιδήλως διωγοῦτο, καὶ προσίστατο ταῖς ὑπωρείαις, καὶ τῶν ἀνωτάτω λόφων ὄμαλως ἐπέψαυεν, ἄνευ σάλλου καὶ κλύδωνος ἐξδησιτάμενον. Καὶ πρῶτον μὲν ἦν πομμένων θαῦμα καὶ βοτήρων· ἐπεὶ δὲ, τοῦ διαιρούμενος ἀπὸ τῆς κάτω χώρας οἷον ἰσθμοῦ τὴν λίμνην ὑπεκραγόντος ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ βάρους, μέγα ρεῦμα κατέβαινε διὰ τῶν ἀρθουμένων καὶ φυτευομένων ἐπὶ τὴν θάλατταν, οὐ μόνον αὐτοῖς παρεῖχε Ῥωμαίοις ἔκπληξιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἐδόκει τοῖς τὴν Ἰταλίαν κατοικοῦσι μηδενὸς μικροῦ σημείου εἶναι. Πλεῖστος δ' αὐτοῦ λόγος ἦν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ πολιορκοῦντι τοὺς Βηίους, ὥστε κακείνοις ἔκπυστον γενέσθαι τὸ περὶ τὴν λίμνην πάθος.

IV. Οἷα δ' ἐν πολιορκίᾳ διὰ χρόνου μῆκος ἐπιμύξας τε πολλὰς ἐχούση καὶ κοινολογίας πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐγγιγόνει τινὶ Ῥωμαίῳ συνήθεια καὶ παρρησία πρὸς ἓνα τῶν πολεμίων, ἄνθρωπον ἔμπειρόν τε λογίων παλαιῶν, καὶ τι πλεον εἰδέναι τῶν ἄλλων ἀπομαντικῆς δοκοῦντα. Τοῦτον οὖν ὁ Ῥωμαῖος, ὡς ἤκουσε

τὴν ἐπίδοσιν τῆς λίμνης, ὅρῳ ὑπερηθέμενον τε καὶ
 καταγελῶντα τῆς πολιορκίας, οὐ ταῦτα μόνον ἔφη
 ἐνηροχέαι θάυμαστα τὸν παρόντα χρόνον, ἀλλ'
 ἕτερα τούτων ἀποπώτερον σημεῖα Ῥωμαίοις γεγονέναι·
 περὶ ὧν ἐθέλειν ἐκείνῳ κοινωσάμενος, εἴ τι δύναιτο
 θεῖσθαι τῶν ἰδίων ἄμεινον, ἐν τοῖς κοινοῖς νοσοῦσιν.
 Γπακούσαντος δὲ τοῦ ἀνθρώπου προθύμως, καὶ δι-
 δόντος ἑαυτὸν εἰς κοινολογίαν, ὡς ἀπορρήτων τιπῶν
 μικροσπότην ἐσόμενον, κατὰ μικρὸν οὕτω διαλεγόμενος,
 καὶ ὑπάγων αὐτὸν, ὡς κορφατέρῳ τῶν πυλῶν ἐγγύ-
 νεισαν, αἴρει τε μετέωρον εὐρωσιτότερος ὢν, καὶ πλειό-
 νων ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου συνδραμόντων, χειρωσαί-
 μενος καὶ κρατήσας, παρέδωκε τοῖς στρατηγοῖς. Ἐν
 τούτῳ δ' ἀνάγκης γεγωνὸς ὁ ἄνθρωπος, καὶ μαθὼν
 ἄρα τὸ πέπρωμένον ὡς ἄφικτον εἶη, λόγια προὔ-
 ραιεν ἀπόρρητα περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ὡς οὐκ
 οὔσης ἐλωσίμου πρότερον, ἢ τὴν Ἀλβανίδα λίμνην
 ἐκχυθῆσαν, καὶ φερομένην εἰς ὁδοὺς ἐτέρας, ὕσαντες
 ὑπίσω καὶ περισπάσαντες οἱ πολέμοιοι, κωλύσουσι
 μίγνυσθαι τῇ θαλάττῃ. Ταῦτα τῇ συγκλήτῳ πυθο-
 μένῃ, καὶ διαπορούσῃ, καλῶς ἔχειν ἔδοξε πέμψαντας
 εἰς Δελφοὺς ἔρυσθαι τὸν θεόν. Οἱ δὲ πεμφθέντες,
 ἄνδρες ἔνδοξοι καὶ μεγάλοι, Κόσσοσ Αἰκίνιοσ, καὶ
 Οὐαλέριοσ Πωτίτοσ, καὶ Φάβιοσ Ἀμβουτοσ, πλεῖστα
 χρησιμοποιεῖται καὶ τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ τυχόντες, ἴκον
 ἄλλασ τε μαντείας κομίζοντες, αἱ πατριῶν τιπῶν περὶ
 αὐτῶν καλουμένασ Λατίνας ἑορταῖσ ὀλιγορτίαν ἔφραζον
 αὐτοῖσ, καὶ τὸ τῆσ Ἀλβανίδοσ ὕδαρ ἐκείλευον, εἰφ-

γοντας ὡς ἀνυστόν ἐστι τῆς θαλάσσης, ἀνωθεὶν εἰς τὸν ἀρχαῖον πόρον, ἢ τοῦτο μὴ δυναμένους, ὀρύγμασι καὶ τάφροις παράγειν εἰς τὸ πεδῖον καὶ καταναλίσκειν. Ἀπαγγελθέντων δὲ τούτων, οἱ μὲν ἱερεῖς τὰ περὶ τὰς θυσίας ἔπραττον, ὁ δὲ δῆμος ἐχώρει πρὸς τὰ ἔργα, καὶ τὸ ὕδωρ ἐξέτρεπεν.

V. Ἡ δὲ σύγκλητος εἰς τὸ δέκατον ἔτος τοῦ πολέμου καταλύσασα τὰς ἄλλας ἀρχάς, δικτάτωρα Κάμιλλον ἀπέδειξεν· ἵππαρχον δ' ἐκεῖνος αὐτῷ προσλόμενος Κορνῆλιον Σκηπίωνα, πρῶτον μὲν εὐχὰς ἐποίησατο τοῖς θεοῖς, ἐπὶ τῷ πολέμῳ τέλος εὐκλεές λαβόντι τὰς μεγάλας θεάς ἄξιον, καὶ νεῶν θεᾶς, ἣν Μητέρα Ματούταν καλοῦσι Ῥωμαῖοι, καθιερώσειν. Ταύτην ἂν τις ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἱερῶν μάλιστα Λευκοθεῖαν νομίσειεν εἶναι. Καὶ γὰρ θεράπαιναν εἰς τὸν σηκὸν εἰσάγουσαι ῥαπίζουσιν, εἴτ' ἐξελαύνουσι, καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν τέκνα πρὸ τῶν ἰδίων ἐναγκαλίζονται, καὶ ὀρώσι περὶ τὴν θυσίαν, ἃ ταῖς Διονύσου τροφοῖς, καὶ τοῖς διὰ τὴν παλλακὴν πάθει τῆς Ἰουῦς προσέοικε. Μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς Κάμιλλος εἰς τὴν Φαλίσκων ἐνέβαλε, καὶ μάχη μεγάλη τούτους τε καὶ Καπηνάτας, προσβοηθήσαντας αὐτοῖς, ἐνίκησεν. Ἐπειτα πρὸς τὴν πολιορκίαν τραπόμενος τῶν Βηίων, καὶ τὸν ἐκ προσβολῆς ἀγῶνα χαλεπὸν καὶ δύσεργον ὄρων, ὑπονόμους ἔτεμνε, τῶν περὶ τὴν πόλιν χωρίων ἐνδιδότων τοῖς ὀρύγμασι, καὶ καταδεχομένων εἰς βράθος ἄγειν ἄδηλον τοῖς πολεμίοις τὰ ἔργα. Διὸ προΐουσης ὁδῷ τῆς ἐλπίδος, αὐ-

τὸς μὲν ἔξωθεν προσέβαλλον ἐκκαλούμενος ἐπὶ τὰ
 τείχη τοὺς πολεμίους· ἄλλοι δ', ἀδήλως ὑποπορευό-
 μενοι διὰ τῶν ὑπονόμων, ἔλαθον ἐντὸς γεγόμενοι τῆς
 ἄκρας, κατὰ τὸ Ἱερόν, ὃ μέγιστον ἦν ἐν τῇ
 πόλει, καὶ μάλιστα τιμώμενον. Ἐνταῦθα λέγεται τυ-
 χεῖν κατ' ἐκείνο καιροῦ τὸν ἡγεμόνα τῶν Τυρρῶνων
 ἐπὶ ἱεροῖς· τὸν δὲ μάντιν εἰς τὰ σπλάγχνα κατι-
 δόντα, καὶ μέγα φθρυγξάμενον, εἰπεῖν, ὅτι νίκην ὁ
 θεὸς δίδωσι τῷ κατακολουθήσαντι τοῖς ἱεροῖς ἐκεί-
 νοις· ταύτης δὲ τῆς φωνῆς τοὺς ἐν τοῖς ὑπονόμοις
 Ῥωμαίους ἐπακούσαντας, ταχὺ διασπάσαι τὸ ἔδαφος,
 καὶ μετὰ βοῆς καὶ ψόφου τῶν ὀπλων ἀναδύνας, ἐκ-
 πλαγέντων τῶν πολεμίων καὶ φυγόντων, ἀρπάσαντας
 τὰ σπλάγχνα, κομίσαι πρὸς τὸν Κάμιλλον. Ἄλλα
 ταῦτα μὲν ἴσως εἰκέναι δόξει μυθεύμασιν. Ἀλούσης
 δὲ τῆς πόλεως κατὰ κράτος, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀγόν-
 των καὶ φερόντων ἄπειρόν τινα πλοῦτον, ἐφορῶν δ'
 Κάμιλλος ἀπὸ τῆς ἄκρας τὰ πραττόμενα, πρῶτον
 μὲν ἐστὼς ἐδαίκρυσεν, εἶτα μακαρισθεὶς ὑπὸ τῶν πα-
 ρόντων, ἀνέσχε τὰς χεῖρας ταῖς θεοῖς, καὶ προσευ-
 χόμενος εἶπε· „Ζεῦ μέγιστε, καὶ θεοὶ χρηστών ἐπί-
 σκοποι καὶ πονηρῶν ἔργων, αὐτοὶ που σὺνιστε Ῥω-
 μαίοις, ὡς οὐ παρὰ δίκην, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἀμυ-
 νόμενοι, μετερχόμεθα δυσμενῶν ἀνδρῶν καὶ παρα-
 νόμων πόλιν. Εἰ δ' ἄρα τις (ἔφη) καὶ ἡμῖν ἀντι-
 στροφος ὀφείλεται τῆς παρουσίας νέμεσις εὐπραξίας,
 εὐχομαι, ταύτην ὑπὲρ τε πόλεως καὶ στρατοῦ Ῥω-
 μαίων εἰς ἑμαυτὸν ἐλαχίστῳ κακῷ τελευτῆσαι.“ Ταῦτ'

εἰπὼν, καθάπερ ἐστὶ Ῥωμαίοις ἔθος ἐπευξαμένοις
καὶ προσκυνήσασιν ἐπὶ δεξιὰ ἐξελίττειν, ἑσφαίλη πε-
ριστρεφόμενος. Διαταραχθέντων δὲ τῶν παρόντων,
πάλιν ἀναλαβὼν ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πτώματος, εἶπεν, ὡς
γέγονεν αὐτῷ κατ' εὐχὴν σφαίμα μικρὸν ἐπ' εὐτυχίᾳ
μεγίστη.

VI. Διαπορθήσας δὲ τὴν πόλιν, ἔγνω τὸ ἄγαλμα
τῆς Ἥρας μεταφέρειν εἰς Ῥώμην, ὡσπερ ἠῦξαστο. Καὶ
συνελθόντων ἐπὶ τούτῳ τῶν τεχνιτῶν, ὁ μὲν ἔδυε
καὶ προσήυχετο τῇ θεῷ δέχεσθαι τὴν προθυμίαν αὐ-
τῶν, εὐμενῆ τε γενέσθαι σύνοικον τοῖς λαχοῦσι τὴν
Ῥώμην θεοῖς. Τὸ δ' ἄγαλμα φασὶν ὑποφθεγγάμι-
νον εἰπεῖν, ὅτι καὶ βούλεται καὶ συγκαταίνε. Λουῖος
δὲ φησιν, εὐχεσθαι μὲν τὸν Κάμιλλον ἀπίόμενον τῆς
θεοῦ καὶ παρακαλεῖν, ἀποκρίνασθαι δὲ τινὰς τῶν
παρόντων, ὅτι καὶ βούλεται, καὶ συγκαταίνε, καὶ συ-
ακολουθεῖ προθύμως. Οἱ δ' ἰσχυριζόμενοι καὶ τῷ
παραδόξῳ βοηθοῦντες, μεγίστην μὲν ἔχουσι συνή-
γορον τὴν τύχην τῆς πόλεως, ἣν ἀπὸ σμικρᾶς καὶ
καταφρονουμένης ἀρχῆς ἐπὶ μέγα δόξης καὶ δυνά-
μειως προσελθεῖν δίχα θεοῦ, πολλαῖς καὶ μεγάλαις ἐπι-
φανείαις ἐκάστοτε συμπαρόντος, ἀμήχανον· οὐ μὲν
ἀλλὰ καὶ συνάγουσιν ὁμοειδῆ τινα, τοῦτο μὲν ἰδρω-
τας ἀγαλμάτων πολλαῖς ἐκχύθοντας, τοῦτο δὲ στε-
ναγμοὺς ἀκουσθέντας, ἀποσιροφάας τε δεικνύντας,
καὶ καταμύσεις ξοάνων, ἃς ἱστορήκασιν οὐκ ὀλίγοι
τῶν πρότερον. Πολλὰ δὲ καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀκηκοότες
ἀνθρώπων λέγειν ἔχομεν ἄξια θαύματος, ὧν οὐκ ἔν

τις εἰκὴ καταφρονήσειεν. Ἄλλα τοῖς τοιούτοις καὶ τὸ πιστεῦειν σφόδρα, καὶ τὸ λίαν ἀπιστεῖν, ἐπισηφαλές ἐστι, διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὅρον οὐκ ἔχουσαν, οὐδὲ κρατοῦσαν αὐτῆς, ἀλλ' ἐκφερομένην ὅπου μὲν εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ τύφον, ὅπου δ' εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θεῶν καὶ περιφρόνησιν· ἢ δ' εὐλάβειαν, καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν, ἄριστον.

VII. Ὁ δὲ Κάμιλλος, εἴτε μεγέθει τοῦ ἔργου, πόλιν ἀντίπαλον τῆς Ῥώμης ἔτει δεκάτῃ τῆς πολιορκίας καθηρηκῶς, εἶθ' ὑπὸ τῶν εὐδαιμονιζόντων αὐτὸν εἰς ὄγκον ἐξαρθεῖς καὶ φρόνημα νομίμου καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς ἐπαχθέστερον, τὰ τ' ἄλλα σοβαρῶς ἐθριάμβευσε, καὶ τέθριππον ὑποζευξάμενος λευκόπωλον ἐπέβη, καὶ διεξήλασε τῆς Ῥώμης, οὐδενὸς τοῦτο ποιήσαντος ἡγαμόνος πρότερον, οὐδ' ὕστερον. Ἰερὸν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον ὄχημα, τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ τῶν θεῶν ἐπιτεφημισμένον. Ἐκ τε δὴ τούτου διεβλήθη πρὸς τοὺς πολίτας οὐκ εἰθισμένους ἐντροφέασθαι, καὶ δευτέραν ἔλαβεν αἰτίαν, ἐπιστάμενος νόμῳ διοικίζοντι τὴν πόλιν. Εἰσηγοῦντο γὰρ οἱ δήμαρχοι τὸν τε δῆμον καὶ τὴν σύγκλητον εἰς μέρη δύο νεμηθῆναι, καὶ τοὺς μὲν αὐτόθι κατοικεῖν, τοὺς δὲ κλήρω λαχόντας, εἰς τὴν αἰχμάλωτον μεταστῆναι πόλιν, ὡς εὐπωριότερον ἐσομένων, καὶ δυοὶ μεγάλοις καὶ καλοῖς ἄστεσι τὴν τε χώραν δημοῦ καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν φυλαξόντων. Ὁ μὲν οὖν δῆμος, ἤδη πολὺς γεγωνῶς καὶ ἀχρήματος, ἄσμενος ἐδάξατο, καὶ συνεχῆς ἦν τοῖς περὶ τὸ βῆμα

θορύβοις αἰτῶν τὴν ψῆφον· ἡ δὲ βουλὴ, καὶ τῶν ἄλλων οἱ κράτιστοι πολιτῶν, οὐ διαίρεσιν, ἀλλ' ἀναίρεσιν ἡγούμενοι τῆς Ῥώμης πολιτεύεσθαι τοὺς δημάρχους, καὶ δυσασαχετιοῦντες, ἐπὶ τὸν Κάμιλλον κατέφυγον. Κάκινος, ὁρῶδων τὸν ἀγῶνα, προφάσεις ἐπέβαλε τῷ δήμῳ καὶ ἀσχαλίας, δι' ὧν αἱ τὸν νόμον ἐξέκρουεν. Ἦν μὲν οὖν διὰ ταῦτα λυπηρός. Ἡ δὲ φανερωτάτη καὶ μεγίστη τῶν ἀπεχθειῶν αὐτῷ πρὸς τὸν δῆμον ἐκ τῆς δεκάτης τῶν λαφύρων ὑπῆρξεν, οὐκ ἄλογον, εἰ καὶ μὴ πάνυ δικαίαν, ἀρχὴν τῶν πολλῶν λαβόντων. Ἡῤῥατο μὲν γάρ, ἐπὶ τοὺς Βηΐους, ὡς ἔοικε, βαδίζων, εἰ τὴν πόλιν ἔλοι, τῷ θεῷ τούτων τὴν δεκάτην καθιερώσειν. Ἀλούσης δὲ τῆς πόλεως καὶ διαρπασθείσης, εἴτ' ὀκνήσας ἐνοχλήσαι τοῖς πολίταις, εἴτε λήθῃ τις αὐτὸν ὑπὸ τῶν παρόντων πραγμάτων ἔλαβε τῆς εὐχῆς, περιεΐδεν ὠφεληθέντας. Ὡς τὸτερον δὲ χρόνῳ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἤδη πεπαιυμένος, ἀνήνεγκε περὶ τούτων εἰς τὴν σύγκλητον· οἱ τε μάντις ἠγγέλλον ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς προφαίνεσθαι θεῶν μῆνιν, ἰλασμοῦ καὶ χαριστηρίων δεαμένην.

VIII. Ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὴν μὲν ὠφέλειαν (χαλεπὸν γὰρ ἦν) ἀνάδαστον μὴ γενέσθαι, τοὺς δὲ λαβόντας αὐτοὺς σὺν ὄρκῳ τὴν δεκάτην παραφέρειν εἰς μέσον, ἐγίνετο πολλὰ λυπηρὰ καὶ βίαια περὶ τοὺς στρατιώτας, ἀνθρώπους πένητας καὶ πολλὰ πεπονηκότας, ἀναγκαζομένους, ὧν ἐκέκτηντο καὶ κατεκέχρητο, μέρος εἰσφέρειν τοσοῦτον.

Θορυβουμένω δ' ὑπ' αὐτῶν τῷ Καμίλλῳ, καὶ προ-
 φάσεως ἀποφοῦντι βελτίονος, εἰς τὸν ἀτοπώτατον
 τῶν λόγων συνίβαινε καταφεύγειν, δμολογοῦντι ἐπι-
 λαθέσθαι τῆς εὐχῆς. Οἱ δ' ἐχαλέπαινον, εἰ τὰ
 τῶν πολεμίων δεκατεύσειν εὐξάμενος τότε, νῦν δε-
 κατεύει τὰ τῶν πολιτῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ πάντων, ὅ-
 σον ἔδει μέρος, εἰσενιγκόντων, ἔδοξε κρατῆρα χρυ-
 σοῦν κατασκευάσαντας, εἰς Δελφοὺς ἀποστεῖλαι.
 Χρυσίου δ' ἦν σπάνις ἐν τῇ πόλει· καὶ τῶν ἀρχόν-
 των, ὅθεν ἂν πορισθεῖη, σκοποῦντων, αἱ γυναῖ-
 κες αὐταὶ καθ' αὐτὰς βούλευσάμεναι, τὸν ὄντα χρυ-
 σοῦν ἐκάστη περὶ τὸ σῶμα κόσμον ἐπέδωκαν εἰς τὸ
 ἀνάθημα, σταθμῶ χρυσαίου γενόμενον ὀκτῶ ταλάν-
 των. Καὶ ταύταις μὲν ἡ σύγκλητος ἀποδιδούσα τι-
 μὴν πρόπευσαν, ἐψηφίσατο μετὰ θάνατον, ὥσπερ
 ἐπὶ τοῖς ἀνδράσι, καὶ ταῖς γυναῖξι λέγεσθαι τὸν
 ἄξιον ἔπαινον· οὐ γὰρ ἦν ἐλθισμένον πρότερον
 ἐγκωμιάζεσθαι γυναῖκα δημοσίᾳ, τελευτήσασαν.
 Ἐλόμενοι δὲ τρεῖς ἄνδρας ἐκ τῶν ἀρίστων θεωροῦς,
 καὶ ναῦν μακρὰν εὐανδροῦντι πληρώματι καὶ κόσμῳ
 πανηγυρικῶ κατασκευάσαντες ἐξέπεμψαν. Ἦν δ'
 ἄρα καὶ χειμῶν, καὶ γαλήνη θαλάσσης ἀργαλέον,
 ὡς ἐκείνοις συνέτυχε τότε παρ' οὐδέν ἐλθόντας ἀ-
 πολέσθαι, διαφυγεῖν αὐθις ἀπροσδοκῆτως τὸν κίν-
 δυνον. Ἐπέπλευσαν γὰρ αὐτοῖς Διπαρέων τριήρεις
 περὶ τὰς Αἰθίου νήσους, τοῦ πνεύματος ἐκλιπόν-
 τος, ὡς ληστῆς. Δεομένων δὲ καὶ προῖσχομένων
 χεῖρας, ἐμβολῆς μὲν ἔσχοντο, τὴν δὲ ναῦν ἀναψά-

μενοι καὶ καταγαγόντες, ἐπεκήρυττον ἕμα καὶ τὰ χρήματά καὶ τὰ σώματα, πειθαδικὰ κρίναντες εἶναι. Μόλις δ' ἐνὸς ἀνδρός ἀρετῇ καὶ δυνάμει Τιμησιθέου τοῦ στρατηγοῦ πεισθέντες, μεθῆκαν. Ὁ δὲ καὶ προσκαθελκύσας ἴδια πλοῖα παρέπεμψε, καὶ συγκαθιέρωσε τὸ ἀνάθημα· δι' ὃ καὶ τιμαῖς ἔσχεν, ἅς εἰκὸς ἦν, ἐν Ῥώμῃ.

IX. Τῶν δὲ δημάρχων αὐθις ἐπιχειρόντων τὸν περὶ τοῦ διοικισμοῦ νόμον, ὁ πρὸς Φαλίσκους πόλεμος ἐν καιρῷ παραφανείς, ἔδωκε τοῖς πρώτοις ἀνδράσιν ἀρχαιρεσιάζειν κατὰ γνώμην, καὶ Κάμιλλον ἀπόδειξαι μετ' ἐτέρων πέντε χιλιαρχόν, ὡς τῶν πραγμάτων ἡγεμόνος δεομένων ἀξίωμα καὶ δόξαν μετ' ἐμπειρίας ἔχοντες. Ψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου, λαβὼν δύναμιν ὁ Κάμιλλος, εἰς τὴν Φαλίσκων ἐνέβαλε· καὶ πόλιν ἐρυμνὴν καὶ κατεσκευασμένην πᾶσιν εἰς πόλεμον καλῶς, Φαλερίους ἐπολιόρκει· τὸ μὲν ἐλεῖν οὐ μικρὸν ἔργον, οὐδὲ χρόνου τοῦ τυχόντος ἡγούμενος, ἄλλοις δὲ τρίβειν τοὺς πολίτας καὶ περισπᾶν βουλόμενος, ὡς μὴ σχολάζοιεν, οἴκοι καθήμενοι, δημαγωγεῖσθαι καὶ στασιάζειν. Ἐπεικῶς γὰρ αἰεὶ φαρμάκῳ τούτῳ χρώμενοι διετέλουσιν, ὥσπερ ἰατροὶ, τὰ ταρακτικὰ πάθη τῆς πολιτείας ἔξω τρίποντες.

X. Οὕτως δὲ τῆς πολιορκίας καταρρόνουν οἱ Φαλέριοι, τῷ πανταχόθεν ἐξωχυρῶσθαι πιστεύοντες, ὥστε πλὴν τῶν τὰ τεῖχη φυλαττόντων, τοὺς

ἄλλους ἐν ἱματίσις κατὰ τὴν πόλιν ἀναστρέφεσθαι·
 τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν εἰς τε τὰ διδασκαλεῖα φοιτῆν,
 καὶ περὶ τὰ τεῖχη περιπατήσοντας καὶ γυμνασομέ-
 νους ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καταβιβάζεσθαι. Κοινῶ
 γὰρ ἰχρῶντο τῷ διδασκάλῳ, ὡσπερ Ἕλληνες, οἱ
 Φαλείριοι, βουλόμενοι συντρέφεσθαι καὶ συναγελά-
 ζεσθαι μετ' ἀλλήλων εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τοὺς παῖδας.
 Οὗτος οὖν ὁ διδάσκαλος, ἐπιβοηθεύων τοῖς Φαλερίοις
 διὰ τῶν παιδῶν, ἐξῆγεν αὐτοὺς ἡμέρας ἐκάστης ὑπὸ
 τὸ τεῖχος, ἐγγὺς τὸ πρῶτον, εἰτ' ἀπῆγεν αὐτοὺς εἰς
 γυμνασομένους. Ἐκ δὲ τούτου κατὰ μικρὸν ὑπάγων
 εἶθιςε θαρσύνειν, ὡς πολλῆς οὔσης ἀδείας· καὶ τέλος
 ἔχων ἅπαντας, εἰς τοὺς προφύλακας τῶν Ῥωμαίων
 ἐπέβαλε, καὶ παρέδωκεν, ἄγειν κλεύσας πρὸς τὸν
 Κάμιλλον. Ἀχθεῖς δὲ καὶ καταστάς εἰς μέσον, ἔλεγε
 παιδευτῆς μὲν εἶναι καὶ διδάσκαλος, τὴν δὲ πρὸς
 ἐκείνον χάριν ἀντὶ τούτων ἐλόμενος τῶν δικαίων, ἦκειν
 αὐτῷ τὴν πόλιν ἐν τοῖς παισὶ κομίζων. Δεινὸν οὖν
 ἀκούσαντι τὸ ἔργον ἐφάνη Καμίλλῳ· καὶ πρὸς τοὺς
 παρόντας εἰπὼν, ὡς χαλεπὸν μὲν ἔστι πόλεμος, καὶ
 διὰ πολλῆς ἀδικίας καὶ βιαιῶν περαινόμενος ἔργων,
 εἰσὶ δὲ καὶ πολέμων ὅμως τινὲς νόμοι τοῖς ἀγαθοῖς
 ἀνδράσι, καὶ τὸ νικᾶν οὐχ οὕτω διωκτέον, ὥστε μὴ
 φεύγειν τὰς ἐκ κακῶν ἢ ἀσεβῶν ἔργων χάριτας (ἀρε-
 τῇ γὰρ οἰκία τὸν μέγαν στρατηγὸν, οὐκ ἀλλοτρίᾳ
 θαρσύνοντα κακία, χρῆναι στρατεύειν), προσέταξε
 τοῖς ὑπηρέταις, τοῦ μὲν ἀνθρώπου καταρῶν γίνου-
 ναι τὰ ἱμάτια, καὶ τὰς χεῖρας ὀπίσω περιάγειν, τοῖς δὲ

παισὶ δίδοναι ῥάβδους καὶ μάστιγας, ὅπως κολά-
 ζοντες τὸν προδότην, ἐλαύνωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἄρτι
 δὲ τῶν Φαλερίων ἡσθημένων τὴν τοῦ διδασκάλου
 προδοσίαν, καὶ τὴν μὲν πόλιν, οἷον εἰκὸς, ἐπὶ συμ-
 φορᾷ τηλικαύτη θρήνου κατέχοντες, ἀνδρῶν δὲ δο-
 κίμων καὶ γυναικῶν ἐπὶ τὰ τεῖχη καὶ τὰς πύλας σὺν
 οὐδενὶ λογισμῷ φερομένων, προσῆγον οἱ παῖδες, τὸν
 διδάσκαλον γυμνὸν καὶ δεδεμένον ἡροπηλακίζοντες,
 τὸν δὲ Κάμιλλον σωτήρα καὶ θεὸν καὶ πατέρα ἀνα-
 καλοῦντες· ὥστε μὴ μόνον τοῖς γονεῦσι τῶν παιδῶν,
 ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις ταῦθ' ὀφῶσι θαυμά-
 τε καὶ πρόθον ἔμπεσῆν τῆς τοῦ Καμίλλου δικαιοσύ-
 νης. Καὶ συνδραμόντες εἰς ἐκκλησίαν πρέσβεις ἔπεμ-
 ψαν, ἐκείνω τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέποντες, οὓς ὁ
 Κάμιλλος ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ
 καταστάντες εἶπον, ὅτι Ῥωμαῖοι τῆς νίκης τὴν δι-
 καιοσύνην προτιμῆσαντες, εἰδίδαξαν αὐτοὺς τὴν ἡσσαν
 ἀγαπῆσαι πρὸ τῆς ἐλευθερίας, οὐ τοσοῦτον τῇ δυ-
 νάμει λείπεσθαι δοκοῦντας, ὅσον ἠτιᾶσθαι τῆς ἀρε-
 τῆς ὁμολογοῦντας. Ἀποδοῦσης δὲ τῆς βουλῆς πάλιν
 ἐκείνω τὸ κρῖναι καὶ διαιτῆσαι ταῦτα, χρήματα λα-
 βῶν παρὰ τῶν Φαλερίων, καὶ φιλίαν πρὸς ἅπαντας
 Φαλλοκους θέμενος, ἀνεχώρησεν.

XI. Οἱ δὲ στρατιῶται, διαρπάσειν προσδοκῆσάν-
 τες τοὺς Φαλερίους, ὡς ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην κεναῖς
 χερσὶ, κατηγοροῦν τοῦ Καμίλλου πρὸς τοὺς ἄλλους
 πολίτας ὡς μισοδήμου, καὶ φθονήσαντος ὠφελήθη-
 ναι τοῖς πένησιν. Ἐπεὶ δὲ τὸν περὶ τοῦ διοικισμοῦ

νόμον σί δῆμαρχοι προθέντες αὐθις ἐπὶ τὴν ψήφον ἐκάλουν τὸν δῆμον, ὃ δὲ Κάμιλλος οὐδεμιᾶς ἀπεχθείας οὐδὲ παρῴρησις φισαίμενος, ἐφαίνη μάλιστα πάντων ἐκβιαζόμενος τοὺς πολλοὺς, τὸν μὲν νόμον ἄκοντες ἀπεψηφίσαντο, τὸν δὲ Κάμιλλον δι' ὀργῆς εἶχον· ὥστε καὶ δυστυχῆσαντος αὐτοῦ περὶ τὰ οἰκεία (τῶν γὰρ υἱῶν ἀπέβαλε τὸν ἕτερον νοσήσαντα), μηδὲν οἰκτω τῆς ὀργῆς ὑφέσθαι. Καίτοι τὸ πάθος οὐ μετρίως ἤνεγκεν ἡμερος ἀνὴρ καὶ χρηστός, ἀλλὰ τῆς δίκης προγεγραμμένης αὐτῷ, διὰ πάνθος οἰκούμερι, καθειργμένος μετὰ τῶν γυναικῶν.

XII. Ὁ μὲν οὖν κατήγορος ἦν Λεύκιος Ἀπουληῖος, ἔγκλημα δὲ κλοπῆς περὶ τὰ Τυρρῆνικα ἰσχυρήματα. Καὶ δῆται καὶ θύραι τινὲς ἐλέγοντο χαλκαῖ παρ' αὐτῷ φανῆναι τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ δὲ δῆμος ἐξηρέθιστο, καὶ δῆλος ἦν ἐκ πάσης προφάσεως κατ' αὐτοῦ τῆ ψήφου χρησόμενος. Οὕτως οὖν συναγαγὼν τοὺς τε φίλους καὶ τοὺς συστρατευσαμένους καὶ τοὺς συνάρξαντας, οὐκ ὀλίγους τὸ πλῆθος ὄντας, ἰδεῖτο μὴ περιῦδειν αὐτὸν ἀδίκως ἐπ' αἰτίαις πονηραῖς ὄφλοντα, καὶ καταγέλαστον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν γινόμενον. Ἐπεὶ δ' οἱ φίλοι βουλευσάμενοι καὶ διαλεχθέντες ἑαυτοῖς, ἀπεκρίναντο, πρὸς μὲν τὴν κρίσιν αὐτῷ μηδὲν ὀφείσθαι βοηθήσαι, τὴν δὲ ζημίαν ὀφείλοντι συνεκτίσειν, οὐκ ἀνασχόμενος, ἔγνω μετασιῆται καὶ φυγεῖν ἐκ τῆς πόλεως πρὸς ὀργήν. Ἀσπασάμενος οὖν τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱόν, ἀπὸ τῆς οἰκίας προῆει σιωπῆ μέχρι τῆς πύλης· ἐκεῖ δ' ἐπέστη, καὶ μεταστραφεὶς ὀπίσω, καὶ

τὰς χῆρας ἀναταίνας πρὸς τὸ Καπιτώλιον, ἐπηύξατο τοῖς θεοῖς, εἰ μὴ δικαίως, ἀλλ' ὕβρει δήμου καὶ φθόνῳ προπηλακίζομενος ἐκπίπτει, ταχὺ Ῥωμαίους μετανοῆσαι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις φανεροὺς γενέσθαι δομομένους αὐτοῦ, καὶ ποθοῦντας Καμίλλον.

XIII. Ἐκείνος μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς, αἶρας θέμενος ἐπὶ τοὺς πολίτας, καὶ μεταστάς, ὥφλε τὴν δίκην ἐρήμην, τμήμα μυθρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσαν. "Ὁ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον χίλια δραχμαὶ καὶ πεντακόσια" ἀσσάριον γὰρ ἦν δέκατον ἀργυρίου, καὶ τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἐκαλεῖτο θηνάριον. Οὐδεὶς δ' ἐστὶ Ῥωμαίων, ὃς οὐ νομίζει τὰς εὐχὰς τοῦ Καμίλλου ταχὺ τὴν Δίκην ὑπολαβεῖν, καὶ γενέσθαι αὐτῷ τιμωρίαν τῆς ἀδικίας, οὐχ ἡδεῖαν, ἀλλ' ἀνιαράν, ὀνομαστήν δὲ καὶ περιβόητον· τοσαύτη περιήλθε τὴν Ῥώμην νέμεις, καὶ τοσοῦτον ἄγων φόβον καὶ κίνδυνον ἅμα μετ' αἰσχύνῃς ἐφάρτη καιρὸς ἐπὶ τὴν πόλιν, εἴτε τῆς τύχης οὕτω συνελθούσης, εἴτε καὶ θεῶν τινος ἔργον ἐστὶ μὴ παραμελεῖν ἀρετῆς ἀχαριστουμένης.

XIV. Πρῶτον μὲν οὖν ἔδοξε σημεῖον γεγονέναι κακοῦ μεγάλου προσιόντος ἢ Ἰουλίου τοῦ τιμητοῦ τελευτή· μάλιστα γὰρ δὴ Ῥωμαῖοι σέβονται καὶ νομίζουσιν ἱεράν τὴν τῶν τιμητῶν ἀρχήν. Δεύτερον δὲ, πρὸ τῆς Καμίλλου φυγῆς, ἀνῆρ οὐκ ἐπιφανῆς μὲν, οὐδ' ἐκ τῆς βουλῆς, ἐπεικῆς δὲ καὶ χρηστός εἶναι δοκῶν, Μάρκος Κεδίκιος, ἀνήγευκε πρὸς τοὺς χιλιάρχους πρᾶγμα φροντίδος ἄξιον. Ἐφη γὰρ ἐν τῇ

παραφημένη νυκτι καθ' ὁδὸν βαδίζων, ἦν Καινήν ὀνομάζουσι, κληθεὶς ὑπό τινας, φθρεξαμένου μέγα, στραφῆναι, καὶ θιάσασθαι μὲν οὐδέν, φωνῆς δὲ μείζονος ἢ κατ' ἀνθρωπίνην ἀκούσαι, ταῖδε λεγούσης· „*Ἄγε, Μάρκε Κεδίκαι, λέγε πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἔωθεν ἔλθων, ὀλίγου χρόνου Γαλάτας προαδέχεσθαι.*“ Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ χιλιάρχοι, γέλωτα καὶ παιδικαὶν ἐποιοῦντο. Καὶ μετ' ὀλίγον συνέβη τὰ περὶ Κάμιλλον.

XV. Οἱ δὲ Γαλάται τοῦ Κελτικοῦ γένους ὄντες, ὑπὸ πλῆθους λέγονται τὴν αὐτῶν ἀπολιπόντες, οὐκ οὔσαν αὐτάρκη τρέφειν ἅπαντας, ἐπὶ ζήτησιω ἑτέρας ὀρμηῆσαι. Μύριαδες δὲ πολλαὶ γενόμενοι νέων ἀνδρῶν καὶ μαχίμων, ἔτι δὲ πλείους παιδῶν καὶ γυναικῶν ἄγοντες, οἱ μὲν ἐπὶ τὸν βόρειον Ὀκεανὸν, ὑπερβαλόντες τὰ Ῥικαῖα ἔρη, ῥυῆναι, καὶ τὰ ἔσχατα τῆς Εὐρώπης κατασχῆν, οἱ δὲ, μεταξὺ Πυρρῆνης ἔρους καὶ τῶν Ἀλπεων ἰδρυθέντες, ἐγγὺς Σεννώων καὶ Κελτοφῶν κατοικεῖν χρόνον πολὺν. Ὅψι δ' οἴνου γευσάμενοι τότε πρῶτον ἐξ Ἰταλίας διακομισθέντος, οὕτως ἄρα θυμαῖσαι τὸ πόμα, καὶ πρὸς τὴν καινότητα τῆς ἠδονῆς ἔκφρονες γενέσθαι πάντες, ὥστ' ἀράμενοι τὰ ὄπλα, καὶ τοὺς γονέας ἀναλαβόντες, ἐπὶ τὰς Ἀλπεὶς φέρεσθαι, καὶ ζητεῖν ἐκείνην τὴν γῆν, ἣ τοιοῦτον καρπὸν ἀναδίδωσι, τὴν δ' ἄλλην ἄκαρπον ἠγεῖσθαι καὶ ἀνήμερον. Ὁ δ' εἰσαγαγὼν τὸν οἶνον, παρ' αὐτοῦς, καὶ παροξύνας ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν μάλιστα καὶ πρῶτος, Ἄρων λέγεται γενέσθαι Τυρρῆνός,

ἀνὴρ ἐπιφανής, καὶ φύσει μὲν εὖ ποιηρός, συμφορᾷ δὲ τοιαύτη χρησάμενος. Ἦν ἐπίτροπος παιδὸς ὀρφανοῦ, πλοῦτα τε πρώτου τῶν πολιτῶν, καὶ θαυμαζομένου κατ' εἶδος, ὄνομα Λοσκούμωνος. Οὗτος ἐκ νέου παρὰ τῷ Ἄρωνι διαίταν εἶχε, καὶ μειράκιον ὦν, οὐκ ἀπέλειπε τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ προσεποιεῖτο χαίρειν συνῶν ἐκείνῳ. Καὶ πολὺν χρόνον ἐλαίνθανε διεφθαρκῶς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ διεφθαρμένος ὑπ' ἐκείνης· ἤδη δὲ πόρρω τοῦ πάθους ἀμφοτέρων γεγονότων, καὶ μήτ' ἀφείναι τὴν ἐπιθυμίαν, μήτε κρύπτειν ἔτι δυναμένων, ὁ μὲν νεανίσκος ἐπεχείρει φανερώς ἀποσπάσας ἔχειν τὴν ἀνδρωπον· ὁ δ' ἀνὴρ ἐπὶ δίκην ἐλθὼν, καὶ κρατούμενος πλήθει φίλων καὶ χρημάτων καὶ δαπάναις ὑπὸ τοῦ Λοσκούμωνος, ἐξέλιπε τὴν ἑαυτοῦ· καὶ πυθόμενος τὰ τῶν Γαλατῶν, ἤκειν ὡς αὐτοὺς, καὶ καθηγήσατο τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατείας.

XVI. Οἱ δ' ἐμβαλόντες, εὐθύς ἐκράτοιν τῆς χώρας, ὅσῃν τὸ παλαιὸν οἱ Τυρρῆνοί καταῖχον, ἀπὸ τῶν Ἄλλεων ἐπ' ἀμφοτέρως καθήκουσαν τὰς θαλάσσας· ὡς καὶ τοῦνομα μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ. Τὴν μὲν γὰρ βόρειον θάλασσαν, Ἀδρίαν καλοῦσιν, ἀπὸ Τυρρῆνικῆς πόλεως Ἀδρίας· τὴν δὲ πρὸς νότον κεκλιμένην, ἀντικρὺς Τυρρῆνικὸν πέλαγος. Πᾶσα δ' ἐστὶ δεινρόφυτος αἴτη, καὶ θρέμμασιν εἴβωτος, καὶ κατάρουτος ποταμοῖς. Καὶ πόλεις εἶχεν ὀκτωκαίδεκα καλὰς καὶ μεγάλας, καὶ κατεσκευασμένας πρὸς τὴν χρηματισμὸν ἐργατικῶς, καὶ πρὸς διαίταν πανηγυ-

ρικῶς, ὡς οἱ Γαλάται, τοὺς Τυρρῆνοὺς ἐκβαλόντες, αὐτοὶ κατέχον. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐπράχθη συχνῶ τινι χρόνῳ πρότερον.

XVII. Οἱ δὲ Γαλάται πρὸς πόλιν τότε Τυρρηνίδα Κλουσίον στρατεύσαντες, ἐπολιόρκουν. Οἱ δὲ Κλουσίνοι καταφυγόντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, ἤτησαντο πρέσβεις παρ' αὐτῶν καὶ γράμματα πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ἐπέμφθησαν δὲ τοῦ Φαβίων γένους τρεῖς ἄνδρες εὐδαίμοι, καὶ τιμὰς μεγάλας ἔχοντες ἐν τῇ πόλει. Τούτους ἐδέξαντο μὲν οἱ Γαλάται φιλανθρωπῶς, διὰ τὸ τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ πανοῦρμοι τῆς πρὸς τὰ τεῖχη μάχης εἰς λόγους συνῆλθον. Πυνθακομένων δ' αὐτῶν, ὅτι παθόντες ὑπὸ Κλουσίων ἤκοιεν ἐπὶ τὴν πόλιν, γελᾶσας ὁ βασιλεὺς τῶν Γαλατῶν Βρένκος· „Ἄδικοῦσιν ἡμᾶς, ἔφη, Κλουσίνοι, γῆν καὶ χώραν ὅλην μὲν γεωργεῖν δυνάμενοι, πολλὴν δὲ κατέχου ἀξιοῦντες, καὶ μὴ μεταδιδόντες ἡμῖν ξένοις οὔσι καὶ πολλοῖς καὶ πένησι. Ταῦτα δ' ἔρα καὶ ἡμᾶς ἠδίκου, ὡς Ῥωμαῖοι, πρότερον μὲν Ἀλιβαγοὶ καὶ Φιδημαῖται, καὶ Ἀρδαῖται, νῦν δὲ Οὐήϊοι καὶ Καπήναται, καὶ πολλοὶ Φαλίσκων καὶ Οὐαλούσκων· ἐφ' οὓς ὑμεῖς στρατεύοντες, εἰν μὴ μεταδιδῶσιν ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀνδραποδίζεσθε, λεηλατεῖτε, καὶ κατασκάπτειτε τὰς πόλεις αὐτῶν, οὐδὲν οὐδὲ ἡμεῖς γε δεινὸν, οὐδ' ἄδικον ποιοῦντες, ἀλλὰ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν νόμων ἀκολουθοῦντες, ὃς εἴ κρείττονι τὰ τῶν ἡττόνων δίδωσιν, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τελευτῶν εἰς τὰ θηρία. Καὶ γὰρ τούτοις ἐκ φύσεως

ἀνήρ ἐπιφανής, καὶ φύσει μὲν σὺ πονηρός, συμφορᾷ δὲ τοιαύτη χρησάμενος. Ἦν ἐπίτροπος παιδὸς ὀρφανοῦ, πλούτου τε πρώτου τῶν πολιτῶν, καὶ θαυμαζομένου κατ' εἶδος, ὄνομα Λοσκούμωνος. Οὗτος ἐνίον παρὰ τῶν Ἄρωνι διαπταν εἶχε, καὶ μειράκιον ὦν, οὐκ ἀπέλειπε τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ προσεποιεῖτο χαίρειν συνῶν ἐκείνῳ. Καὶ πολὺν χρόνον ἐλάνθαν διεφθαρκῶς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ διεφθαρμένους ὑπ' ἐκείνης· ἤδη δὲ πόρρω τοῦ πάθους ἀμφοτέρων γεγονότων, καὶ μὴτ' ἀφείναι τὴν ἐπιθυμίαν, μὴτ' κρύπτειν ἔτι δυναμένων, ὁ μὲν νεανίσκος ἐπεχείρει φανερώς ἀποσπάσας ἔχειν τὴν ἀνδρωπον· ὁ δ' ἀνὴρ ἐπὶ δίκην ἐλθὼν, καὶ κριτούμενος πλήθει φίλων καὶ χρημάτων καὶ δαπάναις ὑπὸ τοῦ Λοσκούμωνος, ἐξέλιπε τὴν ἑαυτοῦ· καὶ πυθόμενος τὰ τῶν Γαλατῶν, ἤκειν ὡς αὐτοὺς, καὶ καθηγήσατο τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατείας.

XVI. Οἱ δ' ἐμβαλόντες, εὐθύς ἐκράτουσιν τῆς χώρας, ὅσῃν τὸ παλαιὸν οἱ Τυρῆνοί κατεῖχον, ἀπὸ τῶν Ἄλπειων ἐπ' ἀμφοτέρας καθήκουσαν τὰς θαλάσσας· ὡς καὶ τοῦνομα μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ. Τὴν μὲν γὰρ βόρειον θάλασσαν, Ἀδρίαν καλοῦσιν, ἀπὸ Τυρῆνικῆς πόλεως Ἀδρίας· τὴν δὲ πρὸς νότον κεκλιμένην, ἀντικρὺς Τυρῆνικὸν πέλαγος. Πᾶσα δ' ἐστὶ δενδρόφυτος αὕτη, καὶ ἄρτέμασιν εἴβοτος, καὶ κατάρχουτος ποταμοῖς. Καὶ πόλεις εἶχεν ὀκτωκαίδεκα καλὰς καὶ μεγάλας, καὶ κατασκευασμένας πρὸς τὸν χρηματισμὸν ἐργατικῶς, καὶ πρὸς διαίταν πανηγυ-

ρικῶς, ὡς οἱ Γαλάται, τοὺς Τυρρῆνοὺς ἐκβαλόντες, αὐτοὶ κατέσχον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπράχθη συχνῶν χρόνῳ πρότερον.

XVII. Οἱ δὲ Γαλάται πρὸς πόλιν τότε Τυρρηνίδα Κλουσίον στρατεύσαντες, ἐπολιόρκουν. Οἱ δὲ Κλουσίνοι καταφυγόντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, ἤτήσαντο πρέσβεις παρ' αὐτῶν καὶ γράμματα πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ἐπέμφθησαν δὲ τοῦ Φαβίων γένους τρεῖς ἄνδρες εὐδάκμοι, καὶ τιμᾶς μεγάλας ἔχοντες ἐν τῇ πόλει. Τούτους ἐδέξαντο μὲν οἱ Γαλάται φιλανθρωπῶς, διὰ τὸ τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ παυσόμενοι τῆς πρὸς τὰ τείχη μάχης εἰς λόγους συνῆλθον. Πυνθανομένων δ' αὐτῶν, ὅτι παθόντες ὑπὸ Κλουσίων ἤκοιεν ἐπὶ τὴν πόλιν, γελᾶσας ὁ βασιλεὺς τῶν Γαλατῶν Βρένκος· „Ἄδικοῦσιν ἡμᾶς, ἔφη, Κλουσίνοι, γῆν καὶ χώραν ὀλίγην μὲν γεωργεῖν δυνάμενοι, πολλὴν δὲ κατέχειν ἀξιοῦντες, καὶ μὴ μεταδιδόντες ἡμῖν ξίνας οὔσι καὶ πολλοῖς καὶ πένησι. Ταῦτα δ' ἔρα καὶ ὑμᾶς ἠδίκουν, ὡς Ῥωμαῖοι, πρότερον μὲν Ἀλιβανοὶ καὶ Φιδηναῖται, καὶ Ἀρδαῖται, νῦν δὲ Ἀνήιοι καὶ Καπήναται, καὶ πολλοὶ Φαλίσκων καὶ Οὐαλούκων· ἐφ' οὓς ὑμεῖς στρατεύοντες, εἰ μὴ μεταδιδῶσιν ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀνδραποδίξεσθε, λεηλατεῖτε, καὶ κατασκάπτειτε τὰς πόλεις αὐτῶν, οὐδὲν οὐδὲ ἡμεῖς γινόν, οὐδ' ἄδικον ποιῶντες, ἀλλὰ τῶν πρεσβυτάτων ἢ νόμων ἀκολουθοῦντες, ὡς ἐφ' κρείττονι τὰ τῶν ἰσχυρόνων δίδωσιν, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τελευτῶν εἰς τὰ θηρία. Καὶ γὰρ τούτοις ἐκ φύσεως

ἔνεστι, τὸ ζητεῖν πλέον ἔχειν τὰ κρείττονα τῶν ὑπο-
 δεϊστέρων. Κλουσίους δὲ παύσασθε πολιορκουμέ-
 νους οἰκτερόντες, ὡς μὴ καὶ Γαλάτας διδάξητε
 χρηστοὺς καὶ φιλοκτιρόμονας γενέσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥω-
 μαίων ἀδικουμένοις.“ Ἐκ τούτων τῶν λόγων ἔγνωσαν
 οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Βρέννον ἀσυμβάτως ἔχοντα· καὶ
 παρελθόντες εἰς τὸ Κλούσιον, ἐθάρρυνον καὶ πα-
 ρώρων τοὺς ἄνδρας ἐπεξελθεῖν τοῖς βαρβάροις μετ’
 αὐτῶν, εἴτε τὴν ἐκείνων ἀλήγη καταμαθεῖν, εἴτε τὴν
 ἑαυτῶν ἐπιδειξασθαι θέλοντες. Ἐκδρομῆς δὲ τῶν
 Κλουσίων καὶ μάχης παρὰ τὰ τεύχη γενομένης, εἰς
 τῶν Φαβίων, Κοῖντος Ἀμβουσοτος, ἵππον ἔχων ἐξή-
 λασεν ἀντίος ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ καλῷ, Γαλάτῃ, πολὺ
 προῖππεύοντι τῶν ἄλλων, ἀγνοηθεὶς ἐν ἀρχῇ διὰ τὸ
 τὴν σύνοδον ὀξεῖαν γενέσθαι, καὶ τὰ ὄπλα περιλάμ-
 ποντα τὴν ὄψιν ἀποκρύπτειν. Ὡς δ’ ἐπικρατήσας τῇ
 μάχῃ, καὶ καταβαλὼν ἐκούλευε τὸν ἄνδρα, γνωρίσας
 ὁ Βρέννος αὐτὸν ἐπεμαρτύρατο θεοὺς, ὡς παρὰ τὰ
 κοινὰ καὶ νομοσμένα πᾶσιν ἀνθρώποις ὅσια καὶ δι-
 καια, πρεσβευτοῦ μὲν ἤκοτος, πολέμια δ’ εἰργα-
 σμένου. Καταπαύσας δὲ τὴν μάχην αὐτίκα, Κλου-
 σίους μὲν εἶα χαίρειν, ἐπὶ δὲ τὴν Ῥώμην τὸν στρα-
 τὸν ἤγεεν. Οὐ βουλόμενος δὲ δόξαι τὴν ἀδικίαν αὐ-
 τοῖς ὡσπερ ἀσμένοις γεγονέναι καὶ θεομένοις προφά-
 σιως, ἐπεμψεν ἑξαιτῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ τὸν ἄνδρα· καὶ
 προῆγεν ἅμα σχολαίως.

XVIII. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τῆς βουλῆς συναχθείσης,
 ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν Φαβίων κατηγοροῦν, καὶ τῶν

ἱερῶν οἱ καλούμενοι Φητιαεῖς ἐτήγον, ἐπιθειάζοντες καὶ κελύοντες τὸ τῶν πεπραγμένων ἄγος τὴν σύγκλητον εἰς ἓνα τὸν αἴτιον τρέψασαν, ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀφοσιώσασθαι. Τούτους τοὺς Φητιαεῖς Πομπήλιος Νουμῆς, βασιλέων ἡμερώτατος γινόμενος καὶ δικαιοτάτος, κατέστησε, φύλακας μὲν εἰρήνης, ἐπιγνώμονας δὲ καὶ βεβαιωτὰς αἰτιῶν, αἱ σὺν δίκῃ πόλεμον ἐπισυνάπτουσι. Τῆς δὲ βουλῆς ἐπὶ τὸν δῆμον ἀνεπεγκαμένης τὸ πρᾶγμα, καὶ τῶν ἱερῶν ὁμοια τοῦ Φαβίου κατηγορούντων, οὕτω περιῦβρισαν αὐτῶν οἱ πολλοὶ τὰ θεῖα καὶ κατεγέλασαν, ὥστε καὶ χιλίαρχον ἀποδείξαι τὸν Φάβιον μετὰ τῶν ἀδελφῶν. Οἱ δὲ Κελτοὶ, πυθόμενοι ταῦτα, καὶ χαλεπῶς φέροντες, οὐδὲν ἐμποδῶν ἐποιούντο τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ἐχώρουν παντὶ τάχει καὶ πρὸς τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς παρασκευῆς, καὶ βίαν καὶ θυμὸν, ἐκπεληγμένων τῶν δια μέσου, καὶ τὴν τε χώραν ἀπολωλέναι πᾶσαν ἤδη, καὶ τὰς πόλεις εὐθὺς ἀπολέσθαι δοκούντων, παρ' ἐλπίδας οὐδὲν ἠδίκουν, οὐδ' ἐλάμβανον ἐκ τῶν ἀγρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις ἐγγὺς παρεξιόντες, ἐβδῶν ἐπὶ τὴν Ῥώμην πορεύεσθαι, καὶ μόνοις πολεμῆν Ῥωμαίοις, τοὺς δ' ἄλλους φίλους ἐπίστασθαι. Τοιαύτη δὲ χρωμένων ὁρμῇ τῶν βαρβάρων, ἐξήγον οἱ χιλίαρχοι τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, πλήθει μὲν οὐκ ἐνδείς (ἐγίνοντο γὰρ ἐπλίται τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάσσους), ἀνασκήτους δὲ τοὺς πολλοὺς, καὶ τότε πρῶτον ἀπτομένους ὄπλων. Ἐτι δ' ἐξημέλητο

τὰ τῶν Θεῶν αὐτοῖς, οὔτε καλλιερῆσαι, οὔτε μάντις, ἃ πρὸ κινδύνου καὶ μάχης εἰκὸς ἦν, ἐρομένοις. Οὐδενὸς δ' ἤττον ἐτάραττεν ἢ πολυαρχία τὰ πραττόμενα. Καίτοι πρότερόν γε καὶ πρὸς ἐλάττονας ἀγῶνας εἶλοντο πολλάκις μονάρχους, οὓς Δικταίωρας καλοῦσιν· οὐκ ἀγνοοῦντες, ὅσον ἐστὶν εἰς ἐπισφαλῆ καιρὸν ὄφελος, μιᾷ χρωμένους γνώμῃ πρὸς ἀνυπεύθυνον ἀρχὴν, ἐν χερσὶ τὴν δίκην ἔχουσαν, εὐτακτεῖν. Οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ Κάμιλλος ἀγνωμονηθεὶς ἔβλαψε τὰ πράγματα, τοῦ μὴ πρὸς χάριν, μηδὲ κολακεύοντος ἀρχεῖν, φοβεροῦ γενομένου. Προελθόντες ἦν ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους ἐννενήκοντα, παρὰ τὸν Ἀλίαν ποταμὸν ἠύλισθησαν, οὗ πτόρω τοῦ στρατοπέδου τῷ Θύμβριδι συμφερόμενον. Ἐνταῦθα δὲ τῶν βαρβάρων ἐπιφανέντων, αἰσχροῦς ἀγωνισάμενοι δι' ἀταξίαν, ἐτάραποντο. Καὶ τὸ μὲν ἀριστερόν κέρας εὐθύς ἐμβalόντες εἰς τὸν ποταμὸν οἱ Κελτοὶ διέφθειραν· τὸ δὲ δεξιόν, ὑπεκκλίνας τὴν ἐπιφορὰν ἐκ τοῦ πεδίου πρὸς τοὺς λόφους, ἤττον ἐξεκόπη· καὶ διεξέπεσον ἀπὸ τούτων εἰς τὴν πόλιν οἱ πολλοί. Τοῖς δ' ἄλλοις, ὄσοι, τῶν πολεμίων ἀκμπόντων πρὸς τὸν φόνον, ἐσώθησαν, ἕως Βηίδου αἱ φυγαὶ διὰ νυκτὸς ἦσαν, ὡς τῆς Ῥώμης οἰχομένης, καὶ τῶν ἐκεῖ πάντων ἀπολωλότων.

XIX. Ἐγένετο δ' ἡ μάχη περὶ τροπᾶς Θερωνῆος περὶ τὴν πανσελήνον· ἢ καὶ πρότερον ἡμέρα μέγα πάθος συνέβη τὸ περὶ τοὺς Φαβλους· τριακῶσιοι γάρ ἐκ τοῦ γένους ὑπὸ Τυρρῶνων ἀπῆρέθησαν. Ἐκρά-

τησε δὲ τὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἤτις Ἀλιάδα
 μέχρι νῦν καλεῖσθαι διὰ τὸν ποταμόν. Περὶ δ'
 ἡμερῶν ἀποφράδων, εἴτε χρὴ τίθεσθαι τινας, εἴτ'
 ὀρθῶς Ἡράκλειτος ἐπέπληξεν Ἡσιόδου, τὰς μὲν ἀγα-
 θὰς ποιουμένων, τὰς δὲ φαύλας, ὡς ἀγνοοῦντι φύ-
 σιν ἡμέρας ἀπάσης μίαν εὔσαν, ἐτέρωθι διηπόρη-
 ται. Τῇ δ' ὑποκειμένη γραφῇ τὸ μνημονεῦσαι πα-
 ραδειγμάτων ὀλίγων ἴσως ἂν ἀρμόσκει. Τοῦτο μὲν,
 Βοιωτεῖς, Ἰπποδρομίου μηνός, ὡς δ' Ἀθηναῖοι
 καλοῦσιν, Ἐκατομβαιῶνος ἱσταμένου πέμπτη, δύο
 λαβεῖν συνέβη νίκας ἐπιφανεστάτας, αἷς τοὺς Ἑλ-
 ληνας ἠλευθέρωσαν, τὴν τε περὶ Λεύκτρα, καὶ τὴν
 ἐπὶ Κερησοῶ, ταύτης πρότερον ἔτεσι πλείοσιν ἢ
 ἑκατὸν, ὅτε Λατινύαν καὶ Θεσσαλοὺς ἐνίκησαν.
 Τοῦτο δ' αὖ πάλιν, Πέρσαι μηνός Βοηδρομιῶνος
 ἕκτη μὲν ἐν Μαραθῶνι, τρίτη δ' ἐν Πλαταιαῖς ἄμα
 καὶ περὶ Μυκάλην ἠτήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων,
 πέμπτη δὲ φθίνοντος ἐν Ἀρβήλοις. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι
 τὴν περὶ Νάξον ἐνίκων ναυμαχίαν, ἧς Χαβρίας ἐστρα-
 τήγει, τοῦ Βοηδρομιῶνος περὶ τὴν πανσέληνον· ἐν
 δὲ Σαλαμῖνι περὶ τὰς εἰκάδας, ὡς ἡμῖν ἐν τῷ Περὶ
 ἡμερῶν ἀποδίδεσθαι. Ἐνήνοχε δὲ καὶ ὁ Θαρρη-
 λιῶν μὴν τοῖς βαρβάροις ἐπιδήλως ἀτυχίας· καὶ
 γὰρ Ἀλέξανδρος ἐπὶ Γρανικῷ τοὺς βασιλεῖς στρα-
 τηγοὺς Θαρρηλιῶνος ἐνίκησε· καὶ Καρχηδόνιοι
 περὶ Σικελίαν ὑπὸ Τιμολέοντος ἠτιῶντο τῇ ἐβδόμῃ
 φθίνοντος, περὶ ἣν δοκῆ καὶ τὸ Ἴλιον ἀλῶναι,
 ὡς Ἐφορος καὶ Καλλισθένης καὶ Δαμάστις καὶ

Φύλαρχος ἱστορήκασιν. Ἀνάπαλιν δ' ὁ Μετα-
 γειτιῶν, ὃν Βοιωτοὶ Πάνεμον καλοῦσιν, Ἑλλήσιν
 οὐκ εὐμενῆς γέγονε. Τούτου γὰρ τοῦ μηνὸς ἑβδό-
 μη, καὶ τὴν ἐν Κρανῶνι μάχην ἠττηθέντες ὑπ' Ἀν-
 τιπάτρου τελείως ἀπώλοντο, καὶ πρότερον ἐν Χαί-
 ρωνεῖα μαχόμενοι πρὸς Φίλιππον ἠτύχησαν. Τῆς
 δ' αὐτῆς ἡμέρας ταύτης ἐν τῷ Μεταγειτιῶνι κατὰ
 τὸν αὐτὸν ἐνιαυτὸν, οἱ μετ' Ἀρχιδάμου διαβάντες
 εἰς Ἰταλίαν, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ βαρβάρων διαφθάρησαν.
 Καρχηδόνιοι δὲ τὴν ἐννάτην φθίνοντος ὡς τὰ πλεί-
 στα καὶ μέγιστα τῶν ἀτυχημάτων αὐτοῖς ἀεὶ φέρουσιν
 παραφυλάττουσιν. Οὐκ ἄγνοῶ δ', ὅτι περὶ τὸν τῶν
 μυστηρίων καιρὸν αὐθις Θῆβαι τε κατεσκάφησαν ὑπ'
 Ἀλεξάνδρου, καὶ μετὰ ταῦτα φρουρὰν Ἀθηναῖοι
 Μακεδόνων ἐδέξαντο περὶ αὐτὴν τὴν ἐκάδα τοῦ
 Βοηδρομιῶνος, ἣ τὸν μυστικὸν Ἰαχχὸν ἐξάγουσιν.
 Ὁμοίως δὲ Ῥωμαῖοι τῆς αὐτῆς ἡμέρας πρότερον μὲν
 ὑπὸ Κίμβρων τὸ μετὰ Καιπίωνος ἀπέβαλον στρα-
 τώπεδον, ὕστερον δὲ Λευκούλλου στρατηγοῦντος,
 Ἀρμενίους καὶ Τιγράνην ἐνίκησαν. Ἄτταλος δ' ὁ
 βασιλεὺς καὶ Πομπηῖος Μάγνος ἐν τοῖς ἑαυτῶν γε-
 νεθλοῖς ἀπέθανον. Καὶ ὅπως ἐστὶ πολλοὺς ἐπ' ἀμ-
 φότερα ταῖς αὐταῖς χρησαμένους ἀποδειῖξαι περιό-
 δοις. Ἀλλὰ Ῥωμαῖοις αὕτη μία τῶν ἀποφραδῶν
 ἐστὶ, καὶ δι' αὐτὴν ἐκάστου μηνὸς ἕτεροι δύο, τῆς
 πρὸς τὸ συμβᾶν εὐλαβείας καὶ δεισιδαιμονίας ἐπι-
 πλεόν, ὥσπερ εἴωθε, ῥυείσης. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν
 τῷ Περὶ αἰτιῶν Ῥωμαίων ἐπιμελέστερον διήρηται.

XX. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐκείνην, εἰ μὲν εὐθύς ἐπηκολούθησαν οἱ Γαλάται τοῖς φεύγουσιν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε τὴν Ῥώμην ἄρδην ἀναιρεθῆναι, καὶ πάντας ἀπολέσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ καταλειφθέντας· τοσοῦτον οἱ φεύγοντες ἐνεργάζοντο δεῖμα τοῖς ὑποδεχομένοις, καὶ τοσαύτης πάλιν ἐνεπίμπλαντο ταραχῆς καὶ παραφροσύνης. Νυνὶ δ' ἀπιστία τοῦ μεγέθους οἱ βάρβαροι τῆς νίκης, καὶ πρὸς εὐπάθειαν ἐκ τοῦ περιχαροῦς, ἅμα καὶ νεμήσεις τῶν ἐαλωκότων ἐν τῷ στρατοπέδῳ χρημάτων τραπόμενοι, τῷ μὲν ἐκπίπτουσι τῆς πόλεως ὄχλῳ ῥαστώνην φυγῆς παρέσχον, ἐλπῖσαι δ' ἔτι καὶ παρασκευάσασθαι τοῖς ὑπομένουσι. Τὴν γὰρ ἄλλην πόλιν προέμενοι, τὸ Καπιτώλιον ἐφράξαντο βάλαι καὶ διατειχίσμασιν. Ἐν πρώτοις δὲ τῶν ἱερῶν ἃ μὲν εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνεσκευάσαντο· τὸ δὲ πῦρ τῆς Ἑστίας αἱ παρθένοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἀρκασάμεναι ἔφυγον. Καίτοι τινὲς οὐδὲν εἶναι τὸ φρουρούμενον ὑπ' αὐτῶν ἕτερον, ἢ πῦρ ἀφθιτον ἱστοροῦσι, Νουμᾶ τοῦ βασιλέως καταστήσαντος, ὡς ἀρχὴν ἐπάντων, σέβεισθαι. Κινητικώτατον γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦτο· κίνησις δὲ τις, ἢ σὺν κινήσει πάντως, ἢ γένεσις. Τὰ δ' ἄλλα τῆς ὕλης μόρια, θερμότητος ἐπιλιπούσης, ἀργὰ κείμενα καὶ νεκροῖς ἰοικότα, ποθεῖ τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν, ὡς ψυχὴν, καὶ προσελθούσης ἀμωσγέπως ἐπὶ τὸ θεῖν τι καὶ πάσχειν τρέπεται. Τούτ' οὐκ, ἅτε δὴ περιττὸν ἄνδρα τὸν Νουμᾶν καὶ λόγον ἔχοντα ταῖς Μούσαις σννεῖναι διὰ σοφίαν, ἐξοσιῶσαι, καὶ

φρουρεῖν ἀκοίμητον ἐν εἰκόνι τῆς τὰ πάντα κοσμοῦ-
σης αἰδίου δυνάμεως. Οἱ δὲ, τὸ μὲν πῦρ, ὡσπερ
παρ' Ἑλλήσι, πρὸ ἱερῶν αἰθεσθαι καθάρσιον, ἄλλα
δὲ τὰ ἐντὸς ἀθέατα κρύπτεσθαι πᾶσι, πλὴν ταύταις
ταῖς παρθένοις, ἃς Ἐστιάδας ἐπονομάζουσι. Καὶ
πλείστος μὲν λόγος κατεῖχε, τὸ Τρωϊκὸν ἐκείνο Παλ-
λάδιον ἀποκεῖσθαι δι' Αἰνείου κομιαθῆναι εἰς Ἴτα-
λίαν. Εἰσι δ' οἱ τὰ Συμοθράκια μυθολογοῦντες
Δάρδανον μὲν εἰς Τροίαν ἐξενεγκάμενον ἔργιασθαι
καὶ καθιερῶσαι κτίσαντα τὴν πόλιν, Αἰνείαν δὲ περὶ
τὴν ἄλωσιν ἐκκλέψαντα διασωῶσαι μέχρι τῆς ἐν Ἴτα-
λίᾳ κατοικήσεως. Οἱ δὲ προσποιούμενοι πλῆρον ἐπί-
στιασθαί τι περὶ τούτων, δύο φασὶν αὐτὸν μεγάλους
ἀποκεῖσθαι πίδαους, ὧν τὸν μὲν, ἀνεωγῶτα καὶ
κενὸν, τὸν δὲ, πλήρη καὶ κατασσημασμένον· ἀμ-
φοτέρους δὲ ταῖς παναγέσι μόναις παρθένοις ὄρα-
τοὺς εἶναι. Ἄλλοι δὲ τούτους διεψεῦσθαι νομίζουσι,
τῷ τὰ πλείστα τῶν ἱερῶν τότε τὰς κόρας ἐμβαλοῦσας
εἰς πίδαους δύο κατὰ γῆς κρύψαι ὑπὸ τῷ νεῷ τοῦ
Κυρίνου, καὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἔτι καὶ κῦν τῶν Πί-
δων φέρεσθαι τὴν ἐπωνυμίαν.

XXI. Τὰ δὲ κυριώτατα καὶ μέγιστα τῶν ἱερῶν
αὗται λαβοῦσαι φυγῆ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐποιοῦντο
τὴν ἀναχώρησιν. Ἐνιαῦθα Λεύκιος Ἀλβίνος, ἀνήρ
δημοτικὸς, ἐν τοῖς φεύγουσιν ἔτυχε τέκνα νήπια καὶ
γυναῖκα μετὰ χρημάτων ἀναγκαίων ἐφ' ἀμάξης ὑπεκ-
κομίζων. Ὡς δ' εἶδε τὰς παρθένας, ἐν τοῖς κόλποις
φερούσας τὰ τῶν θεῶν ἱερά, θεραπείας ἐρήμον;

πορευομένας και κακοπαθούσας, ταχὺ τὴν γυναῖκα μετὰ τῶν παιδῶν και τῶν χρημάτων καθελὼν ἀπὸ τῆς ἀμάξης, ἐκείναις παρέδωκεν ἐπιβῆναι και διαφυγεῖν εἰς τινα τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Τὴν μὲν οὖν Ἀλβίνου πρὸς τὸ θεῖον εὐλάβειαν και τιμὴν, ἐν τοῖς ἐπισηφαιεστάτοις καιροῖς ἐκφανῆ γενομένην, οὐκ ἄξιον ἦν ἀμνημόνευτον παρελθεῖν. Οἱ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἱερεῖς, οἱ τε γηραιοὶ τῶν ὑπατικῶν και θριαμβικῶν ἀνδρῶν, τὴν μὲν πόλιν ἐκλιπεῖν οὐχ ὑπέμειναν, ἱεράς δὲ και λαμπράς ἀνταλαβόντες ἐσθῆτας, ἐξηγουμένου Φαβίου τοῦ ἀρχιερεῖος, ἐπευξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὡς ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῶν δαίμονι καθιεροῦντες, ἐπὶ τῶν ἑλεφαντίνων δίφρων ἐν ἀγορᾷ ἐκάθηντο κεκοσμημένοι, τὴν ἐπιούσαν τύχην ὑπομένοντες.

XXII. Τρίτη δ' ἀπὸ τῆς μάχης ἡμέρα παθῆν ὁ Βρέννος ἄγων ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα· και τὰς τε πύλας εὐρῶν ἀνεωγμένας, και τὰ τεῖχη φυλάκων ἔρημα, πρῶτον μὲν ἔδεισεν ἐνέδραν και δόλον, ἀπιστῶν οὕτω παντάπασιν ἀπειρημένοι τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπεὶ δ' ἔγνω τὰληθῆς, εἰσελεύσας διὰ τῆς Κοκκίτης πύλης, εἴλε τὴν Ῥώμην, ἐξήκοντα και τριακοσίων ἐτῶν πλείονα βραχὺ χρόνον ἀπὸ τῆς κτίσεως ἔχουσαν, εἴ τῳ πιστὸν ἀποσώζεσθαι τινα τῶν χρόνων ἀκρίβειαν, οἷς και περὶ νεωτέρων ἄλλων ἀμφοισβήτησιν ἢ σύγχυσις ἐκείνη παρέσχε. Τοῦ μέντοι πάθους αὐτοῦ και τῆς ἀλώσεως ἔοικεν ἀμυδρὰ τις εὐθύς εἰς τὴν Ἑλλάδα φήμη διελθεῖν. Ἡρακλείδης γάρ ὁ Πον-

τικός, οὐ πολὺ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπολειπόμενος,
 ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς συγγράμματι φησὶν ἀπὸ τῆς
 ἑσπέρας λόγον κατασχεῖν, ὡς στρατός ἐξ Ἑπερβορέων
 ἐλθὼν ἔξωθεν, ἤρῃκει πόλιν Ἑλληνίδα Ῥώμην ἐκεί
 που κατοικημένην περὶ τὴν μεγάλην θάλασσαν. Οὐκ
 ἂν οὖν θαυμάσαιμι μυθώδη καὶ πλασματικὰ ὄντα
 τὸν Ἡρακλείδην, ἀληθεῖ λόγῳ τῷ περὶ τῆς ἀλώσεως
 ἐπικομπάσαι τοὺς Ἑπερβορέους καὶ τὴν μεγάλην
 θάλατταν. Ἀριστοτέλης δ' ὁ φιλόσοφος τὸ μὲν ἀλῶ
 ναι τὴν πόλιν ὑπὸ Κελτῶν, ἀκριβῶς δῆλός ἐστιν
 ἀκηκόως· τὸν δὲ σώσαντα Λεύκιον εἶναι φησὶν· ἦν
 δὲ Μάρκος, οὐ Λεύκιος, ὁ Κάμιλλος. Ἄλλὰ ταῦτα
 μὲν εἰκασμῶ λέλεκται. Κατασχὼν δὲ τὴν Ῥώμην ὁ
 Βρόντος, τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρουρὰν περιέστησεν,
 αὐτὸς δὲ καταβαίνων δι' ἀγορᾶς, ἐθαύμαζε τοὺς
 προκαθημένους ἄνδρας ἐν κόσμῳ καὶ σιωπῇ, θειώ
 μενος, ὡς οὐδ' ὑπεξάνεστήσαν ἐπίδοντων πολεμίων,
 οὐτ' ὄψιν ἢ χροᾶν ἔτρεψαν, ἀλλὰ θαυμάως καὶ ἀδελῶς
 ἐγκεκλιμένοι τοῖς σκίμποσιν, οὓς ἔφερον, καὶ προσ
 βλέποντες ἀλλήλοις ἠσύχαζον. Ἦν οὖν θαῦμα τοῖς
 Ἰαλάταις πρὸς τὴν ἀτοπίαν, καὶ πολὺν χρόνον
 ὀκνοῦντες ἄψασθαι καὶ προσελθεῖν ὡς κρείττοσι,
 διηπόρουν. Ἐπεὶ δὲ τολμήσας τις ἐξ αὐτῶν ἐγγὺς
 παρέστη Παπειρίῳ Μανίῳ, καὶ προσαγαγὼν τὴν χεῖ
 ρα πρῶτος ἤψατο τοῦ γενείου, καὶ κατήγε τὴν ὑπὲρ
 τὴν βαθεῖαν οὖσαν· ὁ μὲν Παπειρίος τῇ βακτηρίᾳ
 τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ πατάξας συνέτριψεν, ὁ δὲ βάρ
 βαρος σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἀπέκτεινεν ἐκείνον.

Ἐκ δὲ τούτου καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνήρουν προσπεισόν-
τες, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοις ἐπιτύχοιεν, διεχρῶντο,
καὶ τὰς οἰκίας ἐπόρθουν, ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἄγον-
τες καὶ φέροντες. Ἔϊτα κατεπίμπρασαν καὶ κατέσκα-
πτον, ὀργιζόμενοι τοῖς ἔχουσι τὸ Καπιτώλιον, ὅτι
καλούντων αὐτῶν οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ καὶ προσβάλ-
λουσι πληγὰς ἔδοσαν, ἀπὸ τοῦ διατειχίσματος ἀμυ-
νόμενοι. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐλυμήναντο τὴν πόλιν
καὶ προσδιέφθειρον τοὺς ἀλισκομένους, ὁμοίως μὲν
ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὁμοίως δὲ καὶ πρεσβύτας καὶ
παῖδας.

ΚΧΙΙΙ. Τῆς δὲ πολιορκίας μῆκος λαμβανούσης,
ἐπισιτισμοῦ τοῖς Γαλάταις ἔδει· καὶ διελόντες ἑαυ-
τοὺς, οἱ μὲν τῷ βασιλεῖ παραμένοντες ἐφρούρουν τὸ
Καπιτώλιον, οἱ δὲ τὴν χώραν περιῶντες ἐλεηλά-
τουν, καὶ τὰς κώμας ἐπόρθουν προσπίπτοντες, οὐχ
ομοῦ πάντες, ἄλλοι δ' ἄλλη καθ' ἡγεμονίας καὶ
συντάγματα, τῷ μέγα φρονεῖν ὑπὸ τῶν εὐτυχημά-
των καὶ δεδιέναι μηδὲν ἀποσκιδνόμενοι. Τὸ δὲ
πλεῖστον αὐτῶν καὶ μάλιστα συντεταγμένον ἐχώρει
πρὸς τὴν Ἀρδεαίων πόλιν, ἐν ἣ διέτριβε Κάμιλλος,
ἀργῶν ταῖς πράξεσι μετὰ τὴν φυγὴν καὶ ἰδιωτεύων·
ἐλπίδας δὲ λαμβάνων καὶ διαλογισμοὺς, οὐχὶ τὸ λα-
θεῖν καὶ διαφυγεῖν τοὺς πολεμίους ἀγαπῶντος ἀν-
δρός, ἀλλ' ὅπως, εἰ παραγέναιτο καιρὸς, ἀμυνεῖται
σκοποῦντος. Διὸ καὶ τοὺς Ἀρδεαίτας ὄρων πλήθει
μὲν ἱκανοὺς ὄντας, ἐνδεεῖς δὲ τόλμης, δι' ἀπειρίαν
καὶ μαλακίαν τῶν στρατηγῶν, ἐνέβαλε λόγον εἰς τοὺς

νέους πρώτον, ὡς οὐ χρή τὴν Ῥωμαίων ἀτυχίαν, ἀν-
 δρίαν Κελτῶν νομίζειν· οὐδ' ἂ κακῶς φρονήσασαι
 συνέβη παθεῖν ἐκείνοις, ἔργα τῶν οὐδέν εἰς τὸ νικῆ-
 σαι παρασχόντων, ἀλλὰ τύχης ἐπίδειξιν ἡγέισθαι.
 Καλὸν μὲν οὖν εἶναι καὶ διὰ κινδύνων ἀπώσασθαι
 πόλεμον ἀλλόφυλον καὶ βαρβαρικόν, ὥ τοῦ κρατεῖν
 πέρας, ὥσπερ τῷ πυρὶ, διαφθαῖναι τὸ νικώμενον·
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θαρρόουσι καὶ προθυμουμένοις αὐ-
 τοῖς ἀκινδυνον ἐν καιρῷ τὴν νικῆν παρέξειν. Τού-
 τους τοὺς λόγους τῶν νέων δεξαμένων, ἐπὶ τοὺς ἄρ-
 χοντας ἦει καὶ τοὺς προβούλους τῶν Ἀρδεατῶν ὁ Κά-
 μιλλος. Ὡς δὲ κακείνους συνέπεισεν, ὥπλισε τοὺς
 ἐν ἡλικίᾳ πάντας, καὶ συνέειχε τοῦ τείχους ἐντός,
 ἀγνοεῖσθαι βουλόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄν-
 των. Ἐπεὶ δὲ τὴν χώραν ἵππασάμενοι, καὶ βαρεῖς
 ὄντες ὑπὸ πλήθους τῶν ἀγομένων καὶ φερομένων,
 ἀμελῶς καὶ ὀλιγώρως ἐν τῷ πεδίῳ κατεστρατοπέδευ-
 σαν, ἐκ δὲ τούτου νύξ ἐπῆλθε μεθύουσιν αὐτοῖς,
 καὶ σιωπῇ κατέσχε τὸ στρατόπεδον· πυθόμενος
 ταῦτα παρὰ τῶν κατασκόπων ὁ Κάμιλλος, ἐξῆγε
 τοὺς Ἀρδεάτας· καὶ διελθὼν καθ' ἡσυχίαν τὸν με-
 ταξὺ τόπον, περὶ μέσας τὰς νύκτας προσέμιξε τῷ χά-
 ρακι, κραυγῇ τε χρώμενος πολλῇ, καὶ ταῖς σάλπιγ-
 ξι πάνταχόθεν ἐκταράττων ἀνθρώπους κακῶς ὑπὸ
 μέθης καὶ μόλις ἐκ τῶν ὕπνων ἀναφέροντας πρὸς
 τὸν θόρυβον. Ὀλίγοι μὲν οὖν ἀνανήψαντες ἐν τῷ
 φόβῳ καὶ διασκευασάμενοι, τοὺς περὶ τὸν Κάμιλλον
 ἐπέστησαν, ὡς ἀμυνόμενοι πεσεῖν· τοὺς δὲ πλείστους

ἔτι κρατουμένους ὕπνῳ καὶ οἴνῳ καταλαμβάνοντες ἀκόπλους ἔκτεινον. Ὅσοι δὲ νυκτὸς ἀπέδρασαν ἐκ τοῦ χάρακος οὐ πολλοί, τούτους μεθ' ἡμέραν σποράδας ἐν τῇ χώρῃ διαφερομένους ἐπιδιαιτῶντες οἱ ἱππεῖς διέφθειρον.

XXIV. Ἡ δὲ φήμη, ταχὺ διαγγέλλουσα τὴν πρῶ-
ξιν ἐπὶ τὰς πόλεις, ἐξεκαλεῖτο πολλοὺς τῶν ἐν ἡλι-
κίᾳ συνισταμένων· μάλιστα δὲ Ῥωμαίων ὅσοι δια-
φυγόντες ἐκ τῆς ἐπ' Ἀλλεῖ μάχης, ἐν Βηίοις ἦσαν,
καὶ ᾠδύροντο κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, „Οἶον ἡγεμόνα τῆς
Ῥώμης ὁ δαίμων ἀφελόμενος Ἀρδεάτας ἐκόσμησε τοῖς
Καμίλλου κατορθώμασιν, ἣ δὲ γεναμένη καὶ θρε-
ψαμένη τοιοῦτον ἄνδρα πόλις οἴχεται καὶ ἀπόλλωλεν.
Ἡμεῖς δ' ἀπορία στρατηγοῦ, ἀλλότρια τεῖχη περι-
βαλλόμενοι, καθήμεθα προέμενοι τὴν Ἰταλίαν. Φέρε,
πέμπαντες Ἀρδεάτας ἀπαιτῶμεν τὸν ἑαυτῶν στρατη-
γόν, ἢ λαβόντες τὰ ὄπλα αὐτοὶ πρὸς ἐκείνον βαδί-
ζωμεν· οὐκέτι γὰρ ἔστι φυγᾶς, οὐθ' ἡμεῖς πολῖται,
πατριδος οὐκ οὔσης, ἀλλὰ κρατουμένης ὑπὸ τῶν πο-
λεμίων.“ Ταῦτ' ἔδοξε, καὶ πέμπαντες ἔδεδοντο τοῦ
Καμίλλου δέχεσθαι τὴν ἀρχήν. Ὁ δ' οὐκ ἔφη πρό-
τερον, ἢ τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ πολίτας ἐπιψηφίσα-
σθαι κατὰ τὸν νόμον. Ἐκείνους γὰρ ἡγεῖσθαι πα-
τριδα ἀσζομένους· καὶ κελεύουσι μὲν ὑπακούσειν
προθύμως, ἀκόντων δὲ, μηδὲν πολυπραγμονήσειν.
Τῆς μὲν οὖν εὐλαβείας καὶ καλοκαγαθίας τὸν Κά-
μίλλον ἐθαύμασαν. Ἦν δ' ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγ-
γελοῦντος εἰς τὸ Καπιτώλιον· μᾶλλον δ' ὄλως ἀδύ-

σθαι τὸν τόπον ὡς ἀνάλωτον, αὐτῶν τῶν πολεμίων, ἢ ληπτὸς ἐστὶ, διδασκόντων. Ἡ γὰρ ἐπὶ προσβῆναι ῥάδιον, οὐδὲ πολλοῖς καθ' ἓνα δύσκολον, ἀλλὰ καὶ θάμνη καὶ βοήθεια πολλή μετ' ἀλλήλων ἐπιχειροῦσι. Δωρεαὶ δὲ καὶ τιμαὶ πρέπουσαι τῆς ἀνδραγαθίας ἐκάστω δοθήσονται.“

XXVII. Τοιαῦτα τοῦ βασιλέως διαλεχθέντος, ὑπέστησαν οἱ Γαλάται προθύμως, καὶ περὶ μέσας νύκτας ἐπιβάντες ὅμα πολλοὶ τῆς πέτρας ἐχώρουν ἄνω μετὰ σιωπῆς συμφυόμενοι τοῖς χωρίοις, ἀποτόμοις οὔσι καὶ χαλεποῖς, εὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μᾶλλον, ἢ προσδοκῆθη, πειρωμένων αὐτῶν, προσειμένοις καὶ παρειακοῖς· ὥστε τοὺς πρώτους ἀψαμένους τῶν ἄκρων καὶ διασκευασμένους, ὅσον οὐκ ἤδη τοῦ προτειχίσματος ἄπεισθαι, καὶ τοῖς φύλαξιν ἐπιχειρεῖν κοιμωμένοις· ἦσθετο γὰρ οὐτ' ἀνθρώπος, οὔτε κύνων. Ἀλλὰ κῆνες ἦσαν ἱεροὶ περὶ τὸν νεῶν τῆς Ἡρας, τρεφόμενοι τὸν ἄλλον χρόνον ἀφθότως· τότε δὲ, τῶν σιτιῶν ἤδη γλίσχως καὶ μόλις αὐτοῖς διαρκούντων, ἀμελοῦμενοι, κακῶς ἔπραττον. Ἔστι μὲν δὴ καὶ φύσει πρὸς αἴσθησιν ὀξύ καὶ φοφοδεῆς τὸ ζῶον· ἐκεῖνοι δὲ, καὶ διὰ λιμὸν ἀγρυνητικοὶ καὶ θόρουβώδεις γεγονότες, ταχὺ τὴν εἰσοδὸν ἤσθοντο τῶν Γαλατῶν, καὶ μετὰ δρόμου καὶ κλαυγῆς φερόμενοι πρὸς αὐτοὺς, ἀνήγειραν ἅπαντας, ἤδη καὶ τῶν βαρβάρων διὰ τὸ μὴ λανθάνειν ἀπειδοῦντων θοροῦβου, καὶ βιαιότερον ἐπιτιθεμένων. Ἀπάσαντες οὖν ὑπὸ ἀπουδῆς, ὃ τις ἕκαστος ὄπλω

προσειδύχανεν, ἐκ τοῦ παρόντος ἐβοήθου. Πάντων δὲ πρῶτος Μάλλιος, ἀνὴρ ὑπατικός, τὰ τε σῶμα ῥωμαίος, καὶ φρονήματι ψυχῆς ἐπιφανής, ἀπαντήσας δυσὶν ὁμοῦ τῶν πολεμίων, τοῦ μὲν ἔφθασε διηρημένου κοπίδα τῷ ἔϊφει τὴν δεξιάν ἀποκόψας, τὸν δὲ τῷ θυρεῷ πατάξας εἰς τὸ πρόσωπον, ὡσὲν ὀπίσω κατὰ τῆς πέτρας. Ἐπιστάς δὲ τῷ τείχει μετὰ τῶν συνδραμόντων, καὶ γενομένων περὶ αὐτόν, ἀπέστρεψε τοὺς ἄλλους, οὔτε πολλοὺς ἄνω γενομένους, οὔτε πρῆξαντὸς τι τῆς τέλμης ἄξιον. Οὕτω δὲ τὸν κίνδυνον διεκφυγόντες, ἅμ' ἡμέρας τὸν μὲν ἄρχοντα τῶν φυλάκων ἔρριψαν εἰς τοὺς πολεμίους κατὰ τῆς πέτρας, τῷ δὲ Μάλλιω τῆς νίκης ἀριστία πρὸς τιμὴν μεγάλην μᾶλλον, ἢ χρεῖαν, ψηφισάμενοι, συνεισήνεγκαν, ὅσον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφήν, σίτου μὲν ἡμίλιτρον ἐπιχωρίου (οὕτω γὰρ καλοῦσιν αὐτό), οἴκου δὲ κατέλης Ἑλληνικῆς τέταρτον.

XXVIII. Ἐκ τούτου τὰ τῶν Κελτῶν ἦν ἀθυμότερα. Καὶ γὰρ ἐπιτηδείων ἐσπάνιζον, εἰργόμενοι προνομῆς, φόβῳ τοῦ Καμίλλου· καὶ νόσος ὑποκούρησεν αὐτοὺς, ἐν νεκρῶν πλήθει καὶ χύδην καταβεβλημένων, σηνοῦντας ἐν ἐρεπτοῖς. Τὸ τε βάθος τῆς τέφρας, αἴρα ξηρότητι καὶ δριμύτητι φραῦλον ὑπὸ πνευμάτων καὶ καυμάτων ἀναθυμιάσης, ἰλυμαίνεται τὰ σώματα διὰ τῆς ἀναπνοῆς. Μάλιστα δ' ἡ μεταβολὴ τῆς συντροφου διαίτης, ἐκ τόπων σικερῶν καὶ θέρους καταφυγὰς ἀλύπτους ἐχόντων ἐμβαλόντας εἰς χώραν ταπεινὴν, καὶ κεκραμέ-

παισὶ δίδόναι ῥάβδους καὶ μάστιγας, ὅπως καλέ-
 ζοντες τὸν προδότην, ἐλαύνωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἄρτι
 δὲ τῶν Φαλερίων ἡσθημένων τὴν τοῦ διδασκάλου
 προδοσίαν, καὶ τὴν μὲν πόλιν, οἷον εἰκὸς, ἐπὶ συμ-
 φορᾷ-τηλικαύτη θρήνου κατέχοντος, ἀνδρῶν δὲ δο-
 κίμων καὶ γυναικῶν ἐπὶ τὰ τεῖχη καὶ τὰς πύλας σὺν
 οὐδενὶ λογισμῷ φερομένων, προσῆγον οἱ παῖδες, τὸν
 διδάσκαλον γυμνὸν καὶ δεδεμένον ἡροπηλακίζοντες,
 τὸν δὲ Κάμιλλον σωτήρα καὶ θεὸν καὶ πατέρα ἀνα-
 καλοῦντες· ὥστε μὴ μόνον τοῖς γονεῦσι τῶν παιδῶν,
 ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις ταῦθ' ὀφῶσι θαυμά-
 τε καὶ πόθον ἔμπεσαι τῆς τοῦ Καμίλλου δικαιοσύ-
 νης. Καὶ συγδραμόντες εἰς ἐκκλησίαν πρόσβεις ἔπεμ-
 ψαν, ἐκείνω τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέποντες, οὓς ὁ
 Κάμιλλος ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ
 κατασιάντες εἶπον, ὅτι Ῥωμαῖοὶ τῆς νίκης τὴν δι-
 καιοσύνην προτιμῶσαντες, εἰδίδαξαν αὐτοὺς τὴν ἡσσαν
 ἀγαπήσαι πρὸ τῆς ἐλευθερίας, οὐ τοσοῦτον τῇ δυ-
 νάμει λείπεσθαι δοκοῦντας, ὅσον ἠτιᾶσθαι τῆς ἀρε-
 τῆς ὁμολογοῦντας. Ἀποδοῦσης δὲ τῆς βουλῆς πάλιν
 ἐκείνω τὸ κρῖναι καὶ διαιτῆσαι ταῦτα, χρήματα λα-
 βῶν παρὰ τῶν Φαλερίων, καὶ φιλίαν πρὸς ἅπαντας
 Φαλλοκους θέμενος, ἀνεχώρησεν.

XI. Οἱ δὲ στρατιῶται, διαρπάσειν προσδοκῆσάν-
 τες τοὺς Φαλερίους, ὡς ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην κενῶς
 χερσὶ, κατηγοροῦν τοῦ Καμίλλου πρὸς τοὺς ἄλλους
 πολίτας ὡς μισοδέμου, καὶ φθονήσαντος ὠφελήθη-
 ναι τοῖς πένησιν. Ἐπεὶ δὲ τὸν περὶ τοῦ διοικισμοῦ

νόμον εἰ δῆμαρχοι προθέντες αὐθις ἐπὶ τὴν ψῆφον ἐκάλουν τὸν δῆμον, ὃ δὲ Κάμιλλος εὐδειμῆς ἀπεχθείας. οὐδὲ παρῶσθαις φισαίμενος, ἐφάνη μάλιστα πάντων ἐβιαζόμενος τοὺς πολλοὺς, τὸν μὲν νόμον ἄκοιτες ἀπεψηφίσαντο, τὸν δὲ Κάμιλλον δι' ὀργῆς εἶχον· ὥστε καὶ δυστυχήσαντος αὐτοῦ περὶ τὰ οἰκεία (τῶν γὰρ υἱῶν ἀπέβαλε τὸν ἕτερον νοσήσαντα), μηδὲν οἰκτω τῆς ὀργῆς ὑφέσθαι. Καίτοι τὸ πάθος οὐ μετρίως ἤνεγκεν ἡμερος ἀνὴρ καὶ χρηστός; ἀλλὰ τῆς δίκης προεγγραμμένης αὐτῷ, διὰ πένθος οἰκοῦρει, καθειργμένος μετὰ τῶν γυναικῶν.

XII. Ὁ μὲν οὖν κατηγορὸς ἦν Λεύκιος Ἀπουληῖος, ἔγκλημα δὲ κλοπῆς περὶ τὰ Τυρρῶνικα χρήματα. Καὶ δῆται καὶ θύραι τινὲς ἔλεγοντο χαλκαῖ παρ' αὐτῷ φανῆναι τῶν ἀρχμαλιῶτων. Ὁ δὲ δῆμος ἐξηρέθιστο, καὶ δῆλος ἦν ἐκ πάσης προφάσεως κατ' αὐτοῦ τῇ ψῆφῳ χρησόμενος. Οὕτως οὖν συναγαγεῖν τοὺς τε φίλους καὶ τοὺς συστρατευσαμένους καὶ τοὺς συνάρξαντας, οὐκ ὀλίγους τὸ πλῆθος ὄντας, ἰδεῖτο μὴ περιῦδεν αὐτὸν ἀδίκως ἐπ' αἰτίαις πονηραῖς ὄφλοντα, καὶ καταγέλαστον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν γινόμενον. Ἐπεὶ δ' οἱ φίλοι βουλευσάμενοι καὶ διαλεχθέντες ἑαυτοῖς, ἀπέκρίναντο, πρὸς μὲν τὴν κρίσιν αὐτῷ μηδὲν οἶεσθαι βοηθήσειν, τὴν δὲ ζημίαν ὀφείλοντι συνεκτίσειν, οὐκ ἀνασχόμενος, ἔγνω μετασιῆται καὶ φυγεῖν ἐκ τῆς πόλεως πρὸς ὀργῆν. Ἀσπασάμενος οὖν τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱόν, ἀπὸ τῆς οἰκίας προῆει σιωπῇ μέχρι τῆς πύλης· ἐκεῖ δ' ἐπέστη, καὶ μεταστραφεὶς ὀπίσω, καὶ

τὰς χεῖρας ἀνατείνας πρὸς τὸ Καπιτώλιον, ἐπηύξατο τοῖς θεοῖς, εἰ μὴ δικαίως, ἀλλ' ὕβρει δήμου καὶ φθόνῳ προπηλακιζόμενος ἐκπίπτει, ταχὺ Ῥωμαίους μετανοῆσαι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις φανεροὺς γενέσθαι δρομίφους αὐτοῦ, καὶ ποθοῦντας Καμίλλον.

XIII. Ἐκείνος μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς, ἀφ' αἵματός τε μένος ἐπὶ τοὺς πολίτας, καὶ μεταστάς, ὄφλε τὴν δίκην ἐρήμην, τμήματα μυριάων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσιάρων ἔχουσαν. Ὁ γίνεταί πρὸς ἀργυρίου λόγον χίλια δραχμαὶ καὶ πεντακόσiai ἀσσιάριον γὰρ ἦν δέκατον ἀργυρίου, καὶ τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἐκαλεῖτο θηνάριον. Οὐδεὶς δ' ἴσσι Ῥωμαίων, ὅς οὐ νομίζει τὰς εὐχὰς τοῦ Καμίλλου ταχὺ τὴν Δίκην ὑπολαβεῖν, καὶ γενέσθαι αὐτῷ τιμωρίαν τῆς ἀδικίας, οὐχ ἡθεῖαν, ἀλλ' ἀνιαράν, ὀνομαστήν δὲ καὶ περιβόητον· τοσαύτη περιήλθε τὴν Ῥώμην νέμεσις, καὶ τοσοῦτον ἄγων φόβον καὶ κίνδυνον ἅμα μετ' αἰσχύνῃς ἐφατή καιρὸς ἐπὶ τὴν πόλιν, εἴτε τῆς τύχης οὕτω συνελθούσης, εἴτε καὶ θεῶν τινος ἔργον ἔστι μὴ παραμελεῖν ἀρετῆς ἀχαριστουμένης.

XIV. Πρῶτον μὲν οὖν ἔδοξε σημεῖον γεγονέναι κακοῦ μεγάλου προσιόντος ἢ Ἰουλίου τοῦ τιμητοῦ τελευταίῃ· μάλιστα γὰρ δὴ Ῥωμαῖοι σέβονται καὶ νομίζουσιν ἱεράν τὴν τῶν τιμητῶν ἀρχήν. Δεύτερον δὲ, πρὸ τῆς Καμίλλου φυγῆς, ἀνῆλθε οὐκ ἐπιφανῆς μὲν, οὐδ' ἐκ τῆς βουλῆς, ἐπεικῆς δὲ καὶ χρηστός εἶναι δοκῶν, Μάρκος Κεδίκτος, ἀνήνεγκε πρὸς τοὺς χιλιάρχους πρᾶγμα φροντίδος ἄξιον. Ἐφη γὰρ ἐν τῇ

παροχημένη νυκτι καθ' ὁδὸν βαδίζων, ἦν Καινήν ὀνομαίζουσι, κληθείς ὑπό τινος, φθειγξαμένου μέγα στραφῆναι, καὶ θιάσασθαι μὲν οὐδένα, φωνῆς δὲ μίζονος ἢ κατ' ἀνθρωπίνην ἀκοῦσαι, ταῦτε λεγούσης· „*Ἄγε, Μάρκε Κελτικε, λῆγε πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἔωθεν εἰλθεῖν, ὀλίγου χρόνου Γαλάτας προαδέχεσθαι.*“ Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ χιλιάρχοι, γέλωτα καὶ παιδιὰν ἐποιούντο. Καὶ μετ' ὀλίγον συνέβη τὰ περὶ *Κάμιλλον*.

XV. Οἱ δὲ Γαλάται τοῦ Κελτικοῦ γένους ὄντες, ὑπὸ πλῆθους λέγονται τὴν αὐτῶν ἀπολιπόντες, οὐκ οὔσαν αὐτάρκη τρέφειν ἅπαντας, ἐπὶ ζήτησιω ἑτέρας ὀρμήσαι. Μυριάδες δὲ πολλαὶ γενόμενοι νέων ἀνδρῶν καὶ μαχίμων, ἔτι δὲ πλείους παίδων καὶ γυναικῶν ἄγοντες, οἱ μὲν ἐπὶ τὸν βόρειον Ὀκεανόν, ὑπερβαλόντες τὰ *Ῥικαῖα ἕρη*, ῥυῆναι, καὶ τὰ ἔσχατα τῆς *Εὐρώπης* κατοικῶν, οἱ δὲ, μεταξὺ *Πυρρῆνης ἕρους* καὶ τῶν *Ἀλπεων* ἰδρυθέντες, ἐγγὺς *Σεννώων* καὶ *Κελτορίων* κατοικῶν χρόνον πολὺν. Ὀψὲ δ' οἴνου γευσάμενοι τότε πρῶτον ἐξ *Ἰταλίας* διακομισθέντος, οὕτως ἄρα θυμαῖσαι τὸ πόμα, καὶ πρὸς τὴν καινότητα τῆς ἡδονῆς ἔκφρονες γενέσθαι πάντες, ὥστ' ἀράμενοι τὰ ὄπλα, καὶ τοὺς γονέας ἀναλαβόντες, ἐπὶ τὰς *Ἀλπεας* φέρεσθαι, καὶ ζητεῖν ἐκείνην τὴν γῆν, ἣ τοιοῦτον καρπὸν ἀναδίδωσι, τὴν δ' ἄλλην ἄκαρπον ἠγεῖσθαι καὶ ἀνήμερον. Ὁ δ' εἰσαγαγὼν τὸν οἶνον, παρ' αὐτοῦς, καὶ παροξύνας ἐπὶ τὴν *Ἰταλίαν* μάλιστα καὶ πρῶτος, *Ἄρων* λέγεται γενέσθαι *Τυρρῆνος*,

ἀνὴρ ἐπιφανής, καὶ φύσει μὲν εὖ ποιηρὸς, συμφορᾷ δὲ τοιαύτη χρησάμενος. Ἦν ἐπίτροπος παιδὸς ὀρφανοῦ, πλοῦταρ τε πρώτου τῶν πολιτῶν, καὶ θαυμαζομένου κατ' εἶδος, ὄνομα Λοσκούμενος. Οὗτος ἐκ νιού παρα τῶν Ἄρωνι διαίταν εἶχε, καὶ μειράκιον ὦν, οὐκ ἀπέλειπε τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ προσεποιεῖτο χαίρειν συγῶν ἐκείνῳ. Καὶ πολὺν χρόνον ἐλάτθανε διεφθαρκοῖς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ διεφθαρμένος ὑπ' ἐκείνης· ἤδη δὲ πόρρω τοῦ πάθους ἀμφοτέρων γεγονότων, καὶ μήτ' ἀφείναι τὴν ἐπιθυμίαν, μήτε κρύπτειν ἔτι δυναμέων, ὁ μὲν νεανίσκος ἐπεχείρει φανερώς ἀποσπιάσας ἔχειν τὴν ἀνδρωπον· ὁ δ' ἀνὴρ ἐπὶ δίκην ἐλθὼν, καὶ κραιτούμενος πλήθει φίλων καὶ χρημάτων καὶ θαπᾶναις ὑπὸ τοῦ Λοσκούμενος, ἐξέλιπε τὴν ἑαυτοῦ· καὶ πυθόμενος τὰ τῶν Γαλατῶν, ἤκεν ὡς αὐτοὺς, καὶ καθηγήσατο τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατείας.

XVI. Οἱ δ' ἐμβαλόντες, εὐθύς ἐκράτουν τῆς χώρας, ὅσῃν τὸ παλαιὸν οἱ Τυρρῆνοί καταῖχον, ἀπὸ τῶν Ἄλπειων ἐπ' ἀμφοτέρας καθήκουσαν τὰς θαλάσσας· ὡς καὶ τοῦνομα μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ. Τὴν μὲν γὰρ βόρειον θάλασσαν, Ἄδριαν καλοῦσιν, ἀπὸ Τυρρῆνικῆς πόλεως Ἄδριας· τὴν δὲ πρὸς νότον κελιμένην, ἀντικρὺς Τυρρῆνικὸν πέλαγος. Πᾶσα δ' ἐστὶ δενδρόφυτος αὕτη, καὶ θρέμμασιν εἴβωτος, καὶ κατὰ ῥοῦτος ποταμοῖς. Καὶ πόλεις εἶχεν ὀκτωκαίδεκα καλὰς καὶ μεγάλας, καὶ κατεσκευασμένας πρὸς τε χρηματισμὸν ἐργατικᾶς, καὶ πρὸς διαίταν πανηγυ-

ρικῶς, ὡς οἱ Γαλάται, τοὺς Τυρρῶνους ἐμβαλόντες, αὐτοὶ κατέσχον. Ἄλλα ταῦτα μὲν ἐπράχθη συχνῶνι χρόνῳ πρότερον.

XVII. Οἱ δὲ Γαλάται πρὸς πόλιν τότε Τυρρηνίδα Κλουσίον στρατεύσαντες, ἐπολιόρκουν. Οἱ δὲ Κλουσίνοι καταφυγόντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, ἤτησαντο πρέσβεις παρ' αὐτῶν καὶ γράμματα πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ἐπέμφθησαν δὲ τοῦ Φαβίων γένους τρεῖς ἄνδρες εὐδαίμοι, καὶ τιμᾶς μεγάλας ἔχοντες ἐν τῇ πόλει. Τούτους ἐδέξαντο μὲν οἱ Γαλάται φιλανθρωπίως, διὰ τὸ τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ πανοράμενοι τῆς πρὸς τὰ τεῖχη μάχης εἰς λόγους συνῆλθον. Πυνθανομένων δ' αὐτῶν, ὅτι παθόντες ὑπὸ Κλουσίνοι ἤκειν ἐπὶ τὴν πόλιν, γελᾶσας ὁ βασιλεὺς τῶν Γαλατῶν Βρέντος· „Ἀδικοῦσιν ἡμᾶς, ἔφη, Κλουσίνοι, γῆν καὶ χώραν ὀλίγην μὲν γεωργεῖν δυνάμενοι, πολλὴν δὲ κατέχειν ἀξιοῦντες, καὶ μὴ μεταδιδόντες ἡμῖν ξένοις οὔσι καὶ πολλοῖς καὶ πένησι. Ταῦτα δ' ἔρα καὶ ἡμᾶς ἠδίκουν, ὡς Ῥωμαῖοι, πρότερον μὲν Ἀλβανοὶ καὶ Φιδηναῖοι, καὶ Ἀρδαῖοι, κῦν δὲ Οὐνήιοι καὶ Καπήναται, καὶ πολλοὶ Φαλίσκων καὶ Οὐαλοῦσκων· ἐφ' οὓς ἡμεῖς στρατεύοντες, εἰάν μὴ μεταδιδῶσιν ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀνδραποδίζεσθε, λεηλατεῖτε, καὶ κατασκαπτετε τὰς πόλεις αὐτῶν, οὐδέν οὐδὲ ἡμεῖς γε δεινόν, οὐδ' ἄδικον ποιῶντες, ἀλλὰ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν νόμων ἀκολουθοῦντες, ὡς εἴη κρείττονι τὰ τῶν ἡττόνων δίδωσιν, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τελευτῶν εἰς τὰ θηρία. Καὶ γὰρ τοῦτοις ἐκ φύσεως

ἔγνωσι, τὸ ζητεῖν πλέον ἔχειν τὰ κρείττονα τῶν ὑπο-
 δεϊστέρων. Κλουσίονους δὲ παύσασθε πολιορκουμέ-
 νους οἰκτείροντες, ὡς μὴ καὶ Γαλάτας διδάξητε
 χρηστοὺς καὶ φιλοκτιρόμονας γενέσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥω-
 μαίων ἀδικουμένοις." Ἐκ τούτων τῶν λόγων ἔγνωσαν
 εἰ Ῥωμαῖοι τὸν Βρέννον ἀσυμβάτως ἔχοντα· καὶ
 παρελθόντες εἰς τὸ Κλούσιον, ἐθάξοντον καὶ πα-
 ρώρων τοὺς ἄνδρας ἐπέξελεθεῖν τοῖς βαρβάροις μετ'
 αὐτῶν, εἴτε τὴν ἐκείνων ἀλήνην καταμαθεῖν, εἴτε τὴν
 ἑαυτῶν ἐπιδειξασθαι θύλοντες. Ἐκδρομῆς δὲ τῶν
 Κλουσίων καὶ μάχης παρατὰ τὰ τεύχη γενομένης, εἰς
 τῶν Φαβίων, Κόϊντος Ἄμβουσιος, ἵππον ἔχων ἐξή-
 λασεν ἀντίος ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ καλῷ, Γαλάτῃ, πολὺ
 προῖππεύοντι τῶν ἄλλων, ἀγνοηθεὶς ἐν ἀρχῇ διὰ τὸ
 τὴν σύνοδον ὀξείαν γενέσθαι, καὶ τὰ ὄπλα περιλάμ-
 ποντα τὴν ὄψιν ἀποκρύπτειν. Ὡς δ' ἐπικρατήσας τῇ
 μάχῃ, καὶ καταβαλὼν ἐσκύλευε τὸν ἄνδρα, γνωρίσας
 ὁ Βρέννος αὐτὸν ἐπεμαρτύρατο θεοῦς, ὡς παρατὰ
 κοινὰ καὶ γενομισμένα πᾶσιν ἀνθρώποις ὄσια καὶ δέ-
 καια, πρεσβευτοῦ μὲν ἤκοτος, πολέμια δ' εἰργα-
 σμένου. Καταπαύσας δὲ τὴν μάχην αὐτίκα, Κλου-
 σίονους μὲν εἶα χαιρεῖν, ἐπὶ δὲ τὴν Ῥώμην τὸν στρα-
 τὸν ἤγεν. Οὐ βουλόμενος δὲ δόξαι τὴν ἀδικίαν αὐ-
 τοῖς ὡσπερ ἀσμένοις γεγονέναι καὶ δεομένοις προφά-
 σεως, ἔπεμψεν ἑξαιτῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ τὸν ἄνδρα· καὶ
 προῆγεν ἅμα σχολαίως.

XVIII. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τῆς βουλῆς συναχθείσης,
 ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν Φαβίων κατηγόρουν, καὶ τῶν

ἱερέων οἱ καλούμενοι Φητιαλεῖς ἐνήγον, ἐπιθειάζοντες καὶ παλεύοντες τὸ τῶν πεπραγμένων ἄγος τὴν σύγκλητον εἰς ἓνα τὸν αἴτιον τρέψασαν, ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀφοσιώσασθαι. Τούτους τοὺς Φητιαλεῖς Πομπίλιος Νουμάς, βασιλέων ἡμερώτατος γινόμενος καὶ δικαιοτάτος, κατέστησε, φύλακας μὲν εἰρήνης, ἐπιγνώμονας δὲ καὶ βεβαιωτὰς αἰτιῶν, αἱ σὺν δίκη πόλεμον ἐπισυνάπτουσι. Τῆς δὲ βουλῆς ἐπὶ τὸν δῆμον ἀνεπεγκαμένης τὸ πρᾶγμα, καὶ τῶν ἱερέων ὅμοια τοῦ Φαβίου κατηγορούντων, οὕτω περιῦβρισαν αὐτῶν οἱ πολλοὶ τὰ θεῖα καὶ κατιγέλασαν, ὥστε καὶ χιλίαρχον ἀποδείξαι τὸν Φάβιον μετὰ τῶν ἀδελφῶν. Οἱ δὲ Κελτοί, πυθόμενοι ταῦτα, καὶ χαλεπῶς φέροντες, οὐδὲν ἐμποδῶν ἐποιούντο τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ἐχώρουν παντὶ τάχει καὶ πρὸς τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς παρασκευῆς, καὶ βίαν καὶ θυμὸν, ἐκτεπληγμένων τῶν διὰ μέσου, καὶ τὴν τε χώραν ἀπολωλέναι πᾶσαν ἤδη, καὶ τὰς πόλεις εὐθύς ἀπολέσθαι δοκούντων, παρ' ἐλπίδας οὐδὲν ἠδίκουν, οὐδ' ἐλάμβανον ἐκ τῶν ἀγρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις ἐγγὺς παρεξίοντες, ἔβδων ἐπὶ τὴν Ῥώμην πορεύεσθαι, καὶ μόνοις πολεμῆν Ῥωμαίοις, τοὺς δ' ἄλλους φίλους ἐπίστασθαι. Τοιαύτη δὲ χρωμένων ὀρμῇ τῶν βαρβάρων, ἐξήγον οἱ χιλίαρχοι τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, πλήθει μὲν οὐκ ἐνδείεις (ἐγίνοντο γὰρ ὀπλίται τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάσσους), ἀνασκήτους δὲ τοὺς πολλοὺς, καὶ τότε πρῶτον ἀπτιομένους ὄπλων. Ἐτι δ' ἐξημέλητο

τὰ τῶν θεῶν αὐτοῖς, οὔτε καλλιερῆσασι, οὔτε μάντις, ἃ πρό κινδύνου καὶ μάχης εἰκὸς ἦν, ἐρομένοις. Οὐδενὸς δ' ἦτιον ἐτάραττεν ἢ πολυαρχία τὰ πρατιόμενα. Καίτοι πρότερόν γε καὶ πρὸς ἐλάττονας ἀγῶνας εἴλοντο πολλάκις μονάρχους, οὓς Δικταίωρας καλοῦσιν· οὐκ ἀγνοοῦντες, ὅσον ἔστιν εἰς ἐπισηφαλῆ καιρὸν ὄφελος, μιᾶ χρωμένους γνώμῃ πρὸς ἀνυπεύθυνον ἀρχήν, ἐν χερσὶ τὴν δίκην ἔχουσαν, εὐτακτεῖν. Οὐχ ἡμιστα δὲ καὶ Κάμιλλος ἀγνωμονηθεὶς ἔβλαψε τὰ πράγματα, τοῦ μὴ πρὸς χάριν, μηδὲ κολακεύοντας ἀρχεῖν, φοβεροῦ γενομένου. Προελθόντες οὖν ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους ἐννενήκοντα, παρὰ τὸν Ἀλίαν ποταμὸν ἠύλισθησαν, οὐ πόρρω τοῦ στρατοπέδου τῷ Θύμβριδι συμφερόμενον. Ἐνταῦθα δὲ τῶν βαρβάρων ἐπιφανέντων, αἰσχροῦς ἀγωνισάμενοι δι' ἀταξίαν, ἐτάραποντο. Καὶ τὸ μὲν ἀριστερόν κέρας εὐθύς ἐμβαλόντες εἰς τὸν ποταμὸν οἱ Κελτοὶ διέφθειραν· τὸ δὲ δεξιόν, ὑπεκκλίνας τὴν ἐπιφορὰν ἐκ τοῦ πεδίου πρὸς τοὺς λόφους, ἦτιον ἔξεκόπη· καὶ διεξέπεσον ἀπὸ τούτων εἰς τὴν πλίν οἱ πολλοί. Τοῖς δ' ἄλλοις, ὅσοι, τῶν πολεμίων ἀπειπόντων πρὸς τὸν φόνον, ἐσώθησαν, ἕως Βηίδου αἱ φυγαὶ διὰ νυκτὸς ἦσαν, ὡς τῆς Ῥώμης οἰχομένης, καὶ τῶν ἐκεῖ πάντων ἀπολωλότων.

XIX. Ἐγένετο δ' ἡ μάχη περὶ τροπᾶς Θερωνῆς περὶ τὴν πανσελήνον· ἢ καὶ πρότερον ἡμέρα μέγα πάθος συνέβη τὸ περὶ τοὺς Φαβίους· τριακῆσσιοι γὰρ ἐκ τοῦ γένους ὑπὸ Τυρρῶνηων ἀπῆρέθησαν. Ἐκρά-

τησε δε, τὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἤτις Ἀλιάδα
 μέχρι νῦν καλεῖσθαι διὰ τὸν ποταμόν. Περὶ δ'
 ἡμερῶν ἀποφράδων, εἴτε χρὴ τίθεσθαι τινας, εἴτ'
 ὀρθῶς Ἡράκλειτος ἐπέπληξεν Ἡσιόδου, τὰς μὲν ἀγα-
 θὰς ποιουμένων, τὰς δὲ φαύλας, ὡς ἀγνοοῦντι φύ-
 σιν ἡμέρας ἀπάσης μίαν εὔσαν, ἐτέρωθι διηπόρη-
 ται. Τῇ δ' ὑποκειμένη γραφῇ τὸ μνημονεῦσαι πα-
 ραδειγμάτων ὀλίγων ἴσως ἂν ἀρμόσει. Τοῦτο μὲν,
 Βοιωτοῖς, Ἰπποδρομίου μηνός, ὡς δ' Ἀθηναῖοι
 καλοῦσιν, Ἐκατομβαιῶνος ἱσταμένου πέμπτη, δύο
 λαβεῖν συνέβη νίκας ἐπιφανεστάτας, αἷς τὸς Ἑλ-
 ληνας ἤλευθέρωσαν, τὴν τε περὶ Διύκτρα, καὶ τὴν
 ἐπὶ Κερησσῶ, ταύτης πρότερον ἔτεσι πλείοσιν ἢ
 ἑκατὸν, ὅτε Λατιναίαν καὶ Θεσσαλοὺς ἐνίκησαν.
 Τοῦτο δ' αὖ πάλιν, Πέρσαι μηνός Βοηδρομιῶνος
 ἕκτη μὲν ἐν Μαραθῶνι, τρίτη δ' ἐν Πλαταιαῖς ἄμα
 καὶ περὶ Μυκάλην ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων,
 πέμπτη δὲ φθίνοντος ἐν Ἀρβήλοις. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι
 τὴν περὶ Νάξου ἐνίκων ναυμαχίαν, ἧς Χαβρίας ἐστρα-
 τήγει, τοῦ Βοηδρομιῶνος περὶ τὴν πανσέληνον· ἐν
 δὲ Σαλαμῖνι περὶ τὰς εἰκάδας, ὡς ἡμῖν ἐν τῷ Περὶ
 ἡμερῶν ἀποδίδεικται. Ἐνήνοχε δὲ καὶ ὁ Θαρρη-
 λιῶν μὴν τοῖς βαρβάροις ἐπιδήλως ἀτυχίας· καὶ
 γὰρ Ἀλέξανδρος ἐπὶ Γρανικῶ τοὺς βασιλέως στρα-
 τηγοὺς Θαρρηλιῶνος ἐνίκησε· καὶ Καρχηδόνιοι
 περὶ Σικελίαν ὑπὸ Τιμολέοντος ἠττήωντο τῇ ἑβδόμῃ
 φθίνοντος, περὶ ἣν δοκεῖ καὶ τὸ Ἴλιον ἄλῶναι,
 ὡς Ἐφορος καὶ Καλλισθένης καὶ Δαμιάστis καὶ

Φύλαρχος ἱστορήκασιν. Ἀνάπαλιν δ' ὁ Μετα-
 γειτιῶν, ὃν Βοιωτοὶ Πάνεμον καλοῦσιν, Ἑλλήσιν
 οὐκ εὐμενῆς γέγονε. Τούτου γὰρ τοῦ μηνὸς ἐβδό-
 μη, καὶ τὴν ἐν Κρανῶνι μάχην ἠττηθέντες ὑπ' Ἀν-
 τιπάτρου τελῶς ἀπώλοντο, καὶ πρότερον ἐν Χαι-
 ρωνεῖα μαχόμενοι πρὸς Φίλιππον ἠτύχησαν. Τῆς
 δ' αὐτῆς ἡμέρας ταύτης ἐν τῷ Μεταγειτιῶνι κατὰ
 τὸν αὐτὸν ἐνιαυτὸν, οἱ μὲν Ἀρχιδάμου διαβάντες
 εἰς Ἰταλίαν, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ βαρβάρων διαφθάρησαν.
 Καρχηδόνιοι δὲ τὴν ἐννάτην φθίνοντος ὡς τὰ πλεῖ-
 στα καὶ μέγιστα τῶν ἀτυχημάτων αὐτοῖς ἀεὶ φέρουσαν
 παραφυλάττουσιν. Οὐκ ἄγνοῶ δ', ὅτι περὶ τὸν τῶν
 μυστηρίων καιρὸν αὐθις Θῆβαι τε κατεσκάφησαν ὑπ'
 Ἀλεξάνδρου, καὶ μετὰ ταῦτα φρουρὰν Ἀθηναῖοι
 Μακεδόνων ἐδέξαντο περὶ αὐτὴν τὴν εἰκάδα τοῦ
 Βοηδρομιῶνος, ἣ τὸν μυστικὸν Ἰαχχὸν ἐξάγουσιν.
 Ὁμοίως δὲ Ῥωμαῖοι τῆς αὐτῆς ἡμέρας πρότερον μὲν
 ὑπὸ Κίμβρων τὸ μετὰ Καιπίωνος ἀπέβαλον στρα-
 τώπεδον, ὕστερον δὲ Λευκούκλου στρατηγοῦντος,
 Ἀρμενίους καὶ Τιγράνην ἐνίκησαν. Ἄτταλος δ' ὁ
 βασιλεὺς καὶ Πομπηῖος Μάγνος ἐν τοῖς ἑαυτῶν γε-
 νεθλοῖς ἀπέθανον. Καὶ ὅπως ἐστὶ πολλοὺς ἐπ' ἀρ-
 φύτερα ταῖς αὐταῖς χρησαμένους ἀποδειῖξαι περιό-
 δοις. Ἀλλὰ Ῥωμαῖοις αὕτη μία τῶν ἀποφράδων
 ἐστὶ, καὶ δι' αὐτὴν ἐκάστου μηνὸς ἕτεραι δύο, τῆς
 πρὸς τὸ συμβᾶν εὐλαβείας καὶ δεισιδαιμονίας ἐπι-
 πλεον, ὡσπερ εἴωθε, ῥυείσης. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν
 τῷ Περὶ αἰτιῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπιμελέστερον διηρηται.

XX. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐκείνην, εἰ μὲν εὐθύς ἐπηκολούθησαν οἱ Γαλάται τοῖς φεύγουσιν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε τὴν Ῥώμην ἄρδην ἀναιρεθῆναι, καὶ πάντας ἀπολέσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ καταλειφθέντας· τοσοῦτον οἱ φεύγοντες ἐνεργάζοντο δεῖμα τοῖς ὑποδεχομένοις, καὶ τοσαύτης πάλιν ἐνεπίμπλαντο ταραχῆς καὶ παραφροσύνης. Νυνὶ δ' ἀπιστία τοῦ μεγέθους οἱ βάρβαροι τῆς νίκης, καὶ πρὸς εὐπάθειαν ἐκ τοῦ περιχαροῦς, ἅμα καὶ νεμήσεις τῶν ἐλασκότων ἐν τῷ στρατοπέδῳ χρημάτων τραπόμενοι, τῷ μὲν ἐκπίπτουσι τῆς πόλεως ὄχλῳ ῥαστώνην φυγῆς παρέσχον, ἐλπίσαι δ' ἔτι καὶ παρασκευάσασθαι τοῖς ὑπομένουσι. Τὴν γὰρ ἄλλην πόλιν προέμενοι, τὸ Καπιτώλιον ἐφράξαντο βέλεσι καὶ διατειχίσμασιν. Ἐν πρώτοις δὲ τῶν ἱερῶν ἃ μὲν εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνεσκευάσαντο· τὸ δὲ πῦρ τῆς Ἑστίας αἱ παρθένοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἀρπασάμεναι ἔφυγον. Καίτοι τινὲς οὐδὲν εἶναι τὸ φρουρούμενον ὑπ' αὐτῶν ἕτερον, ἢ πῦρ ἀφθιτον ἱστοροῦσι, Νουμᾶ τοῦ βασιλέως καταστήσαντος, ὡς ἀρχὴν ἐπάντων, σέβισθαι. Κινητικώτατον γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦτο· κίνησις δὲ τις, ἢ σὺν κινήσει πάντως, ἢ γένεσις. Τὰ δ' ἄλλα τῆς ὕλης μόρια, θερμότητος ἐπιλιπούσης, ἀργὰ κείμενα καὶ νεκροῖς ἰοικόντα, ποθεῖ τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν, ὡς ψυχὴν, καὶ προσελθούσης ἀμοισγέπως ἐπὶ τὸ θρεῖν τι καὶ πάσχειν τρέπεται. Τούτ' οὐκ, ἅτε θῆ περιττὸν ἄνδρα τὸν Νουμᾶν καὶ λόγον ἔχοντα ταῖς Μούσαις συνεῖναι διὰ σοφίαν, ἐξοσιῶσαι, καὶ

φρουρεῖν ἀκοίμητον ἐν εἰκόνι τῆς τὰ πάντα κοσμοῦσης αἰδίου δυνάμεως. Οἱ δὲ, τὸ μὲν πῦρ, ὡσπερ παρ' Ἑλλησι, πρὸ ἱερῶν αἰθεσθαι καθάρσιον, ἄλλα δὲ τὰ ἐντὸς ἀθάτα κρύπτεσθαι πᾶσι, πλὴν ταύτας ταῖς παρθένους, ἃς Ἐστιάδας ἐπονομάζουσι. Καὶ πλείστος μὲν λόγος κατεῖχε, τὸ Τρωϊκὸν ἐκεῖνο Παλλὰδιον ἀποκεῖσθαι δι' Αἰνείου κομιαθὲν εἰς Ἰταλίαν. Εἰσὶ δ' οἱ τὰ Σαμοθράκια μυθολογοῦντες Δάρδανον μὲν εἰς Τροίαν ἐξενεγκάμενον θρυγῶσαι καὶ καθιερῶσαι κτίσαντα τὴν πόλιν, Αἰνείαν δὲ περὶ τὴν ἄλωσιν ἐκκλέψαντα διασῶσαι μέχρι τῆς ἐν Ἰταλίᾳ κατοικῆσεως. Οἱ δὲ προσποιούμενοι πλῆσον ἐπιστασθαι τι περὶ τούτων, δύο φασιν αὐτὸν μεγάλους ἀποκεῖσθαι πίθους, ὧν τὸν μὲν, ἀνεωγῶτα καὶ κενόν, τὸν δὲ, πλήρη καὶ κατασσεσημασμένον· ἀμφατέρους δὲ ταῖς παραγέσι μόναις παρθένοις δρατούς εἶναι. Ἄλλοι δὲ τούτους διεψεῦσθαι νομίζουσι, τῷ τὰ πλείστα τῶν ἱερῶν τότε τὰς κόρας ἐμβαλοῦσας εἰς πίθους δύο κατὰ γῆς κρύψαι ὑπὸ τῷ νεφί τοῦ Κυρίνου, καὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἔτι καὶ κῦν τῶν Πίδων φέρεσθαι τὴν ἐπωρυμλίαν.

ΧΚΙ. Τὰ δὲ κυριώτατα καὶ μέγιστα τῶν ἱερῶν αὐταὶ λαβοῦσαι φυγῇ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐποιούνητο τὴν ἀναχώρησιν. Ἐνταῦθα Λεύκιος Ἀλβίνος, ἀνήρ δημοτικὸς, ἐν τοῖς φεύγουσιν ἔτυχε τέκνα νήπια καὶ γυναῖκα μετὰ χρημάτων ἀναγκαίων ἐφ' ἀμάξης ὑπεκομίζων. Ὡς δ' εἶδε τὰς παρθένας, ἐν τοῖς κόλποις φερούσας τὰ τῶν θεῶν ἱερά, θεραπείας ἐρήμονες

πορευομένας και κακοπαθούσας, ταχὺ τὴν γυναῖκα μετὰ τῶν παιδῶν και τῶν χρημάτων καθελὼν ἀπὸ τῆς ἀμάξης, ἐκείναις παρέδωκεν ἐπιβῆναι και διαφυγεῖν εἰς τινα τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Τὴν μὲν οὖν Ἀλβίνου πρὸς τὸ θεῖον εὐλάβειαν και τιμὴν, ἐν τοῖς ἐπισφαλεστάτοις καιροῖς ἐκφανῆ γενομένην, οὐκ ἄξιον ἦν ἀμνημόνευτον παρελθεῖν. Οἱ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἱερεῖς, οἳ τε γηραιοὶ τῶν ὑπατικῶν και θριαμβικῶν ἀνδρῶν, τὴν μὲν πόλιν ἐκλιπεῖν οὐχ ὑπέμειναν, ἱεραῖς δὲ και λαμπραῖς ἀνταλαβόντες ἐσθῆτας, ἐξηγουμένου Φαβίου τοῦ ἀρχιερέως, ἐπευξάμενοι ταῖς θεοῖς, ὡς ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῶ δαίμονι καθιεροῦντες, ἐπὶ τῶν ἑλεφαντίνων δίφρων ἐν ἀγορᾷ ἐκάθηντο κεκοσμημένοι, τὴν ἐπιούσαν τύχην ὑπομένοντες.

XXII. Τρίτῃ δ' ἀπὸ τῆς μάχης ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Βρέννος ἄγων ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα· και τῶς τε πύλας εὐρῶν ἀνεωγμένας, και τὰ τεῖχη φυλάκων ἔρημα, πρῶτον μὲν ἔδεισεν ἐνέδραν και δόλον, ἀπιστῶν οὕτω παντάπασιν ἀπειρημένοι τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπει δ' ἔγνω τάληθές, εἰσελάσας διὰ τῆς Κοκλίτης πύλης, εἶλε τὴν Ῥώμην, ἐξήκοντα και τριακοσίων ἐτῶν πλείονα βραχεῖ χρόνον ἀπὸ τῆς κτίσεως ἔχουσαν, εἴ τῳ πιστὸν ἀποσώζεσθαι τινα τῶν χρόνων ἀκρίβειαν, οἷς και περὶ νεωτέρων ἄλλων ἀμφοισβήτησιν ἢ σύγχυσις ἐκείνη παρέσχε. Τοῦ μέντοι πάθους αὐτοῦ και τῆς ἀλώσεως ἔοικεν ἀμυδραῖ τις εὐθύς εἰς τὴν Ἑλλάδα φήμη διελθεῖν. Ἡρακλείδης γὰρ ὁ Πον-

τικός, οὐ πολὺ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπολειπόμενος,
 ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς συγγράμματι φησὶν ἀπὸ τῆς
 ἑσπέρας λόγον κατασχεῖν, ὡς στρατὸς ἐξ Ἑπερβορέων
 ἐλθὼν ἔξωθεν, ἤρῃκει πόλιν Ἑλληνίδα Ῥώμην ἐκεί-
 που κατοικημένην περὶ τὴν μεγάλην θάλασσαν. Οὐκ
 ἂν οὖν θαυμάσαιμι μυθώδη καὶ πλισματίαν ὄντα
 τὸν Ἡρακλείδην, ἀληθεῖ λόγῳ τῷ περὶ τῆς ἀλώσεως
 ἐπικομπάσαι τοὺς Ἑπερβορέους καὶ τὴν μεγάλην
 θάλατταν. Ἀριστοτέλης δ' ὁ φιλόσοφος τὸ μὲν ἀλώ-
 ναι τὴν πόλιν ὑπὸ Κελτῶν, ἀκριβῶς δῆλός ἐστιν
 ἀκηκόως· τὸν δὲ σώσαντα Λεύκιον εἶναι φησὶν· ἦν
 δὲ Μάρκος, οὐ Λεύκιος, ὁ Κάμιλλος. Ἄλλα ταῦτα
 μὲν εἰκασμῶ λείλεκται. Κατασχὼν δὲ τὴν Ῥώμην ὁ
 Βρόννος, τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρουρὰν περιέστησεν,
 αὐτὸς δὲ καταβιβαίνων δι' ἀγορᾶς, ἐθαύμαζε τοὺς
 προκαθημένους ἄνδρας ἐν κόσμῳ καὶ σιωπῇ, θεώ-
 μενος, ὡς οὐδ' ὑπεξάνέστησαν ἐπίδοντων πολεμίων,
 οὔτ' ὄψιν ἢ χροᾶν ἔτρεψαν, ἀλλὰ ῥαθυμῶς καὶ ἀδεῶς
 ἐγκεκλιμένοι τοῖς σκίμποισι, οὓς ἔφερον, καὶ προσ-
 βλέποντες ἀλλήλοις ἠσύχαζον. Ἦν οὖν θαῦμα τοῖς
 Γαλάταις πρὸς τὴν ἀτοπίαν, καὶ πολὺν χρόνον
 ὀκνοῦντες ἄψυσθαι καὶ προσελθεῖν ὡς κρείττοσι,
 διηπόρουν. Ἐπεὶ δὲ τολμήσας τις ἐξ αὐτῶν ἐγγὺς
 παρῆσθη Παπειρίῳ Μανίῳ, καὶ προσαγαγὼν τὴν χεῖ-
 ρα πρῶτος ἤψατο τοῦ γενείου, καὶ κατήγε τὴν ὑπή-
 νην βαθεῖαν οὖσαν· ὁ μὲν Παπειρίος τῇ βακτηρίᾳ
 τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ πατάξας συνέτριψεν, ὁ δὲ βάρ-
 βαρος σπασάμενος τὴν μίχαιραν ἀπέκτεινεν ἐκείνον.

Ἐκ δὲ τούτου καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνήρουν προσπεισόν-
τες, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοις ἐπιτύχοιεν, διεχρῶντο,
καὶ τὰς οἰκίας ἐπόρθουν, ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἄγον-
τες καὶ φέροντες. Ἐἶτα κατεπίμπρασιον καὶ κατέσκα-
πτον, ὀργιζόμενοι τοῖς ἔχουσι τὸ Καπιτώλιον, ὅτι
καλούντων αὐτῶν οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ καὶ προσβάλ-
λουσι πληγὰς ἔδοσαν, ἀπὸ τοῦ διατειχίσματος ἀμυ-
νόμενοι. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐλυμήναντο τὴν πόλιν
καὶ προσδιέφθειρον τοὺς ἀλισκομένους, ὁμοίως μὲν
ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὁμοίως δὲ καὶ πρεσβύτας καὶ
παῖδας.

XXIII. Τῆς δὲ πολιορκίας μῆκος λαμβανούσης,
ἐπισιτισμοῦ τοῖς Γαλάταις ἔδει· καὶ διελόντες ἑαν-
τοὺς, οἱ μὲν τῷ βασιλεῖ παραμένοντες ἐφρούρουν τὸ
Καπιτώλιον, οἱ δὲ τὴν χώραν περιῶντες ἐλεηλά-
τουν, καὶ τὰς κώμας ἐπόρθουν προσπίπτοντες, οὐχ
ὁμοῦ πάντες, ἄλλοι δ' ἄλλη καθ' ἡγεμονίας καὶ
συντάγματα, τῷ μέγα φρονεῖν ὑπὸ τῶν εὐτυχημά-
των καὶ δεδιέναι μηδὲν ἀποσκιδνόμενοι. Τὸ δὲ
πλεῖστον αὐτῶν καὶ μάλιστα συντεταγμένον ἐχώρει
πρὸς τὴν Ἀρδεαίων πόλιν, ἐν ἣ διέτριβε Κάμιλλος,
ἀργῶν ταῖς πράξεσι μετὰ τὴν φυγὴν καὶ ἰδιωτεύων·
ἐλπίδας δὲ λαμβάνων καὶ διαλογισμοὺς, οὐχὶ τὸ λα-
θεῖν καὶ διαφυγεῖν τοὺς πολεμίους ἀγαπῶντος ἄν-
δρός, ἀλλ' ὅπως, εἰ παραγέναιτο καιρὸς, ἀμυνεῖται
σκοποῦντος. Διὸ καὶ τοὺς Ἀρδεαίτας ὄρων πλήθει
μὲν ἱκανοὺς ὄντας, ἐνδεεῖς δὲ τόλμης, δι' ἀπειρίαν
καὶ μαλακίαν τῶν στρατηγῶν, ἐνέβαλε λόγον εἰς τοὺς

νέους πρώτον, ὡς οὐ χρή τὴν Ῥωμαίων ἀτυχίαν, ἀν-
 δρίαν Κελτῶν νομίζειν· οὐδ' ἂ κακῶς φρονήσασι
 συνέβη παθεῖν ἐκείνοις, ἔργα τῶν οὐδέν εἰς τὸ νικῆ-
 σαι παρασχόντων, ἀλλὰ τύχης ἐπίδειξις ἠγεῖσθαι.
 Καλὸν μὲν οὖν εἶναι καὶ διὰ κινδύνων ἀπώσασθαι
 πόλεμον ἀλλόφυλον καὶ βαρβαρικόν, ὥ τοῦ κρατεῖν
 πέρας, ὥσπερ τῷ πυρὶ, διαφθαρεῖναι τὸ νικώμενον·
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θαρρόουσι καὶ προθυμουμένοις αὐ-
 τοῖς ἀκίνδυνον ἐν καιρῷ τὴν νικῆν παρέξειν. Τού-
 τους τοὺς λόγους τῶν νέων δεξαμένων, ἐπὶ τοὺς ἄρ-
 χοντας ἦει καὶ τοὺς προβούλους τῶν Ἀρδεατῶν ὁ Κά-
 μιλλος. Ὡς δὲ κακείνους συνέπεισεν, ὥπλισε τοὺς
 ἐν ἡλικίᾳ πάντας, καὶ συνέειχε τοῦ τείχους ἐντός,
 ἀγνοεῖσθαι βουλόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐγγύς ὄν-
 των. Ἐπεὶ δὲ τὴν χώραν ἱππασάμενοι, καὶ βαρεῖς
 ὄντες ὑπὸ πλήθους τῶν ἀγομένων καὶ φερομένων,
 ἀμελῶς καὶ ὀλιγώρως ἐν τῷ πεδίῳ κρατεστρατοπέδευ-
 σαν, ἐκ δὲ τούτου νύξ ἐπῆλθε μεθύουσιν αὐτοῖς,
 καὶ σιωπῇ κατέσχε τὸ στρατόπεδον· πυθόμενος
 ταῦτα παρὰ τῶν κατασκόπων ὁ Κάμιλλος, ἐξῆγε
 τοὺς Ἀρδεάτας· καὶ διελθὼν καθ' ἡσυχίαν τὸν με-
 ταξὺ τόπον, περὶ μέσας τὰς νύκτας προσέμιξε τῷ χά-
 ρακι, κραυγῇ τε χρώμενος πολλῇ, καὶ ταῖς σάλπιγ-
 ξι πάνταχόθεν ἐκταράττων ἀνθρώπους κακῶς ὑπὸ
 μέθης καὶ μόλις ἐκ τῶν ὕπνων ἀναφέροντας πρὸς
 τὸν θόρυβον. Ὀλίγοι μὲν οὖν ἀνανήψαντες ἐν τῷ
 φόβῳ καὶ διασκευασάμενοι, τοὺς περὶ τὸν Κάμιλλον
 ἐπέστησαν, ὡς ἀμυνόμενοι πεσεῖν· τοὺς δὲ πλείστους

ἔτι κρατουμένους ὑπὸ καὶ οἴνω καταλαμβάνοντες ἀπόπλους ἔκτεινον. Ὅσοι δὲ νυκτὸς ἀπέδρασαν ἐκ τοῦ χάρακος οὐ πολλοί, τούτους μεθ' ἡμέραν σποράδας ἐν τῇ χώρῃ διαφερομένους ἐπελαύνοντες οἱ ἱππεῖς διέφθειρον.

XXIV. Ἡ δὲ φήμη, ταχὺ διαγγέλλουσα τὴν πρῶ-
ξιν ἐπὶ τὰς πόλεις, ἐξεκαλεῖτο πολλοὺς τῶν ἐν ἡλι-
κίᾳ συνισταμένων· μάλιστα δὲ Ῥωμαίων ὅσοι δια-
φυγόντες ἐκ τῆς ἐπ' Ἀλίας μάχης, ἐν Βηίοις ἦσαν,
καὶ ᾠδύροντο κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, „Οἶον ἡγεμόνα τῆς
Ῥώμης ὁ δαίμων ἀφελόμενος Ἀρδεάτας ἐκόσμησε τοῖς
Καμίλλου κατορθώμασιν, ἣ δὲ γειναμένη καὶ θρε-
ψαμένη τοιοῦτον ἄνδρα πόλις οἴχεται καὶ ἀπόλλωλεν.
Ἡμεῖς δ' ἀπορία στρατηγοῦ, ἀλλότρια τεῖχη περι-
βαλλόμενοι, καθήμεθα προέμενοι τὴν Ἰταλίαν. Φέρε,
πέμπαντες Ἀρδεάτας ἀπαιτῶμεν τὸν ἑαυτῶν στρατη-
γὸν, ἢ λαβόντες τὰ ὄπλα αὐτοὶ πρὸς ἐκεῖνον βαδί-
ζωμεν· οὐκέτι γὰρ ἐστὶ φυγᾶς, οὐθ' ἡμεῖς πολῖται,
πατριδος οὐκ οὔσης, ἀλλὰ κρατουμένης ὑπὸ τῶν πο-
λεμίων.“ Ταῦτ' ἔδοξε, καὶ πέμπαντες ἔδεδοντο τοῦ
Καμίλλου δέχεσθαι τὴν ἀρχήν. Ὁ δ' οὐκ ἔφη πρό-
τερον, ἢ τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ πολίτας ἐπιψηφίσα-
σθαι κατὰ τὸν νόμον. Ἐκείνους γὰρ ἡγεῖσθαι πα-
τρίδα ἀσζομένους· καὶ κελεύουσι μὲν ὑπακούσειν
προθύμως, ἀκόντων δὲ, μηδὲν πολυπραγμονήσειν.
Τῆς μὲν οὖν εὐλαβείας καὶ καλοκαγαθίας τὸν Κά-
μίλλον ἐθαύμασαν. Ἦν δ' ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγ-
γελοῦντες εἰς τὸ Καπιτώλιον· μᾶλλον δ' ὄλωσ ἀδύ-

νατον ἔδοκει, τῶν πολεμίων ἔχόντων τὴν πόλιν, ἄγγελον εἰς τὴν ἀκρόπολιν παρελθεῖν.

XXV. Ἦν δὲ τις ἐν τοῖς νέοις Πόντιος Κομίνιος, τῶν μίσων κατὰ γένος πολιτῶν, δόξης δὲ καὶ τιμῆς ἐραστής· οὗτος ὑπέστη τὸν ἄθλον ἐκουσίως. Καὶ γράμματα μὲν οὐκ ἔλαβε πρὸς τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, μὴ ληφθέντος αὐτοῦ φωράσασιν οἱ πολέμιοι δι' αὐτῶν τοῦ Καμίλλου τὴν διάνοιαν· ἐσθῆτα δὲ φαύλην ἔχων, καὶ φίλλους ὑπ' αὐτῇ κομίζων, τὴν μὲν ἄλλην ὁδὸν ἡμέρας ἀδεῶς διήλθεν. Ἐγγὺς δὲ τῆς πόλεως γενόμενός ἤδη σκοταῖος, ἐπεὶ κατὰ γέφυραν οὐκ ἦν τὸν ποταμὸν περάσαι, τῶν βαρβάρων παραφυλάττοντων, τὴν μὲν ἐσθῆτα τῇ κεφαλῇ περισπειράσας, οὐ πολλὴν οὐδὲ βαρεῖαν, τοῖς δὲ φίλοις ἐφείς τὸ σῶμα καὶ συνεπικουφίζων τῷ περαιούσθαι πρὸς τὴν πόλιν, ἐξέβη. Καὶ παραλλάττων αἰεὶ τοὺς ἐρηγορότας, τοῖς φέγγεσι καὶ τῷ θορύβῳ τεκμαιρόμενος, ἐβάδιζε πρὸς τὴν Καρμεντίδα πύλην, ἣ πλείστην εἶχεν ἡσυχίαν, καὶ μάλιστα κατ' αὐτὴν ὄρθιος ὁ τοῦ Καπιτωλίου λόφος ἀνίστησι, καὶ πέτρα κύκλω πολλὴ καὶ τραχεῖα περιπέφυκε· δι' ἧς ἀνέβη λαθῶν, καὶ προσέμιξε τοῖς φυλάττουσι τὸ διατείχισμα χαλεπῶς καὶ μόλις κατὰ τὸ λαγαρώτατον. Ἀσπασάμενος δὲ τοὺς ἄνδρας, καὶ φράσας ἑαυτὸν ἐξ ὀνόματος, ἀναληφθεὶς ἐχώρει πρὸς τοὺς ἐκ τέλει τῶν Ῥωμαίων. Ταχὺ δὲ συγκλήτου γενομένης, παρελθεῖν τὴν τε νίκην ἀπήγγειλε τοῦ Καμίλλου, πρότερον οἱ πυθομένοις, καὶ τὰ δοκοῦντα τοῖς στρατιώταις διη-

γεῖτο· καὶ παρεκάλει τῷ Καμίλλῳ βεβαιῶσαι τὴν ἀρχὴν, ὡς μόνῳ παιδομένων ἐκείνῳ τῶν ἔξω πολιτῶν. Οἱ δ'· ἀκούσαντες καὶ βουλευσάμενοι, τὸν τε Κάμιλλον ἀποδεικνύουσι Δικτάτωρα, καὶ τὸν Πόντιον αὐθις ἀποπέμπουσι τὴν αὐτὴν ὁδόν, ὁμοίως ἀγαθῇ τύχῃ χρησάμενον. Ἔλαθε γὰρ τοὺς πολεμίους, καὶ τὰ παρὰ τῆς βουλῆς ἀπήγγελε τοῖς ἔξω Ῥωμαίοις.

XXVI. Ἐκείνων δὲ δεξαμένων προθύμως, ἀφικόμενος ὁ Κάμιλλος, ἤδη μὲν ἐν ὄπλοις δισμυρίους κατέλαβε, πλείονας δὲ συνῆγεν ἀπὸ τῶν συμμάχων, καὶ παρεσκευάζετο πρὸς τὴν ἐπίθωσιν. [Οὕτω μὲν ἤρθε Δικτάτωρ ὁ Κάμιλλος τὸ δεύτερον, καὶ πορευθεὶς εἰς Οὐηίους, ἐνέτυχε τοῖς στρατιώταις, καὶ συνῆγε πλείους ἀπὸ τῶν συμμάχων, ὡς ἐπιθησόμενος τοῖς πολεμίοις.] Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τῶν βαρβάρων τινὲς ἐκείνῃ κατὰ τύχην παρεξίοντες, ἢ διὰ νικτὸς ὁ Πόντιος προσέβη τῷ Καπιτωλίῳ, καταμαθόντες πολλαχῇ μὲν ἵχνη καὶ ποδῶν καὶ χειρῶν, οἷς ἀνταλλαβάντο καὶ περιεδράττετο, πολλαχῇ δὲ τῶν ἐπιπεφυκῶτων τοῖς κρημνοῖς ἀποσιμβάς καὶ περιολισθήσεις τῶν γεωδῶν, φράζουσι τῷ βυσικεῖ. Κακείνος ἐπελθὼν καὶ θρασάμενος, τότε μὲν ἠσύχαζεν, ἐσπέρας δὲ τοὺς ἑλαφροτάτους τοῖς σώμασι, καὶ πεφυκότας ὀρειβατεῖν μάλιστα τῶν Κελτῶν συναγαγὼν, „Τὴν μὲν ὁδόν, εἶπεν, ἡμῖν ἐπ' αὐτοὺς ἀγνοουμένην οἱ πολέμοι δεικνύουσιν, ὡς οὔτ' ἀπόρευτος, οὔτ' ἄβατος ἀνθρώποις ἐστίν. Δίσχυνη δὲ πολλή, τὴν ἀρχὴν ἔχοντας, ἑλλίπτειν πρὸς τὸ τέλος, καὶ προί-

σθαι τὸν τόπον ὡς ἀνάλοτον, αὐτῶν τῶν πολεμίων, ἢ ληπτὸς ἐστι, διδασκόντων. Ἡ γὰρ ἐπὶ προσβῆναι ῥάδιον, οὐδὲ πολλοῖς καθ' ἓνα δύσκολον, ἀλλὰ καὶ ῥώμη καὶ βοήθεια παλλή μετ' ἀλλήλων ἐπιχειροῦσι. Δωρεαὶ δὲ καὶ τιμαὶ πρέπονσαι τῆς ἀνδραγαθίας ἐκάστω δοθήσονται.“

XXVII. Τοιαῦτα τοῦ βασιλέως διαλεχθέντος, ἐπέστησαν οἱ Γαλάται προθύμως, καὶ περὶ μέσας νύκτας ἐπιβάντες ἅμα πολλοὶ τῆς πέτρας ἐχώρουν ἄνω μετὰ σιωπῆς συμφρόνιμοι τοῖς χωρίοις, ἀποτόμοις οὔσι καὶ χαλεποῖς, εὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μᾶλλον, ἢ προσδοκῆθη, κειρωμένων αὐτῶν, προσιεμέτοις καὶ παρείκουσιν· ὥστε τοὺς πρώτους ἀψαμένους τῶν ἄκρων καὶ διασκευασμένους, ὅσον οὐκ ἤδη τοῦ προτειχίσματος ἄπτεσθαι, καὶ τοῖς φύλαξιν ἐπιχειρεῖν κοιμωμένους· ἦσθετο γὰρ οὐτ' ἀνθρώπος, οὔτε κύνων. Ἀλλὰ χῆνες ἦσαν ἱεροὶ περὶ τὸν νεῶν τῆς Ἡρας, τρεφόμενοι τὸν ἄλλον χρόνον ἀφθόνωσ· τότε δὲ, τῶν σιτίων ἤδη γλίσχως καὶ μόλις αὐτοῖς διαρκούντων, ἀμελοῦμενοι, κακῶς ἐπραττον. Ἔστι μὲν δὴ καὶ φύσει πρὸς αἴσθησιν ὀξύ καὶ φοφοδεῆς τὸ ζῷον· ἐκεῖνοι δὲ, καὶ διὰ λιμὸν ἀγρυνητικοὶ καὶ θόρουβώδεις γεγονότες, ταχὺ τὴν εἰσοδῶν ἤϊθοντο τῶν Γαλατῶν, καὶ μετὰ δρόμον καὶ κλιγῆς φερόμενοι πρὸς αὐτοὺς, ἀνήγειραν ἅπαντας, ἤδη καὶ τῶν βαρβάρων διὰ τὸ μὴ λανθάνειν ἀφειδοθέντων θοροῦβου, καὶ βιαιότερον ἐπιτιθεμένων. Ἀπάσαντες οὖν ὑπὸ σπουδῆς, ὥς τις ἕκαστος ὄπλω

προσετῶχανεν, ἐκ τοῦ παρόντος ἐβοήθουν. Πάντων δὲ πρῶτος Μάλλιος, ἀνὴρ ὑπατικός, τὸ τε σῶμα ῥωμαλέος, καὶ φρονήματι ψυχῆς ἐπιφανής, ἀπαντήσας δυσὶν ὁμοῦ τῶν πολεμίων, τοῦ μὲν ἔφθασε διηρημένου κοπίδα τῷ ξίφει τὴν δεξιὰν ἀποκόψας, τὸν δὲ τῷ θυρεῷ πατάξας εἰς τὸ πρόσωπον, ὡσιν ὀπίσω κατὰ τῆς πέτρας. Ἐπιστάς δὲ τῷ τείχει μετὰ τῶν συνδραμόντων, καὶ γενομένων περὶ αὐτὸν, ἀπέστρεψε τοὺς ἄλλους, οὔτε πολλοὺς ἄνω γενομένους, οὔτε πρῶξαντάς τι τῆς τόλμης ἄξιον. Οὕτω δὲ τὸν κίνδυνον διαφυγόντες, ἅμ' ἡμέρα τὸν μὲν ἄρχοντα τῶν φυλάκων ἔρξωσαν εἰς τοὺς πολεμίους κατὰ τῆς πέτρας, τῷ δὲ Μάλλιω τῆς νίκης ἀριστεία πρὸς τιμὴν μεγάλην μᾶλλον, ἢ χρειαῖν, ψηφισάμενοι, συνεισήνεγκαν, ὅσον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφήν, αἴτου μὲν ἡμίλιτρον ἐπιχωρίου (οὕτω γὰρ καλοῦσιν αὐτὸ), οἴκου δὲ κατύλης Ἑλληνικῆς τέταρτον.

XXVIII. Ἐκ τούτου τὰ τῶν Κελτῶν ἦν ἀθυμότερα. Καὶ γὰρ ἐπιτηδεῖων ἐσπᾶνίζον, εἰργόμενοι προνομῆς, φόβῳ τοῦ Καμίλλου· καὶ νόσος ὑποκούρησεν αὐτοὺς, ἐν νεκρῶν πλήθει καὶ χύδην καταβεβλημένων, σκηνοῦντας ἐν ἐρειπίοις. Τὸ τε βάθος τῆς τέφρας, αἴερα ξηρότητι καὶ δριμύτητι φαῦλον ὑπὸ πνευμάτων καὶ καυμάτων ἀναθυμιώσης, ἰλυμαίνεται τὰ σώματα διὰ τῆς ἀναπνοῆς. Μάλιστα δ' ἡ μεταβολὴ τῆς συντροφίου διαίτης, ἐκ τόπων σκιερῶν καὶ θέρους καταφυγὰς ἀλύπους ἔχόντων ἐμβαλόντας εἰς χώραν ταπεινὴν, καὶ κεκραμέ-

νην ἀφυῶς πρὸς τὸ μετόπωρον, ἐκίνησεν αὐτούς· ἢ τε
 πρὸς τῷ Καπιτωλίῳ καθέδρα καὶ σχολὴ γενομένη
 χρόνιος. Ἐβδομον γὰρ ἐκείνον οἰκούμενον μῆνα πο-
 λιορκῶντες. Ὡστε φθορὰν εἶναι πολλὴν ἐν τῷ στρα-
 τοπέδῳ, καὶ μηδὲ θάπτεσθαι διὰ πλῆθος ἔτι τοὺς
 ἀποθνήσκοντας. Οὐ μὴν παρὰ τοῦτο βελτίω τὰ
 πράγματα τοῖς πολιορκουμένοις ἦν. Ἐπέτευσεν γὰρ
 ὁ λιμὸς, ἢ τε τῶν περὶ Κόμωλλον ἄγνοια παρέχε-
 δυσθυμίαν· οὐδεὶς γὰρ ἐφοίτα παρ' αὐτῶν, διὰ τὸ
 φρουρεῖσθαι τὴν πόλιν ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων.
 Ὅθεν οὕτω πράττουσιν ἀμφοτέροις ἐγένοντο συμβα-
 τικοὶ λόγοι διὰ τῶν προφυλάκων τὸ πρῶτον ἀλλήλοις
 ἐντυγχανόντων· εἶτα, ὡς ἔδοξε τοῖς κρατίστοις, συν-
 ελθόντος εἰς λόγους Βρέννου Σουλπικίου τοῦ χιλιάρ-
 χου τῶν Ῥωμαίων, ὠμολογήθη, τοὺς μὲν χιλίας
 λίτρας καταβαλεῖν χρυσοῦ, τοὺς δὲ λαβόντας ἐκ τῆς
 πόλεως αὐτίκα καὶ τῆς χώρας ἀναχωρεῖν. Ἐπὶ τού-
 τοις γενομένων ὅρκων, καὶ τοῦ χρυσοῦ κομισθέντος,
 τῶν δὲ Κελτῶν περὶ τὸν σταθμὸν ἀγνωμονοῦστων
 κρύφα τὸ πρῶτον, εἶτα καὶ φανερῶς ἀφελόντων καὶ
 διαστρεφόντων τὴν ῥοπὴν, ἠγανάκτουσιν οἱ Ῥωμαῖοι
 πρὸς αὐτούς. Ὁ δὲ Βρέννος, οἷον ἐφουβρίζων καὶ
 καταγελῶν, ἀπολυσάμενος τὴν μάχαιραν ἅμα καὶ
 τὸν ζωστήρα, προσέθηκε τοῖς σταθμοῖς. Πυνθα-
 νομένου δὲ τοῦ Σουλπικίου, τί τοῦτο; Τί γὰρ ἄλλο,
 εἶπεν, ἢ τοῖς νενικημένοις ὀδύνη; Καὶ τοῦτο μὲν
 οὖν ἤδη παροιμιώδης λόγος γέγονε. Τῶν δὲ Ῥω-
 μαίων οἱ μὲν ἠγανάκτουσιν, καὶ τὸ χρυσοῦν ἕορτο

δεῖν λαβόντας αὐθις ἀπιέναι, καὶ τὴν πολιορκίαν ὑπρόκειν· οἱ δὲ συγχωρεῖν ἐκέλευον ἀδικουμένους μέτρια, καὶ μὴ τῷ πλείον διδόναι προσλογίζεσθαι τὸ αἰσχρὸν, αὐτὸ γὰρ τὸ δοῦναι διὰ τὸν καιρὸν οὐ καλῶς, ἀλλ' ἀναγκαίως ὑπομένοντας.

XXIX. Οὕσης δὲ περὶ τούτων πρὸς τι τοὺς Κελτοὺς καὶ πρὸς αὐτοὺς διαφορᾶς, ἄγων τὸν στρατὸν ὁ Κάμιλλος ἐν ταῖς πύλαις ἦν· καὶ πυθόμενος τὰ γινόμενα, τοὺς ἄλλους ἐκέλευσεν ἐν τάξει καὶ ἀσέδην ἐπακολουθεῖν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων ἐπειγόμενος, εὐθύς ἐπορεύετο πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Διασιάντων δὲ πάντων καὶ δεξαμένων αὐτὸν ὡς αὐτοκράτορα κόσμου καὶ σιωπῇ, τὸν μὲν χρυσὸν ἄρας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῖς ὑπηρεταῖς ἔδωκε, τὸν δὲ ζυγὸν καὶ τὰ σταθμὰ τοὺς Κελτοὺς λαβόντας ἀποχωρεῖν ἐκέλευσεν, εἰπὼν, ὡς σιδήρῳ πατριὸν ἐστὶ Ῥωμαῖοις, οὐ χρυσῷ τὴν πατρίδα σώζειν. Ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ Βρέννου, καὶ φάσκοντος ἀδικεῖσθαι λυομένης τῆς δμολογίας, ἀντιεῖπε, μὴ νομίμως γιγνέσθαι, μηδὲ κυρίας εἶναι τὰς συνθήκας· ἤδη γὰρ αὐτοῦ Δικτάτωρος ἤρημένου, καὶ μηδανὸς ἄρχοντος ἑτέρου νόμου, πρὸς οὐκ ἔχοντας ἐξουσίαν δμολογηθῆναι. Νυνὶ δὲ χρῆναι λέγειν, ὅ τι βούλονται· νόμος γὰρ ἦκειν κύριος γεγονώς συγγνώμην τε δομένοις δοῦναι, καὶ δίκην, εἰ μὴ μετανοοῦσιν, ἐπιθεῖναι τοῖς αἰτίοις. Πρὸς ταῦτα θορυβηθεὶς ὁ Βρέννος, ἤψατο μὲν ἀψιμαχίας, καὶ παρῆλθον ἄχρη ξιφουλκίας ἐκύτεροι καὶ διωθισμῶν, ἀναμεμαγμένοι

πρὸς ἀλλήλους, ὥσπερ εἰκὸς, ἐν δίκαις καὶ στενωποῖς ἀναστρεφόμενοι, καὶ χωρῖοις δέξασθαι παράταξιν οὐ δυναμένοις. Ταχὺ δὲ συμφρονήσας ὁ Βρέννος, ἀπήγαγε τοὺς Κέλτους εἰς τὸ στρατόπεδον, οὐ πολλῶν πεσόντων. Καὶ νυκτὸς ἀναστήσας ἅπαντας ἐξέλιπε τὴν πόλιν, καὶ προελθὼν ἑξήκοντα σταδίους, κατεστρατοπέδευσε παρὰ τὴν Γαβινίαν ὁδόν. Ἄμα δ' ἡμέρα παρῆν ὁ Κάμιλλος ἐπ' αὐτὸν, ὠπλισμένος λαμπρῶς, καὶ τεθαρρόηκότας ἔχων τότε τοὺς Ῥωμαίους· καὶ γενομένης ἰσχυροῦς μάχης ἐπὶ πολὺν χρόνον, αὐτοὺς τε τρέπεται πολλῷ φόνῳ, καὶ λαμβάνει τὸ στρατόπεδον. Τῶν δὲ φευγόντων οἱ μὲν εὐθύς ἀηρέθησαν καταδιωχθέντες, τοὺς δὲ πλείστους διασπαρύντας ἐπεκθέοντες ἐκ τῶν πέριξ κομῶν καὶ πόλεων ἔκτεινον.

XXX. Οὕτως μὲν ἡ Ῥώμη παραλόγως ἦλε, καὶ παραλογώτερον ἐσώθη, μῆνας ἑπτὰ τοὺς πάντας ὑπὸ τοῖς βαρβάροις γενομένη. Παρελθόντες γὰρ εἰς αὐτὴν ὀλίγαις ἡμέραις ὕστερον τῶν Κυϊντιλίων εἰδῶν, περὶ τὰς Φεβρουαρίας εἰδοὺς ἐξέπεσον. Ὁ δὲ Κάμιλλος ἐθριάμβευσε μὲν, ὡς εἰκὸς ἦν, τὸν ἀπολωλυίας σωτήρα πατρίδος γενόμενον, καὶ καταγαγόντα τὴν πόλιν αὐτὴν εἰς ἑαυτὴν (οἱ τε γὰρ ἔξωθεν ἅμα παισὶ καὶ γυναιξίν εἰσελαύνοντος κατήρισαν, οἱ τε πολιορκηθέντες ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, μικροῦ δεήσαντες ἀπολέσθαι διὰ λιμὸν, ἀπήντων περιβάλλοντες ἀλλήλους, καὶ δακρύοντες ἀπιστία τῆς παρουσίας ἡδονῆς, ἱερεῖς τε καὶ ζάκοροι θεῶν, ὅσα φευ-

γοντες αὐτόθι τῶν ἀβεβήλων ἔκρυψαν, ἢ σὺν αὐ-
τοῖς ἐξέκλεψαν, ἀνασωζόμενα κομίζοντες, ἐπεδει-
κνυντο ποθομένας ὄψεις ταῖς πολίταις δεχομένοις
μετὰ χαρᾶς, ὡσπερ αὐτῶν τῶν θεῶν αὐθις εἰς τὴν
Ῥώμην συγκατεροχόμενων). Θύσας δὲ τοῖς θεοῖς καὶ
καθάρας τὴν πόλιν, ἐξηγουμένων τῶν περὶ ταῦτα
δεινῶν, τὰ μὲν ὄντα τῶν ἱερῶν κατέστησεν, αὐτὸς
δ' ἰδρύσατο νεῶν Φήμης καὶ Κληδόνος, ἀνευρῶν
ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἐν ᾧ νύκτωρ ἠ καταγγέλλουσα
τὴν τῶν βαρβάρων στρατείαν ἐκ θεοῦ τῷ Κεδικίῳ
Μάρκῳ φωνή προσέπεσε. Χαλεπῶς μὲν οὖν καὶ μό-
λις αἱ τῶν ἱερῶν ἀνεκαλύπτοντο χῶραι φιλοτιμίᾳ τοῦ
Καμίλλου καὶ πόνοι πολλῶ τῶν ἱεροφαντῶν.

XXXI Ὡς δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν ἔδει
παντῆρασι διεσθαρμένην, ἀθυμία πρὸς τὸ ἔργον
ἐνέπιπτε τοῖς πολλοῖς, καὶ μέλλησις ἦν ἐστειρημέ-
νοις ἀπάντων, καὶ τινος ἐν τῷ παρόντι ἑρασιώτης
καὶ ἀναπαύσεως ἐκ κακῶν δεομένοις μᾶλλον, ἢ κα-
μνεῖν καὶ ἀποτρέχειν ἑαυτούς, οὔτε χρήμασιν, οὔτε σώ-
μασιν ἐρῶμένους. Οὕτω δὲ ἡσυχῇ πρὸς τοὺς Βηΐους
αὐθις ἀποστρεφόμενοι, πόλιν ἅπασι κατεσκευασμέ-
νην καὶ διαμένουσαν, ἀρχαῖς δημαγωγῶν ἐνέδοσαν
τοῖς πρὸς χάριν εἰθιμαμένοις ὁμιλεῖν· καὶ λόγων
ἠκροῶντο στασιαστικῶν πρὸς τὸν Κάμιλλον, ὡς ἐκεῖ-
νου φιλοτιμίας ἕνεκα καὶ δόξης ἰδίας ἀποστεροῦντος
αὐτοὺς πόλεως ἐτοίμης, καὶ βιαζομένου σκηνοῦν
ἐρείπια, καὶ πυρκαϊᾶν τοσαύτην ἐγείρειν, ὅπως μὴ
μόνον ἠγεμῶν Ῥώμης καὶ στρατηγός, ἀλλὰ καὶ κτί-

στης λέγεται, παρόσας Ῥωμύλον. Ἐκ τούτου φοβηθεῖσα τὸν θόρυβον ἢ βουλή, τὸν μὲν Κάμιλλον οὐκ εἶασε βουλόμενον ἀποθίσθαι τὴν ἀρχὴν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ, καίπερ ἔξ μηνῶν οὐδαμῶς ὑπερβάλλοντος ἑτέρου Δικτάτωρος· αὐτὴ δὲ παρεμυθεῖτο καὶ κατεπράϊνε πείθουσα καὶ δεξιουμένη τὸν δῆμον, ἐπιδεικνυμένη μὲν ἠρία καὶ τάφους πατέρων, ὑπομνήσκουσα δὲ χωρίων ἱερῶν καὶ τόπων ἁγίων, οὓς Ῥωμύλος, ἢ Νουμᾶς, ἢ τις ἄλλος αὐτοῖς τῶν βασιλέων ἐπιθείσας παρέδωκεν. Ἐν πρώτοις δὲ τῶν θείων, τὴν τε νεοσφαγῆ κεφαλὴν προῦφερον, ἐν τῇ θεμελιώσει τῇ τοῦ Καπιτωλίου φανείσασιν, ὡς τὸ τόπων πεπρωμένον ἐκείνου τῆς Ἰταλίας κεραιῆ γενέσθαι, καὶ τὸ τῆς Ἑστίας πῦρ, ὃ μετὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν παρθένων ἀναπτόμενον, αὐθις ἀφανίζετο καὶ σβεννύναι τοὺς προλιπόντας τὴν πόλιν, ὄνειδος αὐτοῖς ἐσόμενον, ἅν τι ὑπ' ἄλλων οἰκουμένην ὄρωσιν ἐπηλύδων καὶ ξένων, ἅν τ' ἔρημον οὔσαν καὶ μηλόβοτον. Τσιαῦτα πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ, καὶ κοινῇ πολλάκις ἐν τῷ δήμῳ σχετλιαζόντες, ἐπεκλιῶντο πάλιν ὑπὸ τῶν πολλῶν, τὴν παροῦσαν ὀλοφυρομένων ἀμηχανίαν, καὶ δεομένων, μὴ σφᾶς, ὥσπερ ἐκ ναυαγίας γυμνοὺς καὶ ἀπόρους σωθέντας, προυβιάζεσθαι τὰ λείψανα τῆς διεφθαρμένης συμπηγνύται πόλεως, ἑτέρας ἐτοίμης παρουσίας.

XXXII. Ἔδοξεν οὖν βουλήν προθεῖναι τῷ Κάμιλλῳ· καὶ πολλὰ μὲν αὐτὸς διεξῆλθε παρακαλῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὁ βου-

λόμενος· τέλος δὲ τὸν πρῶτον εἰωθότα λέγειν γνώ-
μην, Λεύκιον Λουκρήτιον, ἀναστήσας, ἐκέλευσεν
ἰποφήνασθαι πρῶτον, εἶτα τοὺς ἄλλους ἐφεξῆς.
Γενομένης δὲ σιωπῆς, καὶ τοῦ Λουκρητίου μέλλον-
τος ἐνάρχισθαι, κατὰ τύχην ἔξωθεν ἑκατοντάρχης
ἔγων τάγμα φυλακῆς ἡμερινῆς παρεκομύετο, καὶ
τὸν φέροντα πρῶτον τὸ σημεῖον μεγάλη φωνῇ προσ-
αγορεύσας, ἐκέλευσεν αὐτοῦ μένειν καὶ τὸ σημεῖον
τίθεσθαι· κάλλιστα γὰρ ἐνταῦθα καθιθεῖσθαι καὶ
μενεῖν. Ἄμα δὲ τῷ καιρῷ, καὶ τῇ περὶ τοῦ μέλλον-
τος ἐννοίᾳ καὶ ἀθρόοι τῆς φωνῆς γενομένης, ὃ, τε
Λουκρητίος ἔφη προακινήσας τῷ θεῷ προστίθεσθαι
τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ἐπηκο-
λούθησε. Θανμαστή δὲ καὶ τὸ πλήθος ἔσχε μετα-
βολὴ τῆς ὁρμῆς, ἀλλήλους παρακαλούντων καὶ τρε-
πομένων πρὸς τὸ ἔργον, οὐκ ἐκ διανομῆς τινος,
ἢ ταίξεως, ἀλλ' ὡς ἕκαστος ἐτοιμότητος ἢ βουλήσεως
ἔσχε, τῶν χωρίων καταλαμβανομένων. Διὸ καὶ
πειραγμένην τοῖς στενωποῖς καὶ συμπαφρημένην ταῖς
οικήσεσιν ἀνήγαγον τὴν πόλιν ὑπὸ σπουδῆς καὶ τά-
χους. Ἐντὸς γὰρ ἐνιαυτοῦ λέγεται καὶ τοῖς ταίξεσι
καινῇ, καὶ ταῖς ἰδιωτικαῖς οἰκοδομαῖς ἀναστῆναι
πάλιν. Οἱ δὲ τοὺς ἱεροὺς τόπους ἀναλαβεῖν καὶ
ὀφίσαι ταχθέντες ὑπὸ τοῦ Καμίλλου, συγκιχυμένων
πάντων, ὡς ἤκον ἐπὶ τὴν καλιᾶδα τοῦ Ἄργεως, πε-
ριοδεύοντες τὸ Παλάτιον, αὐτὴν μὲν, ὡς τᾶλλα, δι-
φθαρμένην καὶ κατακεκαυμένην εὗρον ὑπὸ τῶν βαρ-
βάρων· σκευωρούμενοι δὲ καὶ καθαίροντες τὸ χω-

ρίον, ἐντυγχάνουσι τῷ μαρτυκῷ ξύλῳ τοῦ Ῥωμύλου κατὰ τέφρας πολλῆς καὶ βαθείας καταδεδυκότε. Τοῦτο δ' ἐστὶ μὲν ἐπικαμπῆς ἐκ θατέρου πέρατος, καλεῖται δὲ λίτυον· χρωῖται δ' αὐτῷ πρὸς τὰς τῶν πλινθίων ὑπογραφάς, ὅταν ἐπ' ὄρνισι διαμαντευόμενοι καθέζωνται· ὃ καὶ ἐκεῖνος ἐχρήτο μαρτυκώτατος ὢν. Ἐπεὶ δ' ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, παραλαβόντες οἱ ἱερεῖς τὸ ξύλον, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἱερῶν, ἄψαυστον ἐφύλαττον. Τοῦτο δὴ τότε, τῶν ἄλλων ἀπολωλότων, ἀνευρόντες διαπεφευγὸς τὴν φθοράν, ἠδίλους ἐγένοντο ταῖς ἐλπίσιν ὑπὲρ τῆς Ῥώμης, ὡς αἰδίον αὐτῇ τὴν σωτηρίαν τοῦ σημείου βεβαιουῦντος.

XXXIII. Οὕτω δὲ τῆς περὶ ταῦτα πεπαυμένοις ἀσχολίας αὐτοῖς ἐπιπίπτει πόλεμος, Αἰκανῶν μὲν ἅμα καὶ Οὐλοούσκων καὶ Λατίνων εἰς τὴν χώραν ἐμβαλλόντων, Τυρρήνων δὲ πολιορκούντων Σούτριον, συμμαχίδα Ῥωμαίων πόλιν. Ἐπεὶ δ' οἱ τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντες χιλιάρχοι στρατοπεδευσάμενοι περὶ τὸ Μάρκισον ὄρος ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπολιορκούντο, καὶ κινδυνεύοντες ἀποβαλεῖν τὸ στρατόπεδον, εἰς Ῥώμημ ἐπεμψαν, ἀποδείκνυται τὸ τρίτον Κάμιλλος Δικτάτωρ. Περὶ τούτου τοῦ πολέμου διττοὶ λόγοι λέγονται· δίδεμι δὲ τὸν μυθώδη πρότερον. Φασὶ τοὺς Λατίνους, εἴτε προφάσει χρωμένους, εἴτε βουλομένους ὡς ἀληθῶς ἀναμίξασθαι τὰ γένη πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς, πέμψαντας αἰτεῖν παρὰ τῶν Ῥωμαίων παρθένους ἐλευθέρως γυναῖκας. Ἀποροῦντων δὲ

τῶν Ῥωμαίων, τί χρῆ ποιεῖν (καὶ γὰρ τὸν πόλεμον ὠρῶδουν, οὐπὼ καθεστηκότες, οὐδ' ἀνειληφότες αὐτοῦς, καὶ τὴν αἴτησιν τῶν γυναικῶν ὑπώπιευνον ἐξομήρευσιν εἶναι, τοῦ δ' εὐπρεποῦς χάριν ἐπιγαμίαν καλεῖσθαι), Θεραπαινίδα τοῦνομα Τουτούλαν, ὡς δ' ἔτιοι λέγουσι, Φιλωτίδα, τοῖς ἄρχουσι παραινέσαι, πέμπειν σὺν αὐτῇ τῶν δμωῶδων τὰς ἐν ὥρᾳ μάλιστα καὶ ταῖς ὄψεσιν ἔλευθερίους, κοσμήσαντας ὡς νύμφας εὐγενεῖς, τὰ λοιπὰ δ' αὐτῇ μελήσειν. Πεισθέντας δὲ τοὺς ἄρχοντας, ἐπιλέξασθαι τῶν Θεραπαινίδων, ὅσας ἐκείνη πρὸς τὴν χρεῖαν ἔδοκίμασε, καὶ κοσμήσαντας ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ, παραδοῦναι τοῖς Λατίνοις, οὐ πάνυ πόρρω τῆς πόλεως στρατοπεδεύουσι. Νύκτωρ δὲ, τὰς μὲν ἄλλας ὑφέλεισθαι τὰ ἐγχειρίδια τῶν πολεμίων, τὴν δ', εἴτε Τουτούλαν, εἴτε Φιλωτίδα, προσβᾶσαν ἐρινεῶ μεγάλῃ καὶ παρατείνασαν ὀπίσω τὸ ἱμάτιον, ἄραι πυρσὺν εἰς τὴν Ῥώμην, ὥσπερ ἦν συγκείμενον αὐτῇ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, οὐδενὸς ἄλλου τῶν πολιτῶν εἰδότης. Δι' ὃ καὶ θορυβῶδη γίνεσθαι τὴν τῶν στρατιωτῶν ἔξοδον, ὡς κατήπειγον οἱ ἄρχοντες, ἀλλήλους ἀνακαλούντων, καὶ μόλις εἰς τὴν τάξιν καθισταμένων. Ἐπελθόντας δὲ τῷ χάρακι τῶν πολεμίων οὐ προσδεχομένων καὶ καθευδόντων, ἔλειν τὸ στρατόπεδον, καὶ διαφθεῖραι τοὺς πλείστους. Τοῦτο δὲ γενέσθαι ταῖς νῦν Ἰουλίαις, τότε δὲ Κυϊντιλίαις Νόνναις· καὶ τὴν ἀγομένην ἑορτὴν ὑπόμνημα τῆς πράξεως ἐκείνης εἶναι. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐξιόντες

ἄθροιοι διὰ τῆς πύλης, πολλὰ τῶν ἐπιχωρίων καὶ κοινῶν ὀνομάτων βοῇ φθέγγονται, Γαῖον, Μάρκον, Λούκιον, καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια· μιμούμενοι τὴν τότε γενομένην μετὰ σπουδῆς ἀλλήλων ἀνάκλησιν. Ἐπειτα κεκουσμημένοι λαμπρῶς αἱ θεραπευαίνιδες, περιῖτασι παίζουσαι διὰ σκωμμάτων εἰς τοὺς ἀπαντῶντας. Γίνεται δὲ καὶ μάχη τις αὐταῖς πρὸς ἀλλήλας, ὡς καὶ τότε τοῦ πρὸς τοὺς Λατίνους ἀγῶνος συνεπιλαμβανομένης. Ἐστιώμενοι δὲ καθέζονται, κλάδοις συκῆς σκιαζόμενοι· καὶ τὴν ἡμέραν Νόννας Καπρατίνας καλοῦσιν, ὡς οἶονται διὰ τὸν ἔρινον, ἀφ' οὗ τὴν παιδίσκην τὸν πυρσὸν ἄραι· τὸν γὰρ ἔρινον καπρίφικον ὀνομάζουσιν. Ἄτεροι δὲ τούτων τὰ πλεῖστα δρᾶσθαι καὶ λέγεσθαι φασιν ἐπὶ τῷ Ῥωμύλου πάθει. Κατὰ ταύτην γὰρ ἀφανισθῆναι τὴν ἡμέραν αὐτὸν ἔξω πύλης, ζόφου καὶ θυέλλης ἄφω περισοχούσης, ὡς δ' ἔνιοι νομίζουσιν, ἐκλείψεως ἡλίου γενομένης. Καὶ τὴν ἡμέραν ἀπὸ τούτου Νόννας Καπρατίνας κληθῆναι· τὴν γὰρ αἶγα κάπραν ὀνομάζουσιν. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἠφανίσθη δημηγορῶν περὶ τὸ τῆς Αἰγὸς ἔλος προσαγορευόμενον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται.

XXXIV. Τὸν δ' ἕτερον λόγον οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων δοκιμάζοντες οὕτω λέγουσιν. Ἀποδειχθεὶς Δικτάτωρ τὸ τρίτον ὁ Κάμιλλος, καὶ πυθόμενος τὸ μετὰ τῶν χιλιάρχων στρατεύμα πολιορκούμενον ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Οὐολούσκων, ἤναγκάσθη καὶ τοὺς οὐκ ἐν ὄρα τῶν πολιτῶν, ἀλλ'

ἤδη παρηβηκότας καθοπλισαί. Περιμειθῶν δὲ μακρὰν περίοδον περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος, καὶ λαθῶν τοὺς πολεμίους, ἴδρυσεν τὴν στρατιάν κατόπιον αὐτῶν, καὶ πυρὰ πολλὰ καύσας, διεσήμηγε τὴν αὐτοῦ παρουσίαν. Οἱ μὲν οὖν πολιορκούμενοι θαρσύνθησαντες, ἐπεξίεναι διανοοῦντο, καὶ μάχην συνάπτειν· οἱ δὲ Λατῖνοι καὶ Οὐολοῦσκοι, συστειλάστας εἰσω τοῦ χάρακος ἑαυτοὺς, ἀπεισταύρον ξύλοις πολλοῖς καὶ διαφράγγυντο παχτοχόθεν τὸ στρατόπεδον, ἀμφίβολοι γεγονότες ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ περιμένειν ἐγγνωκότες ἕτερον οἰκοθεν δύναμιν, ἅμα δὲ καὶ Τυρρῶνων προσδεχόμενοι βοήθειαν. Τοῦτο δ' αἰσθόμενος ὁ Κάμιλλος, καὶ δεδοικώς παθεῖν, ὅπερ ἐποίησεν αὐτὸς τοὺς πολεμίους κυκλωσάμενος, ὄσπευδε προλαβεῖν τὸν καιρὸν. Ὅντος δὲ τοῦ περιφράγματος ξυλίνου, καὶ πνεύματος μεγάλου κατιόντος ἀπὸ τῶν ὀρέων ἅμα φάει, πυρὰ πολλὰ παρασκευασάμενος, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν, τοὺς μὲν ἄλλους ἐκέλευσε χρῆσθαι βέλεσι, καὶ καθ' ἕτερον μέρος κραυγῇ· αὐτὸς δὲ τοὺς τὸ πῦρ ἀφήσειν μέλλοντας ἔχων, ὅθεν εἰώθει μάλιστα προσπίπτειν ὁ ἄνεμος τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ἀνέμιενε τὴν ὄραν. Ἐπεὶ δὲ συνεστώσης τῆς μάχης ὁ, τε ἥλιος ἀνῆγει, καὶ τὸ πνεῦμα λαμπρὸν ἐξέπιπτε, σημήνας ἐπιδρομὴν, κατέσπειρε τοῦ χάρακος ἄφθονα τῶν πυροβόλων. Τυχὸν δὲ τῆς φλογὸς ἐν ὕλῃ πυκνῇ καὶ σταυρώμασι ξυλίνοις ἀνατραφείσης, καὶ κύκλω περιγεμομένης, οὐδὲν ἄκος, οὐδὲ σβεστήριον ἔχοντες οἱ

Λαίνοι παρεσκευασμένον, ὡς πλήρες ἦν ἤδη τὸ στρατόπεδον πυρός, ἐπ' ὀλίγον συστελλόμενοι τόποι, ἐξέπιπτον ὑπ' ἀνάγκης πρὸς ὀπλισμένους καὶ παρατεταγμένους πρὸ τοῦ χάρακος τοὺς πολεμίους. Καὶ τούτων μὲν ὀλίγοι διέφυγον, τοὺς δὲ καταλειφθέντας ἐν τῷ στρατοπέδῳ πάντας διέφθειρε τὸ πῦρ, μέχρις οὗ κατασβέσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χρήματα διήρπασαν.

XXXV. Γεγονότων δὲ τούτων, ἀπολιπὼν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τὸν υἱὸν Δούκιον φύλακα τῶν ἠλωκώτων ἀνθρώπων καὶ χρημάτων, αὐτὸς εἰς τὴν τῶν πολεμίων ἐνέβαλε. Καὶ τὴν Αἰκανῶν πόλιν ἐλὼν, καὶ προσαγαγόμενος τοὺς Οὐλοῦσκους, εὐθὺς ἤγε τὴν στρατιάν πρὸς τὸ Σούτριον, οὕτω τὰ συμβεβηκότα τοῖς Σουτρίνοις πεπυσμένος, ἀλλ' ὡς εἶτι κινδυνεύουσι καὶ πολιορκουμένοις ὑπὸ τῶν Τυρρήκων βοηθῆσαι σπεύδων. Οἱ δ' ἔτυχον ἤδη τὴν μὲν πόλιν τοῖς πολεμίσι παραδεδωκότες, αὐτοὶ δὲ πάντων ἐνδεῖς, ἐν ἱματίοις μόνον ἀφειμένοι, καθ' ὁδὸν ὄντι τῷ Καμίλλῳ μετὰ παιδῶν καὶ γυναικῶν ἀπήντων ὀδυρόμενοι τὰς ἑαυτῶν τύχας. Ὁ δὲ Καμίλλος, αὐτὸς τε πρὸς τὴν ὄψιν ἐπικλασθεὶς, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὄρων, ἐμφομένων αὐτοῖς τῶν Σουτρίνων, δακρύοντας καὶ δυσανασχέτουντας ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, ἔγω μὴ ποιῆσθαι τῆς τιμωρίας ἀναβολὴν, ἀλλ' εὐθὺς ἄγειν ἐπὶ τὸ Σούτριον ἐκείνης τῆς ἡμέρας, λογιζόμενος ἀνθρώπους εὐδαίμονα καὶ πλουσίαν πόλιν ἄρτι κατειληφότας, καὶ μηδένα τῶν

πολεμίων ὑπολειποῦστας ἐν αὐτῇ, μηδὲ προσδεχομένους ἔξωθεν, ἐκλειυμένους παντάπασι καὶ ἀφυλάκτους εὐρήσιον· ὄρθως λογισάμενος· Οὐ γὰρ μόνον τὴν χώραν ἔλαθε διελθὼν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῖς πύλαις γενόμενος, καὶ τὰ τεῖχη καταλαβών· ἐρύλαττε γὰρ οὐδεὶς, ἀλλ' ἐν οἴνῳ καὶ σννοουαίαις ἦσαν ἐσκαδασμένοι κατὰ τὰς οἰκίας. Ἐπεὶ δ' ἦσθοντο τοὺς πολεμίους κρατοῦντας ἤδη, οὕτω διέκειντο μοχθηρῶς ὑπὸ πλησμονῆς καὶ μέθης, ὥς μηδὲ πρὸς φυγὴν ὀρμηῆσαι πολλοὺς, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκίαις αἰσχιστα πάντων ὑπομίνοντας ἀποθνήσκειν, ἢ παραδιδόναί σφῶς αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις. Τὴν μὲν οὖν Σουτρίων πόλιν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ δις ἀλοῦσαν οὕτω συνέβη καὶ τοὺς ἔχοντας ἀποβαλεῖν, καὶ τοὺς ἀφηρημένους ἀπολαβεῖν διὰ Κάμιλλον.

XXXVI. Ὁ δ' ἀπὸ τούτων θρίαμβος αὐτῷ χάριν οὐκ ἐλάττονα καὶ κόσμον ἤνεγκε τῶν πρώτων δυοῖν. Καὶ γὰρ τοὺς πάνυ βασκαίνοντας τῶν πολιτῶν, καὶ πάντα βουλομένους εὐτυχίᾳ τινὶ μᾶλλον, ἢ δι' ἀρετὴν καταρθῶσθαι, τότε ἠνάγκαζον αἱ πράξεις τῆς δεινότητι καὶ τῷ δραστηρίῳ τοῦ ἀνδρός ἀποδιδόναί τὴν δόξαν. Ἦν δὲ τῶν διαμαχομένων αὐτῷ καὶ προσφθονούντων ἐπιφανέστατος Μάρκος Μάλλιος, ὁ πρῶτος ἀσάμενος τοὺς Κελτοὺς ἀπὸ τῆς ἄκρας, ὅτε τῷ Καπιτωλίῳ διὰ νυκτὸς ἐπέθεντο, καὶ διὰ τοῦτο Καπιτωλῖνος ἐπικληθεὶς. Οὗτος γὰρ ἀξίων πρῶτος εἶναι τῶν πολιτῶν, καὶ μὴ δυνάμενος τὸν Κάμιλλον ἀπὸ τοῦ βελτίστου τρόπου τῆς δόξης παρελ-

θῦν, ὑπόθεσιν τυραννίδος ἐποιήσατο κοινήν· καὶ
 συνήθη, δημαγωγῶν τοὺς πολλοὺς, μάλιστα δὲ τῶν
 ὀφειλόντων χρεῖα, τοῖς μὲν ἀμύνων καὶ συνδικῶν ἐπὶ
 τοὺς διαρυστάς, τοὺς δ' ἀφαιρούμενος βία, καὶ κω-
 λίων ἄγεσθαι πρὸς τὸν νόμον· ὥστε πολλοὺς τῶν
 ἀπόρων ταχὺ περὶ αὐτὸν γενέσθαι καὶ πολὺν φόβον
 παρασχεῖν τοῖς βελτίστοις τῶν πολιτῶν θρασυνομέ-
 νους καὶ ταράττοντας τὴν ἀγοράν. Ἐπεὶ δὲ κατα-
 σταθεὶς ἐπὶ ταῦτα Δικτάτωρ Κόϊντος Καπιτωλῖνος
 εἰς τὴν εἰρκτὴν ἐνέβαλε τὸν Μάλλιον, ὃ δὲ δῆμος, γε-
 νομένου τούτου, μετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, πρᾶγμα γινόμε-
 νον ἐπὶ συμφοραῖς μεγάλαις καὶ δημοσίαις, δεῖ-
 σασα τὸν θόρυβον ἢ σύγκλητος ἐκέλευσεν ἀφεθῆναι
 τὸν Μάλλιον. Ὁ δ' οὐδὲν ἦν ἀφεθεὶς ἀμείνων, ἀλλὰ
 σοβαρότερον ἐδημαγῶγει, καὶ διεσπασίαζε τὴν πόλιν.
 Αἰροῦνται δὲ πάλιν χιλίαρχον τὸν Κάμιλλον. Εἰσα-
 γομένων δὲ τῶν κατὰ τοῦ Μάλλiou δικῶν, μέγαρα
 τοὺς κατηγοροὺς ἔβλαπτεν ἢ ὄψις. Ὁ γὰρ τόπος, ἐφ'
 οὗ βεβηκῶς ὁ Μάλλιος ἐνυκτομάχησε πρὸς τοὺς Κελ-
 τοὺς, ὑπερφαίνετο τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ Καπιτω-
 λίου, καὶ παρεῖχεν οἶκτον τοῖς δροῦσιν· αὐτὸς τε τὰς
 χεῖρας ὀρέγων ἐκείσε, καὶ δακρύων ὑπεμίμνησκε τῶν
 ἀγῶνων, ὥστε τοὺς κρίνοντας ἀπορεῖν, καὶ πολλὰς
 ἀναβάλλεσθαι τὴν δίκην, μήτε' ἀπιέναι βουλομένους
 ἐπὶ τεκμηρίοις φανεροῖς τὸ ἀδίκημα, μήτε χρήσασθαι
 τῷ νόμῳ δυναμένους, ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς πράξεως
 οὔσης διὰ τὸν τόπον. Ὁ δὲ συμφρονήσας ὁ Κάμιλ-
 λος μετήγαγεν ἔξω πύλης τὸ δικαστήριον εἰς τὸ Πε-

τηλῆνον ἄλλος· ἄθεν οὐκ ὄντος τοῦ Καπιτωλίου καταφανούς, ὃ, τὴ διώκων ἐχρήσατο τῇ κατηγορίᾳ, καὶ τοῖς κρίνουσι παρεχώρησιν ἢ μνήμη τῶν γεγονότων, ἀξίαν λαβεῖν ὀργὴν ἐπὶ τοῖς παρούσῃ ἀδικήμασιν. Ὁ μὲν οὖν Μάλλιος ἀλούς, εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπήχθη, καὶ κατὰ τῆς πέτρας ὠσθεὶς, τὸν αὐτὸν τόπον ἔσχε καὶ τῶν εὐτυχεσιότων ἔργων καὶ τῶν μεγίστων ἀτυχημάτων μνημίον. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ κατασκάψαντες, ἱερὸν ἰδρύσαντο θεῶς, ἣν Μονήταν καλοῦσι, καὶ τὸ λοιπὸν ἐψηφίσαντο μηδένα τῶν Πατρικίων ἐπὶ τῆς ἄκρας κατοικεῖν.

XXXVII. Ὁ δὲ Κάμιλλος ἐπὶ χιλιαρχίαν ἐκτετη καλοῦμενος, παρηγεῖτο, γεγονώς μὲν ἡλικίας ἤδη πρῶτω, καὶ πού τινα καὶ φθόρον διειδώς καὶ νέμεσιν ἐπὶ θόξῃ τοσαύτῃ καὶ κατορθώμασιν. Ἡ δὲ φαναρικαὶ τῶν αἰτιῶν ἦν ἀρρώστια τοῦ σώματος· ἐτύχασε γὰρ νοσῶν περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας. Οὐ μὲν παρηγεῖτο αὐτῷ τὴν ἀρχὴν ὁ δῆμος, ἀλλὰ βοῶν, μήτε ἐπιπύοντος αὐτοῦ, μήτε ὀπλομαχοῦντος ἐν τοῖς ἀγῶσι θεῖσθαι, βουλευομένου δὲ μόνον καὶ προστατόντος, ἠνάγκασεν ὑποστῆναι τὴν στρατηγίαν, καὶ μεθ' ἐνός τῶν συναρχόντων Λευκίου Φουρίου τὸν στρατὸν ἄγειν εὐθύς ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Ὅττοι δ' ἦσαν Πραινεστῖνοι καὶ Θυσλοῦσκοι, μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων πορθεύοντες. Ἐξελθὼν δὲ καὶ παραστρατοπεδεύσας τοῖς πολεμίους, αὐτὸς μὲν ἤξιον τρίβειν τὸν πόλεμον χρόνῳ, κἂν εἰ μίχης δεήσειε, ῥώσας τὸ σῶμα διαγωνίσασθαι. Λευ-

θαῖν, ὑπόθεσιν, τυραννίδος ἐποιήσατο κοινήν· και
 συνήθη, δημαγωγῶν τοὺς πολλοὺς, μάλιστα δὲ τῶν
 ὀφειλότων χρεῖα, τοῖς μὲν ἀμύνων και συνδικῶν ἐπι
 τοὺς διαπιστάς, τοὺς δ' ἀφαιρούμενος βία, και κω-
 λίων ἄγεσθαι πρὸς τὸν νόμον· ὥστε πολλοὺς τῶν
 ἀπόρων ταχὺ παρὶ αὐτὸν γενέσθαι και πολὺν φόβον
 παρασχεῖν τοῖς βελτίστοις τῶν πολιτῶν θρασυνομέ-
 ρους και ταράττοντας τὴν ἀγοράν. Ἐπεὶ δὲ κατα-
 σταθεῖς ἐπὶ χαῦτα Δικτάτωρ Κόιντος Καπιτωλῖνος
 εἰς τὴν εἰρκτὴν ἐνέβαλε τὸν Μάλλιον, ὃ δὲ δῆμος, γε-
 νομένου τούτου, μετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, πρᾶγμα γινόμε-
 νον ἐπὶ συμφοραῖς μεγάλαις και δημωσίαις, δεῖ-
 σασα τὸν θόρυβον ἢ σύγκλητος ἐκέλευσεν ἀφεθῆναι
 τὸν Μάλλιον. Ὁ δ' οὐδὲν ἦν ἀφεθεῖς ἀμείνων, ἀλλὰ
 σοβαρώτερον ἐδημαγῶγει, και διεστασίαζε τὴν πόλιν.
 Αἰροῦνται δὲ πάλιν χιλιάρχον τὸν Κάμιλλον. Εἰσα-
 γομένων δὲ τῶν κατὰ τοῦ Μάλλιου δικῶν, μέγιστα
 τοὺς κατηγοροὺς ἔβλαπτεν ἢ ὄψις. Ὁ γὰρ τόπος, ἐφ'
 οὗ βεβηκὼς ὁ Μάλλιος ἐνυκτομάχησε πρὸς τοὺς Κελ-
 τοὺς, ὑπερφαίνεται τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ Καπιτω-
 λίου, και παρεῖχεν οἶκτον τοῖς δρωσίην· αὐτὸς τε τὰς
 χεῖρας ὀρέγων ἐκείσε, και δακρύων ὑπαμίμνησας τῶν
 ἀγῶνων, ὥστε τοὺς κρίνοντας ἀπορεῖν, και πολλοαῖς
 ἀναβάλλεσθαι τὴν δίκην, μήτ' ἀφίεναι βουλομένους
 ἐπὶ τεκμηροῖς φανεροῖς τὸ ἀδίκημα, μήτε χρήσασθαι
 τῷ νόμῳ δυναμένους, ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς πράξεως
 οὔσης διὰ τὸν τόπον. Ὁ δὲ συμφρονήσας ὁ Κάμιλ-
 λος μετήγαγεν ἔξω πύλης τὸ δικαστήριον εἰς τὸ Πε-

ιήλιον ἄλλος· ἄθεν οὐκ ὄντος τοῦ Καπιτωλίου καταφανοῦς, ὃ, τῆ διώκων ἐχρήσατο τῇ κατηγορίᾳ, καὶ τοῖς κρίνουσι παρεχώρησεν ἢ μνήμη τῶν γεγονότων, ἄξιαν λαβεῖν ὀργὴν ἐπὶ τοῖς παρούσῃ ἀδικήμασιν. Ὁ μὲν οὖν Μάλλιος ἀλοῦς, εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπήχθη, καὶ κατὰ τῆς πέτρας ὠσθεὶς, τὸν αὐτὸν τόπον ἔσχε καὶ τῶν εὐτυχεστάτων ἔργων καὶ τῶν μεγίστων ἀτυχημάτων μνημῖον. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ κατασκάψαντες, ἱερὸν ἰδρύσαντο θεᾶς, ἣν Μονήταν καλοῦσι, καὶ τὸ λοιπὸν ἐψηφίσαντο μηδένα τῶν Πατρικίων ἐπὶ τῆς ἄκρας κατοικεῖν.

XXXVII. Ὁ δὲ Κάμιλλος ἐπὶ χιλιαρχίᾳ ἔκτην καλοῦμενος, παρηκίετο, γεγονὼς μὲν ἡλικίας ἤδη πρόσω, καὶ πού τινα καὶ φθόρον διειδώς καὶ νέμεσιν ἐπὶ δόξῃ τοσαύτῃ καὶ κατορθώμασιν. Ἡ δὲ φανερωσάτη πῶν αἰτιῶν ἦν ἀρρώστια τοῦ σώματος· ἐτύχασνε γάρ νοσῶν περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας. Οὐ μὲν παρήκειν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν ὁ δῆμος, ἀλλὰ βοῶν, μήτε ἐπιπύοντος αὐτοῦ, μήτε ὀπλομαχοῦντος ἐν τοῖς ἀγῶσι δεῖσθαι, βουλευομένου δὲ μόνον καὶ προστάτηντος, ἠνάγκασεν ὑποστῆναι τὴν στρατηγίαν, καὶ μεθ' ἐνός τῶν ἀναρχόντων Λικίου Φουρίου τὸν στρατὸν ἄγειν εὐθύς ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Οὗτοι δ' ἦσαν Πραινεστῖνοι καὶ Θυσλοῦσκοι, μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων πορθεύοντες. Ἐξελθὼν δὲ καὶ παραστρατοπεδεύσας τοῖς πολεμίους, αὐτὸς μὲν ἤξιον τρίβειν τὸν πόλεμον χρόνῳ, κἂν εἰ μίχης δεήσειε, ῥάσας τὸ σῶμα διαγωνίσασθαι. Λευ-

κίου δὲ τοῦ συνάρχοντος ἐπιθυμία δόξης φερομένου πρὸς τὸν κίνδυνον ἀκατασχετίως, καὶ συνεξοριμῶντος ἅμα ταξίαρχους καὶ λοχαγούς, φοβηθεῖς, μὴ φθόνῳ δὴ τινι δοκῇ κατόρθωμα καὶ φιλοτιμίαν ἀφαιρεῖσθαι νέων ἀνδρῶν, συνεχώρησεν ἅκων ἐκείνῳ παρατάξαι τὴν δύναμιν, αὐτὸς δὲ διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑπελείφθη μετ' ὀλίγων ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Τοῦ δὲ Λευκίου προπετιῶς χρησαμένου τῇ μάχῃ, καὶ σφαλέντος, αἰσθόμενος τὴν τροπὴν τῶν Ῥωμαίων, οὐ κατέσχευ αὐτόν, ἀλλ' ἀναθορῶν ἐκ τῆς στιβάδος, ἀπήντα μετὰ τῶν ὀπαδῶν ἐπὶ τὰς πύλας τοῦ χάρακος, διὰ τῶν φευγόντων ὠθούμενος εἰς τοὺς διώκοντας ὥστε τοὺς μὲν εὐθύς ἀναστρέφειν καὶ συναπολούθειν, τοὺς δὲ προσφερομένους ἔξωθεν ἴστασθαι πρὸ αὐτοῦ καὶ συνασπίζειν, παρεγγυῶντας ἀλλήλοις μὴ ἀπολείπεσθαι τοῦ στρατηγοῦ. Τότε μὲν οὖν οὕτως ἀπεκράποντο τῆς διώξεως οἱ πολέμιοι· τῇ δ' ὑστεραία προαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Κάμιλλος, καὶ συνάψας μάχην, αὐτούς τε νικᾷ κατὰ κράτος, καὶ τὸν χάρακα λαμβάνει συνείσπεσῶν τοῖς φεύγουσι, καὶ διαφθείρας τοὺς πλείστους. Ἐκ δὲ τούτου πυθόμενος πόλις Σατρίαν ὑπὸ Τυρῶνην ἑαλωκίναί, καὶ τοὺς οἰκητορὰς ἀπεσφάχθαι, Ῥωμαίους ἅπαντας ὄντας, τὴν μὲν πολλὴν καὶ βαρεῖαν τῆς δυνάμεως εἰς Ῥώμην ἀπέστειλεν, αὐτὸς δὲ τοὺς ἀκμάζοντας μάλιστα καὶ προθυμοτάτους ἀναλαβὼν, ἐπέβαλε τοῖς τὴν πόλιν ἔχουσι Τυρῶνηοῖς· καὶ κρατήσας, τοὺς μὲν ἐξήλασεν αὐτῶν, τοὺς δὲ ἀπέκτεινεν.

XXXVIII. Ἐπανελθὼν δὲ μετὰ πολλῶν λαφύρων εἰς Ῥώμην, ἐπέδειξε φρονιμωτάτους ἀπάντων τοὺς μὴ φοβηθέντας ἀσθένειαν καὶ γῆρας ἡγεμόνος ἐμπειρίαν καὶ τόλμαν ἔχοντας, ἀλλ' ἐλομένους ἐκείνον ἄκοντα καὶ νοσοῦντα μᾶλλον, ἢ τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοὺς δεομένους καὶ σπουδαίοντας ἄρχειν. Διὸ καὶ Τουσκλῶν ἀφειστάναι λεγομένων, ἐκέλευον ἐξίνασι τὸν Καμίλλον ἐπ' αὐτοὺς, ἕνα τῶν πέντε συστρατηγῶν προσελόμενον. Ὁ δὲ, καίπερ ἀπάντων βουλομένων καὶ δεομένων, εἶσας τοὺς ἄλλους, προσείλετο Δεύκιον Φούριον, οὐδενὸς ἂν προσδοκήσατος. Ἐκείνος γὰρ ἦν ὁ παρὰ γνώμην τοῦ Καμίλλου διαγωνίσασθαι προθυμηθεὶς ἕναγχος, καὶ δυστυχήσας περὶ τὴν μάχην· ἀλλὰ βουλόμενος, ὡς ἔοικεν, ἀποκρύψαι τὴν συμφορὰν, καὶ τὴν αἰσχύνῃν ἀπαλλάξαι τοῦ ἀνδρός, ἀντὶ πάντων τοῦτον προήγαγεν. Οἱ δὲ Τουσκλῶνοι τὴν ἀμαρτίαν ἐπανορθούμενοι πανούργως, ἤδη βαδίζοντες ἐπ' αὐτοὺς τοῦ Καμίλλου, τὸ μὲν πεδίον ἀνθρώπων ὡς ἐν εἰρήνῃ γεωργοῦντων καὶ νεμόντων ἐπέπλησαν, τὰς δὲ πύλας εἶχον ἀνεωγμένας, καὶ τοὺς παῖδας ἐν τοῖς διδασκαλείοις μανθάνοντας. Τοῦ δὲ δήμου τὸ μὲν βήναυσον ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων ἐωρᾶτο περὶ τὰς τέχνας, τὸ δ' ἀστῆρον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν ἱματίοις· οἱ δ' ἄρχοντες παρήγασαν σπουδῇ καταλύσεις τοῖς Ῥωμαίοις ἐπαγγέλλοντες, ὡς οὐδὲν κακὸν προσδοκῶντες, οὐδὲ συνειδότες. Τούτων δὲ πραττομένων, ἀπιστεῖν μὲν οὐκ ἐπήει τῷ Καμίλλῳ τὴν προδοσίαν, οἰκτείρας δὲ τὴν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ μετάνοιαν

αὐτῶν, ἐκέλευσε πρὸς τὴν σύγκλητον ἐλθόντας παραιτεῖσθαι τὴν ὀργήν· καὶ παραιτούμενοις συνέπραξεν αὐτὸς, ἀφεθῆναι τε τὴν πόλιν αἰτίας ἀπάσης, καὶ μεταλαβεῖν ἰσοπολιτείας. Αὗται μὲν οὖν ἐγένοντο τῆς ἕκτης χιλιαρχίας ἐπιφανέσταται πράξεις.

XXXIX. Μετὰ δὲ ταῦτα, Λικινίου Στόλωνος ἐν τῇ πόλει μεγάλην στάσιν ἐγείροντος, ἦν ὁ δῆμος ἐστασίαζε πρὸς τὴν σύγκλητον, βιαζόμενος, δυοῖν ὑπάτων καθισταμένων, τὸν ἕτερον ἐκ δημοτῶν εἶναι, καὶ μὴ συναμφοτέρους Πατρικίους, δήμαρχοι μὲν ἤρέθησαν· ταῖς δ' ὑπατικὰς ἀρχαιρεσίας ἐπιτελεσθῆναι διεκάλυσαν οἱ πολλοί. Καὶ τῶν πραγμάτων δι' ἀναρχίας φερομένων ἐς μίξινος ταραχάς, ἀποδείκνυται Δικτάτωρ ὁ Καμίλλος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἄκοντι τῷ δήμῳ τὸ τέταρτον· οὐδ' αὐτὸς ὢν πρόθυμος, οὐδὲ βουλόμενος ἐναντιοῦσθαι πρὸς ἀνθρώπους παρρησίαν ἔχοντας, ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγώνων, πρὸς αὐτὸν, ὡς πλείονα μετ' αὐτῶν διαπισπραγμένος ἐν στρατηγίαις, ἢ μετὰ τῶν Πατρικίων ἐν ταῖς πολιτείαις· καὶ νῦν διὰ φθόνον ἐκείνων ἠρημένος ὑπ' αὐτῶν, ὅπως ἢ καταλύσει τὸν δῆμον ἰσχύσας, ἢ καταλυθεῖ μὴ κρατήσας. Οὐ μὲν ἀλλὰ πειρώμενος ἀμύνειν τοῖς παροῦσι, τὴν ἡμέραν γνοὺς, ἐν ἣ νομοθετεῖν οἱ δήμαρχοι διανοοῦντο, προέγραψε στρατιᾶς κατάλογον, καὶ μετεκάλει τὸν δῆμον ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ πεδῖον, μεγάλας ζημίας ἀπειλῶν κατὰ τοῦ μὴ ὑπακούσαντος. Τῶν δὲ δημάρχων ἐκεῖθεν αὐτὸ πάλιν

ένισταμένων ταῖς ἀπειλαῖς, καὶ διομνυμένων πάντα μυριάσι ἀγγυρίου ζημιώσων, εἰ μὴ παύσοιτο τοῦ δήμου τὸν νόμον ἀφαιρούμενος καὶ τὴν ψῆφον, εἴτ' οὖν δέσας φυγὴν ἕτερον καὶ καταδίκην, ὡς ἂν ἦδη πρεσβύτεη καὶ κατειργασμένῳ πολλὰ μὴ πρόπευσαν, εἴτε τοῦ πλήθους τὴν βίαν ἄμαχον οὖσαν καὶ δυσνίκητον ὑπερβαλέσθαι μὴ δυνάμενος, τότε μὲν ὑπεχώρησεν οἴκαδε· ταῖς δ' ἑξῆς ἡμέραις σπηψάμενος ἀφώσκειν, ἐξωμόσατο τὴν ἀρχήν. Ἡ δὲ σύγκλητος ἕτερον Δικτάτωρα κατέστησε· κἀκείνος ἀποδείξας ἱππαρχον αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς στάσεως Στόλωνα, παρήκεν ἐπικυρῶσαι τὸν νόμον τὸν μάλιστα λυποῦντα τοὺς Πατριάρχους. Ἐκέλευσε δ' οὗτος μηδένα πλείθρων πεντακισίων πλείονα χώραν κεκτῆσθαι. Τότε μὲν οὖν λαμπρὸς ὁ Στόλων ἐγεγόνει, τῇ ψήφῳ κρατήσας· ὀλίγῳ δ' ὕστερον αὐτὸς ἐάλω κεκτημένος, ὄσσην ἔχειν ἐκώλυεν ἕτεροὺς, καὶ κατὰ τὸν αὐτοῦ νόμον δίκην ἔδωκεν.

XL. Ἐπολειπομένης δὲ τῆς περὶ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν φιλονεικίας, ὃ δὴ χαλεπώτατον τῆς στάσεως ἦν, καὶ πρῶτον ἤρξε, καὶ πλείστα πράγματα τῇ βουλῇ παρέσχε διαφερομένη πρὸς τὸν δήμον, ἀγγελῆλαι προσέπισσον σαφεῖς, Κελτοὺς αὐθις ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς ἄραντας θαλάσσης, μυριάσι πολλαῖς ἐπὶ τὴν Ρώμην ἐλαύνειν. Ἄμα δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὰ ἔργα τοῦ πολέμου παρήν, πορθουμένης τῆς χώρας, καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὄσοις μὴ ῥάδιον ἦν εἰς τὴν Ρώμην καταφυγεῖν, ἀνά τὰ ὄρη σπειδανυμένων. Οὗτος δ' ἐφό-

βρος κατέπαυσε τὴν στάσιν, καὶ συνελθόντες εἰς ταυτὸ τοῖς πολλοῖς οἱ κράτιστοι, καὶ τῇ βουλῇ τὸ δημοτικόν, εἶλοντο πάντες ἐκ μιᾶς γνώμης Δικτιάτωρα τὸ πέμπτον τὸν Κάμιλλον. Ὁ δ' ἦν μὲν σφόδρα γέρον, καὶ μικρὸν ἀπέλειπαν ὄγδοήκοντα ἔτη γεγονέναι· συνορῶν δὲ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν κίνδυνον, οὔτε ὑποτίμησεν εἰπὼν, ὡς πρότερον, οὔτε προσάσει χρησάμενος, ἀλλ' αὐτόθεν ὑποστὰς τὴν στρατηγίαν, κατέλεγε τοὺς μαχησομένους. Εἰδὼς δὲ τῆς τῶν βαρβάρων ἀλκῆς τὴν βιαιοτάτην ἐν ταῖς μαχαίραις οὔσαν, ὡς βαρβαρικῶς κατ' σὺν οὐδεμιᾷ τέχνῃ καταφέροντες ὤμοις μάλιστα καὶ κεφαλᾷς διέκοπτον, ἐχαλκεύσατό μιν κράνη τοῖς πλείστοις ὀλοσιδήρα καὶ λεῖα ταῖς περιφερειαῖς, ὡς ἀπολισθαίνειν, ἢ κατὰ γυνυθαι τὰς μαχαίρας· τοῖς δὲ θυρεοῖς κύκλῳ περιήρμοσε λεπίδα χαλκῆν, τοῦ ξύλου καθ' αὐτὸ τὰς πληγὰς μὴ στέγοντος· αὐτὸς δὲ τοὺς στρατιώτας ἐδίδαξε τοῖς ὕστοις μακροῖς δεὰ χεῖρὸς χρῆσθαι, καὶ τοῖς ξίφεσι τῶν πολεμίων ὑποβάλλοντας ἐκδέχασθαι τὰς καταρραφάς.

XLI. Ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦσαν οἱ Κελτοὶ περὶ τὸν Ἀνίηνα ποταμόν, στρατόπεδον βαρὺ καὶ μαστὸν ἀφρόνου λείας ἔχοντες, ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν, ἴδρυσεν κατὰ νάπης μαλακῆς καὶ συγκλίσεις πολλὰς ἐχούσης· ὥστε τὸ μὲν πλεῖστον ἀποκρύπτεσθαι, τὸ δ' ὀρώμενον δοκεῖν ὑπὸ θεοῦς εἰς χωρία προσάντη κατειλεῖσθαι. Ταύτην δὲ τὴν δόξαν αὐτῶν ὁ Κάμιλλος αἰξιν βουλόμενος, οὐ προσήμυνε, τῶν ὑπὸ πάδας πορθουμένων, ἀλλὰ τὸν χάρακα φραζάμενος ἤρξιμι·

μέχρις οὗ τοὺς μὲν ἐν προνομαῖς ἰσπεδασμένους κατεΐδε, τοὺς δ' ἐν τῇ στρατοπέδῳ πᾶσαν ἄφραν ἐμπλαμένους ἀφιδῶς καὶ μεθύοντας. Τότε δὲ νυκτὸς ἔτι, τοὺς ψιλοὺς προεκπέμψας ἐμποδὸν εἶναι τοῖς βαρβάροις εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ διαταραχθέντων εὐθύς ἐπεξιόντας, κατεβίβαζεν ὄρθρου τοὺς ὀπλίτας, καὶ παρτάττειν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, πολλοὺς καὶ προθύμους, σὺχ' ὥσπερ οἱ βάρβαροι προσεδέκων, ὀλίγους καὶ ἀτόλμους φανέντας. Πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο τῶν Κελτῶν ἀνέτριψε τὰ φρονήματα, παρ' ἀξίαν ἐπιχειρεῖσθαι δοκούντων. Ἐπειτα προσπίπτοντες οἱ ψιλοὶ, καὶ πρὶν ἢ τὸν συνήθη λαβεῖν κόσμον καὶ διακριθῆναι κατὰ λόχους, κινδύντες αὐτοὺς καὶ βιαζόμενοι πρὸς τὸ συντυχὸν ἀτάκτους ἠνάγκασαν μάχεσθαι. Τέλος δὲ τοῦ Καμίλλου τοὺς ὀπλίτας ἐπάγοντος, οἱ μὲν, ἀνατινάμενοι τὰς μαχαίρας, συνδραμεῖν ἔσπευδον, οἱ δὲ τοῖς ὑσσοῖς ἀπαυτῶντες, καὶ σεσιδηρωμένα μέρη ταῖς πληγαῖς ὑποφέροντες, ἀνίστροφον τὸν ἐκείνων σίδηρον μαλακὸν ὄντα καὶ λεπτῶς ἐληλαμένον, ὥστε κάμπτεσθαι ταχὺ καὶ διπλοῦσθαι τὰς μαχαίρας, τοὺς δὲ θυρεοὺς συμπέφρασαι καὶ βαρύνεσθαι τῶν ὑσσῶν ἐφαρμομένων. Δι' ὃ καὶ μεθιστάμενοι τῶν ἰδίων ὄπλων, ἐπειρῶντο τοῖς ἐκείνων συστρέφεσθαι, καὶ τοὺς ὑσσοὺς παραφέρειν, ἐπιλαμβανόμενοι ταῖς χερσίν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γυμνοὺς ὄρωντες, ἤδη τοῖς ἕρπασιν ἐχρῶντο, καὶ φόβος μὲν ἦν πολὺς τῶν προτακτῶν, φυγὴ δὲ τῶν ἄλλων ἀπαταχάσθη τοῦ πεδίου. Τοὺς γὰρ λόφους καὶ

τὰ ὑψηλὰ προκατειλήθει Καμίλλος, τὸ δὲ στρατόπεδον διὰ τὸ θαρσεῖν ἄφρακτον ἔχοντες, ἤδευαν οὐ χαλεπῶς ἀλωσόμενον. Ταύτην τὴν μάχην ἔτισι βυτερον τρισκαίδεκα γενέσθαι λέγουσι τῆς Ῥώμης ἀλώσεως, καὶ βέβαιον ἐξ αὐτῆς φρόνημα κατὰ τῶν Κελαιῶν ἔγγενέσθαι Ῥωμαίοις, σφόδρα δεδοικέναι τοὺς βαρβάρους, ὡς τὸ πρῶτον διὰ νόσους καὶ τύχας παραλόγους, οὐ κατὰ κράτος, ὑπ' αὐτῶν νενικημένους. Ὅτι δ' οὖν ὁ φόβος ἦν ἰσχυρὸς, ὥστε θίσσθαι νόμον, ἀφεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς στραταίαις, χωρὶς ἂν μὴ Γαλατικὸς ἢ πόλεμος.

XLII. Τῶν μὲν οὖν στρατιωτικῶν ἀγώνων οὗτος ἡγωνίσθη τῷ Καμίλλῳ τελευταῖος. Τὴν γὰρ Οὐβελτράων πόλιν εἶλεν ἐν τῷ παρέρῳ ταύτης τῆς στραταίας, ἀμαχί προσχώρησασα αὐτῷ. Τῶν δὲ πολιτικῶν ὁ μέγιστος ὑπελείπετο, καὶ χαλεπώτατος, ὁ πρὸς τὸν δῆμον, ἰσχυρὸν ἐπανήκοντα τῇ νίκῃ, καὶ βιαζόμενον ἐκ δημοσιῶν ὑπάτιον ἀποδιῆσαι παρὰ τὸν καθεστῶτα νόμον, ἀντιπραττομένης τῆς βουλῆς, καὶ τὸν Καμίλλον οὐκ ἐώσης ἀποθῆσθαι τὴν ἀρχήν, ὡς μετ' ἰσχυρᾶς καὶ μεγάλῃς ἐξουσίας τῆς ἐκείνου μαχησόμενων ἂν βίλιον ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατίας. Ἐπει δὲ προκαθημένου τοῦ Καμίλλου καὶ χρηματίζοντος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ὑπηρετῆς κειμῆθεις παρὰ τῶν δημάρχων, ἐκέλευσεν ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν χεῖρα τῷ σώματι προσῆγεν ὡς ἀπύξων, κραυγὴ δὲ καὶ θόρυβος, οἷος οὐπώ, κατέσχε τὴν ἀγορὰν, τῶν μὲν περὶ τὸν Καμίλλον ἰσθούτων ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν δῆμιον, τῶν

δὲ πολλῶν καίτωθιν ἄλλων ἐπιχειρομένων, ἀπερού-
 μνος τοῖς παροῦσι, τὴν μὲν ἀρχὴν οὐ προή-
 κατο, τοὺς δὲ βουλευταῖς ἀναλαβὼν ἰσθιζεν ἐπὶ
 τὴν σύγκλητον. Καὶ πρὶν εἰσελθεῖν, μεταστραφείς
 εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἠῦξαστο τοῖς θεοῖς κατενδύνασθαι τὰ
 παρόντα πρὸς τὸ κάλλιστον τέλος, ὑποσχόμενος ναὸν
 Ὀμονοίας ἰδρύσειν τῆς ταραχῆς καταστάσεως. Με-
 γάλου δ' ἀγῶνος ἐν τῇ συγκλήτῳ γενομένου πρὸς τὰς
 ἐναντίας γνώμας, ὅμως ἐνίκησεν ἡ μιλακωτέρα καὶ
 ὑπείκουσα τῷ δήμῳ, καὶ διδοῦσα τῶν ὑπάτων τὸν
 ἕτερον ἀπὸ τοῦ πλήθους ἀρχαιροεσιάζει. Ταῦτα δ'
 ὡς τῇ βουλῇ δοκοῦντα τοῦ Δικτιάτωρος ἀνεπόντος ἐν
 τῷ δήμῳ, παραχρῆμα, εἶλον εἰκός, ἠδόμενοι τῇ
 βουλῇ δηλλάττοντο, καὶ τὸν Κάμιλλον οἰκαδε κρέτω
 καὶ βοῆ παρέπεμπον. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνελθόντες,
 ἐψηφίσαντο τῆς μὲν Ὀμονοίας ἱερόν, ὥσπερ ἠῦξαστο
 ὁ Κάμιλλος, εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν
 ἀποπτιον, ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἰδρύσασθαι ταῖς δὲ
 καλουμέναις Λατίναῖς μίαν ἡμέραν προσθέντας, ἐορ-
 τάξειν τίσσαρας, παραντίκα δὲ θύειν καὶ στεφανη-
 φορεῖν Ῥωμαίους ἅπαντας. Τῶν δ' ἀρχαιροεσιῶν
 βραβευθέντων ὑπὸ Κάμιλλον, κατεστάθησαν ὑπατοί,
 Μάρκος μὲν Αἰμίλιος ἐκ Πατριμίων, Λεύκιος δὲ
 Σέξιος ἐκ δημοτῶν πρῶτος. Καὶ ταῦτο τὸ πέρασ
 αἱ Κάμιλλου πράξεις ἔσχον.

XLIII. Ἐν δὲ τῷ κατόπιν ἐγκαταῶ λοιμώδους νόσου
 ἐμπεπεῦσα τῇ Ῥώμῃ, τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον οὐ περι-

ληπτὸν ἀριθμῷ διέφθειρε, τῶν δ' ἀρχόντων τοὺς πλείστους. Ἐτελεύτησε δὲ καὶ Κάμιλλος, ἡλικίας μὲν ἕνεκα καὶ βίου τελειότητος, ὡς εἴ τις ἄλλος ἀνθρώπων, εὐραῖος, ἀνιάσας δὲ Ῥωμαίους, ὡς οὐδὲ σὺμπαντες οἱ τῇ νόσῳ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἀποθανόντες.

Π Ε Ρ Ι Κ Λ Η Σ.

ΚΕΝΟΤΣ υπάς ἐν Ῥώμῃ πλουσίους, κινῶν τέκνα
καὶ πιθήκων ἐν τοῖς κόλποις περιφέροντας καὶ ἀγα-
πῶντας ἰδὼν ὁ Καῖσαρ, ὡς ἔοικεν, ἠρώτησεν, εἰ
παιδιά παρ' αὐτοῖς οὐ τίκτουσιν αἱ γυναῖκες· ἡγε-
μονικῶς σφόδρα νουθετήσας τοὺς τῷ φύσει φιλητικὸν
ἐν ἡμῖν καὶ φιλόστοργον εἰς θηρία καταναλίσκοντας,
ἀνθρώποις ὀφειλόμενον. Ἄρ' οὖν, ἐπεὶ φιλομαθὲς
τι κέκτηται καὶ φιλοθέαμον ἡμῶν ἢ ψυχὴ φύσει,
λόγον ἔχει ψέγειν τοὺς καταχρωμένους τούτῳ πρὸς
τὰ μηδεμίᾳς ἄξια σπουδῆς ἀκούσματα καὶ θεάματα,
τῶν δὲ καλῶν καὶ ὠφελίμων παραμελοῦντας. Τῇ μὲν
γὰρ αἰσθῆσει, κατὰ πάθος τῆς πληγῆς ἀντιλαμβα-
νομένη τῶν προστυγχανόντων, ἴσως ἀνάγκη πᾶν τὸ
φαινόμενον, ἂν τε χρησίμον, ἂν τ' ἀχρησιον ἢ, θεω-
ρεῖν· τῷ νῦν δ' ἕκαστος εἰ βούλοιο χρῆσθαι, καὶ
τρέπειν ἑαυτὸν αἰεὶ καὶ μεταβάλλειν ἕατα πρὸς τὸ
δοκοῦν πέφυκεν. Ὡστε χρὴ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα
μὴ θεωρῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρέφῃται τῷ θεωρεῖν.
Ὡς γὰρ ὀφθαλμοῖ χροῶ πρόσφορος, ἥς τὸ ἀνθρώπον

ληπτὸν ἀριθμῷ διέφθειρε, τῶν δ' ἀρχόντων τοὺς πλείστους. Ἐτελεύτησε δὲ καὶ Κάμιλλος, ἡλικίας μὲν ἕνεκα καὶ βίου τελειότητος, ὡς εἴ τις ἄλλος ἀνθρώπων, αἰσῆος, ἀνιάσας δὲ Ῥωμαίους, ὡς οὐδὲ σὺμπαντες οἱ τῆ νόσῳ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἀποθανόντες.

Π Ε Ρ Ι Κ Λ Η Σ.

Ἡ **ΕΝΟΤΕΤΑΣ** ἐν Ῥώμῃ πλουσίους, κνηῶν τέκνα
καὶ πιθήκων ἐν τοῖς κόλποις περιφέροντας καὶ ἀγα-
πώντας ἰδὼν ὁ Καῖσαρ, ὡς ἔοικεν, ἠρώτησεν, εἰ
παιδιά παρ' αὐτοῖς οὐ τέκνουσιν αἱ γυναῖκες· ἠγε-
μονικῶς σφόδρα νουθετήσας τοὺς τὸ φύσει φιλητικὸν
ἐν ἡμῖν καὶ φιλόστοργον εἰς θηρία καταναλίσκοντας,
ἀνθρώποις ὀφειλόμενον. Ἄρ' οὖν, ἐπεὶ φιλομαθὲς
τε κέκτηται καὶ φιλοθέαμον ἡμῶν ἢ ψυχὴ φύσει,
λόγον ἔχει ψέγειν τοὺς καταχρωμένους τούτω πρὸς
τὰ μηδεμιᾶς ἄξια σπουδῆς ἀκούσματα καὶ θεήματα,
τῶν δὲ καλῶν καὶ ὠφελίμων παραμελοῦντας. Τῇ μὲν
γὰρ αἰσθησί, κατὰ πάθος τῆς πληγῆς ἀντιλαμβα-
νομένη, τῶν προστυγχανόντων, ἴσως ἀνάγκη πᾶν τὸ
φαινόμενον, ἂν τε χρήσιμον, ἂν τ' ἄχρηστον ἦ, θεω-
ρεῖν· τῷ νῦν δ' ἕκαστος εἰ βούλοιο χρῆσθαι, καὶ
τρέπειν ἑαυτὸν αἰεὶ καὶ μεταβάλλειν ῥᾶστα πρὸς τὸ
δοκοῦν πέφυκεν. Ὡστε χρηὶ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα
μὴ θεωρῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρέφεται τῷ θεωρεῖν.
Ὡς γὰρ ὀφθαλμῷ χρεὸν πρόσφορος, ἥς τὸ ἀνθηρὸν

ἄμα καὶ τερπνὸν ἀναλωπυρεῖ καὶ τρέφει τὴν ὄψιν, οὕτω τὴν διάνοιαν ἐπάγειν διὰ θεάμασιν, ἃ τῷ χιλιεργεῖν πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτὴν ἀγαθὸν ἐκκαλεῖ. Ταῦτα δ' ἐστὶν ἐν τοῖς ἀπ' ἀρετῆς ἔργοις, ἃ καὶ ζῆλόν τινα καὶ προθυμίαν ἀγωγὸν εἰς μίμησιν ἐμποεῖ τοῖς ἱστορήσασιν. Ἐπεὶ τῶν γ' ἄλλων οὐκ εὐθὺς ἀκολουθεῖ τῷ θαυμάσαι τὸ πραχθέν ὁρμὴ πρὸς τὸ πράξει. Πολλάκις δὲ καὶ τοῦναντίον, χαίροντες τῷ ἔργῳ, τοῦ δημιουργοῦ καταφρονοῦμεν· ὡς ἐπὶ τῶν μύρων καὶ τῶν αἰλουργῶν, τοῦτοις μὲν ἠδόμεθα, τοὺς δὲ βαφρεῖς καὶ μυρεψοὺς ἀνελευθέρους ἠγούμεθα καὶ βαναύσους. Διὸ καλῶς μὲν Ἀγισθένης, ἀκούσας, ὅτι σπουδαῖός ἐστιν αὐλητῆς Ἰσμηνίας· „Ἄλλ' ἄνθρωπος, ἔφη, μοχθηρός· οὐ γάρ μιν οὕτω σπουδαῖός ἦν αὐλητῆς.“ Ὁ δὲ Φίλιππος πρὸς τὸν υἱὸν ἐπιτερωπῆς ἐν τινὶ πότῃ φήλαντα καὶ τεχνικῶς εἶπεν· „Οὐκ ἀσχύνῃ καλῶς οὕτω ψάλλον.“ Ἀρχαί γάρ, ἂν βασιλεὺς ἀκροᾷσθαι ψαλλόντων σχολάζῃ· καὶ πολὺν ἔμμε ταῖς Μούσαις, ἔτι τῶν ἀγωνιζομένων τὰ τοιαῦτα θεατῆς γιγνόμενος.

II. Ἡ δ' αὐτοεργία τῶν ταπεινῶν, τῆς εἰς τὰ καλὰ ῥαθυμίας μάρτυρα τὸν ἐν τοῖς ἀρχήσις, πόνον παρέχεται καθ' αὐτῆς· καὶ οὐδεὶς εὐφυῆς γένος, ἢ τὸν ἐν Πλοῦ θεασάμενος Δία, γενέσθαι Φειδίας ἐπιθύμησεν, ἢ τὴν Ἥραν τὴν ἐν Ἀργεῖ, Πολύβιαιτος, οὐδ' Ἀντιφάνην, ἢ Φιλήμων, ἢ Ἀρχιλόχον, ἢ σθεῖς αὐτῶν τοῖς ποιήμασιν. Οὐ γάρ ἀπηγαῖον, εἰ τέρπει τὸ ἔργον ὡς χάριν, ἄξιον σπουδῆς εἶναι τὸν εἰς-

γασμένον. Ὅθεν αὐδ' ὠφιλῆι τὰ τοιαῦτα τοὺς θρασυμένους, πρὸς ἃ μιμητικὸς οὐ γίνεται ζήλος, οὐδ' ἀνάδασις κινῶσα προθυμίαν καὶ ἀφορμὴν ἐπὶ τὴν ἐξομολογήσιν. Ἄλλ' ἢ γ' ἀρετὴ ταῖς πράξεσιν εὐθύς οὕτω διατίθεται, ὥστε ἅμα θαυμάζεσθαι τὰ ἔργα, καὶ ζηλοῦσθαι τοὺς ἐργασμένους. Τῶν μὲν γὰρ ἐκ τῆς τύχης ἀγαθῶν, τὰς κτήσεις καὶ ἀπολαύσεις, τῶν δ' ἀπ' ἀρετῆς, τὰς πράξεις ἀγαπῶμεν· καὶ τὰ μὲν ἡμῖν παρ' ἐτέρων, τὰ δὲ μᾶλλον ἐτέροις παρ' ἡμῶν ὑπάρχειν βουλόμεθα. Τὸ γὰρ καλὸν ἐφ' αὐτὸ πρακτικῶς κινεῖ, καὶ πρακτικὴν εὐθύς ὁρμὴν ἐντίθεται ἠθοποιῶν οὐ τῇ μίμησει τὸν διακτῆν, ἀλλὰ τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἔργου, τὴν προαίρεσιν παρὰχόμενον. Ἔδοξεν οὖν καὶ ἡμῖν ἐνδιατρίψαι τῇ περὶ τοὺς βίους ἀναγκαρῇ· καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον δίκαιον συντάξαμεν, τὸν Περικλέους βίον, καὶ τὸν Φαβίου Μαξιμου, τοῦ διαπολεμήσαντος πρὸς Ἀντίβαν, περιύχου, ἀνδρῶν κατὰ τε ταῖς ἄλλας ἀρετὰς ὁμοίων, μάλιστα δὲ πραίτητι καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ τῷ δύνασθαι φέρειν δήμων καὶ συναρχόντων ἀγνωμοσύνας, μάλιστα ταῖς πατρίαι γενομένων. Ἐὶ δ' ὁρθῶς στοχαζόμεθα τοῦ δέοντος, ἔξιστι κρίνειν ἐκ τῶν γραφομένων.

III. Περικλῆς ἦν τῆν μὲν φυλὴν Ἀκαμαντιδῆς, τὸν δὲ δῆμον Χολαργεύς, οἶκον δὲ καὶ γένος τοῦ πρώτου κατ' ἀμφοτέρους. Χύνδιππος γὰρ ἐνίκησας ἐν Μυκάλλῃ τοὺς βασιλέας στρατηγός, ἔγημεν Ἀγαρίστην Κλυιάθηνος ἕγγονον, ὃς ἐξήλασε τοὺς

Πεισιπρατίδας, και κατέλυσε τὴν τυραννίδα γενναίως, και νόμους ἔθηκε, και πολιτείαν ἄριστα κεκραμένην πρὸς ὁμόνοιαν και σωτηρίαν κατέστησεν. Αὐτὴ κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξε τεκεῖν λέοντα, και μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἔτεκε Περικλέα, τὰ μὲν ἄλλα τὴν ἰδέαν τοῦ σώματος ἄμεμπτον, προμήκη δὲ τὴν κεφαλὴν και ἀσύμμετρον. Ὅθεν αἱ μὲν εἰκόνες αὐτοῦ σχεδὸν ἅπασαι κράνεσι περιέχονται, μὴ βουλομένων, ὡς ἔοικε, τῶν τεχνιῶν ἐξονειδίζειν. Οἱ δ' Ἀτικοὶ ποιηταὶ σχινοκέφαλον αὐτὸν ἐκάλουσαν τὴν γὰρ σχιλλαν ἔστιν ὅτι και σχῖνον ὀνομάζουσι. Τῶν δὲ κωμικῶν ὁ μὲν Κρατῖνος ἐν Χείροσι· Στάσις δὲ (φησὶ) και πρῆσβυγινης Χρόνος, ἀλλήλοισι μιγέντε, μέγιστον τιτιτον τυραννον, ὃν δὴ κεφαληγερέταν θεοὶ καλέουσι. Και πάλιν ἐν Νεμέσει· Μόλ', ὦ Ζεῦ ξένε και μακάριε. Τηλεκλείδης δὲ, ποτὲ μὲν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἠπορημένον καθῆσθαι φησιν αὐτὸν ἐν τῇ πόλει κερηβαροῦντα, ποτὲ δὲ μόνον ἐκ κεφαλῆς ἐνδεκακλίνου δόρυβον πολὺν ἐξανατέλλειν. Ὁ δ' Εὐπολις ἐν τοῖς Δήμοις πυνθανόμενος περὶ ἐκάστου τῶν ἀναβεβηκότων ἐξ ἄδου δημαγωγῶν, ὡς ὁ Περικλῆς ὠτομάσθη τελευταῖος·

“Ὅτι περ κεφάλαιον τῶν κάτωθεν ἤγαγε.

IV. Διδάσκαλον δ' αὐτοῦ τῶν μουσικῶν οἱ πλεῖστοι Δάμωνα γενέσθαι λέγουσιν, οὗ φασὶ δεῖν τοῦτοιοῦ βραχύνοντις τὴν προτέραν συλλαβὴν ἐκφέρειν. Ἀριστοτέλης δὲ παρὰ Πυθουκλείδῃ τὴν μουσικὴν διαπονηθῆναι τὸν ἄνδρα φησὶν. Ὁ δὲ Δάμων ἔοικεν,

ἄκρος ὢν σοφιστῆς, καταδύσθαι μὲν εἰς τὴν μουσικῆς ὄνομα, πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐπικρυπτόμενος τὴν δεινότητα· τῷ δὲ Περικλεῖ συνῆν, καθάπερ ἀθλητῆ τῶν πολιτικῶν αἰλείπτης καὶ διδάσκαλος. Οὐ μὴν ἔλαθεν ὁ Δάμων τῇ λῆρᾳ παρακαλύμματι χροόμενος, αἰλλ' ὡς μεγαλοπράγμων καὶ φιλοτύραννος ἐξωστρακισθῆ καὶ παρέσχε τοῖς κωμικοῖς διατριβὴν. Ὁ γοῦν Πλάτων καὶ πυνθανόμενον αὐτοῦ τινα πεποίηκεν οὕτω·

Ἡρώτων μὲν εὖν μοι λέξον, ἀντιβελῶ· σὺ γὰρ,

ὡς φασιν, ὦ Χαίρων, ἐξίδραφας Περικλέα.

Διήκουσε δὲ Περικλῆς καὶ Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου, πρῶταγενομένου περὶ φύσιν, εἰς Παρμενίδης, ἔλεγκτικὴν δὲ τινα, καὶ δι' ἐναντιολογίας εἰς ἀπορίαν κατακλείουσαν ἐξασκήσαντος ἕξιν, ὡς πού καὶ Τίμων ὁ Φλιασίος εἴρηκε διὰ τούτων·

Ἀμφοτερογλώσσευ τε μέγα σθίνος οὐκ ἄλακαδὸν

Ζήνωνος, πάντων ἐπιλήπτορος.

Ὁ δὲ πλείστα Περικλεῖ συγγενόμενος, καὶ μάλιστα περιθῆεις ὄγκον αὐτῷ καὶ φρόνημα δημαγωγίας ἐμβριθέστερον, ὅπως τε μετεωρίσας καὶ συνεξάρας τὸ αἶψωμα τοῦ ἤθους, Ἀγαξαγόρας ἦν ὁ Κλαζομένιος· ὃν οἱ τότε ἄνθρωποι Νοῦν προσηγόρευον, εἴτε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ μεγάλην εἰς φυσιολογίαν καὶ περιττὴν διαφανεῖσαν θαυμάσαντες, εἶθ' ὅτι τοῖς ὅλοις πρῶτος οὐ τύχην, οὐδ' ἀνάγκην, διακοσμήσειν ἀρχῆν, ἀλλὰ νοῦν ἐπέστησε καθαρὸν καὶ ἄκρατον, ἐμμεμγμένον πᾶσι τοῖς ἄλλοις, ἀποκρίνοντα τοῖς ὁμοιομερείαις.

V. Τοῦτον ὑπερφύως τὸν ἄνδρα θκυμῶσας ὁ Περικλῆς, καὶ τῆς λεγομένης μετεωρολαγίας καὶ μετασειολεσχίας ὑποπιμπλάμενος, οὐ μόνον, εἰς ἕκει, τὸ φρόνημα σοβαρὸν, καὶ τὸν λόγον ὑψηλὸν εἶχε καὶ καθαρὸν ὀχλητικῆς καὶ πανούργου βωμολοχίας· ἀλλὰ καὶ προσώπου σύστασις ἄθρυπτος εἰς γέλωτα, καὶ πρῶτης πορείας, καὶ καταστολὴ περιβολῆς πρὸς οὐδὲν ἐκταρακτομένη πάθος ἐν τῷ λέγειν, καὶ πλάσμα φωνῆς ἀθόρυβον, καὶ ἕσα τοιαῦτα, πάντας θαυμαστικῶς ἐξέπληττε. Λαϊδοροῦμενος γοῦν ποτε καὶ κωδῆς ἀκούων ὑπὸ τινος τῶν βουλευτῶν καὶ ἀπολάστων ὅλην ἡμέραν, ἐπέμεινε σιωπῇ κατ' ἀγορὰν ἕμμετι τῶν ἐπαιγόντων καταπρακτιόμενος· ἐσπέρας δ' ἀπῆμι κοσμίως οἴκαδε, παρακολουθούντος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πάση χρωμένον βλασφημίᾳ πρὸς αὐτόν. Ὡς δ' ἔμελλεν εἰσιναὶ σκότους ὄντος ἤδη, προσέταξε τινὶ τῶν οἰκετῶν, φῶς λαβόντο, παρακίμασαι καὶ καταστῆσαι πρὸς τὴν οἰκίαν τὸν ἄνθρωπον. Ὁ δὲ ποιητὴς Ἴων μοθωνικὴν φησὶ τὴν ὀμίλιαν καὶ ὑπότυπον εἶναι τοῦ Περικλέους, καὶ ταῖς μεγαλοσχίαις αὐτοῦ πολλὴν ὑπεροφίαν ἀναμεμίχθαι καὶ περιφρόνησαι τῶν ἄλλων· ἐπαιτεῖ δὲ τὸ Κλέωνος ἐμπελὲς καὶ ὑγρόν καὶ μεμουσαμένον ἐν ταῖς περιφοραῖς. Ἄλλ' Ἴωνα μὲν, ὡσπερ τραγικὴν διδασκαλίαν, ἀξιοῦντι τὴν ἀρετὴν ἔχειν τι πάντως καὶ ατυρικὸν μέρος, εἰδόμεν· τοὺς δὲ τοῦ Περικλέους τὴν σεμνότητα, δοξοκομίαν τε καὶ τύπον ἀποκαλοῦντες, ὁ Ζήνων περικαίλει καὶ αὐτούς τι τοιοῦτον δοξοκομίας, εἰς τῆς

πρόσποιήσας· αὐτῆς τῶν καλῶν ὑποποιούσης τὴν
 λεληθότως ζῆλον καὶ συνήθειαν.

VI. Οὐ μόνον δὲ ταῦτα τῆς Ἀναξαγόρου συνουσίας
 ἀπέλαυσε Περικλῆς· ἀλλὰ καὶ δεισιδαιμονίας δοκῆ
 γνώσθαι καθυπέρτερος, ὅσην τὸ πρὸς τὰ μείωρα
 θάμβος ἐνεργάζεται τοῖς αὐτῶν τε τούτων τὰς αἰτίας
 ἀγνοοῦσι, καὶ περὶ τὰ θεῖα δειμαίνουσι καὶ ταραττο-
 μένοις δι' ἀπιστίαν αὐτῶν· ἣν ὁ φυσικὸς λόγος ἀπαλ-
 λάττων, ἀντὶ τῆς φοβερᾶς καὶ φλέγμαίνουσης δεισιδαι-
 μονίας, τὴν ἀσφαλῆ μετ' ἐλπίδων ἀγαθῶν εὐσέβειαν
 ἐνεργάζεται. Δίγεται δὲ ποτε κριοῦ μονόκερου κεφαλὴν
 ἐξ ἀγροῦ τῷ Περικλεῖ κομισθῆναι, καὶ Λάμπωνα μὲν
 τῶν μείων, πρὸς εἶδος τὰ κέρασ' ἰσχυρὸν καὶ στεφρὸν ἐκ
 μέσου τοῦ μαιώπου περικῶς, εἰπεῖν, ὅτι δυοῖν αὐσῶν
 ἐν τῇ πόλει δυναστυαίων, τῆς Θουκυδίδου καὶ Περι-
 κλέους, εἰς ἓνα περιστήσεται τὸ κράτος, παρ' ᾧ γέ-
 νοιτο τὸ σημεῖον· τὸν δ' Ἀναξαγόραν, τοῦ κρῆνιου
 διακοπῆτος, ἐπιδείξαι τὸν ἐγκέφαλον οὐ κεκληρω-
 κότα τὴν βίαια, ἀλλ' ὄξυν ὥσπερ ὄον, ἐκ τοῦ παντός
 ἀγγαίου συναλωσθησῶτα κατὰ τὸν τόπον ἐπιῖνον, ὃθεν
 ἠ ᾗκα τοῦ κέρατος εἶχε τὴν ἀρχήν. Καὶ τότε μὲν
 θαυμάσθηται τὸν Ἀναξαγόραν ὑπὸ τῶν παρόντων,
 ὀλίγη δ' ἕσπερον τὸν Λάμπωνα, τοῦ μὲν Θουκυδίδου
 καταλυθέντος, τῶν δὲ τοῦ δήμου πραγμάτων ἀμαλᾶς
 ἀπάπτων ὑπὸ τῷ Περικλεῖ γενομένων. Ἐκάλυε δ'
 οὐδὲν, ὄλμαι, καὶ τὸν φυσικὸν ἐπισευγαίνειν, καὶ τὸν
 μόνων, τοῦ μὲν τὴν αἰτίαν, τοῦ δὲ τὸ τέλος καλῶς
 ἐκλαμβάνοντος· ὑπέκωμο γὰρ τῷ μὲν, ἐκ τίνων γέ-

ρονε, και πως περυσια, θεωρησαι τῷ δέ, προς τι γέγονε, και τι σημαίνει, προειπεῖν. Οἱ δὲ τῆς αιτίας τὴν εὑρεσιν, ἀναίρεισιν εἶναι λέγοντες τοῦ σημείου, οὐκ ἐπινοοῦσιν ἅμα τοῖς θεοῖς και τὰ τεχνητὰ τῶν συμβόλων ἀθετοῦντες, φόρους τε δίσκων, και φῶτα πυρῶν, και γνωμῶν ἀποσκιασμούς· ὧν ἕκαστον αἰτία τινὶ και κατασκευῇ, σημεῖον εἶναι τινος πεποιηται. Ταῦτα μὲν οὐν ἴσως εἰτέρας ἐστὶ πραγματείας.

VII. Ὁ δὲ Περικλῆς, νέος μὲν ὢν, σφόδρα τὸν δῆμον εὐλαβεῖτο. Και γὰρ ἐδόκει Πεισιστράτῳ τῷ τυράννῳ τὸ εἶδος ἐμπερηγεῖσθαι, τὴν τε φωνὴν ἠδείαν οὔσαν αὐτοῦ και τὴν γλῶσσαν εὐτροχον ἐν τῷ διαλέγεσθαι και ταχέως οἱ σφόδρα γέροντες ἐξεπλήτοτο προς τὴν ὁμοιότητα. Πλούτου δὲ και γέροντος προσόντος αὐτῷ λαμπροῦ, και φίλων, οἱ πλείστον ἠδύναντο, φοβούμενος ἕξοστρακισθῆναι, τῶν μὲν πολιτικῶν οὐδὲν ἔπρατιν, ἐν δὲ ταῖς στρατείαις ἀνὴρ ἀγαθὸς ἦν και φιλοκίνδυνος. Ἐπεὶ δ' Ἀριστείδης μὲν ἀποτεθνήκει, και Θεμιστοκλῆς ἐξεπτῶκει, Κίμωνα δ' αἱ στρατεῖαι τὰ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος ἔξω κατεῖχον, οὕτω δὲ φέρον ὁ Περικλῆς τῷ δήμῳ προσένυμμεν ἑαυτὸν, ἀντι τῶν πλουσίων και ὀλίγων τὰ τῶν πολλῶν και πνήτων ἐλόμενος παρὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἥκιστα δημοτικὴν οὔσαν. Ἄλλ', ὡς εἶοικε, δεδιώς μὲν ὑποψία περιπεσεῖν τυραννίδος, δρῶν δ' ἀριστοκρατικῶν τὸν Κίμωνα, και διακροῦντως ὑπὸ τῶν καλῶν καγαθῶν ἀνδρῶν ἀγυπώμενον, ὑπῆλθε τοὺς πολλοὺς, ἀσφάλειαν μὲν ἑαυτοῦ, δύναμιν

δὲ καὶ ἐκείνου παρισκευαζόμενος. Εὐθύδης δὲ καὶ τοῖς
 παρὶ τὴν δίκαιαν ἐτέραν τάξιν ἐπέθηκεν. Ὅδόν
 τε γὰρ ἐν ἄσσει μίαν ἐωρᾶτο τὴν ἐκ' ἀγορᾶν καὶ τὸ
 βουλευτήριον πορευόμενος, κλήσεις τε δείπνων καὶ
 τὴν τοιαύτην ἅπασαν φιλοφροσύνην καὶ συνηθείαν
 ἐξέλιπεν· ὡς ἐν οἷς ἐπολιτεύσατο χρόνοις, μακροῖς
 γενομένοις, πρὸς μηδένα τῶν φίλων ἐπὶ δείπνον
 ἔλθειν· πλὴν Εὐρυπτολέμου τοῦ ἀνεψιῶ γαμδύν-
 τος, ἄχρι τῶν σπονδῶν παραγενόμενος, εὐθύς
 ἐξάνοσθη. Διὸ καὶ αἱ φιλοφροσύναι παντὸς ὄγκου
 περιγενέσθαι, καὶ θυσφύλακτον ἐν συνηθείᾳ τὸ πρὸς
 δόξαν σεμνὸν ἔστι. Τῆς ἀληθινῆς δ' ἀρετῆς κάλ-
 λιστα φαίνεται τὰ μάλιστα φαινόμενα, καὶ τῶν ἀγα-
 θῶν ἀνδρῶν οὐδὲν αὐτῷ θαυμάσιον τοῖς ἑατὸς, ὡς
 ὁ καθ' ἡμέραν βίος τοῖς συνούσι. Ὁ δὲ, καὶ τοῦ
 δήμου τὸ συνεχὲς φεύγων καὶ τὸν κόρον, οἷον ἐκ
 διαλειμμάτων ἐπλησίαζεν, οὐκ ἐπὶ παντὶ πράγματι
 λέγων, οὐδ' αἰεὶ παριὼν εἰς τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἐαν-
 τὸν, ὥσπερ τὴν Σαλαμινίαν τριήρη, φησὶ Κριτό-
 λιος, πρὸς τὰς μεγάλας χρείας ἐπιτιδιδούς, τᾶλλα δὲ,
 φίλους καὶ ῥήτορας ἐταίρους καθιεῖς, ἔπραττεν. Ἵνα
 ἕνα φησὶ γενέσθαι τὸν Ἐφιάλτην, ὃς κατέλυσε τὸ
 κράτος τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς, πολλὴν, κατὰ
 τὸν Πλάτωνα, καὶ ἄκρατον ταῖς πολίταις ἐλευθερίαν
 οἰνοχοῶν· ὑφ' ἧς, ὥσπερ ἵππον, ἐξυβρίσαντα
 τὸν δῆμον οἱ κωμωδοποιοὶ λέγουσι, πειθαρχεῖν οὐκ-
 εἶτε τολμᾶν, ἀλλὰ δάκνειν τὴν Εὐβοίαν, καὶ ταῖς
 νήσοις ἐπιπηδᾶν.

VIII. Τῇ μίντοι περί τόν βίον κατοικουῆ καί τῷ μεγέθει τοῦ φρονήματος ἐριμύζοντα λόγον, ὡς περ ἔργων, ἐξαργυόμενος παραινέεται πολλαχοῦ τόν Ἀναξίγδραν· οἷον βαφῆν τῇ ἔητορικῇ τῆν φυσιολογίαν ὑποχέομενος. Τὸ γάρ ὑψηλόνου τοῦτο καί πάντη τελειουργόν, ὡς ὁ Θυῖος Πλάτων φησί, πρὸς τῷ εὐφυῆς εἶναι, κτησάμενος ἐκ φυσιολογίας, καί τὸ πρόσφορον ἐλαύσας ἐπὶ τῆν τῶν λόγων τέχνην, πολὺ πάντων διήρηται. Διὸ καί τῆν ἐπίκλησιν αὐτοῦ γενέσθαι ἄγεσσι· καί ταις τινὲς ἀπὸ τῶν, οἳ ἐκόσμησε τῆν πόλιν, οἳ δ' ἀπὸ τῆς ἐν τῇ παλατίᾳ καί ταῖς στρατηγίαις δυνάμεως, Ὀλύμπιον αὐτὸν οἶονται προσαγορευθῆναι· καί συνδραμῶν οὐδὲν ἀπίοικεν ἀπὸ πολλῶν προσόντων τῷ ἀνδρὶ τῆν δόξαν. Αἱ μίντοι κομψαῖαι τῶν τότε διδασκάλων σπουδῆ τε πολλῆς καί μετὰ γέλωτος ἀφαικόμενος φωνῆς εἰς αὐτόν, ἐπὶ τῷ λόγῳ μάλιστα τῆν προσευμίαν γενέσθαι δηλοῦσι, βροντῆν μὲν αὐτὸν καί ἀστράπτειν, ὅτε δημηγοροῖη, δεινὸν δὲ παραινὸν ἐν γλώσση φέρειν λεγόντων. Διασημασμέναι δὲ τὲς καί Θεουκυδίδου τοῦ Μιλησίου λόγος, εἰς τῆν δεινότητα τοῦ Περικλείους μετὰ παιδιᾶς εἰρημένος. Ἦν μὲν γάρ ὁ Θεουκυδίδης τῶν καλῶν καί ἀγαθῶν ἀνδρῶν, καί πλεῖστον ἀντιπολιτεύσατο τῷ Περικλεῖ χρόνον· Ἀρχιδάμου δὲ, τοῦ Λακεδαιμονίων βασιλέως, πυνθανομένου, πρότερον αὐτὸς, ἢ Περικλῆς, παλαιῖ βίλιτιον, Ὅταν, εἶπεν, ἐγὼ καταβάλλω παλαιῶν, ἐκείνος ἀντιλέγων, ὡς οὐ πέπτωκε, νικᾷ,

καὶ μεταπίθει τοὺς δρωῦντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς περὶ τὸν λόγον εὐλαβῆς ἦν, ὥστ' αἰεὶ πρὸς τὸ βῆμα βαδίζων ἠύχετο τοῖς θεοῖς μηδὲ ῥῆμα μηδὲν ἐκπασῖν ἄκοντος αὐτοῦ πρὸς τὴν προκειμένην χρῆσαν ἀνάγκοιστον. Ἐγγραφον μὲν οὖν οὐδὲν ἀπολείπει, πλὴν τῶν ψηφισμάτων· ἀπομνημονεύεται δ' ἑλίγα παντάπασιν· οἷον, τὸ τὴν Λίγυραν ὡς λήμην τοῦ Πιπραϊῶς ἀφελῖν κλεῦσαι· καὶ τὸ, τὸν πόλεμον ἤδη φάναι καθορᾶν ἀπὸ Πελοποννήσου προσφερόμενον. Καὶ ποτε τῷ Σοφοκλείῳ, ὅτε συναστρατηγῶν ἐξίπτευσεν μετ' αὐτοῦ, παῖδα καλῶν ἐπαινέσαστος, Οὐ μόνον, ἔφη, τὰς χεῖρας, ὡς Σοφοκλείης, ἀλλ' ἀκαθάραις ἔχιν τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὕψεις. Ὁ δὲ Στησίμβροτος φησὶν, ὅτι τοὺς ἐν Σάμῳ τεθνηκότας ἐγκωμιάζων ἐπὶ τοῦ βήματος, ἀθανάτους ἔλεγε γεγονέναι, καθάπερ τοὺς θεοὺς· οὐ γὰρ ἐκείνους αὐτοὺς δρωῦμεν, ἀλλὰ ταῖς τιμαῖς, ὡς ἔχουσι, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς, ἃ παρέχουσιν, ἀθανάτους εἶναι τεκμαιρόμεθα· ταῦτ' οὖν ὑπάρχειν καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθανούσιν.

IX. Ἐπὶ δὲ Θουκυδίδης μὲν ἀριστοκρατικὴν τινα τὴν τοῦ Περικλείου ὑπογράφει πολιτείαν, λόγῳ μὲν οὖσαν δημοκρατίαν, ἔργῳ δ' ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχήν, ἄλλοι δὲ πολλοὶ πρῶτον ὑπ' ἐκείνου ρασὶ τὸν δῆμον ἐπὶ κληρονομίας καὶ θεωρικῶν καὶ μισθῶν διανομῆς προαχθῆναι, κακῶς ἐδιδασθέντα, καὶ γενόμενον πολυτελεῖ καὶ ἀκόλαστον ὑπὸ τῶν τότε πολιτευμάτων ἀντὶ σώφρονος καὶ αὐτοῦργου· θεω-

ρείσθω διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἢ αἰτία τῆς με-
 ταβολῆς. Ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ, ὥσπερ εἴρηται, πρὸς
 τὴν Κίμωνος δόξαν ἀντιπαττόμενος, ὑπεκοιεῖτο τὸν
 δῆμον· ἐλαττούμενος δὲ πλοῦτι καὶ χρήμασι, ἀφ'
 ὧν ἐκεῖνος ἀνελάμβανε τοὺς πένητας, δεῖπνόν τε
 καθ' ἡμέραν τῷ θεομένῳ παρέχων Ἀθηναίων, καὶ
 τοὺς πρῆσβυτέρους ἰμφοιεννύων, τῶν τε χορίων τοῦ
 φραγμοῦς ἀφαιρῶν, ὅπως ὀπωρίζωσιν οἱ βουλόμε-
 νοι· τοῦτοις δὲ Περικλῆς καταδημαγωγούμενος, τρέ-
 πεται πρὸς τὴν τῶν δημοσίων διανομήν, συμβου-
 λεύσαντος αὐτῷ Δημοσίου τοῦ Οἰήθεν, ὡς Ἀρι-
 στοτέλης ἱστορεῖ. Καὶ ταχὺ θεωρικοῖς καὶ δικασ-
 τικοῖς λήμμασι, ἄλλαις τε μίσθοφοραῖς καὶ χορη-
 γίαις συνδεκάσας τὸ πλῆθος, ἐχρήτη κατὰ τῆς ἐξ
 Ἀρείου πάγου βουλῆς, ἧς αὐτὸς οὐ μετείχε, διὰ
 τὸ μὴτ' ἔρχων, μήτε θεσμοθέτης, μήτε βασιλεὺς,
 μήτε πολέμαρχος λαχεῖν. Αὐταὶ γὰρ αἱ ἀρχαὶ κλη-
 ρωταὶ τ' ἦσαν ἐκ παλαιοῦ, καὶ δι' αὐτῶν οἱ δικασ-
 μασθέντες ἀνέβαινον εἰς Ἀρειον πάγον. Διὸ καὶ
 μᾶλλον ἰσχύσας ὁ Περικλῆς ἐν τῷ δήμῳ, κατεστasiaσε
 τὴν βουλήν, ὥστε τὴν μὲν ἀφαιρεθῆναι τὰς πλει-
 στίας κρίσεις δι' Ἐφιάλτου, Κίμωνα δ' ὡς φιλολί-
 κωνα καὶ μισόδημον ἐξοστρακισθῆναι, πλοῦτι μὲν
 καὶ γένει μηδενὸς ἀπολειπόμενον, γίνας δὲ καλλι-
 στας νενικηκότα τοὺς βαρβάρους, καὶ χρημάτων πολ-
 λῶν καὶ λαφύρων ἐμπεπληκότα τὴν πόλιν, ὡς ἐν τοῖς
 περὶ ἐκείνου γέγραπται. Τοσοῦτον ἦν τὸ κρῖτος ἐν
 τῷ δήμῳ τοῦ Περικλέους.

X. Ὁ μὲν οὖν ἔξοστρακισμὸς ὠρισμένην εἶχε ὁμῶς δεκαετίαν τοῖς φεύγουσιν· ἐν δὲ τῷ διαμέ-
 ου, Λακεδαιμονίων στρατῷ μεγάλῳ ἐμβαλόντων εἰς
 ἣν Τάναγραϊκὴν, καὶ τῶν Ἀθηναίων εὐθύς ὀρμη-
 κέντων ἐπ' αὐτούς, ὁ μὲν Κίμων ἐλθὼν ἐκ τῆς φυ-
 τῆς, ἔθιτο μετὰ τῶν φυλιτῶν εἰς λόχον τὰ ὄπλα,
 καὶ δι' ἔργων ἀπολύεσθαι τὸν Λακωνισμόν ἐβούλετο,
 πυκινδυνεύσας τοῖς πολίταις. Οἱ δὲ φίλοι τοῦ Πε-
 ρικλέους συστάντες ἀπήλασαν αὐτὸν ὡς φυγάδα. Διὸ
 καὶ δοκεῖ Περικλῆς ἐξῆρωμενεστάτην τὴν μάχην ἐκείνην
 ἐγωνίσασθαι, καὶ γενέσθαι πάντων ἐπιφανίστατος,
 κρειδέσας τοῦ σώματος. Ἐπίσσω δὲ καὶ τοῦ Κί-
 μωνος οἱ φίλοι πάντες ὁμαλῶς, οὓς Περικλῆς συνε-
 πητιᾶτο τοῦ Λακωνισμοῦ· καὶ μετάνοια δεινὴ τοὺς
 Ἀθηναίους καὶ πόθος ἔσχε τοῦ Κίμωνος, ἥττημέ-
 νους μὲν ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς Ἀττικῆς, προσδοκῶντας
 δὲ καὶ βαρὺν εἰς ἔτους ὄραν πόλεμον. Δυσδόμενος
 οὖν ὁ Περικλῆς οὐκ ὤκνησε χάρισασθαι τοῖς πολ-
 οῖς, ἀλλὰ τὸ ψήφισμα γράψας αὐτὸς ἐκάλεε τὸν
 ἄνδρα· κακείνος ἐπανελθὼν εἰρήνην ἐποίησε ταῖς πό-
 οισιν. Οἰκείως γὰρ εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι πρὸς
 αὐτὸν, ὥσπερ ἀπήχθοντο τῷ Περιπλεῖ καὶ τοῖς ἄλ-
 ρεις δημαγωγοῖς. Ἐνιοὶ δὲ φασιν οὐ πρότερον γρα-
 ραὶ τῷ Κίμωνι τὴν κἀδοδὸν ὑπὸ τοῦ Περικλέους,
 συνθήκας αὐτοῖς ἀπορρήτους γενέσθαι δι' Ἐπι-
 κλῆς, τῆς Κίμωνος ἀδελφῆς, ὥστε Κίμωνα μὲν
 κλεῖσαι, λαβόντα ναῦς διακοσίας, καὶ τῶν ἔξω
 στρατηγεῖν, καταστρεφόμενον τὴν βασιλείως χώραν,

Περικλείϊ δὲ τὴν ἐν ἅσπερ δύναμιν ὑπάρχειν. Ἐδόκει δὲ καὶ πρότερον ἢ Ἐλπινίκη τῷ Κίμωνι τὸν Περικλῆα προότερον παρασχῆν, ὅτι τὴν θανατικὴν δίκην ἔφυγεν. Ἦν μὲν γὰρ εἰς τῶν κατηγόρων ὁ Περικλῆς ὑπὸ τοῦ δήμου προβεβλημένος· ἐλθούσας δὲ πρὸς αὐτὸν τῆς Ἐλπινίκης καὶ δεομένης, μειδιάσας εἶπεν· Ὡς Ἐλπινίκη, γραῦς εἶ, γραῦς εἶ, ὡς πράγματα τηλικαῦτα πρᾶσσειν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λόγον ἄπαξ ἀνίστη, τὴν προβολὴν ἀφροσιούμενος, καὶ τῶν κατηγόρων ἐλάχιστα τὸν Κίμωνα λυπήσας ἀπεχώρησε. Πῶς ἂν οὖν τις Ἴδομενεῖ πιστεύσῃ, κατηγοροῦντι τοῦ Περικλείους, ὡς τὸν δημαγωγὸν Ἐφιάλτην, φίλον γενόμενον, καὶ κοινανὸν ὄντα τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ προαιρέσεως, φολοφονήσαντος διὰ ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον τῆς δόξης; Ταῦτα γὰρ, οὐκ οἶδ' ὅθεν συναγαγὼν, ὥσπερ χολὴν τὰνδρὶ προσβέβληκε, πάντη μὲν ἴσως οὐκ ἀνεπιλήπτω, φρόνημα δ' εὐγενὲς ἔχοντι, καὶ ψυχὴν φιλότιμον, οἷς οὐδὲν ἐμφύεται πάθος ὠμὸν οὕτω καὶ θηριώδες. Ἐφιάλτην μὲν οὖν, φοβερόν ὄντα τρεῖς ὀλιγαρχικοῖς, καὶ περὶ τὰς εὐθύνας καὶ διώξεις τῶν τὸν δήμον ἀδικούντων ἀπαράιτητον, ἐπιβουλεύσαντες οἱ ἔχθροὶ δι' Ἀριστοδίκου τοῦ Ταναγρικοῦ κρυφαίως ἀνεῖλον, ὡς Ἀριστοτέλης εἶρηκεν. Ἐτελεύτησε δὲ Κίμων ἐν Κύπρῳ στρατηγῶν.

XI. Οἱ δ' ἀριστοκρατικοί, μέγιστον μὲν ἤδη τὸν Περικλῆα καὶ πρόσθεν ὄρωντες γεγονότα τῶν πολιτῶν, βουλόμενοι δ' ὁμῶς εἶναί τινα τὸν πρὸς αὐ-

τὸν ἀντιτασσόμενον ἐν τῇ πόλει, καὶ τὴν δύναμιν ἀμβλύνοντα, ὥστε μὴ κομιδῇ μοναρχίαν εἶναι, Θουκυδίδην τὸν Ἀλωπικῆθεν, ἄνδρα σώφρονα καὶ κηδεστήν Κίμωνος, ἀντίστησαν ἐναντιωσόμενον· ὃς, ἥτιον μὲν ὢν πολεμικὸς τοῦ Κίμωνος, ἀγοραῖος δὲ καὶ πολιτικὸς μᾶλλον, οἰκουρῶν ἐν ἄστει, καὶ περὶ τὸ βῆμα τῷ Περικλεῖ συμπλεκόμενος, ταχὺ τὴν πολιτείαν εἰς ἀντίπαλον κατέστησεν. Οὐ γὰρ εἶασε τοὺς καλοὺς ἄγαθοὺς καλουμένους ἄνδρας ἐνδισπάρθαι καὶ συμμεμίχθαι πρὸς τὸν δῆμον, ὡς πρότερον, ὑπὸ πλῆθους ἡμανρωμένων τὸ ἀξίωμα· χωρὶς δὲ διακρίνας, καὶ συναγαγὼν εἰς ταυτὸ τὴν πάντων δύναμιν, ἐμβριθῆ γενομένην, ὥσπερ ἐπὶ ζυγοῦ, ῥοπὴν ἐποίησεν. Ἦν μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς διπλὴ τις ὑπουλος, ὥσπερ ἐν σιδήρῳ, διαφορὰν ὑποσημαίνουσα δημοτικῆς καὶ ἀριστοκρατικῆς προαιρέσεως· ἡ δ' ἐκείνων ἀμιλλα καὶ φιλοτιμία τῶν ἀνδρῶν, βαθυτάτην τομὴν τεμοῦσα, τῆς πόλεως τὸ μὲν δῆμον, τὸ δ' ὀλίγους ἐποίησε καλεῖσθαι. Διὸ καὶ τότε μάλιστα τῷ δήμῳ τὰς ἡρίας ἀνεῖς ὁ Περικλῆς, ἐπολιτεύετο πρὸς χάριν, αἰεὶ μὲν τινα θείαν πανηγυρικὴν, ἢ ἐστίασιν, ἢ πομπὴν εἶναι μηχανώμενος ἐν ἄστει, καὶ διαπαιδαγωγῶν οὐκ ἀμούσοις ἡδοναῖς τὴν πόλιν· ἐξήκοντα δὲ τριήρεις καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐκπέμπων, ἐν αἷς πολλοὶ τῶν πολιτῶν ἐπλεον ὄκτω μῆνας ἔμμισθοι, μελετῶντες ἄμα καὶ μανθάνοντες τὴν ναυτικὴν ἐμπειρίαν. Πρὸς ἃ τούτοις, χιλιούς μὲν ἔστειλεν εἰς Χερσόνησον

κληροῦχος, εἰς δὲ Νάξον πεντακοσίους, εἰς δὲ Ἄνδρον ἡμίσεις τούτων, εἰς δὲ Θράκην χιλίους Βισυλίταις συνοικήσοντας· ἄλλους δ' εἰς Ἰταλίαν, οἰκισομένης Συβάρειας, ἦν Θουρίους προσηγόρευσαν. Καὶ ταῦτ' ἐπρατίεν, ἀποκουφίζων μὲν ἀργοῦ καὶ διὰ σχολὴν πολυπράγμονος ὄχλου τὴν πόλιν, ἐπαγορθεύμενος δὲ τὰς ἀπορίας τοῦ δήμου, φόβον δὲ καὶ φρουρὰν τοῦ μὴ νεωτερίζεῖν τι παρακατοικίζων τοῖς συμμάχοις.

XII. Ὁ δὲ πλείστην μὲν ἡδονὴν ταῖς Ἀθήναις καὶ κόσμον ἤνεγκε, μεγίστην δὲ τοῖς ἄλλοις ἐκπληξιν ἀνθρώποις, μόνον δὲ τῇ Ἑλλάδι μαρτυρεῖ, μὴ ψεύδεσθαι τὴν λεγομένην δύναμιν αὐτῆς ἐκείνην καὶ τὸν παλαιὸν ὄλβον, ἢ τῶν ἀναθημάτων κατασκευῆ, τοῦτο μάλιστα τῶν πολιτευμάτων τοῦ Περικλέους ἐβάσκαυον οἱ ἐχθροὶ, καὶ διέβαλλον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, βοῶντες· ὡς ὁ μὲν δῆμος ἀδοξεῖ καὶ κακῶς ἀκούει τὰ κοινὰ τῶν Ἑλλήνων χρήματα πρὸς αὐτὸν ἐκ Δήλου μεταγαγών· ἢ δ' ἔρεστιν αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας εὐπρεπεστάτη τῶν προφάσεων, δέισαντα τοὺς βαρβάρους ἐκείθεν ἀνελεῖσθαι, καὶ φυλάττειν ἐν ὀχυρῷ τὰ κοινὰ, ταύτην ἀνήρηκε Περικλῆς· καὶ δοκεῖ δεινὴν ὕβριν ἢ Ἑλλάς ὑβρίζεσθαι, καὶ τυραννεῖσθαι περιφανῶς, ὁρῶσα τοῖς εἰσφερομένοις ὑπ' αὐτῆς ἀναγκαίως πρὸς τὸν πόλεμον, ἡμᾶς τὴν πόλιν καταχρυσούσοντας καὶ καλλωπίζοντας, ὥσπερ ἀλαζόνα γυναῖκα, περιαιπομένην λίθους πολυτελεῖς, καὶ ἀγάλματα, καὶ θανάτους

χιλιοταλάντους. Ἐδίδασκεν οὖν ὁ Περικλῆς τὸν δῆμον, ὅτι χρημάτων μὲν οὐκ ὀφείλουσι τοῖς συμμάχοις λόγον, προπολεμοῦντες αὐτῶν, καὶ τοὺς βαρβάρους ἀνείργοντες, οὐχ ἵππον, οὐ γαῦν, οὐχ ὀπλίτην, ἀλλὰ χρήματα μόνον τελούντων· ἃ τῶν διδόντων οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τῶν λαμβανόντων, ἃν παρέχωσιν, ἃνθ' ὧν λαμβάνουσι· δεῖ δὲ, τῆς πόλεως κατεσκευασμένης ἱκανῶς τοῖς ἀναγκαίοις πρὸς τὸν πόλεμον, εἰς ταῦτα τὴν εὐπορίαν τρέπειν αὐτῆς, ἀφ' ἧν ὀδῶσα μὲν γενομένων αἰδῖος, εὐπορία δὲ γινομένων ἐτοίμη περῆσται, παντοδαπῆς ἐργασίας φανείσης, καὶ ποικίλων χρειῶν, αἱ πᾶσαν μὲν τέχνην ἐγείρουσαι, πᾶσαν δὲ χεῖρα κινουσαι, σχεδὸν ὅλην ποιοῦσιν ἔμμισθον τὴν πόλιν, ἐξ αὐτῆς ἅμα κοσμομένην καὶ τρεφομένην. Τοῖς μὲν γὰρ ἡλικίαν ἔχουσι καὶ ῥώμην αἱ στρατεῖαι τὰς ἀπὸ τῶν κοινῶν εὐπορίας παρῆχον· τὸν δ' ἀσύντακτον καὶ βίανυσον ὄχλον, οὐτ' ἄμοιρον εἶναι λημμάτων βουλόμενος, οὔτε λαμβάνειν ἀργὸν καὶ σχολάζοντα, μεγάλας κατασκευασμάτων ἐπιβολὰς, καὶ πολυτέχνους ὑποθέσεις ἔργων διατριβὴν ἐχόντων, ἐκέβαλε φέρων εἰς τὸν δῆμον, ἵνα μηδὲν ἦτιον τῶν πλεόντων, καὶ φρουρούντων, καὶ στρατευομένων, τὸ οἰκουροῦν ἔχη πρόφασιν ἀπὸ τῶν δημοσίων ὠφελείσθαι καὶ μεταλαμβάνειν. Ὅπου γὰρ ὕλη μὲν ἦν λίθος, χαλκός, ἑλέφας, χρυσός, ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ δὲ ταύτην ἐκπονοῦσαι καὶ κατεργαζόμεναι τέχναι; τέκτονες, πλάσται, χαλκοτύποι, λιθοργοὶ, βαφεῖς, χρυσοῦ

μαλακτῆρες, ἐλέφαντος ζωγράφοι, ποικιλταί, τορρενταί· πομποὶ δὲ τούτων καὶ κομιστῆρες, ἔμποροι, καὶ ναῦται, καὶ κυβερνηταὶ κατὰ θάλατταν· οἱ δὲ κατὰ γῆν, ἀμαξοπηγοί, καὶ ζευγοτρόφοι, καὶ ἡνίοχοι, καὶ καλωστρόφοι, καὶ λινουργοί, καὶ σκυτοτόμοι, καὶ ὁδοποιοί, καὶ μεταλλεῖς· ἐκίστη δὲ τέχνη, καθάπερ στρατηγός, ἴδιον στρατεύμα, τὸν θητικὸν ὄχλον καὶ ἰδιώτην σύντεταγμένον εἶχεν, ὄργανον καὶ σῶμα τῆς ὑπηρεσίας γινόμενον· εἰς πᾶσαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἡλικίαν καὶ φύσιν αἱ χρεῖαι διένεμον καὶ δέσπειρον τὴν εὐπορίαν.

XIII. Ἀναβαινόντων δὲ τῶν ἔργων, ὑπερηφάνων μὲν μεγέθει, μορφῇ δ' ἀμιμήτων καὶ χάριτι, τῶν δημιουργῶν ἀμιλλωμένων ὑπερβαλεῖσθαι τὴν δημιουργίαν τῇ καλλιτεχνίᾳ, μάλιστα θανυμάσιον ἦν τὸ τάχος. Ὡν γὰρ ἕκαστον ὄντο πολλαῖς διαδοχαῖς καὶ ἡλικίαις μόλις ἐπὶ τέλος ἀφίξασθαι, ταῦτα πάντα μιᾶς ἀκμῇ πολιτείας ἐλάμβανε τὴν συντέλειαν. Καίτοι γε φασὶν Ἀγαθάρχου τοῦ ζωγράφου μέγα φρονούντος ἐπὶ τῷ ταχὺ καὶ φραδίῳ τὰ ζῶα ποιεῖν, ἀκούσαντα τὸν Ζεῦξιν εἰπεῖν· Ἐγὼ δ' ἐν πολλῷ χρόνῳ. Ἡ γὰρ ἐν τῷ ποιεῖν εὐχάρεια καὶ ταχύτης οὐκ ἐντίθησι βάρος ἔργῳ μόνιμον, οὐδὲ κἀλλοὺς ἀκρίβειαν· ὁ δ' εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόντῳ προδανεισθεὶς χρόνος ἐν τῇ σῴτηρίᾳ τοῦ γενομένου τὴν ἰσχὺν ἀποδίδωσιν. Ὅθεν καὶ μᾶλλον θανυμάζεται τὰ Περικλέους ἔργα πρὸς πολὺν χρόνον ἐν ὀλίγῳ γινόμενα. Κάλπει μὲν γὰρ ἕκαστον εὐθύς ἦν

τότε ἀρχαῖον, ἀμυγή δὲ μέχρι νῦν πρόσφατόν ἐστι
 καὶ νεουργόν· οὕτως ἐπανθεῖ τις καινότης αἰεὶ ἄδι-
 κτων ὑπὸ τοῦ χρόνου διατηροῦσα τὴν ὄψιν, ὥσπερ
 αἰεθαλὲς πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγῆρω καταμεμιγμένην
 τῶν ἔργων ἐχόντων. Πάντα δὲ διεῖπε καὶ πάντων
 ἐπίσκοπος ἦν αὐτῷ Φειδίας, καίτοι μεγάλους ἀρ-
 χιτέκτονας ἐχόντων καὶ τεχνίτας τῶν ἔργων. Τὸν
 μὲν γὰρ ἑκατόμπεδον Παρθενῶνα Καλλικράτης ἐίρ-
 γάζετο καὶ Ἴκτινος, τὸ δ' ἐν Ἐλευσίῳ τελεστήριον
 ἤρξατο μὲν Κόροιβος οἰκοδομεῖν, καὶ τοὺς ἐπ' ἐδά-
 φους κίονας ἔθηκεν οὗτος, καὶ τοῖς ἐπιστυλίοις ἐπέ-
 ζευξεν· ἀποθανόντες δὲ τούτου, Μεταγένης δ' ἄν-
 πέτιος τὸ διάζωμα καὶ τοὺς ἄνω κίονας ἐπίστησε·
 τὸ δ' ὀπαῖον ἐπὶ τοῦ Ἀνακτόρου Διονυκλῆς δ' Χολαρ-
 γεὺς ἐπορύφωσι· τὸ δὲ Μακρὸν τεῖχος, περὶ οὗ Σω-
 κράτης ἀκοῦσαι φησὶν αὐτὸς εἰσηγουμένου γνώμην
 Περικλέους, ἠργολάβησε Καλλικράτης. - Κωμῳδῶν
 δὲ τὸ ἔργον Κρατῖνος ὡς βραδείως περαινόμενον·

Ἐπίλοι γὰρ αὐτὸ (φησὶ) λόγοισι προέγει Περικλῆς
 "Εργασι δ' οὐδὲ κενεῖ

Τὸ δ' Ὀιδεῖον, τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολυέδρον καὶ
 πόλυστυλον, τῇ δ' ἐξέφει περικλινὲς καὶ κάταντες ἐκ
 μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγουσι γενέσθαι
 καὶ μίμημα τῆς βασιλείας σκηνῆς, ἐπιστατοῦντος
 καὶ τούτῳ Περικλέους. Διὸ καὶ πάλιν Κρατῖνος ἐν
 Θράκταις παίζει πρὸς αὐτόν·

Ὁ σκηνοκέφαλος Ζεὺς ἴδε προσέχεται
 Περικλῆς, τῶνδε ἐπὶ τοῦ κρανίου

ἔχων, ἰσχυρὰ τοῦτο κενον παροίχεται.

Φιλοτιμούμενος δ' ὁ Περικλῆς τότε πρῶτον ἐφηρί-
 σατο μουσικῆς ἀγῶνα τοῖς Παναθηναίοις ἄγεσθαι,
 καὶ διέταξεν αὐτὸς, ἀθλοθέτης αἰρεθεὶς, καθότι χρὴ
 τοὺς ἀγωνιζομένους αὐλεῖν, ἢ ἄδειν, ἢ κιθαρίζειν.
 Ἐθεῶντο δὲ καὶ τότε καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἐν Ὡιδείῳ
 τοῦς μουσικοὺς ἀγῶνας. Τὰ δὲ Προπύλαια τῆς ἀ-
 κροπόλιως ἐξεργάσθη μὲν ἐν πεντακτίᾳ, Μνησικλί-
 ος ἀρχιτεκτονοῦντος· τύχη δὲ θαυμαστὴ συμβῆ-
 σα περὶ τὴν οἰκοδομίαν ἐμήνυσε τὴν θεὸν οὐκ ἀπο-
 στατοῦσαν, ἀλλὰ συνεφαπτομένην τοῦ ἔργου καὶ συνε-
 πιτελοῦσαν. Ὁ γὰρ ἐνεργότατος καὶ προθυμότα-
 τος τῶν τεχνιτῶν ἀποσφαλεὶς ἐξ ὕψους ἔπεσι, καὶ
 διέκειτο μοχθηρῶς, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἀπεγνωσμένος.
 Ἀθυμοῦντος δὲ τοῦ Περικλέους, ἢ θεὸς ὄναρ φα-
 νεῖσα συνέταξε θεραπείαν, ἢ χρώμενος ὁ Περικλῆς,
 ταχὺ καὶ ῥαδίως ἰάσατο τὸν ἄνθρωπον. Ἐπὶ τοῦ-
 τῳ δὲ καὶ τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ἑγείας Ἀθηναίης
 ἀνάστησεν ἐν ἀκροπόλει παρὰ τὸν βωμὸν, ὃς καὶ
 πρότερον ἦν, ὡς λέγουσιν. Ὁ δὲ Φειδίας εἰργάζετο
 μὲν τῆς θεοῦ τὸ χρυσοῦν ἔδος, καὶ τούτου δημιουργ-
 οὗς ἐν τῇ στήλῃ εἶναι γέγραπται· πάντα δ' ἦν σχε-
 δὸν ἐπ' αὐτῷ, καὶ πῦσιν, ὡς εἰρήκαμεν, ἐπιστάται
 τοῖς τεχνίταις διὰ φιλίαν Περικλέους. Καὶ τοῦτο
 τῷ μὲν φθόνον, τῷ δὲ βλασφημίαν ἤνεγκεν, ὡς εἰλε-
 θέρας τῷ Περικλεῖ γυναῖκας εἰς τὰ ἔργα φρενίσας·
 ὑποδεχομένου τοῦ Φειδίου. Διεξιμένοι δὲ τὸν λό-
 γον οἱ κωμικοὶ, πολλὴν ἀσέλγειαν αὐτοῦ καταπέδα-

σαν, εἰς τε τὴν Μενίππου γυναῖκα διαβέλλοντες, ἀνδρὸς φίλου καὶ ὑποστρατηγοῦντος, εἰς τε τὰς Πυριλάμπους ὀφειδοστροφίας, ὃς, ἑταῖρος ὢν Περικλέους, αἰτίαν εἶχε ταῦτας ὑφίεναι ταῖς γυναῖξιν, αἷς ὁ Περικλῆς ἐπλησίαζε. Καὶ τί ἄν τις ἀνθρώπους σατυρικοὺς τοῖς βίοις, καὶ τὰς κατὰ τῶν κρειτόνων βλασφημίας, ὥσπερ δαίμονι κακῷ, τῷ φθόνῳ τῶν πολλῶν ἀποθύοντας ἐνάστοιτε, θαυμάσειεν, ὅπου καὶ Σησίμβροτος ὁ Θάσιος θεινὸν ἀσέβημα καὶ μυθῶδες ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησεν εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ νιοῦ κατὰ τοῦ Περικλείους; Οὕτως ἔοικε κάρτη χαλεπὸν εἶναι καὶ δυσθήρατον ἱστορίᾳ τάληθές, διὰ τὸ οἱ μὲν ἕστερον γεγονότες τὸν χρόνον ἔχουσιν ἐπίπροσθεῖντα τῇ γνώσει τῶν πραγμάτων· ἡ δὲ τῶν πράξεων καὶ τῶν βίων ἡλικιωτὶς ἱστορία, τὰ μὲν φθόνοις καὶ δυσμενείαις, τὰ δὲ χαριζομένη καὶ κολακεύουσα, λυμαινεται καὶ διαστρέφῃ τὴν ἀλήθειαν.

ΧΙV. Τῶν δὲ περὶ τὸν Θουκυδίδην ῥητόρων καταβρώντων τοῦ Περικλείους, ὡς σπαθῶντος τὰ χρήματα, καὶ τὰς προσόδους ἀπολλύοντος, ἠρότησεν ἐν ἐκκλησίᾳ τὸν δῆμον, εἰ πολλὰ δοκεῖ δεδαπανῆσθαι· φησάντων δὲ, πάμπαν· Μὴ τοίνυν, εἶπεν, ὑμῖν, ἀλλ' ἐμοὶ δεδαπανήσθω· καὶ τῶν ἀναθημάτων ἴδιαν ἔμαυτοῦ ποιήσομαι τὴν ἐπιγραφὴν. Ἐπὶ πάντος οὖν ταῦτα τοῦ Περικλείους, εἴτε τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτοῦ θαυμάσαντες, εἴτε πρὸς τὴν δόξαν ἀντικριλοτιμούμενοι τῶν ἔργων, ἀνέκραγον κλεῦσαι· τὰς ἐκ τῶν δημοσίων ἀναλίσκειν καὶ χορηγεῖν, μηδε-

νός φαιδόμενον. Τίλος δὲ πρὸς τὸν Θουκυδίδην εἰς ἀγῶνα περὶ τοῦ ὀστράκου καταστάς καὶ διακινδυνεύσας, ἐκείνον μὲν ἐξέβαλε, κατέλυσε δὲ τὴν ἀντιτεταγμένην ἔταιρειαν.

ΧV. Ὡς οὖν, παντάπασι λυθείσης τῆς διαφοράς, καὶ τῆς πόλεως οἷον ὀμαλῆς καὶ μᾶς γενομένης, κομιδῇ περιήνεγκεν εἰς ἑαυτὸν τὰς Ἀθήνας, καὶ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἐξηρημημένα πράγματα, φόρους, καὶ στρατεύματα, καὶ τριήρεις, καὶ νήσους, καὶ θάλασσαν, καὶ πολλὴν μὲν δι' Ἑλλήνων, πολλὴν δὲ καὶ διὰ βαρβάρων ἦκουσαν ἰσχὺν καὶ ἡγεμονίαν, ὑπηκόους ἔθνεσι, καὶ φιλίαις βασιλείων καὶ συμμαχίαις παραγμένην δυνασιῶν, οὐκέθ' ὁ αὐτὸς ἦν, οὐδ' ὁμοίως χειροῦθης τῷ δήμῳ καὶ ἑπίδικτος ὑπέκειν καὶ συνενδιδόναι ταῖς ἐπίθυμίαις, ὥσπερ πνεαῖς, τῶν πολλῶν· ἀλλ' ἐν τῆς ἀνειμένης ἐκείνης καὶ ὑποθρυπτομένης ἔνια δημαγωγίας, ὥσπερ ἀνθηρᾶς καὶ μαλακῆς ἁρμονίας, ἀριστοκρατικὴν καὶ βασιλικὴν ἐντεινόμενος πολιτείαν, καὶ χρώμενος αὐτῇ πρὸς τὸ βέλτιστον ὀρθῇ καὶ ἀνιγκλήτῳ, τὰ μὲν πολλὰ βουλόμενον ἦγε πείθων καὶ διδάσκων τὸν δῆμον· ἦν δ' ὅτε καὶ μάλα δυσχεραίνοντα κατατείνων καὶ προσβιβάζων, ἐχειροῦτο τῷ συμφέροντι, μιμούμενος ἀτεχνῶς ἰατροῦν ποικίλῳ νοσήματι καὶ μακρῷ, κατὰ καιρὸν μὲν ἠδονᾶς εὐλαβεῖς, κατὰ καιρὸν δὲ δηγμοὺς καὶ φάρμακα προσφέρονται σωτήρια. Παντοδαπῶν γὰρ, ὡς ζῆκος, παιδῶν ἐν ἄλλῃ τοσαύτην τὸ μέγεθος ἀρχὴν ἔχοντι φουομένων, μόνος ἐμμελῶς ἔ-

καστα διαχειρίσασθαι πεφυκώς, μάλιστα δ' ἄλπισι
 καὶ φόβοις, ὡσπερ οἶαξι, προαναστέλλον τὸ θρα-
 συνόμενον αὐτῶν, καὶ τὸ δύσθυμον ἀνιείς καὶ πα-
 ραμυθούμενος, ἔδειξε τὴν ῥητορικὴν, κατὰ Πλάτωνα,
 ψυχαγωγίαν οὔσαν, καὶ μέγιστον ἔργον αὐτῆς, τὴν
 περὶ τὰ ἥθη καὶ πάθη μέθοδον, ὡσπερ τινὰς τό-
 νους καὶ φθόγγους ψυχῆς, μὴ ἐμμελοῦς ἀφῆς καὶ
 κρούσεως δεομένους. Αἰτία δ' οὐχ ἡ τοῦ λόγου φι-
 λῶς δύναμις, ἀλλ', ὡς Θουκυδίδης φησὶν, ἡ περὶ
 τὸν βίον δόξα καὶ πίστις τοῦ ἀνδρός, ἀδωροτάτου
 περιφανῶς γενομένου, καὶ χρημάτων κρείττονος· ὅς
 τὴν πόλιν ἐκ μεγάλης μεγίστην καὶ πλουσιωτάτην
 ποιήσας, καὶ γενόμενος δυνάμει πολλῶν βασι-
 λείων καὶ τυράντων ὑπέρτερος, ὃν ἔτιοι καὶ ἐπὶ τοῖς
 νείεσι διέθεντο, ἐκείνος μὲν δραχμῇ μείζονα τὴν οὐ-
 σίαν οὐκ ἐποίησεν, ἧς δ πατήρ αὐτῷ κατέλιπε.

XVI. Καίτοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ σαφέως μὲν ὁ
 Θουκυδίδης διηγῆται, κακοήθως δὲ παρεμφαίνουσαι
 οἱ κωμικοὶ, Πρωστρατίδας μὲν νέους τοὺς περὶ αὐ-
 τὸν ἑταίρους καλοῦντες, αὐτὸν δ' ἀπομόσαι μὴ τυ-
 ραννήσειν κελύοντες, ὡς ἀσυμμίτρου πρὸς δημο-
 κρατίαν καὶ βαρυτίρας· περὶ αὐτὸν οὔσης ὑπεροχῆς.
 Ὁ δὲ Τηλεκλείδης παραδεικνύεται φησὶν αὐτῷ τοὺς
 Ἀθηναίους·

Πέλειόν τε φόρου, αὐτὰς τε πόλεις, τὰς μὲν δεῖν, τὰς
 δ' ἀναλύειν,

Ἄλινα τεύχη, τὰ μὲν οὐκ ἐδομῶν, τὰ δὲ αὐτὰ πάλιν
 καταβάλλειν,

Διονύσιος, δύναμιν, κράτος, ειρήνην, πλοῦτόν τ', εὐδαι-
μονίαν τε.

Καὶ ταῦτα καιρὸς οὐκ ἦν, οὐδ' ἀκμὴ καὶ χάρις ἀν-
θοῦσης ἐφ' ὧρα πολιτείας, ἀλλὰ τεσσαράκοντα μὲν
ἔτη πρωτεύων ἐν Ἐφιάλταις, καὶ Λαωκράταις, καὶ
Μυρωνίδαῖς, καὶ Κίμωνι, καὶ Τολμίδαῖς, καὶ Θου-
κυδίδαῖς· μετὰ δὲ τὴν Θουκυδίδου κατάλυσιν καὶ
τὸν ὀστρακισμόν, οὐκ ἐλάττω τῶν πεντεκαίδεκά ἐτῶν
διήνεγκε, καὶ μίαν οὔσαν ἐν ταῖς ἐνιαυσίοις στρατη-
γίαις ἀρχὴν καὶ δυναστείαν κτησάμενος, ἐφύλαξεν
ἑαυτὸν ἀνάλωτον ὑπὸ χρημάτων, καίπερ οὐ παν-
τάπασιν ἀργῶς ἔχων πρὸς χρηματισμόν, ἀλλὰ τὸν
πατρῷον καὶ δίκαιον πλοῦτον, ὡς μήτ' ἀμελοῦμενος
ἐκφύγοι, μήτε πολλὰ πράγματα καὶ διατριβὰς ἀσχο-
λουμένῳ παρέχοι, συνέταξεν εἰς οἰκονομίαν, ἣν ᾤε-
το φάστικον καὶ ἀκριβεστάτην εἶναι. Τοὺς γὰρ ἐπι-
τελους καρπὸς ἅπαντας ἀθρόους ἐπίπρασκεν, εἴτα
τῶν ἀναγκαιῶν ἕκαστον ἐξ ἀγορᾶς ἐνούμενος, διώ-
κει τὸν βίον καὶ τὰ περὶ τὴν διαίταν. Ὅθεν οἶχ-
τῆδος ἦν ἐνηλίκους παισίν, οὐδὲ γυναῖξι δαψιλῆς χο-
ρηγός, ἀλλ' ἐμέμφορον τὴν ἐφήμερον ταύτην καὶ
συνηγμένην εἰς τὸ ἀκριβεστάτον δαπάνην, οὐδεὶός,
εἶον ἐν οἰκίᾳ μεγάλη καὶ πράγμασιν ἀφθόνοις, πε-
ριφρόντος, ἀλλὰ παντὸς μὲν ἀναλώματος, παντὸς
δὲ λήμματος δι' ἀριθμοῦ καὶ μέτρου βαδίζοντος. Ὅ
δὲ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν τοιαύτην συνέχων ἀκρίβειαν,
εἰς ἣν οἰκέτης, Εὐάγγελος, ὡς ἕτερος οὐδεὶς εὖ πε-
φυκῶς ἢ κατεσκευασμένος ὑπὸ τοῦ Περικλέους πρὸς

οικονομίαν. Ἀπειναντία μὲν οἷν ταῦτα τῆς Ἀναξαγόρου σοφίας, εἶγε καὶ τὴν οἰκίαν ἐκείνος ἐξέλιπε, καὶ τὴν χώραν ἀφῆκεν ἀργὴν καὶ μηλόβωτον, ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ μεγαλοφροσύνης. Οὐ ταῦτόν δ' ἐστίν, οἶμαι, θεωρητικῶν φιλοσόφου καὶ πολιτικοῦ βίος, ἀλλ' ὁ μὲν ἀνύργανον καὶ ἀπροσδιὰ τῆς ἐκτός ὕλης ἐπὶ τοῖς καλοῖς κινεῖ τὴν διάνοιαν, τῷ δ' εἰς ἀνθρωπείας χρείας ἀναμιγνύντι τὴν ἀρετὴν, ἔστιν οὗ γένοιτ' ἂν οὐ τῶν ἀναγκαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν καλῶν ὁ πλοῦτος· ὥσπερ ἦν καὶ Περικλεῖ, βοηθοῦντι πολλοῖς τῶν πενήτων. Καὶ μέντοιγε τὸν Ἀναξαγόραν αὐτὸν λέγουσιν, ἀσχοκούμενου Περικλέους, ἀμελούμενον κεῖσθαι, συγκαλυμμένον ἤδη ἠθραϊδὸν ἀποκαρτεροῦντα· προσπεσόντος δὲ τῷ Περικλεῖ τοῦ πράγματος, ἐκπλαγέντα θεῖν εὐθύς ἐπὶ τὸν ἄνδρα, καὶ δεῖσθαι πᾶσαν δέησιν, ὀλοφυρόμενον οὐκ ἐκείνον, ἀλλ' ἑαυτὸν, εἰ τοιοῦτον ἀπολεῖ τῆς πολιτείας σύμβουλον. Ἐκκαλυψάμενον οὖν τὸν Ἀναξαγόραν εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· ὦ Περικλεῖς, καὶ οἱ τοῦ λύχνου χρεῖαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσιν.

XVII. Ἀρχομένων δὲ Λακεδαιμονίων ἄχθεσθαι τῇ αὐξήσει τῶν Ἀθηναίων, ἐπαίρων ὁ Περικλῆς τὸν δῆμον εἰ μᾶλλον μέγα φρονεῖν, καὶ μεγάλων αὐτὸν ἀξιοῦν πραγμάτων, γράφει ψήφισμα, πάντας Ἑλλήνας τοὺς ὀπήσασκε κατοικοῦντας Εὐρώπης, ἢ τῆς Ἀσίας, παρακαλεῖν, καὶ μικρὰν πόλιν καὶ μεγάλην, εἰς σύλλογον πέμπειν Ἀθήναζε τοὺς βουλευσομένους περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἑρῶν, ἃ κατέπρησαν οἱ βάρ-

βαροὶ, καὶ τῶν θυσιῶν, ἃς ὀφείλουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὅτι πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐμάχοντο; καὶ τῆς θαλάττης, ὅπως πλείωσι πάντες ἀδωῖς, καὶ τὴν εἰρήνην ἄγωσιν. Ἐπὶ ταῦτα δ' ἄνδρες εἴκοσι τῶν ὑπὲρ πενήτην ἔτη γεγονότων ἐπέμφθησαν, ὧν πέντε μὲν, Ἰωνᾶς καὶ Δωριεῖς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ, καὶ νησιώτας ἄχρι Λέσβου καὶ Ρόδου παρεκάλον· πάντες δὲ τοὺς ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ Θράκῃ μέχρι Βυζαντίου τόπους ἐπήρσαν, καὶ πέντε ἐπὶ τούτοις εἰς Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Πελοπόννησον, ἐκ δὲ ταύτης, διὰ Λοκρῶν ἐπὶ τὴν πρόσοικον Ἥπειρον ἕως Ἀκαρνανίας καὶ Ἀμβρακίας ἀπεστάλησαν· οἱ δὲ λοιποὶ δὲ Ἐὐβοίας ἐπ' Οὐρσίου, καὶ τὸν Μαλιῆα κελπόν, καὶ Φθιώτας, καὶ Ἀχαιοὺς, καὶ Θεσσαλοὺς ἐπορεύοντο, συμπείθοντες εἶναι καὶ μετέχειν τῶν βουλευμάτων, ἐπ' εἰρήνῃ καὶ κοινοπραγίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπράχθη δ' οὐδέν, οὐδὲ συνῆλθον αἱ πόλεις, Λακεδαιμονίων ὑπεναντιωθέντων, ὡς λέγεται, καὶ τὸ πρῶτον ἐν Πελοποννήσῳ τῆς πείρας ἐλεγχθείσης. Τοῦτο μὲν οὖν παρεθέμην ἰνδεικνύμενος αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ τὴν μεγαλοφροσύνην.

XVIII. Ἐν δὲ ταῖς στρατηγίαις εὐδοκίμει μάλιστα διὰ τὴν ἀσφάλειαν, οὔτε μάχης ἔχουσης πολλὴν ἀδηλότητα καὶ κίνδυνον ἐκουσίως ἀπτόμενος, οὔτε τοὺς ἐκ τοῦ παραβάλλεσθαι χρησαμένους τύχῃ λαμπρῇ, καὶ θαυμασθέντας ὡς μεγάλους, ζῆλῶν καὶ μιμούμενος στρατηγούς· αἳ τε λέγων πρὸς τοὺς

πολίταις, ὡς ὄσων ἐπ' αὐτῷ μενοῦσιν ἀθάνατοι πάντα τὸν χρόνον. Ὅρῳν δὲ Τολμίδην τὸν Τολμαίου διὰ τὰς πρότερον εὐτυχίας, καὶ διὰ τὸ τιμᾶσθαι διαφερότως ἐκ τῶν πολεμικῶν, εὖν οὐδενὶ καιρῷ παρασκευαζόμενον εἰς Βοιωτίαν ἐμβαλεῖν, καὶ πεπεικότες τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοὺς ἀρίστους καὶ φιλοτιμοτάτους ἐθέλοντι στρατεῦσθαι, χιλίους γενομένους, ἄνευ τῆς ἄλλης δυνάμειος, κατέχειν ἐπειράτο καὶ παρακαλεῖν ἐν τῷ δήμῳ, τὸ μνημονευόμενον εἰπὼν, ὡς, εἰ μὴ πείθοιτο Περικλεῖ, τὸν γε σοφώτατον οὐχ ἁμαρτήσεται σύμβουλον ἀναμείνας χρόνον. Τότε μὲν οὖν μετρίως εὐδοκίμησα τοῦτ' εἰπὼν ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις, ὡς ἀνηγγέλθη τεθνεῶς μὲν αὐτὸς Τολμίδης, περὶ Κορώνειαν ἠττηθεὶς μάχῃ, τεθνεῶτες δὲ πολλοὶ καὶ ἀγαθροὶ τῶν πολιτῶν, μεγάλην τοῦτο τῷ Περικλεῖ μετ' εὐνοίας δόξαν ἤνεγκεν, ὡς ἀνδρὶ φρονίμῳ καὶ φιλοπολίτῃ.

XIX. Τῶν δὲ στρατηγιῶν ἡγαπήθη μὲν ἡ περὶ Χερρόνησον αὐτοῦ μάλιστα, σωτήριος γενομένη τοῖς αὐτόθι κατοικοῦσι τῶν Ἑλλήνων. Οὐ γὰρ μόνον ἐποίκους Ἀθηναίων χιλίους κομισάσας ἔρῳσεν εὐανδρία τὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐχένα διαζώσας ἐρύμασι καὶ προβλήμασι ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, ἀπειτίχισε τὰς καταδρομαὶς τῶν Θρακῶν περιεχυμένων τῇ Χερρόνησῳ· καὶ πόλεμον ἐνδελεχῆ καὶ βαρὺν ἐξέκλιμα, ᾧ συνέχετο πάντα τὸν χρόνον ἡ χώρα, βαρβαρικῶς ἀναμειγμένη γειτνιασσει, καὶ γέμουσα ληστηρίων δούρων καὶ συτοίκων. Ἐ-

θανυμάσθη δὲ καὶ διεβροήθη πρὸς τοὺς ἑκτὸς ἀνδρά-
 πους, πεφυλευσας Πελοπόννησον, ἐκ Πηγῶν τῆς
 Μεγαρικῆς ἀναχθεὶς ἑκατὸν τριήρεσιν. Οὐ γὰρ μόνον
 ἐπύρθησε τῆς παραλλίας πόλεις, ὡς Τολμίδης
 πρότερον, ἀλλὰ καὶ πόρρω θαλάττης προελθὼν,
 τοῖς ἀπὸ τῶν νεῶν ὀπλίταις τοὺς μὲν ἄλλοις εἰς τὰ
 τεῖχη συνέστειλε, δεισαντίας αὐτοῦ τὴν ἔφοδον, ἐν
 δὲ Νεμέῳ Σικωνίους, ὑποστάντας καὶ συνάφατας
 μάχην, κατὰ κράτος τρεψάμενος, ἔσκησε τρώτατον.
 Ἐκ δ' Ἀχαΐας, φίλης εὐσης, στρατιώτας ἀναλαβὼν
 εἰς τὰς τριήρεις, ἐπὶ τὴν ἀντιπέρασ' Ἠπειρον ἐπι-
 σθη τῷ στόλῳ, καὶ παραπλεύσας τὸν Ἀχελῷον, Ἀ-
 καρνανίαν κατέδραμε, καὶ κατέκλεισεν Οἰνεάδας εἰς
 τὸ τεῖχος, καὶ τεμὼν τὴν γῆν καὶ κακώσας, ἀπῆεν
 ἐπ' οἴκου· φοβερός μὲν φανείς τοῖς πολεμίοις, ἀ-
 σφαλῆς δὲ καὶ δραστήριος τοῖς πολίταις. Οὐδὲν γὰρ
 οὐδ' ἀπὸ τύχης πρόσκρουσμα συνέβη περὶ τοὺς
 στρατευομένους.

XX. Εἰς δὲ τὸν Πόντον εἰσπλεύσας στόλον με-
 γάλῳ καὶ κεκοσμημένῳ λαμπρῶς, ταῖς μὲν Ἑλληρίσι
 πύλῃσιν, ὧν ἰδόντο, διεπράξατο, καὶ προσηνέχθη
 φιλανθρωπῶς· τοῖς δὲ περιοικοῦσι βαρβάροις ἔ-
 θνησι, καὶ βασιλεῦσιν αὐτῶν καὶ δυνάσταις ἐπεδί-
 ξατο μὲν τῆς δυνάμεως τὸ μέγεθος, καὶ τὴν ἀδειαν,
 καὶ τὸ θάρσος, ἧ βσύλοιτο, πλεόντων, καὶ πᾶσαν
 ὑφ' αὐτοῖς πεποιημένων τὴν θάλασσαν, Σιτω-
 πεῦσι δὲ τρισκαίδεκα ναῦς ἀπέλιπε μετὰ Λαράχον,
 καὶ στρατιώτας ἐπὶ Τιμησίλειον τύραννον. Ἐπι-

σόντος δὲ τούτου καὶ τῶν ἐταίρων, ἐψηφίσαντο πλεῖν εἰς Σινώπην Ἀθηναίων ἐθελοντίας ἑξακοσίους, καὶ συγκατοικεῖν Σινωπεῦσι, νειμαμένους οἰκίας καὶ χώραν, ἣν πρότερον οἱ τύραννοι κατεῖχον. Ἄλλα δ' οὐ συνεχώρει ταῖς ὁρμαῖς τῶν πολιτῶν, οὐδὲ συνεξέπιπτεν, ὑπὸ ῥώμης καὶ τύχης τοσαύτης ἐπαρρομένων Αἰγύπτου τε πάλιν ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ κινεῖν τῆς βασιλείας ἀρχῆς τὰ πρὸς Θαλάσση. Πολλοὺς δὲ καὶ Σικελίας ὁ δύσεως ἐκαῖνος ἦδη καὶ δύσποτος ἔως εἶχεν, ὃν ὕστερον ἐξέκαυσαν οἱ περὶ τὸν Ἀκκιβιάδην ρήτορες. Ἦν δὲ καὶ Τυρρῶνηα καὶ Καρχηδῶν ἐπίοις ὄνειρος, οὐκ ἀπ' ἐλπίδος, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὑποκειμένης ἡγεμονίας καὶ τὴν εὐλοισαν τῶν πραγμάτων.

XXI. Ἄλλ' ὁ Περικλῆς κατεῖχε τὴν ἐκδρομὴν ταύτην, καὶ περιέκοπτε τὴν πολυπραγμοσύνην· καὶ τὰ πλεῖστα τῆς δυνάμεως ἔτρεπεν εἰς φυλακὴν καὶ βεβαιότητα τῶν ὑπαρχόντων, μέγα ἔργον ἡγούμενος ἀπέργειν Λακεδαιμονίους, καὶ ὅπως ὑπεναντιοῦμενος ἐκείνοις, ὡς ἄλλοις τε πολλοῖς ἔδειξε, καὶ μάλιστα τοῖς περὶ τὸν ἱερὸν προχθεῖσι πόλεμον. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατεύσαντες εἰς Δελφούς, Φωκῶν ἔχοντων τὸ ἱερὸν, Δελφοῖς ἀπέδωκαν, εὐθύς ἐκείνων ἀπαλλαγέντων, ὁ Περικλῆς ἐπιστρατεύσας, πάλιν εἰσήγαγε τοὺς Φωκίας. Καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ἣν ἔδωκαν αὐτοῖς Δελφοὶ προμαντείας, εἰς τὸ μέτωπον ἐγκοιλαφάντων τοῦ χαλκοῦ λύκου, λαβὼν καὶ αὐτὸς προμαντείας τοῖς Ἀθη-

ναίους, εἰς τὸν αὐτὸν λύκον κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἐνεχάραξεν.

XXII. Ὅτι δ' ὀρθῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων συνέειχεν, ἐμαρτύρησεν αὐτῷ τὰ γενόμενα. Πρῶτον μὲν γὰρ Εὐβοεῖς ἀπέστησαν, ἐφ' οὓς διέβη μετὰ δυνάμεως. Ἐπὶ εὐθύς ἀπηγγέλλοντο Μεγαρεῖς ἐκπεπολεμημένοι, καὶ στρατιὰ πολέμιον ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τῆς Ἀττικῆς οὔσα, Πλειστόνακτος ἡγουμένου, βασιλέως Λακεδαιμονίων. Πάλιν οὖν ὁ Περικλῆς ἀπέστειλε ἄγγελον ἐκ τῆς Εὐβοίας ἀνεκομίζετο πρὸς τὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ πόλεμον· καὶ συνελθὼν μὲν εἰς χεῖρας οὐκ ἐθάρασσε πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἐπλήταις προκαλουμένοις· ὄρεων δὲ τὸν Πλειστόνακτα νίον ὄντα κομιδῇ, χρώμενον δὲ μάλα Κλειανδρίδῃ τῶν συμβούλων, ὃν οἱ ἔμποροι φύλακα καὶ παρέδρον αὐτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν συνέπεμψαν, ἐπειρᾶτο τούτου κρύφα· καὶ ταχὺ διαφθείρας χρήμασιν αὐτὸν, ἐπεισεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀπαγαγεῖν τοὺς Πελοποννησίους. Ὡς δ' ἀπεχώρησαν ἡ στρατιὰ καὶ διελύθη κατὰ πόλεις, βαρέως φέροντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸν μὲν βασιλεῖα χρήμασιν ἐημίωσαν, ὃν τὸ πλῆθος οὐκ ἔχων ἐκτίσαι, μετέστησεν ἑαυτὸν ἐκ Λακεδαίμονος· τοῦ δὲ Κλειανδρίδου φεύγοντος θάνατον κατέγνωσαν. Οὗτος δ' ἦν πατὴρ Γυλίππου, τοῦ περὶ Σικελίαν Ἀθηναίους καταπολεμήσαντος. Ἔοικε δ' ὡσπερ συγγενικῶν αὐτῷ προσεφίμασθαι νόσημα τὴν φιλαργυρίαν ἢ φύναις, ἐφ' ἧς καὶ αὐτὸς, αἰσχρῶς ἐπὶ κακοῖς ἔργοις

αλοῦς, ἐξίπεις τῆς Σπάρτης. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Δυσάνδρου δεδηλώκαμεν.

XXIII. Τοῦ δὲ Περικλέους ἐν τῷ τῆς στρατηγίας ἀπολογισμῷ δέκα ταλάντων ἀνάλωμα γράψαντος, ἀνηλωμένων εἰς τὸ δέον, ὁ δῆμος ἀπεδείξατο, μὴ πολυπραγμονήσας, μηδ' ἐλέγξας τὸ ἀπόρρητον. Ἐνιοὶ δ' ἰστορήκασιν, ὅτι ἔστι καὶ Θεόφραστος ὁ φιλόσοφος, ὅτι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὴν Σπάρτην ἐφοῖτα δέκα τάλαντα παρὰ τοῦ Περικλέους, οἷς τοὺς ἐν τέλει πάντας θεραπεύων, παρητεῖτο τὸν πόλεμον, οὐ τὴν εἰρήνην ἠνούμενος, ἀλλὰ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ παρασκευαζόμενος καθ' ἡσυχίαν ἔμελλε πολεμήσειν βέλτιον. Εὐθύς οὖν ἐπὶ τοὺς ἀφροσύντας τραπόμενος, καὶ διαβῆς εἰς Εὐβοίαν, πεντήκοντα ναοὶ καὶ πεντακισχιλλοὶ δούλοις κατεστρέφατο τὰς πόλεις. Καὶ Χαλκιδίων μὲν τοὺς ἰπποβότας λεγομένους, πλοῦτω καὶ δόξῃ διαφέροντας, ἐξίβαλεν Ἐστιαεῖς δὲ πάντας ἀνασφύσας ἐκ τῆς χώρας, Ἀθηναίους κατώκισε, μόνοις τούτοις ἀπαραιτήτως χρησάμενος, ὅτι ναῦν Ἀττικὴν εἰρημάλωτον λαβόντες, ἀπέκτειναν τοὺς ἄνδρας.

XXIV. Ἐκ τούτου γενομένων σπονδῶν Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις εἰς ἕτη τριάνοντα, ψήφίζεται τὸν εἰς Σάμον πλοῦν, αἰτίαν ποιησάμενος κατ' αὐτῶν, ὅτι τὸν πρὸς Μιλησίους κεινόμενος διαλύσασθαι πόλεμον, οὐχ ἠπήμενον. Ἐπει δ' Ἀσπασία χωριζόμενος θεοῦ πράξει τὰ πρὸς Σαμίους, ἐνταῦθα ὡς εἴη καιρὸς διαπορῆσαι μάλιστα περὶ τῆς

νός φαιδόμενον. Τίλος δὲ πρὸς τὸν Θουκυδίδην εἰς ἀγῶνα περὶ τοῦ ὀστράκου καταστάς καὶ διακινδυνεύσας, ἐκίνον μὲν ἐξέβαλε, κατέλυσε δὲ τὴν ἀντιτεταγμένην ἑταιρείαν.

XV. Ὡς οὖν, παντάπασι λυθείσης τῆς διαφορᾶς, καὶ τῆς πόλεως ὅσον ὁμαλῆς καὶ μιᾶς γενομένης, κομιδῇ περιήνεγκεν εἰς ἑαυτὸν τὰς Ἀθήνας, καὶ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἀξιοσημεία πράγματα, φόρους, καὶ στρατεύματα, καὶ τριήρεις, καὶ νήσους, καὶ θάλασσαν, καὶ πολλὴν μὲν δι' Ἑλλήνων, πολλὴν δὲ καὶ διὰ βαρβάρων ἦκουσαν ἰσχὺν καὶ ἡγασμονίαν, ὑπηκόους ἔθνησι, καὶ φιλίαις βασιλέων καὶ συμμαχίαις παραγμένην δυνασιῶν, οὐκ ἔθ' ὁ αὐτὸς ἦν, οὐδ' ὁμοίως χειροσθήτης τῷ δήμῳ καὶ ῥάδιος ὑπέκειν καὶ συνενδιδόναι ταῖς ἐπίθυμίαις, ὥσπερ πτωαῖς, τῶν πολλῶν· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνειμένης ἐκείνης καὶ ὑποθρυπτομένης ἔνια δημαγωγίας, ὥσπερ ἀνδρηρᾶς καὶ μαλακῆς ἁρμονίας, ἀριστοκρατικὴν καὶ βασιλικὴν ἐντεινόμενος πολιτείαν, καὶ χρώμενος αὐτῇ πρὸς τὸ βέλτιστον ὀρθῇ καὶ ἀνεγκλήτῳ, τὰ μὲν πολλὰ βουλόμενον ἦγε παιθῶν καὶ διδάσκων τὸν δῆμον· ἦν δ' ὅτε καὶ μάλα δυσχεραίνοντα κατατείνων καὶ προσβιβάζων, ἐχειροῦτο τῷ συμφέροντι, μμμούμενος ἀταχῆς ἰατρὸν ποικίλῳ νοσήματι καὶ μακρῷ, κατὰ καιρὸν μὲν ἡδονᾶς εὐλαβεῖς, κατὰ καιρὸν δὲ δηγμοῦς καὶ φάρμακα προσφέροντα σωτήρια. Παντοδαπῶν γάρ, ὡς εἶκος, παιθῶν ἐν ἄλλῳ τοσαύτην τὸ μέθος ἀρχὴν ἔχοντι φροσμένων, μένος ἐμμελῶς ἔ-

παστα διαχειρίσασθαι πεφυκώς, μάλιστα δ' ἰλίσι
καὶ φόβοις, ὥσπερ οἶαξι, προαναστίλλων τὸ θρα-
συνόμενον αὐτῶν, καὶ τὸ δύσθυμον ἀνίεισ καὶ πα-
ραμυθούμενος, ἔδειξε τὴν ῥητορικὴν, κατὰ Πλάτωνα,
ψυχαγωγίαν οὔσαν, καὶ μέγιστον ἔργον αὐτῆς, τὴν
περὶ τὰ ἡθῆ καὶ παιδείαν μέθοδον, ὥσπερ τινὰς νό-
νους καὶ φθόγγους ψυχῆς, μάλ' ἐμμελοῦς ἀφῆς καὶ
κρούσεως δεομένους. Αἰτία δ' οὐχ ἡ τοῦ λόγου ψι-
λῶς δύναμις, ἀλλ', ὡς Θουκυδίδης φησὶν, ἡ περὶ
τὸν βίον δόξα καὶ πίστις τοῦ ἀνδρός, ἀδωροτάτου
περιφανῶς γενομένου, καὶ χρημάτων κρείττονος· ὅς
τὴν πόλιν ἐκ μεγάλης μεγίστην καὶ πλουσιωτάτην
ποίησας, καὶ γενόμενος δυνάμει πολλῶν βασι-
λέων καὶ τυράννων ὑπέρτερος, ἂν ἴνοι καὶ ἐπὶ τοῖς
νείεσι διέθεντο, ἐκείνος μὲν δραχμῇ μείζονα τὴν οὐ-
σίαν οὐκ ἐποίησεν, ἧς δ πατήρ αὐτῷ κατέλιπε.

XVI. Καίτοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ σαφῶς μὲν ὁ
Θουκυδίδης διηγείται, κακοήθως δὲ παρεμφαίνουσαν
οἱ κωμικοὶ, Πεισιστρατίδας μὲν νέους τοὺς περὶ αὐ-
τὸν ἑταίρους καλοῦντες, αὐτὸν δ' ἀπομόσαι μὴ τυ-
ραννήσειν κελύοντες, ὡς ἀσυμμέτρου πρὸς δημο-
κρατίαν καὶ βαρυτέρας περὶ αὐτὸν οὔσης ὑπεροχῆς.
Ὁ δὲ Τηλεκλείδης παραδεδωκέναι φησὶν αὐτῷ τοὺς
Ἀθηναίους

Πίλεόν τε φόρους, αὐτάς τε πόλεις, τὰς μὲν δαῖν, τὰς
δ' ἀναλύειν,

Ἄλλα τελέη, τὰ μὲν οὐκ ἐδοκίμουν, τὰ δὲ αὐτὰ πόλιν
καταβάλλειν,

ἰσχυρῶς, δύναμιν, κράτος, εὐφροσύνην, πλοῦτόν τ', εὐδαι-
μονίαν τε.

Καὶ ταῦτα καιρὸς οὐκ ἦν, οὐδ' ἀκμή καὶ χάρις ἀν-
θοῦσης ἐφ' ὧρα πολιτείας, ἀλλὰ τεσσαράκοντα μὲν
ἔτη πρωτεύων ἐν Ἐφιάλτις, καὶ Λεωκράταις, καὶ
Μυρωνίδαῖς, καὶ Κίμωνι, καὶ Τολμίδαῖς, καὶ Θου-
κυδίδαῖς· μετὰ δὲ τὴν Θουκυδίδου κατάλυσιν καὶ
τὸν ὀστρακισμόν, οὐκ ἐλάττω τῶν πεντεκαίδεκά ἐτῶν
διήνεγκε, καὶ μίαν οὔσαν ἐν ταῖς ἐνιαυσίαις στρατη-
γίαις ἀρχὴν καὶ δυναστείαν κησάμενος, ἐφύλαξεν
ἑαυτὸν ἀνάλωτον ὑπὸ χρημάτων, καίπερ οὐ παν-
τάπασιν ἀργῶς ἔχων πρὸς χρηματισμὸν, ἀλλὰ τὸν
πατρῷον καὶ δίκαιον πλοῦτον, ὡς μήτ' ἀμελοῦμενος
ἐκφύγοι, μήτε πολλὰ πράγματα καὶ διατριβὰς ἀσχο-
λουμένῳ παρέχοι, συνέταξεν εἰς οἰκονομίαν, ἣν ᾤε-
το ῥάσιμην καὶ ἀκριβεστάτην εἶναι. Τοὺς γὰρ ἐπι-
τελοὺς καρπὸς ἅπαντας ἀθρόους ἐπίπρασκεν, εἶτα
τῶν ἀναγκάλων ἕκαστον ἐξ ἀγορᾶς ὠνούμενος, διώ-
κει τὸν βίον καὶ τὰ περὶ τὴν διαίτην. Ὅθεν οἶχ-
τῆδος ἦν ἐνηλίκους παισίν, οὐδὲ γυναῖξι δαψιλῆς χο-
ρηγός, ἀλλ' ἐμέμφοnton τὴν ἐφήμερον ταύτην καὶ
στυγημένην εἰς τὸ ἀκριβεστάτον δαπάνην, οὐδενός,
εἶον ἐν οἰκίᾳ μεγάλη καὶ πράγμασιν ἀφθόνοις, πε-
ριφρόντος, ἀλλὰ παντός μὲν ἀναλώματος, παντός
δὲ λήμματος δι' ἀριθμοῦ καὶ μέτρου βαδίζοντος. Ὁ
δὲ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν τοιαύτην συνέχων ἀκριβείαν,
εἰς ἣν οἰκέτης, Εὐάγγελος, ὡς ἕτερος οὐδεὶς εὐ πε-
ρικῶς ἢ κατεσκευασμένος ὑπὸ τοῦ Περικλέους πρὸς

οικονομίαν. Ἀπειναντία μὲν οἷν ταῦτα τῆς Ἀναξαγόρου σοφίας, εἶγε καὶ τὴν οἰκίαν ἐκεῖνος ἐξέλιπε, καὶ τὴν χώραν ἀφῆκεν ἀργὴν καὶ μηλόβοτον, ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ μεγαλοφροσύνης. Οὐ ταῦτόν δ' ἐστίν, οἶμαι, θεωρητικοῦ φιλοσόφου καὶ πολιτικοῦ βίος, ἀλλ' ὁ μὲν ἀνύργανον καὶ ἀπροσδεῖα τῆς ἐκτός ὕλης ἐπὶ τοῖς καλοῖς κινεῖ τὴν διάνοιαν, τῷ δ' εἰς ἀνθρωπείας χρείας ἀναμιγνύντι τὴν ἀρετὴν, ἔστιν οὖν γένοιτ' ἂν οὐ τῶν ἀναγκαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν καλῶν ὁ πλοῦτος· ὥσπερ ἦν καὶ Περικλεῖ, βοηθοῦντι πολλοῖς τῶν πενήτων. Καὶ μέντοιγε τὸν Ἀναξαγόραν αὐτὸν λέγουσιν, ἀσχοκουμένου Περικλέους, ἀμελούμενον κεῖσθαι, συγκεκαλυμμένον ἤδη γηραιὸν ἀποκαρτεροῦντα· προσπεσόντος δὲ τῷ Περικλεῖ τοῦ πράγματος, ἐκπλαγέντα θεῖν εὐθύς ἐπὶ τὸν ἄνδρα, καὶ δεῖσθαι πᾶσαν δέησιν, ὀλοφυρόμενον οὐκ ἐκεῖνον, ἀλλ' ἑαυτὸν, εἰ τοιοῦτον ἀπολεῖ τῆς πολιτείας σύμβουλον. Ἐκκαλυψάμενον οὖν τὸν Ἀναξαγόραν εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· ὦ Περικλεῖς, καὶ οἱ τοῦ λύχνου χρεῖαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσιν.

XVII. Ἀρχομένων δὲ Λακεδαιμονίων ἄχθεσθαι τῇ αὐξήσει τῶν Ἀθηναίων, ἐπαίρων ὁ Περικλῆς τὸν δῆμον ἔτι μᾶλλον μέγα φρονεῖν, καὶ μεγάλων αὐτὸν ἄξιον πραγμάτων, γράφει ψήφισμα, πάντας Ἑλλήνας τοὺς ὀπήκατε κατοικοῦντας Εὐρώπης, ἢ τῆς Ἀσίας, παρακαλεῖν, καὶ μικρὰν πόλιν καὶ μεγάλην, εἰς σύλλογον πέμπειν Ἀθηναῖς τοὺς βουλευσομένους περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἰερῶν, ἃ κατέπησαν οἱ βάρ-

μαλακτῆρες, ἐλέφαντος ζωγράφοι, ποικιλταί, τορρευταί· πομποὶ δὲ τούτων καὶ κομιστῆρες, ἔμποροι, καὶ ναῦται, καὶ κυβερνηταὶ κατὰ θάλατταν· οἱ δὲ κατὰ γῆν, ἀμαξοπηγοὶ, καὶ ζευγοτρόφοι, καὶ ἡνίοχοι, καὶ καλωστρόφοι, καὶ λινουργοὶ, καὶ σκυτοτόμοι, καὶ ὄδοποιοὶ, καὶ μεταλλεῖς· ἐκάστη δὲ τέχνη, καθάπερ στρατηγός, ἴδιον στράτευμα, τὸν θητικὸν ὄχλον καὶ ἰδιώτην σύντεταγμένον εἶχεν, ὄργανον καὶ σῶμα τῆς ὑπηρεσίας γινόμενον· εἰς πᾶσαν, ὡς ἔπος εἶπεῖν, ἡλικίαν καὶ φύσιν αἱ χρεῖαι διένεμον καὶ διάσπειρον τὴν εὐπορίαν.

XIII. Ἀναβαινόντων δὲ τῶν ἔργων, ὑπερηφάνων μὲν μεγέθει, μορφῇ δ' αἰμιμήτων καὶ χάριτι, τῶν δημιουργῶν ἀμιλλωμένων ὑπερβαλεῖσθαι τὴν δημιουργίαν τῇ καλλιτεχνίᾳ, μάλιστα θαυμάσιον ἦν τὸ τάχος. Ὡν γὰρ ἕκαστον ὄντο πολλαῖς διαδοχαῖς καὶ ἡλικίαις μόλις ἐπὶ τέλος ἀφίξεισθαι, ταῦτα πάντα μιᾶς ἀκμῇ πολιτείας ἐλάμβανε τὴν συντέλειαν. Καίτοι γε φυσίον Ἀγαθάρχου τοῦ ζωγράφου μέγα φρονούντος ἐπὶ τῷ ταχὺ καὶ ῥαδίως τὰ ζῶα ποιεῖν, ἀκούσαντα τὸν Ζεῦξιν εἶπεῖν· Ἐγὼ δ' ἐν πολλῷ χρόνῳ. Ἡ γὰρ ἐν τῷ ποιεῖν εὐχέρεια καὶ ταχύτης οὐκ ἐντίθησι βάρος ἔργῳ μόνιμον, οὐδὲ κάλλους ἀκρίβειαν· ὁ δ' εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόνῳ προδανεισθεὶς χρόνος ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ γενομένου τὴν ἰσχὺν ἀποδίδωσιν. Ὅθεν καὶ μᾶλλον θαυμάζεται τὰ Περικλέους ἔργα πρὸς πολὺν χρόνον ἐν ὀλίγῳ γινόμενα. Κάλλει μὲν γὰρ ἕκαστον εὐθύς ἦν

τότε ἀρχαῖον, ἀκμῇ δὲ μέχρι νῦν πρόσφατόν ἐστι καὶ νεουργόν· οὕτως ἐπανθῆ τις καινότης αἰεὶ ἄθικτον ὑπὸ τοῦ χρόνου διατηροῦσα τὴν ὄψιν, ὥσπερ αἰιθαλὲς πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγῆρω καταμεμιγμένην τῶν ἔργων ἔχοντων. Πάντα δὲ διεῖπε καὶ πόντων ἐπίσκοπος ἦν αὐτῷ Φειδίας, καίτοι μεγάλους ἀρχιτέκτονας ἔχοντων καὶ τεχνίτας τῶν ἔργων. Τὸν μὲν γὰρ ἑκατόμπεδον Παρθενῶνα Καλλικράτης ἐργάζετο καὶ Ἴκκιος, τὸ δ' ἐν Ἐλευσίῳ τελεστήριον ἤρξατο μὲν Κόροιβος οἰκοδομεῖν, καὶ τοὺς ἐπὶ ἐδάφους κίονας ἔθηναν οὗτος, καὶ τοῖς ἐπιστυλίοις ἐπέτευξεν· ἀποθανόντες δὲ τούτου, Μεταγάτης δ' ἔνυπέτιος τὸ διάζωμα καὶ τοὺς ἄνω κίονας ἐπίστησε· τὸ δ' ὄπαῖον ἐπὶ τοῦ Ἀνακτόρου Ξινοκλῆς δ' Χολαργεύς ἐπορύφωσε· τὸ δὲ Μακρὸν τείχος, περὶ οὗ Σωκράτης ἀκοῦσαι φησιν αὐτὸς εἰσηγουμένου γνώμην Περικλέους, ἤρξολάβησε Καλλικράτης. Κωμφοδεῖ δὲ τὸ ἔργον Κρατῖνος ὡς βραδείως περαινόμενον·

Ἐλάει γὰρ αὐτὸ (φησὶ) λόγοισι προῆξι Περικλέους

Ἐργασι δ' οὐδὲ κινεῖ

Τὸ δ' Ἰωιδεῖον, τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολυέδρον καὶ πᾶλυστυλον, τῇ δ' ἐρέψει περικλινές καὶ κάταντες ἐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγουσι γενέσθαι καὶ μίμημα τῆς βασιλέως σκηπῆς, ἐπιστατοῦντος καὶ τούτῳ Περικλέους. Διὸ καὶ πάλιν Κρατῖνος ἐν θράσσει παίζει πρὸς αὐτόν·

Ὁ σχινοκέφαλος Ζεὺς ἔδει προσιεχίται

Περικλέης, τῆθατον ἐπὶ τοῦ κρανίου

ἔχον, ἐπειδὴ τοῦστρακίου κεραιόχεται.

Φιλοτιμούμενος δ' ὁ Περικλῆς τότε πρῶτον ἐφηρί-
 σατο μουσικῆς ἀγῶνα τοῖς Παναθηναίοις ἄγεσθαι,
 καὶ διέταξεν αὐτὸς, ἀθλοθέτης αἰρεθείς, καθότι χρη-
 τοὺς ἀγωνιζομένους αὐλεῖν, ἢ ἤδειν, ἢ κιθαρίζειν.
 Ἐθεῶντο δὲ καὶ τότε καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἐν Ὡιδείᾳ
 τοῦς μουσικοὺς ἀγῶνας. Τὰ δὲ Προπύλαια τῆς Ἀ-
 κροπόλειος ἐξεργάσθη μὲν ἐν πενταετία, Μνησικλί-
 ους ἀρχιτεκτονοῦντος· τύχη δὲ θανμαστὴ συμβῆ-
 σα περὶ τὴν οἰκοδομίαν ἐμήνυσε τὴν θεὸν οὐκ ἀπο-
 στατοῦσαν, ἀλλὰ συνεφαπτομένην τοῦ ἔργου καὶ συνε-
 πιτελοῦσαν. Ὁ γὰρ ἐνεργότατος καὶ προθυμότα-
 τος τῶν τεχνιτῶν ἀποσφαιεῖς ἐξ ὕψους ἔπεσε, καὶ
 διέκειτο μοχθηρῶς, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἀπεγνωσμένος.
 Ἀθυμοῦντος δὲ τοῦ Περικλέους, ἢ θεὸς ὄναρ φα-
 νεῖσα συνέταξε θεραπείαν, ἢ χρώμενος ὁ Περικλῆς,
 ταχὺ καὶ ῥαδίως ἰάσατο τὸν ἄνθρωπον. Ἐπὶ τοῦ-
 τῳ δὲ καὶ τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ἑγείας Ἀθηναῖς
 ἀνάστησεν ἐν ἀκροπόλει παρὰ τὸν βωμὸν, ὃς καὶ
 πρότερον ἦν, ὡς λέγουσιν. Ὁ δὲ Φειδίας ἐργάζετο
 μὲν τῆς θεοῦ τὸ χρυσοῦν ἔδος, καὶ τούτου δημιουργ-
 γός ἐν τῇ στήλῃ εἶναι γέγραπται· πάντα δ' ἦν σχε-
 δὸν ἐπ' αὐτῷ, καὶ πῦσιν, ὡς εἰρήκαμεν, ἐπεστέλει
 τοῖς τεχνίταις διὰ φιλίαν Περικλέους. Καὶ τοῦτο
 τῷ μὲν φθόνον, τῷ δὲ βλασφημίαν ἤνεγκεν, ὡς ἔλεν-
 θήρας τῷ Περικλεῖ γυναῖκας εἰς τὰ ἔργα φρενῶσας
 ὑποδεχομένου τοῦ Φειδίου. Δεξιέμενοι δὲ τὸν λό-
 γον οἱ κωμικοὶ, πολλὴν ἀσέλγειαν αὐτοῦ κατεσπίδα-

σαν, εἰς τε τὴν Μενίππου γυναῖκα διαβαλλούτες, ἀνδρὸς φίλου καὶ ὑποστρατηγοῦντος, εἰς τε τὰς Πυριλάμπους ὀρθοδοξοφίας, ὃς, εἰταῖρος ὢν Περικλέους, αἰτίαν εἶχε ταῦνας ὑφίνασι ταῖς γυναῖξιν, αἷς ὁ Περικλῆς ἐπλησίαζε. Καὶ τί ἄν τις ἀνθρώπους σατυρικοὺς τοῖς βίοις, καὶ τὰς κατὰ τῶν κριτόνων βλασφημίας, ὡσπερ δαίμονι κακῷ, τῷ φθόνῳ τῶν πολλῶν ἀποθύοντας ἐνάστοιτε, θαυμάσιον, ὅπου καὶ Σησίμβροτος ὁ Θάσιος δεινὸν ἀσέβημα καὶ μυθῶδες ἐξεγκυῖν ἐτόλμησεν εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ νιόυ κατὰ τοῦ Περικλέους; Οὕτως ἔοικε κἀντη χαλεπὸν εἶναι καὶ δυσθήρατον ἱστορίᾳ τάληθές, διὰν οἱ μὲν ὑστερον γεγονότες τὸν χρόνον ἔχουσιν ἐπίπροσθεῦντα τῇ γνώσει τῶν πραγμάτων ἢ δὲ τῶν πράξεων καὶ τῶν βίων ἡλικιωτὶς ἱστορίᾳ, τὰ μὲν φθόνοις καὶ δυσμενείαις, τὰ δὲ χαριζομένη καὶ κολακεύουσα, λυμαινῆται καὶ διαστρέφῃ τὴν ἀλήθειαν.

ΚΙΥ. Τῶν δὲ περὶ τὸν Θουκυδίδην ῥητέρων καταβρώτων τοῦ Περικλέους, ὡς σπαθῶντος τὰ χρήματα, καὶ τὰς προσόδους ὑπολλύντος, ἠρότησεν ἐν ἐκκλησίᾳ τὸν δῆμον, εἰ πολλὰ δοκεῖ δεδαπανῆσθαι· φησάντων δὲ, πάνκαλλα· Μὴ τοίνυν, εἶπεν, ὑμῖν, ἀλλ' ἐμοὶ δεδαπανήσθω· καὶ τῶν ἀναθημάτων ἰδίαν ἑμαυτοῦ ποιήσομαι τὴν ἐπιγραφὴν. Εἰπόντος οὖν ταῦτα τοῦ Περικλέους, εἶτε τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτοῦ θαυμάσαντες, εἶτε πρὸς τὴν δόξαν ἀντιφιλοτιμούμενοι τῶν ἔργων, ἀνέκραγον κλεῦσαι· τες ἐκ τῶν δημοσίων ἀνάλασκιν καὶ χορηγεῖν, μηδε-

νός φαιδόμενον. Τέλος δὲ πρὸς τὸν Θουκυδίδην εἰς ἀγῶνα περὶ τοῦ ὄστράκου καταστάς καὶ διακινδυνεύσας, ἐκίτων μὲν ἐξέβαλε, κατέλυσε δὲ τὴν ἀντιτεταγμένην ἑταιρείαν.

XV. Ὡς οὖν, παντάπασι λυθείσης τῆς διαφοράς, καὶ τῆς πόλεως ὄσον ὁμαλῆς καὶ μᾶς γενομένης, κομιδῇ περιήνεγκεν εἰς ἑαυτὸν τὰς Ἀθήνας, καὶ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἀξιοσημεία πράγματα, φόρους, καὶ στρατεύματα, καὶ τριήρεις, καὶ νήσους, καὶ θάλασσαν, καὶ πολλὴν μὲν δι' Ἑλλήνων, πολλὴν δὲ καὶ διὰ βαρβάρων ἤκουσαν ἰσχὺν καὶ ἡγεμονίαν, ὑπηκόοις ἔθνεσι, καὶ φιλίαις βασιλείων καὶ συμμαχίαις πεφραγμένην δυνασιῶν, οὐκέθ' ὁ αὐτὸς ἦν, οὐδ' ὁμοίως χειροσθήτης τῷ δήμῳ καὶ ῥάδιος ὑπαίκειν καὶ συνενδιδόναι ταῖς ἐπίθυμίαις, ὥσπερ πρῶταίς, τῶν πολλῶν· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνειμένης ἐκείνης καὶ ὑποθρυπτομένης ἔνια δημοαγωγίας, ὥσπερ ἀνθηρᾶς καὶ μαλακῆς ἁρμονίας, ἀριστοκρατικὴν καὶ βασιλικὴν ἐντεινόμενος πολιτείαν, καὶ χρώμενος αὐτῇ πρὸς τὸ βέλτιστον ὀρθῇ καὶ ἀνεγκλήτῳ, τὰ μὲν πολλὰ βουλόμενον ἦγε πείθων καὶ διδάσκων τὸν δῆμον· ἦν δ' ὅτε καὶ μάλα δυσχεραίνοντα κατατείνων καὶ προσβιβάζων, ἐχειροῦτο τῷ συμφέροντι, μιμούμενος ἀτεχνῶς ἰατρὸν ποικίλῳ νοσήματι καὶ μακρῷ, κατὰ καιρὸν μὲν ἠδονὰς εὐλαβεῖς, κατὰ καιρὸν δὲ δηγμοὺς καὶ φάρμακα προσφέροντα σωτήρια. Παντοδαπῶν γάρ, ὡς εἰκός, παθῶν ἐν ἄλλῳ τοσαύτην τὸ μέγεθος ἀρχὴν ἔχοντι φροσμένων, μένος ἐμμελῶς ἔ-

παστα διαχειρίσασθαι πεφυκώς, μάλιστα δ' ἐλπίζει
 και φόβοις, ὥσπερ οἶαξι, προανασιλλων τὸ θρα-
 συνόμενον αὐτῶν, και τὸ δύσθυμον ἀνιείς και πα-
 ραμυθούμενος, ἔδειξε τὴν ῥητορικὴν, κατὰ Πλάτωνα,
 ψυχαγωγίαν οὔσαν, και μίγιστον ἔργον αὐτῆς, τὴν
 περὶ τὰ ἥθη και πάθη μέθοδον, ὥσπερ τινὰς τό-
 νους και φθόγγους ψυχῆς, μάλ' ἐμμελοῦς ἄφῆς και
 κρούσεως δεομένους. Αἰτία δ' οὐχ ἡ τοῦ λόγου ψι-
 λῶς δύναμις, ἀλλ', ὡς Θουκυδίδης φησὶν, ἡ περὶ
 τὸν βίον δόξα και πίστις τοῦ ἀνδρός, ἀδωροτάτου
 περιφανῶς γενομένου, και χρημάτων κρείττονος· ὅς
 τὴν πόλιν ἐκ μεγάλης μεγίστην και πλουσιωτάτην
 ποιήσας, και γενόμενος δυνάμει πολλῶν βασι-
 λείων και τυράννων ὑπέρτερος, ἃν ἔνοι και ἐπὶ τοῖς
 υἱέσι διεθέντο, ἐκείνος μὲν δραχμῇ μίλιονα τὴν οὐ-
 σίαν οὐκ ἐποίησεν, ἧς δ' πατήρ αὐτῷ κατέλιπε.

XVI. Καίτοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ σαφῶς μὲν ὁ
 Θουκυδίδης διηγῆται, κακοήθως δὲ παρεμφαίνουσαι
 οἱ κωμικοὶ, Πεισιστρατίδας μὲν νέους τοὺς περὶ αὐ-
 τὸν ἑταίρους καλοῦντες, αὐτὸν δ' ἀπομόσαι μὴ τυ-
 ραννήσειν κελύοντες, ὡς ἀσυμμέτρου πρὸς δημο-
 κρατίαν και βαρυντίρας· περὶ αὐτὸν οὔσης ὑπεροχῆς.
 Ὁ δὲ Τηλεκλειδης παραδεδωκέναι φησὶν αὐτῷ τοὺς
 Ἀθηναίους

Πόλεόν τε φόρου, αὐτάς τε πόλεις, τὰς μὲν δεῖν, τὰς
 δ' ἀναλύειν,

Ἀίτια τεύχη, τὰ μὲν οὐλοδομιῶν, τὰ δὲ αὐτὰ πόλιν
 καταβάλλειν,

Ἰπποδάμης, δούταριν, κράτος, εὐφροσύνην, πλοῦτόν τ', εὐδαι-
μονίαν τε.

Καὶ τὰ πάντα καιρὸς οὐκ ἦν, οὐδ' ἀκμὴ καὶ χάρις ἀν-
θοῦσης ἐφ' ὧρα πολιτείας, ἀλλὰ τεσσαράκοντα μὲν
ἔτη πρωτεύων ἐν Ἐφιάλτιαις, καὶ Ἀτωκράταις, καὶ
Μυρωνίδαῖς, καὶ Κίμωνι, καὶ Τολμίδαῖς, καὶ Θου-
κυδίδαῖς· μετὰ δὲ τὴν Θουκυδίδου κατάλυσιν καὶ
τὸν ὀστρακισμόν, οὐκ ἐλάττω τῶν πεντεκαίδεκά ἐτῶν
διήνεγκε, καὶ μίαν οὔσαν ἐν ταῖς ἐνιαυσίοις στρατη-
γλαῖς, ἀρχὴν καὶ δυναστείαν κτησάμενος, ἐφύλαξεν
ἑαυτὸν ἀνάλωτον ὑπὸ χρημάτων, καίπερ οὐ παν-
τάτασιν ἀργῶς ἔχων πρὸς χρηματισμόν, ἀλλὰ τὸν
πατρῶον καὶ δίκαιον πλοῦτον, ὡς μήτ' ἀμελοῦμενος
ἐκφυγοί, μήτε πολλὰ πράγματα καὶ διατριβὰς ἀσχο-
λουμένῳ παρέχοι, συνέταξεν εἰς οἰκονομίαν, ἣν ᾤε-
το ῥάσστην καὶ ἀκριβεστάτην εἶναι. Τοὺς γὰρ ἐπι-
τελους καρπὸς ἅπαντας ἀθρόους ἐπίπρασκεν, εἶτα
τῶν ἀναγκάλων ἕκαστον ἐξ ἀγορᾶς ἐνούμενος, διώ-
κει τὸν βίον καὶ τὰ περὶ τὴν διαίτην. Ὅθεν οὐχ
ἡδὺς ἦν ἐνηλίκοις παισὶν, οὐδὲ γυναῖξι δαψιλῆς χο-
ρηγός, ἀλλ' ἐμέμφορτο τὴν ἐφήμερον ταύτην καὶ
στηγμένην εἰς τὸ ἀκριβεστάτον δαπάνην, οὐδενός,
εἶον ἐν οἰκίᾳ μεγάλη καὶ πράγμασιν ἀφθόνοις, πε-
ριφρόντος, ἀλλὰ παντὸς μὲν ἀναλώματος, παντὸς
δὲ λήμματος δι' ἀριθμοῦ καὶ μέτρου βαδίζοντος. Ὅ
δὲ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν τοιαύτην συνέχων ἀκριβείαν,
εἰς ἣν οὐκ ἔμελλεν, Εὐάγγελος, ὡς ἕτερος οὐδεὶς εὖ πε-
φυκῶς ἢ κατεσκευασμένος ὑπὸ τοῦ Περικλέους πρὸς

οικονομίαν. Ἀπειναντία μὲν οἷν ταῦτα τῆς Ἀναξαγόρου σοφίας, εἶγε καὶ τὴν οἰκίαν ἐκείνος ἐξέλιπε, καὶ τὴν χώραν ἀφῆκεν ἀργὴν καὶ μηλόβοτον, ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ μεγαλοφροσύνης. Οὐ ταῦτόν δ' ἐστίν, οἶμαι, θεωρητικῶν φιλοσόφου καὶ πολιτικοῦ βίος, ἀλλ' ὁ μὲν ἀνύργανον καὶ ἀπροσδιὰ τῆς ἐκτός ὕλης ἐπὶ τοῖς καλοῖς κινεῖ τὴν διάνοιαν, τῷ δ' εἰς ἀνθρωπείας χρείας ἀναμιγνύντι τὴν ἀρετὴν, ἔστιν οὖν γένοιτ' ἂν οὐ τῶν ἀναγκαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν καλῶν ὁ πλοῦτος· ὥσπερ ἦν καὶ Περικλεῖ, βοηθοῦντι πολλοῖς τῶν πενήτων. Καὶ μέντοιγε τὸν Ἀναξαγόραν αὐτὸν λέγουσιν, ἀσχοκουμενῶν Περικλέους, ἀμελούμενον κεῖσθαι, συγκεκαλυμμένον ἤδη ἠηραῖον ἀποκαρτεροῦντα· προσπεσόντος δὲ τῷ Περικλεῖ τοῦ πράγματος, ἐκπλαγέντα θεῖν εὐθύς ἐπὶ τὸν ἄνδρα, καὶ δεῖσθαι πᾶσαν δέησιν, ὀλοφυρόμενον οὐκ ἐκείνον, ἀλλ' ἑαυτὸν, εἰ τοιοῦτον ἀπολεῖ τῆς πολιτείας σύμβουλον. Ἐκκαλυψάμενον οὖν τὸν Ἀναξαγόραν εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· ὦ Περικλεῖς, καὶ οἱ τοῦ λύχνου χρεῖαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσιν.

XVII. Ἀρχομένων δὲ Λακεδαιμονίων ἄχθεσθαι τῇ αὐξήσει τῶν Ἀθηναίων, ἐπαίρων ὁ Περικλῆς τὸν δῆμον ἐτι μᾶλλον μέγα φρονεῖν, καὶ μεγάλων αὐτὸν ἀξιοῦν πραγμάτων, γράφει ψήφισμα, πάντας Ἑλλήνας τοὺς ὀπήποτε κατοικοῦντας Εὐρώπης, ἢ τῆς Ἀσίας, παρακαλεῖν, καὶ μικρὰν πόλιν καὶ μεγάλην, εἰς σύλλογον πέμπειν Ἀθηναῖς τοὺς βουλευσομένους περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἑρῶν, ἃ κατέπρησαν οἱ βάρ-

βαροι, και των θυσιων, ως οφειλουσιν υπερ της
 Ελλάδος ευξάμενοι τοις θεοις, οτι προς τους βαρ-
 βάρους εμάχοντο; και της θαλάττης, όπως πλέωσι
 πάντες αδιως, και την ειρήνην άγωσιν. Επί ταύτα
 δ' άνδρες είκοσι των υπερ πενήκοντα έτη γεγονότων
 επίμφοθησαν, ών πέντε μόν, Ίωνας και Δωριείς
 τους έν Άσία, και νησιώτας άχρι Λέσβου και Ρό-
 δου παρεκάλουν· πρώτε δέ τους έν Έλλησπόντω και
 Θράκη μέχρι Βυζαντίου τόπους επήρσαν, και πέντε
 επί τούτοις εις Βοιωτίαν και Φωκίδα και Πελοπόν-
 νησον, ει δέ ταύτης, δια Δορκών επί την πρόσσι-
 κων Ήπειρον έως Αμυρανίας και Αμβρακίας απε-
 στάλησαν· οι δέ λοιποι δε Έυβοίας επ' Οίταιούς,
 και τον Μαλιία κώλον, και Φθιώτας, και Άχαι-
 ους, και Θεσσαλους επορεύοντο, συμπείθοντες είναι
 και μετέχειν των βουλευμάτων, επ' ειρήνη και κοι-
 νοπραγία της Ελλάδος. Επράχθη δ' ουδέν, ουδέ
 συνήλθον αι πόλεις, Λακεδαιμονίαν υπεναντιωθέν-
 των, ως λέγεται, και τό πρώτον έν Πελοπόννησώ
 της πείρας έλεγχθείσης. Τούτο μόν ούν παρεθέμην
 ενδεικνύμενος αυτού τό φρόνημα και την μεγαλοφρο-
 σύνην.

XVIII. Έν δέ ταίς στρατηγίαις ευδοκίμει μά-
 λιστα δια την ασφάλειαν, ουτε μάχης έχούσης πολ-
 λήν αδηλότητα και κίνδυνον έκουσίως άπτόμενος,
 ουτε τους εκ του παραβάλλεσθαι χρησαμένους τύχη
 λαμπρή, και θαυμασθέντας ως μεγάλους, ζήλων
 και μιμούμενος στρατηγούς· ώσι τε λέγων προς τους

πολίτας, ὡς ὄσον ἐπ' αὐτῷ μενοῦσιν ἀθάνατοι πάντα τὸν χρόνον. Ὅρῳν δὲ Τολμίδην τὸν Τολμαίου διὰ τὰς πρότερον εὐτυχίας, καὶ διὰ τὸ τιμᾶσθαι διαφερόντως ἐκ τῶν πολεμικῶν, σὺν οὐδενὶ καιρῷ παρασκευαζόμενον εἰς Βοιωτικὴν ἐμβαλεῖν, καὶ πεπικότες τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοὺς ἀρίστους καὶ φιλοτιμοτάτους ἐθέλοντι στρατεύεσθαι, χιλίους γενομένους, ἄνευ τῆς ἄλλης δυνάμειος, κατέχειν ἐπειράτο καὶ παρακαλεῖν ἐν τῷ δήμῳ, τὸ μνημονευόμενον εἰπὼν, ὡς, εἰ μὴ πέθαιτο Περικλεῖ, τὸν γε σοφώτατον οὐχ ἁμαρτήσεται σύμβουλον ἀναμείνας χρόνον. Τότε μὲν οὖν μετρίως εὐδοκίμησας τοῦτ' εἰπὼν ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις, ὡς ἀνηγγέλθη τεθνεὺς μὲν αὐτὸς Τολμίδης, περὶ Κορώνειαν ἠττηθεὶς μάχῃ, τεθνεῶτες δὲ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τῶν πολιτῶν, μεγάλην τοῦτο τῷ Περικλεῖ μετ' εὐνοίας δόξαν ἤνεγκεν, ὡς ἰνδρὶ φρονίμῳ καὶ φιλοπολίτῃ.

ΧΙΧ. Τῶν δὲ στρατηγιῶν ἡγαπήθη μὲν ἢ παρὲς Κεῖρόνησον αὐτοῦ μάλιστα, σπητῆριος γενομένη τοῖς ἐντόθι κατοικοῦσι τῶν Ἑλλήνων. Οὐ γὰρ μόνον ποίκλους Ἀθηναίων χιλίους κομίσας ἐξώρυσεν εὐανδρία τὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐχένα διαζώσας ρύμασι καὶ προβλήμασιν ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, ἀπειτείχισε τὰς καταδρομαὶς τῶν Θρακῶν περικυμένων τῇ Κεῖρόνησῳ· καὶ πόλεμον ἐνδιελεχῆαι βαρὺν ἐξέκλεισεν, ᾧ συνείχετο πάντα τὸν χρόνον χεῖρα, βαρβαρικαῖς ἀναμιγμένη γειτνιάσει, αἰ γέμουσα ληστηρίων δμῶρων καὶ συτοίκων. Ἐ-

θανυμάσθη δὲ καὶ διεβροήθη πρὸς τοὺς ἑκτὸς ἀνδρά-
 πους, περιπλεύσας Πελοπόννησον, ἐκ Πηγῶν τῆς
 Μεγαρικῆς ἀναχθεὶς ἑκατὸν τριήρεσιν. Οὐ γὰρ μόνον
 ἐπόρθησε τῆς παραλλίας πόλεις, ὡς Τολμίδης
 πρότερον, ἀλλὰ καὶ πόρρω θαλάττης προελθεὶν,
 τοῖς ἀπὸ τῶν νεῶν δπλίταις τοὺς μὲν ἄλλοὺς εἰς τὰ
 τεῖχη συνίστατε, δείσαντας αὐτοῦ τὴν ἔφοδον. Ἐν
 δὲ Νεμέᾳ Σικωνίους, ὑποστάντας καὶ συνάφακτας
 μάχην, κατὰ κράτος τρεψάμενος, ἔστησε τρέπτερον.
 Ἐκ δ' Ἀχαΐας, φίλης εὐσης, στρατιώτας ἀκαλεβίων
 εἰς τὰς τριήρεις, ἐπὶ τὴν ἀντιπέραν Ἠπειρον ἐπαρ-
 σθη τῷ στόλῳ, καὶ παραπλεύσας τὸν Ἀχελῷον, Ἀ-
 καρνανίαν κατέδραμε, καὶ κατέκλισεν Οἰνεάδας εἰς
 τὸ τεῖχος, καὶ τεμὼν τὴν γῆν καὶ κακώσας, ἀπέβη
 ἐπ' οἴκου· φοβερός μὲν φανεὶς τοῖς πολεμίοις, ἀ-
 σφαλῆς δὲ καὶ δραστήριος τοῖς πολίταις. Οὐδὲν γὰρ
 οὐδ' ἀπὸ τύχης πρόσκρουσμα συνέβη περὶ τοὺς
 στρατευομένους.

XX. Εἰς δὲ τὸν Πόντον εἰσπλεύσας στόλῳ με-
 γάλῳ καὶ κεκοσμημένῳ λαμπρῶς, ταῖς μὲν Ἑλλησίσι
 πύλεσιν, ὧν ἔδόντο, διεπράξατο, καὶ προσηνέχθη
 φιλανθρωπῶπως· τοῖς δὲ περιοικοῦσι βαρβάροις ἔ-
 θνησι, καὶ βασιλεύσιν αὐτῶν καὶ δυνάσταις ἐπέδει-
 ξατο μὲν τῆς δυνάμεως τὸ μέγεθος, καὶ τὴν ἄδειαν,
 καὶ τὸ θάρσος, ἢ βούλωτο, πλεόντων, καὶ πᾶσαν
 ὑπ' αὐτοῖς πεποιημένων τὴν θάλασσαν, Σινο-
 πεῦσι δὲ τρισκαίδεκα ναῦς ἀπέλιπε μετὰ Λαμάρχον,
 καὶ στρατιώτας ἐπὶ Τιμησίλων τύραννον. Ἐπι-

σόντος δὲ τούτου καὶ τῶν ἑταίρων, ἐψηφίσαντο πλεῖν εἰς Σινώπην Ἀθηναίων ἐθελοντῶς ἑξακοσίους, καὶ συγκατοικεῖν Σινωπεῦσι, νειμαμένους οἰκίας καὶ χώραν, ἣν πρότερον οἱ τύραννοι κατεῖχον. Ἄλλα δ' οὐ συνεχώρει ταῖς ὁρμαῖς τῶν πολιτῶν, οὐδὲ συνεξέπιπτεν, ὑπὸ φώμης καὶ τύχης τοσαύτης ἐπαρρομένων Αἰγύπτου τε πάλιν ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ κινεῖν τῆς βασιλείας ἀρχῆς τὰ πρὸς θαλάσση. Πολλοὺς δὲ καὶ Σικελίας ὁ δίσσερος ἐκείνος ἤδη καὶ δὺς-ποτμος ἔως εἶχεν, ὃν ὕστερον ἐξέκαυσαν οἱ περὶ τὸν Ἀκκιβιάδην ῥήτορες. Ἦν δὲ καὶ Τυρρῶνηα καὶ Καρχηδῶν ἐνίοις ὄνειρος, οὐκ ἀπ' ἐλπίδος, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὑποκειμένης ἡγεμονίας καὶ τὴν εὐλοϊαν τῶν πραγμάτων.

XXI. Ἄλλ' ὁ Περικλῆς κατεῖχε τὴν ἐκδρομὴν ταύτην, καὶ περιέκοπτε τὴν πολυπραγμοσύνην· καὶ τὰ πλεῖστα τῆς δυνάμεως ἔτρεπεν εἰς φυλακὴν καὶ βεβαιότητα τῶν ὑπαρχόντων, μέγα ἔργον ἡγούμενος ἀνείργειν Λακεδαιμονίους, καὶ ὅπως ὑπεναντιοῦμενος ἐκείνοις, ὡς ἄλλοις τε πολλοῖς ἔδειξε, καὶ μάλιστα τοῖς περὶ τὸν ἱερὸν πραχθεῖσι πόλεμον. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατεύσαντες εἰς Δελφούς, Φωκίων ἔχοντων τὸ ἱερὸν, Δελφοῖς ἀπίδωκαν, εὐθύς ἐκείνων ἀπαλλαγέντων, ὁ Περικλῆς ἐπιστρατεύσας, πάλιν εἰσήγαγε τοὺς Φωκίας. Καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ἣν ἔδωκαν αὐτοῖς Δελφοὶ προμαντείας, εἰς τὸ μέτωπον ἐγκοιλαφάντων τοῦ χαλκοῦ λυκοῦ, λαβῶν καὶ αὐτὸς προμαντείας τοῖς Ἀθη-

ναίσις, εἰς τὸν αὐτὸν λύκον κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἐνεχάραξεν.

XXII. Ὅτι δ' ὀρθῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων συνείχεν, ἐμαρτύρησεν αὐτῷ τὰ γινόμενα. Πρῶτον μὲν γὰρ Εὐβοεῖς ἀπίστησαν, ἐφ' οὓς διέβη μετὰ δυνάμεως. Ἐἶτ' εὐθύς ἀπηγγέλλοντο Μιγαριεῖς ἐκπεπολεμημένοι, καὶ στρατιὰ πολυμίον ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τῆς Ἀττικῆς οὔσα, Πλειστώνακτος ἡγουμένου, βασιλέως Λακεδαιμονίων. Πάλιν οὖν ὁ Περικλῆς κατὰ τάχος ἐκ τῆς Εὐβοίας ἀνεκομίζετο πρὸς τὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ πόλεμον· καὶ συνάψαι μὲν εἰς χεῖρας οὐκ ἐδάρασθαι πολλοῖς καὶ ἀχαθοῖς ἐπλήταις προκαλουμένοις· ὄρων δὲ τὸν Πλειστώνακτα νέον ὄντα κομιδῇ, χρώμενον δὲ μάλα Κλειανδρίδῃ τῶν συμβούλων, ὃν οἱ ἔφοροι φύλακα καὶ πάρεδρον αὐτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν συνέπεμψαν, ἐπειρᾶτο τούτου κρύφα· καὶ ταχὺ διαφθείρας χρήμασιν αὐτὸν, ἐπίεισεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀπαγαγεῖν τοὺς Πελοποννησίους. Ὡς δ' ἀπεχώρησεν ἡ στρατιὰ καὶ διελύθη κατὰ πόλεις, βαρέως φέροντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸν μὲν βασιλέα χρήμασιν ἐξημίωσαν, ὣν τὸ πλῆθος οὐκ ἔχων ἐκτίσαι, μετέστησεν ἑαυτὸν ἐκ Λακεδαιμόνος· τοῦ δὲ Κλειανδρίδου φεύγοντος θάνατον κατέγνωσαν. Οὗτος δ' ἦν πατήρ Γυλίππου, τοῦ περὶ Σικελίαν Ἀθηναίους καταπολεμήσαντος. Ἔοικε δ' ὡσπερ συγγενικῶν αὐτῷ προστρέψασθαι νόσημα τὴν φιλαργυρίαν ἢ φθίσις, ἐφ' ἧς καὶ αὐτὸς, αἰσχεῶς ἐπὶ κακοῖς ἔργοις

άλους, ἐξίπισι τῆς Σπάρτης. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Δυσάνδρου δεδηλώκαμεν.

XXIII. Τοῦ δὲ Περικλείους ἐν τῷ τῆς στρατηγίας ἀπολογισμῷ δέκα τάλαντων ἀνάλωμα γράψαντος, ἀηλωμένων εἰς τὸ δέον, ὁ δῆμος ἀποδέξατο, μὴ παλυπραγμονήσας, μηδ' ἐλέγξας τὸ ἀπόρρητον. Ἐνιοὶ δ' ἰστορήκασιν, ὅτι ἔστι καὶ Θεόφραστος ὁ φιλόσοφος, ὅτι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὴν Σπάρτην ἐφοῖα δέκα τάλαντα παρὰ τοῦ Περικλείους, οἷς τοὺς ἐν τέλει πάντας θεραπεύων, παρητεῖτο τὸν πόλεμον, οὐ τὴν εἰρήνην ὠνούμενος, ἀλλὰ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ παρασκευαζόμενος καθ' ἡσυχίαν ἔμελλε πολεμήσειν βέλτιον. Εὐθύς οὖν ἐπὶ τοὺς ἀφιστάτας τραπόμενος, καὶ διαβῆς εἰς Εὐβοίαν, πεντήκοντα ναοὶ καὶ πεντακισχιλλοὶ δπλίταις κατεστρέφατο τὰς πέλλας. Καὶ Χαλκιδίαν μὲν τοὺς ἰπποβότας λεγομένους, πλοῦτω καὶ δόξῃ διακρίνοντας, ἐξέβαλεν Ἐστιαεῖς δὲ πάντας ἀναστῆσας ἐκ τῆς χώρας, Ἀθηναίους κατώκισε, μόνοις τούτοις ἀπαραιτήτως χρησάμενος, ὅτι ναῦν Ἀττικὴν αἰχμάλωτον λαβόντες, ἀπέκτειναν τοὺς ἄνδρας.

XXIV. Ἐκ τούτου γενομένων σπονδῶν Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις εἰς ἕτη τριάνοντα, ψήφίζεται τὸν εἰς Σάμον πλοῦν, αἰτίαν ποιησάμενος κατ' αὐτῶν, ὅτι τὸν πρὸς Μιλησίους κλυθόμενος διαλύσασθαι πόλεμον, οὐχ ὑπήκουον. Ἐπει δ' Ἀσπασίη χωριζόμενος θεοῦ πράξει τὰ πρὸς Σαμίους, ἐνταῦθα ὡς εἴη καιρὸς διακορῆσαι μάλιστα περὶ τῆς

ναίσις, εἰς τὸν αὐτὸν λύκον κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἐνεχάραξεν.

XXII. Ὅτι δ' ὀρθῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων συνείχεν, ἐμαρτύρησεν αὐτῷ τὰ γενόμενα. Πρῶτον μὲν γὰρ Εὐβοεῖς ἀπίστησαν, ἐφ' ἃς διέβη μετὰ δυνάμεως. Ἐἶς εὐθύς ἀπηγγέλλοντο Μεγαρεῖς ἐκπεπολεμημένοι, καὶ στρατιὰ πολεμίων ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τῆς Ἀττικῆς οὖσα, Πλειστώνακτος ἡγουμένου, βασιλέως Λακεδαιμονίων. Πάλιν οὖν ὁ Περικλῆς κατὰ τάχος ἐκ τῆς Εὐβοίας ἀνεκομίζετο πρὸς τὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ πόλεμον· καὶ συνῆσαι μὲν εἰς χεῖρας οὐκ ἐδάρασε πολλοῖς καὶ ἀχαθοῖς ἐπλήταις προκαλουμένοις· ὄρεων δὲ τὸν Πλειστώνακτα νέον ὄντα κομιδῇ, χρώμενον δὲ μάλα Κλεισθρίδῃ τῶν συμβούλων, ἃν οἱ ἔφοροι φύλακα καὶ παρέδρον αὐτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν συνέπεμψαν, ἐπειρᾶτο τούτου κρύφα· καὶ ταχὺ διαφθείρας χρήμασιν αὐτὸν, ἐπεισεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀπαγαγεῖν τοὺς Πελοποννησίους. Ὡς δ' ἀπεχώρησαν ἡ στρατιὰ καὶ διαλύθη κατὰ πόλεις, βαρέως φέροντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸν μὲν βασιλεὺς χρήμασιν ἐξημίωσαν, ὣν τὸ πλῆθος οὐκ ἔχων ἐκτίσαι, μετέστησεν ἑαυτὸν ἐκ Λακεδαιμόνος· τοῦ δὲ Κλεισθρίδου φεύγοντος θάνατον κατέγνωσαν. Οὗτος δ' ἦν πατήρ Γυλίππου, τοῦ περὶ Σικελίαν Ἀθηναίους καταπολεμήσαντος. Ἔοικε δ' ὡσπερ συγγενικῶν αὐτῷ προστρέψασθαι νόσημα τὴν φιλαργυρίαν ἢ φιλαίαν, ἐφ' ἧς καὶ αὐτὸς, αἰσχροῖς ἐπὶ κακοῖς ἔργοις

άλους, ἐξίπεισι τῆς Σπάρτης. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Δυσάνδρου δεδηλώκαμεν.

XXIII. Τοῦ δὲ Περικλέους ἐν τῷ τῆς στρατηγίας ἀπολογισμῷ δέκα τάλαντων ἀνάλωμα γράψαντος, ἀνηλωμένων εἰς τὸ δέον, ὁ δῆμος ἀποδέξατο, μὴ πολυπραγμοσήσας, μηδ' ἐλίγξας τὸ ἀπόρρητον. Ἐνιοὶ δ' ἰστορήκασιν, ὡς ἔστι καὶ Θεόφραστος ὁ φιλόσοφος, ὅτι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὴν Σπάρτην ἐφοῖα δέκα τάλαντα παρὰ τοῦ Περικλέους, οἷς τοὺς ἐν τέλει πάντας θεραπεύων, παρητεῖτο τὸν πόλεμον, οὐ τὴν εἰρήνην ἠνούμενος, ἀλλὰ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ παρασκευαζόμενος καθ' ἡσυχίαν ἔμελλε πολεμήσειν βέλτιον. Εὐθύς οὖν ἐπὶ τοὺς ἀφιστάτας τραπόμενος, καὶ διαβὰς εἰς Εὐβοίαν, πεντήκοντα ναοὶ καὶ πεντακισχιλίους ὀπλίταις κατεστρέφατο τὰς πόλεις. Καὶ Χαλκιδίων μὲν τοὺς ἰπποβότας λεγομένους, πλοῦτῳ καὶ δόξῃ διαφέροντας, ἐξέβαλεν Ἐστιαεῖς δὲ πάντας ἀναστῆσας ἐκ τῆς χώρας, Ἀθηναίους κατώκισε, μένοις τούτοις ἀπαραιτήτως χρησόμενος, ὅτι ναῦν Ἀττικὴν αἰχμάλωτον λαβόντες, ἀπέκτισαν τοὺς ἄνδρας.

XXIV. Ἐκ τούτου γενομένων σπονδῶν Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις εἰς ἕτη τριμύνητα, ψήφίζεται τὸν εἰς Σάμον πλοῦν, αἰτίαν ποιησάμενος κατ' αὐτῶν, ὅτι τὸν πρὸς Μιλησίουις κελυθόμενοι διαλύσασθαι πόλεμον, οὐχ ἠπήμενον. Ἐπεὶ δ' Ἀσπασία χωριζόμενος θεοῦ πρᾶξαι τὰ πρὸς Σαμίους, ἐνταῦθα ὡς εἶη καιρὸς διακορῆσαι μάλιστα περὶ τῆς

ἀνθρώπου, τίνα τέχνην ἢ δόξαμιν τοσαύτην ἔχου-
 σα, τῶν τε πολιτικῶν τοὺς πρωτεύοντας ἐχειρώσατο,
 καὶ τοῖς φιλοσόφοις οὐ φαῦλον, οὐδ' ὀλίγον ὑπὲρ
 αὐτῆς πᾶρθε λόγον. Ὅτι μὲν γὰρ ἦν Μιλησία γέ-
 νος, ἐξόχου θυγάτηρ, ὁμολογεῖται. Φασὶ δ' αὐ-
 τὴν Θαρρηλίαν τινὰ τῶν παλαιῶν Ἰαδῶν ζηλώσασαν,
 ἐπιθέσθαι τοῖς δυνατοτάτοις ἀνδράσι. Καὶ γὰρ ἡ
 Θαρρηλία, τό τ' εἶδος εὐπρεπῆς γενομένη, καὶ χά-
 ριν ἔχουσα μετὰ δεινότητος, πλείστοις μὲν Ἑλλήνων
 συνώκησεν ἀνδράσι, πάντας δὲ προσεποίησε βασιλεῖ
 τοὺς πλησιάζοντας αὐτῇ, καὶ ταῖς πόλεσι μηδισροῦ
 δι' ἐκείνων ὑπέσπειρεν ἀρχὰς, δυνατοτάτων ὄντων
 καὶ μεγίστων. Τὴν δ' Ἀσπασίαν οἱ μὲν ὡς σοφὴν
 τίνα καὶ πολιτικὴν ὑπὸ τοῦ Περικλέους σπούδασθῆ-
 ναι λέγουσι. Καὶ γὰρ Σωκράτης ἔστιν ὅτε μετὰ τῶν
 γυναικῶν ἐφοίτα, καὶ τὰς γυναῖκας ἀκροασομένας
 οἱ συνήθεις ἦγον ὡς αὐτὴν, καίπερ οὐ κοσμίῳ προ-
 εσιῶσαν ἐργασίας, οὐδὲ σεμνῆς, ἀλλὰ παιδίσκας
 ἐταιρῶσας τρέφουσαν. Αἰσχίνης δὲ φησι, καὶ Λυ-
 σικλῆα, τῶν προβατοκόμηλον, ἐξ ἀγενοῦς καὶ τα-
 πεινοῦ τὴν φύσιν, Ἀθηναίων γενέσθαι πρῶτον, Ἀ-
 σπασία συνόντα μετὰ τὴν Περικλέους τελευτήν. Ἐν
 δὲ τῷ Μενεξένῳ τῷ Πλάτωνος, εἰ καὶ μετὰ παιδιᾶς
 τὰ πρῶτα γέγραπται, τοσοῦτόν γ' ἱστορίας ἔστιν,
 ὅτι δόξαν εἶχε τὸ γύναιον ἐπὶ ῥητορικῇ πολλοῖς Ἀθη-
 ναίων ὁμιλεῖν. Φαίνεται μέντοι μᾶλλον ἐρωτικῆ τι-
 ῆ τοῦ Περικλέους ἀγάπησις γενομένη πρὸς Ἀσπασίαν.
 Ἦν μὲν γὰρ αὐτῆς γυνὴ προσήκουσα μὲν κατὰ γένος,

συνερχηκῦια δ' Ἰππονίκῳ πρότερον, ἐξ οὗ Καλλίαν ἔτεκε τὸν πλούσιον· ἔτεκε δὲ καὶ παρὰ τῷ Περικλεῖ Ξάνθιππον καὶ Πάραλον. Ἐίτα τῆς συμβιώσεως οὐκ οὔσης αὐτοῖς ἀρεστῆς, ἐκείνην μὲν ἑτέρῳ βουλομένην συνεξέδωκεν, αὐτὸς δὲ τὴν Ἀσπασίαν λαβὼν, ἔστειρε διαφερόντως. Καὶ γὰρ ἐξῶν, ὡς φασί, καὶ εἰσιῶν ἀπ' ἀγοραῆς, ἠσπάζετο καθ' ἡμέραν αὐτὴν μετὰ τοῦ καταρικεῖν. Ἐν δὲ ταῖς κομφῳδίαις Ὀμφάλῃ τε γὰρ καὶ Δηϊάνειρα καὶ πάλιν Ἥρα προσαγορεύεται. Κρατῖνος δ' ἄντικρυς παλλακὴν αὐτὴν εἶρηκεν ἐν τούτοις·

— Ἥραν τί εἰ Ἀσπασίαν τίτεις,

Καὶ κατακυροσύνην παλλακὴν κενώπειθα.

Δοκεῖ δὲ καὶ τὸν νόθον ἐκ ταύτης τεκνώσαι, περὶ οὗ πεποίηκεν Εὐπολις ἐν Δήμοις αὐτὸν μὲν οὕτως ἐρωτῶντα·

Ὁ νόθος δὲ μοι τί;

τὸν δὲ Μυρωνίδην ἀποκρινόμενον·

Καὶ πάλα γ' ἂν ἦν ἀνήρ.

Εἰ μὴ τὸ τῆς πόρνης ὑπεξῆναι κενόν.

Οὕτω δὲ τὴν Ἀσπασίαν ὀνομαστήν καὶ κλεινὴν γενέσθαι λέγουσιν, ὥστε καὶ Κῦρον τὸν πολεμήσαντα βασιλεῖ περὶ τῆς τῶν Ἡερῶν ἡγεμονίας τὴν ἀγαπωμένην ὑπ' αὐτοῦ μάλιστα τῶν παλλακίδων Ἀσπασίαν ὀνομάσαι, καλουμένην Μιλτιῶ πρότερον. Ἦν δὲ Φωκαῖς τὸ γένος, Ἐρμοτίμου θυγάτηρ· ἐν δὲ τῇ μάχῃ Κῦρον πεσόντος, ἀπαχθεῖσα πρὸς βασίλεια, πλεῖστον ἴσχυσε. Ταῦτα μὲν, ἐπελθόντα τῇ μνή-

μη κατά τὴν γραφὴν, ἀπίσασθαι καὶ παρελθεῖν, ἴσως ἀπάνθρωπον ἦν.

XXV. Τὸν δὲ πρὸς Σαμίους πόλεμον αἰτιῶνται μάλιστα τὸν Περικλέα ψηφίσασθαι διὰ Μιλησίους, Ἀσπασίας δεηθείσης. Αἱ γὰρ πόλεις ἐπολέμουν τὸν περὶ Προίτης πόλεμον· καὶ κρατοῦντες οἱ Σάμιοι, παύσασθαι τῶν Ἀθηναίων κειλεύοντων, καὶ δίκας λαβεῖν καὶ δοῦναι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐπέειθοντο. Πλεύσας οὖν ὁ Περικλῆς, τὴν μὲν οὖσαν ὀλιγαρχίαν ἐν Σάμῳ κατέλευσεν· τῶν δὲ πρώτων λαβῶν ὀμηρούς πεντήκοντα καὶ παῖδας ἴσους, εἰς Ἀθήνας ἀπέστειλε. Καίτοι φασίν, ἕκαστον μὲν αὐτῷ τῶν ὀμηρῶν δίδοναι τάλαντον ὑπὲρ ἑαυτοῦ, πολλὰ δ' ἄλλα τοὺς μὴ θέλοντας ἐν τῇ πόλει γενέσθαι δημοκρατίαν. Ἐτι δὲ Πισσοῦθνης ὁ Πέρσης, ἔχων τινα πρὸς Σαμίους εὐνοίαν, ἀπέστειλεν αὐτῷ μνηστῆρας χρυσοῦς, παραιτούμενος τὴν πόλιν. Οὐ μὲν ἔλαβε τούτων οὐδὲν ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ χρησάμενος, ὥσπερ ἐγνώκει, τοῖς Σαμίοις, καὶ καταστήσας δημοκρατίαν, ἀπέπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ δ' εὐθύς ἀπέστησαν, ἐκκλέψαντος αὐτοῖς τοὺς ὀμηρούς Πισσοῦθνου, καὶ τᾶλλα παρεσκευάσαντο πρὸς τὸν πόλεμον. Αὐθις οὖν ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσεν ἐπ' αὐτοὺς, οὐχ ἡσυχάζοντας, οὐδὲ κατεπτηχότας, ἀλλὰ καὶ πάνυ προθύμως ἐγνωκότας ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς θαλάττης. Γενομένης δὲ καρτερᾶς ναυμαχίας περὶ νῆσον, ἣν Τραγκίς καλοῦσι, λαμπρῶς ὁ Περικλῆς ἐνίκη τέσσαρσι καὶ τεσσαράκοντα ναυσίν, ἰ-

βδομήκοντα κατασκευασίας, ὧν εἴκοσι στρατιώτι-
δες ἦσαν.

XXVI. Ἄμα δὲ τῇ νίκη καὶ τῇ διώξει τοῦ λιμένος κρατήσας, ἐπολιόρει τοὺς Σαμίους, ἀμωσγέπως ἐπιτολμῶντας ἐπεξίεναι καὶ διαμάχεσθαι πρὸ τοῦ ταίχους. Ἐπεὶ δὲ μείζον ἕτερος στόλος ἦλθεν ἐκ τῶν Ἀθησῶν, καὶ παντελῶς κατεκλείσθησαν οἱ Σάμιοι, λαβὼν ὁ Περικλῆς ἐξήκοντα τριήρεις, ἐπλευσέν εἰς τὸν ἕξω πόριον· ὡς μὲν οἱ πλείστοι λέγουσι, Φοινισσῶν νεῶν ἐπικουρῶν τοῖς Σαμίοις προσφερομένων, ἀπαντῆσαι καὶ διαγωνίσασθαι πορρωτάτω βουλόμενος· ὡς δὲ Στησίμβροτος, ἐπὶ Κύπρον στελλόμενος· ὅπερ οὐ δοκῆ πιθανόν εἶναι. Ὅποτέρῳ δ' εὖν ἐχρήσατο τῶν λογισμῶν, ἀμαρτεῖν ἔδοξε. Πλευσάντος γὰρ αὐτοῦ, Μελισσος ὁ Ἰθαγίνους, ἀνὴρ φιλόσοφος, στρατηγῶν τότε τῆς Σάμου, καταφρονήσας τῆς ὀλιγότητος τῶν νεῶν, ἢ τῆς ἀπειρίας τῶν στρατηγῶν, ἔπεισε τοὺς πολίτας ἐπιθέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις. Καὶ γενομένης μάχης, νικήσαντες οἱ Σάμιοι, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἄνδρας ἐλόντες, πολλὰς δὲ ναῦς διαφθείραντες, ἐχρῶντο τῇ θαλάσῃ, καὶ παρετίθεντο τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸν πόλεμον, ὅσα μὴ πρότερον εἶχον. Ἐπὶ δὲ τοῦ Μελισσοῦ καὶ Περικλῆα φησὶν αὐτῶν Ἀριστοτέλης ἠττηθῆναι, ναυμαχοῦντα πρότερον. Οἱ δὲ Σάμιοι τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ἀθηναίων ἀνθυβρίζοντες, ἔστιζον εἰς τὸ μέτωπον γλαυκάς· καὶ γὰρ ἐκείνους οἱ Ἀθηναῖοι σάμαιναν. Ἡ δὲ σάμαινα ναῦς· ἐστὶν ὑόπρωρος μὲν τὸ σίμωμα, κοιλότερα δὲ

καὶ γαστροειδῆς, ὥστε καὶ φορτοφορεῖν καὶ ταχυ-
 ναυτεῖν. Οὕτω δ' ἀνομασίῃ διὰ τὸ πρῶτον ἐν Σάμῳ
 φανῆναι, Πολυκράτους τυράννου κατασκευάσαντος.
 Πρὸς ταῦτα τὰ στίγματα λέγουσι καὶ τὸ Ἀριστοφά-
 νιον ἠνίχθαι·

Σαμίων ὁ δῆμος ἴστιν ὡς πολυγράματος!

XXVII. Πυθόμενος δ' οὖν ὁ Περικλῆς τὴν ἐπι-
 στρατοπέδου συμφορὰν, ἐβροήθει κατὰ τάχος. Καὶ
 τοῦ Μελίσσου πρὸς αὐτὸν ἀντιταξαμένου κρατήσας,
 καὶ τρεψάμενος τοὺς πολεμίους, εὐθύς περιετείχεε,
 θαπάνῃ καὶ χρόνῳ μᾶλλον, ἢ τραύμασι καὶ κινδύνοις
 τῶν πολιτῶν, περιγενέσθαι καὶ συνελεῖν τὴν πόλιν
 βουλόμενος. Ἐπεὶ δὲ δυσχεραίνοντας τῇ τριβῇ τοὺς
 Ἀθηναίους, καὶ μάχεσθαι προθυμουμένους, ἔργον
 ἦν κατασχῆν, εἰς ὅκτω μέρη θιελῶν τὸ πᾶν πλῆθος,
 ἀπικλήρου, καὶ τῷ λαβόντι τὸν λευκὸν κύαμον εὐ-
 χᾶσθαι καὶ σχολάζειν παρεῖχε, τῶν ἄλλων μαχομέ-
 νων. Διὸ καὶ φασί, τοὺς ἐν εὐπαθείαις τισὶ γενομέ-
 νους λευκὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπὸ τοῦ λευκοῦ κύαμου
 προσαγορεύειν. Ἐφορος δὲ καὶ μηχαναῖς χρήσασθαι
 τὸν Περικλέα, τὴν καινότητα θαυμάσαντα, Ἀρτέμιω-
 νος τοῦ μηχανικοῦ προῖζοντος, ὃν χωλὸν ὄντα, καὶ
 φορεῖω πρὸς τὰ κατεπείγοντα τῶν ἔργων προσκομι-
 ζόμενον, ὀνομασίῃναι Περιφόρητον. Τοῦτο μὲν οὖν
 Ἡρακλείδης ὁ Ποτικὸς ἐλέγχει τοῖς Ἀνακρίοντος
 ποιήμασιν, ἐν οἷς ὁ Περιφόρητος Ἀρτέμιων ὀνομαί-
 ζεται, πολλαῖς ἔμπροσθεν ἡλικίαις τοῦ περὶ Σάμον
 πολέμου, καὶ τῶν πραγμάτων ἐπέων. Τὸν δ' Ἀρ-

τέμνα φησὶ τρυφερόν μὲν τινα τῷ βίῳ, καὶ πρὸς τοὺς φόβους μαλακὸν ὄντα καὶ καταπλήγα, τὰ πολλὰ μὲν οἴκοι καθίζεσθαι, χαλκὴν ἀσπίδα τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὄψιν οἰκτιῶν ὑπερχόντων, ὥστε μηδὲν ἐμπεσεῖν τῶν ἄνωθεν· εἰ δὲ βιασθεῖη προελθεῖν, ἐν κλιβιδίῳ κρεμαστῷ παρὰ τὴν γῆν αὐτὴν περιφερόμενον κομίζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο κληθῆναι Περιφόρητον.

XXVIII. Ἐννάτη δὲ μηνὶ τῶν Σαμίων παραστάντων, ὁ Περικλῆς τὰ τεῖχη καθεῖλε, καὶ τὰς ναῦς παρέλαβε, καὶ χρήμασι πολλοῖς ἐξημίωσεν· ὧν τὰ μὲν εὐθύς ἤνεγκαν οἱ Σάμιοι, τὰ δ' ἐν χρόνῳ ἔητη τάξιμενοι κατοίσειν, ὁμήρους ἔδωκαν. Δούρις δ' ὁ Σάμιος τούτοις ἐπιτραγωδίῃ, πολλὴν ὁμότητα τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Περικλείους κατηγορῶν, ἦν οὔτε Θουκυδίδης ἰστόρηκεν, οὔτ' Ἐφορος, οὔτ' Ἀριστοτέλης· ἀλλ' οὐδ' ἀληθεύειν ἔοικεν, ὡς ἄρα τοὺς τριηράρχους καὶ τοὺς ἐπιβάτας τῶν Σαμίων εἰς τὴν Μιλησίων ἀγορὰν ἀγαγὼν, καὶ σανίσι προσθήσας ἐφ' ἡμέρας δέκα, κακῶς ἤδη διακειμένους προσέταξεν ἀνελθεῖν, ξύλοις τὰς κεφαλὰς συγκόψαντας, εἶτα προβάλειν ἀκήδευτα τὰ σώματα. Δούρις μὲν οὖν, οὐδ' ὅπου μηδὲν αὐτῷ πρόσσειν ἴδιον πάθος, εἰωθὼς κρατεῖν τὴν διήγησιν ἐπὶ τῆς ἀληθείας, μᾶλλον ἔοικεν ἐνταῦθα δεινῶσαι τὰς τῆς πατρίδος συμφορὰς ἐπὶ διαβολῇ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ Περικλῆς καταστρεψάμενος τὴν Σάμον, ὡς ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ταφὰς τε τῶν ἀποθανόντων κατὰ τὸν πόλεμον ἐνθάξουσ ἐποίησε, καὶ τὸν λόγον εἰπὼν, ὥσπερ

Ἀρχιδάμου τὰ πολλὰ τῶν ἔγκλημάτων εἰς διαλύσεις ἄγοντος, καὶ τοὺς συμμαχοὺς πρᾶννοντος, οὐκ ἂν ἰδόκει συμπεσεῖν, ὑπὸ γε τῶν ἄλλων αἰτιῶν, ὁ πόλεμος τοῖς Ἀθηναίοις, εἰ τὸ ψήφισμα καθελεῖν τὸ Μεγαρικὸν ἐπέισθησαν, καὶ διαλλαγῆναι πρὸς αὐτοὺς. Διὸ καὶ μάλιστα πρὸς τοῦτο Περικλῆς ἐναντιωθεῖς, καὶ παροξύνας τὸν δῆμον ἐμμεῖναι τῇ πρὸς Μεγαρεῖς φιλονεικίᾳ, μόνος ἔσχε τοῦ πολέμου τὴν αἰτίαν.

XXX. Λέγουσι δὲ, πρεσβείας Ἀθήναζε παρὶ τούτων ἐκ Λακεδαιμόνος ἀφικμένης, καὶ τοῦ Περικλείου χόμον τινα προβαλομένου, κωλύοντα καθελεῖν τὸ πινάκιον, ἐν ᾧ τὸ ψήφισμα γεγραμμένον ἐτύχχανεν, εἰπεῖν Πολυάρκη τῶν πρόσβειων τινα. Σὺ δὲ μὴ καθέλης, ἀλλὰ στρέψον εἰς τὸ πινάκιον· οὐ γάρ ἐστι νόμος ὁ τοῦτο κωλύων. Κομποῦ δὲ ταῦ λόγου φανέντος, οὐδὲν τι μᾶλλον ὁ Περικλῆς ἐσίδωκεν. Ἐπὶ μὲν οὖν τις, ὡς ἔοικεν, αὐτῷ καὶ ἰδία πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς ἀπέχθεια· κοινήν δὲ καὶ φανεράν αἰτίαν κατ' αὐτῶν ποιησάμενος, ἀποπέμψασθαι τὴν ἱερὰν ὄρχυδα, γράφει ψήφισμα, κήρυκα πεμφθῆναι πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους τὸν αὐτὸν, κατηγοροῦντα τῶν Μεγαρέων. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ ψήφισμα Περικλείου ἐστὶν εὐγνώμονος καὶ φιλανθρώπου δικαιολογίας ἐχόμενον. Ἐπεὶ δ' ὁ πεμφθεὶς κήρυξ Ἀνθιμόκριτος αἰτία τῶν Μεγαρέων ἀποθανεῖν ἔδοξε, γράφει ψήφισμα καὶ αὐτῶν Χαρίνος, ἄσκοπον μὲν εἶναι καὶ ἀκήρυκτον ἔχθραν, ὅς δ' ἂν ἐπιβῆ τῆς Ἀττικῆς Μεγαρέων, θανάτῳ ζημιοῦσθαι· ταὺς δὲ

στρατηγούς, διὰν ὀμνύωσι τὸν πατριὸν ὄρκον, ἐπομνύειν, διὲ καὶ δις ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὴν Μεγαρικὴν ἐμβολοῦσι ταφῆναι δ' Ἀνθεμόκριτον παρὰ τὰς Θριασίους πύλας, αἳ τῶν Αἰκυλων ὀνομάζονται. Μεγαροεῖς δὲ τὸν Ἀνθεμόκριτον φόνον ἀπαγορεύοντες, τὰς αἰτίας εἰς Ἀσπασίαν καὶ Περικλέα τρέπουσι, χρώμενοι τοῖς περιβοήτοις καὶ δημῶδεςι τούτοις ἐκ τῶν Ἀχαρνέων στιχιδίους·

Πόρην δὲ Σπαιθὸν ἰόντις Μεγάραδε

Νεανίαι κλέπτουσι μεθυσσοπέταβοι·

Κῆρ' οἱ Μεγαροεῖς, ἰδύνας κερυσεγγωμένους,

Ἀντιξίλευσαν Ἀσπασίας πόρνα δύο.

XXXI. Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν ὅπως ἔσχεν, οὐ φράδιον γινῶναι. Τοῦ δὲ μὴ λυθῆναι τὸ ψήφισμα πάντες ὡσαύτως τὴν αἰτίαν ἐπιφέρουσι τῷ Περικλεῖ. Πλὴν οἱ μὲν ἐκ φρονήματος μεγάλου μετὰ γνώμης κατὰ τὸ βέλτιστον ἀπισχυρίσασθαι φασι αὐτὸν, πείραν ἐνδόσεως τὸ πρόσταγμα, καὶ τὴν συγχώρησιν ἐξομολόγησιν ὠσθενείας ἠγοῦμενον· οἱ δὲ μᾶλλον αὐθαδεῖα τινὶ καὶ φιλονεικίᾳ, πρὸς ἔνδειξιν ἰσχύος, περιφρονησάσθαι Λακεδαιμονίαν. Ἡ δὲ χειρίστη μὲν αἰτία πασῶν, ἔχουσα δὲ πλείστους μάρτυρας, οὕτω πως λέγεται. Φειδίας ὁ πλάστης ἐργολάβος μὲν ἦν τοῦ ἀγάλματος, ὡσπερ εἴρηται· φίλος δὲ τῷ Περικλεῖ γενόμενος, καὶ μάλιστα παρ' αὐτῷ δυνηθεὶς, τοὺς μὲν δι' αὐτὸν ἔσχεν ἐχθροὺς φθονοῦμενος, οἱ δὲ τοῦ δήμου ποιούμενοι πείραν ἐν ἐκείνῳ, ποῖός τις ἔσοιτο Περικλεῖ κριτῆς, Μένωνά τινι τῶν Φειδίου

ναίσις, εἰς τὸν αὐτὸν λύκον κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἐνεχάραξεν.

XXII. Ὅτι δ' ὀρθῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων συνείχεν, ἐμαρτύρησεν αὐτῷ τὰ γεγόμενα. Πρῶτον μὲν γὰρ Εὐβοεῖς ἀπίστησαν, ἐφ' ἑοῦς διέβη μετὰ δυνάμεως. Ἐπὶ εὐθύς ἀπηγγέλλοντο Μεγαροῖς ἐκπεπολεμωμένοι, καὶ στρατιὰ πολεμίων ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τῆς Ἀττικῆς οὖσα, Πλειστώνακτος ἡγουμένου, βασιλέως Λακεδαιμονίων. Πάλιν οὖν ὁ Περικλῆς κατὰ τάχος ἐκ τῆς Εὐβοίας ἀνεκομίζετο πρὸς τὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ πόλεμον· καὶ συνέβηαι μὲν εἰς χεῖρας οὐκ ἐδάρασε πολλοῖς καὶ ἀχαθοῖς ἐπλήταις προκαλουμένοις· ὄρων δὲ τὸν Πλειστώνακτα νέον ὄντα κομιδῇ, χρώμενον δὲ μάλα Κλειωνοειδῆ τῶν συμβούλων, ὃν οἱ ἔφοροι φύλακα καὶ πάρεδρον αὐτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν συνέπεμψαν, ἐπειρᾶτο τούτου κρύφα· καὶ ταχὺ διαφθείρας χρήμασιν αὐτὸν, ἐπίεισεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀπαγαγεῖν τοὺς Πελοποννησίους. Ὡς δ' ἀπεχώρησεν ἡ στρατιὰ καὶ διελύθη κατὰ πόλεις, βαρέως φέροντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸν μὲν βασιλεῖα χρήμασιν ἐξημίωσαν, ὡς τὸ πλῆθος οὐκ ἔχον ἐκτίσαι, μετέστησεν ἑαυτὸν ἐκ Λακεδαιμόνος· τοῦ δὲ Κλειωνοειδοῦ φεύγοντος θάνατον κατέγνωσαν. Οὗτος δ' ἦν πατήρ Γυλίππου, τοῦ περὶ Σικελίαν Ἀθηναίους καταπολεμήσαντος. Ἔοικε δ' ἕσπερ συγγενικῶν αὐτῷ προστελέσασθαι νόσημα τὴν φιλαργυρίαν ἢ φιλαίσις, ἐφ' ἧς καὶ αὐτὸς, αἰσχεῶς ἐπὶ κακοῖς ἔργοις

άλους, ἐξίπεις τῆς Σπάρτης. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Δυσάνδρου δεδηλώκαμεν.

XXIII. Τοῦ δὲ Περικλεους ἐν τῷ τῆς στρατηγίας ἀπολογισμῷ δέκα τάλαντων ἀνάλωμα γράψαντος, ἀνηλωμένων εἰς τὸ δέον, ὁ δῆμος ἀποδέξατο, μὴ πολυπραγμοσύνης, μηδ' ἐλέγξας τὸ ἀπόρρητον. Ἐνιοὶ δ' ἰστορήκασιν, ὡς ἔστι καὶ Θεόφραστος ὁ φιλόσοφος, ὅτι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὴν Σπάρτην ἐφοῖα δέκα τάλαντα παρὰ τοῦ Περικλέους, οἷς τοὺς ἐν τέλει πάντας θεραπέων, παρητεῖτο τὸν πόλεμον, οὐ τὴν εἰρήνην ὠνούμενος, ἀλλὰ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ παρασκευασόμενος καθ' ἡσυχίαν ἔμελλε πολεμήσειν βέλτιον. Εὐθύς οὖν ἐπὶ τοὺς ἀφιστάτας τραπέμενος, καὶ διαβῆς εἰς Εὐβοίαν, πεντήκοντα ναοὶ καὶ πεντακισχιλλοὶ ὄπλιταις κατεστρέφατο τὰς πόλεις. Καὶ Χαλκιδίων μὲν τοὺς ἰπποβότας λεγομένους, πλοῦτῳ καὶ δόξῃ διαφέροντας, ἐξέβαλεν Ἐστιαεῖς δὲ πάντας ἀναστῆσας ἐκ τῆς χώρας, Ἀθηναίους κατώκισε, μόνοις τούτοις ἀπαραιτήτως χρησάμενος, ὅτι ναῦν Ἀττικὴν αἰχμάλωτον λαβόντες, ἀπέκτειναν τοὺς ἄνδρας.

XXIV. Ἐκ τούτου γενομένων σπονδῶν Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις εἰς ἔτη τριμύνητα, ψήφίζεται τὸν εἰς Σάμον πλοῦν, αἰτίαν ποιησάμενος κατ' αὐτῶν, ὅτι τὸν πρὸς Μιλησίους κελυβόμενος διαλύσυσθαι πόλεμον, οὐχ ὑπῆκουον. Ἐπεὶ δ' Ἀσπασία χυφιδόμενος θεαῖν πράξαι τὰ πρὸς Σαμίους, ἐνταῦθα ὡς εἶη καιρὸς διαπορῆσαι μάλιστα περὶ τῆς

ἀνθρώπου, τίνα τέχνην ἢ δύναμιν τσαύτην ἔχου-
 σα, τῶν τε πολιτικῶν τοὺς πρωτεύοντας ἐχειρώσατο,
 καὶ τοῖς φιλοσόφοις οὐ φαῦλον, οὐδ' ὀλίγον ὑπὲρ
 αὐτῆς περιέσχε λόγον. Ὅτι μὲν γὰρ ἦν Μιλησία γέ-
 νος, ἐξάρχου θυγάτηρ, ὁμολογεῖται. Φασὶ δ' αὐ-
 τὴν Θαρρηλίαν τινὰ τῶν παλαιῶν Ἰαδῶν ζηλώσασαν,
 ἐπιθέσθαι τοῖς δυνατοτάτοις ἀνδράσι. Καὶ γὰρ ἡ
 Θαρρηλία, τό τ' εἶδος εὐπρεπῆς γενομένη, καὶ χά-
 ριν ἔχουσα μετὰ δεινότητος, πλείστοις μὲν Ἑλλήνων
 συνώκησεν ἀνδράσι, πάντας δὲ προσεποίησε βασιλεῖ
 τοὺς πλεσιάσαντας αὐτῇ, καὶ ταῖς πόλεις μηδισροῦ
 δι' ἐκείνων ὑπέσπειρεν ἀρχάς, δυνατοτάτων ὄντων
 καὶ μεγίστων. Τὴν δ' Ἀσπασίαν οἱ μὲν ὡς σοφὴν
 τίνα καὶ πολιτικὴν ὑπὸ τοῦ Περικλέους σπούδασθῆ-
 ναι λέγουσι. Καὶ γὰρ Σωκράτης ἔστιν ὅτι μετὰ τῶν
 γυναικῶν ἐφοίτα, καὶ τὰς γυναῖκας ἀκροασομένας
 οἱ συνήθεις ἦγον ὡς αὐτὴν, καίπερ οὐ κοσμίῳ προ-
 εσιῶσαν ἐργασίας, οὐδὲ σεμνῆς, ἀλλὰ παιδίσκας
 ἐταιροῦσας τρέφουσαν. Αἰσχίνης δὲ φησι, καὶ Λυ-
 σικλῆα, τῶν προβατοκόπηλον, ἐξ ἀγενοῦς καὶ τα-
 πεινοῦ τὴν φύσιν, Ἀθηναίων γενέσθαι πρῶτον, Ἀ-
 σπασία συνόντα μετὰ τὴν Περικλέους τελευτήν. Ἐν
 δὲ τῷ Μενεξένῳ τῷ Πλάτωνος, εἰ καὶ μετὰ παιδιᾶς
 καὶ πρῶτα γέγραπται, τοσοῦτόν γ' ἰστορίας ἔστιν,
 ὅτι δόξαν εἶχε τὸ γύναιον ἐπὶ ῥητορικῇ πολλοῖς Ἀθη-
 ναίων ὁμιλεῖν. Φαίνεται μέντοι μᾶλλον ἐρωτικῇ τι
 ἢ τοῦ Περικλέους ἀγάπησις γενομένη πρὸς Ἀσπασίαν.
 Ἦν μὲν γὰρ αὐτῆ γυνὴ προσήκουσα μὲν κατὰ γένος,

συναγκηκνῦια δ' Ἰππονίκῳ πρότερον, ἐξ οὗ Καλλίαν ἔτεκε τὸν πλούσιον· ἔτεκε δὲ καὶ παρὰ τῷ Περικλεῖ Ξάνθικπον καὶ Πάραλον. Ἐἶτα τῆς συμβιώσεως οὐκ οὔσης αὐτοῖς ἀρεστῆς, ἐκείνην μὲν ἐτέρῳ βουλομένην συναξέδωκιν, αὐτὸς δὲ τὴν Ἀσπασίαν λαβὼν, ἔστερξε διαφερόντως. Καὶ γὰρ ἐξῶν, ὡς φασι, καὶ εἰσιῶν ἀπ' ἀγορᾶς, ἠσπάζετο καθ' ἡμέραν αὐτὴν μετὰ τοῦ καταφιλεῖν. Ἐν δὲ ταῖς κοιμηθῆσαις Ὀμφάλῃ τε νῆα καὶ Δηϊάνειρα καὶ πάλιν Ἥρα προσαγορεύεται. Κρατῖνος δ' ἀντικρὺς παλλακὴν αὐτὴν εἶρηκεν ἐν τούτοις·

— Ἥραν τί σὲ Ἀσπασίαν εἶπες,

Καὶ καταπογοσύνην παλλακὴν κυνώπεια.

Δοκεῖ δὲ καὶ τὸν νόθον ἐκ ταύτης τεκνῶσαι, περὶ οὗ πεποίηκεν Εὐπολις ἐν Δήμοις αὐτὸν μὲν οὕτως ἐρωτῶντα·

Ὁ νόθος δὲ μοι τί;

τὸν δὲ Μυραωνίδην ἀποκρινόμενον·

Καὶ πάλα γ' ἐν ἦν ἀνὴρ.

Εἰ μὴ τὸ τῆς πόρνης ἐκωφώδαι κενόν.

Οὕτω δὲ τὴν Ἀσπασίαν ὀνομαστήν καὶ κλεινὴν γενέσθαι λέγουσιν, ὥστε καὶ Κῦρον τὸν πολεμήσαντα βασιλεῖ περὶ τῆς τῶν Ἡερσῶν ἡγεμονίας τὴν ἀγαπωμένην ὑπ' αὐτοῦ μάλιστα τῶν παλλακίδων Ἀσπασίαν ὀνομάσαι, καλουμένην Μιλτώ πρότερον. Ἦν δὲ Φωκαῖς τὸ γένος, Ἐρμοτίμου θυγάτηρ· ἐν δὲ τῇ μάχῃ Κῦρου πεσόντος, ἀπαχθῆσα πρὸς βασιλέα, πλεῖστον ἴσχυσε. Ταῦτα μὲν, ἐπιθρόντα τῇ μνή-

μη κατά τὴν γραφὴν, ἀπίσασθαι καὶ παρελθεῖν, ἴσως ἀπάνθρωπον ἦν.

XXV. Τὸν δὲ πρὸς Σαμίους πόλεμον αἰτιῶνται μάλιστα τὸν Περικλέα ψηφίσασθαι διὰ Μιλησίου, Ἀσπασίας δεηθείσης. Αἱ γὰρ πόλεις ἐπολέμουν τὸν περὶ Πριήνης πόλεμον· καὶ κρατοῦντες οἱ Σάμιοι, παύσασθαι τῶν Ἀθηναίων κελεύοντων, καὶ δίκας λαβεῖν καὶ δοῦναι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐπέειθοντο. Πλεύσας οὖν ὁ Περικλῆς, τὴν μὲν οὖσαν ὀλιγαρχίαν ἐν Σάμῳ κατέλυσεν· τῶν δὲ πρώτων λαβῶν ὀμήρους πεντήκοντα καὶ παῖδας ἴσους, εἰς Ἀθῆνας ἀπέστειλε. Καί τοι φασίν, ἕκαστον μὲν αὐτῶ τῶν ὀμήρων δίδοναι τάλαντον ὑπὲρ ἑαυτοῦ, πολλὰ δ' ἄλλα τοὺς μὴ θέλοντάς ἐν τῇ πόλει γενέσθαι δημοκρατίαν. Ἐτι δὲ Πισσοῦθνης ὁ Πέρσης, ἔχων τιὰ πρὸς Σαμίους εὖνοιαν, ἀπέστειλεν αὐτῶ μισθίους χρυσοῦς, παραιτούμενος τὴν πόλιν. Οὐ μὲν ἔλαβε τούτων οὐδὲν ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ χρησάμενος, ὥσπερ ἐγνώκει, τοῖς Σαμίοις, καὶ καταστήσας δημοκρατίαν, ἀπέπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ δ' εὐθύς ἀπέστησαν, ἐκκλέψαντος αὐτοῖς τοὺς ὀμήρους Πισσοῦθνου, καὶ τᾶλλα παρσκευάσαντο πρὸς τὸν πόλεμον. Αὐθις οὖν ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσεν ἐπ' αὐτούς, οὐχ ἡσυχάζοντάς, οὐδὲ κατεπτηχότας, ἀλλὰ καὶ πάνυ προθύμους ἐγνωκότας ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς θαλάττης. Γενομένης δὲ καρτερᾶς ναυμαχίας περὶ νῆσον, ἦν Τραγκας καλοῦσι, λαμπρῶς ὁ Περικλῆς ἐνίκα τίσσαρσι καὶ τεσσαράκοντα ναυσίν, ἔ-

βδομήκοντα καταναυμαχήσας, ὧν εἴκοσι στρατιώτι-
δες ἦσαν.

XXVI. Ἄμα δὲ τῇ νίκη καὶ τῇ διώξει τοῦ λιμένος κρατήσας, ἐπολιόρκει τοὺς Σαμίους, ἀμωσγέπως διε-
τολμῶντας ἐπεξίεναι καὶ διαμάχεσθαι πρὸ τοῦ τεί-
χους. Ἐπεὶ δὲ μείζων ἕτερος στόλος ἦλθεν ἐκ τῶν
Ἀθηρῶν, καὶ παντελῶς κατεκλείσθησαν οἱ Σάμιοι,
λαβῶν ὁ Περικλῆς ἐξήκοντα τριήρεις, ἔπλευσεν εἰς
τὸν ἕξω κόλπον· ὡς μὲν οἱ πλείστοι λέγουσι, Φοινισ-
σῶν νεῶν ἐπικουρῶν τοῖς Σαμίοις προσφερομένων,
ἀπαντῆσαι καὶ διαγωνίσασθαι πορρωτάτω βουλόμε-
νος· ὡς δὲ Στησίμβροτος, ἐπὶ Κύπρον στελλόμενος·
ὅπερ οὐ δοκῆ πιθανόν εἶναι. Ὅποτέρῳ δ' οὖν ἐχρή-
σατο τῶν λογισμῶν, ἀμαρτιῆν ἔδοξε. Πλεύσαντος γὰρ
αὐτοῦ, Μελισσος ὁ Ἰθαγίνους, ἀνὴρ φιλόσοφος,
στρατηγῶν τότε τῆς Σάμου, καταφρονήσας τῆς δλι-
γότητος τῶν νεῶν, ἢ τῆς ἀπειρίας τῶν στρατηγῶν,
ἔπεισε τοὺς πολίτας ἐπιθέσθαι τοῖς Ἀθηναίσις. Καὶ
γενομένης μάχης, νικήσαντες οἱ Σάμιοι, καὶ πολ-
λοὺς μὲν αὐτῶν ἄνδρας ἐλόντες, πολλὰς δὲ ναῦς δια-
φθείραντες, ἐχρῶντο τῇ θαλάσῃ, καὶ παρετίθεντο
τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸν πόλεμον, ὅσα μὴ πρότερον
εἶχον. Ἰπὸ δὲ τοῦ Μελισσοῦ καὶ Περικλῆα φησὶν αὐ-
τὸν Ἀριστοτέλης ἠττηθῆναι, ναυμαχοῦντα πρότερον.
Οἱ δὲ Σάμιοι τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ἀθηναίων ἀν-
θυβρίζοντες, ἔσιζον εἰς τὸ μέτωπον γλαυκάς· καὶ
γὰρ ἐκείνους οἱ Ἀθηναῖοι σάμαιναν. Ἡ δὲ σάμαινα
ναῦς· ἐστὶν ὑόπρωρος μὲν τὸ σίμωμα, κοιλότερα δὲ

καὶ γαστροειδῆς, ὥστε καὶ φορτοφορεῖν καὶ ταχυ-
ναυτεῖν. Οὕτω δ' ὀνομασθῆ δια τὸ πρῶτον ἐν Σάμῃ
φανῆναι, Πολυκράτους τυράννου κατασκευάσαντος.
Πρὸς ταῦτα τὰ αἰτίγματα λέγουσι καὶ τὸ Ἀριστοφά-
νειον ἠνίχθαι·

Σερίων ὁ δῆμος ἴσται ὡς καλυγρέματος!

XXVII. Πυθόμενος δ' οὖν ὁ Περικλῆς τὴν ἐπὶ
στρατοπέδου συμφορὰν, ἐβόηθη κατὰ τάχος. Καὶ
τοῦ Μελίσσου πρὸς αὐτὸν ἀντιταξαμένου κρατήσας,
καὶ τρεψάμενος τοὺς πολεμίους, εὐθύς περιετείχε,
δαπάνῃ καὶ χρόνῳ μᾶλλον, ἢ τραύμασι καὶ κινδύνοις
τῶν πολιτῶν, περιγενέσθαι καὶ συνελεῖν τὴν πόλιν
βουλόμενος. Ἐπεὶ δὲ δυσχεραίνοντας τῇ τριβῇ τοὺς
Ἀθηναίους, καὶ μάχεσθαι προθυμουμένους, ἔργον
ἦν κατασχῆν, εἰς ὅπῳ μέρη διελὼν τὸ πᾶν πλῆθος,
ἀπεκλήρου, καὶ τῷ λαβόντι τὸν λευκὸν κύαμον εὐ-
χᾶσθαι καὶ σχολάζειν παρῆχε, τῶν ἄλλων μαχομέ-
νων. Διὸ καὶ φασὶ, τοὺς ἐν εὐπαθείαις τισὶ γενομέ-
νους λευκὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπὸ τοῦ λευκοῦ κύαμου
προσαγορεύειν. Ἐφορος δὲ καὶ μηχαναῖς χρησασθαι
τὸν Περικλέα, τὴν καινότητα θαυμάσαντα, Ἀρτέμω-
νος τοῦ μηχανικοῦ πορίζοντος, ὃν χωλὸν ὄντα, καὶ
φορεῖν πρὸς τὰ κατεπέλοντα τῶν ἔργων προσκομι-
ζόμενον, ὀνομασθῆναι Περιφόρητον. Τοῦτο μὲν οὖν
Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐλέγχει τοῖς Ἀνακρέοντι-
κοῖμασιν, ἐν οἷς ὁ Περιφόρητος Ἀρτέμων ὀνομαί-
ται, πολλαῖς ἔμπροσθεν ἡλικίας τοῦ περὶ Σάμον
πολέμου, καὶ τῶν πραγμάτων ἐπέων. Τὸν δ' Ἀρ-

τέμνονα φησὶ τρυφερόν μὲν τινα τῷ βίῳ, καὶ πρὸς τοὺς φόβους μαλακὸν ὄντα καὶ καταπλήγα, τὰ πολλὰ μὲν οἴκοι καθέζεσθαι, χαλκὴν ἀσπίδα τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ δυοῖν οἰκτεῖν ὑπερχόντων, ὥστε μηδὲν ἐμπεσεῖν τῶν ἄνωθεν· εἰ δὲ βιασθεῖη προελθεῖν, ἐν κλιβιδίῳ κρεμαστώ παρα τὴν γῆν αὐτὴν περιφερόμενον κομίζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο κληθῆναι Περιφόρητον.

XXVIII. Ἐννάτω δὲ μηνὶ τῶν Σαμίων παρασιάντων, ὁ Περικλῆς τὰ τείχη καθεῖλε, καὶ τὰς ναῦς παρέλαβε, καὶ χρήμασι πολλοῖς ἐζημίωσεν· ὧν τὰ μὲν εὐθύς ἤνεγκαν οἱ Σάμιοι, τὰ δ' ἐν χρόνῳ ἔητῶν ταξάμενοι κατοίσειν, ὁμήρους ἔδωκαν. Δούρις δ' ὁ Σάμιος τοῖτοις ἐπιτραγωδεῖ, πολλὴν ὁμότητα τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Περικλείους κατηγορῶν, ἣν οὔτε Θουκυδίδης ἰστόρηκεν, οὔτ' Ἐφορος, οὔτ' Ἀριστοτέλης· ἀλλ' οὐδ' ἀληθεύειν ἔοικεν, ὡς ἄρα τοὺς τριηράρχους καὶ τοὺς ἐπιβάτας τῶν Σαμίων εἰς τὴν Μιλησίων ἀγορὰν ἀγαγὼν, καὶ σανίσι προσδήσας ἐφ' ἡμέρας δέκα, κακῶς ἤδη διακειμένους προσέταξεν ἀνελθεῖν, ξύλοις τὰς κεφαλὰς συγκόψαντας, εἶτα προβάλειν ἀκηδέντα τὰ σώματα. Δούρις μὲν οὖν, οὐδ' ὅπου μηδὲν αὐτῷ πρόσκειται ἴδιον πάθος, εὐθὺς κρατεῖν τὴν διήγησιν ἐπὶ τῆς ἀληθείας, μᾶλλον ἔοικεν ἐνταῦθα δεινώσαι τὰς τῆς πατρίδος συμφορὰς ἐπὶ διαβολῇ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ Περικλῆς καταστρεψάμενος τὴν Σάμον, ὡς ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ταφὰς τε τῶν ἀποθανόντων κατὰ τὸν πόλεμον ἐνδόξους ἐποίησε, καὶ τὸν λόγον εἰπὼν, ὥσπερ

ἔθος ἐστίν, ἐπὶ τῶν σημάτων, ἐθαυμασιώθη. Καταβαίνοντα δ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βήματος αἱ μὲν ἄλλαι γυναῖκες ἰδιξιούντο, καὶ στεφάνοις ἀνάδουν καὶ ταινίαις, ὥσπερ ἀθλητὴν νικηφόρον· ἡ δ' Ἐλπινίκη προσελθοῦσα πλησίον· Ταῦτ', ἔφη, θαυμασιὰ, Περικλεις, καὶ ἄξια στεφάνων, ὅς ἡμῖν πολλοὺς καὶ ἔγαθούς ἀπώλεσας πόλιν, οὐ Φοίνιξι πολεμῶν, οὐδὲ Μήδοις, ὥσπερ οὐμὸς ἀδελφὸς Κίμων, ἀλλὰ σύμμαχον καὶ συγγενῆ πόλιν καταστρεφόμενος. Ταῦτα τῆς Ἐλπινίκης λεγούσης, ὁ Περικλῆς μειδιῶσας ἀτρέμα, λέγεται τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου πρὸς αὐτὴν εἶπ᾽·

Ὅσα ἐν μύσεισι γράυς τοῦσ' ἠλάφω.

Θαυμαστὸν δέ τι καὶ μέγα φρονῆσαι, καταπολεμήσαντα τοὺς Σαμίους, φησὶν αὐτὸν ὁ Ἴων, ὡς τοῦ μὲν Ἀγαμέμνονος ἔπεισεν δέκα βάρβαρον πόλιν, αὐτοῦ δὲ μῆσιν ἑννέα τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτάτους Ἰώνων ἐλόντος. Καὶ οὐκ ἦν ἄδικος ἢ ἀξίωσις, ἀλλ' ὄντως πολλὴν ἀθλιότητα καὶ μέγαν ἔσχε κίνδυνον ὁ πόλεμος, ἔπειρ, ὡς Θούκυδίδης φησὶ, παρ' ἐλάχιστον ἦλθε Σαμίων ἡ πόλις ἀφελῆσθαι τῆς θαλάττης τὸ κράτος Ἀθηναίου.

XXIX. Μετὰ ταῦτα, κυμαίνοντες ἤδη τοῦ Πυλοποννησιακοῦ πολέμου, Κερκυραῖοις πολεμουμένοις ὑπὸ Κορινθίων ἔπεισε τὸν δῆμον ἀποσταλεῖ βοήθειαν, καὶ προσλαβεῖν ἐξῆρωμένην ναυτικῇ δυνάμει τῆσον, ὡς ὅσον οὐδέπω Πυλοποννησίων ἐκπεπολεμῶμένων πρὸς αὐτούς, Ψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου τὴν βοήθειαν, ἀπέστειλε δέκα ναῦς μόνας ἔχοντα Λακε-

Δαιμόνιον, τὸν Κίμωνος υἱὸν, ὅλον ἐφυβρίζων· πολλή
 γὰρ ἦν εὐνοια καὶ φιλία τῷ Κίμωνος οἴκῳ πρὸς Λα-
 κεδαιμονίους. Ὡς ἂν οὖν, εἰ μηδὲν ἔργον μέγα, μηδ'
 ἐκπρεπὲς ἐν τῇ στρατηγίᾳ τοῦ Λακεδαιμονίου γένοιτο,
 προσδιαβληθεῖη μᾶλλον εἰς τὸν λακωνισμόν, ὀλίγας
 αὐτῷ γαυρῶς ἔδωκε, καὶ μὴ βουλόμενον ἐξέπαμψε. Καὶ
 ὅλως διετέλει κολούων, ὡς μηδὲ τοῖς ὀνόμασι γνησίους,
 ἀλλ' ὀθνεῖους καὶ ξένους, ὅτι τῶν Κίμωνος υἱῶν τῷ
 μὲν ἦν Λακεδαιμόνιος ὄνομα, τῷ δὲ Θισσαλὸς, τῷ
 δ' Ἡλείος. Ἐδόκουν δὲ πάντες ἐκ γυναικὸς Ἀρκα-
 δικῆς γεγονέναι. Κακῶς οὖν ὁ Περικλῆς ἀκούων δια-
 τὰς δέκα ταύτας τριήρεις, ὡς μικρὰν μὲν βοήθειαν
 τοῖς δεηθεῖσι, μεγάλην δὲ πρόφασιν τοῖς ἐγκαλοῦσι
 παρεσχηκῶς, ἑτέρας αὐτῆς ἔστειλε πλείονας εἰς τὴν
 Κέρκυραν, αἷ μετα τὴν μάχην ἀφίκοιτο. Καλεπαί-
 νουσαι δὲ τοῖς Κορινθίοις, καὶ κατηγοροῦσι τῶν Ἀθη-
 ναίων ἐν Λακεδαίμονι, προστέγοντο Μεγαρεῖς, αι-
 κιώμενοι πάσης μὲν ἀγορᾶς, πάντων δὲ λιμένων,
 ὧν Ἀθηναῖοι κρατοῦσιν, ἔργεσθαι καὶ ἀπελαύνε-
 σθαι παρὰ τὰ κοινὰ δίκαια καὶ τοὺς γεγενημένους
 ὄρκους τοῖς Ἕλλησιν. Αἰγιῆται δὲ κακοῦσθαι δο-
 κοῦντες καὶ βίαια πάσχειν, ἐποτιῶντο κρύφα πρὸς
 τοὺς Λακεδαιμονίους, φανερῶς ἐγκαλεῖν τοῖς Ἀθη-
 ναίοις οὐ θαρσύνοντες. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ Ποτίδαια,
 πόλις ὑπήκοος Ἀθηναίων, ἄποικος δὲ Κορινθίων,
 ἀποσιῶσα καὶ πολιορκουμένη, μᾶλλον ἐπειάχυνε
 τὸν πόλεμον. Οὐ μὴν ἀλλὰ, πρεσβειῶν τε πεμπομέ-
 νων Ἀθηναῖς, καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων

Ἀρχιδάμου τὰ πολλὰ τῶν ἔγκλημάτων εἰς διαλύσεις ἄγοντος, καὶ τοὺς συμμάχους πρᾶννοντος, οὐκ ἂν ἰδόκει συμπεσεῖν, ὑπὸ γε τῶν ἄλλων αἰτιῶν, ὁ πόλεμος τοῖς Ἀθηναίοις, εἰ τὸ ψήφισμα καθελεῖν τὸ Μεγαρικὸν ἐπέισθησαν, καὶ διαλλαχῆναι πρὸς αὐτούς. Διὸ καὶ μάλιστα πρὸς τοῦτο Περικλῆς ἐναντιωθεὶς, καὶ παροξύνας τὸν δῆμον ἐμμεῖναι τῇ πρὸς Μεγαρεῖς φιλονεικίᾳ, μόνος ἔσχε τοῦ πολέμου τὴν αἰτίαν.

XXX. Λέγουσι δὲ, πρῆσβείας Ἀθήναζε παρὶ τούτων ἐκ Λακεδαιμόνος ἀφικμένης, καὶ τοῦ Περικλείους νόμον τινὰ προβαλομένου, κωλύοντα καθελεῖν τὸ πινάκιον, ἐν ᾧ τὸ ψήφισμα γεγραμμένον εὐύχχασεν, εἰπεῖν Πολυάρκη τῶν πρῆσβειῶν τινά· Σὺ δὲ μὴ καθέλῃς, ἀλλὰ στρέψον εἰσω τὸ πινάκιον· οὐ γὰρ ἐστὶ νόμος ὁ τοῦτο κωλύων. Κομψοῦ δὲ τοῦ λόγου φανέντος, οὐδὲν τι μᾶλλον ὁ Περικλῆς ἐπέδωκεν. Ἐπὶ μὲν οὖν τις, ὡς ἔοικεν, αὐτῶ καὶ ἴδια πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς ἀπέχθεια· κοινήν δὲ καὶ φανεράν αἰτίαν κατ' αὐτῶν ποιησάμενος, ἀποπέμψασθαι τὴν ἱερὰν ὄργυδα, γράφει ψήφισμα, κήρυκα πεμφθεῖναι πρὸς αὐτούς καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους τὸν αὐτὸν, κατηγοροῦντα τῶν Μεγαρέων. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ ψήφισμα Περικλείους ἐστὶν εὐγνώμονος καὶ φιλανθρώπου δικαιολογίας ἔχοντον. Ἐπεὶ δ' ὁ πεμφθεὶς κήρυξ Ἀνθιμόκριτος αἰτία τῶν Μεγαρέων ἀποθανεῖν ἔδοξε, γράφει ψήφισμα κατ' αὐτῶν Χαρίνος, ἄσκοπον μὲν εἶναι καὶ ἀκήρυκτον ἔχθραν, ὅς δ' ἂν ἐπιβῆ τῆς Ἀττικῆς Μεγαρέων, θανάτῳ ζημιοῦσθαι· ταὺς δὲ

στρατηγούς, διὰν ὀμνύουσι τὸν πατριὸν ὄρκον, ἐπομνύειν, διὰ καὶ δις ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὴν Μεγαρικὴν ἐμβολοῦσι· ταφῆναι δ' Ἀνθεμόκριτον παρὰ τὰς Θριασίους πύλας, αἱ τῶν Αἰκυλων ὀνομάζονται. Μεγαροῦς δὲ τὸν Ἀνθεμόκριτον φόνον ἀπαγορεύμενοι, τὰς αἰτίας εἰς Ἀσπασίαν καὶ Περικλέα τρέπουσι, χρώμενοι τοῖς περιβοήτοις καὶ δημώδεσι τούτοις ἐκ τῶν Ἀχαρνέων στιχιδίοις·

Πέρην δι Σπρίθων ἰόντις Μεγάρα

Νεανίαι κλέπτουσι μεθυσσοῦντα βροί·

Κῆρ' οἱ Μεγαροῖς, ἰδύνασι κερυσεγγυμένους,

Ἀντιξίλωναν Ἀσπασίας πόρνα δύο.

XXXI. Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν ὅπως ἔσχεν, οὐ βραδύως γινῶναι. Τοῦ δὲ μὴ λυθῆναι τὸ ψήφισμα πάντες ὡσαύτως τὴν αἰτίαν ἐπιφέρουσι τῷ Περικλεῖ. Πλὴν οἱ μὲν ἐκ φρονημάτων μεγάλου μετὰ γνώμης κατὰ τὸ βέλτιστον ἀπισχυρίσασθαι φασὶν αὐτὸν, πείραν ἐνδόσεως τὸ πρόσταγμα, καὶ τὴν συγχώρησιν ἐξομολόγησιν ἀσθενείας ἠγοῦμενον· οἱ δὲ μᾶλλον αὐθαδεῖα τινὶ καὶ φιλονεικίᾳ, πρὸς ἔνδειξιν ἰσχύος, περιφρονησάαι Λακεδαιμονίων. Ἡ δὲ χειρίστη μὲν αἰτία πασῶν, ἔχουσα δὲ πλείστους μάρτυρας, οὕτω πως λέγεται. Φειδίας ὁ πλάστης ἐργολάβος μὲν ἦν τοῦ ἀγάλματος, ὡσπερ εἴρηται· φίλος δὲ τῷ Περικλεῖ γενόμενος, καὶ μέγιστος παρ' αὐτῷ δυνήθεις, τοὺς μὲν δι' αὐτὸν ἔσχεν ἐχθροὺς φθονοῦμενος, οἱ δὲ τοῦ δήμου ποιούμενοι πείραν ἐν ἐκαίῳ, ποῖός τις ἔσοιτο Περικλεῖ κριτής, Μένωνά τινι τῶν Φειδίου

συναγωγῶν παίσαντες, ἐπέτην ἐν ἀγορᾷ καθίζουσι, αἰτούμενον ἄδειαν ἐπὶ μηνύσει καὶ κατηγορίᾳ τοῦ Φειδίου. Προσδεξαμένου δὲ τοῦ δήμου τὸν ἄνθρωπον, καὶ γενομένης ἐν ἐκκλησίᾳ διώξεως, κλοπῆ μὲν οὐκ ἠλέγχοντο· τὸ γὰρ χρυσίον οὕτως εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τῷ ἀγάλματι προσεργάσατο καὶ περιέθηκεν ὁ Φειδίας, γνώμη τοῦ Περικλείους, ὥστε πάνυ δυνατὸν εἶναι περιλοῦσιν ἀποδείξει τὸν σταθμὸν· ὃ καὶ τότε τοὺς κατηγοροὺς ἐκέλευσε ποιῆν ὁ Περικλῆς. Ἡ δὲ δόξα τῶν ἔργων ἐπέβη φθόνῳ τὸν Φειδίαν, καὶ μάλιστα δειτῆν πρὸς Ἀμαζόνας μάχην ἐν τῇ ὀσπίδι ποιῶν, αὐτοῦ τινα μορφήν ἐρετύπωσε, πρεσβύτου φαλακροῦ, πέτρον ἐπηρμένου δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, καὶ τοῦ Περικλείους εἰκόνα παγκάλην ἐπέθηκε μαχομένου πρὸς Ἀμαζόνας. Τὸ δὲ σχῆμα τῆς χειρὸς, ἀνατεινούσης δόρυ πρὸ τῆς ὄψεως τοῦ Περικλείους, πεποιημένον εὐμηχάνως, οἷον ἐπικρούεται βούλεται τὴν ὁμοιότητα παραφαινομένην ἐκατέρωθεν. Ὁ μὲν οὖν Φειδίας εἰς τὸ δεισματήριον ἀπαχθὴς, ἐτελεύτησε νοσήσας, ὡς δέ φασιν ἔτιοι, φαρμῆκοις, ἐπὶ διαβολῇ τοῦ Περικλείους τῶν ἐχθρῶν περασκευασάντων. Τῷ δὲ μηνυτῇ Μένωνι, γράφατος Γλίκανος, ἀτέλειαν ὁ δῆμος ἔδωκε, καὶ προσέταξε τοῖς στρατηγοῖς ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἀσφαλείας τοῦ ἀνθρώπου.

XXXII. Περὶ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον Ἀσπασία δίτην ἔφηνεν ἀσβείας, Ἐρμίππου τοῦ κωμικοποιῦ δεικνοτος, καὶ προσκατηγοροῦντος, ὡς Περικλεῖ γυ-

παϊκας ἐλευθέρως εἰς τὸ αὐτὸ φοιτῶσας ὑποδέχοιτο.
 Καὶ ψήφισμα Διοπίδης ἔγραψεν, εἰσαγγέλλεσθαι
 τοὺς τὰ θῦα μὴ νομιζοντας, ἢ λόγους περὶ τῶν με-
 ταρσιῶν διδάσκοντας, ἀπεριεδόμενος εἰς Περικλῆα
 δι' Ἀναξαγόρου τὴν ὑπόνοιαν. Λεχομένου δὲ τοῦ
 δήμου καὶ προσιμῆσθαι τὰς διαβολὰς, οὕτως ἦδη ψή-
 φισμα κυροῦται, Δρακοντίδου γράψαντος, ὅπως οἱ
 λόγοι τῶν χρημάτων ὑπὸ Περικλείους εἰς τοὺς Πρυ-
 τάνεις ἀποτεθῆεν· οἱ δὲ δικασταὶ τὴν ψῆφον ἀπὸ
 τοῦ βωμοῦ φέροντες ἐν τῇ πόλει κρῖνοιεν. Ἄγνων
 δὲ τοῦτο μὲν ἀφείλε τοῦ ψηφίσματος, κρῖνεσθαι δὲ
 τὴν δίκην ἔγραψεν ἐν δικασταῖς χιλίοις καὶ πεντα-
 κοσίοις, εἴτε κλοπῆς καὶ δώρων, εἴτ' ἀδικίας βού-
 λοιτό τις ἐνομάζειν τὴν δίωξιν. Ἀσπασίαν μὲν οὖν
 ἐξήτησατο, πολλὰ πάλιν παρὰ τὴν δίκην, ὡς Διαχί-
 νης φησὶν, ἄφρις ὑπὲρ αὐτῆς δάκρυα, καὶ δεηθεὶς
 τῶν δικαστῶν· Ἀναξαγόραν δὲ φοβηθεὶς ἐξέπεμψε
 καὶ προὔπεμψε ἐκ τῆς πόλεως. Ὡς δὲ διὰ Φειδίου
 προσέπταισι τῷ δήμῳ, φοβηθεὶς τὸ δικαστήριον,
 μέλλοντα τὸν πόλεμον καὶ ὑποτιμώμενον ἐξέκασσεν,
 ἐλπίζων διασκοδάσειν τὰ ἐγκλήματα, καὶ ταπεινώ-
 σαι τὸν φθόρον, ἐν πράγμασι μεγάλοις καὶ κινδύ-
 νοις τῆς πόλεως ἐκείνῳ μόνῳ διὰ τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν
 δύναμιν ἀνατιθείσης ἑαυτὴν. Αἱ μὲν οὖν αἰτίαι, δι'
 ἧς οὐκ εἴασεν ἐνδοῦναι Λακεδαιμονίαις τὸν δῆμον,
 αὗται λέγονται· τὸ δ' ἀληθεὶς ἄδηλον.

XXXIII. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι γνώσκοντες, ὡς
 ἐκείνου καταλυθέντος εἰς πάντα μαλακωτέρας

χρήσονται τοῖς Ἀθηναίοις, ἐκέλευον αὐτοῖς τὸ ἄγος
 ἐλαύνειν, ὃ τὸ μητρόθεν γένος τοῦ Περικλείους ἔτο-
 χον ἦν, ὡς Θουκυδίδης ἱστορεῖεν. Ἡ δὲ πείρα περιέ-
 στη τοῖς πέμψασιν εἰς τὸναντίον· ἀντὶ γὰρ ὑπο-
 ψίας καὶ διαβολῆς ὁ Περικλῆς ἔτι μιλζονα πίστιν
 ἔσχε καὶ τιμὴν παρὰ τοῖς πολίταις, ὡς μάλιστα μι-
 σοῦντων καὶ φοβουμένων ἐκείνον τῶν πολεμίων. Διὸ
 καὶ πρὶν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὸν Ἀρχίδαμον
 ἔχοντα τοὺς Πελοποννησίους, προεῖπε τοῖς Ἀθηναίοις,
 ἂν ἄρα, τᾶλλα δῆων, ὁ Ἀρχίδαμος ἀπέχηται τῶν ἐκεί-
 νου, διὰ τὴν ξενίαν τὴν οὔσαν αὐτοῖς, ἢ διαβολῆς
 τοῖς ἔχθροῖς ἐνδιδοῦς ἀφορμαῖς, ὅτι τῇ πόλει καὶ
 τῇ χώρᾳ καὶ τὰς ἐπαύλεις ἐπιδίδωσιν. Ἐμβαλλου-
 σιν οὖν εἰς τὴν Ἀττικὴν στρατῷ μεγάλῳ Λακεδαιμό-
 νιοι μετὰ τῶν συμμάχων, Ἀρχίδαμου τοῦ βασιλέως
 ἡγουμένον. Καὶ δηρῶντες τὴν χώραν, προῆλθον εἰς
 Ἀχάρνᾶς, καὶ κατεστρατοπέδευσαν, ὡς τῶν Ἀθηναίων
 οὐκ ἀνεξομένων, ἀλλ' ὑπ' ὀργῆς καὶ φρονήματος
 διαμαχομένων πρὸς αὐτούς. Τῷ δὲ Περικλεῖ δεινὸν
 ἐφαίνετο πρὸς ἑξακισμυρίους Πελοποννησίων καὶ
 Βοιωτῶν ὀπλίτας (τοσοῦτοι γὰρ ἦσαν οἱ τὸ πρῶτον
 ἐμβαλόντες) ὑπὲρ αὐτῆς τῆς πόλεως μάχην συνάψαι·
 τοὺς δὲ βουλομένους μάχεσθαι, καὶ δυσπαθοῦντας
 πρὸς τὰ γινόμενα, κατεπράϊνε λέγων, ὡς δένδρα μὲν
 τμηθέντα καὶ κοπέντα φύεται ταχέως, ἀνδρῶν δὲ
 διαφθαρέντων αὐθις ταχέως σὲ ῥαδίον ἔστι. Τὸν
 δὲ δῆμον εἰς ἐκκλησίαν οὐ συνῆγε, δεδιώς βιασθῆναι
 παρὰ γνώμην, ἀλλ', ὥσπερ νεὸς κυβερνήτης, ἀνίμου

κατιόντος ἐν πάλαι, θύμενος εὖ πάντα καὶ κατα-
 τείνας τὰ ὄπλα, χρήται τῇ τέχνῃ, δάκρυα καὶ δεήσεις
 ἐπιβατῶν ναυτιῶντων καὶ φοβουμένων ἑάσας, οὕτως
 ἐκείνος, τό τ' ἄστυ συγκλείσας, καὶ καταλαβὼν πάν-
 τα φυλακαῖς πρὸς ἀσφάλειαν, ἐχρήτο τοῖς αὐτοῦ λο-
 γισμοῖς, βραχέα φροντίζων τῶν καταβοώντων καὶ
 δυσχεραίνοντων. Καίτοι πολλοὶ μὲν αὐτοῦ τῶν φί-
 λων δεόμενοι προσέκειντο, πολλοὶ δὲ τῶν ἐχθρῶν
 ἀπειλοῦντες καὶ κατηγοροῦντες· πολλοὶ δ' ἤδον ἄσμα-
 τα καὶ σκώμματα πρὸς αἰσχύνῃν, ἐφυβρίζοντες αὐ-
 τοῦ τὴν στρατηγίαν, ὡς ἄνανδρον καὶ προἰεμένην τὰ
 πράγματα τοῖς πολεμίοις. Ἐπεφύετο δὲ καὶ Κλέων,
 ἤδη διὰ τῆς πρὸς ἐκείνον ὀργῆς τῶν πολιτῶν πορευό-
 μενος ἐπὶ τὴν δημαγωγίαν· ὡς τὰν ἀπαισία ταῦτα
 δηλοποιεῖ τὰ Ἐρμίππου·

*Βασιλεῦ σατίρων, τί κατ' οὐκ ἰθὺίαι
 Δέου βυστάζω, ἀλλὰ λόγους μὲν
 Περὶ τοῦ πολέμου δεινὸς παρέχη.
 Φυγὴν δὲ Τίλητος ὑπίσται;
 Κἀχαιριδίου δ' ἐκόντ' ἑπληροῖ
 Παραθηγομένης βρύχαις κείδος,
 Δηχθεῖς αἰθωνε Κλέωνε.*

XXXIV. Πλὴν ὑπ' οὐδενός ἐκινήθη τῶν τοιού-
 των ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ πρῶως καὶ σιωπῇ τὴν ἀδοξίαν
 καὶ τὴν ἀπίχθειαν ὑφιστάμενος, καὶ τῶν ἑκατὸν ἐπὶ
 τὴν Πελοπόννησον στόλον ἐκπέμπων, αὐτὸς οὐ συν-
 εξέπλευρεν, ἀλλ' ἔμεινεν οἰκουρῶν καὶ διὰ χειρὸς
 ἴχων τὴν πόλιν, ἕως ἀπηλλάγησαν οἱ Πελοποννήσιοι.

Θεραπειῶν δὲ τοὺς πολλοὺς ὁμοῦ ἀσφάλλοκτας ἐπι-
 τῆ πολέμῳ, διανομαῖς τε χρημάτων ἀνελάμβανει, καὶ
 κληρουχίας ἀνέγραφεν· Αἰγινήτας γὰρ ἐξελάσας
 ἔπαπτας, διένειμε τὴν νῆσον Ἀθηναίων τοῖς λαχοῦ-
 σιν. Ἦν δὲ τις παρηγορία καὶ ἄφ' ὧν ἔπασχον οἱ
 πολέμιοι. Καὶ γὰρ οἱ περιπλέοντες τὴν Πελοπόννη-
 σον, χώραν τε πολλήν, κόμας τε καὶ πόλεις μικρὰς
 διεπόρθησαν· καὶ κατὰ γῆν αὐτὸς ἐμβαλὼν εἰς τὴν
 Μεγαρικὴν, ἔφθειρε πᾶσαν. Ἦι καὶ δῆλον ἦν, ὅτι
 πολλὰ μὲν δρωῶντες κακὰ τοὺς Ἀθηναίους, πολλὰ δὲ
 πάσχοντες ὑπ' ἐκείνων ἐκ θαλάττης, οὐκ ἂν εἰς μῆκος
 πόλεμον τοσοῦτον προὔβησαν, ἀλλὰ ταχέως ἀπεί-
 πον, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ὁ Περικλῆς προηγόρευσεν, εἰ μὴ
 τι δαιμόνιον ὑπηρεναιώθη τοῖς ἀνθρωπίνοις λογι-
 σμοῖς. Νῦν δὲ πρῶτον μὲν ἡ λοιμώδης ἐνέπεσε φθο-
 ρά, καὶ κατενεμήθη τὴν ἀκμάζουσαν ἡλικίαν καὶ δύ-
 ναμιν· ὑφ' ἧς καὶ τὰ σώματα κακούμενοι καὶ τὰς
 ψυχὰς, παντάπασιν ἡγριώθησαν πρὸς τὸν Περιπέδα,
 καὶ καθάπερ ἰατρὸν, ἢ πατέρα, τῇ νόσῳ παραφρο-
 νήσαντες, ἀδικεῖν ἐπεχείρησαν, ἀναπεισθέντες ὑπὸ
 τῶν ἐχθρῶν, ὡς τὴν μὲν νόσον ἢ τοῦ χωριτικοῦ πλῆ-
 θους εἰς τὸ ἄστυ συμφόρησις ἐργάζεται, θέρους
 ὥρα πολλῶν ὁμοῦ χύδην ἐν οἰκῆμασι μικροῖς καὶ
 σκηνώμασι πριγηροῖς ἠναγκασμένων διαιτᾶσθαι δῖαι-
 ταν οἰκουρὸν καὶ ἀργὴν ἀντι καθαρᾶς καὶ ἀναπι-
 πταμένης τῆς πρότερον· τούτου δ' αἴτιος ὁ τῆ πολέ-
 μῳ τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον εἰς τὰ τεῖχη κατα-
 χεάμενος, καὶ πρὸς οὐδέν ἀνθρώποις τοσοῦτοις χρό-

μῆτος, ἀλλ' ἔωσ' ὥσπερ βοσκήματα καθείργμίνους ἀναπίμπλασθαι φθορᾶς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ μηδεμίαν μεταβολὴν μηδ' ἀναψυχὴν ἐκπορίζων.

XXXV. Ταῦτα βουλόμενος ἰᾶσθαι, καὶ τι παραλυπεῖν τοὺς πολεμίους, ἑκατὸν καὶ πενήκοντα ναῦς ἐπλήρου, καὶ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς δπλίτας καὶ ἱππέας ἀναβιβασάμενος, ἔμελλεν ἀνάγεσθαι, μεγάλην ἐλπίδα τοῖς πολίταις καὶ φόβον οὐκ ἐλάττω τοῖς πολεμίοις ἀπὸ τσαύτης ἰσχύος παρασχών. Ἦδη δὲ πεπληρωμένων τῶν νεῶν, καὶ τοῦ Περικλίου ἀναβεβηκότος ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ τριήρη, τὸν μὲν ἥλιον ἐκλιπεῖν συνέβη, καὶ γενέσθαι σκότος, ἐκπλαγῆναι δὲ πάντας, ὡς πρὸς μέγα σημεῖον. Ὅρων οὖν ὁ Περικλῆς περίφοβον τὸν χύβερνήτην καὶ διηπορημένον, ἀνέσχε τὴν χλαμύδα πρὸ τῆς ὄψεως αὐτοῦ, καὶ παρακαλύψας, ἠρώτησε, μή τι δεινὸν ἢ δεινοῦ τινος οἶεται σημεῖον· ὡς δ' οὐκ ἔφη, Τί οὖν, εἶπεν, ἐκείνο τούτου διαφέρει, πλὴν ὅτι μείζον τι τῆς χλαμύδος ἐστὶ τὸ πεποιηκὸς τὴν ἐπισκότησιν; Ταῦτα μὲν οὖν ἐν ταῖς σχολαῖς λέγεται τῶν φιλοσόφων. Ἐκπλεύσας δ' οὖν ὁ Περικλῆς, οὔτ' ἄλλο τι δοκεῖ τῆς παρασκευῆς ἄξιον δρᾶσαι, πολιορκήσας τε τὴν ἱερὴν Ἐπίδαυρον, ἐλπίδα παρασχούσας ὡς ἀλωσομένην, ἀπέτυχε διὰ τὴν νόσον. Ἐπιγενομένη γὰρ οὐκ αὐτοῦς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς δπασοῦν τῇ στρατιᾷ συμμίξαντας προσδιέφθειρεν. Ἐκ τούτου χαλεπῶς διακειμένους τοὺς Ἀθηναίους πρὸς αὐτὸν ἐπειρᾶτο παρηγορεῖν καὶ ἀναθαφθῆναι. Οὐ μὴν παρήλυσε τὴν ὄργην,

οὐδὲ μετέπεισε πρότερον, ἢ τὰς ψήφους λαβόντας ἐπ' αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ γενομένους κυρίους, ἀφελίσθαι τὴν στρατηγίαν, καὶ ζημιῶσαι χρήμασιν ὧν ἀριθμὸν οἱ τὸν ἐλάχιστον πεντεκαίδεκα τάλαντα, πενήκοντα δ' οἱ τὸν πλείστον γράφουσιν. Ἐπεγράφη δὲ τῇ δίκῃ κατήγορος, ὡς μὲν Ἴδομενεὺς λέγει, Κλέων· ὡς δὲ Θεόφραστῆς, Σιμμίας· ὃ δὲ Ποντικός· Ἡρακλείδης Λακραιίδαυ εἴρηκε.

XXXVI. Τὰ μὲν οὖν δημόσια ταχέως ἔμελλε παύσεσθαι, καθάπερ κέντρον, εἰς τοῦτον ἄμα πληγῇ τὸν θυμὸν ἀφεικότων τῶν πολλῶν· τὰ δ' οἰκεία μαχθηρῶς εἶχεν αὐτῷ κατὰ τε τὸν λοιμὸν οὐκ ὀλίγους ἀποβαλόντι τῶν ἐπιτηδείων, καὶ στάσει διατεταραγμένη πρόβωθεν. Ὁ γὰρ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν γνησίων υἱῶν, Ξάνθιππος, φύσει τε δαπανηρὸς ὢν, καὶ γυναικί νεά καὶ πολυτελεῖ συνοικῶν, Ἰσάνδρου θυγατρὶ, τοῦ Ἐπιλύκου, χαλεπῶς ἔφερε τὴν τοῦ πατρὸς ἀκρίβειαν, γλίσχρους καὶ κατὰ μικρὸν αὐτῷ χορηγοῦντος. Πέμπας οὖν πρὸς τινα τῶν φίλων, ἔλαβεν ἀργύριον, ὡς τοῦ Περικλείους κελεύσαντος. Ἐκείνου δ' ὕστερον ἀπαιτούντος, ὃ μὲν Περικλῆς καὶ δίκην αὐτῷ προσέλαχε· τὸ δὲ μειράκιον δὲ Ξάνθιππος ἐπὶ τούτῳ χαλεπῶς διατεθεὶς ἐλοιδορεῖ τὸν πατέρα, πρῶτον μὲν ἐκφέρων ἐπὶ γέλωτι τὰς οἴκοι διατριβὰς αὐτοῦ, καὶ τοὺς λόγους, οὓς ἐποίησε μετὰ τῶν σοφιστῶν. Πεντάθλου γὰρ τινος ἀκοκτίῳ πατάξαντος Ἐπιτίμον τὸν Φαρύλιαν ἀκουσίως, καὶ κτείναντος, ἡμέραν ὅλην ἀναλῶσαι μετὰ Πρωταγόρου διαποροῦντα, πρότερον τὸ ἀκόν-

τιον, ἢ τὸν βαλόντα, ἢ τοὺς ἀγωνοθέτας κατὰ τὸν ὀρθότατον λόγον αἰτίους χρῆ τοῦ πάθους ἡγεῖσθαι. Πρὸς δὲ τούτοις, καὶ τὴν περὶ τῆς γυναικὸς διαβολὴν ὑπὸ τοῦ Ξανθίππου φησὶν ὁ Στησίμβροτος εἰς τοὺς πολλοὺς διασπαρῆναι, καὶ ὅλως ἀνῆκιστον ἄχρι τῆς τελευτῆς τῷ νεανίσκῳ πρὸς τὸν πατέρα παραμεῖναι τὴν διαφορὰν· ἀπέθανε γὰρ ὁ Ξάνθιππος ἐν τῷ λοιμῷ νοσήσας. Ἀπέβαλε δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν ὁ Περικλῆς τότε, καὶ τῶν κηδεστῶν καὶ φίλων τοὺς πλείστους καὶ χρησιμωτάτους πρὸς τὴν πολιτείαν. Οὐ μὴν ἀπεῖπεν, οὐδὲ προὔθωκε τὸ φρόνημα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν συμφορῶν· ἀλλ' οὐδὲ κλαίων, οὐδὲ κηδεύων, οὐδὲ πρὸς τάφωτινὸς ὠφθη τῶν ἀναγκαιῶν, πρὶν γὰρ δὴ καὶ τὸν περιλοιπὸν αὐτοῦ τῶν γνησίων ἀποβαλεῖν Πάραλον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καμφθεὶς, ἐπειρᾶτο μὲν ἐγκαρτερεῖν τῷ ἦθει καὶ διαφυλάττειν τὸ μεγαλόψυχον· ἐπιφέρων δὲ τῷ γενοῦ στέφανον, ἠτήθη τοῦ πάθους πρὸς τὴν ὄψιν, ὥστε κλαυθμὸν τε ῥῆξαι, καὶ πλῆθος ἐκχῆαι δακρύων, οὐδέποτε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν τῷ λοιπῷ βίῳ πεποιηκῶς.

XXXVII. Τῆς δὲ πόλεως πειρωμένης τῶν ἄλλων στρατηγῶν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ῥητόρων, ὡς οὐδεὶς βῆρος ἔχων ἰσοδύναμον, οὐδ' ἀξίωμα πρὸς τὴν αὐτὴν ἐχέγγυον ἡκμονίαν ἐφαίνετο, ποθοῦσης δ' ἐκείνον καὶ καλοῦσης ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ τὸ στρατήγιον, ἀθυμῶν καὶ κείμενος οἴκοι διὰ τὸ πένθος, ὑπ' Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν ἄλλων ἐπίσθη φίλων προελθεῖν.

Ἀπολογησάμενου δὲ τοῦ δήμου τὴν ἀγνωμοσύνην τὴν πρὸς αὐτὸν, ὑποδεξάμενος αὐθις τὰ πράγματα, καὶ στρατηγὸς αἰρεθείς εἰσηγήσατο λυθῆναι τὸν περὶ τῶν νόθων νόμον, ὃν αὐτὸς εἰσηγήσεται πρότερον ὥς μὴ παντάπασιν ἐρημία διαδοχῆς τὸν οἶκον ἐκλίποι τοῦνομα καὶ τὸ γένος. Εἶχε δ' οὕτω τὰ περὶ τὸν νόμον. Ἀκμάζων δὲ Περικλῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ πρὸ πάντων πολλῶν χρόνων, καὶ παῖδας ἔχων, ὥσπερ εἴρηται, γησίους, νόμον ἔγραψε, μόνους Ἀθηναίους εἶναι τοὺς ἐκ δυοῖν Ἀθηναίων γεγονότας. Ἐπεὶ δὲ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰγυπτίων δωρεὰν τῷ δήμῳ πέμπαντος τετρακισμυρίου πυρῶν μεδίμνους, ἔδει διανεμῆσθαι τοῖς πολίταις, πολλοὶ μὲν ἀνεφύετο δίκαι τοῖς νόθοις ἐκ τοῦ γράμματος ἐκείνου, τέως διαλανθάνουσαι καὶ παρορώμεναι, πολλοὶ δὲ καὶ συκοφαντήμασι περιέπιπτον. Ἐπράθησαν οὖν ἄλλοι οὐδὲν ὀλίγω πεντακισχιλίων ἐλάττους, οἱ δὲ μέιναντες ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ κριθέντες Ἀθηναῖοι, μύριοι καὶ τετρακισχίλιοι καὶ τεσσαράκοντα τὸ πλῆθος ἐξητάσθησαν. Ὅντος οὖν δεινοῦ τὸν κατὰ τοσοῦτων ἰσχύσαντα νόμον ὑπ' αὐτοῦ πάλιν λυθῆναι τοῦ γράψαντος, ἢ παροῦσα δυστυχία τῷ Περικλεῖ περὶ τὸν οἶκον, ὡς δίκην τινὰ δεδωκῆτι τῆς ὑπεροφίας καὶ τῆς μεγαλαυχίας ἐκείνης, ἐπέκλασε τοὺς Ἀθηναίους· καὶ δόξαντες αὐτὸν νεμεσητὰ τε παθεῖν, ἀνθρώπιως τε δεῖσθαι, συνεχώρησαν ἀπογράψασθαι τὸν νόθον εἰς τοὺς φράτορας, ὄνομα θέμενον τὸ αὐτοῦ. Καὶ τοῦτον μὲν ὕστερον ἐν Ἀργινοῦσαις

καταναυμαχήσαντα Πελοποννησίους απέκτεινον ὁ δῆμος μετὰ τῶν συστρατηγῶν.

XXXVIII. Τότε δὲ τοῦ Περικλέους ἔοικεν ὁ λοιμὸς λαβέσθαι, λαβὴν οὐκ ὀξείαν, ὥσπερ ἄλλων, οὐδὲ σύντονον, ἀλλὰ βληχεῖα τινα νόσῳ καὶ μῆκος ἐν ποικίλαις ἐχούσῃ μεταβολαῖς διαχρωμένῃν τὸ σῶμα σχολαίως, καὶ ὑπερίπουσαν τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς. Ὁ γοῦν Θεόφραστος ἐν τοῖς Ἠθικοῖς διαπορήσας, εἰ πρὸς τὰς τύχας τρέπεται τὰ ἦθη, καὶ κινούμενα τοῖς τῶν σωμάτων πάθεισιν ἐξίσταται τῆς ἀρετῆς, ἰστόρηκεν, ὅτι νοσῶν ὁ Περικλῆς ἐπισκοπούμενον τινὶ τῶν φίλων δείξειε περιήπιον ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῷ τραχήλῳ περιηρημένον, ὡς σφόδρα κακῶς ἔχων, ὁπότε καὶ ταύτην ὑπομένει τὴν ἀβελτερίαν. Ἦδη δὲ πρὸς τῷ τελευτήσῃ ὄντος αὐτοῦ περικαθήμενοι τῶν πολιτῶν οἱ βέλτιστοι, καὶ τῶν φίλων οἱ περιόντες, λόγον ἐποιούντο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δυνάμεως, ὅση γένοιτο, καὶ τὰς πράξεις ἀνμετροῦντο, καὶ τῶν τροπαίων τὸ πλῆθος· ἐνία γὰρ ἦν ἂ στρατηγῶν καὶ νικῶν ἕστησεν ὑπὲρ τῆς πόλεως. Ταῦτα, ὡς οὐκέτι συνιέντος, ἀλλὰ καθηρημένου τὴν αἴσθησιν αὐτοῦ, διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους· ὁ δὲ πᾶσιν ἐτύχανε τὸν νοῦν προσεσηκῶς, καὶ φθιγγάμενος εἰς μέσον, ἔφη θαυμάζειν, ὅτι ταῦτα μὲν ἐπαινοῦσιν αὐτοῦ καὶ μνημονεύουσιν, ἃ καὶ πρὸς τύχην ἐστὶ κοινὰ, καὶ γέγονεν ἦδη πολλοῖς στρατηγοῖς· τὸ δὲ κάλλιστον καὶ μέγιστον οὐ λέγουσιν.

Οὐδείς γάρ, ἔφη, δι' ἐμὲ τῶν ὄντων Ἀθηναίων μέλαν ἱμάτιον περιεβάλετο.

XXXIX. Θαυμαστός οὖν ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον τῆς ἐπιεικειᾶς καὶ πραότητος, ἦν ἐν πράγμασι πολλοῖς καὶ μεγάλας ἀπεχθείαις διατήρησεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ φρονήματος, εἰ τῶν αὐτοῦ καλῶν ἡγεῖτα βέλτιστον εἶναι τὸ μῆτε φθόνῳ, μῆτε θυμῷ χαρίσασθαι μηδὲν ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως, μηδὲ χρήσασθαι τι τῶν ἐχθρῶν ὡς ἀνηκίστα. Καὶ μοι δοκεῖ τὴν μερακιώδη καὶ σβυρᾶν ἐκείνην προσωνυμίαν ἐν τοῦτο ποιεῖν ἀνεπίφθογον καὶ πρέπουσαν, οὕτως εὐμένεις ἦθος, καὶ βίον ἐν ἐξουσίᾳ καθαρὸν καὶ ἀμίαντον, Ὀλύμπιον προσαγορεύεσθαι· καθάπερ τὸ τῶν θεῶν γένος ἀξιούμεν, αἴτιον μὲν ἀγαθῶν, ἀναίτιον δὲ κακῶν πεφυκός, ἄρχειν καὶ βασιλεύειν τῶν ὄντων· οὐχ ὥσπερ οἱ ποιηταὶ συνταράττοντες ἡμᾶς ἀμαθεστάταις δόξαις, ἀλλοκοῦνται τοῖς αὐτῶν ποιήμασι, τὸν μὲν τόπον, ἐν ᾧ τοὺς θεοὺς κατοικεῖν λέγουσιν, ἀσφαλὲς ἔδος καὶ ἀσάλευτον καλοῦντες, οὐ πνεύμασιν, οὐ νέφεσι χρώμενον, ἀλλ' αἰθρία μαλακῆ καὶ φωτὶ καθαρῷ τὸν ἅπαντα χρόνον ὁμαλῶς περιλαμβάνον, ὡς τοιαύτης τῷ μακαρίῳ καὶ ἀθανάτῳ διαγωγῆς μάλιστα πρεπούσης· αὐτοὺς δὲ τοὺς θεοὺς ταραχῆς καὶ δυσμενείας καὶ ὀργῆς, ἄλλων τε μεστούς παθῶν ἀποφαίνοντες, οὐδ' ἀνθρώποις νοῦν ἔχουσι προσηκόντων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἐτέρας δόξει πραγματείας εἶναι· τοῦ δὲ Περικλέους ταχεῖαν αἰσθήσιν καὶ σαφῆ πόθον Ἀθηναίοις ἐνεργάζετο τὰ

πράγματα. Καὶ γὰρ οἱ ζῶντες βαρυνόμενοι τὴν δύναμιν, ὡς ἀμανροῦσαν αὐτοὺς, εὐθύς ἐκ ποδῶν γενομένου, πειρώμενοι ῥητόρων καὶ δημαγωγῶν ἑτέρων, ἀνωμολογοῦντο μετριώτερον ἐν ὄγκῳ, καὶ σεμνότερον ἐν κρηδότητι μὴ φῦσαι τρόπον ἢ δ' ἐπίφθορος ἰσχὺς ἐκείνη, μοναρχία λεγομένη καὶ τυραννίς πρότερον, ἐφάνη τότε σωτήριον ἔργον τῆς πολιτείας γενομένη. Τοσαύτη φθορὰ καὶ πλῆθος ἐπέκειτο κακίας τοῖς πράγμασιν, ἦν ἐκείνος ἀσθενῆ καὶ ταπεινὴν ποιῶν ἀπέκρυπτε, καὶ κατεκόλυεν ἀνήκεστον ἐξουσίᾳ γενέσθαι.

Οὐδείς γάρ, ἔφη, δι' ἐμὴ τῶν ὄντων Ἀθηναίων μέλαν ἱμάτιον περιεβάλετο.

XXXIX. Θαυμαστός οὖν ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον τῆς ἐπιεικείας καὶ πραότητος, ἦν ἐν πράγμασι πολλοῖς καὶ μεγάλας ἀπεχθείαις διετήρησεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ φρονήματος, εἰ τῶν αὐτοῦ καλῶν ἠγεῖτα βέλτιστον εἶναι τὸ μῆτε φθόρῳ, μῆτε θυμῷ χαρίσασθαι μηδὲν ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως, μηδὲ χρήσασθαι τινὶ τῶν ἐχθρῶν ὡς ἀνηκίστου. Καὶ μοι δοκεῖ τὴν μερακιώδη καὶ σφύραν ἐκείνην προσωφυμίαν ἐν τούτῳ ποιῆν ἀνεπίφθονον καὶ πρέπουσαν, οὕτως εὐμενὲς ἦθος, καὶ βίον ἐν ἐξουσίᾳ καθαρὸν καὶ ἀμίαντον, Ὀλύμπιον προσαγορευέσθαι· καθάπερ τὸ τῶν θεῶν γένος ἀξιούμεν, αἴτιον μὲν ἀγαθῶν, ἀναίτιον δὲ κακῶν πιφυκός, ἄρχειν καὶ βασιλεύειν τῶν ὄντων· οὐχ ὥσπερ οἱ ποιηταὶ συνταράττοντες ἡμᾶς ἀμαθεστάταις δόξαις, ἀλλίσκονται τοῖς αὐτῶν ποιήμασι, τὸν μὲν τόπον, ἐν ᾧ τοὺς θεοὺς κατοικεῖν λέγουσιν, ἀσφαλὲς ἔδος καὶ ἀσάλευτον καλοῦντες, οὐ πνεύμασιν, οὐ νέφεσι χρώμενον, ἀλλ' αἰθρία μαλακῆ καὶ φωτὶ καθαρῷ τὸν ἅπαντα χρόνον ὁμαλῶς περιλαμβάνον, ὡς τοιαύτης τῷ μακαρίῳ καὶ ἀθανάτῳ διαγωγῆς μάλιστα πρεπούσης· αὐτοὺς δὲ τοὺς θεοὺς ταραχῆς καὶ δυσμενείας καὶ ὀργῆς, ἄλλων τε μεσοῦς παθῶν ἀποφαίνοντες, οὐδ' ἀνθρώποις νοῦν ἔχοισι προσηκόντων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἐτέρως δόξει πραγματείας εἶναι· τοῦ δὲ Περικλέους ταχεῖαν αἰσθησὶν καὶ σαφῆ πόθον Ἀθηναίοις ἐνεργάζετο τὰ

πράγματα. Καὶ γὰρ οἱ ζῶντες βαρυνόμενοι τὴν δύναμιν, ὡς ἀμαυροῦσαν αὐτοὺς, εὐθύς ἐκ ποδῶν γενομένου, πειρώμενοι ῥητόρων καὶ δημαγωγῶν ἐτέρων, ἀνωμολογοῦντο μετριώτερον ἐν ὄγκῳ, καὶ σιμνότερον ἐν κρηδότητι μὴ φῦναι τρόπον ἢ δ' ἐπίφθορος ἰσχὺς ἐκείνη, μοναρχία λεγομένη καὶ τυραννίς πρότερον, ἐφάνη τότε σωτήριον ἔργον τῆς πολιτείας γενομένη. Τοσαύτη φθορὰ καὶ πλῆθος ἐπέχευτο κακίας τοῖς πράγμασιν, ἦν ἐκεῖνος ἀσθενῆ καὶ ταπεινὴν ποιῶν ἀπέκρυπτε, καὶ κατεκόλυεν ἀνήκεστον ἐξουσία γενέσθαι.

ΦΑΒΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ.

Τοιούτου δὲ τοῦ Περικλέους ἐν τοῖς ἀξίαις μνή-
μης γεγονότος, ὡς παρελήφαμεν, ἐπὶ τὸν Φάβιον
τὴν ἱστορίαν μεταγάγωμεν. Νυμφῶν μιᾶς λέγουσιν,
οἳ δὲ γυναικὸς ἐπιχωρίας, Ἡρακλεῖ μιγείσης περὶ
τὸν Θύμβριν ποταμὸν, γενέσθαι Φάβιον, ἄνδρα
πολὺ καὶ δόκιμον ἐν Ῥώμῃ τὸ Φαβίων γένος ἀφ' αὐ-
τοῦ παρασχόντα. Τινὲς δὲ τοὺς ἀπὸ τοῦ γένους
τούτου, πρώτους τῇ δι' ὀρυγμαίων χρησαμένους
ἄγρᾳ, Φοδίουσιν ἱστοροῦσιν ὀνομάζεσθαι τὸ παλαιόν.
Οὕτω γὰρ ἄχρι νῦν αἱ διωρυγαὶ φέσσαι, καὶ φέ-
δερε τὸ σκάψαι καλεῖται. Χρόνῳ δὲ τῶν δυοῖν φθόγ-
γων μεταπεσόντων, Φάβιοι προσηγορεύθησαν. Πολ-
λοὺς δὲ καὶ μεγάλους τῆς οἰκίας ἐξενεγκαμένης ἄν-
δρας, ἀπὸ Ρούλλου τοῦ μεγίστου, καὶ διὰ τοῦτο
Μαξίμου παρὰ Ῥωμαίοις ἐπονομασθέντος, τέταρ-
τος ἦν Φάβιος Μάξιμος, περὶ οὗ ταδε γράφομεν.
Ἦν δ' αὐτῷ σωματικὸν μὲν παρωνύμιον, ὃ Βεροῦ-
κωστος· εἶχε γὰρ ἀκροχορδὸνα μικρὰν ἐπάνω τοῦ

χειλους ἐπιπεφυκυϊαν. Ὁ δὲ Ὀουμουλας σημαίνει τὸ προβάτιον· ἐτέθη δὲ πρὸς τὴν πρᾶότητα καὶ βαρύτερα τοῦ ἡθους εἶναι παιδὸς ὄντος. Τὸ γὰρ ἡσύχιον αὐτοῦ καὶ σωπηλὸν καὶ μετὰ πολλῆς εὐλαβείας τῶν παιδικῶν ἀπτόμενον ἡδονῶν, βραδέως δὲ καὶ διαπόνως διχόμενον ταῖς μαθήσεσι, εὐκολον δὲ πρὸς τοὺς συνήθεις καὶ κατήκρον, ἀβελτερίας τινὸς καὶ νωθρότητος ὑπόνοιαν εἶχε παρὰ τοῖς ἐκτός· ὀλίγοι δ' ἦσαν οἱ τὸ δυσκίνητον ὑπὸ βάθους, καὶ τὸ μεγαλόψυχον καὶ λεοντώδες ἐν τῇ φύσει καθορῶντες αὐτοῦ. Ταχὺ δὲ τοῦ χρόνου προϊόντος, ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐγειρόμενος, διεσήμαινε καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπάθμια μὲν οὖσαν, τὴν δοκοῦσαν ἀπραγίαν, εὐβουλίαν δὲ, τὴν εὐλάβειαν· τὸ δὲ πρὸς μηδὲν ὀξὺ, μηδ' εὐκίνητον, ἐν πᾶσι μόνιμον καὶ βέβημον. Ὀρῶν δὲ καὶ τῆς πολιτείας τὸ μέγεθος, καὶ τῶν πολέμων τὸ πλῆθος, ἦσκει τὸ μὲν σῶμα πρὸς τοὺς πολέμους, ὥσπερ ὄπλον σύμφυτον, τὸν δὲ λόγον, ὄργανον πειθοῦς πρὸς τὸν δῆμον, εὐμᾶλα πρεπόντως τῷ βίῳ κατασκευαστημένον. Οὐ γὰρ ἐπὶ ὠραϊσμὸς, οὐδὲ κενὴ καὶ ἀγοραῖος χάρις, ἀλλὰ νοῦς ἴδιον καὶ περιττὸν ἐν γνωμολογίαις σχῆμα καὶ βάθος ἔχων, ὡς μάλιστα ταῖς Θουκυδίδου προσεικέναι λέγουσι. Διασώζεται γὰρ αὐτοῦ λόγος, ὃν εἶπεν ἐν τῷ δήμῳ, τοῦ παιδὸς αὐτοῦ μεθ' ὑπατίαν ἀποθανόντος ἐγκώμιον.

II. Πέντε δ' ὑπατεσιῶν, ὡς ὑπάτεισεν, ἡ πρώτη τὸν ἀπὸ Διγύων θρίαμβον ἔσχεν. Ἡττηθέντες γὰρ

ὑπ' αὐτοῦ μάχη, καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, εἰς τὰς
 Ἄλπεις ἀνεστάλησαν, καὶ τὴν πρόσοικον ἐπαύσαντο
 τῆς Ἰταλλας ληϊζόμενοι καὶ κακῶς ποιῶντες. Ἐπι-
 δ' Ἀντίβας ἐμβαλὼν εἰς Ἰταλίαν, καὶ μάχη πρῶτον
 περὶ τὸν Τρεβίαν ποταμὸν ἐπικρατήσας, αὐτὸς μὲν
 ἤλανε διὰ Τυρῶνηϊας, πορθῶν τὴν χώραν, ἔκπλη-
 ξιν δὲ δεινὴν καὶ φόβον εἰς τὴν Ῥώμην ἐνέβαλε, ση-
 μεῖα δὲ τὰ μὲν συνήθη Ῥωμαίοις ἀπὸ κεραιῶν, τὰ
 δ' ὅλως ἐξηλλαγμένα καὶ πολλὴν ἀτοπίαν ἔχοντα
 προσέπιπτε (θυρεοὺς τε γὰρ ἀφ' αὐτῶν αἵματι γε-
 νέσθαι διαβρόχους ἐλέχθη, καὶ θέρη σταχίων περὶ
 Ἄρτιον ἕναιμα κείρεσθαι, καὶ λίθους μὲν ἐκ τοῦ
 ἀέρος διαπύρους καὶ φλεγομένους φέρεσθαι, τοῦ δ'
 ἑπὶ Φαλερίου οὐρανοῦ ῥαγῆναι δόξαντος, ἐπί-
 πτειν καὶ διασπείρεσθαι πολλὰ γραμμῶτα, καὶ τού-
 των ἐν ἐνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ λέξιν· **ΑΡΗΣ
 ΤΑ ΕΑΥΤΟΤ ΟΠΛΑ ΣΑΛΕΡΕΙ**), τὸν μὲν ὕπα-
 τον Γαῖον Φλαμίνιον οὐδὲν ἤμβλυε τούτων, ἄνδρα
 πρὸς τῶ φύσει θυμοειδῆ καὶ φιλοτίμῳ μεγάλας
 ἐπαιρδόμενον εὐτυχίαις, ὅς πρόσθεν ηὐτύχησε παρα-
 λόγως, τῆς τε βουλῆς ἀποκαλούσης, καὶ τοῦ συνάφ-
 χοντος ἐνισταμένου, συμβαλὼν βίᾳ τοῖς Ἰταλίαις
 καὶ κρατήσας. Φάβιον δὲ τὰ μὲν σημεῖα, καίπερ
 ἀπίστωτα πολλῶν, ἤτιον ὑπέθραττε, διὰ τὴν ἀλο-
 γίαν· τὴν δ' ὀλιγότητα τῶν πολεμίων καὶ τὴν ἀχρη-
 ματίαν πυνθανόμενος, καρτερεῖν παρεκάλει τοὺς
 Ῥωμαίους, καὶ μὴ μάχεσθαι πρὸς ἄνθρωπον ἐπ'
 αὐτῶ τούτῳ διὰ πολλῶν ἀγῶνων ἠσκημένη στρατιᾷ

χρώμενον· ἀλλὰ τοῖς συμμάχοις ἐπιπέμπειν τὰς βοη-
θείας, καὶ τὰς πόλεις διὰ χειρὸς ἔχοντας, αὐτὴν
ἔαν̄ περι αὐτῆ μαραινέσθαι τὴν ἀκμὴν τοῦ Ἀννίβου,
καθ' ἅπερ φλόγα λάμψασαν ἀπὸ μικρῶς καὶ κούφης
δυναμείως.

III. Οὐ μὴν ἔπεισε τὸν Φλαμίνιον, ἀλλὰ φήσας
οὐκ ἀνέξουσιν προσιόντα τῇ Ῥώμῃ τὸν πόλεμον,
οὐδ', ὡσπερ ὁ παλαιὸς Κάμιλλος, ἐν τῇ πόλει δια-
μαχεῖσθαι περὶ αὐτῆς, τὸν μὲν στρατὸν ἐξάγειν
ἐκέλευσε τοὺς χιλιάρχους, αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν ἵππον
ἀλλόμενος, ἐξ οὐδενὸς αἰτίου προδήλου παραλόγιος
ἐντρόμου τοῦ ἵππου γενομένου καὶ πτυρέντιος, ἐξέ-
πεσε, καὶ κατενεχθεὶς ἐπὶ κεφαλῇν, ὅμως οὐδὲν
ἔτρεψε τῆς γνώμης, ἀλλ' ὡς ὄρμησεν ἐξ ἀρχῆς ἀπαν-
τῆσαι τῷ Ἀννίβῃ, περὶ τὴν καλουμένην Θρασυμένην
λίμνην τῆς Τυρρόρηνας παρετάξατο. Τῶν δὲ στρα-
τιωτῶν συμβαλόντων εἰς χεῖρας, ἅμα τῷ καιρῷ τῆς
μίχης συνέπεσε σεισμὸς, ὑφ' οὗ καὶ πόλεις ἀνετρά-
πησαν, καὶ ρεύματα ποταμῶν ἐξ ἕδρας μετέστη, καὶ
κρημνῶν ὑπὸ ρεῖαι περιερῥάγησαν. Ἀλλὰ, καθ' ἅπερ οὗ-
τω γενομένου βιαίου τοῦ πάθους, οὐδεὶς τὸ παρά-
παν ἤσθετο τῶν μαχομένων. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Φλα-
μίνιος πολλὰ καὶ τόλμης ἔργα καὶ ῥώμης ἐπιδει-
κνύμενος ἔπεσε, καὶ περὶ αὐτὸν οἱ κρείτιστοι· τῶν
δ' ἄλλων τραπέντων πολὺς ἦν φόνος, καὶ πεντακίς-
χίλιοι πρὸς μυρίας κατενόπησαν, καὶ ἐάλωσαν
ἕτεροι τοσοῦτοι. Τὸ δὲ Φλαμινίου σῶμα φιλοτι-
μούμενος θάψαι καὶ κοσμηῆσαι δι' ἀρετὴν ὁ Ἀννί-

βας, οὐχ εὖρεν ἐν τοῖς νεκροῖς, ἀλλ' ἠγνοῖτο τὸ
 παράπαν, ὅπως ἠφρανίσθη. Τὴν μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ Τρε-
 βίου γενομένην ἤτταν οὐθ' ἡ νράφμας στρατηγός,
 οὐθ' ἡ πεμφθεὶς ἄγγελος ἀπ' εὐθείας ἔφρασαν, ἀλλ'
 ἐπειύσατο τὴν νίκην ἐπίδικον αὐτοῖς καὶ ἀμφίδοξον
 γενέσθαι. Περί δὲ ταύτης ὡς πρῶτον ἤκουσαν ἡ
 στρατηγός Πομπώνιος, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τὸν
 δῆμον, οὐ περιπλοκάς, οὐδὲ παραγωγὰς, ἀλλ' ἄν-
 τικρὺς ἔφη προσελθῶν· „Νενικήμεθα, ὡ ἄνδρες
 Ῥωμαῖοι, μεγάλη μάχη, καὶ διέφθαρται τὸ στρα-
 τόπεδον, καὶ Φλαμίνιος ὑπάτος ἀπόλωλεν. Ἀλλὰ
 βουλευέσθε περὶ σωτηρίας αὐτῶν καὶ ἀσφαλείας.“ Οὐ-
 τος μὲν οὖν, ὥσπερ πνεῦμα τὸν λόγον ἐμβαλὼν εἰς
 πύλαγος τοσοῦτου δήμου, συντάραξε τὴν πόλιν·
 οὐθ' ἐστάται πρὸς τοσαύτην ἔκπληξιν οἱ λογισμοὶ
 καὶ διαμένειν εἰδύνατο. Πάντες δ' εἰς μίαν γνώ-
 μην συνηνέχθησαν, ἀνυπαυθύνου διαῖσθαι τὰ πρά-
 γματα μοναρχίας, ἣν δικτατορίαν καλοῦσι, καὶ τοῦ
 μεταχειριουμένου ταύτην ἀθρόπτως καὶ ἀδειῶς ἄν-
 δρός· εἶναι δὲ τοῦτον ἕνα Φάβιον Μάξιμον, ἰσόρ-
 ροπον ἔχοντα τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς τὸ φρόνημα καὶ
 τὸ ἀξίωμα τοῦ ἠθους, ἡλικίας τε κατὰ τοῦτο γεγε-
 νημένον, ἐν ᾧ συνέστηκεν ἔτι πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς βου-
 λεύματα τὸ σῶμα τῇ ῥώμῃ, καὶ συγκέκραται τῷ φρο-
 νίμῳ τὸ θαρρῆλεον.

IV. Ὡς οὖν ταῦτ' ἔδοξεν, ἀποδειχθεὶς δικτά-
 τωρ Φάβιος, καὶ ἀποδείξας αὐτὸς ἵππαρχον Δεύ-
 κιον Μινούκιον, πρῶτον μὲν ἠτήσατο τὴν σύγκλητον,

ἵππων χρῆσθαι παρὰ τὰς στρατείας. Οὐ γὰρ ἐξῆν, ἀλλ' ἀπηγόρευτο κατὰ δὴ τινα νόμον παλαιόν, εἴτε τῆς ἀλκῆς τὸ πλεῖστον ἐν τῷ πεζῷ τιθεμένων, καὶ διὰ τοῦτο τὸν στρατηγὸν οἰομένων θεῖν παραμένειν τῇ φάλαγγι, καὶ μὴ προλεπίειν· εἶδ', ὅτι τυραννικὸν εἰς ἅπαντα τὰλλα καὶ μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ἐστίν, ἐν γε τούτῳ βουλομένων τὸν δικτάτωρα τοῦ δήμου φαίνεσθαι δεόμενον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Φάβιος, εὐθύς ἐνδείξασθαι θύλων τῆς ἀρχῆς τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὕγκον, ὡς μᾶλλον ὑπηκόοις χρῶντο καὶ πειθηνίοις τοῖς πολίταις, προῆλθε συννεγκάμενος εἰς ταῦτ' ῥαβδουχίας εἰκοσιεπίσασσας· καὶ τοῦ ἐτέρου τῶν ὑπάτων ἀπαντιῶντος αὐτοῦ, τὸν ὑπερέτην πέμπσας, ἐκέλευσε τοὺς ῥαβδούχους ἀπαλλάξαι, καὶ τὰ παράσημα τῆς ἀρχῆς ἀποθέμενον, ἰδιώτην ἀπαντιᾶν. Μετὰ δὲ ταῦτα καλλίστην ἀρχόμενος ἐκ θεῶν ἀρχὴν, καὶ διδάσκων τὸν δῆμον ὡς ὀλιγοφία καὶ περιφρονήσει τοῦ στρατηγοῦ πρὸς τὸ δαιμόνιον, οὐ μοχθηρία τῶν ἀγωνισαμένων σφαλόντα, προὔτρεπε μὴ δεδιᾶναι τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεοὺς ἐξευμενίζεσθαι καὶ τιμᾶν· οὐ δεισιδαιμονίαν ἐνεργαζόμενος, ἀλλὰ θαρρόνων εὐσεβείᾳ τὴν ἀρετὴν, καὶ ταῖς παρὰ τῶν θεῶν ἐλπίσι τὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων φόβον ἀφαιρῶν καὶ παραμυθούμενος. Ἐκινήθησαν δὲ τότε πολλοὶ καὶ τῶν ἀποφρόντων καὶ χρησίμων αὐτοῖς βίβλων, ἃς Σιβυλλείους καλοῦσι· καὶ λέγεται συνδραμεῖν ἕνια τῶν ἀποκειμένων ἐν αὐταῖς λογίων πρὸς τὰς τύχας καὶ τὰς πράξεις ἐκείνας. Καὶ

τὸ μὲν γνωστόν οὐκ ἦν ἑτέρῳ πυθίσθαι. Πρωί-
θων δ' ὁ δικτατωρ εἰς τὸν ὄχλον, ἠΰξαστο τοῖς θεοῖς
ἐνιαυτοῦ μὲν αἰγῶν καὶ σκῶν καὶ προβάτων καὶ
βοῶν ἐπιγονήν, ὅσην Ἰταλίας ὄρη καὶ πεδία καὶ πο-
ταμοὶ καὶ λειμῶνες εἰς ὥραν ἰσομένην θρέψουσι, κα-
ταθύσειν ἅπαντα· θεῖας δὲ μουσικὰς καὶ θυμηλι-
κὰς ἄξιον ἀπὸ σησιτερίων τριακοσίων τριάκοντά τριῶν,
καὶ δηναρίων τριακοσίων τριάκοντα τριῶν, ἔτι τρι-
τημορίου προσόντος. Τοῦτο τὸ κεφάλαιόν ἐστιν
ὀκτὼ μυριάδες δραχμῶν, καὶ δραχμαὶ τρισχίλια πεν-
τακόσiai ὄγδοῆκοντα τρεῖς, καὶ δύο ὄβολοί. Λό-
γον δὲ τῆς εἰς τοῦτο τοῦ πλήθους ἀκριβείας καὶ
διανομῆς χαλεπὸν ἐστὶν εἰπεῖν· εἰ μὴ τις ἄρα βού-
λοιο τῆς τριάδος ὑμνεῖν τὴν δύναμιν, ὅτι καὶ
φύσει τέλειος, καὶ πρῶτος τῶν περιττῶν, ἀρχὴ τε
πλήθους ἐν αὐτῷ, τὰς τε πρῶτας διαφορὰς, καὶ
τὰ παντὸς ἀριθμοῦ στοιχεῖα μίξας καὶ συναρμόσους
εἰς ταυτὸν ἀνέληφε.

V. Τῶν μὲν οὖν πολλῶν ὁ Φάβιος τὴν γνώμην
ἀπαζήτησας πρὸς τὸ θεῖον, ἠδῖω πρὸς τὸ μέλλον ἐ-
ποίησεν. Αὐτὸς δὲ πάσας θέμενος ἐν αὐτῷ τὰς τῆς
νίκης ἐλπίδας, ὡς καὶ τοῦ θεοῦ τὰς εὐπραξίας δι' ἀρι-
τῆς καὶ φρονήσεως παραδιδόντος, τρέπεται πρὸς
Ἀντίβαν, οὐχ ὡς διαμαχοῦμενος, ἀλλὰ χρόνον τὴν
ἀκμὴν αὐτοῦ, καὶ χρήμασι τὴν ἀπορίαν, καὶ πολυαν-
θρωπία τὴν ὀλιγότητα τρίβειν καὶ ὑπαναλλοκεῖν βε-
βουλευμένος. Ὅθεν αἰεὶ μετέωρος ἀπὸ τῆς ἔππου
τῶν πολεμίων ἐν τόποις ὄρεινοῖς στρατοπεδεύων ἐπη-

ωρεῖτο, καθήμενον μὲν, ἡσιχάζων, κινουμένου δὲ, κατὰ τῶν ἄκρων κύκλω περιῦν και περιφαινόμενος ἐκ διαστήματος, ὅσον ἄκων τε μὴ βιασθῆναι μάχεσθαι, καὶ φόβον ὡς μαχησόμενος τοῖς πολεμίοις ἀπὸ τῆς μελλήσεως αὐτῆς παρέχειν. Οὕτω δὲ παραγαγὼν τὸν χρόνον, ὑπὸ πάντων καταφρονεῖτο, και κικῶς μὲν ἤκουεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, κομιδῇ δὲ τοῖς πολεμίοις ἄτολμος ἐδόκει, και τὸ μηδὲν εἶναι, πλὴν ἐνὸς Ἀντίβου. Μόνος δ' ἐκεῖνος αὐτοῦ τὴν δεινότητα και τὸν τρόπον, ᾧ πολεμεῖν ἐγνώκει, συνιδῶν, και διανοηθεὶς, ὡς πάσῃ τέχνῃ και βίᾳ κνητηέος ἐστὶν εἰς μάχην ὁ ἀνήρ, ἣ διαπέπρακται τὰ Καρχηδονίων, οἷς μὲν εἰσι κρείττους, ὄπλοις χρησασθαι μὴ δυναμένων, οἷς δὲ λείπονται, σώμασι και χρήμασι ἐλαττουμένων και δαπανωμένων εἰς τὸ μηδὲν, ἐπὶ πᾶσαν ἰδέαν στρατηγικῶν σοφισμάτων και παλαισμάτων τρεπόμενος, και πειρώμενος, ὥσπερ δεινὸς ἀθλητῆς λαβὴν ζητῶν, προσέβαλλε και διετάραττε, και μετῆγε πολλαχόσε τὸν Φάβιον, ἐκσιῆσαι τῶν ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας λογισμῶν βουλόμενος. Τῷ δ' ἣ μὲν κρίσις, πίστιν ἔχοντι τοῦ συμφέροντος, ἐν ἑαυτῇ βέβαιος εἰστήκει και ἀμετάπτοτος· ἠνόχλει δ' αὐτὸν ὀϊππαρχος Μινούκιος, φιλομαχῶν ἀκαίρως και θρασυδόμενος, και δημαγωγῶν τὸ στρατεύμα, μανικῆς φορᾶς και κενῶν ἐλπίδων ἐπ' αὐτοῦ πεπληρωμένον· οἱ τὸν μὲν Φάβιον ακώπτοντες και καταφρονοῦντες, Ἀντίβου παιδαγωγὸν ἀπεκάλουν, τὸν δὲ Μινούκιον, και μέγαν ἄνδρα, και τῆς Ρώ-

μης ἄξιον ἠγοῦντο στρατηγόν. Ὁ δὲ μᾶλλον εἰς φρόνημα καὶ θράσος ἀνειμένος, ἐχλεύαζε μὲν τὰς ἐπὶ τῶν ἄκρων στρατοπεδείας, ὡς καλὰ θέατρα τοῦ δικτάτωρος αἰὲν παρασκευαζομένου θεωρήσουσι παραδουμένην καὶ φλεγομένην τὴν Ἰταλίαν· ἡρώτα δὲ τοὺς φίλους τοῦ Φαβίου, πότερον εἰς τὸν οὐρανὸν ἄρας ἀναφέρει τὸν στρατὸν, ὡς τῆς γῆς ἀπεγνωκῶς, ἢ νέφη καὶ ὀμίχλας προβαλλόμενος, ἀποδιδρῶσκει τοὺς πολεμίους. Ταῦτα τῶν φίλων πρὸς τὸν Φάβιον ἀπαγγελλόντων, καὶ τὴν ἀδοξίαν τῷ κινδύνῳ λῦσαι παραινούντων· Οὕτω μὲν ἄν, ἔφη, δειλότερος, ἢ νῦν εἶναι δοκῶ, γενοίμην, εἰ, σκῶματα καὶ λοιδορίας φοβηθεῖς, ἐκπέσοιμι τῶν ἐμμαντοῦ λογισμῶν. Καίτοι τὸ μὲν ὑπὲρ πατρίδος οὐκ αἰσχρὸν θεός· ἢ δὲ πρὸς δόξαν ἀνθρώπων, καὶ διαβολὰς καὶ ψόγους ἐκπληξίς, οὐκ ἄξιον τηλικαύτης ἀρχῆς ἀνδρός, ἀλλὰ δουλεύοντος, ὃν κρατεῖν αὐτὸν καὶ δεσπόζειν κακῶς φρονούντων προσήκει.

VI. Μετὰ ταῦτα γίνεται διαμαρτία τοῦ Ἀννίβου. Βουλόμενος γὰρ ἀποσπᾶσαι τοῦ Φαβίου ποσῶντέρω τὸ στρατεύμα, καὶ πεδίων ἐπιλαβέσθαι προνομαῖς ἐχόντων, ἐκέλευσε τοὺς ὀδηγούς μετὰ δεῖπνον εὐθὺς ἠγῆσθαι πρὸς τὸ Κασινάτον. Οἱ δὲ, τῆς φωνῆς διαβαρβαρισμὸν οὐκ ἐξακούσαντες ἀκριβῶς, ἐμβάλλουσιν αὐτοῦ τὴν δύναμιν φέροντες εἰς τὰ καταλήγοντα τῆς Καμπανίας εἰς πόλιν Κασιλίον, ἣν τέμνει διὰ μέσης ῥέων ὁ Λοθρόνος ποταμός, ὃν Οὐουλτοῦφρον οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Ἔστι δ' ἡ χώρα, τὰ μὲν ἄλ-

λα περιστεφής ὄρεσιν· αὐλῶν δ' ἀναπέπταται πρὸς τὴν θαλάσσιαν, ἔνθα τὰ ἔλη καταδίδωσι τοῦ ποταμοῦ περιχειομένου, καὶ θῖνας ἄμμου βαθείας ἔχει, καὶ τελευτᾷ πρὸς αἰγιαλὸν κυματώδη καὶ δύσσορμον. Ἐνταῦθα καταβαίνοντος τοῦ Ἀντίβου, περιελθὼν ἐμπειρία τῶν ὁδῶν ὁ Φάβιος, τὴν μὲν διέξοδον, ὀπίστας τετρακισχιλλίους ἐπιστήσας, ἐνέφραξε· τὸν δ' ἄλλον, στρατὸν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄκρων ἐν καλῷ καθίσας, διὰ τῶν ἐλαφροτάτων καὶ προχειροτάτων ἐνάβαλε τοῖς ἑσχάτοις τῶν πολεμίων, καὶ συνειτάραξεν ὑπαντῶν τὸ στρατεύμα· διέφθειρε δὲ περὶ ὀκτακοσίους. Ἐκ τούτου βουλόμενος Ἀντίβας ἀπαγαγεῖν τὸ στρατεύμα, καὶ τὴν διαμαρτίαν τοῦ τόπου νοήσας καὶ τὸν κίνδυνον, ἀνεσταύρωσε μὲν τοὺς ὁδηγοὺς, ἐκβιάζεσθαι δὲ τοὺς πολεμίους καὶ προσμάχεσθαι τῶν ὑπερβολῶν ἐγκρατεῖς ὄντας ἀπεγίνωσκε. Ἀνοσθύμως δὲ καὶ περὶ φόβου διακειμένων ἀπάντων, καὶ περιεστάναι σφᾶς πάντιοθεν ἀφύκτους ἠγουμένων ἀπορίας, ἔγνω δολοῦν ἀπάτη τοὺς πολεμίους. Ἦν δὲ τοιόνδε. Βοῦς ὅσον διαχιλίας ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἐκέλευσε συλλαβόντας, ἀναδῆσαι δᾶδα πρὸς ἑκαστον κέρασ, ἢ λύγων, ἢ φρυγάνων αὐτῶν φάκελον· εἴτα νυκτὸς, ὅταν ἀρθῇ σημεῖον, ἀνάψαντας ἐλαύνειν ἐπὶ ταῖς ὑπερβολαῖς, παρὰ τὰ στεγὰ καὶ ταῖς φυλακὰς τῶν πολεμίων. Ἀμα δὲ ταῦτα παρεσκευάζον, οἷς προσετέτακτο, καὶ τὸν ἄλλον αὐτὸς ἀναστήσας στρατὸν, ἤδη σκότους ὄντος, ἤγε σχολαίως. Αἱ δὲ βόες, ἄχρι μὲν τὸ πῦρ ὄλλεσθαι ἦν, καὶ περιέβαιε τὴν ὕλην, ἀτρέμα προσεχώ-

ρουν ἐλαυνόμεναι πρὸς τὴν ὑπώρειαν· καὶ θαῦμα τοῖς καθορώσι νομεῦσιν ἀπὸ τῶν ἄκρων καὶ βουκόλοις ἦσαν αἱ φλόγες ἄκροις ἐπιλαμβάνουσαι τοῖς κέρασιν, ὡς στρατοπέδου καὶ ἕνε κόσμον ὑπὸ λαμπάδων πολλῶν βαδίζοντος. Ἐπεὶ δὲ πυρούμενον τὸ κέρας ἄχρι ῥίζης διέδωκε τῇ σαρκὶ τὴν αἰσθησιν, καὶ πρὸς τὸν πόνον διαφέρουσαι καὶ τινάσσουσαι τὰς κεφαλαῖς ἀνεπίμπλαντο πολλῆς ἀπ' ἀλλήλων φλογός, οὐκ ἐνέμειναν τῇ τάξει τῆς πόρειας, ἀλλ' ἔκφοβοι καὶ περιαλγείς οὔσαι, δρόμῳ κατὰ τῶν ὀρεῶν ἐφέροντο, λαμπόμεναι μὲν οὐραῖς ἄκρας καὶ μείωπα, πολλὴν δὲ τῆς ὕλης, δι' ἧς ἔφευγον, ἀνάπτουσαι. Δεινὸν οὖν ἦν θέαμα τοῖς παραφυλαίττουσι τὰς ὑπερβολαῖς Ῥωμαίοις. Καὶ γὰρ αἱ φλόγες ἐώκεσαν ὑπ' ἀνθρώπων θεόντων διαφερομέναις λαμπάσι· καὶ θόρυβος ἦν ἐν αὐτοῖς πολὺς καὶ φόβος, ἀλλαχόθεν ἄλλους ἐπιφέρεισθαι τῶν πολεμίων σφίσι, καὶ κυκλοῦσθαι πανταχόθεν ἡγουμένων. Διὸ μένειν οὐκ ἐτόλμων, ἀλλὰ πρὸς τὸ μᾶλλον ἀνεχώρουν στρατόπεδον, προέμενοι τὰ στενά. Κατὰ τοῦτο δὲ καιροῦ προσμίζαντες οἱ ψιλοὶ τοῦ Ἀντίβου, τὰς ὑπερβολὰς κατέσχον· ἡ δ' ἄλλη δύναμις ἤδη προσέβαινεν ἀδῶς, πολλὴν καὶ βαρῆαν ἐφελκομένη λεῖαν.

VII. Τῷ δὲ Φαβίῳ συνέβη μὲν εἰτι νύκτος αἰσθεσθαι τὸν δόλον (φεύγουσαι γὰρ ἔναι τῶν βοῶν σποράδες ἦσαν αὐτῷ εἰς χεῖρας), ἐνέδρας δὲ δεδιώς σκοταίους, ἀτρέμα τὴν δύναμιν ἐν τοῖς ὄπλοις εἶχεν. Ὡς δ' ἦν ἡμέρα, διώκων ἐξήπτει τοῖς ἐσχαίταιν, καὶ συμ-

πλοκαὶ περὶ τὰς δυσχωρίας ἐγίνοντο, καὶ θόρυβος ἦν πολὺς, ἕως παρ' Ἀννίβου τῶν ὀρειβατιῶν δεινῶν Ἰβήρων ἄνδρες ἑλαφροὶ καὶ ποδάκεις, πεμφθέντες ἀπὸ τοῦ στόματος, εἰς βαρεῖς ὀπίστας τοὺς Ῥωμαίους ἐπέβαλον, καὶ διαφθείραντες οὐκ ὀλίγους, ἀπέστρεψαν τὸν Φάβιον. Τότε δὴ μάλιστα κακῶς ἀκούσσαι καὶ καταφρονηθῆναι συνέβη τὸν Φάβιον. Τῆς γὰρ ἐν τοῖς ὅπλοις τέλμης ὑφείμενος, ὡς γνώμη καὶ προνοίᾳ καταπολεμήσων τὸν Ἀννίβαν, αὐτὸς ἠττημένος τοῦτοις καὶ κατεστρατηγημένος, ἐφαίνεται Βουλόμενος δὲ μᾶλλον ἐκκαῦσαι τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργὴν τῶν Ῥωμαίων ὃ Ἀννίβας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τοὺς ἄγρους αὐτοῦ, τὰ μὲν ἄλλα πάντα καίειν καὶ διαφθεῖρειν ἐκέλευσεν, ἐκείνων δ' ἀπῆλπεν ἄπισθαι μόχων, καὶ παρακατίσθησε φυλακὴν οὐδὲν ἐῴσαν ἀδακεῖν, οὐδὲ λαμβάνειν ἐκεῖθεν. Ταῦτα προσδιέβαλεν εἰς Ῥώμην ἀναγγελθέντα· καὶ πολλὰ μὲν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὄχλον οἱ δήμαρχοι κατεβῶων, ἐπάγοντος μάλιστα Μετρίλιου καὶ παροξύνοντος, οὗ κατὰ τὴν πρὸς Φάβιον ἔχθραν ἀλλ' οἰκειὸς ὢν Μινουκίου τοῦ ἐπάρχου, τιμὴν ᾤετο καὶ δόξαν ἐκείνω φέρειν τὰς τούτου διαβολαῖς. Ἐγεγόνει δὲ καὶ τῆ βουλή δι' ὀργῆς, οὐχ ἥμιστι μεμφομένη τὰς περὶ τῶν αἰχμαλώτων πρὸς Ἀννίβαν ὁμολογίας. Ὁμολογῆκει γὰρ αὐτῷ, ἄνδρα μὲν ἄνδρὶ λύεσθαι τῶν ἀλισκομένων, εἰ δὲ πλείους οἱ ἕτεροι γένοιοντο, διδύναμι δραχμαῖς ὑπὲρ ἑκάστου τῶν κομιζομένων πεντήκοττα καὶ διακοσίας. Ὡς οὖν, γενομένης τῆς κατ' ἄνδρα δια-

μερίτως, εὐρέθησαν ὑπόλοιποι Ῥωμαίων παρ' Ἀννίβη τεσσαράκοντα καὶ διακόσιοι, τούτων ἢ ἀγκλητος ἔγνω τὰ λύτρα μὴ πέμπειν· καὶ προσηϊατο τὸν Φάβιον, ὡς οὐ πρεπόντως, οὐδὲ λυσιτελῶς, ἀνδρας ὑπὸ δειλίας πολεμίων ἄγραν γενομένους ἀνακομιζόμενον. Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Φάβιος, τὴν μὲν ὀργὴν ἔφερε πρῶως τῶν πολιτῶν, χρήματα δ' οὐκ ἔχων, διαψεύσασθαι δὲ τὸν Ἀννίβαν καὶ προσέσθαι τοὺς πολίτας οὐχ ὑπομένων, ἔπεμψε τὸν υἱὸν εἰς Ῥώμην, κελύσας ἀποδοῦσθαι τοὺς ἀγροὺς, καὶ τὸ ἀργύριον εὐθύς ὡς αὐτὸν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον κομίζειν. Ἀποδομένου δὲ τοῦ νεανίσκου τὰ χωρία, καὶ ταχέως ἐπανελθόντος, ἀπέπεμψε τὰ λύτρα τῷ Ἀννίβη, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέλαβε· καὶ πολλῶν ἀποδιδόντων ὑστερον, παρ' οὐδενὸς ἔλαβεν, ἀλλ' ἀφῆκε πᾶσι.

VIII. Μετὰ δὲ ταῦτα, τῶν ἱερέων καλούντων αὐτὸν εἰς Ῥώμην ἐπὶ τινὰς θυσίας, παρέδωκε τῷ Μινορκίῳ τὴν δύναμιν, ὑπὲρ τοῦ μὴ μάχεσθαι, μηδὲ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις, οὐ μόνον ὡς αὐτοκράτωρ διαγορεύσας, ἀλλὰ καὶ παραινέσεις καὶ δεήσεις πολλὰς αὐτοῦ ποιησάμενος· ὧν ἐκείχως ἐλάχιστα φροντίσας, εὐθύς ἐνέκειτο τοῖς πολεμίοις. Καὶ ποτα παραφυλάξας τὸν Ἀννίβαν τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς ἐπισιτολογίαν ἀφεικότα, καὶ προσβαλὼν τοῖς ὑπολειπομένοις, κατέβραξεν εἰς τὸν χάρακα, καὶ διέφθειρεν οὐκ ἄλλοιους· καὶ φόβον περιέστησε πᾶσιν ὡς πολιορκησομένοις ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ συλλεγομένης αὐθις εἰς τὸ

στρατόπεδον τῷ Ἀννίβᾳ τῆς δυνάμεως, ἀσφαλῶς ἀνεχώρησεν, αὐτόν τε μεγαλαυχίας ἀμέτρου, καὶ θράσους τὸ στρατιωτικὸν ἐμπεπληκώς. Ταχὺ δὲ τοῦ ἔργου λόγος μείζων διεφοίτησεν εἰς Ῥώμην. Καὶ Φάβιος μὲν ἀκούσας, ἔφη μᾶλλον τοῦ Μινουκίου φοβεῖσθαι τὴν εὐτυχίαν· ὁ δὲ δῆμος ἤστο, καὶ μετὰ χαρᾶς εἰς ἀγορὰν συνέτρεχε. Καὶ Μετίλιος ὁ δῆμαρχος ἐπὶ τοῦ βήματος καταστάς ἐδημηγόρει, μεγάλων τὸν Μινούκιον, τοῦ δὲ Φαβίου κατηγορῶν οὐ μαλακίαν, οὐδ' ἀνανδρίαν, ἀλλ' ἤδη προδοσίαν συναιτιώμενος ἅμα καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν τοὺς δυνατωτάτους καὶ πρώτους ἐπαγαγέσθαι τὸν πόλεμον ἐξ ἀρχῆς, ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου, τὴν τε πόλιν ἐμβαλεῖν εὐθὺς εἰς μοναρχίαν ἀνυπεύθυνον, ἣ, διατρίβουσα τὰς πράξεις, ἴδρυσιν Ἀννίβᾳ παρέξει καὶ χρόνον αὐθις ἐκ Λιβύης ἑτέραν δύναμιν προσγενέσθαι, ὡς κρατοῦντι τῆς Ἰταλίας.

IX. Ἐπεὶ δ' ὁ Φάβιος προσελθὼν ἀπολογέσθαι μὲν οὐδὲν ἐμέλλησε πρὸς τὸν δῆμαρχον, ἔφη δὲ τάχιστα τὰς θυσίας καὶ τὰς ἱερουργίας γενέσθαι, ὥστ' ἐπὶ τὸ στράτευμα βαδιεῖσθαι τῷ Μινουκίῳ δίκην ἐπιθήσων, ὅτι κωλύσαντος αὐτοῦ τοῖς πολεμίοις συνέβαλε, θόρυβοζ διῆξε τοῦ δήμου πολὺς, ὡς κινδυνεύοντος τοῦ Μινουκίου. Καὶ γὰρ εἶσθαι τῷ δικτάτωρι καὶ θανατῶσαι πρὸ δίκης ἔξεισι. Καὶ τοῦ Φαβίου τὸν θυμὸν ἐκ κολλῆς πραότητος κεινημένον, ὦντο βαρὺν εἶναι καὶ δυσπαραλήτον. "Οθεν οἱ μὲν ἄλλοι καταδείσαντες ἠσυχίαν ἤγον· ὁ δὲ Μετίλιος, ἔχων

τὴν ἀπὸ τῆς δημοκρατίας ἄδειαν (μόνη γὰρ αὕτη δικτάτωρος αἰρεθέντος ἢ ἀρχὴ τὸ κράτος οὐκ ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ μένει, τῶν ἄλλων καταλυθεισῶν), ἐπέκειτο τῷ δήμῳ πολὺς, μὴ προσεῖθαι δεόμενος τὸν Μινούκιον, μηδ' ἑᾶσαι παθεῖν, ἃ Μάλιος Τουρκοῦατος ἔδρασε τὸν υἱόν, ἀριστεύσαντος καὶ στεφανωθέντος ἀποκόψας πελέκει τὸν τράχηλον· ἀφελέσθαι δὲ τοῦ Φαβίου τὴν τυραννίδα, καὶ τῷ δυναμένῳ καὶ βουλομένῳ σώζειν ἐπιτρέψαι τὰ κρίγματα. Τοιοῦτοις λόγοις κινήθεις οἱ ἄνθρωποι, τὸν μὲν Φάβιον οὐκ ἐτόλμησαν ἀναγκάσαι καταθέσθαι τὴν μοναρχίαν, καίπερ ἀδοξοῦντα, τὸν δὲ Μινούκιον ἐψηφίσαντο, τῆς στρατηγίας ὁμότιμον ὄντα, διέπειν τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας τῷ δικτάτωρι· πρῶγμα μὴ πρότερον ἐν Ῥώμῃ γεγονὸς, ἄλλῳ δ' ὕστερον αὐθις γεγόμενον, μετὰ τὴν ἐν Κάνναις ἀτυχίαν. Καὶ γὰρ τότε ἐπὶ τῶν στρατοπέδων Μάρκος ἦν Ἰούνιος δικτάτωρ, καὶ κατὰ πόλιν τὸ βουλευτικὸν ἀναπλήρωσαι δεῖσαν, ἅτε δὴ πολλῶν ἐν τῇ μάχῃ-συγκλητικῶν ἀπολωλότων, ἕτερον εἶλοντο δικτάτωρα, Φάβιον Βουτιῶνα. Πλὴν οὗτος μὲν, ἐπεὶ προῆλθε, καὶ κατέλεξε τοὺς ἄνδρας καὶ συνεπλήρωσε τὴν βουλήν, αὐθιμερὸν ἀφείρως τὰς ἑβδομάδας, καὶ διαφυγῶν τοὺς πρόγοντας, εἰς τὸν ὄχλον ἐμβαλὼν καὶ καταμίξας ἑαυτὸν, ἦδη τι τῶν ἑαυτοῦ διοικῶν καὶ πραγματευόμενος, ὡσπερ ἰδιώτης, ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀνεστρέφετο.

Χ. Τὸν δὲ Μινούκιον ἐπὶ ταῖς αὐταῖς τῷ δικτάτωρι πράξεις ἀποδείξαντες, ὥροντο κεκολοῦσθαι καὶ γεγο-

νέναι ταπεινὸν παντάπασιν ἐκείνον, οὐκ ὀρθῶς στο-
 χαζόμενοι τοῦ ἀνδρός. Οὐ γὰρ αὐτοῦ συμφορὰν ἤ-
 γειτο τὴν ἐκείνων ἄνοιαν, ἀλλ' ὡσπερ Διογένης ὁ
 σοφὸς, ἐπόντος τινὸς πρὸς αὐτόν, Οὔτοι σεῦ κατα-
 γελοῶσιν, Ἀλλ' ἐγὼ, εἶπεν, οὐ καταγελοῶμαι· μόνους
 ἠγούμενος καταγελοῦσθαι τοὺς ἐνδιδόντας, καὶ πρὸς
 τὰ τοιαῦτα διαταραττομένους· οὕτω Φάβιος ἔφερεν
 ἀπαθῶς καὶ ῥαδίως, ὅσον ἐπ' αὐτοῖ, τὰ γινόμενα,
 συμβαλλόμενος ἀπόδειξιν τῶν φιλοσόφων τοῖς ἀξι-
 οῦσι, μήτε ὑβρίζεσθαι, μήτ' ἀτιμοῦσθαι τὸν ἀγαθὸν
 ἄνδρα καὶ σπουδαῖον. Ἦνία δ' αὐτόν ἢ τῶν πολλῶν
 ἀβουλλία διὰ τὰ κοινὰ, δεδοκότων ἀφορμαῖς ἀνδρός
 οὐχ ὑγαινούση φιλοτιμία πρὸς τὸν πόλεμον. Καὶ
 δεδοκίως, μὴ παντάπασιν ἐκμανεῖς ὑπὸ κενῆς δόξης
 καὶ ὄγκου, φθάσῃ τι κακὸν ἀπεργασάμενος, λαθῶν
 ἀπαντας ἐξῆλθε· καὶ παρογενόμενος εἰς τὸ στρατό-
 πεδον, καὶ καταλαβὼν τὸν Μινούκιον οὐκέτι καθε-
 κτάν, ἀλλὰ βαρὺν καὶ τετυφωμένον, καὶ παρὰ μέρος
 ἄρχην ἐξιοῦντα, τοῦτο μὲν οὐ συνεχώρησε, τὴν δὲ
 δύναμιν διενείματο πρὸς αὐτόν, ὡς μέρος μόνον
 ἄρχην βάλτιον ὄν, ἢ πάντων παρὰ μέρος. Καὶ τὸ
 μὲν πρῶτον τῶν ταγμάτων καὶ τὸ τρίτον αὐτὸς ἔ-
 λαβε, τὸ δὲ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον ἐκείνῳ παρέδωκεν,
 ἐπίσης καὶ τῶν συμμαχικῶν διανεμηθέντων. Σεμνυ-
 νομένου δὲ τοῦ Μινουκίου, καὶ χαλρόντος ἐπὶ τῷ τῷ
 πρόσχημα τῆς ἀκροατῆς καὶ μεγίστης ἀρχῆς ὑφεί-
 σθαι καὶ προπεπηλακίσθαι δι' αὐτόν, ὑπερήμη-
 σκεν ὁ Φάβιος, ὡς οὐκ ὄντος αὐτῷ πρὸς Φάβιον,

ἀλλ' εἰ σωφρονῆ, πρὸς Ἀννίβαν τοῦ ἀγῶνος· εἰ δὲ καὶ πρὸς τὸν συνάρχοντα φιλονικεῖ, σκοπεῖν, ὅπως τοῦ νεκκημένου καὶ καθυβρισμένου παρὰ τοῖς πολίταις, ὁ τετιμημένος καὶ νεκικηκῶς οὐ φανεῖται μᾶλλον ὀλγωφῶν τῆς σωτηρίας αὐτῶν καὶ τῆς ἀσφαλείας.

XI. Ὁ δὲ ταῦτα μὲν εἰρωνεῖαν ἤγειτο γεροντικῆν παραλαβῶν δὲ τὴν ἀποκληρωθεῖσαν δύναμιν, ἰδίᾳ καὶ χεῖρις ἐστρατοπέδευσεν, οὐδὲν ἀγνοοῦντος τοῦ Ἀννίβου τῶν γινομένων, ἀλλὰ πᾶσιν ἐφεδρευόντος. Ἦν δὲ λόφος κατὰ μέσον, καταληφθεῖναι μὲν οὐ χαλεπός, ὄχυρός δὲ καταληφθεῖς στρατοπέδῳ, καὶ διαρκῆς εἰς ἅπαντα. Τὸ δὲ πέριξ πεδίον, ὄφθηται μὲν ἄπωθεν, ὀμαλὸν διὰ ψιλότητα καὶ λείον, ἔχον δὲ τινὰς οὐ μεγάλας τάφρους ἐν αὐτῷ, καὶ κοιλότητας ἄλλας. Διὸ καὶ τὸν λόφον ἐκ τοῦ ῥάστου κρύφα κατασχεῖν παρὸν, οὐκ ἠθέλησεν ὁ Ἀννίβας, ἀλλ' ἀπέλιπε μάχης ἐν μέσῳ πρόφασιν. Ὡς δ' εἶδε κεραισμένον τοῦ Φαβίου τὸν Μινούκιον, νυκτὸς μὲν εἰς τὰς τάφρους καὶ τὰς κοιλότητας κατέσπειρε τῶν στρατιωτῶν τινάς. Ἀμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ, φανερώς ἐπέμψεν οὐ πολλοὺς καταληψομένους τὸν λόφον, ὡς ἐπαγάγοιτο συμπέσειν περὶ τοῦ τόπου τὸν Μινούκιον. Ὁ δὲ καὶ συνέβη. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀπέστειλε τὴν κούφην στρατιάν, ἔπειτα τοὺς ἵππεῖς, τέλος δ', ὄρων τὸν Ἀννίβαν παραβορθεῖντα τοῖς ἐπὶ τοῦ λόφου, πάσῃ τῇ δυνάμει κατέβαινε συντεταγμένος. Καὶ μάχην κατ' ἐκράν θέμενος, ἠμύνετο τοὺς ἐπὶ τοῦ λόφου βάλ-

λόντας, συμπλεκόμενος και ἴσα φερόμενος· ἄχρως οὐ καλῶς ἠπατημένον ὄρων δ' Ἀντίβας, και γυμνά παρέχοντα τοῖς ἐνεδρεύουσι τὰ νῶτα, τὸ σημεῖον αἴρει. Πρὸς δὲ τοῦτο πολλαχόθεν ἐξανισταμένων ἅμα και μετὰ κρουγῆς προσφερομένων, και τοὺς ἐσχάτους ἀποκτινύντων, ἀδιήγητος κατεῖχε ταραχὴ και πτοία τοὺς Ῥωμαίους· αὐτοῦ τε τοῦ Μινουκίου τὸ θράσος κατακέκλαστο, και πρὸς ἄλλον ἄλλοτε τῶν ἠγεμόνων διεπάπταιεν, οὐδενὸς ἐν χώρᾳ μένειν τολμῶντος, ἀλλὰ πρὸς φυγὴν ὠθουμένων οὐ σωτήριον. Οἱ γὰρ Νομάδες ἤδη κρατοῦντες κύκλω περιήλαντον τὸ πεδίον, και τοὺς ἀποσκιδναμένους ἔκτεινον.

ΧΙΙ. Ἐν τοσοῦτῳ δὲ κακῷ τῶν Ῥωμαίων ὄντων, οὐκ ἔλαθεν ὁ κίνδυνος τὸν Φάβιον, ἀλλὰ και τὸ μέλλον, ὡς ἔοικεν, ἤδη προειληφοῖς, τὴν τε δύναμιν συντεταγμένην εἶχεν ἐπὶ τῶν ὄπλων, και τὰ πραττόμενα γινώσκων ἐφρόντιζεν, οὐ δι' ἀγγέλων, ἀλλ' αὐτὸς ἔχων κατασκοπὴν πρὸ τοῦ χάρακος. Ὡς οὖν κατεῖδε κυκλούμενον και ταραττόμενον τὸ στρατεύμα, και κρουγὴ προσέπιπτεν οὐ μερόντων, ἀλλ' ἤδη πεφοβημένων και τρεπομένων, μηρόν τε πληξάμενος και στενάξας μέγα, πρὸς μὲν τοὺς παρόντας εἶπεν· Ὡς Ἡρακλεις, ὡς τάχιον μὲν, ἢ ἐγὼ προσεδόκων, βράδιον δ', ἢ αὐτὸς ἔσπευδε, Μινούκιος ἑαυτὸν ἀπώλεκε. Τύς δὲ σημαίας ἐκφέρειν κατὰ τάχος, και τὸν στρατὸν ἐπισθαι κειύσας, ἀνεβόησε· Νῦν τις, ὃ στρατιῶται, Μάρκου Μινουκίου μεμνημένος ἐπι-

γίσθω· λαμπρός γὰρ ὁ ἀνὴρ καὶ φιλόπατρις. Εἰ δέ τι, σπεύδων ἐξελόσασα τοὺς πολέμιους; ἤμαρτεν, αὐθις αἰτιασόμεθα. Πρῶτον μὲν οὖν ἐπιφανεῖς τρέπεται καὶ διασκίδνησι τοὺς ἐν τῶν πεδίων περιελαύνονας Νομάδας· εἶτα πρὸς τοὺς μαχομένους, καὶ κατὰ νότου τῶν Ῥωμαίων ὄντας ἐχώρει, καὶ τοὺς ἐμποδῶν ἔκτεινεν, οἳ δὲ λοιποὶ, πρὶν ἀποληρθῆναι, καὶ γενέσθαι περιπετεῖς, οἷς αὐτοὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐποίησαν, ἐγκλίναντες ἔφυγον. Ὀρῶν δ' ὁ Ἀννίβας τὴν μεταβολὴν, καὶ τὸν Φάβιον εὐρώστως παρ' ἡλικίαν διὰ τῶν μαχομένων ᾠθούμενον ἄνω πρὸς τὸν Μινούκιον εἰς τὸν λόφον, ἐπέσχε τὴν μάχην, καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας ἀνάκλησιν, ἀπῆγεν εἰς τὸν χάρακα τοὺς Καρχηδόνιους, ἀσμένως καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀποτρεπομένων. Λίγεται δ' αὐτὸν ἀπιόντα περὶ τοῦ Φαβίου πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν τι τοιοῦτον μετὰ παιδιᾶς· Οὐκ ἐγὼ μέντοι προὔλεγον ὑμῖν πολλάκις τὴν ἐπὶ τῶν ἄκρων ταύτην καθημένην νεφέλην, ὅτι μετὰ ζάλης ποτὲ καὶ καταιγίδων ὄμβρον ἐκρήξει;

ΧΗΙ. Μετὰ δὲ τὴν μάχην Φάβιος μὲν, ὅσους ἔκτεινε τῶν πολεμίων, σκυλεύσας ἀνχώρησεν, οὐδὲν ὑπερήφανον, οὐδ' ἐπαχθὲς εἰπὼν περὶ τοῦ συνάρχοντος· Μινούκιος δὲ τὴν αὐτοῦ στρατιάν ἀθροίσας, Ἄνδρες, ἔφη, συστρατιῶται, τὸ μὲν ἄμαρτεῖν μηδὲν ἐν πρίγμασι μεγάλοις, μῆζον, ἢ καὶ ἀνθρωπὸν ἔστι· τὸ δ' ἄμαρτιόντα χρῆσασθαι τοῖς πταίσμασι διδάγμασι πρὸς τὸ λοιπὸν, ἀνδρὸς ἀγα-

θοῦ καὶ τοῦν ἔχοντος. Ἐγὼ μὲν οὖν ὁμολογῶ μι-
 κρὰ μεμφόμενος τὴν τύχην, περὶ μεζόνων ἐπαινεῖν.
 Ἄ γάρ οὐκ ἠσθόμεν χρόνον τρῶσούτον, ἡμέρας μέρει
 μικρῷ πεπαιδευμαι, γναὺς ἐμαντῶν οὐκ ἄρχειν ἐτέ-
 ρων δυνάμενον, ἀλλ' ἄρχοντος ἐτέρου διδόμενον, καὶ
 μὴ φιλοτιμούμενον νικᾶν, ὑφ' ὧν ἠττάσθαι κάλ-
 λιον. Τῶν δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἐστὶν ἄρχων ὁ δικτά-
 τωρ· τῆς δὲ πρὸς ἐκεῖνον εὐχαριστίας αὐτὸς ἠγμῶν
 ἔσομαι, πρῶτον ἐμαντῶν εὐπειθῆ καὶ ποιοῦντα τὸ
 κελεύόμενον ὑπ' ἐκείνου παρεχόμενος. Ταῦτ' εἰ-
 πὼν, καὶ τοὺς αἰτιοὺς ἄρασθαι κελεύσας, καὶ πάν-
 τας ἀκολουθεῖν, ἦγε πρὸς τὸν χάρακα τοῦ Φαβίου.
 Καὶ παρελθὼν ἐντὸς, ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν στρατηγικὴν
 σκηπὴν, ὥστε θαυμάζειν καὶ διαπορεῖν πάντας.
 Προελθόντος δὲ τοῦ Φαβίου, θέμενας ἔμπροσθεν
 τὰς σημαίας, αὐτὸς μὲν ἐκεῖνον πατέρα μεγάλη φη-
 νῆ, οἱ δὲ στρατιῶται τοὺς στρατιώτας πατρῶνας
 ἠσπάζοντο. Ταῦτο δ' ἐστὶ τοῖς ἀπελευθεροῖς προσ-
 φώνημα πρὸς τοὺς ἀπελευθερώσαντας. Μουσῆας
 δὲ γενομένης, ὁ Μινθίκιος εἶπε· „Ἄνο νίκας, ὡ δι-
 κτάτωρ, τῇ σήμερον ἡμέρᾳ νενίκηκας, ἀνδρῶν μὲν
 Ἀννίβαν, εὐβουλίᾳ δὲ καὶ χρησιότητι τὸν συνάρ-
 χοντα· καὶ δι' ἧς σέσωκας μὲν ἡμᾶς, δι' ἧς δὲ
 πεπαιδευκας, ἠττωμένους αἰσχρὰν μὲν ἦταν ὑπ'
 ἐκείνου, καλὴν δὲ καὶ σωτήριον ὑπὸ σοῦ. Πατέρα
 δὴ σε χρησιτὸν προσαγορεύω, τιμιωτέραν οὐκ ἔχων
 προσηγῶριαν, ἐπεὶ τῆς γε τοῦ τεκόντος χάριτος μεζῶν ἢ
 παρὰ σοῦ χάρις αὕτη. Ἐγενήθη μὲν γὰρ ὑπ' ἐκείνου

μόνος, σώζομαι δ' ὑπὸ σοῦ μετὰ τουσούτων.“ Ταῦτ' εἰπὼν καὶ περιβαλὼν τὸν Φάβιον, ἤσπαζετο. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τοὺς στρατιώτας ἦν ὄραν πράττοντας, ἐνεφύοντο γὰρ ἀλλήλοις καὶ κατεφίλουν, ὥστε μεστὸν εἶναι χαρᾶς καὶ δακρύων ἡδίστων τὸ στρατόπεδον.

XIV. Ἐκ τούτου Φάβιος μὲν ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν, ὑπατοὶ δ' αὐθις ἀπειδείκνυντο. Καὶ τούτων οἱ μὲν πρῶτοι διεφύλαξαν, ἦν ἑκείνος ἰδέαν τοῦ πολέμου κατέστησε, μάχεσθαι μὲν ἐκ παρατάξεως φεύγοντες πρὸς Ἀννίβαν, τοῖς δὲ συμμαχοῖς ἐπιβοηθούντες, καὶ τὰς ἀποστάσεις κωλύοντες. Τερέντιος δὲ Βαρόδων εἰς τὴν ὑπατείαν προαχθεὶς ἀπὸ γένους ἀσήμεου, βίου δὲ διὰ δημοκρατίαν καὶ προπέτειαν ἐπισήμεου, δῆλος ἦν εὐθύς ἀπειρία καὶ θρασυτήτι τὸν περὶ τῶν ὄλων ἀναρῶντων κύβον. Ἐβόα γὰρ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, μένειν τὸν πόλεμον, ἄχρως οὐδ' Φαβίοις χρῆται στρατηγούς ἢ πόλις, αὐτὸς δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὄψεσθαι τε καὶ νικῆσαι τοὺς πολεμίους. Ἄμα δὲ τούτοις τοῖς λόγοις συνῆγε καὶ κατέγραφε δύναμιν ἡλικαύτην, ἡλικὴ πρὸς οὐδένα πάποτε τῶν πολεμίων ἐχρήσαντο Ῥωμαῖοι. Μεριδάδες γὰρ ἐγγέα δισχιλίων ἀνδρῶν δέουσαι συνετάχθησαν εἰς τὴν μάχην, μέγα δέος Φαβίῳ καὶ τοῖς νοῦν ἔχουσι Ῥωμαίων· οὐ γὰρ ἠλιπίζον ἔξειν ἀναφορὰν τὴν πόλιν ἐν τῷ αὐτῷ σφαλῆσαν ἡλικίᾳ. Διὸ καὶ τὸν συνάρχοντα τοῦ Τερεντίου Παῦλον Αἰμίλιον, ἄνδρα πολλῶν πολέμων ἔμπειρον, οὐκ ἀρεστὸν δὲ τῷ δήμῳ, καὶ καταπλήγα, ἐκ τινος καταδίκης πρὸς τὸ

δημόσιον αὐτῶν γεγενημένης, ἀνίστη και παρεθάρρυνεν ἐπιλαμβάνεσθαι τῆς ἐκείνου ματίας· διδάσκων, ὡς οὐ πρὸς Ἀντίβαν αὐτῶ μᾶλλον, ἢ πρὸς Τερέντιον ὑπὲρ τῆς πατρίδος· ὁ ἀγὼν ἔσοιτο. Σπειύσειν γὰρ μάχην γενέσθαι τὸν μὲν οὐκ αἰσθανόμενον τῆς δυνάμεως, τὸν δ' αἰσθανόμενον τῆς περὶ αὐτὸν ἀσθενείας. Ἐγὼ δ', εἶπεν, ὦ Παῦλε, Τερέντιου πιστεύεσθαι δικαιοτέρως εἰμι, περὶ τῶν Ἀντίβου πραγμάτων διαβεβαίουμενος, ὡς, εἰ μηδαὶς αὐτῶ μαχεῖται τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν, ἀπολείται μένων ὁ ἀνὴρ, ἢ φεύγων ἄπεισιν· ὃ γέ και νῦν νικᾶν και κρατεῖν δοκῶντι, τῶν μὲν πολεμίων οὐδεὶς προσεχώρηκε, τῆς δ' οἰκοθεν δυνάμεως οὐδ' ἡ τρίτη μοῖρα πάνυ περίεστι. Πρὸς ταῦτα λέγεται τὸν Παῦλον εἰπεῖν· Ἐμοὶ μέγ, ὦ Φάβιε, τὰ ἐμαστοῦ σκοποῦντι κρεῖττόν ἐστι τοῖς τῶν πολεμίων ὑποπεσεῖν δόρασιν, ἢ πάλιν ταῖς ψήφοις τῶν πολιτῶν· εἰ δ' οὕτως ἔχει τὰ δημόσια πράγματα, πειράσομαι μᾶλλον σοι· δοκεῖν ἀγαθὸς εἶναι στρατηγός, ἢ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐπὶ τὰναντία βιαζόμενοις. Ταύτην ἔχων τὴν προαίρεσιν ὁ Παῦλος, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν πόλεμον.

XV. Ἀλλ' ὁ Τερέντιος ἐμβαλὼν αὐτὸν εἰς τὸ παρ' ἡμέραν ἄρχειν, και τῶ Ἀντίβῳ παραστρατοπεδεύσας περὶ τὸν Ἀυφίδιον ποταμὸν και τὰς λεγομένας Κάννας, ἅμ' ἡμέρα τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν (ἔστι δὲ χιτῶν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηπῆς διατεινόμενος)· ὥστε και τοὺς Καρχηδονίους ἐξ ἀρχῆς διαταραχθῆναι, τὴν τε τόλμαν τοῦ στρατηγαῦ, και

τὸ τοῦ στρατοπέδου πλῆθος ὄρωστας, αὐτοὺς δ' οὐδ' ἡμισυ μέρος ὄντας. Ἀννίβας δὲ τῆν δύναμιν ἐξοπλί-
 ζεσθαι κελεύσας, αὐτὸς ἰππέτης μετ' ὀλίγων ὑπὲρ
 λόφου τετὸς μαλακοῦ κατεσκήπει τοὺς πολεμίους ἤδη
 καθισταμένους εἰς τάξιν. Εἰπόντος δὲ τινος τῶν
 περὶ αὐτὸν ἀνδρῶς ἰσοτίμου, τοῦνομα Γίσκωνος, ὡς
 θαυμαστὸν αὐτῷ φαίνεται τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων,
 συναγαγὼν τὸ πρόσωπον ὃ Ἀννίβας· Ἔτερον, εἶπε,
 ὃ Γίσκων, λέληθ' ἐ σε τούτου θαυμασιώτερον. Ἐρο-
 μένου δὲ τοῦ Γίσκωνος, Τὸ ποῖον; Ὅτι, ἔφη, τούτων
 ὄντων τσοσούτων, οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς Γίσκων καλεῖται.
 Γινομένου δὲ παρὰ δάξαν αὐτοῖς τοῦ σκώμματος,
 ἐμπίπτει γέλωσ πᾶσι· καὶ κατέβαιμον ἀπὸ τοῦ λόφου,
 τοῖς ἀπαντῶσιν ἀεὶ τὸ πεπαιγμένον ἀπαγγέλλοντες,
 ὥστε διὰ πολλῶν πολὺν εἶναι τὸν γέλωτα, καὶ μηδ'
 ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς δύνασθαι τοὺς περὶ Ἀννίβαν.
 Τοῦτο τοῖς Καρχηδονίοις ἰδοῦσι θάρρος παρήστη,
 λογιζομένοις ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἰσχυροῦ τοῦ καταφρο-
 νοῦντος ἐκείνου γελᾶν οὕτω καὶ παίξειν τῷ στρατη-
 γῷ παρὰ τὸν κίνδυνον.

XVI. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ στρατηγήμασιν ἐχρήσατο,
 πρῶτον μὲν, τῷ ἀπὸ τοῦ τόπου, παιησάμενος κατὰ
 νότου τῶν ἄνεμον· πρηστῆρι γὰρ εἰκῶς φλύγοντι
 κατερῆγγυτο, καὶ τραχὺν ἐκ πεδίων ὑφάμμων καὶ
 ἀναπεπταμένων αἴρων κονιορτῶν, ὑπὲρ τὴν φάλαγγα
 τῶν Καρχηδονίων ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐώθει, καὶ
 προσέβαλλε τοῖς προσώποις ἀποστρεφομένοις καὶ
 συνταραττομένοις· δευτέρῳ δὲ, τῷ περὶ τὴν τάξιν·

ὁ γὰρ ἦν ἰσχυρότατον αὐτῷ καὶ μαχιμώτατον τῆς
 δυνάμεως ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου τάξας, τὸ μέσον αὐτῷ
 συνεπλήρωσεν ἐκ τῶν ἀχρειοτάτων, ἐμβόλῳ τούτῳ
 προέχοντι πολὺ τῆς ἄλλης φάλαγγος χησόμενος· εἴ-
 ρητο δὲ τοῖς κρατίστοις, ὅταν τούτους διακόψαντες
 οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ φερόμενοι πρὸς τὸ εἶκον, ἐκφρο-
 μένου τοῦ μέσου καὶ κόλπον λαμβάνοντος, ἐντὸς γέ-
 νωνται τῆς φάλαγγος, ὀξέως ἑκατέρωθεν ἐπιστρέψαν-
 τας, ἐμβαλεῖν τε πλαγίοις, καὶ περιπτύσσειν, ὀπι-
 σθεν συγκλείοντας. Ὁ δὲ καὶ δοκεῖ τὸν πλεῖστον
 ἀπεργάσασθαι φόνον. Ὡς γὰρ ἐνέδωκε τὸ μέσον,
 καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐδέξαντο διώκοντας, ἣ δὲ φάλαγγε
 τοῦ Ἀντίβου, μεταβαλοῦσα τὸ σχῆμα, μηνοειδῆς
 ἐγεγόνει, καὶ τῶν ἐπιλέκτων οἱ ταξιαρχοὶ, ταχὺ
 τοὺς μὲν ἐπὶ ἄσπιδα, τοὺς δ' ἐπὶ δόρυ κλίναντες,
 προσέπεσον κατὰ τὰ γυμνά, πάντας, ὅσοι μὴ τὴν
 κύκλωσιν ὑπεκκλίναντες ἔφθασαν, ἐν μέσῳ καταρ-
 γάσαντο καὶ διέφθειραν. Λέγεται δὲ καὶ τοῖς ἵππεῦσι
 τῶν Ῥωμαίων σύμπτωμα παράλογον γενέσθαι. Τὸν
 γὰρ Παῦλον, ὡς εἶοικε, τρωθεὶς ὁ ἵππος ἀπεσεύσα-
 το, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἄλλος καὶ ἄλλος ἀπολιπὼν
 τὸν ἵππον, πεζὸς τῷ ὑπιάτῳ προσήμυνε. Τοῦτο δ' οἱ
 ἵππεῖς ἰδόντες, ὡς παραγγέλματος κοινοῦ δεδωμένου,
 πάντες ἀποπηδήσαντες, πεζοὶ συνεπλέκοντο τοῖς προ-
 λεμίοις. Ἰδὼν δ' Ἀντίβας, τοῦτ' ἔφη, μᾶλλον ἤβου-
 λόμην, ἢ εἰ δεδεμένους παρέλαβον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
 οἱ τὰς διεξοδικὰς γράψαντες ἱστορίας ἀπηγγέλκασιν.
 Τῶν δ' ὑπιάτων, ὁ μὲν Βάρβρον ὀλιγοστός ἀφίππευ-

σεν εἰς Οὐθενουρίαν πόλιν· ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῷ βυθῷ
καὶ κλύδωνι τῆς φυγῆς ἐκείνης, βελῶν τε πολλῶν ἐπι
τοῖς τραύμασιν ἐγκειμένων ἀνάπλευς τὸ σῶμα, καὶ
τὴν ψυχὴν πένθει τοσοῦτῳ βαρυνόμενος, πρὸς τι-
λίθῳ καθήστο, τὸν ἐπισφάξοντα τῶν πολεμίων ἀνα-
μέτων. Ἦν δὲ δι' αἵματος πλήθος, ὃ συνεπέφυρτο
τῆν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον, οὗ πολλοῖς διαθήλος,
ἀλλὰ καὶ φίλοι καὶ θεράποντες αὐτὸν ὑπ' ἀγνοίας
παρήλθον. Μόνος δὲ Κορνήλιος Λέντιλος, εὐπατρί-
θης νέος, ἰδὼν καὶ προνοήσας, ἀπειπῆδησε τοῦ ἵππου,
καὶ προσαγωγὸν παρεκάλει χρῆσθαι καὶ σῶζειν αὐ-
τὸν τοῖς πόλλταις, ἄρχοντος ἀγαθοῦ τότε μάλιστα
χρηζούσιν. Ὁ δὲ ταύτην μὲν ἀπειρίψατο τὴν θέσιν,
καὶ τὸ μειράκιον αὐθις ἠνάγκασεν ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνα-
βῆναι δακρύων· εἶτα δὲ τὴν δεξιὰν ἐμβαλὼν, καὶ
συνεξαναστὰς, Ἀτάγγελλε, εἶπεν, ὦ Λέντιλε, Φαβίω
Μαξίμῳ, καὶ γενοῦ μάρτυς υἱὸς, ὅτι Παῦλος Λι-
μελίως ἐνέμεινεν αὐτοῦ τοῖς λογισμοῖς ἄχρι τέλους,
καὶ τῶν ὁμολογηθέντων πρὸς ἐκείνον οὐδὲν ἔλασεν,
ἀλλ' ἐνικήθη πρότερον ὑπὸ Βαρόθωνος, εἶθ' ὑπ' Ἀν-
νίβου. Τρσαῦτ' ἐπιστελλας, τὸν μὲν Λέντιλον ἀπέ-
πεμψεν, αὐτὸς δὲ ὄψας ἑαυτὸν εἰς τοὺς φρονετομέ-
θους, ἀπέθανε. Λέγονται δὲ πεσεῖν μὲν ἐν τῇ μάχῃ
Ῥωμαίων πεντακισμύριδι, ζῶντες δ' ἄλθναι τετρα-
κισχίλιοι· καὶ μετὰ τὴν μάχην οἱ ληφθέντες ἐπ' ἀμ-
φότεροις τοῖς στρατοπέδοις μυριάδων οὐκ ἐλάττους.

XVII. Τὸν δ' Ἀννίβαν ἐπὶ τηλικούτῳ κατόρθώ-
ματι τῶν φίλων παρορμώντων ἡμ' ἐπισθαι τῇ τύχῃ.

καὶ συνεπεισπεσιῖν ἅμα τῇ φυγῇ τῶν πολεμίων εἰς τὴν πόλιν, πεμπταῖον γὰρ ἀπὸ τῆς νίκης ἐν Καπιτώλιῳ δειπνήσειν, οὐ φάδιον εἰπεῖν, ὅστις ἀπέτρεψε λογισμὸς· ἀλλὰ μᾶλλον δαίμονος, ἢ θεῶν κινος, ἐμποδῶν στάντος, ἔοικεν ἔργον ἢ πρὸς τοῦτο μέλλησις αὐτοῦ καὶ δειλίαισι γενέσθαι. Διὸ καὶ Βάρκαν τὸν Καρχηδόνιον εἰπεῖν μετ' ὀργῆς πρὸς αὐτὸν λέγουσι· Σὺ νικᾶν οἶδας, νίκη δὲ χρῆσθαι οὐκ οἶδας. Καίτοι τοσαύτην μεταβολὴν ἢ νίκη περὶ αὐτὸν ἐποίησεν, ὡς πρὸ τῆς μάχης, οὐ πόλιν, οὐκ ἐμπόριον, οὐ λιμένα τῆς Ἰταλίας ἔχοντα, χαλεπῶς δὲ καὶ μόλις τὰ ἐπιτήδεια τῇ στρατιᾷ δι' ἀρπαγῆς κομιζόμενον, ὀρμώμενον ἀπ' οὐθενὸς βεβαίου πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλ', ὡσπερ λησθηρίῳ μεγάλῳ, τῷ στρατοπέδῳ πλανώμενον καὶ περιφερόμενον, τότε πᾶσαν ὀλίγου δεῖν ὑφ' αὐτῷ ποιήσασθαι τὴν Ἰταλίαν. Τὰ γὰρ πλείστα καὶ μέγιστα τῶν ἐθνῶν αὐτῷ προσεχώρησεν ἐκούσια· καὶ Καπύην, ἣ μέγιστον ἔχει μετὰ Ῥώμην ἀξίωμα τῶν πόλεων, προσθεμένην κατέσχεν. Οὐ μόνον δ' ἦν ἄρα τὸ φίλων πείραν λαβαῖν, ὡς Εὐριπίδης φησὶν, οὐ σμικρὸν κακὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ φρονίμων στρατηγῶν. Ἡ γὰρ πρὸ τῆς μάχης Φαβίου δειλία καὶ ψυχρότης λεγομένη, μετὰ τὴν μάχην εὐθύς οὐδ' ἀνθρώπινος ἐδόκει λογισμὸς, ἀλλὰ θεῖόν τι χρῆμα διανοίας καὶ δαιμόνιον, ἐκ τοσοῦτου τὰ μέλλοντα προορωμένης, ἧ μόλις ἦν πιστὰ τοῖς πάσχουσιν. Ὅθεν εὐθύς εἰς ἐκεῖνον ἢ Ῥώμη συνενεγκοῦσα τὰς λοιπὰς ἐλπίδας, καὶ προσφυγοῦσα τῇ γνώμῃ τοῦ ἀνδρός, ὡσπερ ἱερῆ καὶ

βωμῶν, πρώτην καὶ μεγίστην αἰτίαν ἔσχε τοῦ μῆναι καὶ μὴ διαλυθῆναι τὴν ἐκείνου φρόνησιν, καθάπερ ἐν τοῖς Κελτικοῖς πάθεισιν. Ὁ γὰρ, ἐν οἷς οὐδὲν ἔδοκει δεινὸν εἶναι καιροῖς, εὐλαβῆς φαινόμενος καὶ δυσέλπιτος, τότε, πάντων καταβεβληκότων ἑαυτοῦς εἰς ἀπέραντα πένθη καὶ ταραχὰς ἀπράκτους, μόνος ἔφοιτα διὰ τῆς πόλεως πρῶτον βαδίσματι, καὶ προσώπων καθεστῶτι, καὶ φιλανθρώπων προσαγορεύσει, κοπετούς τε γυναικίους ἀφαιρῶν, καὶ συστάσεις ἔργων τῶν εἰς τὸ δημόσιον ἐπὶ κοινοῖς ὀδυρμοῖς ἐκφερομένων· βουλήν τε συνελθεῖν ἔπεισε καὶ παρεθάρσυνε τὰς ἀρχάς, αὐτὸς ὢν καὶ ῥώμη καὶ δύναμις, ἀρχῆς ἀπάσης πρὸς ἐκείνον ἀποβλεπούσης.

XVIII. Ταῖς μὲν οὖν πύλαις ἐπέστησε τοὺς τὸν ἐκπίπτοντα καὶ προλείποντα τὴν πόλιν ὄχλον ἀπέριξοντας· πένθους δὲ καὶ τόπον καὶ χρόνον ὥρισε, καὶ οἰκίαν ἀποθρηγεῖν κελεύσας ἐφ' ἡμέρας τριάντα τὸν βουλόμενον· μετὰ δὲ ταύτας ἔδει πᾶν πένθος λυεσθαι, καὶ καθαρεύειν τῶν τοιούτων τὴν πόλιν. Ἐορτῆς τε Δήμητρος εἰς τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας καθηκούσης, βέλτιον ἐφάνη παραλιπεῖν ὅλως τὰς τε θυσίας καὶ τὴν πομπήν, ἢ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ὀλιγότητι καὶ κατηφείᾳ τῶν συνεργομένων ἐλέγχεσθαι· καὶ γὰρ τὸ θεῖον ἠδεσθαι τιμώμενον ὑπὸ τῶν εὐτυχοῦντων. Ὅσα μὲντοι πρὸς ἰλασμοὺς θεῶν, ἢ τεράτων ἀποτροπᾶς συνηγόρευον οἱ μάντις, ἐπράττετο. Καὶ γὰρ εἰς Δελφοὺς ἐπέμφθη θεοπρόπος Πλάτων συγγενῆς Φαβίου· καὶ τῶν Ἐστιάδων παρθένων δύο

διεφθαρμένας εὐρόντες, τὴν μὲν, ὡσπερ ἐστὶν ἔθος, ζῶσαν κατώρουξαν, ἢ δ' ὑφ' ἑαυτῆς ἀπέθανε. Μάλιστα δ' ἂν τις ἠγάσαστο τὸ φρόνημα καὶ τὴν προῦτητα τῆς πόλεως, οἷο τοῦ ὑπάτου Βαῤῥωνος ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπανιδόντος, ὡς ἂν τις αἰσχιστὰ καὶ δυσποκμῶτατα πεπραχῶς ἐπανίοι, ταπεινοῦ καὶ κατηφοῦς, ἀπήνητησεν αὐτῷ περὶ τὰς πύλας ἢ τε βουλή καὶ τὸ πλῆθος ἅπαν, ἀσπαζόμενοι. Οἱ δ' ἐν τέλει καὶ πρώτοι τῆς γερουσίας, ὧν καὶ Φάβιος ἦν, ἡσυχίας γενομένης, ἐπήνεσαν, οἷο τὴν πόλιν οὐκ ἀπέγνωμετὰ δυστυχίαν τηλικαύτην, ἀλλὰ πάρεστιν ἄρξων ἐπὶ τὰ πράγματα, καὶ χρησόμενος τοῖς νόμοις καὶ τοῖς πολιταῖς, ὡς σώζεσθαι δυναμένοις.

XIX. Ἐπεὶ δ' Ἀννίβαν ἐπύθοντο μετὰ τὴν μάχην ἀποτετραφῆσαι πρὸς τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, ἀνεθαῤῥήσαντες ἐξέπεμπον ἡγεμόνας καὶ στρατεύματα. Τούτων δ' ἐπιφανέστατοι, Φάβιος τε Μάξιμος, καὶ Κλαύδιος Μάρκελλος ἦσαν, ἀπὸ τῆς ἐναντίας σχεδὸν προαιρέσεως θαυμαζόμενοι παραπλησίως. Ὁ μὲν γάρ, ὡσπερ ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ γεγραμμένοις εἴρηται, περριλαμπές τὸ δραστήριον ἔχων καὶ γαῦρον, αἶτε δὴ καὶ κατὰ χεῖρα πλήκτις ἀνὴρ, καὶ φύσει τοιοῦτος ὧν, οἷους Ὅμηρος μάλιστα καλεῖ φιλοπτολέμους καὶ ἀγερώχους, ἐν τῷ παραβόλῳ καὶ ἰταμῷ καὶ πρὸς ἀνδρα τολμηρὸν τὸν Ἀννίβαν ἀντιτολμῶντι τρόπῳ τοῦ πολέμου συνίστατο τοὺς πρώτους ἀγῶνας. Φάβιος δὲ, τῶν πρώτων ἐχόμενος λογισμῶν ἐκίνησεν, ἠλπίζε μηδενὸς μαχομένου, μὴδ' ἐρεθίζοντος τὸν Ἀν-

νίβαν, αὐτὸν ἰπηρεάσειν ἑαυτῷ, καὶ κατατριβήσε-
 σθαι περὶ τὸν πόλεμον, ὥσπερ ἀθλητικοῦ σώματος,
 τῆς δυνάμειος ὑπερτόνου γενομένης καὶ καταπόνου,
 ταχύτατα τὴν ἀκμὴν ἀποβαλόντα. Διὸ τοῦτον μὲν
 ὁ Ποσειδώνιος φησὶ θυρεὸν, τὸν δὲ Μάρκελλον ξί-
 φος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλεῖσθαι· κίρναμένην δὲ
 τὴν Φαβίου βεβαιότητα καὶ ἀσφάλειαν τῇ Μαρκεί-
 λον συνηθείᾳ σωτήριον γενέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις. Ὁ
 δ' Ἀννίβας, τῷ μὲν ὡς ῥέθντι σφόδρα ποταμῷ πολ-
 λάκις ἀπαντῶν, ἀπεισέετο καὶ παρεῤῥηγγύετο τὴν δύ-
 ναμιν· ὑφ' οὗ δὲ, κατὰ μικρὸν ὑπαρῥήζοντος ἀψο-
 φητὶ καὶ παρεμπύπτοντος ἐνδελεχῶς, ὑπερειπόμενος
 καὶ θαπανώμενος ἐλάνθανε· καὶ τελευτῶν εἰς ἀπο-
 ρίαν κατέστη τσαυτήν, ὥστε Μαρκείλῳ μὲν ἀποκα-
 μεῖν μαχόμενον, Φάβιον δὲ φαβεῖσθαι μὴ μαχόμε-
 νον. Τὸ γὰρ πλείστον, ὡς εἰπεῖν, τοῦ χρόνου τούτοις
 διεπολέμησεν ἢ στρατηγοῖς, ἢ ἀνθυπάτοις, ἢ ὑπά-
 τοις ἀποδεικνυμένοις· ἐκάτερος γὰρ αὐτῶν πεντά-
 κισ ὑπάτευσεν. Ἄλλὰ Μάρκελλον μὲν, ὑπατεύοντα τὸ
 πέμπτον, ἐνέδρα περιβαλὼν, ἔκτεινε· Φαβίῳ δὲ πᾶ-
 σαν ἀπάτην καὶ διάπειραν ἐπάγων πολλάκις, οὐδὲν
 ἐπέφαινε, πλὴν ἅπαξ ὀλίγου παρακρουσάμενος ἔσφη-
 λε τὸν ἄνδρα. Συνθεῖς γὰρ ἐπιστολὰς παρὰ τῶν ἐν
 Μεταποντίῳ δυνατῶν καὶ πρώτων, ἔπεμψε πρὸς τὸν
 Φάβιον, ὡς τῆς πόλεως ἐνδοθησομένης, εἰ παραγί-
 νοιτο, καὶ τῶν τούτο πραττόντων ἐμείνον ἐλθεῖν καὶ
 φανῆναι πηλοῖαν ἀναμενόντων. Ταῦτ' ἐκίνησε τὸν
 Φάβιον τὰ γράμματα, καὶ λαβὼν μέρος τι τῆς στρα-

τιᾶς, ἔμιλλεν δομήσειν διὰ νυκτός· εἶτα χρησάμενος ὄργισιν οὐκ αἰσίσις, ἀπειράπη, καὶ μετὰ μικρὸν ἐπεγνώσθη τὰ γράμματα πρὸς αὐτὸν ὑπ' Ἀντίθου δόλῳ συκτεθέντα, κακίνοσ ἐνεδρεύων αὐτὸν ὑπὸ τῆ πόλειν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἄν τις εὐνοίᾳ θεῶν ἀναθείη.

XX. Τὰς δ' ἀποστάσεις τῶν πόλεων καὶ τὰ κινήματα τῶν συμμάχων ἔ Φάβιος μᾶλλον ὄρετο δεῖξ ἠπίως δμιλοῦντα καὶ πρῶσις, ἀνείργειν καὶ δυναπεῖν, μὴ πᾶσαν ὑπόκαιαν ἐλέγχοντα, καὶ χαλεπὸν ἄντα παντάπασι τοῖς ὑπόπταις. Λέγεται γάρ, ὅτι στρατιώτην ἄνδρα Μάρσον, ἀνδρεία καὶ γένει τῶν συμμάχων πρῶταν, αἰσχιόμενος διωλεγεμένον τισὶ τῶν ἐκ τῆ στρατιωτῆδῃ περι ἀπαστάσεως, οὐ διηρέθισεν· ἀλλ' ὁμολογήσας ἠμελῆσθαι παρ' ἀξίαν αὐτὸν, νῦν μὲν ἔφη τοὺς ἠγεμόνας αἰτιᾶσθαι, πρὸς χάριν μᾶλλον, ἢ πρὸς ἀρετῆν, τὰς τιμὰς νέμοντας, ὕστερον δ' ἐκείνας αἰτιᾶσασθαι μὴ φράζοντα, μηδ' ἐκτυγχάνοντα πρὸς αὐτὸν, εἰ του θείωτα. Καὶ ταῦτ' εἰπὼν, ἵππων τε πολεμιστῆν ἰδωρήσατο, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀριστιέωσ ἐκδσησεν, ὥσπερ πιστότατον ἐξ ἐκείνου καὶ προθυμώτατον εἶναι τὸν ἄνδρα. Δεικὸν γάρ ἠγεῖτο, τοὺς μὲν ἵππικουδ καὶ κυνηγετικουδ ἐπιμελεῖα καὶ συνηθεία καὶ τροφῆ μᾶλλον, ἢ μάστιγι καὶ κλοιοῖς, τὴν χαλεπότητα τῶν ζώων καὶ τὸ θυμούμενον καὶ τὸ δυσκολαῖτεκ ἐξαιρεῖν· τὸν δ' ἀνθρώπων ἄρχοντα μὴ τὸ πλεῖστον ἐν χάριτι καὶ πραότητι τῆς ἐπανορθώσεως τίθεισθαι, ἐκλήρῳτερον δὲ προσφίρεσθαι καὶ βιαιότερον, ἢπερ οἱ γαργουῖντις ἐμινσοῖς καὶ ἀχρᾶσι καὶ

κοτίνοις προσφέρονται, τὰ μὲν εἰς ἐλαίας, τὰ δ' εἰς ἀπίλους, τὰ δ' εἰς συκῆς ἐξημεροῦντες καὶ τιθασσεύοντες. Ἐτερον τοίνυν τῷ γένει Δευκανὸν ἄνδρα προσήγγειλαν οἱ λοχαγοὶ ῥεμβόμενον ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, καὶ τὴν τάξιν ἐκλείποντα πολλάκις. Ὁ δ' ἠρώτησε, τῶλλα ποῖόν τινα τὸν ἄνθρωπον εἶδειεν ὄντα. Μαρτυρούντων δὲ πάντων, ὅτι ῥαδίως ἕτερος οὐκ εἶη στρατιώτης τοιοῦτος, ἅμα τ' αὐτοῦ τινὰς ἀνδραγαθίας ἐπιφανεῖς καὶ πράξεις λεγόντων, αἰτίαν τῆς ἀταξίας ζητῶν, εὗρεν ἔρωτι παιδίσκης κατεχόμενον τὸν ἄνδρα, καὶ κινδυνεύοντα μακρὰς ὁδοὺς ἐκάστοτε φοιτῶντα πρὸς ἐκείνην ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου. Πέμψας οὖν τινὰς ἀγνοοῦντες αὐτοῦ, καὶ συλλαβὼν τὸ γύναιον, ἔκρυψε ἐν τῇ σκηνῇ, καὶ καλέσας τὸν Δευκανὸν ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν, Οὐ λέληθας, ἔφη, παρὰ τὰ τῶν Ῥωμαίων πάτρια καὶ τοὺς νόμους ἀπονωκτερεύων τοῦ στρατοπέδου πολλάκις· ἀλλ' οὐδὲ χρηστὸς ὢν πρότερον ἐλελήθεις. Τὰ μὲν οὖν ἡμάρτημένα σοὶ λελύσθω τοῖς ἡνδραγαθημένοις, τὸ δὲ λοιπὸν, ἐφ' εἰτέρῳ ποιήσομαι τὴν φρουράν. Θαυμάζοντος δὲ τοῦ στρατιώτου, προκαγῶν τὴν ἄνθρωπον ἐνεχείρισεν αὐτῷ, καὶ εἶπεν· Αὕτη μὲν ἐγγυάται σε μενεῖν ἐν τῷ στρατοπέδῳ μεθ' ἡμῶν· σὺ δ' ἔργῳ δείξεις, εἰ μὴ δι' ἄλλην τινα μοχθηρίαν ἀπέλιπες, ὃ δ' ἔρωσ καὶ αὕτη, πρόφασις ἦν λεγομένη. Ταῦτα μὲν περὶ τούτων ἱστοροῦσι.

XXI. Τὴν δὲ Ταραντίνων πόλιν ἔσχεν ἑαλωκυῖαν ἐκ προδοσίας τὸν τρόπον τούτου. Ἐστρατεύετο παρ'

αὐτῷ νεανίας Ταραντίνος ἔχων ἀδελφὴν εἰς Τάραντα, πιστῶς πάντῃ καὶ φιλοστοργῶς διακειμένην πρὸς αὐτόν. Ἦρα δὲ ταύτης ἀνὴρ Βρέττιος τῶν τιταγμένων ὑπ' Ἀνίβου τὴν πόλιν φρουρεῖν ἐφ' ἡγεμονίας. Τοῦτο πράξας ἐλπίδα τῷ Ταραντίνῳ παρέσχε, καὶ τοῦ Φαβίου συνειδότης εἰς τὴν πόλιν ἀφείθη, λόγῳ δ' ἀποδοθῆναι πρὸς τὴν ἀδελφὴν. Αἱ μὲν οὖν πρώται τῶν ἡμερῶν ἦσαν, καὶ καθ' ἑαυτὸν ὁ Βρέττιος ἀνεπαύετο, λανθάνειν τὸν ἀδελφὸν οἰόμενος ἐκείνης. Ἐπειτα λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ νεανίας· Καὶ μὴν ἐκεῖ λόγος ἐφοίτα πολλὸς ἀνδράσι τε τῶν δυνατῶν καὶ μεγάλων συνεῖναι. Τίς οὗτός ἐστιν; εἰ γάρ εὐδαιμόνους, ὡς φασιν, ἀρετῇ καὶ λαμπρῶς, ἐλάχιστα φροντίζει γένους ὁ πάντα συμμιγνύς πόλεμος· αἰσχρὰν δὲ μετ' ἀνάγκης οὐδὲν, ἀλλ' εὐτυχία τις, ἐν καιρῷ τὸ δίκαιον ἀσθενὲς ἔχοντι, πρασιότατ' χρήσασθαι τῷ βιαζομένῳ. Ἐκ τούτου μεταπέμπεται μὲν ἡ γυνὴ τὸν Βρέττιον, καὶ γνωρίζει τὸν ἀδελφὸν αὐτῷ· ταχὺ δὲ συμπρόστων τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνος, καὶ μᾶλλον, ἢ πρότερον, εὖνον καὶ χειροῆθη τῷ βαρβάρῳ δοκῶν παρέχειν τὴν ἀδελφὴν, ἔσχε πιστῶς, ὥστε μὴ χαλεπῶς ἐρωῆτος ἀνθρώπου μισθοφόρου μεταστῆσαι διάνοιαν ἐπ' ἐλπίσι δωρεῶν μεγάλων, ἃς ἐπηγγέλετο παρέχειν αὐτῷ τὸν Φάβιον. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ πλείστοι γράφουσι περὶ τούτων· ἔτιοι δὲ τὴν ἄνθρωπον, ὑφ' ἧς ὁ Βρέττιος μετήχθη, φασὶν οὐ Ταραντίνην, ἀλλὰ Βρεττίαν τὸ γένος οὔσαν, τῷ δὲ Φαβίῳ παλλακευομένην, ὡς ἦσθετο πολίτην καὶ

γνώριμον ὄντα τὸν τῶν Βρεττίων ἄρχοντα, τῷ τε Φαβίῳ φράσαι, καὶ συνελθοῦσαν εἰς λόγους ὑπὸ τὸ τεῖχος, ἐκπαῖσαι καὶ καταργήσασθαι τὸν ἄνθρωπον.

XXII. Πραττομένων δὲ τούτων, ὁ Φάβιος περισπᾶσαι τὸν Ἀννίβαν τεχνάζων, ἐπέστειλε τοῖς ἐν Ῥηγίῳ στρατιώταις τὴν Βρεττίαν καταδραμεῖν, καὶ Καυλωνίαν ἐξιλεῖν κατὰ κράτος στρατοπεδιύσαστας ὀντακισχιλίους ὄντας, αὐτομόλους δὲ τοὺς πολλοὺς, καὶ τῶν ἐκ Σικελίας ὑπὸ Μαρκελλόν κεκομισμένων ἀτίμων τοὺς ἀχρηστοτάτους, καὶ μετ' ἐλαχίστης τῆ πόλει λύπης καὶ βλάβης ἀπολλυμένων. Ἡλπίζε γάρ, τούτους προίμενος τῷ Ἀννίβῃ καὶ δελεάσας, ἀπάξειν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Τάραντος· ὃ καὶ ἀνέβαινον. Εὐθύς γὰρ ἐκεῖ διώκων ὁ Ἀννίβας ἐρῆύη μετὰ τῆς δυνάμεως. Ἡμέρῃ δ' ἕκτη τοὺς Ταραντίους τοῦ Φαβίου περιστρατοπεδιύσαντος, ὁ προδιειλεγμένος τῷ Βρεττίῳ μετὰ τῆς ἀδελφῆς νεανίσκος ἦκε νύκτωρ πρὸς αὐτὸν, εἰδὼς ἀκριβῶς καὶ καθοριστικῶς τὸν τόπον, ἐφ' οὗ παραφυλάττων ὁ Βρεττίας ἐμύληεν ἐνδῶσαι καὶ παρήσειν τοῖς προσβύλλανσιν. Ὅ μὴν ἀπλῶς γε τῆς προδράκας ἐξήρτησεν ὁ Φάβιος τὴν προᾶξιν· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἐκεῖσε παρελθὼν ἡσυχίαν ἤκεν, ἡ δ' ἄλλη στρατιὰ προσέβαλλε τοῖς τείχεσι· ἕκ τε γῆς καὶ θαλάττης, ἅμα ποιούσα πολλὴν κραυγὴν καὶ θόρυβον· ἄχρις οὗ τῶν πλείστων Ταραντίων ἐκεῖ βοηθαίντων καὶ συμφερομένων τοῖς τειχομαχοῦσιν, ἐσήμηνε τῷ Φαβίῳ τὸν κερδὸν ὁ Βρεττίας· καὶ διὰ κλιμάκων ἀναβαῖς ἐκράτησε τῆς

πόλει. Ἐνταῦθα μέντοι δοκιῆ φιλοτιμίας ἦτιον γενίσθαι· τοὺς γὰρ Βρεττίους πρώτους ἀποσφάττειν ἐκέλευσεν, ὡς μὴ προδοσίᾳ τὴν πόλιν ἔχων φανερός γένοιτο. Καὶ ταύτης τε διήμαρτε τῆς δόξης, καὶ διαβολὴν ἀπιστίας προσέλαβε καὶ ὠμότητος. Ἀπέθανον δὲ πολλοὶ καὶ τῶν Ταραντίνων· οἳ δὲ πραδόντες ἐγένοντο τρισμύριοι, καὶ τὴν πόλιν ἢ στρατιὰ διήγαγον· ἀνηρέθη δ' εἰς τὸ δημόσιον τρισχίλια τάλαντα. Πάντων δὲ τῶν ἄλλων ἀγομένων καὶ φερομένων, λέγεται τὸν γραμματεῖα πυθέσθαι τοῦ Φαβίου περὶ τῶν θεῶν τί κελύει, τὰς γραφὰς οὕτω προσαγορεύσαντα καὶ τοὺς ἀνδριάντας· τὸν οὖν Φάβιον εἰπεῖν· Ἀπολείπωμεν τοὺς θεοὺς Ταραντίνους κεχολωμένους. Οὐ μὴν ἄλλὰ τὸν καλοσφῶν τοῦ Ἡρακλέους μετακομίσας ἐκ Τάραντος, ἔστησεν ἐν Καπιτωλίῳ, καὶ πλησίον ἔρικπεν εἰκόνα χαλκῆν ἑαυτοῦ· πολὺ Μαρκέλλου φανείσ ἀτρεπέτερος περὶ ταῦτα, μᾶλλον δ' ὅλης ἐπέεινον ἄνδρα πραότητι καὶ φιλάνθρωπίᾳ θαυμαστὸν ἀποδείξας, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται.

XXIII. Ἀντίβαν δὲ λέγεται διώκοντα τεσσαράκοντα μένοις ἀπολυφθῆναι σταδίοις, καὶ φανερῶς μὲν εἰπεῖν· Ἦν ἄρα καὶ Ῥωμαίοις Ἀντίβας τις ἕταρος· ἀπεβάλωμεν γὰρ τὴν Ταραντίνων πόλιν, ὥσπερ ἐλάβομεν· ἰδίᾳ δὲ τὸ πρῶτον αὐτῷ παραστήναι πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν, ὡς πάλαι μὲν ἐώρα χαλεπὸν αὐτοῖς, νῦν δ' ἀδύνατον, κρατεῖν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων Ἰταλίας. Τοῦτον δεῦτερον θρήμβον ἐθρήμβ-

βευσε λιμπρότερον τοῦ προτέρου Φάβιος, ὥσπερ ἀθλητῆς ἀγαθὸς ἐπαγωνιζόμενος τῷ Ἀντίβα, καὶ ῥαδίως ἀπολυόμενος αὐτοῦ τὰς πράξεις, ὥσπερ ἀμματα καὶ λαβὰς οὐκέτι τὸν αὐτὸν ἐχούσας τόνον. Ἡ μὲν γὰρ ἀνεῖτο τῆς δυνάμεως αὐτῷ διὰ τρυφήν καὶ πλοῦτον, ἡ δ' ὥσπερ ἐξήρβλυντο καὶ κατατέτριπτο τοῖς ἀλωφῆτοις ἀγῶσιν. Ἦν δὲ Μάρκος Λέβιος, οὗ τὸν Τάραντα φρουροῦντος ὁ Ἀντίβας ἀπέστησεν ὁμοῦ δὲ τὴν ἄκραν κατέχων, οὐκ ἐξεκρούσθη, καὶ διεφύλαξεν ἄχρι τοῦ πάλιν ὑπὸ Ῥωμαίοις γενέσθαι τοὺς Ταραντίνους. Τοῦτον ἦν Ἰά Φάβιος τιμώμενος, καὶ ποτε πρὸς τὴν σύγκλητον, ὑπὸ φθόρου καὶ φιλοτιμίας ἐξηνεχθεὶς εἶπεν, ὡς οὐ Φάβιος, ἀλλ' αὐτὸς αἴτιος γένοιτο τοῦ τὴν Ταραντίνων ἀλῶναι. Γελάσας οὖν ὁ Φάβιος Ἀληθῆ λέγεις, εἶπεν· εἰ μὴ γὰρ σὺ τὴν πόλιν ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἐγὼ παρέλαβον.

XXIV. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ τ' ἄλλα τῷ Φαβίῳ προσεφέροντο λαμπρῶς, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φάβιον ἀνέδειξαν ὑπατον. Παραλαβόντος δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ διοικοῦντός τι τῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ὁ πατήρ, εἴτε διὰ γῆρας καὶ ἀσθένειαν, εἴτε διαπειρώμενος τοῦ παιδός, ἀναβὰς ἐφ' ἵππον, προσῆει διὰ τῶν ἐντογγαυόντων καὶ περισιτώτων. Ὁ δὲ νεανίας, κατιδὼν πόρρωθεν, οὐκ ἠέσχετο, πέμψας δ' ὑπηρέτην, ἐκέλευσε καταβῆναι τὸν πατέρα, καὶ δι' αὐτοῦ προσελθεῖν, εἰ δὴ τι τυγχάνει τῆς ἀρχῆς δεόμενος. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἠνίασε τὸ ἐπίταγμα, καὶ σιωπῇ πρὸς τὸν Φάβιον ὡς ἀνάξια πάσχοντα τῆς

δόξης ἀπέβλεψαν· αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ἀποπηδήσας κατὰ τάχος, θᾶσσον ἢ βᾶδην πρὸς τὸν υἱὸν ἐπειχθεὶς καὶ περιβαλὼν καὶ ἀσπασάμενος· Εὐ γ', εἶπεν, ὦ παῖ, φρονεῖς καὶ πράττεις, αἰσθόμενος, τίνων ἄρχεις, καὶ πηλίκης μέγεθος ἀνείληφας ἀρχῆς. Οὕτω καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ πρόγονοι τὴν Ῥώμην ἠϋξήσαμεν, ἐν δευτέρῳ καὶ γονεῖς καὶ παῖδας αἰετῶν τῆς πατρίδος καλῶν τιθέμενοι. Λέγεται δ' ὡς ἀληθῶς τοῦ Φαβίου τὸν πρόπαππον ἐν δόξῃ καὶ δυνάμει μεγίστη Ῥωμαίων γενόμενον, πεντάκις μὲν ὑπατεῦσαι καὶ θριαμβοῦς ἐκ πολέμων μεγίστων ἐπιφανεστάτους καταγαγεῖν, ὑπατεύοντι δ' υἱῷ πρεσβευτὴν συναλθεῖν ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἐν δὲ τῷ θριαμβῷ, τὸν μὲν εἰσλαύνειν ἐπὶ τεθρίππῳ, τὸν δ' ἵππον ἔχοντα μετὰ τῶν ἄλλων ἐπακολουθεῖν, ἀγαλλόμενον, ὅτι τοῦ μὲν υἱοῦ κύριος, τῶν δὲ πολιτῶν μέγιστος καὶ ὢν καὶ προσαγορευόμενος, ὕστερον αὐτῶν τοῦ νόμου καὶ τοῦ ἄρχοντος τίθησιν. Ἀλλὰ γὰρ ἐκεῖνος οὐκ ἀπὸ τούτων μόνον θαυμαστὸς ἦν. Τοῦ δὲ Φαβίου τὸν υἱὸν ἀποθανεῖν συνέβη, καὶ τὴν μὲν συμφορὰν, ὡς ἀνὴρ τε φρόνιμος καὶ πατὴρ χρηστός, ἤνεγκε μετριώτατα· τὸ δ' ἐγκώμιον, ὃ ταῖς ἐκκομιδαῖς τῶν ἐπιφανῶν οἱ προσήκοντες ἐπιτελοῦσιν, αὐτὸς εἶπε καταστάσας ἐν ἀγορᾷ, καὶ γράψας τὸν λόγον, ἐξέδωκεν.

XXV. Ἐπι δὲ Σκηπίων Κορνήλιος, εἰς Ἰβηρίαν πεμφθεὶς, Καρχηδόνιους μὲν ἐξήλασε μάχαις πολλαῖς κρατήσας, ἔθνη δὲ πάμπολλα καὶ πόλεις μεγάλας καὶ πράγματα λαμπρὰ Ῥωμαίοις κτησάμε-

νος, εὐνοίαν εἶχε καὶ δόξαν ἐπανελθὼν, ὄσην ἄλλος οὐδεὶς· ὑπατὸς δὲ κατασταθεὶς, καὶ τὸν δῆμον αἰσθόμενος μεγάλην ἀπαιτοῦντα καὶ προσδεχόμενον πρᾶξιν αὐτοῦ, τὸ μὲν αὐτόθι συμπλέεσθαι πρὸς Ἀννίβαν, ἀρχαῖον ἠγεῖτο λίαν καὶ πρεσβυτικὸν, αὐτῆς δὲ Καρχηδόνα καὶ Λιβύην εὐθύς, ἐμπλήσας ὄπλων καὶ στρατευμάτων, διανοεῖτο πορθεῖν, καὶ τὸν πόλεμον ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐκεῖ μεθιστάναι, καὶ πρὸς τοῦτο παντὶ τῷ θυμῷ συνεξώρμα τὸν δῆμον· ἐνταῦθα δὲ Φάβιος ἐπὶ πᾶν δόσος ἄγων τὴν πόλιν, ὡς ὑπ' ἀνδρὸς ἀνοήτου καὶ νέου φερομένην εἰς τὸν ἔσχατον καὶ μέγιστον κίνδυνον, οὔτε λόγου φειδόμενος, οὔτ' ἔργου δοκοῦντος ἀποτρέψειν τοὺς πολίτας, τὴν μὲν βουλήν ἔπειθε, τῷ δὲ δήμῳ διὰ φθόνον εὐδοκεῖ τοῦ Σκηπίωνος εὐημεροῦντος ἐπιλαμβάνεσθαι, καὶ δεδιέναι, μὴ τι μέγα καὶ λαμπρὸν ἐξεργασαμένου, καὶ τὸν πόλεμον ἢ παντάπασιν ἀνελόντος, ἢ τῆς Ἰταλίας ἐκβαλόντος, αὐτὸς ἄργός φανῆ καὶ μαλακός, ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ διαπεπολεμηκώς. Ἔοικε δ' ὀρμηῆσαι μὲν ἐξ ἀρχῆς ὁ Φάβιος πρὸς τὸ ἀντιλέγειν ὑπὸ πολλῆς ἀσφαλείας καὶ προνοίας, μέγαν ὄντα δεδιώς τὸν κίνδυνον· ἐντεῖναι δὲ πως μᾶλλον ἑαυτὸν καὶ πορρωτέρω προαχθῆναι, φιλοτιμίᾳ τινὶ καὶ φιλονεικίᾳ κωλύων τοῦ Σκηπίωνος τὴν αὔξησιν· ὅς γε καὶ Κράσσον ἔπειθε, τὸν συνυπατεύοντα τῷ Σκηπίωνι, μὴ παρεῖναι τὴν στρατηγίαν, μηδ' ὑπέκειν, ἀλλ' αὐτὸν, εἰ δόξειεν, ἐπὶ Καρχηδονίους περαιοῦσθαι· καὶ χρήματα δοθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον οἷα

εἶασε. Χρήματα μὲν οὖν Σχηπίων ἑαυτῷ πορίζετο ἀναγκάζομενος, ἤγειρε παρὰ τῶν ἐν Τυρρῶνιᾳ πόλεων, ἰδίᾳ πρὸς αἰτῶν οἰκίως διακειμένων καὶ χαρίζομένων. Κράσσον δὲ τὰ μὲν ἢ φύσις, οὐκ ὄντα φιλόνεικον, ἀλλὰ πρᾶον, οἴκοι κατεῖχε, τὰ δὲ καὶ νόμος θεῖος, ἱερῶσύνην ἔχοντα τὴν μεγίστην.

XXVI. Αὐθις οὖν καθ' ἑτέραν ὁδὸν ἀπαντῶν ὁ Φάβιος τῷ Σχηπίωνι, κατεκόλυσε τοὺς ὠρημένους αὐτῷ συστρατεύεσθαι τῶν νέων, καὶ κατεῖχεν, ἐν ταῖς βουλαῖς καὶ ταῖς ἐκκλησίαις βωῶν, ὡς οὐκ αὐτὸς Ἄννιβαν ἀπ' οὐδωράσκοι μόνος ὁ Σχηπίων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόλοιπον ἐκπλοὶ λαβῶν δύναμιν ἐκ τῆς Ἰταλίας, δημαγωγῶν ἑλπίσι τοὺς νέους, καὶ ἀναπειθῶν ὠκολιπέων γοσέας καὶ γυνάικας καὶ πόλιν, ἧς ἐν θύραις ἐπικρατῶν καὶ ἀήττητος ὁ πολέμιος κἀθῆται. Καὶ μέντοι ταῦτα λέγων, ἐφόβησε τοὺς Ῥωμαίους, καὶ μόνοις αὐτὸν ἐψηφίσαντο χρῆσθαι τοῖς ἐν Σικελίᾳ στρατεύμασι, καὶ τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ γεγονότων μετ' αὐτοῦ τριακοσίου ἄγειν, οἷς ἐχρήτο πιστοῖς. Ταῦτα μὲν οὖν ἔδοκει πολιτεύεσθαι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ὁ Φάβιος. Ἐπεὶ δὲ Σχηπίωνος εἰς Λιβύην διαβάτης, εὐθὺς ἔργα θαυμασιὰ καὶ πράξεις ὑπερήφανοι τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος εἰς Ῥώμην ἀπηγγέλλοντο, καὶ μαρτυροῦντα ταῖς φήμαις εἶπετο λάφυρα πολλὰ, καὶ βασιλεὺς ὁ Νομάδων αἰχμάλωτος, καὶ δύο στρατοπέδων ὑφ' ἑνα καιρὸν ἐμπρήσεις, καὶ φθορὰ πολλῶν μὲν ἀνθρώπων, πολλῶν δ' ὀπλῶν καὶ ἵππων, ἐν αὐτοῖς συγκατακεκαυμένων, καὶ πρεσβεῖται πρὸς Ἄν-

νίβαν ἐπέμποντο παρὰ Καρχηδονίων καλούντων, καὶ
 δεομένων εἶσακτα τὰς ἀτελείς ἐκίνας ἐλπίδας οἴκαδε
 βοηθῆν· ἐν δὲ Ῥώμῃ, πάντων ἔχόντων τὸν Σκηπί-
 ωνα διὰ στόματος ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν, ὁ Φάβιος
 ἠξίου πέμπεσθαι Σκηπίωνι διάδοχον, ἄλλην μὲν οὐκ
 ἔχων πρόφασιν, εἰπὼν δὲ τὸ μνημονευόμενον, ὡς
 ἐπισφαλές ἐστι πιστεῦειν ἀνδρὸς ἐνὸς τύχῃ τηλικαῦτα
 πράγματα· χαλεπὸν γὰρ αἰεὶ εὐτυχεῖν τὸν αὐτὸν·
 οὕτω προσέκρουσεν ἤδη πολλοῖς, ὡς δύσκολος ἀγῆς
 καὶ βῆσκατος, ἢ κάμπαν ὑπὸ γῆρως ἄτολμος γεγο-
 νῶς καὶ δύσελπις, περαιτέρω τε τοῦ μετρίου καταπι-
 θαμβημένος τὸν Ἀντίβαν. Οὐδὲ γὰρ ἐκπλεύσαντος
 αὐτοῦ μετὰ τῶν δυνάμεων ἐξ Ἰταλίας, εἶσας τὸ χαῖ-
 ρον καὶ τεθαρσύνῃ τῶν πολιτῶν ἀθόρυβον καὶ βέ-
 βαιον· ἀλλὰ τότε δὴ μάλιστα τὰ πράγματα τῇ πό-
 λει, θεούσῃ τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἐπισφαλῶς ἔχειν
 ἔλεγε· βαρύτερον γὰρ ἐν Λιβύῃ πρὸ Καρχηδόνης
 αὐτοῖς Ἀντίβαν ἱμπεσεῖσθαι, καὶ στρατὸν ἀπαν-
 τήσειν Σκηπίωνι πολλῶν ἔτι θερμῶν αὐτοκρατόρων
 αἵματι καὶ δικτατόρων καὶ ὑπάτων· ὥστε τὴν πό-
 λιν αὐθις ὑπὸ τῶν λόγων τούτων ἀναταραχθῆσθαι,
 καὶ τοῦ πολέμου μεθεστῶτος εἰς Λιβύην, ἐγγυτέρω
 τῆς Ῥώμης οἶεσθαι γεγονέναι τὸν φόβον.

XXVII. Ἀλλὰ Σκηπίων μὲν οὐ μετὰ πολὺν χρό-
 νον, αὐτὸν τε νικήσας μάχῃ κατὰ κράτος Ἀντίβαν,
 καὶ καταβαλὼν τὸ φρόνημα καὶ καταπατήσας τῆς
 Καρχηδόνης ὑποπεσοῦσης, ἀπέδωκε μίζονα χαρᾶν

ἀπάσης ἐλπίδος τοῖς πολίταις, καὶ τὴν ἡγεμονίαν εἰς
εἰληθῶς

Πολλὴ εὐαίη εισθεῖσεν ἕρθεσιν κάλιον.

Φάβιος δὲ Μάξιμος οὐ διήρκεισεν τῷ βίῳ πρὸς τὸ τοῦ
πολέμου τέλος, οὐδ' ἤκουσεν Ἀννίβαν ἠττημένον,
οὐδὲ τὴν μεγάλην καὶ βέβαιον εὐτυχίαν τῆς πατρίδος
ἐπεῖδεν· ἀλλὰ περὶ ὃν χρόνον Ἀννίβας ἀπῆγεν ἐξ
Ἰταλίας, νόσῳ καμῶν ἐτελεύτησεν. Ἐπαμινώνδων
μὲν οὖν Θηβαῖοι δημοσίᾳ διὰ πενίαν, ἣν ἀπέλειπεν
ὁ ἀνὴρ, ἔθασαν· οὐδὲν γὰρ οἴκοι τελευτήσαστος
εὐρεθῆναι, πλὴν ὀβελίσκον σιδηροῦν, λέγουσι. Φά-
βιον δὲ Ῥωμαῖοι δημοσίᾳ μὲν οὐκ ἐκήδευσαν· ἰδίᾳ
δ' ἐκάστου τὸ σμικρότατον αὐτῷ τῶν νομισμάτων
ἐπενεγκόντος, οὐχ ὡς δι' ἔνδειαν προσαρκοῦντος,
ἀλλ' ὡς πατέρα τοῦ δήμου θάπτοντος, ἔσχε τιμὴν
καὶ δόξαν ὁ θάνατος αὐτοῦ τῷ βίῳ πρέπουσαν.

νίβαν ἐπέμποντο παρὰ Καρχηδονίων καλούντων, καὶ
 δεομένων εἶσακτα τὰς ἀτελεῖς ἐκείνας ἐλπίδας οἴκαδε
 βοηθεῖν· ἐν δὲ Ῥώμῃ, πάντων ἔχόντων τὸν Σκηπί-
 ωνα διὰ στόματος ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν, ὁ Φάβιος
 ἡξίου πέμπεσθαι Σκηπίωνι διάδοχον, ἄλλην μὲν οὐκ
 ἔχων πρόφασιν, εἰπὼν δὲ τὸ μνημονευόμενον, ὡς
 ἐπισηφελὲς ἐστὶ πιστεῦεν ἀνδρὸς ἐνὸς τύχῃ τηλικαῦτα
 πράγματα· χαλεπὸν γὰρ αἰεὶ εὐτυχεῖν τὸν αὐτὸν·
 οὕτω προσέκρουσεν ἤδη πολλοῖς, ὡς δύσκολος ἀνήρ
 καὶ βέλκετος, ἢ κάμπαν ὑπὸ γήρωσι ἀτολμος γεγο-
 νώς καὶ δύσελπις, περαιτέρω τε τοῦ μετρίου κατα-
 σταμνημένος τὸν Ἀντίβαν. Οὐδὲ γὰρ ἐκπλεύσαντος
 αὐτοῦ μετὰ τῶν θυνάμεων ἐξ Ἰταλίας, εἶσας τὸ χαῖ-
 ρον καὶ τεθαρσύνετον τῶν πολιτῶν ἀθόρυβον καὶ βέ-
 βαιον· ἀλλὰ τότε δὴ μάλιστα τὰ πράγματα τῇ πό-
 λει, θεοῦση τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἐπισηφελῶς ἔχειν
 ἔλεγε· βαρύτερον γὰρ ἐν Λιβύῃ πρὸ Καρχηδόνο·
 αὐτοῖς Ἀντίβαν ἱμπεσεῖσθαι, καὶ στρατὸν ἀπαν-
 τήσειν Σκηπίωνι πολλῶν ἔτι θερμὸν αὐτοκρατόρων
 αἵματι καὶ δικτατόρων καὶ ὑπάτων· ὥστε τὴν πό-
 λιν αὐθις ὑπὸ τῶν λόγων τούτων ἀναταραχθεῖσθαι,
 καὶ τοῦ πολέμου μεθεστώτος εἰς Λιβύην, ἔγγυτέρω
 τῆς Ῥώμης οἶεσθαι γεγονέναι τὸν φόβον.

XXVII. Ἀλλὰ Σκηπίων μὲν οὐ μετὰ πολὺν χρό-
 νον, αὐτὸν τε νικήσας μάχῃ κατὰ κράτος Ἀντίβαν,
 καὶ καταβαλὼν τὸ φρόνημα καὶ καταπατήσας τῆς
 Καρχηδόνο· ὑποπεσοῦσης, ἀπέδωκε μίξονα χαρῶν

ἀπάσης ἐλπίδος τοῖς πολίταις, καὶ τὴν ἡγεμονίαν εἰς
εἰληθῶς

Πολλὴ εὐλὴ εἰσθάλειν ἐρῶσιν κάλιν.

Φάβιος δὲ Μάξιμος οὐ διήρκεις τῷ βίῳ πρὸς τὸ τοῦ
πολέμου τέλος, οὐδ' ἤκουσεν Ἀννίβαν ἠττημένον,
οὐδὲ τὴν μεγάλην καὶ βέβαιον εὐτυχίαν τῆς πατρίδος
ἐπαῖδεν· ἀλλὰ περὶ ὃν χρόνον Ἀννίβας ἀπῆραν ἐξ
Ἰταλίας, νόσῳ καμὼν ἐτελεύτησεν. Ἐπαμινώνδαν
μὲν οὖν Θηβαῖοι δημοσίᾳ διὰ πενίαν, ἣν ἀπέλειπεν
ὁ ἀνὴρ, ἔθαψαν· οὐδὲν γὰρ οἴκοι τελευτήσαστος
εὐρεθῆναι, πλὴν ὀβελίσκον σιδηροῦν, λέγουσι. Φά-
βιον δὲ Ῥωμαῖοι δημοσίᾳ μὲν οὐκ ἐκήδευσαν· ἰδίᾳ
δ' ἐκάστου τὸ σμικρότατον αὐτῷ τῶν νομισμάτων
ἐπετεγκόντος, οὐχ ὡς δι' ἔνδειαν προσαρκούντος,
ἀλλ' εἰς πατέρα τοῦ δήμου θάπτοντος, ἔσχε τιμὴν
καὶ δόξαν ὁ θάνατος αὐτοῦ τῷ βίῳ πρέπουσαν.

COMPARATIO PERICLIS CVM FABIO MAXIMO.

Οἱ μὲν οὖν βιοὶ τῶν ἀνδρῶν τοιαύτην ἔχουσι τὴν ἱστορίαν. Ἐπει δὲ καὶ πολιτικῆς καὶ πρλεμικῆς ἀρετῆς πολλὰ καὶ καλὰ παραδείγματα καταλελοίπασιν ἀμφοτέροισι, φέρε, τῶν πολεμικῶν ἐκείνο πρῶτον λάβωμεν, ὅτι Περικλῆς μὲν ἀριστα πράττοντι τῇ δήμῳ καὶ μεγίστῳ καθ' αὐτὸν ὄντι καὶ μάλιστα πρὸς δύναμιν ἀκμάζοντι χρώμενος, ὑπὸ κοινῆς αὖ δόξεϊεν εὐτυχίας καὶ φώμης πραγμάτων ἀσφαλῆς διαγενέσθαι καὶ ἄπταιστος· αἱ δὲ Φαβίου πράξεις, ἐν αἰσχίτοις καὶ δυσποτμοτάτοις καιροῖς ἀναδιξαμένου τὴν πόλιν, οὐκ ἐπ' ἀγαθοῖς ἀσφαλῆ διετήρησαν, ἀλλ' ἐκ κινῶν εἰς βελτίω μετέστησαν. Καὶ Περικλεῖ μὲν αἱ Κίμωνος εὐπραξίαι, καὶ τὰ Μυρωνίδου καὶ τὰ Λεωνοράτους τρόπαια, καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Τολμίδης κατορθῶν, ἐνεορτάσαι μᾶλλον καὶ ἐμπανηγυρίσαι στρατηγούντι τὴν πόλιν, ἢ κτήσασθαι πολέμῳ καὶ φυλάξαι παρέδωκαν· Φάβιος δ' ὄρων πολλὰς μὲν φυγὰς καὶ ἤττας, πολλοὺς δὲ θανάτους καὶ σφαγὰς αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν, λίμνας δὲ καὶ πεδία καὶ δρυμῶν νεκρῶν στρατοπέδων πλήθοντας, κίματι δὲ καὶ

φόνῳ ποταμούς ἄχρι θαλάττης ῥέοντας, ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν ἡρμοσμένῳ καὶ βεβηκότι τὴν πόλιν, ἀντιλαμβάνόμενος καὶ ὑπερείδων, οὐκ εἶασε τοῖς ἐκείνων ὑποφερομένην πταίσμασι τελέως ἐκχυθῆναι. Καίτοι δόξειεν ἂν οὐχ οὕτω χαλεπὸν εἶναι, πόλιν ἐν συμφοραῖς μεταχειρίσασθαι ταπεινὴν, καὶ τοῦ φρονοῦντος ὑπ' ἀνάγκης κατήκοον γενομένην, ὡς δι' εὐτυχίαν ἐπηρμένῳ καὶ σπαργῶντι δῆμῳ χαλινὸν ἔμβαλῆν ὑβρεως καὶ θρασυτητος· ὧ δὴ μάλιστα φαίνεται τρόπῳ Περικλῆς Ἀθηναίων περιγεγόμενος. Ἀλλὰ τῶν Ῥωμαίοις συμπεσόντων τότε κακῶν τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλήθος, ἰσχυρὸν τινα τὴν γνώμην καὶ μέγαν ἔδειξεν ἄνδρα, τὸν μὴ συγχυθέντα, μηδὲ προέμενον τοὺς αὐτοῦ λογισμοὺς.

II. Καὶ Σάμῳ μὲν ὑπὸ Περικλέους ἀλούσῃ τὴν Τάραντος ἐστὶ κατάληψιν ἀντιθεῖναι, καὶ νῆ Δι' Εὐβοίᾳ τὰς περὶ Καμπανίαν πόλεις· ἐπεὶ αὐτὴν γε Καπύην οἱ περὶ Φούλβιον καὶ Ἀππιον ὑπατοὶ κατέσχον. Ἐκ δὲ παρατάξεως Φάβιος οὐ φαίνεται μάχῃ νενικηκώς, πλὴν ἀφ' ἧς τὸν πρότερον εἰσήλασε θρίαμβον· Περικλῆς δ' ἐννέα τρόπαια κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἔσειησεν ἀπὸ τῶν πολεμίων. Οὐ μὴν λέγεται τοιαύτη προᾶξις Περικλέους, οἷαν ἔπραξε Φάβιος, Μινούκιον ἐξαργπάσας Ἀντίβου, καὶ διασώσας ἐντελὲς στρατόπεδον Ῥωμαίων· καλὸν γὰρ τὸ ἔργον καὶ κοινὸν ἀνδρείας ὁμοῦ καὶ φρονήσεως καὶ χρηστότητος. Ὡσπερ αὖ πάλιν οὐδὲ σφάλμα λέγεται Περικλέους, οἷον ἐσφάλῃ Φάβιος διὰ τῶν βωῶν κατα-

στρατηγηθείς ὑπ' Ἀντίβου, λαβὼν μὲν αὐτομάτως καὶ κατὰ τύχην ὑπελθόντα τοῖς στενοῖς τὸν πολέμιον, προέμενος δὲ νυκτὸς λαθόντα, καὶ μεθ' ἡμέραν βιασάμενον, καὶ φθάσαντα μέλλοντος, καὶ κρατήσαντα συλλαβάντος. Εἰ δὲ δεῖ μὴ μόνον χρῆσθαι τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τεκμαίρεσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος ὀρθῶς τὸν ἀγαθὸν στρατηγὸν, Ἀθηναίους μὲν, ὡς Περικλῆς προέγνω καὶ προεῖπεν, ἐτελεύτησεν ὁ πόλεμος· πολυπραγμονοῦντες γὰρ ἀπώλεσαν τὴν δύναμιν· Ῥωμαῖοι δὲ παρὰ τοὺς Φαβίου λογισμοὺς ἐκπέμψαντες ἐπὶ Καρχηδονίους Σκηπίωνα, πάντων ἐφράτησαν, οὐ τύχῃ, σοφίᾳ δὲ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀνδρείᾳ κατὰ κράτος νικήσαντος τοὺς πολεμίους. Ὡς τε τῷ μὲν τὰ πταίσματα τῆς πατρίδος μαρτυρεῖν, ὅτι καλῶς ἔγνω, τὸν δ' ὑπὸ τῶν κατορθωμάτων ἐλέγχεσθαι τοῦ παντὸς ἐσφαλμένον. Ἴση δ' ἁμαρτία στρατηγοῦ, κακῶ περιπεσεῖν μὴ προσδοκῆσαντα, καὶ κατορθώματος καιρὸν ἀπιστία προέσθαι. Μία γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἀπειρία, καὶ θράσος γενεῆ, καὶ θάρσος ἀφαιρεῖται. Ταῦτα περὶ τῶν πολεμικῶν.

III. Τῆς δὲ πολιτείας μέγα μὲν ἔγκλημα τοῦ Περικλείους, ὁ πόλεμος. Λέγεται γὰρ ἐπακτὸς ὑπ' ἐκείνου γενέσθαι, Λακεδαιμονίοις ἐρίσαντος μὴ ἐνδοῦναι. Δοκῶ δὲ μὴδ' ἂν Φάβιον Μάξιμον ἐνδοῦναί τι Καρχηδονίοις, ἀλλ' εὐγενῶς ὑποστῆναι τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας κίνδυνον. Ἡ μὲντοι πρὸς Μινούκιον ἐπιείκεια τοῦ Φαβίου καὶ πραότης ἐλέγχει τὸν πρὸς Κίμωνα καὶ Θουκυδίδην στασιασμόν, ἄνδρας ἀγαθοῦς.

καὶ ἀριστοκρατικούς, εἰς φυγὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ στρακον ἐκπεσόντας. Ἀλλ' ἦ γε δύναμις μείζων ἢ τοῦ Περικλέους καὶ τὸ κράτος. Ὅθεν οὐδ' ἄλλον εἶασεν ἐνδυστυχῆσαι τῇ πόλει κακῶς βουλευσάμενον στρατηγόν, ἀλλ' ὁ μόνος αὐτὸν ἐκφυγῶν Τολμίδης, καὶ διωσάμενος βία, προσέπταισε Βοιωτοῖς· οἱ δ' ἄλλοι προσετίθεντο καὶ κατεκοσμοῦντο πάντες εἰς τὴν ἐκείνου γνώμην ὑπὸ μεγέθους αὐτοῦ τῆς δυνάμεως. Φάβιος δέ, τὸ καθ' αὐτὸν ἀσφαλῆς ὢν καὶ ἀναμάρτητος, τῷ πρὸς τὸ κωλύειν ἑτέρους ἀδυνάτει φάνεται λειπόμενος. Οὐ γὰρ ἂν τοσαύταις συμφοραῖς ἐχρήσαντο Ῥωμαῖοι, Φαβίου παρ' αὐτοῖς, ὅσον Ἀθήνησι Περικλέους, δυνηθέντος. Καὶ μὴν τὴν γε πρὸς χρήματα μεγαλοφροσύνην, ὃ μὲν τῷ μηδὲν λαβεῖν παρὰ τῶν διδόντων, ὃ δὲ τῷ προέσθαι πολλά τοῖς δεομένοις ἐπεδείξατο, λυσάμενος τοῖς ἰδίοις χρήμασι τοὺς αἰχμαλώτους. Πλὴν τούτῳ μὲν οὐ πολὺς ἦν ἀριθμὸς, ἀλλ' ὅσον ἕξ τάλαντα· Περικλῆς δ' οὐκ ἂν ἴσως εἴποι τις ὅσα καὶ παρὰ συμμαχῶν καὶ βασιλέων ὠφελῆσθαι καὶ θεραπεύεσθαι παρὸν, τῆς δυνάμεως διδούσης, ἀδωρότατον ἑαυτὸν καὶ καθαρώτατον ἐφύλαξεν. Ἐργῶν γε μὴν μεγέθει καὶ ναῶν, καὶ κατασκευαῖς οἰκοδομημάτων, ἕξ ὧν ἐκόσμησεν ὁ Περικλῆς τὰς Ἀθήνας, οὐκ ἄξιον ὁμοῦ πάντα τὰ πρὸ τῶν Καισάρων φιλοτιμήματα τῆς Ῥώμης παραβαλεῖν, ἀλλ' ἕξοχόν τι πρὸς ἐκεῖνα καὶ ἀσύγκριτον ἢ τούτων ἔσχε μεγαλοργία καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ πρωτεῖον.

Α Δ Κ Ι Β Ι Α Δ Η Σ.

Τὸ Ἀλκιβιάδου γένος ἄνωθεν Εὐρυσάκην τὸν Αἰ-
 κωντος ἀρχηγὸν ἔχειν δοκεῖ· πρὸς δὲ μητρὸς Ἀλκιμα-
 ωνίδης ἦν, ἐκ Δεινομάχης γεγονώς τῆς Μεγακλείους.
 Ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ Κλεινίας ἰδιοστόλῳ τριήρει περι-
 Ἀρτεμίσιον ἐνδόξως ἐναυμάχησεν· ὕστερον δὲ Βοιω-
 τοῖς μαχόμενος περὶ Κορώνειαν ἀπέθανε. Τοῦ δ'
 Ἀλκιβιάδου Περικλῆς καὶ Ἀρίφρων οἱ Ξανθίππου,
 προσήκοντες κατὰ γένος, ἐπειτρόπευον. Λέγεται δ'
 οὐ κακῶς, ὅτι τῆς Σωκράτους πρὸς αὐτὸν εὐνοίας
 καὶ φιλίας οὐ μικρὰ πρὸς δόξαν ἀπέλαυσεν· εἶγε
 Νικίου μὲν καὶ Δημοσθένους καὶ Λαμόχου καὶ
 Φορμίωνος, Θρασυβούλου τε καὶ Θηραμένους, ἐπι-
 φανῶν ἀνδρῶν γενομένων κατ' αὐτὸν, αὐθενὸς οὐδ'
 ἢ μήτηρ ὀνόματος τέτευχεν, Ἀλκιβιάδου δὲ καὶ
 τίτιθην, γένος Λάκωνων, Ἀμύκλιαν ὄνομα, καὶ Ζώ-
 πυρον παιδαγωγὸν ἴσμεν, ὧν τὸ μὲν Ἀντισθένης·
 τὸ δὲ Πλάτων ἰστόρηκε. Περὶ μὲν οὖν τοῦ κάλλους
 Ἀλκιβιάδου οὐδὲν ἴσως δεῖ λέγειν, πλὴν ὅτι καὶ
 παῖδα καὶ μερᾶκιον καὶ ἄνδρα, πάσῃ συνανθήσαν

τῆς ἡλικίας καὶ ὄρα τοῦ σώματος, ἐράσιμον καὶ ἡδὺν παρέσχεν. Οὐ γὰρ, ὡς Εὐριπίδης ἔλεγε, πάντων τῶν καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλὸν ἐστίν, ἀλλὰ τοῦτο Ἀλκιβιάδῃ μετ' ὀλίγων ἄλλων δι' εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν σώματος ὑπῆρξε. Τῆς δὲ φωνῆς καὶ τῆς τραυλότητος ἐμπρόσφαι λέγουσι, καὶ τῷ λαῷ πιθανότητα παρασχεῖν χάριν ἐπιτελοῦσαν. Μέννηται δὲ καὶ Ἀριστοφάνης αὐτοῦ τῆς τραυλότητος, ἐν οἷς ἐπισκώπτει Θεώρον·

Ἐτε' Ἀλκιβιάδης εἶπε πρὸς με τραυλίσα·

„Ὅλῃς θείλον; τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει.“

Ὅρθως γε τοῦτ' Ἀλκιβιάδης ἐτραυλίσα.

Καὶ Ἀρχιππος τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου σκώπτων· Βαδίζει, φησὶ, διακχιλιδῶς, θοματίον ἔλκων, δπως ἐμφερῆς τῷ παιτρὶ μάλιστα δόξειεν εἶναι,

Κλασσαυεντόταί τε καὶ τραυλίζεται.

II. Τὸ δ' ἦθος αὐτοῦ πολλὰς μὲν ἕστερον, ὡς εἰκὸς ἐν πράγμασι μεγάλοις καὶ τύχαις πολυτρόποις, ἀνομοιοτήτας πρὸς αὐτὸ καὶ μεταβολὰς ἐπεδείχθη. Φύσει δὲ πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων παθῶν ἐν αὐτῷ, τὸ φιλόνηκον ἰσχυρότατον ἦν, καὶ τὸ φιλόπρωτον, ὡς ἀηλὸν ἐστὶ τοῖς παιδικαῖς ἀπομνημόνευμασιν. Ἐν μὲν γὰρ τῷ παλαίῳ πιεζόμενος, ὑπὲρ τοῦ μὴ πιεσθῆναι ἀναγαγὼν πρὸς τὸ στόμα τὰ ἄμματα τοῦ πιεζοῦντος, οἷος ἦν διαφαγεῖν τὰς χεῖρας. Ἀφέντος δὲ τὴν λαβὴν ἐκείνου, καὶ εἰπόντος· Δάνεις; ὡς Ἀλκιβιάδῃ, καθάπερ αἱ γυναῖκες· Οὐκ ἔγωγε, εἶπεν, ἀλλ' ὡς οἱ λέοντες. Ἐτι δὲ μικρὸς ὢν ἑπαίξων

ἀστραγάλοις ἐν τῷ στενωπῷ· τῆς δὲ βολῆς καθη-
 κούσης εἰς αὐτόν, ἄμαξα φορτίων ἐπήει. Πρῶτον
 μὲν οὖν ἐκέλευε περιμεῖναι τὸν ἄγοντα τὸ ζεύγος·
 ὑπέπιπτε γὰρ ἡ βολὴ τῇ παρόδῳ τῆς ἀμάξης. Μὴ
 πειθομένου δὲ δι' ἀγροικίαν, ἀλλ' ἐπάγοντος, οἱ
 μὲν ἄλλοι παῖδες δίσχον, ὁ δ' Ἀλκιβιάδης κατα-
 βαλὼν ἐπὶ στόμα πρὸ τοῦ ζεύγους, καὶ παρατείνας
 ἑαυτὸν, ἐκέλευεν οὕτως, εἰ βούλεται, διωξελθεῖν,
 ὥστε τὸν μὲν ἄνθρωπον ἀνακροῦσαι τὸ ζεύγος ὀπίσω,
 δέισαντα, τοὺς δ' ἰδόντας ἐκπλαγῆναι καὶ μετὰ βοῆς
 συνδραμεῖν πρὸς αὐτόν. Ἐπει δ' εἰς τὸ μανθάνειν
 ἦκε, τοῖς μὲν ἄλλοις ὑπήκουε διδασκάλους ἐπιεικῶς,
 τὸ δ' αὐλεῖν ἔφρευεν ὡς ἀγεννὲς καὶ ἀναλεύθερον.
 Πλήκτρον μὲν γὰρ καὶ λύρας χρῆσιν οὐδὲν οὔτε σχή-
 ματος, οὔτε μορφῆς ἔλευθέρω προπεύσης διαφθεί-
 ρειν, αὐλοὺς δὲ φυσῶντος ἀνθρώπου στόματι καὶ
 τοὺς συνήθεις ἂν πάνυ μόλις διαγνῶναι τὸ πρόσω-
 πον. Ἐτι δὲ τὴν μὲν λύραν τῷ χρωμένῳ συμφθίγγ-
 γεσθαι καὶ συναῖδειν, τὸν δ' αὐλὸν ἐπιστομίζειν καὶ
 ἀποφράττειν ἐκάστου τῆν τε φωνὴν καὶ τὸν λόγον
 ἀφαιρούμενον. „Αὐλείτωσαν οὖν, ἔφη, Θηβαίων
 παῖδες· οὐ γὰρ ἴσασι διαλέγεσθαι. Ἡμῖν δὲ τοῖς
 Ἀθηναίοις, ὡς οἱ πατέρες λέγουσιν, ἀρχηγέτις
 Ἀθηνᾶ καὶ πατρῶος Ἀπόλλων ἐστίν· ὣν ἡ μὲν ἔρρι-
 ψε τὸν αὐλόν, ὁ δὲ καὶ τὸν αὐλητὴν ἐξέδειρε.“ Τοι-
 αῦτα παίζων ἄμα καὶ σπουδαίων ὁ Ἀλκιβιάδης αὐ-
 τὸν τε τοῦ μαθήματος ἀπέστησε καὶ τοὺς ἄλλους.
 Ταχὺ γὰρ διήλθεν ὁ λόγος εἰς τοὺς παῖδας, ὡς εὔ

ποιῶν ὁ Ἀλκιβιάδης βδελύττετο τὴν ἀθλητικὴν, καὶ χλευάζοι τοὺς μανθάνοντας. Ὅθεν ἐξέπεσε κομιδῆ τῶν ἐλευθέρων διατριβῶν, καὶ προσηλακίσθη παντάπασιν ὁ αὐλός.

III. Ἐν δὲ ταῖς Ἀντιφῶντος λαιδορφαίαις γέγραπται, ὅτι παῖς ὢν ἐκ τῆς οἰκίας ἀπέδρα πρὸς Δημοκράτη τινὰ τῶν ἐραστῶν· βουλομένου δ' αὐτὸν ἀποκηρύττειν Ἀμφρόνος, Περικλῆς οὐκ εἴασεν, εἰπὼν· Εἰ μὲν τέθνηκεν, ἡμέρα μιᾷ διὰ τὸ κήρυγμα φανεῖσθαι πρότερον· εἰ δὲ σῶς ἐστιν, ἄσωατον αὐτῷ τὸν λοιπὸν βίον ἔσοσθαι· καὶ ὅτι τῶν ἀκολουθούντων τινὰ κτείνειν ἐν τῇ Σιβυρτίου παλαιστραξύλῳ πατάξας. Ἀλλὰ τούτοις μὲν οὐκ ἄξιον ἴσως πιστεῖν, ἃ γε λαιδορεῖσθαι τις αὐτῷ δι' ἔχθραν ὁμολογῶν εἶπεν.

IV. Ἦδη δὲ πολλῶν καὶ γέναιων ἀθροισομένων καὶ περιεπόντων, οἳ μὲν ἄλλοι καταφανεῖς ἦσαν τὴν λαμπρότητα τῆς ὥρας ἐκτεπληγμένοι καὶ θεραπεύοντες· ὁ δὲ Σωκράτους ἕως μέγα μαρτύριον ἦν τῆς ἀρετῆς καὶ εὐφύας τοῦ παιδός· ἦν ἐμφαινομένη τῷ εἶδει καὶ διαλάμπουσαν ἐνορῶν, φοβούμετος δὲ τὸν πλοῦτον, καὶ τὸ ἀξίωμα, καὶ τὸν προκαταλαβάνοντα κολακείαις καὶ χάρισιν ἀσιῶν καὶ ξένων καὶ συμμάχων ὄχλον, οἷος ἦν ἀμύνειν καὶ μὴ περιορᾶν, ὡς φυτὸν ἐν ἄνθει τὸν οἰκεῖον καρπὸν ἀποβάλλον καὶ διαφθεῖρον. Οὐδένα γὰρ ἢ τύχη περιέσχεν ἔχουσαν καὶ περιέφραξε τοῖς λιγομένοις ἀγαθοῖς τοσοῦτον, ὥστ' ἄτρωτον ὑπὲρ φιλοσοφίας γενέσθαι, καὶ

λόγοις ἀπρόβατον παρῆρησιαν καὶ δηγμὸν ἔχουσι· οἷς Ἀλκιβιάδης εὐθύς ἐξ ἀρχῆς θρυπτόμενος καὶ ἀποκλειόμενος ὑπὸ τῶν πρὸς χάριν ἐξομιλούντων εἰσακοῦσαι τοῦ νοθευτοῦντος καὶ παιδεύοντος, ὅμως ὑπ' εὐφροσύνης ἐγνώρισεν Σωκράτη καὶ προσήκατο, διασχὼν τοὺς πλουσίους καὶ ἐνδόξους ἔρασταίς. Ταχὺ δὲ παιησάμενος συνήθη, καὶ λόγων ἀκούσας οὐχ ἠδονὴν ἀνανδρον ἔραστοῦ θηρεύοντος, οὐδὲ φιλημάτων καὶ ψεύσεων προσαιτοῦντος, ἀλλ' ἐλέγχοντος τὸ σαθρὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ πιεζοῦντος τὸν κενὸν καὶ ἀνόητον τύπον,

Ἐπιτηξ' ἀλέκτωρ δεῦλον ὡς κλίνας κτερέν.

Καὶ τὸ μὲν Σωκράτους ἠγήσατο πρᾶγμα τῷ ὄντι θεῶν ὑπηρεσίαν εἰς νέων ἐπιμέλειαν εἶναι καὶ σωτηρίαν. Καταφρονῶν δ' αὐτὸς ἑαυτοῦ, θαυμάζων δ' ἐκείνον, ἀγαπῶν δὲ τὴν φιλοφροσύνην, ἀσχυρόμενος δὲ τὴν ἀρετὴν, ἐλάνθανεν εἰδῶλον ἔρωτος, ὡς φησὶν ὁ Πλάτων, ἀντέρωτα κτώμενος· ὥστε θαυμάζειν ἀπαταίας, ὀρῶντας αὐτὸν Σωκράτει μὲν συνδεικνοῦντα, καὶ συμπαλαίοντα, καὶ σύσκηνοῦντα, τοῖς δ' ἄλλοις ἔρασταῖς χαλεπὸν ὄντα καὶ δυσχείρωτον, ἐνίοις δὲ καὶ παντάπασι σοβαρῶς προσφερόμενον, ὡσπερ Ἀνύτω τῇ Ἀνθεμίῳ. Ἐτύχχανε μὲν γὰρ ἔρων τοῦ Ἀλκιβιάδου, ξένους δὲ τινὰς ἐστιῶν, ἐκάλει κἀκείνον ἐπὶ τὸ δεῖπνον. Ὁ δὲ τὴν μὲν κλήσιν ἀπέπεικατο, μεθύσθεις δ' οἴκοι μετὰ τῶν ἐταίρων, ἐκώμασε πρὸς τὸν Ἄνυτον, καὶ ταῖς θύραις ἐπιστάς τοῦ ἀνδρῶνος, καὶ θεασάμενος ἀργυρῶν ἐκπομάτων καὶ

χρυσῶν πλήρεις τὰς τραπέζας, ἐπέλευσε τοὺς παῖδας τὰ ἡμίση λαβόντας οἴκαδε κομίζεῖν πρὸς αὐτόν. Εἰσελθεῖν δ' οὐκ ἤξελεν, ἀλλὰ ταῦτα πράξας ἀπῆλθε. Τῶν οὖν ξένων δυσχεραίνοντων, καὶ λεγόντων, ὡς ὑβριστικῶς καὶ ὑπερηφάνως εἶη τῷ ἄνωγε κορημίος ὁ Ἀλκιβιάδης· Ἐπεικῶς μὲν οὖν, ὁ ἄνυτος ἔφη, καὶ φιλανθρώπως· ἃ γὰρ εἶξεν αὐτῷ λαβεῖν ἅπαντα, τούτων ἡμῖν τὰ ἡμίση καταλέλοιπεν.

V. Οὕτω δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐρασταῖς ἐχρήτο· πλὴν ἓνα μετοικικὸν ἄνθρωπον, ὡς φασιν, οὐ πολλὰ κεκτημένον, ἀποδομένον δὲ πάντα, καὶ τὸ συναχθὲν εἰς ἑκατὸν στατήρας τῷ Ἀλκιβιάδῃ προσφέροντα, καὶ δίδμενον λαβεῖν, γελῶσας καὶ ἡσθεῖς, ἐκάλεσεν ἐπὶ δεῖπνον. Ἐσιτάσας δὲ καὶ φιλοφρονηθεῖς, τὰ τε χρυσίον ἀπέδωκεν αὐτῷ, καὶ προσέταξε τῇ ὑστεραῖα τοὺς ὠνούμενους τὰ τέλη τὰ δημόσια ταῖς τιμαῖς ὑπερβάλλειν ἄνωγούμενον. Παραιτουμένου δὲ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ πολλῶν ταλάντων εἶναι τὴν ὠγῆν, ἠπειλήσατο μαστιγῶσειν, εἰ μὴ ταῦτα πράττοι· καὶ γὰρ ἐτύχχανεν ἐγκαλῶν τι τοῖς τελῶναις ἴδιον. Ἐωθεὶν οὖν προελθὼν ὁ μέτοικος εἰς ἀγορὰν, ἐπέθηκε πῆ ὠγῆ τάλαντον. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἐτελῶνται συστρεφόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες, ἐπέλενον ὀνομάζειν ἐγγυητὴν, ὡς οὐκ ἂν εὐρόντος, θορυβουμένου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀναχωροῦντος, ἕσπας ὁ Ἀλκιβιάδης ἄπωθεν, πρὸς τοὺς ἄρχοντας, Ἐμὲ γράψαι, ἔφη, ἐμὸς φίλος ἐστίν· ἐγγυῶμαι. Τῶν

ἀκούσαντες οὐδὲ τελῶσαι, ἐξηπορήθησαν. Εἰωθότες γὰρ αἰεὶ ταῖς δευτέραις ὠναῖς χραιολυτεῖν τὰς πρώτας, οὐχ ἐώρων αὐτοῖς ἀπαλλαγὴν οὔσαν τοῦ πράγματος. Ἐδέοντο δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἀργύριον δίδόντες· ὃ δ' Ἀλκιβιάδης οὐκ εἶα λαβεῖν ἔλαττον τάλαντου. Διδόντων δὲ τὸ τάλαντον, ἐκέλευσεν ἀποσιῆσαι λαβόντα. Κακείνον μὲν οὕτως ὠφέλησεν.

VI. Ὁ δὲ Σωκράτους ἔρος πολλοὺς ἔχων καὶ μεγάλους ἀνταγωνιστάς, πῆ μὲν ἐκράτει τοῦ Ἀλκιβιάδου, δι' εὐφυΐαν ἀπτομένων τε τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ τὴν καρδίαν στρεφόντων, καὶ δάκρυα ἐκχεόντων· ἔστι δ' ὅτι καὶ τοῖς κόλαξι, πολλὰς ἡδονὰς ὑποβάλλουσιν, ἐνδιδούς ἑαυτὸν, ἀπωλλίσθαινε τοῦ Σωκράτους, καὶ δραπέτευων ἀτεχνῶς ἐκυνηγεῖτο, πρὸς μόνον ἐκείνον ἔχων τῷ αἰδεῖσθαι καὶ τὸ φοβεῖσθαι, τῶν δ' ἄλλων ὑπεροχῶν. Ὁ μὲν οὖν Κλεάνθης ἔλεγε, τὸν ἐρώμενον ὑφ' ἑαυτοῦ μὲν ἐκ τῶν ὄτων κρατεῖσθαι, τοῖς δ' ἀντερῶσι ταῖς πολλὰς λαβὰς παρῆχειν ἀθίκτους ἑαυτῷ, τὴν γαστέρα λέγων, καὶ τὰ αἰδοῖα, καὶ τὸν λαιμὸν. Ἀλκιβιάδης δ' ἦν μὲν ἀμίλει καὶ πρὸς ἡδονὰς ἀγώγιμος· ἡ γὰρ ὑπὸ Θουκυδίδου λεγομένη παρανομία εἰς τὸ σῶμα τῆς διαίτης, ὑποψίαν τοιαύτην δίδωσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοῦ τῆς φιλοτιμίας ἐπιλαμβανόμενοι καὶ τῆς φιλοδοξίας οἱ διαφθείροντες, ἐνέβαλον οὐ καθ' ὥραν εἰς μεγαλοπραγμοσύνην, ἀναπέθοντες, ὡς, ὅταν πρῶτον ἄρξῃται τὰ δημόσια πράττειν, οὐ μόνον ἀμαυρώσοντα τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς καὶ δημα-

γωγούς· εὐθύς, ἀλλὰ καὶ τὴν Περικλέους δύναμιν ἐν τοῖς Ἑλλησι καὶ δόξαν ὑπερβαλοῦμενον. Ὡσπερ οὖν ὁ σίδηρος ἐν τῷ πυρὶ μαλίσσάμενος αὐθις ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ πυκνοῦται καὶ ἀντιστασι τοῖς μορίοις εἰς αὐτόν, οὕτως ἐκείνον ὁ Σωκράτης, θρύψας διάπλεων καὶ χαννάτητος δασάκις ἂν λάβοι, πιέζων τῷ λόγῳ καὶ συστέλλων, ταπεινὸν ἐποίησε καὶ ἄτολμον, ἡλικῶν ἐνδεής· ἐστὶ καὶ ἀτελής πρὸς ἀρετὴν, μανθάνοντα.

VII. Τὴν δὲ παιδικὴν ἡλικίαν παραλλάσσειν, ἐπίστη γραμματοδιδασκάλῳ, καὶ βιβλίον ἤτησεν Ὀμηρικόν. Εἰπόντος δὲ τοῦ διδασκάλου, κερδὴν ἔχειν Ὀμήρου, κονδύλῳ καθικόμενος αὐτοῦ, παρῆλθεν. Ἐτέρου δὲ φήσαντος, ἔχειν Ὀμηρον ὑφ' αὐτοῦ διορθωμένον· ἔλε', ἔφη, γράμματα διδάσκεις, Ὀμηρον ἐπανορθοῦν ἰκανὸς ὢν, καὶ οὐχὶ τοὺς νέους παιδεύεις; Περικλεῖ δὲ βουλόμενος ἐντυχεῖν, ἐπὶ θύραις ἦλθεν αὐτοῦ. Πυθόμενος δὲ, μὴ σχολάζειν, ἀλλὰ σκοπεῖν καθ' ἑαυτὸν, ὅπως ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις, ἀπιῶν ὁ Ἀλκιβιάδης· εἶτα, ἔφη, βέλτιον οὐκ ἦν σκοπεῖν αὐτὸν, ὅπως οὐκ ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις; Ἔτι δὲ μειράκιον ὢν ἐστρατεύσατο τὴν εἰς Πρωτῆαιαν στρατείαν, καὶ Σωκράτη σέσκηρον εἶχε, καὶ παραστάτην ἐν τοῖς ἁγῶσιν. Ἰσχυρῶς δὲ γενομένης μάχης, ἠρτίστευσαν μὲν ἀμφότεροι· τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου τραύματι περιπεσόντος ὁ Σωκράτης προσεστη καὶ ἤμνηε, καὶ μάλιστα δὴ προδήλως ἔσωσεν αὐτόν μετὰ τῶν ὄπλων. Ἐγένετο μὲν οὖν τῷ δικαιο-

τάτω λόγῳ Σωκράτους τὸ ἀριστεῖον. Ἐπι δ' οἱ στρατηγοὶ διὰ τὸ ἀξίωμα τῷ Ἀλκιβιάδῃ σπουδάζοντες ἐφαίνοντο περιθῆναι τὴν δόξαν, ὃ Σωκράτης, βουλόμενος αὐξῆσθαι τὸ φιλότιμον ἐν τοῖς καλοῖς αὐτοῦ, πρῶτος ἐμαρτύρει καὶ παρεκάλει στεφάνου ἐκείνου καὶ διδόναι τὴν πανοπλίαν. Ἐτι δὲ τῆς ἐπὶ Ἀθλήῳ μάχης γενομένης, καὶ φευγόντων Ἀθηναίων, ἔχων ἵππον ὃ Ἀλκιβιάδης, τοῦ δὲ Σωκράτους περὶ μετ' ὀλίγων ἀποχωροῦντος, οὐ παρήλασεν ἰδὼν, ἀλλὰ παρέπεμψε καὶ περιήμυεν, ἐπικειμένων τῶν πολεμίων καὶ πολλοὺς ἀναιρούστων. Καὶ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπράχθη.

VIII. Ἴπποნიκος δὲ, τῷ Καλλίου πατρὶ, καὶ δόξαν ἔχοντι μεγάλην καὶ δύναμιν ἀπὸ πλοῦτου καὶ γένους, ἐνέτριψε κόνδυλον, οὐχ ὑπ' ὀργῆς ἢ διαφορᾶς τινος προαχθεὶς, ἀλλ' ἐπὶ γέλωτι, συνδέμανος πρὸς τοὺς ἑταίρους. Περιβοήτου δὲ τῆς ἀσελείας ἐν τῇ πόλει γενομένης, καὶ συναγανακτούντων, ὥσπερ εἶκος, ἀπάντων, ἅμ' ἡμέρᾳ παρῆν ὃ Ἀλκιβιάδης ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἴππονίκου, καὶ τὴν θύραν κόψας, εἰσῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ θεὶς τὸ ἴματιον, παρεδίδου τὸ σῶμα μαστιγοῦν καὶ κολάζειν κλειύων. Ὁ δὲ συνέγνω, καὶ τὴν ὀργὴν ἀφῆκεν ὕστερον δὲ καὶ τῆς θυγατρὸς Ἰπαρέτης ἐποίησάτο θυμφίον. Ἔνιοι δὲ φασιν, οὐχ Ἴππονικόν, ἀλλὰ Καλλίαν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, δοῦναι τῷ Ἀλκιβιάδῃ τὴν Ἰπαρέτην ἐπὶ δέκα ταλάντοις· ἔτι μόντοι τεκούσης, ἄλλα πάλιν δέκα προσεισηρᾶσαι τὸν Ἀλκιβιά-

δην, ὡς τοῦτο συνθίμενον, εἰ γένοιτο παῖδες. Ὁ δὲ Καλλίας ἐπιβουλήν δεδοικώς, προσῆλθε τῷ δήμῳ τὰ χρήματα διδοὺς καὶ τὸν οἶκον, ἄνπερ αὐτῷ συμπέση μὴ καταλιπόντι γενεὰν ἀποθανεῖν. Εὐτακτος δ' οὔσα καὶ φίλανδρος ἡ Ἰππαρέτη, λυπουμένη δ' ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν γάμον, ἑταίραις ξέναις καὶ ἄσταῖς συνόντος, ἐκ τῆς οἰκίας ἀπιοῦσα, πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἤχαιτο. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου μὴ φροντίζοντος, ἀλλὰ τρυφῶντος, ἔδει τὸ τῆς ἀπολείψεως γράμμα παρὰ τῶ ἀρχοντι θίσθαι, μὴ δὲ ἑτέρων, ἀλλ' αὐτῆς παρούσας. Ὡς οὖν παρῆν τοῦτο πράξουσα κατὰ τὸν νόμον, ἐπεξελθὼν δ' Ἀλκιβιάδης, καὶ σίναρπιάσας αὐτήν, ἀπῆλθε δι' ἀγορᾶς οἰκαδε κομίζων, μηδενοῦς ἐναντιωθῆναι, μὴδ' ἀφελίσθαι τολμήσαντος. Ἐμῖνε μέντοι παρ' αὐτῷ μέχρι τελευτῆς. Ἐτελεύτησε δὲ μετ' οὐ πολὺν χρόνον, εἰς Ἐφεσον τοῦ Ἀλκιβιάδου πλεύσαντος. Αὐτὴ μὲν οὖν οὐ παντελῶς ἔδοξεν ἡ βία παφάνομας, οὐδ' ἀπάνθρωπος εἶναι. Καὶ γὰρ ὁ νόμος δοκεῖ διὰ τοῦτο προάγειν τὴν ἀπαλείπουσαν εἰς τὸ δημόσιον αὐτήν, ὅπως ἐγγίνηται τῷ ἀνδρὶ συμβῆναι καὶ κατασχεῖν.

IX. Ὅντος δὲ κενός αὐτῷ θαυμαστοῦ τὸ μέγεθος καὶ τὸ εἶδος, ἃν ἑβδομήκοντα μῶν ἐωτημένος ἐκτύχανεν, ἀπῆκοψε τὴν οὐρανὸν, παίγκαλον οὔσαν. Ἐπιτιμῶντων δὲ τῶν ἀνήθων, καὶ λεγόντων, ὅτι πάντες ἐπὶ τῷ κνυὶ δάκνονται καὶ λοιδοροῦσιν αὐτόν, ἐπιγλάσας· Ἴνεται τοίνυν, εἶπεν, ὃ βούλο-

μαι. Βούλομαι γὰρ Ἀθηναίους τοῦτο λαλεῖν, ἵνα μὴ τι χεῖρον περὶ ἐμοῦ λέγωσι.

Χ. Πρώτην δ' αὐτῷ πάροδον εἰς τὸ δημόσιον γενέσθαι λέγουσι μετὰ χρημάτων ἐπιδόσεως, οὐκ ἐκ παρασκευῆς, ἀλλὰ παριόντα, θορυβούντων Ἀθηναίων, ἔρεσθαι τὴν αἰτίαν τοῦ θορύβου· πυνθόμενον δὲ, χρημάτων ἐπίδοσιν γίνεσθαι, παρελθεῖν καὶ ἐπιδούναι· τοῦ δὲ δήμου κροτοῦντος καὶ βοῶντος, ὑφ' ἠδονῆς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ὄργυγος, ὃν ἐτύγχανεν ἔχων ἐν τῷ ἱματίῳ. Πτοηθέντος οὖν καὶ διαφυγόντος, ἔτι μᾶλλον ἐκβοῆσαι τοὺς Ἀθηναίους, πολλοὺς δὲ συνθηρᾶν, ἀναστάντας, λαβεῖν δ' αὐτὸν Ἀντίοχον τὸν κυβερνήτην, καὶ ἀποδοῦναι· διὸ καὶ προσφιλέστατον τῷ Ἀλκιβιάδῃ γενέσθαι. Μεγάλως δ' αὐτῷ κλεισιάδας ἐπὶ τὴν πολιτείαν ἀνοίγοντος τοῦ τε γένους καὶ τοῦ πλούτου, τῆς τε περὶ ταῖς μάχας ἀνδραγαθίας, φίλων τε πολλῶν καὶ οἰκείων ὑπαρχόντων, ἀπ' οὐδενὸς ἠξίου μᾶλλον, ἢ τῆς τοῦ λόγου χάριτος, ἰσχύειν ἐν τοῖς πολλοῖς. Καὶ ὅτι μὲν δυνατὸς ἦν εἰπεῖν, οἱ τε κωμικοὶ μαρτυροῦσι, καὶ τῶν ῥητόρων ὁ δυνατώτατος, ἐν τῷ κατὰ Μειδίου λέγων, τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ δεινότατον εἰπεῖν γενέσθαι πρὸς τοῖς ἄλλοις. Εἰ δὲ Θεοφράστῳ πιστευόμεν, ἀνδρὶ φιληρώῳ καὶ ἱστορικῷ παρ' ὄντινόν τῶν φιλοσόφων, εὐρεῖν μὲν ἦν τὰ δέοντα καὶ νοῆσαι πάντων ἰκανώτατος ὁ Ἀλκιβιάδης· ζητῶν δὲ μὴ μόνον, ἃ δεῖ λέγειν, ἀλλὰ καὶ ὡς δεῖ τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς ῥήμασι, οὐκ εὐπορῶν δὲ, πολλῶς ἐσφάλλετο,

καὶ μεταξὺ λόγων, ἀπεισιώπια καὶ διέλειπε, λέξεως διαφυγούσης αὐτὸν, ἀναλαμβάνων καὶ διασκοπούμενος.

XI. Αἱ δ' ἵπποτροφίαι περιβόητοι μὲν ἐγένοντο καὶ τῷ πλήθει τῶν ἀρμάτων ἐπὶ γὰρ ἄλλος οὐδεὶς καθῆκεν Ὀλυμπιάσιν ἰδιώτης, οὐδὲ βασιλεὺς, μόνος δ' ἐκεῖνος. Καὶ τὸ νικῆσαι δὲ καὶ δευτέρου γενέσθαι καὶ τέτατον, ὡς Θουκυδίδης φησίν, ὁ δ' Εὐριπίδης, τρίτον, ὑπερβάλλει λαμπρότητι καὶ δόξῃ πᾶσαν τὴν ἐν τούτοις φιλοτιμίαν. Λέγει δ' ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ ἔκτατῳ ταῦτα· Σὲ δ' αἰέσομαι, ὦ Κλεινίου παῖ. Καλὸν ἀνικα· κάλλιστον δ', ὃ μηδεὶς ἄλλος Ἑλλήνων, ἄρματι πρῶτα δραμεῖν, καὶ δεύτερα, καὶ τρίτα, βῆναι δ' ἀπονητὶ, τρεῖς στεφθέντι ἑλάλα κάρυκι βοᾶν παραδοῦναι.

XII. Τοῦτο μέντοι τὸ λαμπρὸν ἐπιφανέστερον ἐποίησεν ἢ τῶν πόλεων φιλοτιμία. Σπηνὴν μὲν γὰρ αὐτῷ κεκοσμημένην διαπρεπῶς ἔστησαν Ἐφέσιοι, τροφὰς δὲ ἵπποις καὶ πλήθος ἱερῶν παρῆκεν ἡ Χίων πόλις, οἶνον δὲ Λέσβιοι, καὶ τὴν ἄλλην ὑποδοχὴν, ἀφειδῶς ἐστιῶντι πολλούς. Καὶ μὴν καὶ διαβολὴ τις ἢ κακοήθεια γενομένη περὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐκείνην πλείονα λόγον παρέσχε. Λέγεται γὰρ, ὡς ἦν Ἀθήνησι Διομήδης, ἀνὴρ οὐ πονηρὸς, Ἀλκιβιάδου φίλος, ἐπιθυμῶν δὲ νικῆν Ὀλυμπικὴν αὐτῷ γενέσθαι, καὶ πυνθανόμενος ἄρμα δημόσιον Ἀργείοις εἶναι, τὸν Ἀλκιβιάδην εἰδὼς ἐν Ἀργεὶ μέγα δυνάμενον καὶ φίλους ἔχοντα πολλούς, ἔπεισεν αὐτῷ πρῶτασθαι τὸ ἄρμα. Πρωόμενος δ' ὁ Ἀλκιβιάδης, ἴδιον

ἔπεγραψάτο, τὸν δὲ Διομήδη χαίρειν εἶπασε χαλεπῶς φέροντα καὶ μαρτυρόμενον θεοῦς καὶ ἀνθρώπους. Φαίνεται δὲ καὶ δίκη συστάσα περὶ τούτου, καὶ λόγος Ἰσοκράτει γέγραπται περὶ τοῦ ζεύγους ὑπὲρ τοῦ Ἀλκιβιάδου παιδός, ἐν ᾗ Τισίας ἐστίν, οὗ Διομήδης, ὁ δικασάμενος.

XIII. Ἐπαί δ' ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς τὴν πολεμίαν ἐπιμυριάκιον ὦν, τοὺς μὲν ἄλλους εὐθύς ἐταπεινώσει δημογωγός, ἀγῶνα δ' εἶχε πρὸς τε Φαίακα τὸν Ἑρραστράτου, καὶ Νικίαν τὸν Νικηράτου· τὸν μὲν, ἦδη καθ' ἡλικίαν προήκοντα, καὶ στρατηγὸν ἀριστον εἶναι δοκοῦντα· Φαίακα δ', ἀρχόμενον, ὥσπερ αὐτὸς, κῦξάνισθαι τότε, καὶ γνωρίμων ὄντα πατέρων, ἐλατούμενον δὲ τοῖς τ' ἄλλοις καὶ περὶ τὸν λόγον. Ἐντευκτικὸς γάρ ἰδίᾳ καὶ πιθανὸς εἰδόκει μᾶλλον, ἢ φερικὸς ἀγῶνας ἐν δήμῳ δυνατός. Ἦν γάρ, ὡς Εὐπολὶς φησι,

Δαλίδν ἀριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν.

Φέρεται δὲ καὶ λόγος τις καὶ Ἀλκιβιάδου ὑπὸ Φαίανος γεγραμμένος, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἄλλων γέγραπται, καὶ ὅτι, τῆς πόλεως πολλὰ πομπεῖα χροσᾶ καὶ ἀγρυπᾶ κекτημένης, Ἀλκιβιάδης ἐχρήτο πᾶσιν αὐτοῖς ὥσπερ ἰδίῳ πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν διαίταν. Ἦν δὲ τις Ἐπιέρβολος Περιθοίδης, οὗ μέμνηται μὲν ὡς ἀνθρώπου πονηροῦ καὶ Θουκυδίδης, τοῖς δὲ κωμικοῖς ὁμοῦ τι πᾶσι διατριβὴν αἰεὶ σκωπτόμενος ἐν τοῖς θεαίτροις παρεῖχεν. Ἄτριπτος δὲ πρὸς τὰ κακῶς ἀκούειν καὶ ἀπαθῆς ὦν, ὀλιγοψύχῃ δόξης, ἦν ἀναισχυντίαν καὶ

ἀπόνοιαν οὔσαν, εὐτολμίαν ἔνοιοι καὶ ἀνδρείαν καλοῦ-
σιν, οὐδενὶ μὲν ἤρρασκιν, ἐχρήτο δ' αὐτῷ πολλάκις ὁ
δῆμος, ἐπιθυμῶν προσηλακίζειν τοὺς ἐν ἀξιώματι
καὶ συκοφαντεῖν. Ἀναπισθεῖς οὖν ὑπ' αὐτοῦ τότε,
τὸ ὄστρακον ἐπιφέρειν ἔμελλεν, ὧ κολούοντες αἰεὶ τὸν
προὔχοντα δόξῃ καὶ δυνάμει τῶν πολιτῶν ἐλαύνουσαι,
παραμυθούμενοι τὸν φθόρον μᾶλλον, ἢ τὸν φόβον.
Ἐπεὶ δὲ δῆλον ἦν, ὅτι ἐνὶ τῶν τριῶν τὸ ὄστρακον
ἐποίούσαι, συνήγαγε τὰς στάσεις εἰς ταυτίον ὁ Ἀλκι-
βιάδης, καὶ διαλεχθεὶς πρὸς τὸν Νικίαν, κατὰ τοῦ Ἰ-
περβόλου τὴν ὄστρακοφορίαν ἔτρεψεν. Ὡς δ' ἐνοι-
οί φασιν, οὐ πρὸς Νικίαν, ἀλλὰ πρὸς Φαίλακα διαλε-
χθεὶς, καὶ τὴν ἐκείνου προύλαβὼν ἐταιρίαν, ἐξήλασε
τὸν Ἰπερβόλον, οὐδ' αὖν προσδοκήσαντα. Φαῦλος
γάρ αὐδεὶς ἐνέπιπτεν εἰς τοῦτον τὸν κολασμὸν, οὐδ'
ἄδοξος, ὥσπερ καὶ Πλόταρχ ὁ κωμικὸς εἶρηκε τοῦ
Ἰπερβόλου μνησθεὶς·

Καίτοι πίραχε τῶν τρέπων μὲν ἔφα,

Ἀδοξὸ δὲ καὶ τῶν στιγμάτων ἀνάξια.

Οὐ γὰρ τοιοῦτων ἐνὶκ' ὄστραχ' εἰρήθη.

Περὶ μὲν οὖν τούτων ἐν εἰέροις μᾶλλον εἴρηται τὰ
ἱστοροῦμενα.

XIV. Τὸν δ' Ἀλκιβιάδην ὁ Νικίας οὐχ ἤττον ἠνία
θανυμαζόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἢ τιμώμενος ὑπὸ
τῶν πολιτῶν. Πρόξενος μὲν γὰρ ἦν ὁ Ἀλκιβιάδης
τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τοὺς ἀλόνας αὐτῶν περὶ
Πύλον ἄνδρας ἐθεράπευσεν. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοί τε δια

Νικίου μάλιστα τῆς εἰρήνης τυχόντες, καὶ τοὺς ἄν-
 δρας ἀπολαβόντες, ὑπερηγάπων αὐτόν· ἔν τε τοῖς
 Ἑλλήσι λόγος ἦν, ὡς Περικλέους μὲν συνάψαντος αὐ-
 τοῖς, Νικίου δὲ λύσαντος τὸν πόλεμον, οἱ τε πλείστοι
 τὴν εἰρήνην Νικίειον ὠνόμαζον· οὐ μετρίως ἀνιῶμε-
 νος ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ φθονῶν, ἐβούλευσε σύγχυσαι
 ὀρκίῳν. Καὶ πρῶτον μὲν Ἀργεῖους αἰσθανόμενος
 μίσει καὶ φόβῳ τῶν Σπαρτιατῶν ζητοῦντας ἀποστρο-
 φήν, ἐλπίδας αὐτοῖς ἐνεδίδου κρύφα τῆς Ἀθηναίων
 συμμαχίας, καὶ παρεθάρρυνε πέμπων καὶ διαλεγόμε-
 νος τοῖς προεστώσι τοῦ δήμου, μὴ δεδιῆναι, μηδ' ὑπέ-
 κειν Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ πρὸς Ἀθηναίους τρέπε-
 σθαι, καὶ περιμένειν ὅσον οὐδέπω μεταμελομένους
 καὶ τὴν εἰρήνην ἀφίεκτας. Ἐπεὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι
 πρὸς τε τοὺς Βοιωτοὺς ἐποίησαντο συμμαχίαν, καὶ
 Πάνακτιον οὐχ ἐστῶσαν, ὥσπερ ἔδει, τοῖς Ἀθηναίοις
 παρέδωκαν, ἀλλὰ καταλύσαντες, ὀργιζομένους λαβῶν
 τοὺς Ἀθηναίους, ἔτι μᾶλλον ἐξετράχυνε. Καὶ τὸν
 Νικίαν ἐθορύβει καὶ διέβαλλεν εἰκότα κατηγορῶν,
 ὅτι τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ τῶν πολεμίων ἀποληφθέντας,
 αὐτὸς μὲν οὐκ ἠθέλησεν ἐξελεῖν στρατηγῶν, ἑτέρων δ'
 ἐξελόντων ἀφῆκε καὶ ἀπέδωκε, χαριζόμενος Λακεδαι-
 μονίοις· εἴτ' ἐκείνους μὲν οὐκ ἔπεισε, φίλος ὢν,
 Βοιωτοῖς μὴ συνόμνυσθαι, μηδὲ Κορινθίοις, Ἀθη-
 ναίοις δὲ κωλύει τὸν βουλόμενον τῶν Ἑλλήνων φίλον
 εἶναι καὶ σύμμαχον, εἰ μὴ δόξειε Λακεδαιμονίοις. Ἐκ
 δὲ τούτου κακῶς φερομένῳ τῷ Νικίᾳ παρήσαν ὥσπερ
 κατὰ τύχην πρέσβεις ἀπὸ τῆς Λακεδαιμόνος, αὐτό-

θεν τε λόγους ἐπιεικῆς ἔχοντες, καὶ πρὸς πᾶν τὸ
 συμβιβαστικὸν καὶ δίκαιον αὐτοκράτορες ἤκειν φά-
 σκοντες. Ἀποδεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς, τοῦ δὲ δήμου
 τῇ ὑστεραία μέλλοντος ἐκκλησιάζειν, δείσας ὁ Ἀλκι-
 βιάδης, διεπράξατο τοὺς πρέσβεις ἐν λόγοις γενέσθαι
 πρὸς αὐτόν. Ὡς δὲ συνῆλθον, ἔλεγε· „Τί πεπό-
 θητε, ἄνδρες Σπαρτιᾶται; πῶς ἔλαθεν ὑμᾶς, ὅτι
 τὰ τῆς βουλῆς αἰεὶ μείρια καὶ φιλάνθρωπα πρὸς τοὺς
 ἐντυγχάνοντάς εἰσιν, ὁ δὲ δῆμος μέγα φρονεῖ, καὶ
 μεγάλων ὀρέγεται; καὶν φάσκητε κύριοι πάντων ἀφί-
 χθαι, προσιάτιων καὶ βιαζόμενος ἀγνωμονήσει. Φέρε
 δὲ, τὴν εὐθήθειαν ταύτην ἀφέντες, εἰ βούλεσθε χρή-
 σασθαι μετρίοις Ἀθηναίοις, καὶ μηδὲν ἐκβιασθῆναι
 παρὰ γνώμην, οὕτω διαλέγεσθε περὶ τῶν δικαίων,
 ὡς οὐκ ὄντες αὐτοκράτορες. Συμπράξομεν δ' ἡμῖς
 Λακεδαιμονίοις χαριζόμενοι.“ Ταῦτα δ' εἰπὼν, ὄφ-
 κους ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ μετέστησεν ἀπὸ τοῦ Νικίου
 παντάπασι πιστεύοντας αὐτῷ, καὶ θαυμάζοντας αὐ-
 τοῦ ἄμα τὴν δεινότητα καὶ σύνεσιν, ὡς οὐ τυχόντος
 ἀνδρὸς οὕσων. Ἐπὶ δ' ὑστεραία συνήχθη. μὲν ὁ δῆ-
 μος, εἰσῆλθον δ' οἱ πρέσβεις. Ἐρωτώμενοι δ' ὑπὸ
 τοῦ Ἀλκιβιάδου πᾶν φιλάνθρωπῶς, ἐφ' οἷς ἀφι-
 γμένοι τυγχάνουσι, οὐκ ἔφασαν ἤκειν αὐτοκράτορες.
 Εὐθύς οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπέκειτο μετὰ κραυγῆς καὶ ὄρ-
 γῆς, ὡς περ οὐκ ἀδικῶν, ἀλλ' ἀδικούμενος, ἀπίστους καὶ
 παλιμβόλους ἀποκαλῶν, καὶ μηδὲν ὑγιᾶς μήτε πρά-
 ξειν, μήτ' εἰπεῖν ἤκοντας. Ἐπηγανάκει δ' ἡ βουλή,
 καὶ ὁ δῆμος ἐχαλέπαινε· τὸν δὲ Νικίαν ἐκπληξίς

εἶχε καὶ κατήφεια τῶν ἀνδρῶν τῆς μεταβολῆς, ἀγγο-
οῦντα τὴν ἀπάτην καὶ τὸν δόλον.

XV. Οὕτω δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἐκπεσόντων, στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς δ' Ἀλκιβιάδης, εὐθύς Ἀργεῖους καὶ Μαντινεῖς καὶ Ἡλείους συμμάχους ἐποίησε τοῖς Ἀθηναίοις. Καὶ τὸν μὲν τρόπον οὐδεὶς τῆς πράξεως ἐπῆρνε, μέγα δ' ἦν τὸ πεπραγμένον ὑπ' αὐτοῦ, δια-
στῆσαι καὶ κραδᾶναι Πελοπόννησον ὀλίγον δεῖν ἔπα-
σαν, καὶ τοσαύτας ἀσπίδας ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ περὶ Μαν-
τινείαν ἀντιτάξαι Λακεδαιμονίοις, καὶ πορρωτάτω
τῶν Ἀθηνῶν ἀγῶνα κατασκευάσαι καὶ κίνδυνον αὐ-
τοῖς, ἐν ᾧ μέγα μὲν οὐδὲν ἢ νίκη προσέθηκε κρα-
τήσασιν, εἰ δ' ἐσφάλησαν, ἔργον ἦν τὴν Λακεδαίμο-
να περιγενέσθαι. Μετὰ δὲ τὴν μάχην εὐθύς ἐπέ-
θεντο καταλύειν ἐν Ἀργεὶ τὸν δῆμον οἱ Χίλιοι, καὶ
τὴν πόλιν ὑπήκοον ποιεῖν. Λακεδαιμόνιοι δὲ πα-
ραγενόμενοι κατέλυσαν τὴν δημοκρατίαν. Αὐθις
δὲ τῶν πολλῶν ἐξηνεγκαμένων τὰ ὄπλα καὶ κρατησάν-
των, ἐπελθὼν δ' Ἀλκιβιάδης, τὴν τε νίκην ἐβεβαίω-
σε τῷ δήμῳ, καὶ τὰ μακρὰ τείχη συνέπεσε καθεῖναι,
καὶ προσμίξαντας τῇ θαλάσῃ, τὴν πόλιν ἐξάψαι παν-
τάπασι τῆς Ἀθηναίων δυνάμεως. Καὶ τέκτονας καὶ
λιθουργοὺς ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐκόμισε, καὶ πᾶσαν ἐνε-
δεικνυτο προθυμίαν, οὐχ ἦττον ἑαυτῷ κτώμενος, ἢ
τῇ πόλει, χάριν καὶ ἰσχύν. Ἐπεισε δὲ καὶ Πατρεῖς
ὁμοίως τείχεσι μακροῖς συνάψαι τῇ θαλάσῃ τὴν πό-
λιν. Εἰπόντος δὲ τινὸς τοῖς Πατρεῦσιν, ὅτι καταπι-
οῦνται ὑμᾶς Ἀθηναῖοι. Ἴσως, εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης,

κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ τοὺς πόδας, Λακεδαιμόνιοι δὲ κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀθρόως. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς γῆς συνεβούλευεν ἀντέχεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ τὸν ἐν Ἀγραύλου προβαλλόμενον αἰετοῖς ἐρήβοις ὄρον ἐργῶ βεβαιοῦν. Ὀμπύουσι γὰρ ὄροις χρήσεσθαι τῆς Ἀττικῆς, πυροῖς, κριδαῖς, ἀμπέλοις, ἐλαταῖς· οἰκίαν ποιεῖσθαι διδασκόμενοι τὴν ἡμέραν καὶ παρπεφόρον.

XVI. Ἐν δὲ τοιούτοις πολιτεύμασι καὶ λόγοις, καὶ φρονήματι καὶ δεινότητι, πολλὴν αὖ πάλιν τὴν τρυφήν τῆς διαίτης, καὶ περὶ πότους καὶ ἔρωτας ὑβρίσματα, καὶ θηλύτητας ἐσθήτων ἀλουργῶν ἐλκομένων δι' ἀγορᾶς, καὶ πολυτέλειαν ὑπερήφανον, ἐκτομᾶς τε καταστρωμάτων ἐν ταῖς τριήρεσιν, ὅπως μαλακώτερον ἐγκαθεύδοι, κειρίαις, ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν στρωμάτων ἐπιβαλλομένων, ἀσπίδος τε διαχρύσου ποίησιν, οὐδὲν ἐπίσημον τῶν πατρίων ἔχουσαν, ἀλλ' Ἐρωτα κεραινοφόρον. Ἄπερ δρῶντες οἱ μὲν ἔνδοξοι μετὰ τοῦ βδελύττεσθαι καὶ δυσχεραίνειν, ἐφοβοῦντο τὴν ὀλιγωρίαν αὐτοῦ καὶ παρανομίαν, ὡς τυραννικὰ καὶ ἀλόκοτα· τοῦ δὲ δήμου τὸ πάθος τὸ πρὸς αὐτὸν οὐ κακῶς ἐξηγούμενος ὁ Ἀριστοφάνης ταῦτ' εἶρηκε·

Ποθεῖ μὲν, ἐχθαίρει δὲ, βούλεται δ' ἔχειν.

Ἐτι δὲ μᾶλλον τῆ ὑπονοίᾳ πιεζῶν·

Μάλιστα μὲν λίοντα μὴ ἴδῃ πόθει τρέφειν·

Ἦν δ' ἰατρὴν τις, τοῖς τρόποις ἀπηρητιῶν.

Ἐπιδόσεις γάρ και χορηγίαι, και φιλοτιμήματα πρὸς τὴν πόλιν ὑπερβολὴν μὴ ἀπολείποντα, και δόξα προγόνων, και λόγου δύναμις, και σώματος εὐπρέπεια, και ῥώμη μετ' ἐμπειρίας τῶν πολεμικῶν και ἀλκῆς, πάντα τἄλλα συγχωρεῖν ἐπολεῖ και φέρειν μετρίως τοὺς Ἀθηναίους, ἀεὶ τὰ πρατότατα τῶν ὀνομάτων τοῖς ἀμαρτήμασι τιθεμένους, παιδιᾶς και φιλανθρωπίας. Οἷον ἦν και τὸ Ἀγάθαρχον τὸν ζωγράφον εἰρξαι, εἶτα γράψαντα τὴν οἰκίαν, ἀφεῖναι δωρησάμενον· και Ταυρίαν ἀντιχορηγοῦντα ῥάπισαι, φιλοτιμούμενον ὑπὲρ τῆς νίκης· και τὸ Μηλίαν γυναῖκα ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἐξελόμενον, και συνότια θρῆψαι παιδάριον ἐξ αὐτῆς. Και γὰρ τοῦτο φιλάνθρωπον ἐκάλουν. Πλὴν ὅτι τοῦ Μηλίου ἠβηδὸν ἀποσφαγῆναι τὴν πλειστην αἰτίαν ἔσχε, τῷ ψηφίσματι συνειπών. Ἀριστοφῶντος δὲ Νεμίαν γράψαντος, ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς καθήμενον Ἀλκιβιάδην ἔχουσαν, ἐθεῶντο και συνέτρεχον χαίροντες· οἱ δὲ πρεσβύτεροι και τούτοις ἐδυσχίραινον, ὡς τυραννικοῖς και παρανόμοις. Ἐδόκει δὲ και Ἀρχέστρατος οὐκ ἀπὸ τρόπου λέγειν, ὡς ἡ Ἑλλάς οὐκ ἂν ἦνευγε δύο Ἀλκιβιάδας. Ἐπεὶ δὲ Τίμων ὁ μισάνθρωπος εὐήμερήσαντα τὸν Ἀλκιβιάδην, και προπεμπόμενον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπιφανῶς, οὐ παρήλθεν, οὐδ' ἐξέκλινεν, ὡσπερ εἰώθει τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἀπαντήσας και δεξιωσάμενος· Εὖ γ', ἔφη, ποιῆς αὐξόμενος, ὃ παι· μέγα γὰρ αὐξή κανὸν ἄπασι τούτοις· οἱ μὲν ἐγέλων, οἱ δ' ἐβλασφήμουν, ἐνίους δὲ και πάνυ τὸ λεχθεῖν

επίστρεφιν. Οὕτως ἄκριτος ἦν ἡ δόξα περὶ αὐτοῦ
διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀνωμαλίαν.

XVII. Σικελίας δὲ, καὶ Περικλίου εἶτι ζῶντος,
ἐπαθύρουσι Ἀθηναῖοι, καὶ τελευταίως ἤπτοντο, καὶ
τὰς λεγομένας βοηθίας καὶ συμμαχίας ἔπεμπον
ἐκάστοτε τοῖς ἀδικουμένοις ὑπὸ Συρακουσίων, ἐπι-
βάθρας τῆς μείζονος στρατείας τιθέντες. Ὁ δὲ παν-
τάπασι τὸν ἕρπαια τοῦτον ἀναφλέξας αὐτῶν, καὶ πεί-
σας, μὴ κατὰ μέρος, μηδὲ κατὰ μικρὸν, ἀλλὰ με-
γάλη σιόλω πλεύσαντας ἐπιχειρεῖν καταστρέφεισθαι
τὴν νῆσον, Ἀλκιβιάδης ἦν, τὸν τε δῆμον μέγιστα πεί-
σας ἐλπίζειν, αὐτὸς τε μείζονων ὀρεγόμενος. Ἀρχὴν
γὰρ εἶναι, πρὸς ἃ ἤλπικει, διανοεῖτο τῆς στρατείας,
οὐ τέλος, ὡσπερ οἱ λοιποὶ, Σικελίαν. Καὶ Νικίας
μὲν, ὡς χαλεπὸν ἔργον ὄν τὰς Συρακούσας ἐλεῖν,
ἀπέτρεπε τὸν δῆμον. Ἀλκιβιάδης δὲ Καρχηδόνα καὶ
Λιβύην ὄνειροπολοῦν, ἐκ δὲ τούτων προσγενομένων,
Ἰταλίαν καὶ Πελοπόννησον ἤδη περιβυλλόμενος,
ὀλίγα δεῖν ἐφόδια τοῦ πολέμου Σικελίαν ἐποιεῖτο.
Καὶ τοὺς μὲν νέους αὐτόθεν εἶχεν ἤδη ταῖς ἐλπίσιν
ἐπηρομένους· τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἠκροῶντο πολλὰ
θαυμάσια περὶ τῆς στρατείας γεραιόντων, ὥστε
πολλοὺς ἐν ταῖς παλαίστραις καὶ τοῖς ἡμικυκλοῖς
καθεῖσθαι, τῆς τε νήσου τὸ σχῆμα καὶ θέσιν Λι-
βύης καὶ Καρχηδόνος ὑπογράφοντας. Σαμφάτη μὲν-
τοι εὐν φιλόσοφον, καὶ Μέτωνα τὸν ἀστρολόγον,
οὐδὲν ἐλπίσαι τῇ πόλει χρηστὸν ἀπὸ τῆς στρατείας
ἐκείνης λέγουσι· ὁ μὲν, ὡς εἶπε, τοῦ συνήθους

δαμονίου γενομένου και προσημαινοντος· ο δε Μετων, είτε δεισας εκ λογισμου το μλλον, είτε μαντι-
 αης τινι τροποι χρησαμενος, εσκηψατο μεμηπναι,
 και λαβων δεδα καιομενην, οιος ην αυτου την οικιαν
 υφραπτειν. "Ενιοι δε φασι, προσποιημα μιν μα-
 νιας μηδεν εσκευασθαι τον Μετωνα, κατακρησαι δε
 την οικιαν νυκτωρ, ειθ', εωθεν προελθοντα, δεισθαι
 και αντιβελειν επι συμφορη τηλικαυτη τον υιαν αυ-
 του παρεθηναι της στρατειας. "Εκεινος μιν ουν ετυ-
 χεν, ων ηξιου, παρακρουσαμενος τους πολιτας.

XVIII. "Ο δε Νικιας ακων μιν ηρεθη στρατηγος,
 ουχ ηκιστη την αρχην και δια τον σπαρχοντα φευ-
 γων. "Εφα'νετο γαρ τοις Αθηναίοις τα του πολεμου
 βελτιων εχειν, μη προειμενοις τον Αλκιβιαδην ακρα-
 τον, αλλα μηδειςης προς την τολμαν αυτου της Νι-
 κίου προνομιας. Και γαρ ο τριτος στρατηγος Αιμα-
 γρος ηλικια προηκων, ομως εδοκει μηδεν ηττον εινα
 του Αλκιβιαδου διαπυρος και φιλοκινδυνος εν τοις
 αγωσι. Βουλευομενων δε περι πληθους και τροπου
 παρασκευης, επεχειρησεν αυθις ο Νικιας ενιστασθαι
 και καταπαυειν τον πολεμον. "Αντειποντος δε του
 Αλκιβιαδου και κρατησαντος, εγραψε των φητόρων
 Δημοστρατος, και ειπεν, ως χρη τους στρατηγους
 αυτοκρατορας ειναι και της παρασκευης και του πο-
 λεμου παντός. "Επισηφισαμενου δε του δημου, και
 γεγομενων ετοιμων παντων προς τον εκπλουν, ου χρη-
 στα παρην ουδε τα της εορτης. Αδωνιων γαρ εις τας
 ημερας εκεινας καθηκόντων, ειδωλα πολλαχου νεκροις

ἐκκομιζομένοις ὁμοία προὔκειντο ταῖς γυναῖξί, καὶ ταφᾶς ἐμιμοῦντο κοπιόμεναι, καὶ θρήνους ἦδον. Ἡ μέντοι τῶν Ἑρμῶν περικοπή, μᾶν νυκτὶ τῶν πλείστων ἀκροατηρίαςθέντων τὰ πρόσωπα, πολλοὺς καὶ τῶν περιφρονοῦντων τὰ τοιαῦτα διετάραξεν. Ἐλίχθη μὲν οὖν, ὅτι Κορίνθιοι διὰ τοὺς Συρακουσίους ἀποίκους ὄντας, ὡς ἐπισχέσεως ἐσομένης πρὸς τῶν οἰωνῶν, ἢ μεταγνώσεως τοῦ πολέμου, ταῦτα δρούσιαν. Οὐ μὴν ἤπιετέ γε τῶν πολλῶν οὐθ' οὗτος ὁ λόγος, οὐθ' ὁ τῶν σημείων δεινὸν εἶναι μετὸν οἰομένων, ἀλλ' οἷα φιλεῖ φέρειν ἄκρατος ἀκολάστων νέων εἰς ἔβρον ἐκ παιδιᾶς ὑποφρομένων ὄργῃ θ' ἄμικαι φόβῳ τὸ γεγονός λαμβάνοντες, ὡς ἀπὸ συνωμοσίας ἐπὶ πράγμασι μεγάλῃς τετολημένον, ἄκασαν ἐξήταζον ὑπόνοιαν πικρῶς, ἢ τε βουλὴ συνιοῦσα περὶ τούτων, καὶ ὁ δῆμος ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πολλᾶκις. "

XIX. Ἐν δὲ τούτῳ δούλους τινας καὶ μετόικους προήγαγεν Ἀνδρακλῆς ὁ δημαγωγός, ἄλλων τ' ἀγαμμάτων περικοπᾶς, καὶ μυστηρίων παρ' οἶνον ἀπομιμήσεις, τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν φίλων κοπηγοῦντας. Ἐλεγον δὲ, Θεόδωρον μὲν τινα δοῦλόν τὸν κῆρυκος, Πολυτίωνα δὲ τὸν τοῦ δαδούχου, τὰ δὲ τοῦ ἱεροφάντου τὸν Ἀλκιβιάδην, τοὺς δ' ἄλλους ἐταίρους παρῆναι καὶ μυεῖσθαι, μύστας προσαγορευομένους. Ταῦτα γὰρ ἐν τῇ εἰσηγγελίᾳ γέγραπται Θεσσαλοῦ τοῦ Κίμωνος εἰσηγγέλλαντος Ἀλκιβιάδην ἀσεβεῖν περὶ τῷ θεῷ. Τραχυομένου δὲ τοῦ δήμου, καὶ πικρῶς πρὸς Ἀλκιβιάδην ἔχοντος, καὶ τοῦ Ἀν-

δροκλέους (ἦν γὰρ αὐτός ἐχθρός ἐν τοῖς μάλιστα τοῦ Ἀλκιβιάδου) παροξύνοντος, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐταράχθησαν οἱ περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην. Αἰσθόμενοι δὲ, τοὺς τε ναύτας, ὅσοι πλεῖν ἔμελλον εἰς Σικελίαν, εὐνοὺς ὄντας αὐτοῖς, καὶ τὸ στρατιωτικόν, Ἀργείων δὲ καὶ Μαντινέων χιλίων ὄντων ὀπλιτῶν ἀκούοντας ἀνακραδῶν λεγόντων, ὡς δὲ Ἀλκιβιάδην στρατεύονται διαπόντιον καὶ μακρὰν στρατείαν, εἴαν δὲ τις ἀγνωμονῇ περὶ τοῦτο, εὐθύς ἀποστήσασθαι ἀνεθάρρουν καὶ κρίσαντο τῷ καιρῷ πρὸς τὴν ἀπολαίαν, ὥστε τοὺς ἐχθροὺς πάλιν ἀθυμεῖν καὶ φοβεῖσθαι, μὴ περὶ τὴν κρίσιν ὁ δῆμος ἀμβλύτερος αὐτῷ γένηται διὰ τῆς χρείαν. Πρὸς ταῦτα οὖν τεχνάζουσι, τῶν ῥητόρων τοὺς οὐ δοκοῦντας ἐχθροὺς τοῦ Ἀλκιβιάδου, μισοῦντας δ' αὐτὸν οὐχ ἥτιον τῶν ἔμολογοῦντων, ἀνισταμένους ἐν τῷ δήμῳ λέγειν, ὡς ἔπιπτόν ἐστιν αὐτοκρατορὶ στρατηγῷ τηλικαύτης ἀποδειγμένῃ δυνάμει, ἠθροισμένης στρατιᾶς καὶ τῶν συμμαχῶν, μεταξὺ συγκληροῦντας δικαστήριον, καὶ ὑδὼρ διαμετροῦντας, ἀπολλύναι τὸν καιρὸν. Ἀλλὰ νῦν μὲν ἀγαθῇ τύχῃ πλεέτω, τοῦ δὲ πολέμου διαπραχθέντος, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς νόμοις ἀπολογείσθω παρών. Οὐκ ἐλάττωσεν μὲν οὖν ἡ κακοήθεια τῆς ἀναβολῆς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἀλλ' ἔλεγε παριῶν, ὡς κεινόν ἐστιν αἰτίας ἀπολιπόντα καθ' ἑαυτοῦ καὶ διαβολάς, ἐπιέμπεισθαι μετέωρον ἐπὶ τῶσάντης δυνάμει. Αποθανεῖν γὰρ αὐτῷ προσήκει μὴ λύσαντι τὰς κατηγορίας, λύσαντι δὲ καὶ φανέντι καθαροῦ,

τρέπεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, μὴ δεδιχαίει τοὺς συκοφάντας.

XX. Ἐπεί δ' οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ πλείν ἐκέλευεν αὐτόν, ἀνήχθη μετὰ τῶν αὐστρατῆγων ἔχων τριήρεις μὲν οὐ πολλὰς τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν ἀποδιδούσας, θπλίτας δὲ πεντακισχιλλοὺς καὶ ἑκατὸν τοξότας δὲ καὶ σφενδονήτας καὶ ψιλοὺς περὶ τριακισίους καὶ χίλους, καὶ τὴν ἄλλαν παρασκευὴν ἀξιόλογον. Προσβαλὼν δ' Ἰταλίαν, καὶ Ῥήγιον ἐλὼν, εἰσηγήσατο γνῶμην, ὅτι τρέψω πολεμητέον ἐστί. Καὶ Νικίου μὲν ἀντιλέγοντος, Λαμέχου δὲ προσθεμίσκου, πλεύσας εἰς Σικελίαν, προσηγάγετο Κατάνην, ἄλλο δ' οὐδὲν ἔπραξε, μετὰπεμπτος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τὴν κρίσιν εὐθύς γενόμενος. Πρῶτον μὲν γὰρ, ὡσπερ εἴρηται, ψυχραὶ τινες ὑποψίαι καὶ διαβολαὶ κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου προσέπιπτον ἀπὸ δούλων καὶ μετοίκων. Ἐπειτα τῶν ἐχθρῶν ἀπόντος αὐτοῦ καθαρτομένων σφοδρότερον, καὶ τοῖς περὶ τοὺς Ἑρμῆς ὑβρίσματα καὶ τὰ μυστικὰ συμπλεκόντων, ὡς ἀπὸ μιᾶς ἐπὶ νεωτερισμῷ συνωμοσίας πεπραγμένα, τοὺς μὲν ὁπωσοῦν ἐπαίτιαθέντας ἐνέβαλον ἀκρίτους εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἤχθησαν δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην μὴ λαβόντες ὑπὸ τὰς ψήφους τότε, μηδὲ κρίναντες ἐπ' αἰτίαις τηλικαύταις. Ὁ δὲ τῆ πρὸς ἐκεῖνον ὀργῇ παραπεσὼν οἰκείος, ἢ φίλος, ἢ συγγήνης, χαλεπωτέροις αὐτοῖς ἐχθήσατο. Τοὺς δὲ μνηύσαντας ὁ μὲν Θουκυδίδης ὀνομάσαι παρήκεν, ἄλλοι δ' ὀνομάζουσι Διοκλίδαν καὶ Τιβύ-

κρον, ὃν καὶ Φρύνηχός ἐστιν ὁ κομικὸς ταῦτι πεποιηκώς·

Ἔφ' ἄλλωτ' Ἐρμῆ, καὶ φυλάσσοι, μὴ κτεδὼν
 ἄβδον παρακρούσῃ, καὶ παράσχη διαβολῆν.

Ἐπίφ' ἀσουλίδην βουλομένην κικόν τι δρῶν.

Ἔ. Φυλάξομαι. Τύκω γὰρ οὐχὶ βούλομαι
 Μήνυτρε δεύσαι τῷ παλάμναίῳ ξίνῳ.

Καίτοι βέβαιον οὐδὲν, οὐδ' ἰσχυρόν οἱ μηνύοντες
 ἰδείκνυσαν. Εἷς δ' αὐτῶν ἐρωτώμενος, ὅπως τὰ
 πρόσωπα τῶν Ἑρμοκοσιτιδῶν γνωρίσει, καὶ ἀπακρι-
 νάμενος, ὅτι πρὸς τὴν σελήνην, ἐσφάλη τῷ παν-
 τός, ἔτης καὶ νέας οὐσης, ὅτε ταῦτ' ἐδράζτο· ὁ Φό-
 ρυβον μὲν παράσχε τοῖς νοῦν ἔχουσι, τὸν δῆμον δ'
 οὐδὲ τοῦτο μαλίσκότερον ἐποίησε πρὸς τὰς διαβο-
 λὰς, ἀλλ', ὥσπερ ὕρμησεν ἐξ ἀρχῆς, οὐκ ἐπαύσατο
 φέρον καὶ καταβάλλων εἰς τὸ δισμωτήριον, οὗ τις
 κατέτιποι.

XXI. Τῶν οὖν δεθέντων καὶ φυλαττομένων ἐπὶ
 κρίσει τότε καὶ Ἀνδοκίδης ἦν ὁ ῥήτωρ, ὃν Ἑλλάνικος
 ὁ συγγραφεὺς εἰς τοὺς Ὀδυσσεῶς ἀπογόνουσ ἀτήγα-
 γεν. Ἐδόκει δὲ μισόδημος καὶ ὀλιγαρχικὸς ὁ Ἀνδο-
 κίδης· ὑποπτιῶ δ' οὐχ ἥμιστι τῆς τῶν Ἑρμῶν περι-
 κοπιῆς ἐποίησεν ὁ μέγας Ἐρμῆς, ὁ πλησίον αὐτοῦ τῆς
 οἰκίας, ἀνάθημα τῆς Αἰγυπιδος φυλῆς, ἰδρωμένος· ἐν
 γὰρ ὀλίγοις πᾶν, τῶν ἐπιφανῶν μόνος σχεδὸν ἀπέ-
 ραιδὸς ἔμεινε· διὸ νῦν Ἀνδοκίδου κικλῆται, καὶ πάντες
 οὕτως ὀνομάζουσι, τῆς ἐπιγραφῆς ἀντιμαρτυρούσης.
 Συνέβη δὲ τῷ Ἀνδοκίδῃ μάλιστα τῶν τὴν αὐτὴν αἰ-

τῶν ἐχόντων ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ γενέσθαι συνήθη καὶ φίλον, ἔκδοξον μὲν οὐχ ὁμοίως ἐκείνω, συνίσσει δὲ καὶ τόλημ περιττόν, ὄνομα Τίμαιον. Οὗτος ἀνακτείδει τὸν Ἀνδοκίδην ἑαυτοῦ κατηγοροῦν καὶ τινας ἄλλων γενέσθαι μὴ πολλῶν· ὁμολογήσαντι γὰρ ἄδειαν εἶναι κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου, τὰ δὲ τῆς κρίσεως ἀδηλα πᾶσι, τοῖς δὲ δυνατοῖς φοβερῶτατα βέλτιον δὲ σιωθῆναι ψευδόμενον, ἢ μετὰ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἀποθανεῖν ἀδόξως· καὶ τὸ κοινῇ σκοποῦντι συμφέρον ὑπέχειν, ὀλίγους καὶ ἀμφιβόλους προέμενον, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἐξελεῖσθαι τῆς ὀργῆς. Ταῦτα τοῦ Τιμαίου λέγοντος καὶ διδάσκοντος, ὁ Ἀνδοκίδης ἐπελάθη. Καὶ γενόμενος μηνυτῆς κατ' ἑαυτοῦ καὶ κατ' ἑτέρων, ἔσχε τὴν ἐπὶ τοῦ ψηφίσματος ἄδειαν αὐτός· οὓς δ' ἐνόμασε, πάντες πλὴν τῶν φυγόντων ἀπέκλοντο. Καὶ πίστεως ἔνεκα προσέθηκεν αὐτοῖς οἰκέτας ἰδίους ὁ Ἀνδοκίδης. Οὐ μὴν ὁ γε δήμος τὴν ὀργὴν ἄπασαν ἀφῆκεν ἐκταῦθα, ἀλλὰ μᾶλλον, ἀπαλλαγείς τῶν Ἐρμοκοπιδῶν, ὥσπερ σχολάζοντι τῷ θυμῷ πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην ὅλος ἔρρη. Καὶ τέλος ἀπέστειλε τὴν Σαλαμίντιαν πρὸς αὐτὸν, οὐ φαύλως αὐτό γε τοῦτο προσταίας μὴ βιάζεσθαι, μηδ' ἄπεισθαι τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῷ μετρίῳ λόγῳ κεκρησθαι, κελύοντας ἀκολουθεῖν ἐπὶ τὴν κρίσιν, καὶ πείθειν τὸν δῆμον. Ἐφοβοῦντο γὰρ ταραχᾶς τοῦ στρατεύματος ἐν πολεμικῇ γῇ, καὶ στείσι, ὃ ῥαδίως ἀν' ἐξαιργάσατο βουλήθεϊς ὁ Ἀλκιβιάδης. Καὶ γὰρ ἠθύνμοις ἀπίστος αὐταῦ, καὶ πολλὴν τριβὴν πρᾶσιδῶ-

κων και μήκος ἄργον ἐν τῷ Νικίᾳ τὸν πόλεμον ἔξειν, καθάπερ μύωπος ἀφρημένου τῶν πράξεων. Ὁ γὰρ Λάμαχος ἦν μὲν πολεμικὸς και ἀνδρώδης, ἀξίωμα δ' οὐ προσήν, οὐδ' ὄγκος αὐτῷ δια πενίαν.

XXII. Εὐθύς μὲν οὖν ἀποπλεύων ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀφείλετο Μισσηνὴν Ἀθηναίους. Ἦσαν γὰρ οἱ μέλλοντες ἐνδιδόναι τὴν πόλιν, οὓς ἐκεῖνος εἰδὼς σαφέστατα, τοῖς τῶν Συρακουσίων φίλοις ἐμήνυσε, και διάφθερε τὴν πράξιν. Ἐν δὲ Θουρίοις γενόμενος, και ἀποβὰς τῆς τριήρους, ἔκρυψε ἑαυτὸν, και διάφυγε τοὺς ζητούντας. Ἐπιγνόντος δὲ κινος και εἰπόντος· Οὐ πιστεύεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, τῇ πατρίδι; Τα μὲν ἄλλ', ἔφη, πάντα· περὶ δὲ τῆς ψυχῆς τῆς ἐμῆς, οὐδὲ τῇ μητρίδι, μήπως ἀγνοήσασα τὴν μέλαιναν ἀντὶ τῆς λευκῆς ἐπενέγκῃ ψῆφον. Ἰσχυρόν δ' ἀκούσας, ὅτι θάνατον αὐτοῦ κατέγνωκεν ἢ πόλιν· Ἀλλ' ἐγὼ, εἶπε, δεῖξω αὐτοῖς, ὅτι ζῶ. Τὴν μὲν οὖν εἰσαγγελίαν οὕτως ἔχουσαν ἀναγράφουσι· „Θεσσαλὸς Κίμωνος Λακκιᾶδης, Ἀλκιβιάδην Κλεινίου Σπυμβονίδην εἰσήγγειλεν ἀδικεῖν περὶ τῷ θεῷ, τὴν Δήμητρα και τὴν Κόρην, ἀπομιμούμενον τὰ μυστήρια, και δεικνύοντα τοῖς αὐτοῦ ἐταίροις ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἔχοντα στολήν, οἶανπερ ἱεροφάντης ἔχων δεικνύει τὰ ἱερά, και ὀνομάζοντα αὐτὸν μὲν ἱεροφάντην, Πολυτίωνα δὲ δαδούχον, κήρυκα δὲ Θεόδωρον Φηγαίαν· τοὺς δ' ἄλλους ἐταίρους μύστας προσαγορεύοντα και ἐπόπτας, παρα τὰ νόμιμα και τὰ καθεσθηκότα ὑπὸ τ' Εὐμολπιδῶν και κηρύκων και τῶν ἱερέων τῶν ἐξ Ἐλευσίνας.“ Ἐρή-

μην δ' αὐτοῦ καταγρόντες, καὶ τὰ χρήματα δημεύσαντες, εἶ καταρᾶσθαι προσεψηφίσαντο πάντας ἱερεῖς καὶ ἱερείας, ὧν μόνην φασὶ Θεανῶ τὴν Μένωνος Ἀγραυλῆθεν ἀντειπεῖν πρὸς τὸ ψήφισμα, φάσκουσιν, εὐχῶν, οὐ καταρῶν ἱερείαν γεγονέναι.

XXIII. Τοσοῦτων δὲ κατεψηφισμένων Ἀλκιβιάδου καὶ κατεγνωσμένων, εἰύγχανε μὲν ἐν Ἀργεὶ διατρίβων, οἷς τότε πρῶτον ἐκ Θουρίων ἀποδράς εἰς Πελοπόννησον διεκομίσθη. φοβούμενος δὲ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ παντάπασι τῆς πατρίδος ἀπεγνωσκίς, ἔπεμψεν εἰς Σπάρτην, ἀξιῶν ἀδειαν αὐτῷ γενέσθαι, καὶ πίστιν ἐπὶ μείζοσι χρεῖαις καὶ ὠφελείαις, ὧν πρότερον αὐτοὺς ἀμυνόμενος ἔβλαψε. Δόντων δὲ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δεξαμένων, παραγενόμενος προθύμως, ἐν μὲν εὐθύς ἐξεργάσατο, μέλλοντας καὶ ἀναβαλλομένους βοηθεῖν Συρακουσαίσι ἐγείρας καὶ παροξύνας πέμπει Γύλιππον ἄρχοντα, καὶ θραύσαι τὴν ἐκείτῶν Ἀθηναίων δύναμιν· ἕτερον δὲ, κινεῖν τὸν αὐτόθεν πόλεμον ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους· τὸ δὲ τρίτον καὶ μέγιστον, ἐπιτειχίσαι Δεκίλειαν, οὗ μᾶλλον οὐδὲν διεργάσατο καὶ οἰκοφθόρησε τὴν πόλιν. Εὐδοκίμων δὲ δημοσίᾳ, καὶ θαναταζόμενος οὐχ ἤττον ἰδίᾳ, τοὺς πολλοὺς κατεδημαγώγει καὶ κατεγοήτευσ τῇ διαίτη λακωνίζων· ὡσθ' ὀρώντας ἐν χρωῖ κουριῶντα, καὶ ψυχρολοντοῦντα, καὶ μάζη συνόντια, καὶ ζωμῶ μέλανι χρώμενον, ἀπιστεῖν καὶ διαπορεῖν, εἴ ποτε μάγειρον ἐπὶ τῆς οἰκίας οὗτος ἀνήρ ἔσχεν, ἢ προσέβλεψε μυρεψόν, ἢ Μιλησίας ἠγέσχετο θιγεῖν χλανί-

δος. Ἦν γάρ, ὡς φασί, μία δεινότης αὐτῆ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῷ, καὶ μηχανὴ θήρας ἀνθρώπων, συ-
 εξομοιοῦσθαι καὶ συνομοπαθεῖν τοῖς ἐπιτηδεύμασι
 καὶ ταῖς διαίταις, ὄξυτέρας ἰρεπομένῳ τροπαῖς τοῦ
 χαμαιλέοντος. Πλήν ἐκείνος μὲν, ὡς λέγεται, πρὸς
 ἐν ἑξαδυνατεῖ χρῶμα τὸ λευκὸν ἀφομοιοῦν ἑαυτὸν· Ἀλ-
 κιβιάδῃ δὲ, διὰ χρησιῶν ἰόντι καὶ πονηρῶν ὁμοίως,
 οὐδὲν ἦν ἀμίμητον, οὐδ' ἀνεπιτήδευτον· ἀλλ' ἐν Σπάρ-
 τη γυμναστικός, εὐτελής, σκυθρωπός· ἐν Ἰωνίᾳ χλιδα-
 νός, ἐπιτερπής, ῥάθυμος· ἐν Θράκῃ μεθυσιτικός· [ἐν
 Θετταλίᾳ] ἰππαστικός· Τισαφέρνη δὲ τῷ σατραπῇ
 συνῶν, ὑπερέβαλεν ὄγκῳ καὶ πολυτελείᾳ τὴν Περσι-
 κὴν μεγαλοπρέπειαν· οὐχ αὐτὸν ἐξισταίς οὕτω ῥαδίως
 εἰς ἕτερον ἐξ ἑτέρου τρόπον, οὐδὲ πᾶσαν δεχόμενος
 τῷ ἦθει μεταβολὴν, ἀλλ', ὅτε τῇ φύσει χρώμενος ἔμελ-
 λε λυπεῖν τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἰς πᾶν αἰεὶ τὸ πρόσφο-
 ρον ἐκείνοις σχῆμα καὶ πλάσμα κατεδύετο καὶ κατέ-
 φευγεν. Ἐν γοῦν τῇ Λακεδαιμονίᾳ πρὸς τὰ ἔξωθεν
 ἦν εἰπεῖν· „Οὐ παῖς Ἀχιλλέως, ἀλλ' ἐκείνος εἶη ἂν
 αὐτός, οἷον Λυκούργος ἐπαίδευσε“· τοῖς δ' ἀληθινοῖς
 ἂν τις ἐπεφώνησεν αὐτοῦ πάθει καὶ πράγμασιν·
 „Ἔστιν ἡ πάλαι γυνή.“ Τιμαίαν γάρ, τὴν Ἀγιδος γυ-
 ναῖκα τοῦ βασιλέως, στρατευομένου καὶ ἀποδημοῦν-
 τός, οὕτω διέφθειρεν, ὥστε καὶ κτεῖν ἐξ Ἀλκιβιάδου,
 καὶ μὴ ἀρνεῖσθαι· καὶ τεκούσης παιδάριον ἄρρην,
 ἔξω μὲν Λεωτυχίδην καλεῖσθαι, τὸ δ' ἐντός αὐτοῦ
 ψιθυριζόμενον ὄνομα πρὸς τὰς φίλας καὶ τὰς ὄπα-
 δούς ὑπὸ τῆς μητρὸς, Ἀλκιβιάδην εἶναι· τοσοῦτος

ἔρωσ καταίχε τὴν ἄνθρωπον. Ὁ δ' ἐντροφῶν ἔλεγεν, οὐχ ὕβρι τοῦτο πράττειν, οὐδὲ κρατούμενος ὑφ' ἡδονῆς, ἀλλ' ὅπως Λακεδαιμονίων βασιλεύσωσιν οἱ ἐξ αὐτοῦ γεγονότες. Οὕτω πραττόμενα ταῦτα πολλοὶ κατηγοροῦν πρὸς τὸν Ἄγιν. Ἐπίστευσε δὲ τῷ χρόνῳ μάλιστα, ὅτι, σεισμοῦ γενομένου, φοβηθεὶς ἐξέδραμε τοῦ θαλάμου παρὰ τῆς γυναικός· εἶτα δέκα μηνῶν οὐκέτι συνῆλθεν αὐτῇ, μεθ' οὓς γερόμενον τὸν Λεωτυχίδην ἀπέφησεν ἐξ αὐτοῦ μὴ γεγονέναι. Καὶ διὰ τοῦτο τῆς βασιλείας ἐξέπεσεν ὕστερον ὁ Λεωτυχίδης.

XXIV. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Σικελίᾳ τῶν Ἀθηναίων δυστυχίαν ἐπρέσβευσαν εἰς Σπάρτην ἅμα Χίοι, καὶ Λέσβιοι, καὶ Κυζικηνοὶ, περὶ ἀποστάσεως. Πραττόντων δὲ Βοιωτῶν μὲν Λεσβίους, Φαρναβάζου δὲ Κυζικηνοῖς, Ἀλκιβιάδῃ πεισθέντες, εἶλοντο Χίοις πρὸ πάντων βοηθεῖν. Ἐκπλεύσας δὲ καὶ αὐτὸς ἀπέστησεν ὀλίγου δεῖν ὑπάσαν Ἰωνίαν, καὶ πολλὰ συνῶν τοῖς τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγοῖς, ἔβλαπτε τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ δ' Ἄγις ἐχθρὸς μὲν ὑπῆρχεν αὐτῷ διὰ τὴν γυναῖκα, κακῶς πεπονθώς· ἤχθετο δὲ καὶ τῇ δόξῃ. Τὰ γὰρ πλεῖστα γίνεσθαι καὶ προσχωρεῖν δι' Ἀλκιβιάδην λόγος ἦν. Τῶν δ' ἄλλων Σπαρτιατῶν οἱ δυνατώτατοι καὶ φιλοτιμώτατοι ἦδη τὸν Ἀλκιβιάδην ἐβαρύνοντο διὰ φθόρον. Ἰσχυσάν οὖν καὶ διεπράξαντο τοὺς οἰκοθεν ἄρχοντας ἐπιστεῖλαι πρὸς Ἰωνίαν, ὅπως ἀποκτείνωσιν αὐτόν. Ὁ δ' ἠήσυχῃ προγνοὺς καὶ φοβηθεὶς, τῶν μὲν πράξεων πασῶν ἐκοινώνει τοῖς Λακεδαιμονίοις, τὸ δ' εἰς χεῖρας

ἶναι παντάπασιν ἔφευγε. Τισαφέρνη δέ, τῷ βασι-
 λέως σατραπίη, δούς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἀσφαλείας, εὐθύς
 ἦν παρ' αὐτῷ πρῶτος καὶ μέγιστος. Τὸ μὲν γὰρ
 πολύτροπον καὶ περιττὸν αὐτοῦ τῆς δεινότητος, οὐκ
 ὦν ἀπλοῦς, ἀλλὰ κακοήθης καὶ φιλοπόνηρος, ἐθαί-
 μαζεν ὁ βάρβαρος· ταῖς δὲ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ συ-
 σχολάζειν καὶ συνδιαιτᾶσθαι χάρισιν οὐδὲν ἦν ἀτειγ-
 κτον ἤθος, οὐδὲ φύσις ἀγάλοπος. Ἀλλὰ καὶ δεδιῶσι
 καὶ φθονοῦσιν ὅμως τὸ συγγενίσθαι καὶ προσιδεῖν
 ἐκείνον ἠδονήν τινα καὶ φιλοφροσύνην παρῆχε. Τᾶλλ'
 οὖν ὤμος ὦν καὶ μισέλλην ἐν τοῖς μάλιστα Περσῶν ὁ
 Τισαφέρνης, οὕτως ἐνεδίδου τῷ Ἀλκιβιάδῃ κολακινό-
 μενος, ὡςθ' ὑπερβάλλειν αὐτὸν ἀντικολακεῶν ἐκεί-
 νος. Ὡν γὰρ ἐκέκτητο παραδείσων τὸν κάλλιστον,
 καὶ ὑδάτων καὶ λειμώνων ὑγιεινῶν ἔνεκεν, καὶ διατρι-
 βὰς ἔχοντα καὶ καταφυγὰς ἡσκημένας βασιλικῶς καὶ
 περιττῶς, Ἀλκιβιάδην καλεῖν ἔθετο· καὶ πάντες οὕτω
 καλοῦντες καὶ προσαγορεύοντες διετέλου.

XXV. Ἀπογνοὺς οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης τὰ τῶν Σπαρ-
 τιατῶν ὡς ἄπιστα, καὶ φοβούμενος τὸν Ἄγιν, ἐκά-
 κκου καὶ διέβαλλε πρὸς τὸν Τισαφέρνην, οὐκ ὦν βοη-
 θεῖν αὐτοῖς προθύμως, οὐδὲ καταλύειν τοὺς Ἀθη-
 ναίους, ἀλλὰ γλίσχρως χορηγοῦντα θλίβειν καὶ ἀπο-
 κναίειν ἀτρέμα, καὶ ποιεῖν ἀμφοτέρους βασιλεῖ χει-
 ροῆθεις, καὶ καταπόνους ὑπ' ἀλλήλων. Ὁ δ' ἐπει-
 θετο ῥαδίως, καὶ δῆλος ἦν ἀγαπῶν καὶ θαυμάζων·
 ὥστ' ἀποβλέπεσθαι τὸν Ἀλκιβιάδην ἐκατέρωθεν
 ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοὺς δ' Ἀθηναίους καὶ μεταμέ-

λείσθαι τοῖς γνωσθεῖσι περὶ αὐτοῦ, κακῶς πάσχον-
 τας, ἄχθεσθαι δὲ κακῆνον ἤδη καὶ φοβεῖσθαι, μὴ
 παντάπασι τῆς πόλεως ἀνακρεθείσης, ὑπὸ Δακεδαι-
 μονίοις γένηται μισοῦμενος. Ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τότε
 πάντα τὰ πράγματα τοῖς Ἀθηναίοις σχεδὸν ὑπῆρχε
 κακῆθεν ὁρμώμενοι τῇ ναυτικῇ δυνάμει, τὰ μὲν
 ἀνεκτιῶντο τῶν ἀφροσίων, τὰ δ' ἐφύλαττον, ἀμωσ-
 γέπως ἔτι τοῖς πολεμίοις κατὰ θάλατταν ὄντες ἀξιό-
 μαχοι, Τισαφέρνην δὲ φοβούμενοι, καὶ τὰς λεγομέ-
 νας ὅσον οὐκω παρεῖναι Φοινίσσας τριήρεις πεντή-
 κοντα καὶ ἑκατὸν οὔσας, ὧν ἀφικομένων οὐδεμία σω-
 τηρίας ἐλπίς ὑπελείπετο τῇ πόλει. Ταῦτα δ' εἰδὼς
 Ἀλκιβιάδης, ἔπεμπε κρύφα πρὸς τοὺς ἐν Σάμῳ δυ-
 νατοὺς τῶν Ἀθηναίων, ἐλπίδας ἐνδιδοὺς παρέξειν
 τὸν Τισαφέρνην φίλον, οὐ τοῖς πολλοῖς χαριζόμενος,
 οὐδὲ πιστεύων ἐκείνοις, ἀλλὰ τοῖς ἀρίστοις, εἰ τολμή-
 σιαν ἄνδρες ἀγαθοὶ γερόμενοι, καὶ παύσαντες ὑβρί-
 ζοντα τὸν δῆμον, αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν σώξιν τὰ πρά-
 γματα καὶ τὴν πόλιν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι σφόδρα
 προσῆχον τῷ Ἀλκιβιάδῃ τῶν δὲ στρατηγῶν εἰς,
 Φρόνιχος ὁ Λειραδιώτης, ὑποπτέυσας, ὅπερ ἦν, τὸν
 Ἀλκιβιάδην οὐδὲν τι μᾶλλον ὀλιγαρχίας, ἢ δημο-
 κρατίας δεόμενον, ζητοῦντα δὲ πάντως καταλθεῖν, ἐν
 διαβολῆς τοῦ δήμου προθεραπεύειν καὶ ὑποδύεσθαι
 τοὺς δυνατοὺς, ἀνθίστατο. Κρατούμενος δὲ τῇ γνώ-
 μῃ, καὶ φανερώς ἤδη τοῦ Ἀλκιβιάδου γεγοναῖς ἐχθρὸς,
 ἐξηγγεῖλε κρύφα πρὸς Ἀστυνοχὸν τὸν τῶν πολεμίων
 ναύαρχον, ἐγκειλεῖν φιλιάσσεσθαι καὶ συλλαμ-

βάνειν ὡς ἐπαμφοτερίζοντα τὸν Ἀλκιβιάδην. Ἐλελήθει δ' ἄρα προδότης προδοτῆ διαλεγόμενος. Τὸν γάρ Τισαφέρνην ἐκπεπληγμένος ὁ Ἀστυόχος, καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ὄρων παρ' αὐτῆ μέγαν ὄντα, κατεμήνυσε τὰ τοῦ Φρυνίχου πρὸς αὐτόν. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης εὐθύς εἰς Σάμον ἔπεμψε τοὺς τοῦ Φρυνίχου κατηγορήσοντας. Ἀγανακτούντων δὲ πάντων καὶ συνισταμένων ἐπὶ τὸν Φρυνίχον, οὐχ ὄρων ἑτέραν διαφυγὴν ἐκ τῶν παρόντων, ἐπεχείρησεν ἰᾶσθαι μείζονι κακῷ τὸ κακόν. Αὐθις γάρ ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἀστυόχον, ἐγκαλῶν μὲν ὑπὲρ τῆς μηνύσεως, ἐπαγγελλόμενος δὲ τὰς ναῦς καὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων ὑποχείριον αὐτῷ παρέξειν. Οὐ μὴν ἔβλαψέ γε τοὺς Ἀθηναίους ἢ τοῦ Φρυνίχου προδοσία διὰ τὴν Ἀστυόχου παλιμ-προδοσίαν. Καὶ γὰρ καὶ ταῦτα κατεῖπε τοῦ Φρυνίχου πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην. Ὁ δὲ Φρυνίχος προαισθόμενος καὶ προσδεχόμενος δευτέραν κατηγορίαν παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, φθάσας αὐτὸς προεῖπε τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι μέλλουσιν ἐπιπλεῖν οἱ πολέμοι, καὶ παρήνεσε πρὸς ταῖς ναυσὶν εἶναι, καὶ περιτειχίσαι τὸ στρατόπεδον. Ἐπεὶ δὲ, πραττόντων ταῦτ' Ἀθηναίων, ἦκε γράμματα πάλιν παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου φυλάτισσθαι μελεύοντος τὸν Φρυνίχον, ὡς προδιδόντα τοῖς πολεμίοις τὸν ναύσταθμον, ἠπίστησαν, οἰόμενοι τὸν Ἀλκιβιάδην εἰδῶτα σαφῶς τὴν τῶν πολεμίων παρασκευὴν καὶ διάνοιαν, ἀποχρηῆσθαι πρὸς τὴν Φρυνίχου διαβολὴν, οὐκ ἀληθῶς. Τότερον μὲντοι, τὸν Φρυνίχον ἐνὸς τῶν περιπέλων Ἐρ-

μωνος ἐν ἀγορῇ πατάξαντος ἐχειριδίῳ καὶ διαφθειραντος, οἱ Ἀθηναῖοι, δίκης γενομένης, τοῦ μὲν Φρυγίου προδοσίαν κατεψηφίσαντο τεθνηκότος, τὸν δ' Ἐρμώνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συσιάντας ἐατεφάνωσαν.

XXVI. Ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τότε κρατήσαντες οἱ Ἀλκιβιάδου φίλοι, πέμπουσι Πείσανδρον εἰς ἄστυ κινήσουσα τὴν πολιτείαν, καὶ παραθαρῶνοντά τοὺς δυνατοὺς τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ καταλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐπὶ τούτοις τοῦ Ἀλκιβιάδου Τισαφέρην αὐτοῖς φίλον καὶ σύμμαχον παρέξοντος. Αὕτη γὰρ ἦν πρόφασις, καὶ τοῦτο πρόσχημα τοῖς καθιστάσι τὴν ὀλιγαρχίαν. Ἐπεὶ δ' ἴσχυσαν καὶ παρέλαβον τὰ πράγματα οἱ πεντακισχίλιοι λεγόμενοι, τετρακόσιοι δὲ ὄντες, ἐλάχιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ προσεῖχον ἤδη, καὶ μαλακώτερον ἤπιοντο τοῦ πολέμου, τὰ μὲν, ἀπιστοῦντες ἔτι πρὸς τὴν μεταβολὴν ξενοπαθοῦσι τοῖς πολίταις, τὰ δ', οἰόμενοι μᾶλλον ἐνδώσειν αὐτοῖς τοὺς Λακεδαιμονίους, αἰεὶ πρὸς ὀλιγαρχίαν ἐπιτηδείως ἔχοντας. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν πόλιν δῆμος ἄκων ὑπὸ δέους ἠσυχίαν ἦγε· καὶ γὰρ ἀπεσφάγησαν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐναντιουμένων φανερώς τοῖς τετρακοσίοις. Οἱ δ' ἐν Σάμῳ ταῦτα πυνθανόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες ὤρμηγτο πλεῖν εὐθύς ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ· καὶ μεταπεμφάμενοι τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ στρατηγὸν ἀποδείξαντες, ἐκέλευον ἡγεῖσθαι καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους. Ὁ δ' οὐχ οἷον ἄν τις ἐξαίφνης χάριτι τῶν πολλῶν μέγας γεγονώς, ἔπαθε καὶ ἠγάπησε, πάντα δεῖν εὐθύς οἰόμενος χαρίζεσθαι

και μηδὲν ἀντιλέγειν τοῖς ἐκ πλάνητος και φηγάδος
 αὐτὸν νεῶν τοσοῦτων καὶ στρατοπέδου και δυναμειος
 τηλικαύτης ἀποδείξασιν ἡγεμόνα και στρατηγόν· ἀλλ'
 ὅπερ ἦν ἄρχοντι μεγάλῳ προσῆκον, ἀνθίστασθαι
 φερομένοις ὑπ' ὀργῆς, κωλύσας ἐξαμαρτεῖν, τότε γοῦν
 τὰ πράγματα τῇ πόλει περιφανῶς ἔσωσεν. Ἐὶ γάρ
 ἄραντες ἀπέπλευσαν οἴκαδε, τοῖς μὲν πολεμίοις εὐ-
 θυς ἔχειν ὑπῆρχεν ἀμαχεὶ Ἰωνίαν ἅπασαν, Ἑλλή-
 στοντον, και τὰς νήσους, Ἀθηναίοις δὲ πρὸς Ἀθη-
 ναίους μάχεσθαι, τὸν πόλεμον εἰς τὴν πόλιν ἐμβα-
 λόντας· ὁ μόνος ἢ μάλιστα μὴ γενέσθαι διεκώλυσεν
 ὁ Ἀλκιβιάδης, οὐ μόνον πείθων και διδάσκων τὸ
 πλῆθος, ἀλλὰ και καθ' ἓνα τοὺς μὲν ἀντιβολῶν, τῶν
 δ' ἐπιλαμβανόμενος. Συνέπραττε δ' αὐτῷ και Θρα-
 σύβουλος ὁ Στειριεὺς ἅμα παρῶν και κεκραγῶς ἦν
 γάρ, ὡς λέγεται, μεγαλοφρονότατος Ἀθηναίων. Ἐκῆ-
 νό τε δὴ καλὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου, και δεῦτερον,
 ὅτι ὑποσχόμενος τὰς Φοινίσσας ναῦς, ὡς προσεδέχον-
 το Λακεδαιμόνιοι, βασιλέως πέμψαντος, ἢ μεταστή-
 σαι πρὸς αὐτοὺς, ἢ διαπράξεσθαι μηδὲ πρὸς ἐκεί-
 νους κομισθῆναι, διὰ ταχέων ἐξέπλευσε. Και τὰς
 μὲν ναῦς ἐκφανείσας περὶ Ἀσπινδον οὐκ ἤγαγεν ὁ
 Τισαφέρνης, ἀλλ' ἐψεύσατο τοὺς Λακεδαιμονίους·
 τὴν δ' αἰτίαν τοῦ ἀποτρέψαι παρ' ἀμφοτέροις ὁ Ἀλ-
 κιβιάδης εἶχε, και μᾶλλον ἔτι παρὰ τοῖς Λακεδαιμο-
 νίοις, ὡς διδάσκων τὸν βάρβαρον αὐτοὺς ὑφ' αἰτιῶν
 περιορᾶν ἀπόλλυμένους τοὺς Ἕλληνας. Οὐ γάρ ἦν
 ἄδηλον, ὅτι τοῖς ἑτέροις δύναμις τοσαύτη προσγεγε-

μένη, τοὺς ἑτέροισι ἀφῆρειτο κομιδῇ τὸ κρῖτος τῆς θαλάσσης.

XXVII. Ἐκ τούτου κατελύθησαν μὲν οἱ τετρακέσιοι, τῶν Ἀλκιβιάδου φίλων προθύμως συλλαβανομένων τοῖς τὰ τοῦ δήμου φρονοῦσι. Βουλομένων δὲ εἶναι ἐν ἄστει καὶ κελυδύγων κατιέναι τὸν Ἀλκιβιάδην, αὐτὸς ἤετο δεῖν μὴ κενῶς χερσὶ μηδὲ ἀπράκτοις, οἴκτω καὶ χάριτι τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἐνδόξως κατελθεῖν. Διὸ πρῶτον μὲν ὀλίγαις ναυσὶν ἐκ Σάμου περιέπλει τὴν Κνιδίων καὶ Κώων θάλασσαν· ἐκεί δ' ἀκούσας Μίνδαρον τὸν Σπαρτιατὴν εἰς Ἑλλησποντον ἀναπλεῖν τῷ στόλῳ παντί, καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐπακολουθεῖν, ἠπέλεγτο βοηθῆσαι τοῖς στρατηγοῖς. Καὶ κατὰ τύχην εἰς τοῦτο καιροῦ συνήνυσσε πλέων ὀκτωκιδεκά τριήρεσιν, ἐν ᾗ πάσαις ὄρου τὰς ναυσὶ συμπεσόντες εἰς τὸ αὐτὸ καὶ διαναυμαχοῦντες περὶ Ἄβυδον ἀμφοτέρω, τοῖς μὲν ἠτιώμενοι μέρεσι, τοῖς δὲ νικῶντες, ἄχρι δείλης ἀγῶνι μεγάλῳ συνέλοντο. Καὶ παρέχε μὲν ἐναντίαν δόξαν ἀμφοτέροις ἐπιφανεῖς, ὥστε θαρσύνειν μὲν τοὺς πολέμιους, θορυβεῖσθαι δὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ταχὺ δὲ σημεῖον ἄρας ἀπὸ τῆς ναιαρχίδος φίλιον, ὠρμησεν εὐθὺς ἐπὶ τοὺς κρατοῦντας καὶ διώκοντας τῶν Ἡελοποννησίων. Τρεψάμενος δ' αὐτοὺς ἐξέωσεν εἰς τὴν γῆν, καὶ προσκείμενος ἔκοπτε τὰς ναῦς, καὶ συνετίρωσκε τῶν ἀνδρῶν ἐκνεόντων, καὶ Φαρναβάζου περὶ προσβδηθούντος αὐτῶν καὶ μαχομένου παρὰ τὴν θάλασσαν ὑπὲρ τῶν νεῶν. Τέλος

δὲ τῶν μὲν πολεμίων τριάκοντα λαβόντες, ἀνασώσαντες δὲ τὰς αὐτῶν, τρόπαιον ἔστησαν. Οὕτω δὲ λαμπρῶς χρησάμενος εὐτυχία, καὶ φιλοτιμούμενος εὐθύς ἐγκαλλωπίσασθαι τῷ Τισαφέρνη, ξένια καὶ δῶρα παρασκευασάμενος, καὶ θεραπείαν ἔχων ἡγεμονικὴν, ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν. Οὐ μὴν ἔτυχεν ὣν προσφθόνησεν, ἀλλὰ πάσαι κακῶς ἀκούων ὁ Τισαφέρνης ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ φοβούμενος αἰτίαν λαβεῖν ἐκ βασιλέως, ἔδοξεν ἐν καιρῷ τὸν Ἀλκιβιάδην ἀφίχθαι, καὶ συλλαβὼν αὐτὸν εἴρξεν ἐν Σάρδεσιν, ὡς λύσιν ἐκείνης τῆς διαβολῆς τὴν ἀδικίαν ταύτην ἰσομήνην.

XXVIII. Τριάκοντα δ' ἡμερῶν διαγενομένων, ὁ Ἀλκιβιάδης ἵππου ποθὲν εὐπορήσας, καὶ ἀποδοῖς τοὺς φύλακας, εἰς Κλαζομενάς διέφυγε. Καὶ τὸν μὲν Τισαφέρνην προσδιέβαλεν, ὡς ὑπ' ἐκείνου μεθιμένος, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων, καὶ πυθόμενος, Μίνδαρον ὁμοῦ καὶ Φαρνάβαζον ἐν Κεζίκῳ γεγρῆναι, τοὺς μὲν στρατιώτας παρώρμησεν, ὡς ἀνάγκη οὔσαν αὐτοῖς καὶ ναυμαχεῖν καὶ πεζομαχεῖν καὶ νῆ Δία τειχομαχεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους· χρήματα γὰρ οὐκ εἶναι μὴ πάντη κρατοῦσι. Πληρώσας δὲ τὰς ναῦς καὶ κατάρας εἰς Προκόνησον, ἐκίλευσεν ἐντὸς περιβάλλειν τὰ λεπτὰ πλοῖα καὶ παραφυλάσσειν, ὅπως μηδεμίᾳ τοῖς πολεμίοις ἐπιπλέοντος αὐτοῦ γένοιτο μηδαμόθεν προαίσθησις. Ἐτυχε δὲ καὶ πολὺν ὄμβρον ἑξαίφνης

επιπεσόγτα, και βροντάς και ζόφον συνεργήσαι και
 συνεπικρόψαι τήν παρασκευήν. Οὐ γάρ μόνον τοὺς
 πολεμίους ἔλαθεν· ἀλλὰ και τοὺς Ἀθηναίους, ἀπε-
 γνωκότας ἤδη, ἐμβήναι κελεύσας, ἀνίχθη. Και
 μετὰ μικρόν ὃ τε ζόφος διελύθη, και κατώφθησαν
 αἱ τῶν Πελοποννησίων νῆες, αἰωροῦμεναι πρό τοῦ
 λιμένος τῶν Κυζικηνῶν. Δείσας οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης,
 μή διά τὸ πλῆθος αὐτὸν προιδόντες εἰς τήν γῆν κα-
 τιφύγωσι, τοὺς μὲν στρατηγούς ἐκέλευσεν ἡσυχῇ
 πλέοντας ὑπόλειπεσθαι, αὐτὸς δὲ τεσσαράκοντα ναῦς
 ἔχων ἐφαίνετο, και προῦκαλεῖτο τοὺς πολεμίους.
 Ἐπεὶ δ' ἐξηπάτηντο, και καταφρονήσαντες, ὡς ἐπι-
 τσαύτας ἀντεξήλασαν, αὐτοὶ μὲν εὐθύς ἐξήπτοντο
 και σὺνπεπλέκοντο, τῶν δ' ἄλλων ἤδη μαχομένοις
 ἐπιφερομένων, ἐκπλαγῆντες ἔφευγον. Ὁ δ' Ἀλκιβιά-
 δης εἴκοσι ταῖς ἀρίσταις διεκπλεύσας και προσβαλὼν
 τῇ γῆ και ἀποβάς, ἐνέκειτο τοῖς φεύγουσιν ἐκ τῶν
 νεῶν και πολλοὺς ἔφθειρε. Μινδάρου δὲ και Φαρ-
 ναβάζου προσβοηθούτων κρατήσας, τὸν μὲν Μιν-
 δαρον ἀπέλεν ἐρῶμένως ἀγωνιζόμενον, ὃ δὲ Φαρ-
 ναβάζος ἔφυγε. Πολλῶν δὲ και νεῶν και ὄπλων κρα-
 τήσαντες, τὰς τε ναῦς ἀπάσας ἔλαβον, χειρωσά-
 μενοι δὲ και Κυζικον, ἐκλιπόντος τοῦ Φαρναβάζου
 και τῶν Πελοποννησίων διαφθαρέντων, οὐ μόνον
 τὸν Ἑλλήσποντον εἶχον βεβαίως, ἀλλὰ και τῆς ἄλ-
 λης θαλάσσης ἐξήλασαν κατὰ κράτος τοὺς Λακεδαι-
 μονίους. Ἐάλω δὲ και γράμματα λακωνικῶς φρά-
 ζοντα τοῖς Ἐφόροις τήν γεγενημένην ἀτυχίαν. „Ἐξ-

φει τὰ καλά· Μίνδαρος ἀπεσσοῦα· πεινῶντι τῶν-
δρες· ἀπορέοις, τί χρὴ δρᾶν.“

XXIX. Οὕτω δ' ἐπήρθησαν οἱ μετ' Ἀλκιβιάδου
στρατευσάμενοι, καὶ τοσοῦτον ἐφρόνησαν, ὥστ' ἀπα-
ξιῶν ἔτι τοῖς ἄλλοις καταμιγνύναι στρατιώταις ἑαυ-
τούς, πολλάκις ἠττημένοις, ἀητήτους ὄντας. Καὶ
γὰρ οὐ πολλῶ πρότερον συνεβεβήκει, πταίσαντος περὶ
Ἐφισον τοῦ Θρασύλλου, τὸ χαλκοῦν ἀνεστάναι τρό-
παιον ὑπὸ τῶν Ἐφισίων ἐπ' αἰσχύνῃ τῶν Ἀθηναίων.
Ταῦτ' οὖν ὠνείδιζόν οἱ μετ' Ἀλκιβιάδου τοῖς μετὰ
τοῦ Θρασύλλου, μεγαλύνοντες αὐτοὺς καὶ τὸν στρα-
τηγόν, ἐκείνοις δὲ μήτε γυμνασίων, μήτε χώρας,
ἐν στρατοπέδῳ κοινωνεῖν ἐθέλοντες. Ἐπεὶ δὲ Φαρ-
νάβαξος ἱππέας τε πολλοὺς ἔχων καὶ πεζοὺς ἐπῆλθεν
αὐτοῖς ἐμβεβληκῶσιν εἰς τὴν Ἀβυθηνῶν, ὃ δ' Ἀλκιβιά-
δης, ἐκβοηθήσας ἐπ' αὐτόν, ἐτρέπατο καὶ κατε-
δίωξεν ἄχρι σκότους μετὰ τοῦ Θρασύλλου· καὶ ἀνι-
μίγνυντο, καὶ κοινῇ, φιλοφρονούμενοι καὶ χαίρον-
τες, ἐπανήσαν εἰς τὸ στρατόπεδον. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ
στήσας τρόπαιον, ἐλεηλάτει τὴν Φαρναβάξου χώραν,
οὐδενὸς ἀρύνασθαι τολμῶντος. Ἰερεῖς μὲντοι καὶ
ιερείας ἔλαβε μὲν, ἀλλ' ἀφῆκεν ἄνευ λύτρων. Χαλ-
κηδονίοις δ' ἀφεστῶσι καὶ δεδεγμένοις φροτρᾶν καὶ
ἀρμοστήν Λακεδαιμονίων ὠρημημένος πολεμεῖν, ἀκού-
σας, ὅτι τὴν λείαν πᾶσαν ἐκ τῆς χώρας συναγαγόν-
τες εἰς Βιθυνοὺς ἐκτίθενται, φίλους ὄντας, ἦκεν
ἐπὶ τοὺς ὄρους ἄγων τὸ στρατεύμα· καὶ κήρυκα
προσπέμψας, ἐνεκάλει τοῖς Βιθυνοῖς. Οἱ δὲ δεῖσαν-

τες, τὴν τε λείαν ἀπέδωσαν αὐτῷ, καὶ φιλίαν ὁμολόγησαν.

XXX. Ἀποτειχιζομένης δὲ τῆς Χαλκηδόνος ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, ὁ Φαρνάβαζος ἦεν, ὡς λύσων τὴν πολιορκίαν· καὶ Ἴπποκράτης ὁ ἀρμιστής ἐκ τῆς πόλεως συναγαγὼν τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἐπεχείρει τοῖς Ἀθηναίοις. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ἄμα πρὸς ἀμφοτέρους ἀντιτάξας τὸ στρατεύμα, τὸν μὲν Φαρνάβαζον αἰσχροῶς φεύγειν ἠνάγκασε, τὸν δ' Ἴπποκράτη διέφθειρε, καὶ συχνοὺς τῶν περὶ αὐτὸν ἠττηθέντας. Εἴτ' αὐτὸς μὲν ἐκπλεύσας εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἠργυρολόγει, καὶ Σηλυβρίαν εἶλεν, ἀφειδήσας ἑαυτοῦ παρὰ τὸν καιρὸν. Οἱ γὰρ ἐνδιδόντες τὴν πόλιν, συνέθεντο μὲν ἀνασχῆσειν πυρσὸν αὐτῷ μεσοῦσης νυκτός· ἠναγκάσθησαν δὲ τοῦτο ποιῆσαι πρὸ τοῦ καιροῦ, τῶν συνωμοτῶν φοβηθέντες τινὰ ἐξαίφνης μεταβαλόμενον. Ἀρθέντος οὖν τοῦ πυρσοῦ μηδέπω τῆς στρατιᾶς οὔσης ἐτοιμῆς, ἀναλαβὼν ὄσον τριάκοντα περὶ αὐτὸν, ἠπείγετο δρόμῳ πρὸς τὰ τεῖχη, τοὺς ἄλλους ἐπεσθαι κατὰ τάχος κελεύσας. Ἀνορθείσης δὲ τῆς πύλης αὐτῷ, καὶ προσηγενομένων τοῖς τριάκοντά πελταστῶν εἴκοσι, παρηισπεσὼν εὐθύς ἤσθετο τοὺς Σηλυβριανούς ἐξ ἐναντίας μετὰ τῶν ὀπλων ἐπιφερομένους. Ἐπεὶ δ' ὑποστάντι μὲν οὐκ ἐφαίνετο σωτηρία, πρὸς δὲ τὸ φεγεῖν, ἀήττητος ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης ἐν ταῖς στρατηγίαις γεγυνοῖς, φιλονεικότερον εἶχε, τῇ σάλπιγγι σημήνας σιωπῆν, ἐκέλευσεν ἓνα τῶν παρόντων ἀνειπεῖν· Σηλυ-

βριανούς Ἀθηναίους ἐναντία ὄπλα μὴ τίθεσθαι. Τοῦτο τὸ κήρυγμα τοὺς μὲν ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὴν μάχην, ὡς τῶν πολεμίων ἔνδον ὄντων ἀπάντων· οἱ δὲ ταῖς ἐλπίσιν ἠδίους ἐγένοντο πρὸς τὰς διαλύσεις. Ἐν ᾧ δὲ συστάντες ἀλλήλοις ἐθίδουσαν λόγον, ἐπῆλθεν ἡ στρατιὰ πρὸς Ἀλκιβιάδην, καὶ τεκμαιρόμενος, ὅπερ ἦν, εἰρηνικὰ φρονεῖν τοὺς Σηλυβριανούς, ἔδωκε, μὴ τὴν πόλιν οἱ Θοῤῃες διαρπάσωσιν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ χάριτι τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δι' εὐνοίαν στρατευόμενοι προθύμως. Ἀπίεμψεν οὖν τοὺς πάντας ἐκ τῆς πόλεως, τοὺς δὲ Σηλυβριανούς δεηθέντας οὐδὲν ἠδίκησεν, ἀλλὰ χρήματα λαβὼν, καὶ φρουρὰν ἐγκαταστήσας, ἀπῆλθεν.

XXXI. Οἱ δὲ πολιορκοῦντες τὴν Χαλκηδόνα στρατηγοὶ σπονδὰς ἐποίησαντο πρὸς Φαρνάβαζον ἐπὶ τῶν χρημάτων λαβεῖν, καὶ Χαλκηδονίους ὑπηκόους πάλιν Ἀθηναίοις εἶναι, τὴν δὲ Φαρναβάζου χώραν μὴ ἀδικεῖν· Φαρνάβαζον δὲ πρέσβεισιν Ἀθηναίων πρὸς βασιλεῖα πομπὴν μετ' ἀσφαλείας παρασχεῖν. Ὡς οὖν ἐπανελθόντα τὸν Ἀλκιβιάδην ὁ Φαρνάβαζος ἤξιον καὶ αὐτὸν ὁμῶσαι περὶ τῶν ὠμολογημένων, οὐκ ἔφη πρότερον, ἢ ἐκείνον αὐτοῖς ὁμῶσαι. Γενομένων δὲ τῶν δοκῶν, ἐπὶ Βυζαντίου ἀφροσύνας ἦλθε, καὶ περιετείχιζε τὴν πόλιν. Ἀναξιλίου δὲ καὶ Ἀνκούργου καὶ τινῶν ἄλλων συνθεμένων ἐπὶ σωτηρίᾳ παραδώσειν τὴν πόλιν, διαδοὺς λόγον, ὡς ἀνίστησιν αὐτοὺς πράγματα νεώτερα συνιστάμενα περὶ τὴν Ἰωνίαν,

ἡμέρας ἀπέπλει ταῖς ναυσὶ πάσαις, νυκτὸς δ' ὑπο-
 στρέψας, αὐτὸς μὲν ἀπέβη μετὰ τῶν ὀπλιτῶν, καὶ
 προσελθὼν τοῖς τείχεσιν ἤσυχίαν ἤγει· αἱ δὲ νῆες
 ἐπὶ τὸν λιμένα πλεύσασαι, καὶ βιαζόμεναι κραυγῇ
 πολλῇ καὶ θορυβοῖς καὶ φόφοις, ἄμα μὲν ἐξέ-
 πληττον τῷ ἀπροσδοκῆτῳ τοὺς Βυζαντίους, ἄμα δὲ
 τοῖς ἀττικίζουσι παρῆχον ἐπ' ἀδείας τὸν Ἀλκιβιά-
 δην δεχέσθαι, πάντων ἐπὶ τὸν λιμένα καὶ τὰς ναῦς
 βοηθούντων. Οὐ μὴν ἀμαχεὶ προσχώρησαν· οἱ γὰρ
 παρόντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ Πελοποννήσιοι καὶ Βοιω-
 τοὶ καὶ Μεγαρεῖς, τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν νεῶν ἐτρέφαντο
 καὶ καθεῖρξαν εἰς τὰς ναῦς πάλιν, τοὺς δ' Ἀθηναί-
 ουσ ἔνδον ὄντας αἰσθόμενοι, καὶ συντάξαντες ἑαυ-
 τοὺς, ἐχώρουν ὁμόσε. Καρτερᾶς δὲ μάχης γενομέ-
 νης, ἐνίκησεν Ἀλκιβιάδης τὸ δεξιὸν κέρασ ἔχων, Θη-
 ραμένης δὲ τὸ εὐώνυμον, καὶ τῶν πολεμίων τοὺς
 περιγενομένους, ὅσον τριακοσίους, ζῶντας ἔλαβη.
 Βυζαντίων δὲ μετὰ τὴν μάχην οὐδεὶς ἀπέθανεν, οὐδ'
 ἔφυγεν. Ἐπὶ τοῦτοις γὰρ οἱ ἄνδρες παρέδωκαν τὴν
 πόλιν, καὶ ταῦτα συνέθεντο, μηδὲν αὐτοῖς ἴδιον
 ὑπεξελόμενοι. Διὸ καὶ δίκην προδοσίας ἐν Λακε-
 δαίμονι φεύγων δ' Ἀναξίλαος, ἐφάνη τῷ λόγῳ τὸ ἔρ-
 γον οὐκ αἰσχύνων. Ἐφη γὰρ, οὐκ ὢν Λακεδαιμό-
 νιος, ἀλλὰ Βυζάντιος, οὐδὲ τὴν Σπάρτην κινδυ-
 νεύουσαν, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον ὄρων, τῆς μὲν πό-
 λεως ἀποκτετειχισμένης, μηδενοῦ δ' εἰσαγομένου, τὸν
 δ' ὄντα σῆτον ἐν τῇ πόλει Πελοποννήσιων καὶ Βοιω-
 τῶν ἐσθιόντων, Βυζαντίων δὲ πεινῶντων σὺν τέ-

κποις και γυναιξιν, οὐ προδοῦναι τοῖς πολεμίοις, ἀλλὰ πολέμων και κακῶν ἀπαλλάξαι τὴν πόλιν, μιμούμενος τοὺς ἀρίστους Λακεδαιμονίων, οἷς ἐν καλὸν ἀπλῶς και δίκαιόν ἐστι τὸ τῆς πατρίδος συμφέρον. Οἱ μὲν οὖν Λακεδαιμόνιοι ταῦτ' ἀκούσαντες, ἠδέσθησαν και ἀπέλυσαν τοὺς ἄνδρας.

XXXII. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης, ἰδεῖν τε ποθῶν ἤδη τὰ οἴκοι, και ἔτι μᾶλλον ὀφθῆναι βουλόμενος τοῖς πολίταις νεικηκῶς τοὺς πολεμίους τοςαντοῖς, ἀνήχθη, πολλὰς μὲν ἄσπίσι και λαφύροις κύκλῳ πεκοσμημένων τῶν Ἀττικῶν τριηρῶν, πολλὰς δ' ἐφέκόμενος αἰχμαλώτους, ἔτι δὲ πλείω κομίζων ἀροστολία τῶν διεφθαρμένων ὑπ' αὐτοῦ και κεκρατημένων. Ἦσαν γὰρ οὐκ ἐλάττους συναμφοτέραι διακοσίαι. Ἄ δὲ Δοῦρις ὁ Σάμιος, Ἀλκιβιάδου φάσκων ἀπόγονος εἶναι, προστίθησι τούτοις, αὐλεῖν μὲν εἰρεσίαις τοῖς ἐλαύνουσι Χρυσόγονον τὸν Πυθιονίχην, κελεύειν δὲ Καλλιππίδην τὸν τῶν τραγοιδῶν ὑποκριτὴν, στατοὺς και ξυστίδας και τὸν ἄλλον ἐναγώνιον ἀμπεχομένους κόσμον, ἰστίῳ δ' ἄλουργῶ τὴν ναυαρχίδα προσφέρεισθαι τοῖς λιμέσις, ὅσπερ ἐκ μέθης ἐπικωμάζοντες, οὔτε Θεόπομπος, οὔτ' Ἐφορος, οὔτε Ξενοφῶν γέγραφεν οὔτ' εἰκὸς ἦν οὕτως ἐντροφῆσαι τοῖς Ἀθηναίοις, μετὰ φυγὴν και συμφορὰς τοςαύτας κατερχόμενον. Ἄλλ' ἐκεῖνος και δεδιὼς κατήγετο, και καταχθεις οὐ πρότερον ἀπέβη τῆς τριήρους, πρὶν σταῖς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἰδεῖν Εὐρυπτόλεμόν τε τὸν ἀνεψιὸν παρόντα.

καὶ τῶν ἄλλων φίλων καὶ οἰκείων συχνούς ἐκδεχομένους καὶ παρακαλοῦντας. Ἐπεὶ δ' ἀπέβη, τοὺς μὲν ἄλλους στρατηγούς οὐδ' ὄρῃν ἐδόκουν ἀπαντῶντες οἱ ἄνθρωποι, πρὸς δ' ἐκείνον συνερέχοντες, ἐβδών, ἠσπάζοντο, παρέπεμπον, ἐστεφάνουν προσιόντες· οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι προσελθεῖν, ἄπωθεν ἐθεῶντο, καὶ τοῖς νόοις ἐδείκνυσαν οἱ πρεσβύτεροι. Πολὺ δὲ καὶ τὸ θαυρῶν τῷ χαίροντι τῆς πόλεως ἀνεκράτο, καὶ μνήμη πρὸς τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν τῶν πρόσθεν ἀτυχημάτων, λογιζομένοις, ὡς οὐτ' ἂν Σικελίας διήμαρτον, οὐτ' ἄλλο τι τῶν προσδοκηθέντων ἐξέφυγεν αὐτούς, εἰσάσοντας Ἀλκιβιάδην ἐπὶ τῶν τότε πραγμάτων καὶ τῆς δυνάμεως ἐκείνης, εἰ νῦν τὴν πόλιν παραλαβὼν ὀλίγου δέουσαν ἐκπεπτοκίεσαι τῆς θαλάσσης, καὶ κατὰ γῆν δὲ μόλις τῶν προαστείων κρατοῦσαν, αὐτὴν δὲ πρὸς ἑαυτὴν στασιαζούσαν, ἐκ λυπρῶν ἔτι λειψάνων καὶ ταπεινῶν ἀναστήσας, οὐ μόνον γε τῆς θαλάσσης τὸ κράτος ἀπέδωκεν, ἀλλὰ καὶ περὶ νικῶσαν ἀποδείκνυσι πανταχοῦ τοὺς πολέμιους.

XXXIII. Τὸ μὲν οὖν ψήφισμα τῆς καθόδου πρότερον ἐκκύρωτο, Κριτίου τοῦ Καλλιάρχου γράψαντος, ὡς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐλεγείαις πεποίηκεν, ὑπομιμνήσκων τὸν Ἀλκιβιάδην τῆς χάριτος ἐν τούτοις·

Ἰνώμη δ' ἦ σε κατήγαγ', ἐγὼ ταύτην ἐν ἅπασιν

ἔλεγον, καὶ γράψας τοῦτον ἴδρασα τότε.

Σφραγὶς δ' ἡμετέρας γλώττης ἐπὶ τοῖσδεσι κίεται.

Τότε δὲ, τοῦ δήμου συνελθέντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν,

παρελθὼν δ' Ἀλκιβιάδης, καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ πάθη κλαύσας καὶ ὀλοφυράμενος, ἐγκαλέσας δὲ μικρὰ καὶ μέτρια τῷ δήμῳ, τὸ δὲ σίμπαν ἀναθεὶς αὐτοῦ τινὶ τίχῃ πονηρᾷ, καὶ φθονερῷ δαίμονι, πλεῖστα δ' εἰς ἐλπίδας τῶν πολιτῶν καὶ πρὸς τὸ θαρσύνειν διαλεχθεὶς καὶ παρορμήσας, στεφάνοις μὲν ἐστεφανώθη χρυσοῖς, ἤρθε δὲ καὶ κατὰ γῆν ὄμα καὶ κατὰ θάλασσαν στρατηγὸς αὐτοκράτωρ. Ἐψηφίσαντο δὲ τὴν οὐσίαν ἀποδοῦναι αὐτῷ, καὶ τὰς ἀρὰς ἀφοσιώσασθαι πάλιν Εὐμόλπιδας καὶ Κήρυκας, ἃς ἐποιήσαντο τοῦ δήμου προστάξαντος. Ἀφοσιουμένων δὲ τῶν ἄλλων, Θιόδωρος ὁ ἱεροφάντης, Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπεν, οὐδὲ κατηρασάμην αὐτῶ κακὸν οὐδὲν, εἰ μηδὲν ἀδικεῖ τὴν πόλιν.

XXXIV. Οὕτω δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου λαμπροῖς εὐημεροῦντος, ὑπέθραπτεν ἐνίους ὄμως ὁ τῆς καθάδου καιρός. Ἦν γὰρ ἡμέρα κατέπλευσεν, ἰδρᾶτο τὰ Πλυντήρια τῇ θεῷ. Ἀρῶσι δὲ τὰ ὄργια Πραξιμαρίδαι Θασγηλιῶνος ἕκτη φθίνοντος ἀπορῶρητα, τὴν τε κόσμον καθελόντες, καὶ τὸ ἔδος κατακαλύψαντες. Ὅθεν ἐν ταῖς μάλιστα τῶν ἀποφράδων τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπρακτιον Ἀθηναῖοι νομίζουσιν. Οὐ φιλοφρόνως οὖν, οὐδ' εὐμενῶς ἐδόκει προσδεχομένη τὸν Ἀλκιβιάδην ἢ θεὸς παρακαλύπτεσθαι καὶ ἀπελαύνειν ἑαυτῆς. Οὐ μὲν ἀλλὰ πάντων γεγονότων τῷ Ἀλκιβιάδῃ κατὰ γνώμην, καὶ πληρουμένων ἑκατὸν τριηρῶν, αἱ αὐθις ἐκπλεῖν ἔμελλον, φιλοτιμία τις οὐκ ἀγεννῆς προσπεσοῦσα κατέσχευεν αὐτὸν ἄχρι μυστη-

ρίων. Ἄφ' οὗ γὰρ ἐπετειχίσθη Ἀσκήλεια, καὶ τῶν εἰς Ἐλευσίνα παρόδων ἐκράτουσιν οἱ πολέμιοι παρόντες, οὐδένα κόσμον εἶχεν ἢ τελετὴ πεμπομένη κατὰ Θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ θυσαίαι καὶ χορφαίαι καὶ πολλὰ τῶν δρωμένων καθ' ὁδὸν ἱερῶν, ὅταν ἐξελαινῶσι τὸν Ἰακχόν, ὑπ' ἀνάγκης ἐξελείπεται. Καλὸν οὖν ἐφαίνετο, τῷ Ἀλκιβιάδῃ καὶ πρὸς θεῶν δαιδότητα, καὶ πρὸς ἀνθρώπων δόξαν, ἀποδοῦναι τὸ πατριον σχῆμα τοῖς ἱεροῖς, παραπέμψαντα πεζῇ τὴν τελετὴν, καὶ δορυφορήσαντα παρὰ τοὺς πολέμιους· ἢ γὰρ ἀτρεμήσαντα κομιδῇ κολούσειν καὶ ταπεινώσειν τὸν Ἄγιν, ἢ μάχην ἱεράν καὶ θεοφιλή περὶ τῶν ἀγιοτήτων καὶ μεγίστων ἐν ὄψει τῆς πατρίδος μαχεῖσθαι, καὶ πάντας ἔξιν μάρτυρας τοὺς πολίτας τῆς ἀνδραγαθίας. Ὡς δὲ ταῦτ' ἔγνων καὶ προεῖπεν Εὐμόλκιδαις καὶ Κήρυξι, σκοποὺς μὲν ἐπὶ τῶν ἄκρων ἐκάθισε, καὶ προδρόμους τινὰς ἅμ' ἡμέρᾳ προεξέπεμψεν. Ἱερεῖς δὲ καὶ μύστας καὶ μυσταγωγοὺς ἀναλαβὼν, καὶ τοῖς ὅπλοις περικαλύψας, ἦγεν ἐν κόσμῳ καὶ μετὰ σιωπῆς, θέαμα σεμνὸν καὶ θεοπρεπὲς τὴν στρατηγίαν ἐκείνην ἐπιδεικνύμενος, ὑπὸ τῶν μὴ φθονούτων ἱεροφαντίαν καὶ μυσταγωγίαν προσγορευομένην. Μηδεὺς δὲ τῶν πολεμίων ἐπιθῆσθαι τολμήσαντος, ἀσφαλῶς ἐπαναγαγὼν εἰς τὴν πόλιν, ἦρθη μὲν αὐτὸς τῷ φρονήματι, καὶ τὴν στρατιάν ἐπῆρεν, ὡς ἅμαχον καὶ ἀήττητον οὖσαν ἐκείνου στρατηγούντος, τοὺς δὲ φορτικοὺς καὶ πένητας οὕτως ἐδημαγώγησεν, ὥστ' ἔρῃν ἔρωτα θαυμαστὸν

ὕπ' ἐκείνου τυραννεῖσθαι, καὶ λέγειν ἐνίους καὶ προσ-
 εῖναι παρακελευομένους, ὅπως τοῦ φθόνου κρείτ-
 των γεγόμενος, καὶ καταβαλὼν ψηφίσματα, καὶ νό-
 μους, καὶ φλυαροὺς ἀπολλύντας τὴν πόλιν, εἰς ὧν,
 πράξι καὶ χρησῆται τοῖς πράγμασι, μὴ δεδιὼς τοὺς
 συκοφάντας.

XXXV. Αὐτὸς μὲν οὖν ἐκείνος ἦν εἶχε διάνοιαν
 περὶ τῆς τυραννίδος, ἄδηλόν ἐστιν· οἱ δὲ δυνατώ-
 ται τοῖν πολιτῶν φοβηθέντες, ἐσπούδασαν αὐτὸν
 ἐκπλεῦσαι τὴν ταχίστην, τὰ τ' ἄλλα ψηφισάμενοι,
 καὶ συνάρχοντας, οὓς ἐκείνος ἠθέλησεν. Ἐκπλεύσας
 οὖν ταῖς ἑκατὸν ναυσὶ, καὶ προσβαλὼν Ἄνδρω, μάχη
 μὲν ἐκράτησεν αὐτῶν καὶ Λακεδαιμονίων, ὅσοι πα-
 ρῆσαν, οὐχ εἶλε δὲ τὴν πόλιν. Ἄλλτὶ τοῦτο τῶν κοι-
 νῶν ἐγκλημάτων πρῶτον ὑπῆρξε κατ' αὐτοῦ τοῖς
 ἐχθροῖς. Ἔοικε δ', εἴ τις ἄλλος, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ
 δόξης καταλυθῆναι καὶ Ἀλκιβιάδης. Μεγάλη γὰρ
 οὔσα, καὶ τόλμης καὶ συνέσειως γέμουσα ἀπ' ὧν
 κατώρθωσεν, ὑποπτον αὐτοῦ τὸ ἐλλεῖπον, ὥς οὐ
 σπουδάσαντος, ἀπιστία τοῦ μὴ δυνηθῆναι παρῆχε·
 σπουδάσαντα γὰρ οὐδὲν ἂν διαφυγεῖν. Ἠλπίζον δὲ
 καὶ Χίους ἐαλωκότας ἀκούσεσθαι, καὶ τὴν ἄλλην
 Ἰωνίαν. Ὅθεν ἠγανάκτουν, μὴ ταχὺ πάντα, μηδ'
 εὐθέως, ὡς ἐβούλοντο, πυνθανόμενοι διαπεπρα-
 γμένον· οὐχ ὑπολογιζόμενοι τὴν ἀχρημασίαν, ἀπ' ἧς
 πολεμῶν πρὸς ἀνθρώπους βασιλεὺς μέγαν χορηγὸν
 ἔχοντας, ἠναγκάζετο πολλὰκις ἐκπλεῶν καὶ ἀπολεί-
 πων τὸ στρατόπεδον, μισθοὺς καὶ τροφὰς πορίζειν.

Καὶ γὰρ τὸ τελευταῖον ἔγκλημα διὰ ταύτην ἔλαβε τὴν αἰτίαν. Λυσάνδρου γὰρ ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν ἀποσταλέντος ὑπὸ Λακεδαιμονίων, καὶ τριώβολον ἀντὶ τριώβολου τῷ ναύτῃ διδόντος ἐξ ὧν ἔλαβε παρὰ Κύρου χρημάτων, αὐτὸς ἤδη γλίσχωρος χορηγῶν καὶ τὸ τριώβολον, ἀπῆρεν ἀργυρολογῆσων εἰς Καρίας. Ὁ δ' ἀπολειφθεὶς ἐπὶ τῶν νεῶν ἐπιμελητὴς Ἀντιόχος ἀκαθὺς μὲν ἦν κυβερνήτης, ἀνόητος δὲ τὰλλα καὶ φορτικὸς· ἔχων δὲ πρόσταγμα παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, μὴδ' ἂν ἐπιπλέωσι οἱ πολέμιοι, διανυμαχεῖν, οὕτως ἐξύβρισε καὶ κατεφρόνησεν, ὥστε τὴν αὐτοῦ πληρωσάμενος τριήρη καὶ τῶν ἄλλων μίαν, ἐπιπλεῦσαι τῇ Ἐφέσῳ, καὶ παρὰ τὰς πρῶτας τῶν πολεμίων νεῶν, πολλὰ καὶ πρᾶττων καὶ φθεγγόμενος ἀπόλαστα καὶ βωμολόχα, παρεξιλάνειν. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον Λύσανδρος ὀλίγαις ναύσιν ἐπαναχθεὶς ἐδίωκεν αὐτὸν, τῶν δ' Ἀθηναίων ἐπιβοηθούντων, πάσαις ἀναχθεὶς καὶ κρατήσας, αὐτὸν τε διέφθειρε τὸν Ἀντιόχον, καὶ ναῦς ἔλαβε πολλὰς καὶ ἀνθρώπους, καὶ τρόπαιον ἔστησεν. Ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσεν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπανελθὼν εἰς Σάμον, ἀνήχθη παντὶ τῷ στόλῳ, καὶ προὔκαλεῖτο τὸν Λύσανδρον. Ὁ δ' ἠγάπα νενικηκώς, καὶ οὐκ ἀντανήγετο.

XXXVI. Τῶν δὲ μισούντων τὸν Ἀλκιβιάδην ἐν τῷ στρατοπέδῳ Θρασύβουλος δ' Θράσυνος, ἐχθρὸς ὢν, ἀπῆρεν εἰς Ἀθήνας κατηγορήσων. Καὶ τοὺς ἐκεῖ παροξύνων ἔλεγε πρὸς τὸν δῆμον, ὡς Ἀλκιβιάδης διέφθορε τὰ πράγματα καὶ τὰς ναῦς ἀπολώ-

λεκεν, εντριφῶν τῇ ἀρχῇ καὶ παραδιδούς τὴν στρα-
 τηγίαν ἀνθρώποις ἐκ πότων καὶ ναυτικῆς σπερμο-
 λογίας δυναμένοις παρ' αὐτῷ μέγιστον, ὅπως αὐτὸς
 ἐπ' ἀδείας χρηματίζεται περιπλέον, καὶ ἀκολασταίνῃ
 μεθυσκόμενος, καὶ συνὼν ἑταίραις Ἀβυθθηναῖς καὶ
 Ἰωνίσι, ἐφορμούντων δι' ὄλλγου τῶν πολεμίων.
 Ἐνεκάλουν δ' αὐτῷ καὶ τὴν τῶν τειχῶν κατασκευὴν,
 ἃ κατασκεύασεν ἐν Θρακίῃ περὶ Βισάνθην, αὐτῷ
 καταφυγὴν, ὥς ἐν τῇ πατρίδι μὴ δυνάμενος βιοῦν,
 ἢ μὴ βουλόμενος. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι πεισθέντες, ἐτέ-
 ρους εἶλοντο στρατηγούς, ἐνδεικνύμενοι τὴν πρὸς
 ἐκείνον ὀργὴν καὶ κακόνοιαν. Ἄθ' ἡ πυνθανόμενος δ'
 Ἀλκιβιάδης, καὶ δεδοικώς, ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ στρατο-
 πέδου παντάπασι· καὶ συναγαγὼν ξένους, ἐπολέμει
 τοῖς ἀβασιλεύτοις Θραξίν ἰδίᾳ, καὶ πολλὰ χρήματα
 ἐξνήγαγεν ἀπὸ τῶν ἀλισκομένων· καὶ τοῖς Ἑλλήσιν
 ἅμα τοῖς προσοικοῦσιν ἄδειαν ἀπὸ τῶν βαρβάρων
 παρεῖχεν. Ἐπεὶ δ' οἱ περὶ Τυδέα καὶ Μένανδρον
 καὶ Ἀδείμαντον στρατηγοὶ πάσας ὁμοῦ τὰς ὑπαρ-
 χούσας τότε ναῦς τοῖς Ἀθηναίοις ἔχοντες ἐν Αἰγῶ
 ποταμοῖς εἰώθεσαν ἐπιπλεῖν τῷ Ἀυσάνδρῳ ναυλο-
 χούντι περὶ Λάμψακον, ἅμ' ἡμέρᾳ, προκαλούμενοι,
 καὶ πάλιν ἀναστρέφειν ὀπίσω, καὶ διημερεύειν ἀτά-
 κτως καὶ ἀμελῶς, ἅτε δὴ καταφρονούντες· ἐγγὺς
 ἦν δ' Ἀλκιβιάδης οὐ περιεῖθεν, οὐδ' ἠμέλησεν, ἀλλ'
 ἵππῳ προσελάσας ἰδίδιασκε τοὺς στρατηγούς, ὅτι
 κακῶς ὀρμουῖσιν ἐν χώροις ἀλιμένοις καὶ πόλιν οὐκ
 ἔχουσιν, ἀλλὰ πόρρωθεν ἐκ Σηπτιοῦ τὰ ἐπιτήδεια

λαμβάνοντες, καὶ περιορῶντες τὸ ναυτικόν, διαν
ἐπὶ τῆς γῆς γένηται, πλανώμενον, ὅποι τις θέλοι,
καὶ διασπειρόμενον, ἀντεφορμῶντος αὐτοῖς στό-
λου, πρὸς ἐπίταγμα μοναρχικόν εἰθισμένου σιωπῆ
πάντα ποιῶν.

XXXVII. Ταῦτα δὲ λέγοντος τοῦ Ἀλκιβιάδου,
καὶ παραινούντος εἰς Σησίον μεθορμιάσαι τὸν στό-
λον, οὐ προσεῖχον ρί σιατηγοί. Τυδεὺς δὲ καὶ πρὸς
ἕβριον ἐκέλευσεν ἀποχωρεῖν: οὐ γὰρ ἐκείνον, ἀλλ'
ἐτίφους στρατηγεῖν. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ὑπονοήσας
εἰ καὶ προδοσίας ἐν αὐτοῖς, ἀπήει, καὶ τοῖς προ-
πέμπουσι τῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου γνωρίμων ἔλε-
γεν, ὅτι μὴ προπηλακισθεῖς οὕτως ὑπὸ τῶν στρατη-
γῶν, ὀλίγαις ἂν ἡμέραις ἠνάγκασε Λακεδαιμονίους
διαναυμαχεῖν αὐτοῖς ἄκοντας, ἢ τὰς ναῦς ἀπολι-
πεῖν. Ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν ἀλαξονεύεσθαι, τοῖς δ' εἰ-
κόδια λέγειν, εἰ Θρακίας ἐκ γῆς ἐπαγαγῶν πολλοὺς
ἀκοντιστάς καὶ ἵππεῖς, προσμάχοιτο καὶ διαταράτ-
τοι τὸ στρατόπεδον αὐτῶν. Ὅτι μάλιστα τὰς ἁμαρ-
τίας τῶν Ἀθηναίων ὀρθῶς συνεῖδε, ταχὺ τὸ ἔργον
ἐμαρτύρησεν. Ἄφνω γὰρ αὐτοῖς καὶ ἀπροσδοκήτως
τοῦ Λυσάνδρου προσπεσόντος, ὅκτι μόναι τριήρεις
ἐξέφυγον μετὰ Κόνωνος, αἱ δ' ἄλλαι, μικρὸν ἀπο-
λείπουσαι διακοσίων, ἀπὶχθησαν αἰχμάλωτοι. Τῶν
δ' ἀνθρώπων τρισχιλίους ἐλὼν ζῶντας ἀπέσφαξεν ὁ
Λυσάνδρος. Ἐλαβε δὲ καὶ τὰς Ἀθήνας ὀλίγω
χρόνῳ, καὶ τὰς ναῦς ἐνέπηρσε, καὶ τὰ μακρὰ
τείχη καθείλεν. Ἐκ δὲ τούτου φοβηθεῖς ὁ Ἀλκι-

βιάδης ἄρχοντας ἤδη καὶ γῆς καὶ θαλάσσης τοὺς Λακεδαιμονίους, εἰς Βιθυνίαν μετέστη, πολλὰ μὲν ἄγων χρήματα, πολλὰ δὲ κομίζων, ἔτι δὲ πλείω καταλιπὼν ἐν οἷς ἄκει τείχεσιν. Ἐν δὲ Βιθυνίᾳ πάλιν, οὐκ ὀλίγα τῶν ἰδίων ἀπολέσας, καὶ περιεκοπεῖς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Θρακῶν, ἔγνω μὲν ἀναβαίνειν πρὸς Ἀρταξέρξην, ἑαυτὸν τε μὴ χείρονα Θεμιστοκλέους πειρομένῳ βασιλεῖ φανῆσθαι νομίζων, καὶ κράτιονα τὴν πρόφασιν. Οὐ γὰρ ἐπὶ τοὺς πολίτας, ὡς ἐκείνον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐπὶ τοὺς πολεμίους ὑπουργήσειν, καὶ δεήσεσθαι τῆς βασιλείας δυνάμεως. Εὐπορίαν δὲ τῆς ἀνόδου μετ' ἀσφαλείας μάλιστα Φαρνάβαζον οἰόμενος παρέξειν, ἄχθετο πρὸς αὐτὸν εἰς Φρυγίαν, καὶ συνδιῆγε θεραπέων ἅμα καὶ τιμώμενος.

XXXVIII. Ἀθηναῖοι δὲ χαλεπῶς μὲν ἔφερον τῆς ἡγεμονίας ἀποστερηθέντες. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἑλευθερίαν ἀφελόμενος αὐτῶν ὁ Λύσανδρος ἀνδράσι τριάκοντα παρέδωκε τὴν πόλιν, οἷς οὐκ ἐχρήσαντο σώζεσθαι δυνάμενοι λογισμοῖς, ἀπολωλότων ἤδη τῶν πραγμάτων συνέσαν, ὀλοφυρόμενοι καὶ διεξίδοντες τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ ἀγνοίας ὧν μεγίστην ἐποιοῦντο τὴν δευτέραν πρὸς Ἀλκιβιάδην ὄργην. Ἀπερῶδιφη γὰρ οὐδὲν ἀδικῶν αὐτός· ἀλλ' ὑπηρέτη χαλεπήναντες ὀλίγας ἀποβαλόντι ναῦς αἰσχρῶς, αἰσχίον αὐτοὶ τὸν κράτιστον καὶ πολεμικώτατον ἀφείλοντο τῆς πόλεως στρατηγόν. Ἐτι δ' οἷν ὁμῶς ἐκ τῶν παρόντων ἀνέφερε τις ἐλπίς ἀμυδρά,

μη παντάπασιν ἔρρειν τὰ πράγματα τῶν Ἀθηναίων, Ἀλκιβιάδου περιόντος. „Οὔτε γὰρ πρότερον ἠγάπησε φεύγων ἀπραγμόως ζῆν καὶ μεθ' ἡσυχίας, οὔτε νῦν, εἰ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἰκανῶς ἔχει, περιόψεται Λακεδαιμονίους ὑβρίζοντας, καὶ τοὺς τριάκοντα παρονοῦντας.“ Ταῦτα δ' οὐκ ἦν ἄλογον ὀνειροπολεῖν οὕτως τοὺς πολλοὺς, ὅποτε καὶ τοῖς τριάκοντα φροντίζειν ἐπῆρι καὶ διαπυνθάνεσθαι, καὶ λόγον ἔχειν πλεῖστον ὢν ἐκείνος ἔπραττε καὶ διανοεῖτο. Τέλος δὲ Κριτίας ἐδίδασκε Λύσανδρον, ὡς Ἀθηναίων οὐκ ἔστι δημοκρατουμένων ἀσφαλῶς ἄρχειν Λακεδαιμονίοις τῆς Ἑλλάδος. Ἀθηναίους δὲ, κἂν πρῶτος πάντων καὶ καλῶς πρὸς ὀλιγαρχίαν ἔχουσιν, οὐκ εἰσεί ζῶν Ἀλκιβιάδης ἀτρεμεῖν ἐπὶ τῶν καθεστώτων. Οὐ μὴν ἐπεισθῆ γε πρότερον τούτοις ὁ Λύσανδρος, ἢ παρὰ τῶν οἴκοι τελῶν σκυτάλην ἐλθεῖν, κελεύουσαν ἐν ποδῶν ποιήσασθαι τὸν Ἀλκιβιάδην· εἴτε κἀκείνων φοβηθέντων τὴν ὀξύτητα καὶ μεγαλοπραγμοσύνην τοῦ ἀνδρός, εἴτε τῷ Ἄγιδι χαριζομένων.

XXXIX. Ὡς οὖν ὁ Λύσανδρος ἐπεμψε πρὸς τὸν Φαρνάβαζον ταῦτα πράττειν κελύων, ὁ δὲ Μαγαίης τε τῷ ἀδελφῷ καὶ Σουσαμίθρῃ τῷ θείῳ προσέταξε τὸ ἔργον, ἔτυχε μὲν ἐν κώμῃ τινὶ τῆς Φρυγίας ὁ Ἀλκιβιάδης τότε διαιτώμενος, ἔχων Τιμόνδραν μετ' αὐτοῦ τὴν ἑταίραν. Ὅψιν δὲ κατὰ τοὺς ἕπνους εἶδε τοιαύτην· εἶδοκε περικεῖσθαι μὲν αὐτὸς τὴν ἐσθῆτα τῆς ἑταίρας, ἐκείνην δὲ τὴν κεφαλὴν ἐν ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσαν αὐτοῦ κοσμεῖν τὸ πρόσωπον ὄσπερ

γυναικός, ὑπογράφουσαν καὶ ψιμμυθιοῦσαν. Ἐτε-
 ροὶ δὲ φασιν ἰδεῖν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνοντας αὐτοῦ
 τοὺς περὶ τὸν Μαγυῖον ἐν τοῖς ὕπνοις, καὶ τὸ σῶμα
 καιόμενον. Ἀλλὰ τὴν μὲν ὄψιν οὐ ποτὶ γένεσθαι
 λέγουσι πρὸ τῆς τελευτῆς. Οἱ δὲ πεμφθέντες πρὸς
 αὐτὸν οὐκ ἐτόλμησαν εἰσελθεῖν, ἀλλὰ κύκλω τὴν οἰ-
 κίαν περιστάντες, ἐνεπίμπρασαν. Αἰσθόμενος δ' ὁ
 Ἀλκιβιάδης, τῶν μὲν ἱματίων τὰ πλεῖστα καὶ τῶν
 στοματίων συναγαγὼν, ἐπέρριψε τῷ πυρὶ· τῇ δ'
 ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα περιελίξας, τῇ
 δὲ δεξιᾷ σπασάμενος τὸ ἐχειρῖδιον, ἐξέπεσεν ἀπα-
 θῆς ὑπὸ τοῦ πυρός, πρὶν ἢ διαφλέεσθαι τὰ ἱμά-
 τια, καὶ τοὺς βαρβάρους ὄφθεις δισεκίδασεν. Οὐ-
 δαίς γὰρ ὑπέμεινεν αὐτὸν, οὐδ' εἰς χεῖρας συνῆλθεν,
 ἀλλ' ἀποστάντες ἔβαλλον ἀκοντίοις καὶ τοξεύμασιν.
 Οὕτω δ' αὐτοῦ πεσόντος, καὶ τῶν βαρβάρων ἀπελ-
 θόντων, ἡ Τιμάνδρα τὸν νεκρὸν ἀνέλετο, καὶ τοῖς
 κτύτῃς περιβιλοῦσα καὶ περικαλύψασα χιτωνίσκοις,
 ἐκ τῶν παρόντων ἐκήδευσε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως.
 Ταύτης λέγουσι θυγατέρα γενέσθαι Αἰῶδα, τὴν
 Κορίνθιαν μὲν προσαγορευθεῖσαν, ἐκ δὲ Ἰταλῶν,
 Σικελικοῦ πολιέματος, αἰχμηάλοτον γενομένην. Ἐ-
 νιοὶ δὲ τὰ μὲν ἄλλα περὶ τῆς Ἀλκιβιάδου τελευτῆς
 ὁμολογοῦσι τούτοις· αἰτίαν δὲ φασιν οὐ Φαρνά-
 βαζον, οὐδὲ Λύσανδρον, οὐδὲ Ασπεδαμονίους πα-
 ρασχεῖν, αὐτὸν δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, γνωρίμων
 τινῶν διεφθαρκότα γυναῖκα ἔχειν σὺν αὐτῷ· τοὺς
 ἄδελφοὺς τοῦ γυναικίου, τὴν ὕβριν οὐ μετρίως

φέροντας, ἐμπροῆσαι τε τὴν οἰκίαν νύκτωρ, ἐν ᾗ
δαιτιώμενος ἐτύγχανεν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ κατα-
βαλεῖν αὐτόν, ὥσπερ εἴρηται, διὰ τοῦ πυρός ἐξαι-
λούμενον.

γυναικός, ὑπογράφουσαν καὶ ψιμμυθιοῦσαν. Ἐτε-
 ροὶ δὲ φασιν ἰδεῖν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνοντας αὐτοῦ
 τοὺς περὶ τὸν Μαγαῖον ἐν τοῖς ὕπνοις, καὶ τὸ σῶμα
 καιόμενον. Ἀλλὰ τὴν μὲν ὄψιν οὐ πολὺ γενέσθαι
 λέγουσι πρὸ τῆς τελευτῆς. Οἱ δὲ πεμφθέντες πρὸς
 αὐτὸν οὐκ ἐτόλμησαν εἰσελθεῖν, ἀλλὰ κύκλω τὴν οἰ-
 κίαν περιστάντες, ἐνεπίμπρασαν. Αἰσθόμενος δ' ὁ
 Ἀλκιβιάδης, τῶν μὲν ἱματίων τὰ πλεῖστα καὶ τῶν
 στοματίων συναγαγὼν, ἐπέρριψε τῷ πυρὶ· τῇ δ'
 ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα περιελίξας, τῇ
 δὲ δεξιᾷ σπασάμενος τὸ ἐχειρίδιον, ἐξέπεσεν ἀπα-
 θῆς ὑπὸ τοῦ πυρός, πρὶν ἢ διαφλέεσθαι τὰ ἱμά-
 τια, καὶ τοὺς βαρβάρους ὄφθαις δισσκέδασεν. Οὐ-
 δεις γὰρ ὑπέμεινεν αὐτὸν, οὐδ' εἰς χεῖρας συνῆλθεν,
 ἀλλ' ἀποστάντες ἔβαλλον ἀκοντιοῖς καὶ τοξεύμασιν.
 Οὕτω δ' αὐτοῦ πεσόντος, καὶ τῶν βαρβάρων ἀπελ-
 θόντων, ἡ Τιμάνδρα τὸν νεκρὸν ἀνέλετο, καὶ τοῖς
 κτύτῃς περιβιλοῦσα καὶ περικαλύψασα χιτωνίσκοις,
 ἐκ τῶν παρόντων ἐκήδευσεν λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως.
 Ταύτης λέγουσι θυγατέρα γενέσθαι Αἰῶδα, τὴν
 Κορίνθιαν μὲν προσαγορευθεῖσαν, ἐκ δὲ Ἰτακῶν,
 Σικελικοῦ πολιέματος, αἰχμαλώτου γενομένην. Ἐ-
 νιοὶ δὲ τὰ μὲν ἄλλα περὶ τῆς Ἀλκιβιάδου τελευτῆς
 ὁμολογοῦσι τούτοις· αἰτίαν δὲ φασιν οὐ Φαρνά-
 βαζον, οὐδὲ Λύσανδρον, οὐδὲ Λακεδαιμονίους πα-
 ρασχεῖν, αὐτὸν δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, γνωρίμων
 τινῶν διεφθαρκότα γύναιον ἔχειν σὺν αὐτῷ· τοὺς
 δ' ἀδελφοὺς τοῦ γυναιίου, τὴν ὕβριν οὐ μετρίως

φέροντας, ἐμπρῆσαι τε τὴν οἰκίαν νύκτωρ, ἐν ἣ
δαισιώμενος ἐτύχανεν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ κατα-
βαλεῖν αὐτόν, ὥσπερ εἴρηται, διὰ τοῦ πυρός ἐξαι-
λούμενον.

ΜΑΡΚΙΟΣ ΓΑΙΟΣ ΚΟΡΙΟΛΑΝΟΣ.

Ο Μαρκίων οίκος ἐν Ῥώμῃ τῶν Πατρικίων πολλοὺς παρέσχεν ἐνδόξους ἄνδρας, ὧν καὶ Μάρκιος ἦν Ἄγκος ὁ Νουμᾶ Φυγατριδοῦς, καὶ μετὰ Τύλλον Ὀστίλιον βασιλεὺς γενόμενος. Μάρκιοι δ' ἦσαν καὶ Πόπλιος καὶ Κόϊντος, οἱ πλεῖστον ὕδωρ καὶ κάλλιστον ἐν Ῥώμῃ καταγαγόντες· καὶ Κηνωρῖνος, ὃν δις ἀπέδειξε τιμητὴν ὁ Ῥωμαίων δῆμος· εἶτα ὑπ' αὐτοῦ πεισθεὶς ἐκείνου, νόμον ἔθετο καὶ ἐψηφίστο μηδενὶ τὴν ἀρχὴν δις ἐξεῖναι μετελθεῖν. Γαῖος δὲ Μάρκιος, ὑπὲρ οὗ τὰδε γέγραπται, τραφεὶς ὑπὸ μητρὶ χήρᾳ, πατρὸς ὄρφανός, ἀπέδειξε τὴν ὄρφανίαν ἄλλα μὲν ἔχουσαν κακὰ, πρὸς δὲ τὸ γενέσθαι σπουδαῖον ἄνδρα καὶ διαφέροντα τῶν πολλῶν οὐδὲν ἐμποδῶν οὔσαν· ἄλλως δὲ τοῖς φαύλοις αἰτιασθαι καὶ ψέγειν παρέχουσαν αὐτὴν ὡς ἀμελεῖα διαφθείρουσαν. Ὁ δ' αὐτὸς ἀνήρ ἔμαρτύρησε καὶ τοῖς τὴν φύσιν ἡγουμένοις, ἐὰν οὔσα γενναία καὶ ἀγαθὴ παιδείας ἐνδεής γένηται, πολλὰ τοῖς χρηστοῖς ὁμοῦ φαῦ-

λα συναποτίκταιν, ὡσπερ εὐγενῆ χώραν ἐν γεωργία
 θεραπείας μὴ τυχοῦσαν. Τὸ γὰρ ἰσχυρὸν αὐτοῦ πρὸς
 ἅπαντα τῆς γνώμης καὶ καρτερόν ὁρμᾶς τε μεγά-
 λας καὶ τελεσιουργοὺς τῶν καλῶν ἐξέφερε. θυμοῖς
 τε αὐτὸν πάλιν χρώμενον ἀκράτοις καὶ φιλονεικίαις
 ἀτρέπτοις, οὐ φράδιον οὐδ' εὐάρμοστον ἀνθρώποις
 συνεῖναι παρεῖχεν· ἀλλὰ τὴν ἐν ἡδοναῖς καὶ πόνοις
 καὶ ὑπὸ χρημάτων ἀπάθειαν αὐτοῦ θαυμάζοντες,
 καὶ ὀνομάζοντες ἐγκράτειαν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀν-
 δρείαν, ἐν ταῖς πολιτικαῖς αὐτὸν πάλιν ὀμιλίαις ὡς
 ἐπαχθῆ καὶ ἄχαρην καὶ ὀλιγαρχικὸν ἐδυσχέραινον.
 Οὐδὲν γὰρ ἄλλο Μουσῶν εὐμενείας ἀπολαύουσαι ἄν-
 θρωποι τοσοῦτον, ὅσον ἐξημερῶσαι τὴν φύσιν ὑπὸ
 λόγου καὶ παιδείας, τῷ λόγῳ δεξαμένην τὸ μέτριον,
 καὶ τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσαν. Ὅθως μὲν οὖν ἐν τοῖς
 τότε χρόνοις ἡ Ῥώμη μάλιστα τῆς ἀρετῆς τὸ περὶ
 τὰς πολεμικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἐκύδαινε πράξεις,
 καὶ μαρτυρεῖ τὸ τὴν ἀρετὴν ὑπ' αὐτῶν ἐνὶ τῷ τῆς
 ἀνδρείας ὀνόματι προσαγορευέσθαι, καὶ τοῦτο αὐτοῦ
 γένους ὄνομα κοινὸν ὑπάρχειν, ὃ τὴν ἀνδρείαν ἰδίᾳ
 καλοῦσιν.

II. Ὁ δὲ Μάρκιος ἐτέρων μᾶλλον ἐμπαθῆς γε-
 γονῶς πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, εὐθύς ἐκ παι-
 δός τὰ ὄπλα διὰ χειρὸς εἶχε. Καὶ τῶν ἐπιπετήτων
 οὐδὲν ἔργον οἰόμενος εἶναι τοῖς μὴ τὸ σύμφυτον
 ὄπλον καὶ συγγενὲς ἐξηρτυμίνον ἔχουσι καὶ παρε-
 σκευασμένον, οὕτως ἤσκησε τὸ σῶμα πρὸς ἅπασαν
 ἰδέαν μάχης, ὥστε καὶ θεῖν ἑλαφρὸν εἶναι καὶ βί-

ρος ἔχειν ἐν λαβαῖς καὶ διαπάλαις πολέμου δυσκ-
βιαστον. Οἱ γοῦν ἔριν ἔχοντες εὐψυχίας αἰεὶ καὶ
ἀρετῆς πρὸς αὐτόν, ἐν οἷς ἐλείποντο, τὴν τοῦ σώ-
ματος ἠτιῶντο ῥώμην, ἄτρεπτον οὔσαν, καὶ πρὸς
μηδένα πόνον ἀπαγορεύουσαν.

III. Ἐστρατεύσατο δὲ πρώτην στρατείαν ἔτι μι-
ράκιον ὦν, ὅτε Ταρκυνίῳ τῷ βασιλεύσαντι τῆς Ῥώ-
μης, εἴτ' ἐκπεσόντι, μετὰ πολλὰς μάχας καὶ ἥττας,
ὥσπερ ἔσχατον κύβον ἀφιέντι, πλεῖστοι μὲν Λατι-
νων, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων Ἰταλιωτῶν συνέστρά-
τευον, καὶ συγκατῆγον ἐπὶ τὴν Ῥώμην, οὐκ ἐκίνησεν
χαριζόμενοι μᾶλλον, ἢ φόβῳ τὰ Ῥωμαίων αὐξόμενα
καὶ φθόνῳ καταβάλλοντες. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ, πολ-
λαὶς τροπὰς ἐπ' ἀμφοτέρω λαμβανούσῃ, Μάρκιος
ἀγωνιζόμενος εὐρώστως ἐν ᾧψει τοῦ δικτάτωρος ἄν-
δρα Ῥωμαίων πεσόντα πλησίον ἰδὼν, οὐκ ἠμέλησεν,
ἀλλ' ἔστη πρὸ αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐπιφερόμενον τῶν πο-
λεμίων ἀμυνόμενος ἀπέκτεινεν. Ὡς οὖν ἐκράτησεν
ὁ στρατηγός, ἐν πρώτοις ἐκείνον ἐστεφάνωσε δρυὸς
στεφάνῳ. Τοῦτον γὰρ ὁ νόμος τῷ πολίτῃ ὑπερ-
ασπίσαντι τὸν στέφανον ἀποδέδοικεν· εἴτε δὴ μάλι-
στα τιμήσας δι' Ἀρκάδας τὴν δρυὸν, βαλαθηράγους
ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χρησμῶ προσαγορευθέντας, εἴτε ὡς
ταχὺ καὶ πανταχοῦ δρυὸς οὔσαν εὐπορίαν στρατενο-
μένοις, εἴτε Διὸς Πολιέως ἱερὸν ὄντα τὸν τῆς δρυὸς
στέφανον οἰόμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ πολίτου δίδοσθαι
πρεπόντως. Ἔστι δ' ἡ δρυὸς τῶν μὲν ἀγρίων καλ-
λικαρπώτατον, τῶν δὲ τιθασῶν ἰσχυρότατον. Ἦν

δὲ καὶ σιτίον ἀπ' αὐτῆς, ἢ βάλανος, καὶ ποτόν, τὸ μελίτιον. Ὅσον δὲ παρῆχε τὰ πλεῖστα τῶν νεμομένων τε καὶ πιητῶν, θήρας ὄργανον φέρουσα τὸν ἰξόν. Ἐν ἐκλήτῃ δὲ τῇ μάχῃ καὶ τοὺς Διοσκόρους ἐπιφανῆσαι λέγουσι, καὶ μετὰ τὴν μάχην εὐθύς ὀφθῆναι φρομένοις ἰδρᾶτι τοῖς ἵπποις ἐν ἀγορᾷ τὴν νίκην ἀπαγγέλλοντας, οὐ γὰρ παρὰ τὴν κρήνην πρὸς ἐστὶν αὐτοῖς ἰδρυμένος. Ὅθεν καὶ τὴν ἡμέραν, ἐπιπικιον οὖσαν, ἐν τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τὰς εἰδούς, Διοσκόροις ἀνιερώκασι.

IV. Νέων δ', ὡς ἔοικεν, ἀνδρῶν ἐπιφάνεια καὶ τιμὴ τὰς μὲν ἐλαφρῶς φιλοτίμους φύσεις πρωϊαίτερον παραγενομένη σβέννυσι, καὶ ἀποπήμεπλησι ταχὺ τὸ διψῶδες αὐτῶν καὶ ἀψίκορον· τὰ δ' ἐμβριθῆ καὶ βέβαια φρονήματα αὖξουσιν αἱ τιμαὶ καὶ λαμπρύνουσιν, ὡσπερ ὑπὸ πνεύματος ἐγειρόμενα πρὸς τὸ φαίνόμενον καλόν. Οὐ γὰρ ὡς μισθὸν ἀπολαμβάνοντες, ἀλλ' ὡς ἐνέχυρον διδόντες, αἰσχύνονται τὴν δόξαν καταλιπεῖν, καὶ μὴ τοῖς αὐτῶν ἔργοις ὑπερβαλέσθαι. Τοῦτο παθὼν καὶ ὁ Μιρκίος, αὐτὸς αὐτῷ ζῆλον ἀνδραγαθίας προὔθηκε, καινός τ' αἰετιβουλόμενος εἶναι ταῖς πράξεσιν, ἀριστείας ἀριστείας συνῆπτε, καὶ λάφυρα λαφύροις ἐπέφερε, καὶ τοῖς προτέροις αἰετι τοὺς ὑστέρους ἡγεμόνας εἶχε περὶ τῆς ἐκείνου τιμῆς ἐρίζοντας, καὶ μαρτυρίας ὑπερβαλέσθαι. Πολλῶν γέ τοι τότε Ῥωμαίους ἀγῶνων καὶ πολέμων γενομένων, ἐξ οὐδενὸς ἀσταφάνωτος ἦλθεν, οὐδ' ἀγέρωστος. Ἦν δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἢ

δόξα, τῆς ἀρετῆς τέλος, ἐκείνῳ δὲ τῆς θόξης, ἢ τῆς μητρὸς εὐφροσύνη. Τὸ γὰρ ἐκείνην ἐπαινούμενον ἀκούσαι, καὶ στεφانوῦμενον ἰδεῖν, καὶ περιβαλεῖν δακρύνουσαν ὑφ' ἡδονῆς, ἐντιμότερον αὐτὸν ἐνόμιζε ποιεῖν καὶ μακαριώτατον. Τοῦτο δ' ἀμέλει καὶ τὸν Ἐπαμινώνδαν φασὶν ἐξομολογήσασθαι τὸ πάθος, εὐτυχίαν ποιούμενον αὐτοῦ μεγίστην, ὅτι τὴν ἐν Λεύκτροις στρατηγίαν αὐτοῦ καὶ νίκην ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ ἔτι ζῶντες ἐπέιδον. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ἀμφοτέρων ἀπέλαυσε τῶν γονέων, συνηδομένων καὶ συνενημερούμενων· Μάριμος δὲ τῇ μητρὶ καὶ τὰς τοῦ πατρὸς ὀφείλειν χάριτας οἴομενος, οὐκ ἐνεπίμπλατο τὴν Οὐαλουμνίαν εὐφραίνων καὶ τιμῶν, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα βουλομένης καὶ δεομένης ἔγημε, καὶ τὴν οἰκίαν ᾤκει, γενομένων παιδῶν, ἑμοῦ μετὰ τῆς μητρὸς.

V. Ἦδη δὲ καὶ δόξαν αὐτοῦ καὶ δύναμιν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐν τῇ πόλει μεγάλην ἔχοντος, ἡ βουλὴ τοῖς πλουσίοις ἀμύνουσα πρὸς τὸν δῆμον ἑστασίασε, πολλὰ καὶ δεινὰ πάσχειν ὑπὸ τῶν δανειστῶν δοκοῦντα. Τοὺς μὲν γὰρ κεκτημένους μέτρια, πάντων ἀφροῦντο τῶν ὄντων, ἐνεχυρασμοῖς καὶ προάσει· τοὺς δὲ παντελῶς ἀπόρους, αὐτοὺς ἀπῆγον, καὶ τὰ σώματα καθείργνυσαν αὐτῶν, ὡτειλὰς ἔχοντα τετρωμένων πολλὰς καὶ πεπονθηκότων ἐν ταῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος στρατείαις· ὧν τὴν τελευταίαν ἐδέξαντο πρὸς Σαβίνους, τῶν τε πλουσιωτάτων ἐπαγγελαμένων μετριάσειν, καὶ τῆς βουλῆς τὸν ἄρχοντα

Μάρκον Ουαλέριον ἐγγυήσασθαι ψηφισαμένης. Ἐπει δὲ κακείνην ἀγωνισαμένοις τὴν μάχην προθύμως καὶ κρατήσασαι τῶν πολεμίων οὐδὲν ἐγένετο παρὰ τῶν δανεισῶν ἐπιεικὲς, οὐδ' ἡ βουλὴ προσεποιεῖτο μεμνησθαι τῶν ὠμολογημένων, ἀλλ' ἀγομένους πάλιν περιεώρα καὶ ἑυσιαζομένους, θόρυβοι δὲ καὶ συστάσεις ἦσαν ἐν τῇ πόλει πονηραὶ, καὶ τοὺς πολεμίους οὐκ ἔλαθε ταραχωδῶς ἔχων ὁ δῆμος, ἀλλ' ἐμβαλόντες ἐπυρπόλουν τὴν χώραν, τῶν δ' ἀρχόντων εἰς τὰ ὄπλα τοὺς ἐν ἡλικίᾳ καλοῦντων, οὐδεὶς ὑπήκουεν· οὕτω διεστήσαν αἱ γνώμαι πάλιν τῶν ἐν τέλει. Καὶ τινες μὲν ὄντο δεῖν ὑφίσσθαι τοῖς πένησι, καὶ χαλάσαι τὸ σύντονον ἄγαν καὶ νόμιμον· ἔνιοι δ' ἀντέτεινον, ὧν ἦν καὶ Μάρκιος, οὐ τὸ τῶν χρημάτων μέγιστον ἠγούμενος, ἀρχὴν δὲ καὶ πῆραν ὑβρεως ὄχλου καὶ θρασυτήτος ἐπανισταμένου τοῖς γόμοις, εἰ σωφρονοῦσι, παύειν καὶ σβεννύειν παρακελευόμενος.

VI. Συνιούσης δὲ περὶ τούτων πολλάκις ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τῆς βουλῆς, καὶ μὴδὲν τέλος ἐκφερούσης, συστάντες οἱ πένητες ἄφνω, καὶ παρακαλέσαντες ἀλλήλους, ἀπέλιπον τὴν πόλιν· καὶ καταλαβόντες ὄρος, ὃ νῦν ἱερόν καλεῖται, παρὰ τὸν Ἀνίηνα ποταμὸν ἐκαθέζοντο, πράττοντες μὲν οὐδὲν βίαιον οὐδὲ στασιαστικόν, ἐκπιπτωκένοι δὲ τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν πλουσίων πάλαι βοῶντες, αἶρα δὲ καὶ ὕδωρ καὶ τόπον ἐνταφῆσαι πανταχοῦ τὴν Ἰταλίαν αὐτοῖς παρέξειν, ἧν πλείον οὐδὲν οἰκοῦσι τὴν Ρώ-

μην ὑπάρχειν αὐτοῖς, ἀλλ' ἢ τιτρώσκεισθαι καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῶν πλουσίων στρατευομένοις. Ταῦτ' ἔδωκεν ἡ βουλὴ, καὶ τοὺς ἐπιεικῆς μάλιστα καὶ δημοτικούς τῶν πρεσβυτέρων ἐξαπέστειλε. Προηγόρει δὲ Μενήνιος Ἀγρίππας· καὶ πολλὰ μὲν τοῦ δήμου δεόμενος, πολλὰ δ' ὑπὲρ τῆς βουλῆς παρρησιαζόμενος, τελευτῶντι τῷ λόγῳ περιῆλθεν εἰς σχῆμα μύθου διαμνημονευόμενον. Ἔφη γάρ, τοῦ ἀνθρώπου τὰ μέλη πάντα πρὸς τὴν γαστέρα στασιάζει, καὶ κατηγορεῖν αὐτῆς, ὡς μόνης ἀργοῦ καὶ ἀσυμβέλου καθέξομένης ἐν τῷ σώματι, τῶν δ' ἄλλων εἰς τὰς ἐκείνης ὀρέξεις πόνους τε μεγάλους καὶ λειτουργίας ὑπομενόντων· τὴν δὲ γαστέρα τῆς εὐηθείας αὐτῶν καταγελᾶν, ἀγνοούντων, ὅτι τὴν τροφὴν ὑπολαμβάνει μὲν εἰς ἑαυτὴν ἅπασαν, ἀναπέμπει δ' αὐθις ἐξ αὐτῆς καὶ διανέμει τοῖς ἄλλοις. Οὕτως οὖν, ἔφη, καὶ τῆς συγκλήτου λόγος ἐστίν, ὧς πολῖται, πρὸς ἑμᾶς· τὰ γὰρ ἐκεῖ τυγχάνοντα τῆς προσηκούσης οἰκονομίας βουλευόμενα καὶ πράγματα πᾶσιν ὑμῖν ἐπιφέρει καὶ διανέμει τὸ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον.

VII. Ἐκ τούτου διηλλάγησαν, αἰτησάμενοι παρὰ τῆς βουλῆς, καὶ τυχάντες, ἄνδρας αἰρεῖσθαι πέντε προστάτας τῶν δεομένων βοηθείας, τοὺς νῦν δημάρχους καλουμένους. Εἴλοντο δὲ πρώτους, οἷς ἐχρήσαντο καὶ τῆς ἀποστάσεως ἠγεμόσι, τοὺς περὶ Βροῦτον Ἰούνιον καὶ Σικίνιον Βάλλουτον. Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις εἰς ἑν ἦλθεν, εὐθύς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦσαν οἱ πολλοί, καὶ παρῆχον αὐτοὺς τοῖς ἀρχουσι χρῆσθαι.

προθύμως ἐπὶ τὸν πόλεμον. Ὁ δὲ Μάρκιος, οὐτ' αὐτὸς ἠδόμενος οἷς ὁ δῆμος ἴσχυεν, ἐνδούσης τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ τῶν ἄλλων Πατρικίων πολλοὺς ὀρών τὸ αὐτὸ πεπονθέτας, ὁμως παρεκάλει, μὴ ἀπολείπεσθαι τῶν δημοτικῶν ἐν τοῖς περὶ τῆς πατρίδος ἀγῶσι, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ μᾶλλον, ἢ τῇ δυνάμει, φαίνεσθαι διαφέροντας αὐτῶν.

VIII. Ἐν δὲ τῷ Οὐολούσκῳ ἔθνει, πρὸς οὗς ἐπολέμουν, ἡ Κοριολάνων πόλις ἀξίωμα μέγιστον ἔχε. Ταύτην οὖν τοῦ ὑπάτου Κομινίου περιστρατοπεδεύσαντος, οἱ λοιποὶ Οὐολούσκοι δεισάντες, ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους συνβοήθουν πανταχόθεν, ὡς πρὸς τῇ πόλει ποιησόμενοι μάχην, καὶ διχόθεν ἐπιχειρήσουσιν αὐτοῖς. Ἐπεὶ δ' ὁ Κομίνιος διελὼν τὴν δύναμιν, αὐτὸς μὲν ἀπήντα τοῖς ἔξωθεν ἐπιούσι τῶν Οὐολούσκων, Λάρκιον δὲ Τίτον, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἀρίστοις, ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἀπέλειπε, καταφρονήσαντες οἱ Κοριολάνοι τῶν παρόντων, ἐπεξήλθον, καὶ προσμαχόμενοι τὸ πρῶτον ἐκράτουν, καὶ κατεδίωκον εἰς τὸν χάρακα τοὺς Ῥωμαίους. Ἐνθα δὲ Μάρκιος ἐνδραμίων σὺν ὀλίγοις, καὶ καταβαλὼν τοὺς προσμύξαντας αὐτῷ μάλιστα, τοὺς δ' ἄλλους στήσας ἐπιφερομένους, ἀνεκαλεῖτο μεγάλη βοή τούς Ῥωμαίους. Καὶ γὰρ ἦν, ὡσπερ ἡξίου τὸν στρατιώτην ὁ Κάτων, οὐ χεῖρὶ καὶ πληγῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ ὄψει προσώπου φοβερός ἐντυχεῖν πολεμῶ καὶ δυσανόστατος. Ἀθροισομένων δὲ πολλῶν καὶ συνισταμένων περὶ αὐτὸν, ἀπὸ χωρῶν οἱ

πολέμιοι δείσαντες. Ὅδ' οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλ' ἐπηκολούθει, καὶ συνήλαυθεν ἤδη προτροπαδίην φεύγοντας ἄχρι τῶν πυλῶν. Ἐκεῖ δ' ὄρων ἀποτρεπομένους τοῦ διώκειν τοὺς Ῥωμαίους, πολλῶν μὲν ἀπὸ τοῦ τείχους βελῶν προσφερομένων, τὸ δὲ συνεισπεσεῖν τοῖς φεύγουσιν εἰς πόλιν ἀνδρῶν πολεμικῶν γέμουσαν, ἐν τοῖς ὀπλοῖς ὄντων, οὐδενὸς εἰς τοὺν ἐμβαλέσθαι τολμῶντος, ὁμῶς ἐπιστὰς παρενάλει καὶ παρεθάρρυνεν, ἀνεψῆχθαι βοῶν ὑπὸ τῆς τύχης τοῖς διώκοσσι μᾶλλον, ἢ τοῖς φεύγουσι, τὴν πόλιν. Οὐ πολλῶν δὲ βουλομένων ἐπακολουθεῖν, ὡσάμενος διὰ τῶν πολεμίων, ἐνήλατο ταῖς πύλαις καὶ συνεισέπεσε, μηδενὸς τὸ πρῶτον ἀντισχεῖν, μηδ' ὑποστῆναι τολμήσαντος, ἔπειτα δ', ὡς κατεῖδον ὀλίγους παντάπασιν ἔνδον ὄντας, συμβοηθούτων καὶ προσμαχομένων ἀναμεμιγμένοις ὁμοῦ φίλοις καὶ πολεμίοις, ἄπιστον ἀγῶνα λέγεται, καὶ χειρὸς ἔργοις, καὶ ποδῶν τάχει, καὶ τολμήμασι ψυχῆς ἀγωνιζόμενος ἐν τῇ πόλει, καὶ κρατῶν ἀπάντων, πρὸς οὓς ὀρούσειε, τοὺς μὲν ἐξῶσαι πρὸς τὰ ἔσχατα μέρη, τῶν δ' ἀπειπαμένων καὶ καταβαλόντων τὰ ὄπλα, πολλὴν ἄδειαν τῷ Λαρκίῳ παρασχεῖν ἐξωθεῖν ἐπάγοντι τοὺς Ῥωμαίους.

IX. Οὕτω δὲ τῆς πόλεως αἰλούσης, καὶ τῶν πλείστων ἐν ἀρπαγαῖς ὄντων καὶ διαφορήσει χρημάτων, ὁ Μάρκιος ἠγανάκτει καὶ ἐβόα, δεινὸν ἠγούμενος τοῦ ὑπάτου καὶ τῶν σὺν ἐκείνῳ πολιτῶν τάχα πονοσυμπεπιτωκότων τοῖς πολεμίοις καὶ διαμαχομένων,

αὐτοὺς χρηματίζεσθαι περιϊόντας, ἢ προφάσει χρηματισμοῦ τὸν κίνδυνον ἀποδιδράσκειν. Ἐπεὶ δ' οὐ πολλοὶ προσεῖχον αὐτῷ, τοὺς βουλομένους ἀναλαβῶν, ἐβάδιζε τὴν ὁδόν, ἢ τὸ στράτευμα προκεχωρηκὸς ἤσθητο· πολλάκις μὲν ἐποτρύνων τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ παρακαλῶν μὴ ἐνδιδόναι, πολλάκις δὲ τοῖς θεοῖς εὐχόμενος μὴ ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης, ἀλλ' εἰς καιρὸν ἐλθεῖν, ἐν ᾧ συναγωνιεῖται καὶ συγκινδυνεύσει τοῖς πολίταις. Ἦν δὲ τότε τοῖς Ῥωμαίοις ἕθροσ εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν, καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον, ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους τίθεισθαι, τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων, ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. Ταῦτα δὴ πράττοντας ἤδη τοὺς στρατιώτας Μάρκιος, ἐν ὄψει τῶν πολεμίων ὄντων, κατελάμβανε. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐνίους διατάραξεν ὀφθείς μετ' ὀλίγων αἵματος περίπλευς καὶ ἰδρωτός· ἐπεὶ δὲ προσδραμῶν τῷ ὑπάτῳ περιχαρῆς τὴν δεξιὰν ἐπέβαλε, καὶ τῆς πόλεως ἀπήγγειλε τὴν ἄλωσιν, ὃ δὲ Κομίνιος περιπτύξατο αὐτὸν καὶ κατησπάσατο, τοῖς μὲν πυθομένοις τὸ γεγενημένον κατόρθωμα, τοῖς δ' εἰκάσασι, θάρσος παρέστη, καὶ βοῆ παρεκάλουν ἄγειν καὶ συνάπτειν. Ὁ δὲ Μάρκιος ἠρώτησε τὸν Κομίνιον, πῶς διακεκῶσμηται τὰ τῶν πολεμίων ὄπλα, καὶ ποῦ τέτακται τὸ μαχιμώτατον. Ἐκείνου δὲ φήσαντος οἴεσθαι τὰς κατὰ μέσον σπείρας Ἀγνιατῶν εἶναι, πολεμικωτάτων καὶ μηδενὶ φρονήματος ὑφιεμένων Ἀξιώσε τοίνυν, ὃ Μάρκιος ἔφη, καὶ αἰτούμαι, κατὰ τοῦ-

τους τάξον ἡμᾶς τοὺς ἄνδρας. Ἐδωκεν οὖν ὁ ὕπατος, θαυμασίας αὐτοῦ τὸ πρόθυμον. Ὡς δ' ἦσαν ἔμβολαι δοράτων, καὶ τοῦ Μαρκίου προεκδραμόντος, οὐκ ἀντίσχον οἱ κατὰ στόμα τῶν Οὐολούσκων, ἀλλ' ὧ πρᾶσιμιξε μέρει τῆς φάλαγγος, εὐθύς διεκέκοπτο, τῶν ἑκατέρωθεν ἐπιστροφόντων καὶ περιλαμβανόντων τοῖς ὅπλοις τὸν ἄνδρα, δεισας ὁ ὕπατος τοὺς κρατίστους τῶν περὶ αὐτὸν ἐξέπεμπεν. Ἰσχυρᾶς δὲ περὶ τὸν Μάρκιον μάχης γενομένης, καὶ πολλῶν ἐν ὀλίγῳ νεκρῶν πεσόντων, ἐγκείμενοι καὶ καταβιαζόμενοι τοὺς πολεμίους εἴσασαντο, καὶ τρεπόμενοι πρὸς δίωξιν αὐτῶν, τὸν Μάρκιον ἠξίου, ὑπὸ τε καμᾶτου βαρὺν ὄντα καὶ τραυματίαν, ἀναχωρεῖν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Εἰπὼν δ' ἐκείνος, ὅτι νικιόντων οὐκ ἔστι τὸ κάμνειν, ἐφείπετο τοῖς φεύγουσιν. Ἡττήθη δὲ καὶ τὸ λοιπὸν στρατεύμα, πολλῶν μὲν διαφθαρέτων, πολλῶν δ' ἀλόντων.

Χ. Τῇ δ' ὑστεραία τοῦ Μαρκίου παραγενομένου, καὶ τῶν ἄλλων ἀθροιζομένων πρὸς τὸν ὕπατον, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ τοῖς θεοῖς τὴν πρέπουσαν ἀποδοὺς ἐπὶ τηλικούτοις κατορθώμασιν εὐφημίαν πρὸς τὸν Μάρκιον τρέπεται. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτοῦ θαυμαστὸν ἔπαινον εἶπε, τῶν μὲν αὐτὸς ἐν τῇ μάχῃ γενοῦσι θεατῆς, τὰ δὲ τοῦ Μαρκίου μαρτυροῦντος. Ἐπειτα, πολλῶν χρημάτων καὶ ἵππων γεγονότων αἰχμαλώτων, καὶ ἀνθρώπων, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐξέλθεσθαι δάκα πάντα πρὸ τοῦ νέμειν τοῖς ἄλλοις. Ἄνευ δ' ἐκείνων ἀριστεῖον αὐτῷ κεκοσμημένον

ἵππον ἰδωρήσατο. Τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐπαινεσάντων, ὁ Μάρκιος προελθὼν, τὸν μὲν ἵππον ἔφη δέχεσθαι, καὶ χαίρειν τοῖς ἐπαίνοις τοῦ ἄρχοντος, τὰ δ' ἄλλα, μισθόν, οὐ τιμὴν ἠγούμενος, εἶν, καὶ ἀγαπήσειν ὡς εἰς ἕκαστος τὴν νέμειν. „Ἐξαιρέτων δὲ μίαν τι-
τοῦμαι χάριν, ἔφη, καὶ δέομαι λαβεῖν. Ἦν μοι ξέ-
νος ἐν Οὐολούσκοις καὶ φίλος, ἀνὴρ ὑπεικῆς καὶ μέ-
τριος. Οὗτος εἰάλωκε νῦν, καὶ γέγονεν ἐκ πλουσίου
καὶ μακαρίου δοῦλος. Πολλῶν οὖν αὐτῷ κακῶν
παρόντων, ἐν ἀφελῆν ἀρκεῖ, τὴν πράσιν.“ Ἐπὶ τού-
τοις λεχθῆσι βοή τε μείζων ἀπήνησε τῷ Μαρκίῳ,
καὶ πλείονες οἱ θαυμάζοντες ἐγένοντο τὸ μὴ κρατού-
μενον ὑπὸ χρημάτων τάνδρος, ἢ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις
ἀνδραγαθίαν. Καὶ γὰρ οἷς φθόρου τε καὶ ζήλου
πρὸς αὐτὸν ὑπέκειτο τιμώμεκον ἐκπρεπῶς, κακείνοις
τότε τοῦ λαβεῖν μεγάλα, τῷ μὴ λαβεῖν, ἄξιος ἔδοξε·
καὶ μάλλον αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἠγάπησαν, ἀφ' ἧς
κατεφρόνει τηλικούτων, ἢ δι' ὧν ἠξιοῦτο. Τὸ μὲν
γὰρ εὖ χρῆσθαι χρήμασι κάλλιον ἔσται, ἢ ὄπλοις·
τοῦ δὲ χρῆσθαι τὸ μὴ δεῖσθαι χρημάτων σεμνότε-
ρον.

XI. Ἐπεὶ δ' ἐπαύσατο βοῆς καὶ θορύβου τὸ πλή-
θος, ὑπολαβὼν ὁ Κορίνιος· Ἄλλ' ἐκείνας μὲν, εἶ-
πεν, ὧ συστρατιῶται, τὰς δωρεὰς οὐ δύνασθε βιά-
ζεσθαι μὴ δεχόμενον τὸν ἄνδρα, μηδὲ βουλόμενον
λαβεῖν· ἦν δ' οὐκ ἔστιν ἐπὶ τούτῳ διδομένην ἀπώ-
σασθαι, δῶμεν αὐτῷ, καὶ ψηφισώμεθα καλεῖσθαι
Κοριολάνον, εἰ μὴ καὶ πρὸ ἡμῶν ἢ πράξις αὐτῆ

τοῦτο δάδωκεν. Ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν ὄνομα τὸν
 Κοριολάνον. Ὡς καὶ μάλιστα δῆλόν ἐστιν, ὅτι τῶν
 ὀνομάτων ἴδιον ἦν ὁ Γαῖος· τὸ δὲ δεύτερον, οἰκίας,
 ἢ γένους κοινόν, ὁ Μάρκιος· τῷ δὲ τρίτῳ ὑστε-
 ρον ἐχρήσατο, πράξεώς τινος, ἢ τύχης, ἢ ἰδέας, ἢ
 ἀρετῆς ἐπιθέτω. Καθάπερ Ἕλληνες ἐτίθεντο πρά-
 ξεως μὲν ἐπωνυμιον, τὸν Σωτῆρα καὶ τὸν Καλλίνικον·
 ἰδέας δὲ, τὸν Φύσκωνα καὶ τὸν Γρυπὸν· ἀρετῆς δὲ,
 τὸν Εὐεργέτην καὶ τὸν Φιλάδελφον· εὐτυχίας δὲ, τὸν
 Εὐδαίμονα, καθάπερ τῷ δευτέρῳ τῶν Βατίων. Ἐπί-
 σεις δὲ τῶν βασιλείων καὶ σκώμματα παρέσχεον ἐπικλή-
 σεις, ὡς Ἀντιγόνη τὸν Δαίωνα, καὶ Πιολεμαῖον τὸν
 Δάθυρον. Ἐπὶ πλέον δὲ τῷ γένει τούτῳ καὶ Ῥω-
 μαῖοι κέχρηται, Διαδήματόν τινα τῶν Μετέλλων
 καλέσαντες, ὅτι πολὺν χρόνον, ἔλκος ἔχων, περιεμό-
 σται περιδεδεμένος τὸ μέτωπον· ἕτερον δὲ Κέλερα,
 σπεύσαντα μεθ' ἡμέρας ὀλίγας τῆς τοῦ πατρὸς τε-
 λευτῆς ἐπιταφίους μονομάχων ἀγῶνας παρασχεῖν, τὸ
 τάχος καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς παρασκευῆς θαυμάσαν-
 τες. Ἐπίσους δὲ συντυχία γενέσεως μέχρι νῦν καλοῦ-
 σι, Πρόκλον μὲν, εἰάν ἀποδημοῦντος πατρὸς γένηται,
 καὶ Πόστουμον, εἰάν τεθνηκότος· ὃ δ' εἰάν διδύμῳ γε-
 νομένῳ συμβῆ περιβιῶναι, Φατέρου τελευτήσαντος,
 Οὐοπλάκον. Τῶν δὲ σωματικῶν, οὐ μόνον Σύλλας,
 οὐδὲ Νίγρους, οὐδὲ Ῥούφους, ἀλλὰ καὶ Καίκου,
 καὶ Κλωδίου ἐπωνυμίας τίθενται· καλῶς ἐθίζον-
 τες, μήτε τυφλότητα, μήτ' ἄλλην τινα σωματικὴν
 ἰσυχίαν, ὄνειδος ἠγεῖσθαι, μηδὲ λοιδορίαν, ἀλλ' ὡς

οικαίους ὑπακούειν ὀνόμασιν. Ἄλλα ταῦτα μὲν ἑτέρω γένοι γραφῆς προσήκει.

XII. Πανσαμένω δὲ τῷ πολέμῳ τὴν στάσιν ἐπηγυρον αὐθις οἱ δημαγωγοί, καινὴν μὲν εὐδελμίαν αἰτίαν ἔχοντες, οὐδ' ἔγκλημα δίκαιον, ἀ δὲ ταῖς προτέραις αὐτῶν ταραχαῖς καὶ διαφοραῖς ἀναγκαίως ἐπηκολούθησε κακὰ, ταῦτα ποιούμενοι πρόφασιν ἐπὶ τοὺς Πατρικίους. Ἄσπορος γάρ ἡ πλείστη καὶ ἀγεώργητος ἀπείλειφθη τῆς χώρας· ἀγορᾶς δ' ἐπιεισάκτου παρασκευὴν διὰ τὸν πόλεμον ὁ καιρὸς οὐκ ἔδωκεν. Ἰσχυρᾶς οὖν ἀπορίας γενομένης, ὀρῶντες οἱ δημαγωγοὶ μὴτ' ἀγορᾶν ἔχοντα, μὴτ', εἰ παρῆν ἀγορὰ, χρημάτων εὐποροῦντα τὸν δῆμον, ἐτέβαλλον λόγους καὶ διαβολὰς κατὰ τῶν πλουσίων, ὡς ἐκείνοι τὸν λιμὸν ἐπάγοιεν αὐτοῖς ὑπὸ μνησικακίας. Ἐκ' δὲ τῶν Οὐελιτραίων ἦκε πρεσβεία τὴν πόλιν παραδιδόντων, καὶ δεομένων ἀποίκους ἀποστελλῆναι. Νόσος, γὰρ ἐμπεσοῦσα λοιμώδης αὐτοῖς τοσοῦτον ὄλεθρον καὶ φθορὰν ἀπειργάσατο τῶν ἀνθρώπων, ὥστε μόλις τὸ δάκρυον τοῦ παντός ἀπολειφθῆναι μέρος. Ἔδοξεν οὖν τοῖς νῦν ἔχουσι εἰς δέον γεγονέναι καὶ κατὰ καιρὸν ἡ χρεία τῶν Οὐελιτραίων, διὰ τὴν ἀπορίαν κουφισμοῦ δεομένοις· καὶ τὴν στάσιν ἅμα σκεδάσειν ἠλπίζον, εἰ τὸ θορυβοῦν μάλιστα καὶ συνεπηρμένον τοῖς δημαγωγοῖς, ὥσπερ περίττωμα τῆς πόλεως νοσερὸν καὶ ταραχώδες, ἀπακαθάραθῆι. Τοῦτους τε δὴ καταλέγοντες εἰς τὴν ἀπδικίαν ἐξέπεμπον οἱ ὑπατοί, καὶ στρατείας ἐπήγγελλον ἑτέροις ἐπὶ τοὺς

Οὐολούσκους, ἀσχολῶν τε τῶν ἐμφυλίων μηχανώμενοι θορύβων, καὶ νομιζόντες ἐν ὅπλοις καὶ στρατοπέδῳ καὶ κοινοῖς ἀγῶσιν αὐτοὶς γινομένους πλουσίους ὁμοῦ καὶ πένητας, καὶ δημοτικούς καὶ Πατρικίους, ἡμερώτερον διατεθῆναι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἡδιόν.

XIII. Ἐνίσταντο δὲ λοιπὸν οἱ περὶ Σικίνιον καὶ Βροῦτον δημαγωγοὶ, βοῶντες, ἔργον ὠμότατον αὐτῷ τῷ προσιτάτῳ τῶν ὀνομάτων ἀποικίαν προσαγορεύσαντας, ἀνθρώπους πένητας ὥσπερ εἰς βάρβαρον ὠθεῖν, ἐκπέμποντας εἰς πόλιν ἀέρος τε νοσηροῦ καὶ νεκρῶν ἀτάφων γέμουσαν, ἀλλοτρίῳ δαίμονι καὶ παλαμναίῳ συνοικισομένους· εἶτα, ὥσπερ οὐκ ἀρκουμένους, τοὺς μὲν ὑπὸ λιμοῦ διολλύνει τῶν πολιτῶν, τοὺς δὲ λοιμῶ προσβάλλειν, εἶ καὶ πόλεμον αὐθαίρετον προσάγειν, ὅπως μηδὲν κακὸν ἀπῆ τῆς πόλεως, ὅτι δουλεύουσα τοῖς πλουσίοις ἀπέπτε. Τοιούτων ἀναπιμπλάμενος λόγων ὁ δῆμος, οὔτε τῷ καταλόγῳ προσήει τῶν ὑπάτων, πρὸς τε τὴν ἀποικίαν διβέβλητο. Τῆς δὲ βουλῆς διαπορουμένης, ὁ Μάρκιος, ἥδη μεστός ὢν ὄγκου, καὶ μέγας γεγενηὸς τῷ φρονήματι, καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν κρατίστων, φανερός ἦν μάλιστα τοῖς δημαγωγοῖς ἀνδιστάμενος. Καὶ τὴν μὲν ἀποικίαν ἀπέστειλαν, ἐπιτιμίῳ μεγάλοις τοὺς λαχόντας ἐξελθεῖν ἀναγκάσαντες. Πρὸς δὲ τὴν στρατείαν παντάπασιν ἀπαγορευόντων, αὐτὸς ὁ Μάρκιος τοὺς τε πελάτας ἀναλαβὼν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσους ἔπεισε, κατέδραμε τὴν Ἀντιατῶν χώραν. Καὶ πολὺν μὲν αἶτον εὐρῶν, πολλῇ δὲ λεία θρεμμάτων

καὶ ἀνδραπόδων περιτυχῶν, αὐτῷ μὲν οὐδὲν ἐξέλιετο, τοὺς δὲ στρατευσαμένους πολλὰ μὲν ἄγοντας ἔχων, πολλὰ δὲ φέροντας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην. Ὥστε τοὺς ἄλλους μεταμελομένους καὶ φθονοῦντας τοῖς εὐπορήσασιν, ἄχθεσθαι τῷ Μαρκίῳ, καὶ βαρύνεσθαι τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν, οἷς ἐπὶ τὸν δῆμον αὐξομένην.

XIV. Ὀλίγου δὲ χρόνου μετῆι μὲν ὑπατεῖαν ὁ Μάρκιος, ἐκάμπτοντο δ' οἱ πολλοί, καὶ τὸν δῆμον αἰδέως τις εἶχεν, ἄνδρα καὶ γένει καὶ ἀρετῇ πρῶτον αἰετῆσαι καὶ καταβαλεῖν ἐπὶ τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις εὐεργετήμασι. Καὶ γὰρ ἔθος ἦν τοῖς μετιοῦσι τὴν ἀρχὴν παρακαλεῖν καὶ δεξιοῦσθαι τοὺς πολίτας, ἐν ἱματίῳ κατιόντας εἰς τὴν ἀγορὰν ἄνευ χιτῶνος· εἴτε μᾶλλον ἐταπεινοῦντας ἑαυτοὺς τῷ σχήματι πρὸς τὴν δέξιν, εἴτε δεικνύντας, οἷς ἦσαν οὐτεῖλαι, προφανῆ τὰ σύμβολα τῆς ἀνδρείας. Οὐ γὰρ ὑποψία δῆπου διανομῆς ἀργυρίου καὶ δεκασμῶν ἄζωστον ἐβούλοντο προσιέναι καὶ ἀχίτωνα τοῖς πολίταις τὸν δεόμενον αὐτοῖν. Ὅψὲ γὰρ μετὰ πολλὸν χρόνον αἰνῆ καὶ πρᾶσις ἐπεισῆλθε, καὶ συνεμίγη ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ψήφοις ἀργύριον. Ἐκ δὲ τούτου καὶ δικαστῶν θιγοῦσα καὶ στρατοπέδων ἡ δωροδοκία περιστήσεν εἰς μοναρχίαν τὴν πόλιν, ἐξανδραποδισαμένη τὰ ὄπλα τοῖς χρήμασιν. Οὐ γὰρ κακῶς ἔοικεν εἰπεῖν ὁ εἰπὼν, ὅτι πρῶτος κατέλυσε τὸν δῆμον ὁ πρῶτος ἐστιάσας καὶ δεκάσας. Φαίνεται δὲ κρύφα καὶ κατὰ μικρὸν ὑποφύειν, οὐκ εὐθὺς ἐκδήλον ἐν Ῥώμῃ γενέ-

σθαι τὸ κακόν. Οὐ γὰρ ἴσμεν, ὅστις ἦν ὁ δεκάσας πρῶτον ἐν Ῥώμῃ δῆμον, ἢ δικαστήριον Ἀθήνησι δὲ λέγεται πρῶτος ἀργύριον δοῦναι δικασταῖς Ἄνυτος ὁ Ἄνθεμιωνος, προδοσίας περὶ Πύλου κρινόμενος ἐν τοῖς Πιλοπονησιακοῖς ἤδη τελευτῶσιν, ὁπηγίκα τὸ χρυσοῦν ἔτι γένος καὶ ἀκήρατον ἐν Ῥώμῃ τὴν ἀγορὰν κατεῖχεν.

XV. Ἄλλὰ τοῦ γε Μάρκιου πολλάς ὑποφαίνοντος ὤτειλαι ἀπὸ πολλῶν ἀγώνων, ἐν οἷς ἐπρώτευσεν, ἑπτακαίδεκα ἔτη συνεχῶς στρατευόμενος, ἔδυσωπεῦντο τὴν ἀρετὴν, καὶ λόγον ἀλλήλοις εἰδίδουσαν, ὡς ἐκείνον ἀποδεικνόντες. Ἐπεὶ δὲ τῆς ἡμέρας, ἐν ἧ' τὴν ψῆφον ἔδει φέρειν, ἐνστάσης, ὁ Μάρκιος εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλε σοβαρῶς ὑπὸ τῆς βουλῆς προπεμπόμενος, καὶ πάντες οἱ Πατρικιοὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐγένοντο φανοροὶ πρὸς μηδὲν οὔτω μηδέποτε σπουδάσαντες, ἐξέπισσον αὐθις οἱ πολλοὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας, εἰς τὸ νεμεσᾶν καὶ φθονεῖν ὑποφερόμενοι. Προσῆν δὲ τῷ πάθει τούτῳ καὶ θεός, εἰ γένοιτο τῆς ἀρχῆς κύριος ἀνὴρ ἀριστοκρατικός, καὶ τοσοῦτον ἔχων ἐν τοῖς Πατρικίοις ἀξίωμα, μὴ παντάπασιν ἀφέλοιτο τοῦ δήμου τὴν ἐλευθερίαν. Οὔτω δὲ φρονήσαντες, ἀπεψηφίσαντο τὸν Μάρκιον. Ὡς δ' ἀνηγορευθῆσαν ἔτεροι, βαρέως μὲν ἠνεγκεν ἡ βουλή, δοκοῦσα προπεπηλακίσθαι μᾶλλον ἑαυτήν, ἢ τὸν Μάρκιον· αὐτὸς δ' ἐκείνος οὐ μετρίως ἔσχεν οὐδ' ἐπιμικρῶς πρὸς τὸ συμβεβηκός, ἅτε δὴ πλεῖστα τῷ θυμοειδεῖ καὶ φιλονεικῷ μέρει τῆς ψυχῆς, ὡς ἔχοντι μέγεθος καὶ

φρόνημα, κεχημηένας, τὸ δ' ἐμβριθεὶς καὶ τὸ πρῶτον, οὐ τὸ πλείστον ἀρετῆ πολιτικῆ μέτεσιν, ἐγκεκραμένον οὐκ ἔχων ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας, οὐδὲ τὴν ἐρημίαν ξύναικον, ὡς Πλάτων ἔλεγεν, αὐθαδέϊαν εἰδὼς ὅτι δεῖ μάλιστα διαφεύγειν ἐπιχειροῦντα πράγμασι κοινῶς καὶ ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, καὶ γενέσθαι τῆς πολλὰ γελωμένης ὑπ' ἐνίων ἀνεξικακίας ἐραστήν. Ἄλλ' ἀπλοῦς τις ὢν αἰεὶ καὶ ἀτενῆς, καὶ τὸ νικᾶν καὶ κρατεῖν ἀπέκτων πάντως ἀνδρείας ἔργον ἠγούμενος, οὐκ ἀσθενείας καὶ μαλακίας, ἐκ τοῦ πονοῦντος καὶ πεπονθότος μάλιστα τῆς ψυχῆς, ὥσπερ οἰδήμα, τὸν θυμὸν ἀναδιδούσης, ἀπῆει ταραχῆς μεστός ὢν, καὶ πικρίας πρὸς τὸν δῆμον. Οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ τῶν Πατρικίων, ὃ τί περ ἦν ἐν τῇ πόλει μάλιστα γαυρούμενον εὐγενεία καὶ ἀνθούν, αἰεὶ τε θαυμαστικῶς ἐσοπυδάκεσαν περὶ τὸν ἄνδρα, καὶ τότε προσκείμενοι καὶ παρόντες οὐκ ἐπ' ἀγαθῶ, τὸν θυμὸν ἐξερέπιζον αὐτοῦ τῷ συναγαγακτεῖν καὶ συναλγεῖν. Ἦν γὰρ ἡγεμῶν αὐτοῖς καὶ διδάσκαλος εὐμενῆς τῶν πολεμικῶν ἐν ταῖς στρατείαις, καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἄνευ φθόνου πρὸς ἀλλήλους γαυρώσαι τοὺς κατορθοῦντας.

XVI. Ἐν τούτῳ δὲ σίτος ἦκεν εἰς Ῥώμην, πολὺς μὲν ὠνητός ἐξ Ἰταλίας, οὐκ ἐλάττων δὲ δωρητός ἐκ Συρακουσῶν, Ἰέλωνος τοῦ τυράννου πέμψαντος· ὥστε τοὺς πλείστους ἐν ἐλπίσει γενέσθαι χρησταῖς, ἅμα τῆς ἀπορίας καὶ τῆς διαφορᾶς τὴν πόλιν ἀπαλλαγῆσθαι προσδοκῶντας. Εὐθύς οὖν βουλής ἀθροισθείσης, περιχυθεὶς ὁ δῆμος ἔξωθεν ἐκα-

ραδόνει τὸ τέλος, ἐλπίζον ἀγορᾶ τε χρῆσασθαι φι-
 λανθρώπων, καὶ προῖκα τὰς δωρεάς νεμήσεσθαι.
 Καὶ γὰρ ἔνδον ἦσαν οἱ ταῦτα τὴν βουλὴν πείθοντες.
 Ὁ μόντοι Μάρκιος ἄναστὰς, σφόδρα καθήψατο τῶν
 χαριζομένων τοῖς πολλοῖς, δημογωγούς καὶ προ-
 δότας ἀποκλιῶν τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ σπέρματα
 πονηρὰ θρασυτήτος καὶ ὑβρείως εἰς ὄχλον ἀφειμένα
 τρέφοντας κατ' αὐτῶν· ἃ κατῶς μὲν εἶχε μὴ περι-
 δεῖν ἐν ἀρχῇ φυόμενα, μηδ' ἰσχυρὸν ἀρχῇ τηλικαύτη
 ποιῆσαι τὸν δῆμον, ἤδη δὲ καὶ φοβερὸν εἶναι, τῷ
 πάντα βουλομένοις αὐτοῖς ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν ἄ-
 κοντας βιάζεσθαι, μηδὲ πείθεσθαι τοῖς ὑπάτοις,
 ἀλλ' ἀναρχίαν ἔχοντας, ἡγεμόνας ἰδίους ἄρχοντας
 προσαγορεύειν. Ἐπιδόσεις μὲν οὖν καὶ διανομὰς,
 ὡσπερ Ἑλλήνων οἱ κράτιστα δημοκρατούμενοι, κα-
 θεύεσθαι ψηφίζομένους, ἔφη παντελῶς εἰς κοινὸν
 ἄλεθρον τὴν ἀπειθειαν αὐτῶν ἐφοδιαζεῖν. Οὐ γὰρ
 χάριν γε δήπου φήσουσιν ἀπολαμβάνειν τῶν στρα-
 τειῶν, ἃς ἐγκατέλιπον, καὶ τῶν ἀποστάσεων, αἷς
 προήκοντο τὴν πατρίδα, καὶ τῶν διαβολῶν, ἃς ἐ-
 δέξαντο κατὰ τῆς βουλῆς· ἀλλ' ὑφειμένους διὰ φό-
 βον, καὶ καλακεύοντας ἡμᾶς ταῦτα διδόναι καὶ συγ-
 χωρεῖν ἐλπίσαντες, οὐδὲν ἔξουσι πέρασ ἀπειθείας,
 οὐδὲ παύσονται διαφερόμενον καὶ στασιάζαντες.
 Ὡστε τοῦτο μὲν ἔστι κομιδῇ μανικόν· εἰ δὲ σωφρο-
 νοῦμεν, ἀφαιρησόμεθα τὴν δημορχίαν αὐτῶν, ἀπαί-
 ρουσι οὖσαν ὑπατείας, καὶ διάστασι τῆς πόλεως,
 ὑκέτι μᾶς, ὡς πρότερον, οὔσης, ἀλλὰ δεδεγμῆ-

της τομῆν μηδέποτε συμφῦναι, μηδ' ὁμοφρονῆσαι, μηδὲ παύσασθαι νοσοῦντας ἡμᾶς καὶ ταρασσομένους ὑπ' ἀλλήλων ἐάουσαν.

XVII. Πολλὰ τοιαῦτα λέγων ὁ Μάρκιος, ὑπερφυῶς εἶχε τοὺς νέους συνενθουσιῶντας αὐτῷ, καὶ τοὺς πλουσίους ὀλίγου δειν ἅπαντας, μόνον ἐκείνον ἄνδρα τὴν πόλιν ἀήτητον ἔχειν καὶ ἀκολάκευτον βοῶντας. Ἔνιοι δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἤναντιοῦντο, ὑφορώμενοι τὸ ἀποβησόμενον. Ἀπέβη δὲ χρηστὸν οὐδέν. Οἱ γὰρ δήμαρχοι παρόντες, ὡς ἦσθοντο τῇ γνώμῃ κρατοῦντα τὸν Μάρκιον, ἐξέδραμον εἰς τὸν ὄχλον μετὰ βοῆς, παρακλυζόμενοι συνίστασθαι καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς τοὺς πολλοὺς. Ἐκκλησίας δὲ θαρβύδους γενομένης, καὶ τῶν λόγων, οὗς ὁ Μάρκιος εἶπεν, ἀναγορευθέντων, ὀλίγον ἐδέησεν ἔμπεισιν ὑπ' ὀργῆς φερόμενος εἰς τὴν βουλὴν ὁ δῆμος· οἱ δὲ δήμαρχοι τοῦ Μαρκίου τὴν αἰτίαν ἐποιοῦντο, καὶ πέμποντες ἐκάλουν αὐτὸν ἀπολογησόμενον. Ὡς δὲ πρὸς ὕβριν τοὺς πεμφθέντας ἐξήλασεν ὑπερήτις, αὐτοὶ μετὰ τῶν ἀγορανόμων ἦσαν ἄξοντες βία τὸν ἄνδρα, καὶ τοῦ σώματος ἐπελαμβάνοντο. Συστάντες δ' οἱ Πατρίσιοι τοὺς μὲν δημάρχους ἀπειρίψαντο, τοῖς δ' ἀγορανόμοις καὶ πληγὰς ἐπέβαλον. Τότε μὲν οὖν ἑσπέρα καταλαβούσα τὴν ταραχὴν διέλυσεν· ἅμα δ' ἡμέρα τὸν δῆμον δρῶντες ἐξηγρωμένον οἱ ὕπαιτοι, καὶ συντρέχοντα πανταχόθεν εἰς τὴν ἀγορὰν, εἶδισαν ὑπὲρ τῆς πόλεως· καὶ τὴν βουλὴν ἀθροίσαντες, ἐκέλευε

σκοπεῖν, ὅπως ἐπιεικέσι λόγοις καὶ δόγμασι χρη-
στοῖς πρᾶξωσι καὶ καταστήσωσι τοὺς πολλοὺς, ὡς
οὐ φιλοτιμίας οὐσαν ὤραν, οὐδ' ὑπὲρ δόξης ἀμιλ-
λαν, εἰ σωφρονοῦσιν, ἀλλὰ καιρὸν ἐπισφαλῆ καὶ
ὄξυν, εὐγνώμονος πολιτείας καὶ φιλανθρώπου δεό-
μενον. Εἰξάντων δὲ τῶν πλείστων, προελθόντες,
ὡς ἐνῆν μάλιστα, τῷ δήμῳ διελέγοντο καὶ κατεπραύ-
νον, ἀπολυόμενοι τε τὰς διαβολὰς ἐπιεικῶς, καὶ
τῷ νοουθετοῦντι καὶ δάκνοντι μετρίως χρώμενοι· πε-
ρὶ δὲ τιμῆς ὀνίων καὶ ἀγορᾶς οὐδὲν διοίσασθαι πρὸς
αὐτοὺς φάσκοντες.

XVIII. Ὡς οὖν ἐνεδίδαυ τὸ πολὺ τοῦ δήμου,
καὶ φανερόν ἦν τῷ κοσμίως καὶ σωφρόνως ἀκούειν
ἀγόμενον καὶ κλύμενον, ἀνέστησαν οἱ δήμαρχοι,
τῇ μὲν βουλῇ σωφρονοῦσῃ τὸν δῆμον ἀνθυπεῖξιν,
ὅσα καλῶς ἔχει, φάσκοντες, τὸν δὲ Μάρκιον ἀπο-
λογεῖσθαι κελεύοντες, εἰ μὴ φησιν ἐπὶ συγχύσει τῆς
πολιτείας καὶ καταλύσει τοῦ δήμου τὴν τε βουλήν
παροξύνειν, καὶ καλούμενος ὑπ' αὐτῶν ἀπειθῆσαι,
τέλος δὲ τοὺς ἀγορανόμους κύπτων ἐν ἀγορᾷ καὶ
προπηλακίζων, ἐμφύλιον, ὅσον ἐπ' αὐτῷ, πόλε-
μον ἐξεργάσασθαι, καὶ πρῶτα γαγεῖν εἰς ὄπλα τοὺς
πολίτας. Ἐλεγον δὲ ταῦτα, βουλόμενοι τὸν Μάρ-
κιον ἢ ταπεινὸν ἀποδείξαι, παρὰ φύσιν ὑφέντα τὸ φρό-
νημα καὶ θεραπεύοντα τὸν δῆμον, ἢ τῇ φύσει χρώμε-
νον, ἀνήκιστον ἀπεργάσασθαι τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργήν·
ὃ μᾶλλον ἤλπιζον, ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ ἀνδρός.
Ἔστη μὲν γὰρ ὡς ἀπολογησόμενος, καὶ παρέσχευ αὐτῷ

σιωπῆν καὶ ἡσυχίαν ὁ δῆμος· ὡς δ' ἤρξατο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, δεητικὸν τινα λόγον προσδεχομένους, οὐ μόνον ἐπαχθεῖ παρρησία χρῆσθαι, καὶ πλείονι κατηγορίᾳ τῆς παρρησίας, ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ διαθείσει προσώπου τὴν ἐγγὺς ὑπεροφίας καὶ ὀλιγωρίας ἀφοβίαν ἐπιδεικνύμενος, ὁ μὲν δῆμος ἐξετραχύνθη, καὶ φανερός ἦν δυσανασχετῶν καὶ βιαροῦμένου τοῖς λεγομένοις· τῶν δὲ δημάρχων ὁ θρασύτατος Σικίνιος, μικρὰ τοῖς συνάρχουσι διαλεχθεῖς, εἶτ' εἰς μέσον ἀναγορεύσας, ὡς θάνατος ὑπὸ τῶν δημάρχων τοῦ Μάρκιου κατέγνωσται, προσέταξε τοῖς ἀγορανόμοις, ἀναγαγόντας αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἄκραν, εὐθύς ὡσαι κατὰ τῆς ὑποκειμένης φάραγγος. Ἀπτομένων δὲ τῶν ἀγορανόμων τοῦ σώματος, ἔδοξε μὲν καὶ τῶν δημοτῶν πολλοῖς φρικτὸν εἶναι τὸ γιγνόμενον καὶ ὑπερήφανον· οἱ δὲ Πατρίκιοι παντάπασιν ἔκσταντες καὶ περιπαθήσαντες, ὥρμησαν ἀπὸ κραυγῆς βοηθεῖν· οἱ δὲ, καὶ χερσὶ τοὺς ἐπιλαμβανομένους ἀνείργοντες, καὶ καταμιγνύντες ἑαυτοῖς τὸν Μάρκιον, ἔτιοι δὲ καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγοντες, εἶδοντο τῶν πολλῶν, ἐπειδὴ λόγου τε καὶ φωνῆς οὐδὲν ἔργον ἦν ἐν ἀκοσμίᾳ τυσαύτῃ καὶ θορυβοῖς· ἄχρις οὐ συμφρονήσαντες οἱ φίλοι καὶ οἰκεῖοι τῶν δημάρχων, ὡς ἄνευ φόβου πολλοῦ τῶν Πατρικίων οὐκ ἔστιν ἐξαγαγεῖν, οὐδὲ κολᾶσαι τὸν Μάρκιον, ἔπεισαν αὐτοὺς ἀφελεῖν τῆς τιμωρίας τὸ ἀλλόκοτον καὶ βαρὺ, μὴ βία, μηδ' ἄκριτον ἀποκτινύντας, ἀλλὰ τῷ δήμῳ ψῆφον ἐπενεγκεῖν ἀποδόνας. Ἐκ τούτου

καταστάς δ' Σικίννιος ἠρώτα τοὺς Πατρικίους, τί βουλόμενοι τὸν Μάρκιον ἀφαιρῶνται τοῦ δήμου βουλομένου κολάζειν. Ἐκείνων δὲ πάλιν ἀντερωτῶντων· Τί μὲν οὖν διανοοῖσθε, καὶ τί βούλεσθε ὑμεῖς, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἀδίστοις ἄνευ κρίσεως ἐπὶ τιμωρίαν ὤμην καὶ παράνομον οὕτως ἄγοντες; Ἀλλὰ ταύτην μὲν, εἶπεν ὁ Σικίννιος, ὑμεῖς μὴ ποιῆσθε πρόφασιν διαφθορᾶς καὶ στάσεως πρὸς τὸν δῆμον· ὃ γὰρ ἀξιοῦτε, δίδωσιν ὑμῖν, κριθῆναι τὸν ἄνδρα. Σοὶ δὲ, Μάρκιε, προαγορευόμεν εἰς τρίτην ἀγορὰν παρῆναι, καὶ πείθειν τοὺς πολίτας, εἰ μηδὲν ἀδικεῖς, ὡς ψήφω κρινούντας.

XIX. Τότε μὲν οὖν ἠγάπησαν οἱ Πατρικῖοι τὴν διάλυσιν, καὶ τὸν Μάρκιον ἀσμένως ἔχοντες ἀπήλθον. Ἐν δὲ τῷ μετὰ χρόνῳ τῆς τρίτης ἀγορᾶς (ἀγορᾶς δὲ ποιοῦσι Ῥωμαῖοι δι' ἡμέρας ἐννάτης, βουουλίας καλοῦντες), ἐλπίδα μὲν αὐτοῖς παρέσχε διακρούσεως στρατεία γενομένη πρὸς Ἀντιάτας, ὡς μήκος ἔξουσα καὶ χρόνον, ἐν ᾧ χειροθήθῃς ὁ δῆμος ἔσται, τῆς ὀργῆς ἀπομαρανθείσης, ἢ παντελῶς ἐκπεσοῦσης δι' ἀσχολίαν καὶ πόλεμον. Ἐπειτα δ', ὡς ταχὺ διαλυσάμενοι πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐπανῆλθον, ἐγένοντο σύνοδοι τῶν Πατρικίων πολλάκις, δεδιότων καὶ σκοπούντων, ὅπως τὸν τε Μάρκιον οὐ προήσονται, τὸν τε δῆμον αὐθις οὐ παρέξουσιν ἐκταραττεῖν τοῖς δημαγωγῶσι. Ἀππίος μὲν οὖν Κλαύδιος αἰτίαν ἔχων ἐν τοῖς μάλιστα μισόδημος εἶναι, διαμαρτύρατο, λέγων, τὴν τε βουλήν αὐτοὺς ἀναισθήειν, καὶ προήσασθαι παντάπασιν τὴν πολιτείαν, εἰ

κύριον τῆς ψήφου κατὰ τῶν Πατρικίων δέξονται γασόμενον τὸν δῆμον. Οὐδὲ πρεσβύτατοι καὶ δημοτικώτατοι τὸν ἀντιλον ἤξλου, οὐ χαλεπὸν, οὐδὲ βαρὺν, ἀλλὰ πρῶτον καὶ φιλάνθρωπον ὑπὸ τῆς ἐξουσίας εἶσοθαι τὸν δῆμον. Οὐ γὰρ καταφρονοῦντι τῆς βουλῆς, ἀλλ' οἰομένῳ καταφρονεῖσθαι, τιμὴν καὶ παραμυθίαν γενήσεσθαι τὴν κρίσιν, ὡσθ' ἅμα τὴν ἀψήφον λαβόντας ἀποθήσεσθαι τὴν ὀργήν.

XX. Ὅρων οὖν ὁ Μάρκιος εὐνοίᾳ μὲν αὐτοῦ, φόβῳ δὲ τοῦ δήμου, τὴν σύγκλητον ἀπορουμένην, ἠρώτησε τοὺς δημάρχους, τίνα κατηγοροῦσιν αὐτοῦ, καὶ περὶ τίνας κριθησόμενον ἐπὶ τὸν δῆμον ἐξάγουσιν. Εἰπόντων δ' ἐκείνων, ὅτι τυραννίς ἐστι τὸ ἔγκλημα, καὶ τυραννεῖν διανοούμενον ἀποδειξουσιν αὐτὸν, οὕτως ἐξανασταίς, αὐτὸς ἔφη πρὸς τὸν δῆμον ἤδη βαδίζων, ἀπολογησόμενος· καὶ μηδένα τρόπον κρίσας, μηδὲ, ἂν ἀλώ, κολάσεως παραιτεῖσθαι· μόνον ὅπως, ἔφη, τοῦτο κατηγορήσητε, καὶ μὴ ψεύσησθε τὴν βουλήν. Ὡς δ' αἰμολόγησαν, ἐπὶ τούτοις ἡ κρίσις ἐγένετο. Συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου, πρῶτον μὲν οὐ κατὰ λόχους, ἀλλὰ κατὰ φυλαίς ἐβιάζοντο γίνεσθαι τὴν ψηφοφορίαν, τῶν εὐπόρων καὶ γνωρίμων καὶ στρατευομένων τὸν ἄπορον καὶ πολυπράγμονα καὶ τοῦ καλοῦ φρονιζόντα μηδὲν ὄχλον ἐπίπροσθεν ταῖς ψήφοις ποιοῦντες. Ἐπειτα, τὴν τυραννίδος ἀφ' ἐντέως αἰτίαν, ἀγαπόδεικτον οὔσαν, ἐκείνων πάλιν ἐμνηντο τῶν λόγων, οὓς ὁ Μάρκιος πρότερον εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ, κωλύων μὲν ἐπευωνίσαι τὴν ἀγορᾶν, ἀφελείσθαι δὲ τὴν δημαρχίαν τοῦ δήμου κελύων

Καινὸν δὲ κατηγορήσαν αὐτοῦ κατηγορήματα, τὴν δια-
νομήν τῶν λαφύρων, ἃ λαβὼν ἐκ τῆς Ἀντιατιῶν χώ-
ρας, οὐκ ἀνήνεγκεν εἰς τὸ δημόσιον, ἀλλὰ διένειμε
τοῖς μεθ' αὐτοῦ στρατευομένοις· ἕφ' οὗ δὴ καὶ μά-
λιστα λέγεται διαταραχθῆναι τὸν Μάρκιον. Οὐ γὰρ
προσεδόκησεν, οὐδ' εὐπόρησε πρὸς τὸν ὄχλον ἐκ τοῦ
παρανίκα λόγων πιθανῶν, ἀλλ' ἐπαινοῦντι τοὺς
στρατευσάμενους ἐθορύβησαν αὐτῷ πλείονες ὄντες
οἱ μὴ στρατευσάμενοι. Τέλος δ' οὖν ταῖς φυλαῖς
τῆς ψήφου δοθείσης, αἱ καθαιροῦσαι τρεῖς ἐγένοντο.
Ἦν δὲ τίμημα τῆς καταδίκης αἰδῖος φυγή. Μετὰ
δὲ τὴν ἀναγόρευσιν ὁ μὲν δῆμος οὐδέποτε, νικήσας
μάχη πολεμίους, τοσοῦτον ἐφρόνησεν, ὅσον τότε
φρονοῖν καὶ γεγηθῶς ἀπῆει. Τὴν δὲ βουλήν ἄχος
ἔσχε καὶ κατῆφεια δεικῆ, μεταμελομένην καὶ δυσφο-
ροῦσαν ἐπὶ τῷ μὴ πάντα ποιῆσαι καὶ παθεῖν πρότερον,
ἢ περιῦδεῖν ὑβρίσαντα καὶ καταχρησάμενον ἐξουσίᾳ
τοσαύτη τὸν δῆμον. Οὐδὲν δ' ἔδει τότε πρὸς διά-
γνωσιν ἐσθῆτος ἢ παρασήμων ἐτέρων, ἀλλ' εὐθύς
ἦν δῆλος, ὅτι δημότης, ὁ χαίρων, καὶ ὁ δυσφορῶν,
ὅτι Πατρίκιος.

XXI. Πλὴν αὐτὸς ὁ Μάρκιος, ἀνέκπληκτος καὶ
ἀταπεινώτος, καὶ σχήματι καὶ βαδισμάτι καὶ προσώ-
πῳ καθεστηκώς, ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐφαίνετο πε-
πονθόσιν ἀσυμπαθῆς ἑαυτῷ μόνος, οὐχ ὑπὸ λογι-
σμοῦ καὶ πραότητος, οὐδὲ τῷ φέρειν μετρίως τὸ συμ-
βεβηκός, ἀλλ' ἐμπαθῆς ὡν ὑπ' ὀργῆς καὶ βαρυ-
φροσύνης· ὅπερ ἀγροοῦσιν οἱ πολλοὶ λύπην οὔσαν.
Ὅταν γὰρ εἰς θυμὸν μεταβάλη καθάπερ ἐκπυρωθῆ-

σα, τὸ ταπεινὸν ἀποβαίλλει καὶ ἀργόν· ἢ καὶ δοκεῖ
 δραστικὸς ὁ θυμούμενος, ὡς θερμὸς ὁ πυρέτιων,
 οἷον ἐν σφυγμῶ καὶ διατάσει καὶ ὄγκῳ γενομένης τῆς
 ψυχῆς. Ἐδήλωσε δὲ τοῖς ἔργοις αὐτίκα μάλα τὴν
 διάθεσιν ταύτην ὁ Μάρκιος. Βίσελθὼν γὰρ οἴκαδε,
 καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα μετὰ κλαυθμοῦ καθ
 βοῆς ὀλοφυρωμένας ἀσπασάμενος, καὶ κελεύσας με-
 τρώως φέρειν τὸ συμβεβηκὸς, εὐθύς ἀπιὼν ἐβιάδιζεν
 ἐπὶ τὰς πύλας. Ἐκὶ δὲ τῶν Πατρικίων ὁμοῦ τι
 πάντων προπεμπόντων αὐτὸν, οὔτε τι λαβῶν, οὔτε
 τι πῶς δεηθεῖς ἀπηλλάττετο, τρεῖς ἢ τέσσαρας πελά-
 τας ἔχων περὶ αὐτόν. Ἡμέρας δ' ὀλίγας ἐν τισιν
 ἀγροῖς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ πολλῶν δινεχθεῖς
 λογισμῶν, οἷους ὁ θυμὸς ἐπέβαλλεν, ὥστ' οὔτ' εἰς
 καλὸν οὔτε συμφέρον οὐδὲν, ἀλλ' ἢ τὸ Ῥωμαίους
 μετελθεῖν, ἐγίνωσκε πόλεμόν τινα βαρὺν καὶ ὁμορον
 ἀνάστησαι ἐπ' αὐτούς. Ὄρησεν οὖν διαπειραῖσθαι
 πρῶτον Οὐολούσκων, ἀκμαῖζοντας μὲν εἰδῶς ἔτι καὶ
 σώμασι καὶ χρήμασι· ταῖς δὲ γεγενημέναις ἔναγχος
 ἤτταις οὐ τοσοῦτον ἀπολωλέναι τῆς δυνάμεως, ὅσον
 ἐγγεγονέναι φιλονεικίας αὐτοῖς καὶ ὀργῆς, οἰάμενος.

XXII. Ἦν δέ τις ἀνὴρ ἐξ Ἀντίου πόλεως, διὰ τι
 πλοῦτον καὶ ἀνδρείαν καὶ γένους ἐπιφάνειαν ἀξίωμα
 βασιλικὸν ἔχων ἐν πᾶσιν Οὐολούσκοις, ὄνομα Τύλ-
 λος Ἀμφίδιος. Ὑπὸ τούτου μισούμενον ὁ Μάρκιος
 ἑαυτὸν, ὡς οὐδένα Ῥωμαίων, ἐγίνωσκε. Πολλὰκις
 γὰρ ἐν ἀπειλαῖς καὶ προκλήσεσι κατὰ τὰς μάχας γε-
 νόμενοι, καὶ κομπάσαντες διὰ τὸ ἐνάμιλλον, οἷα νεο-
 νιδῶν πολεμικῶν φιλοτιμίαι καὶ ζῆλοι φέρουσιν, ἴδ

προσεκλήσαντο τῷ κοινῷ τὸ κατ' ἀλλήλων ἔχθος. Οὐ μὴν ἀλλὰ μέγιστος τι φρονήματος ἔχοντα τὸν Τύλλον ὄρων, καὶ μάλιστα δὴ Οὐολούσκων ἐπιθυμοῦντα Ῥωμαίους λαβὴν παρασχόντας ἐν μέρει κακῶσαι, μαρτυρίαν ἀπέλιπε τῷ εἰπόντι·

Θυμῷ μάχεσθαι χαλεπὸν· ὁ γὰρ ὢν θείῃ, ψυχῆς ὠνεῖται.

Λαβῶν γὰρ ἐσθῆτα καὶ σκευήν, ἐν ἣ μάλιστα μὴ δόξειν, ὅς ἦν, ἐμάλλεν ὀραίμενος, ὥσπερ Ὀδυσσεύς,

Ἄνδρῶν θυμησίων κατέβη πόλιν.

XXIII. Ἦν δ' ἐσπέρα, καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῷ προσετύγχανον, ἐγνωρίζε δ' οὐδεὶς. Ββάδιζεν οὖν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Τύλλου, καὶ παρεισελθὼν ἄφνω πρὸς τὴν ἑστίαν ἐκάθισε σιωπῇ, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐγκαλυψάμενος ἡσυχίαν ἤγειν. Οἱ δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν, θαυμάσαντες, ἀναστῆσαι μὲν οὐκ ἐτόλμησαν (ἦν γὰρ τι καὶ περὶ αὐτὸν ἀξίωμα καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς σιωπῆς), ἔφρασαν δὲ τῷ Τύλλῳ περὶ δεῖπνον ὄντι τὴν αἰτοπίαν τοῦ πράγματος. Ὁ δ' ἐξαναστὰς ἤμα πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀνέκρινε, τίς ὢν ἀφίκεται καὶ τίνων θεόμενος. Οὕτως οὐκ ὁ Μάρκιος ἀποκαλυψάμενος, καὶ μικρὸν ἀνασχόν· Ἐὶ μήπω με γινώσκεις, ὦ Τύλλε, εἶπεν, ἀλλ' ὄρων ἀπιστῆς, ἀνάγκη με κατήγορον ἑμαυτοῦ γενέσθαι· Γαῖός εἰμι Μάρκιος, ὁ πλείστα σὲ καὶ Οὐολούσκους ἐργασάμενος κακῶς, καὶ τὴν οὐκ εἶδαν ἀρνεῖσθαι ταῦτα περιφέρειν προσηγορίαν, τὸν ὀριολύγον. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν πολλῶν πόνων ἰκινδύνων ἐπιόντων ἐκτισησάμεν ἔπαθλον, ἢ τὸ παῖνον ὄνομα τῆς πρὸς ὑμᾶς ἔχθρας. Καὶ τοῦτο

μοι περίεστιν ἀναφαίρετον· τὰ δ' ἄλλα ὁμοῦ πάν-
 τα φθόνῳ δήμου καὶ ὕβρει, μαλακίᾳ δὲ καὶ προδο-
 σίᾳ τῶν ἐν τέλει καὶ ἰσοτίμων ἀπεστέρημαι, καὶ φυ-
 γαῖς ἐλήλαμαι, καὶ γέγονα τῆς ἐστίας τῆς σῆς ἐκέτης,
 οὐχ ὑπὲρ ἀδείας καὶ σωτηρίας, (τί γὰρ ἔδει με δεῦρο
 ἦκειν φοβούμενον ἀποθανεῖν;) ἀλλὰ δίκας λαβεῖν
 κρηζῶν, καὶ λαμβάνων ἤδη παρὰ τῶν ἐκβαλλόντων,
 τῷ σὲ παιεῖν ἑμαυτοῦ κύριον. Εἰ μὲν οὖν ἐστί σοι
 θυμὸς ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις, ἴθι, ταῖς ἑμαῖς
 συμφοραῖς, ᾧ γενναῖα, κρηῖσαι, καὶ κοινὸν εὐτύχημα
 ποιήσον Οὐολούσκων τὴν ἐμὴν ἀτυχίαν, τοσοῦτα
 βέλτιον ὑπὲρ ὑμῶν πολέμησοντος, ἢ πρὸς ὑμᾶς, ὅσην
 πολεμοῦσαι βέλτιον οἱ γινώσκοντες τὰ παρὰ τοῖς πο-
 λεμίοις τῶν ἀγνοούντων. Εἰ δ' ἀπειρήκας, οὔτ' ἐγὼ
 βούλομαι ζῆν, οὔτε σοὶ καλῶς ἔχει σῴζειν, πάλας
 μὲν ἐχθρὸν ἄνδρα καὶ πολέμιον, νῦν δ' ἀνωφελεῖ καὶ
 ἄχρηστον. Ὡς οὖν ταῦτα ὁ Τύλλος ἤκουσεν, ἦσθη
 τὲ θαυμαστώως, καὶ τὴν δεξιὰν ἐμβαλεῖν· Ἀνίστασο,
 εἶπεν, ᾧ Μάρκιε, καὶ θάρσει. Μέγα γὰρ ἡμῖν ἀγα-
 θὸν ἦκας, διδοὺς σεαυτὸν ἔλπιζα δὲ μείζονα παρὰ
 Οὐολούσκων. Καὶ τότε μὲν εἰσὶν φιλοφρονοῦμενος
 τὸν Μάρκιον· ἐν δὲ ταῖς ἐπιούσαις ἡμέραις ἐβου-
 λείοντο περὶ τοῦ πολέμου κατ' ἑαυτούς.

XXIV. Τὴν δὲ Ρώμην ἢ τε τῶν Πατρικίων δυσ-
 μάντια πρὸς τὸν δῆμον, οὐχ ἥμισυ τὴν τοῦ Μαρ-
 κίου καταδικην αἰτίαν ἐχόντων, ἐτάραττε· καὶ πολλὰ
 δαιμόνια μάντις καὶ ἰσρίεις καὶ ἰδιῶται προσήγ-
 γελλον ἄξια φρονίδος. Ἐν δὲ λέγεται τοιοῦτό τ'
 γενέσθαι. Τίτος ἦν Λατῖνος, ἀνὴρ οὐκ ἄγαν ἐπ'

φανής, ἀπράγμων δὲ καὶ μέτριος ἄλλως, καὶ καθαρὸς δεισιδαιμονίας, εἶτε δὲ μᾶλλον ἀλαζονείας. Οὗτος ὅσαρ εἶδεν, ὡς τοῦ Διὸς εἰς ὄψιν ἤκοντος αὐτῷ, καὶ κελεύοντος εἰπεῖν πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι κακὸν τὸν ὄρχηστὴν ἔστειλαν αὐτῷ πρὸ τῆς πομπῆς καὶ ἀτερεπέστατον. Ἰδὼν δὲ τὴν ἄψιν, ἔλεγε μὴ πάνυ φροντίσαι τὸ πρῶτον· ὡς δὲ καὶ δεῦτερον ἰδὼν καὶ τρίτον ἠμέλησε, παιδὸς τε χρηστοῦ θάνατον ἐπιθεῖν, καὶ τοῦ σώματος ἄφνω παρεθέντος ἀκρατῆς γενέσθαι. Ταῦτα δ' ἐν κλινιδίῳ φοράδην κομισθεὶς εἰς τὴν σύγκλητον ἀπήγγειλεν. Ἀπαγγέλλας δ', ὡς φασιν, εὐθύς ἤσθετο ῥωννύμενον αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ ἀνασταῖς ἀπῆι δι' αὐτοῦ βαδίζων. Θαυμάσαντες οὖν οἱ βουλευταί, πολλὴν ἐποίησαντο τοῦ πράγματος ζήτησιν. Ἦν δὲ τοιοῦτον· οἰκέτην τις αὐτοῦ παραδοὺς οἰκέταις ἑτέροις, ἐκέλευσεν ἐξάγειν δι' ἀγορᾶς μαστιγοῦντας, εἴτ' ἀποκτεῖναι. Ταῦτα πράττουσιν αὐτοῖς, καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰκίζομένους, στροφᾶς τε παντοδαπὰς ὑπ' ὀδύνης στρεφόμενον, καὶ κινήσεις ἄλλας ἀτερεπεῖς τῷ περιπαθεῖν κινούμενον, ἢ πομπὴ κατὰ τέχην ἠκολουθήσει. Καὶ πολλοὶ μὲν ἔδυσχέραινον τῶν παρόντων, οὔτ' ὄψιν ἰλαρὰν ὄρωντες, οὔτε κινήσεις πρεπούσας· οὐδεὶς δ' ἐπεξῆλθεν, ἀλλὰ λαιδορῆλαι μόνον ἐγένοντο καὶ κατάρας τῷ πικρῶς οὕτω κολάζοντι. Καὶ γὰρ ἐχρῶντο πολλῇ πρὸς τοὺς οἰκέτας ἐπιμικαία τότε, δι' αὐτουργίαν καὶ τὸ κοινωνεῖν διαίτης ἡμερώτερον ἔχοντες πρὸς αὐτοὺς καὶ συνηθέστερον. Ἦν δὲ μεγάλη κόλασις οἰκέτου ἡμμελήσαντος, εἰ ξύλον ἀμάξης, ᾧ τὸν ῥυμὸν ὑπε-

ρείδουσιν, ἀράμενος, διεξέλθοι παρά τὴν γειτνια-
σιν. Ὁ γὰρ τοῦτο παθὼν, καὶ ἀφθεις παρά τῶν
συνόικων καὶ γειτόνων, οὐκέτι πίστιν εἶχεν. Ἐκα-
λεῖτο δὲ φουρκίφερ' ὃ γὰρ οὐ Ἕλληνες ὑποστάτην
καὶ στήριγμα, τοῦτο Ῥωμαῖοι φούρκαν ὀνομάζουσιν.

XXV. Ὡς οὖν ὁ Λατίνος ἀπήγγειλε τὴν ὄψιν
αὐτοῖς, καὶ διηπόρουν, ὅστις ἦν ὁ τῆς πομπῆς τότε
προηγούμενος ἀτερεπῆς καὶ κακὸς ὄρχηστῆς, ἀνεμνή-
σθησαν ἔνιοι διὰ τὴν ἀτερίαν τῆς τιμωρίας ἐκείνου
τοῦ θεράποντος, ὃν μαστιγοῦντες ἐξήλασαν δι' ἀγο-
ρᾶς, εἰπ' ἐθανάτωσαν. Συμφωνησάντων οὖν τῶν
ιερέων, ὃ τε δεσπότης δίκην ἔδωκε, καὶ τῷ θεῷ τὴν
πομπὴν καὶ τὰς θείας αὐθις ἐξ ἀρχῆς ἐπιτελοῦν.
Ἔκειθεν οὖν ὁ Νουμᾶς τὰ τ' ἄλλα τῶν ἱερῶν σοφώ-
τατος ἐξηγητῆς γεγονέναι, καὶ τοῦτο παγκάλως γε
νομοθετῆσαι πρὸς εὐλάβειαν αὐτοῖς. Ὅταν γὰρ ἄρ-
χοιτες ἢ ἱερεῖς πράττωσι τι τῶν θείων, ὃ κήρυξ
πρὸς αὐτὴν μεγάλη φωνῆ βοῶν· Ὅκ ἄγε. Σημαίνει δ'
ἡ φωνή· Τοῦτο πράττε· προσέχειν κελεύουσα τοῖς
ιεροῖς, καὶ μηδὲν ἔρχον ἐμβάλλειν μεταξὺ, μηδὲ
χρεῖαν ἀσχολίας, ὡς τὰ πλείιστα τῶν ἀνθρωπίνων
ἀναγκαίῳ τινὶ τρόπῳ καὶ διὰ βλασπερινομένα. Θυ-
σίας δὲ καὶ πομπὰς καὶ θείας οὐ μόνον ἐξ αἰτίας
τηλικαύτης, ἀλλὰ καὶ διὰ μικρὰς Ῥωμαίοις ἔθος
ἔστιν ἀναλαμβάνειν. Ἴππου τε γὰρ ἐνδὸς τῶν ἀγών-
των τὰς καλουμένας θήσας ἀτονήσαντος, καὶ πάλιν
τοῦ ἠνιόχου τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὰς ἠνίας συλλαβόν-
τος, αὐθις ἐψηφίσαντο τὴν πομπὴν ἐπιτελεῖν. Ἐν
δὲ τοῖς κατὰ χρόνους μίαν θυσίαν τριακοντάκις

ἐποίησαν, αἰετίνος ἀλλείμματος, ἢ προσκρούματος, γίνεσθαι δοκοῦντος. Τοιαύτη μὲν εὐλάβεια πρὸς τὸ θεῖον Ῥωμαίων.

XXVI. Ὁ δὲ Μάρκιος καὶ Τύλλος ἐν Ἀντίῳ τοῖς δυνατωτάτοις κρύφα διελέγοντο, καὶ παρεκάλειν, ἕως στασιαῶσιν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ἀλλήλους, τὸν πόλεμον ἐξεργαίειν· τῶν δὲ δυσωπουμένων, ὅτι σπονδαὶ διέτις ἦσαν αὐτοῖς καὶ ἀνοχαὶ γεγενημέναι, πρόφασιν αὐτοὶ Ῥωμαῖοι παρέσχον, ἕκ τινος ὑπαφίας, ἢ διαβολῆς, ἐν θύραις καὶ ἀγῶσι κηρύξασθαι ἀπιέναι Οὐολούσκους πρὸ ἡλίου δύνοντος ἐκ τῆς πόλεως. Ἐνιοὶ δὲ φασιν, ἀπάτη τοῦ Μαρκίου καὶ δόλος γενέσθαι τοῦτο, πέμψαντος εἰς Ῥώμην πρὸς τοὺς ἄρχοντας οὐκ ἀληθῆ κατήγορον τῶν Οὐολούσκων, ὅς ἐν ταῖς θύραις διανοουμένων ἐπιθέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ τὴν πόλιν ἐμπιπρῆν. Πάντας μὲν γὰρ αὐτοὺς τὸ κήρυγμα τοῦτο δυσμενεστέρους ἐποίησε τοῖς Ῥωμαίοις· ὁ δὲ Τύλλος ἐπι μᾶλλον αἴρον τὸ πρᾶγμα καὶ παροξύνων, τέλος ἔπεισε, πέμψαντας εἰς Ῥώμην, τὴν τε χώραν ἀπαιτεῖν, καὶ τὰς πόλεις, ὅσας ἀφῆρηται πολέμῳ τῶν Οὐολούσκων. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῶν πρέσβειων ἀκούσαντες ἠγανάκτησαν, καὶ ἀπεκρίναντο, προτίρους μὲν ἀναλήψασθαι τὰ ὄπλα τοὺς Οὐολούσκους, ὑστέρους δὲ καταθήσεσθαι Ῥωμαίους. Ἐκ τούτου συταγαγὼν ἔκκλησίαν πάνδημον ὁ Τύλλος, ἐπεὶ τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, συμβούλευε τὸν Μάρκιον καλέσαι, μηδὲν αὐτῷ μνησικακοῦντας, ἀλλὰ πιστεύσαντας, ὅτι συμχεῶν ὠφελήσει, ὅσα πολεμῶν οὐκ ἔβλαψεν.

XXVII. Ἐπει δὲ κληθεῖς ὁ Μάρκιος, καὶ δια-
 λεχθεῖς πρὸς τὸ πλῆθος, οὐχ ἦντον ἀπὸ τῶν λόγων,
 ἢ τῶν ὄπλων, ἀνὴρ δεινὸς ἐφάνη καὶ πολεμικὸς,
 καὶ τὸ φρονεῖν καὶ τολμᾶν περιττὸς, ἀποδείκνυται
 μετὰ Τύλλου στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου.
 Δεδιώξας δὲ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ παρσκευάσθαι τοὺς
 Οὐολούσκους ἔδει, μὴ πολὺς γινόμενός τὸν καιρὸν
 ἀφίληται τῆς πράξεως, τὰ μὲν ἄλλα τοὺς κατὰ πό-
 ζιν δυνατοὺς καὶ ἄρχοντας ἐκέλευε συνάγειν καὶ πο-
 ρίζειν, αὐτὸς δὲ τοὺς προθυμοτάτους ἄνευ καταλό-
 γου πείσας ἐκόντας αὐτῷ συνεκθεῖν, ἐνάβαλεν εἰς
 τὴν τῶν Ῥωμαίων ἄφρον, καὶ μηδενὸς προσδοκῆν-
 τος. Ὄθεν ἠνύδρησε λείας τοσαύτης, ὄσην ἄγον-
 τας καὶ φέροντας, καὶ χρωμένους ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 τοὺς Οὐολούσκους ἀπειπεῖν. Ἦν δὲ μικρότατον ἔρ-
 γον αὐτῷ τῆς στρατείας ἐκείνης ἢ εὐπορία, καὶ τὸ
 πολλὰ βλάψαι καὶ κακῶσαι τὴν χώραν· οὐ δ' ἔνεκα
 ταῦτ' ἔπραττε, μέγα, τὸ τοὺς Πατρικίους προσδια-
 βαλεῖν τῷ δήμῳ. Τὰ γὰρ ἄλλα πάντα λυμικτόμε-
 νος καὶ διαφθεῖρων, τοὺς ἐκείνων ἀγροὺς ἰσχυροῦς
 ἐφύλαττε, καὶ οὐκ εἶα κακουργεῖν, οὐδὲ λαμβάνειν
 ἐξ ἐκείνων οὐδέν. Ὄθεν ἐν διαβολαῖς ἔτι μᾶλλον
 ἐγένοντο καὶ ταραχαῖς πρὸς ἀλλήλους, οἳ μὲν Πατρι-
 κιοὶ τοῖς πολλοῖς ἐγκαλοῦντες, ὡς ἄνδρα δυνατὸν
 ἀδίκως ἐμβαλοῦσιν· ὁ δὲ δῆμος ἐκείνους ἠτιάτο διὰ
 μνησικακίαν ἐπάγειν τὸν Μάρκιον, εἶτα πολέμου-
 μένων ἐτέρων, θιαστὰς καθῆσθαι, φύλακα τοῦ
 πλοῦτου καὶ τῶν χρημάτων ἔξω τὸν πόλεμον αὐτὸν
 ἔχοντας. Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ Μάρκιος, καὶ με

γάλα πρὸς τὸ θάρρειν καὶ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων τοὺς Οὐολούσκους ὠφελήσας, ἀπήγαγεν ἀσφαλῶς.

XXVIII. Ἐπεὶ δὲ πᾶσα ταχὺ καὶ προθύμως ἢ τῶν Οὐολούσκων δύναμις ἠθροίσθη, πολλὴ φανεῖσα, μέρος μὲν ἔγνωσαν ὑπολιπεῖν ταῖς πόλεσιν ὑπὲρ ἀσφαλείας, μέρος δὲ στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους· εἰσεῖθαι δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὁ Μάρκιος ἔδωκε τῷ Τύλλῳ τὴν ἑτέραν. Ὁ δὲ Τύλλος εἰπὼν, ὡς οὐδὲν ἀρετῇ λειπόμενον αὐτοῦ τὸν Μάρκιον ὄρα, τύχη δὲ βελτίονι κεχρημένον ἐν ταῖς μάχασι ἀπάσαις, ἐκέλευσεν ἡγεῖσθαι τῶν ἐξιόντων· αὐτὸς δὲ τὰς τε πόλεις ὑπομίνων φυλάξειν, καὶ τοῖς στρατευομένοις ὑπουργήσειν τὰ πρόσφορα. Μᾶλλον οὖν ἐπιρῶσθεῖς ὁ Μάρκιος ἐχώρει πρῶτον ἐπὶ Κίρκαιον, πόλιν ἀποικίδα Ῥωμαίων· καὶ ταύτην ἐνδοῦσαν ἔκουσίως οὐδὲν ἠδίκησε. Μετὰ δὲ ταύτην ἐπόρθει τὴν Λατίνων χώραν, ἐνταῦθα προαμαχεῖσθαι προσδεχόμενος αὐτῷ τοὺς Ῥωμαίους ὑπὲρ τῶν Λατίνων, συμμάχων ὄντων, καὶ πολλάκις αὐτοὺς ἐπικαλουμένων. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἀπρόθυμον ἐγένετο, καὶ τοῖς ὑπόλοιποις ὀλλγὸς ἔτι περιῆν τῆς ἀρχῆς χρόνος, ἐν ᾧ κινδυνεύειν οὐκ ἐβούλοντο, καὶ διὰ ταῦτα τοὺς Λατίνους ἀπέπεμψαν· οὕτως ὁ Μάρκιος ἐπ' αὐτὰς τὰς πόλεις ἦγεν, καὶ Τολερίους καὶ Λαουικάνους καὶ Πεδάγους, οἳ δὲ Βωλίανους ἀντιστάντας αὐτῷ κατὰ κράτος ἔλαβον, τὰ τε σώματα λείαν ἐποίησαντο, καὶ τὰ χρήματα διήρπασε. Τῶν δὲ προστιθεμένων ἐπιμίλειαν ἐποιεῖτο πολλήν, ὅπως μὴδ' ἄκοντος αὐτοῦ βλάπτοιεντο, πορθήσασθαι στρατοπεδείων, καὶ τῆς χώρας ἀπεχόμενος.

XXIX. Ἐπεὶ δὲ καὶ Βόλλιας πόλιν οὐ πλείους
 σταδίους ἑκατὸν ἀπέχουσαν τῆς Ῥώμης ἔλῶν, χρη-
 μάτων πολλῶν ἐκράτησε, καὶ πάντας ὀλίγου δεῖν
 τοὺς ἐν ἡλικίᾳ διέφθειρε, τῶν δὲ Οὐολούσκων οὐδ'
 οἱ μένειν ἐν ταῖς πόλεσι ταχθέντες ἐκαρτέρουν, ἀλλ'
 ἐφέροντο σὺν τοῖς ὄπλοις πρὸς τὸν Μάρκιον, ἕνα
 στρατηγὸν καὶ μόνον ἄρχοντα ἑαυτῶν γινώσκειν ἐ-
 κείνον εἶναι λέγοντες ἣν ὄνομα κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ
 τὴν Ἰταλίαν μέγα, καὶ δόξα θαυμαστὴ τῆς ἀρετῆς,
 ἐνὸς σώματος μεταθέσει τοσοῦτον ἀπεργασαμένης τὸ
 παράλογον ἐν τοῖς πράγμασι. Τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων
 οὐδένα κόσμον εἶχε, μάχεσθαι μὲν ἀπειγνωκότων, ἐν
 δὲ συστάσει καὶ λόγοις στασιαστικοῖς ἡσυχάζειν πρὸς
 ἀλλήλους ὄντων· ἄχρις οὗ Λαουίνιον ἀπηγγέλθη
 περιτειχιζόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὅπου καὶ θεῶν
 ἱερὰ Ῥωμαίοις πατρῴων ἀπέκειτο, καὶ τοῦ γένους
 ἦσαν αὐτοῖς ἀρχαί, διὰ τὸ πρῶτην πόλιν ἐκείνην
 κτίσαι τὸν Αἰνεῖαν. Ἐκ δὲ τούτου θαυμαστὴ μὲν
 ἔσχε καὶ ἀθρόα μεταβολὴ γνώμης τὸν δῆμον, ἄτο-
 πος δὲ κομιδῇ καὶ παράλογος τοὺς Πατρικίους.— Ὁ
 μὲν γὰρ δῆμος ὤρμησε λυεῖν τὴν τοῦ Μαρκίου κατα-
 δίκην, καὶ καλεῖν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν· ἡ δὲ βουλὴ
 συναχθεῖσα καὶ σκοποῦσα περὶ τοῦ βουλευματος,
 ἀπέγνω καὶ διεκώλυσεν, εἴτε πάντως ἐνίστασθαι φι-
 λονικουσα πᾶσιν, οἷς ὁ δῆμος ἐσπούδαζεν, εἴτ'
 ἄλλως χάριτι τοῦ δήμου τὸν ἄνδρα μὴ βουλομένη
 καταλθεῖν· εἴτε κἀκείνον αὐτὸν ἤδη πεπαιχημένη δι'
 ὀργῆς, ὅτι πάντας ἐποίησε κακῶς, οὐχ ὑπὸ πάντα
 ἀγνωμονηθεὶς, καὶ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἔδειξε ἰ

θρόν, ἐν ἣ τὸ κυριώτατον καὶ κράτιστον μέρος ἐγίνωσκε συμπαθεῖν αὐτῷ καὶ συναδικούμενον. Ἐξενεχθείσης δὲ τῆς γνώμης εἰς τοὺς πολλοὺς, ὁ μὲν δῆμος ἄκυρος ἦν τοῦ ψήφου καὶ νόμου τι ποιεῖν ἄνευ προβουλεύματος.

-XXX. Ὁ δὲ Μάρκιος ἀκούσας, ἔτι μᾶλλον ἐξετραχύνθη, καὶ τὴν πολιορκίαν ἀπολιπὼν, ἐπὶ τὴν πόλιν μετ' ὀργῆς ἐχώρει, καὶ περὶ τὰς λεγομένας Κλοισίας τάφρους κατεστρατοπέδευσε, τεσσαράκοντα τῆς πόλεως σταδίους ἀφιστάς. Ὀφθεις δὲ φοβερὸς, καὶ πολὺν θόρυβον παρασχών, ὅμως ἐν τῇ παρόντι τὴν στάσιν ἔπαυσεν· οὐδεὶς γὰρ ἔτι τοῖς πολλοῖς ἐτόλμησεν ἀντειπεῖν, οὔτ' ἄρχαν, οὔτε βουλευτῆς περὶ τοῦ τὸν Μάρκιον ἀταγαγεῖν· ἀλλ' ὀφῶντες ἐν τῇ πόλει διαδρομαῖς γυναικῶν, καὶ πρὸς ἱεροῖς ἱκεσίας καὶ δάκρυα πρεσβυτῶν καὶ δεήσεις, πάντα δ' ἐνδεῶς τόλμης καὶ σωτηρίων λογισμῶν, συνέγνωσαν ὀρθῶς τὸν δῆμον ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς τοῦ Μαρκίου τραπέσθαι· τὴν δὲ βουλήν τοῦ παντὸς ἀμαρτάνειν, ὅτι παύσασθαι καλῶς εἶχεν, ὀργῆς καὶ μηνησιακίας ἀρχομένην. Ἔδοξεν οὖν πᾶσι πρέσβεις ἀποστεῖλαι πρὸς τὸν Μάρκιον, ἐκείνῳ τε ἀδόξον διδόντας εἰς τὴν πατρίδα, καὶ τὸν πόλεμον αὐτοῖς λῦσαι δεομένους. Οἱ δὲ πεμφθέντες ἀπὸ βουλῆς ἦσαν μὲν ἐπιτήδειοι τῷ Μαρκίῳ, προσεδέχοντο δὲ πολλὴν περὶ γε τὰς πρώτας ἀπαντήσεις φιλοφροσύνην παρ' ἀνδρὸς οἰκείου καὶ συνηθούς. Ἐγίνετο δὲ τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλὰ διὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν πομίων ἀχθέντες, ἐνετύχχανον αὐτῷ μετ' ὄγκου κα-

θεζομένων καὶ βαρύτητος οὐκ ἀνεκτῆς. Ἐχων δὲ τοὺς πρώτους τῶν Οὐολούσκων περὶ αὐτὸν, ἐκάλυε λέγειν, ὡς δειόμενοι τυγχάνουσιν. Εἰπόντων δὲ λόγους ἐπιεικεῖς καὶ φιλανθρώπους ἐν ἧθει τῷ πρέποντι, καὶ παυσαμένων, ἀπεκρίνατο τὰ μὲν πικρῶς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πρὸς ὄργην ὡς ἔπαθε, τὰ δ' ὑπὲρ τῶν Οὐολούσκων, ὡς στρατηγός, ἀποδοῦναι τὰς πόλεις καὶ τὴν χώραν, ὅσῃν ἀπειτέμοντο πολέμῳ, κελύων, καὶ ψηφίσασθαι Οὐολούσκοις ἰσοπολιτείαν, ἥνπερ Λατίνοις· ἄλλην γὰρ οὐκ εἶναι βέβαιον, ἢ τὴν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου. Χρόνον δὲ βουλῆς ἔδωκεν αὐτοῖς ἡμέρας τριάκοντα· καὶ τῶν πρεσβυτῶν ἀπελθόντων, εὐθύς ἀνέβηθεν ἐκ τῆς χώρας.

XXXI. Τοῦτο δὴ πρῶτον αἰτιάμα τῶν Οὐολούσκων οἱ πάλαι βαρυνόμενοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ φθονοῦντες ἐλάβανον· ὡς ἦν καὶ ὁ Τύλλος, ἰδίᾳ μὲν ὑπὸ Μάρκιου μηδὲν ἀδικούμενος, ἐν δ' ἀνθρώπινῳ πάθει γεγονώς. Ἦχθετο γὰρ ἡμαυρωμένος παντάπασι τῇ δόξῃ, καὶ παρορώμενος ὑπὸ τῶν Οὐολούσκων, πάντα μόνον ἡγουμένων αὐτοῖς εἶναι τὸν Μάρκιον, τοὺς δ' ἄλλους ἀξιούντων, ὅσον ἐκείνος αὐτοῖς μεταδώσει δυνάμειος καὶ ἀρχῆς, ἀγαπᾶν ἔχοντας. Ὅθεν αἱ πρῶται κατηγορίαι κρύφα διεσπαίροντο, καὶ συνιστάμενοι πρὸς ἀλλήλους ἠγανάκτουσιν, καὶ προδοσίαν ἐκάλουν τὴν ἀνάβηθιν, οὐ τοιχῶν, οὐδ' ὄπλων, ἀλλὰ καιρῶν, οἷς καὶ τᾶλλα πάντα σώζεσθαι καὶ πάλιν ἀπᾶλλυσθαι πέφυκεν, ἡμερῶν τριάκοντα τῷ πολέμῳ δεδομένων, οὐ μείζον-

νας ὁὐδὲν ἐν ἐλάττω χρόνῳ λαμβάνειν μεταβολίς. Καίτοι τὸν χρόνον ταῦτον ὁ Μάρκιος οὐκ ἀργὸν διῆγεν, ἀλλὰ τοὺς συμμάχους τῶν πολεμίων ἔφθειρεν ἐπιῶν καὶ περιέκοπτε, καὶ πόλεις ἐπὶ τὰ μεγάλας καὶ πολυανθρώπους ἔλαβεν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι βοηθεῖν μὲν οὐκ ἐτόλμων, ἀλλ' ὄκνου πλήρεις ἦσαν αὐτῶν αἱ ψυχαί, καὶ τοῖς ἐκνεναρικήσιν κομιδῇ καὶ παραλελυμένοις σώμασιν ὁμοίως διέκειντο πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐπει δ' ὁ χρόνος διῆλθε, καὶ παρῆν αὐθις ὁ Μάρκιος μετὰ τῆς δυνάμεως ἀπάσης, ἐκπέμπουσαι πρεσβείαν πάλιν τοῦ Μαρκίου δεητομένην, ὑφέσθαι τῆς ὀργῆς, καὶ τοὺς Οὐολούσκους ἐκ τῆς χώρας ἀπαγαγόντα, πράττειν καὶ λῆγειν, ὃ τι ἂν ἀμφοτέροις οἴηται βέλτιον εἶναι. Φόβῳ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐνδῶσειν Ῥωμαίους· εἰ δὲ τινος τῶν φιλανθρώπων οἴηται δεῖν τυχεῖν τοὺς Οὐολούσκους, ἅπαν αὐτοῖς γενήσεσθαι τὰ ὄπλα καταθεμένοις. Πρὸς ταῦθ' ὁ Μάρκιος ἔφη, μηδὲν ὡς Οὐολούσκων ἀποκρινοσθαι στρατηγός· ὡς δὲ Ῥωμαίων ἔτι πολίτης, παραινεῖν καὶ παρακαλεῖν μετρώτερα φρονήσαντας ἐπὶ τοῖς δικάλοις, ἦκειν πρὸς αὐτὸν ἐν ἡμέραις τρισίν, ἃ προκαλεῖται ἀνήφισαμένους· εἰ δ' ἕτερα δόξειε, γινώσκεις οὐκ οὔσαν αὐτοῖς ἄδειαν αὐθις μετὰ λόγων κενῶν βαδίζουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον.

XXXII. Ἐπανελθόντων δὲ τῶν πρεσβείων, ἀκούσασα ἡ βουλή, καθάπερ ἐν χειμῶνι πολλῶ καὶ κλύδωνι τῆς πόλεως ἄρασα τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἀφῆκεν. Ὅσοι γὰρ ἦσαν ἱερεῖς θεῶν, ἢ μυστηρίων ὀργιασταί, ἢ φύλακες, ἢ τὴν ἀπ' οἰωνῶν, πάτριον οὔσαν ἐκ παλαιῶν,

μαντικὴν ἔχοντες, τούτους πάντας ἀπεινᾶσαι πρὸς τὸν Μάρκιον ἐψηφίσαντο κκοσμημένους, ὡς ἦν ἐκάστου νόμος ἐν ταῖς ἱερουργίαις· λέγειν δὲ ταῦτα καὶ παρακαλεῖν, ὅπως ἀπαλλάξας τὸν πόλεμον, οὕτω διαλέγηται περὶ τῶν Θυλολούσκων τοῖς πολίταις. Ἐδῆξατο μὲν οὖν εἰς τὸ στρατόπεδον τοὺς ἄνδρας, ἄλλο δ' οὐδὲν ἔδωκεν, οὐδ' ἔπραξεν, οὐδ' εἶπε μαλακώτερον, ἀλλ', ἐφ' οἷς πρότερον, ἐκέλευε ποιῆσθαι τὰς διαλύσεις, ἢ δέχεσθαι τὸν πόλεμον. Ἐπαυελθόντων οὖν τῶν ἱερέων, ἔδοξεν ἀτρεμοῦντας ἐν τῇ πόλει τὰ τεῖχη φυλάττειν, καὶ προσβάλλοντας ἀποκρούεσθαι τοὺς πολεμίους, ἐν τῷ χρόνῳ μάλιστα, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς τύχης παραλόγοις τιθεμένοις τὰς ἐλπίδας· ἐπεὶ δι' αὐτῶν γε σωτήριον οὐδὲν ἠπίσταντο πράττοντες, ἀλλὰ ταραχὴν, καὶ πτολᾶ, καὶ φήμην πονηρὰ τῆν πόλιν κατεῖχεν, ἄχρις οὗ συνέβη τι πρᾶγμα τῷ πολλακίς ὑφ' Ὀμήρου λεγομένῳ, μὴ πάνυ δὲ πειθον τοὺς πολλοὺς, ὅμοιον. Λέγοντος γὰρ αὐτοῦ καὶ ἀναφωνοῦντος ἐπὶ ταῖς μεγάλαις πράξεσι καὶ παραλόγοις,

τῷ δ' ἔρ' ἐκὼ φρεσὶ θῆκε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

καὶ τὸ,

Ἄλλὰ τις ἀθανάτων τρέψε φρένας, δε γ' ἐνὶ θυμῷ
Δήμου θῆκε φάτιν·

καὶ τὸ,

Ἦ τι δισσάμενος, ἢ καὶ θεὸς ὡς ἐκίλευ·

καταφρονοῦσιν, ὡς ἀδυνατοῖς πράγμασι καὶ μυθεύμασι ἀπίστοις τὸν ἐκάστου λογισμὸν τῆς προαιρέσεως ἄπιστον καθιστάντος. Οὐ ποιῆ δὲ τοῦτο Ὀμη-

ρος ἄλλα τὰ μὲν εἰκότα καὶ συνήθη κατὰ λόγον
περαινόμενα τῷ ἐφ' ἡμῖν ἀποδίδωσι· καὶ λέγει δὴ-
που πολλάκις,

Αὐτὰρ ἰγὼ βόλευσα κατὰ μεγαλήτορα θυμὸν

καί,

Ὡς φάτο· Πηλεῖων δ' ἄχος γίνεται, ἐν δέ οἱ ἕτος

Στήθεσσι λασίοισι διάνδιχα μερμήριζεν·

καὶ πάλιν,

— *Ἀλλὰ τὸν οὐ το*

Παῖδ' ἀγαθὰ φρονίοντα, δαιφρονα Βελλεροφόντην.

Ἐν δὲ ταῖς ἀτόποις καὶ παραβόλοις πράξεσι καὶ
φορᾷς τινος ἐνθουσιώδους καὶ παραστασίας θεο-
μέναις, οὐκ ἀναιροῦντα ποιῆ τὸν θεόν, ἀλλὰ κι-
νοῦντα τὴν προαίρεσιν· οὐδ' ὄρμας ἐνεργαζόμενον,
ἀλλὰ φαντασίας ὄρμων ἀγωγούς· αἷς οὐδὲ ποιῆ τὴν
πρᾶξιν ἀκούσιον, ἀλλὰ τῷ ἐκουσίῳ δίδωσιν ἀρχὴν,
καὶ τὸ θαρσύνει καὶ τὸ ἐλπίζειν προστίθῃσιν. Ἡ
γὰρ ἀπαλλακτέον ὅπως τὰ θεῖα πάσης αἰτίας καὶ
ἀρχῆς τῶν καθ' ἡμᾶς, ἢ τίς ἂν ἄλλος εἴη τρόπος, ὃ
βοηθοῦσιν ἀνθρώποις καὶ συνεργοῦσιν; οὐ τὸ σῶ-
μα δὴπὸν πλάττοντες ἡμῶν, οὐδὲ τὰς χεῖρας, εἰς ἃ δεῖ,
μετατιθέμετες αὐτοὶ καὶ τοὺς πόδας, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς
τὸ πρακτικὸν καὶ προαιρετικὸν ἀρχαῖς τισι καὶ φαν-
τασίαις καὶ ἐπινοίαις ἐγείροντες, ἢ τοῦναντίον, ἀπο-
στρέφοντες καὶ ἰσταντες.

XXXIII. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τότε τῶν γυναικῶν ἄλ-
λαι μὲν πρὸς ἄλλοις ἱεροῖς, αἱ δὲ πλείσται καὶ δοκι-
μώταται περὶ τὸν τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς βωμὸν ἰκέ-
εον. Ἐν δὲ ταύταις ἦν ἡ Ποπλικόλα, τοῦ μεγάλα

καὶ πολλὰ Ῥωμαίους ἔν τε πολέμοις καὶ πολιτείαις
 ὠφιλήσαντος, ἀδελφῆ, Οὐαλερία. Ποπλικόλας μὲν
 οὖν ἐπεθνήκει πρότερον, ὡς ἐν τοῖς περι ἐκείνου γε-
 γραμμένοις ἱστορήκαμεν, ἡ δὲ Οὐαλερία δόξαν εἶχεν
 ἐν τῇ πόλει καὶ τιμῆν, δοκοῦσα τῷ βίῳ μὴ κῆταιοχῶ-
 νων τὸ γένος. Ὅπερ οὖν λέγω πάθος ἐξαπίτης πα-
 θοῦσα, καὶ κατ' ἐπίνοϊαν οὐκ ἀθραίστον ἀφαμένη
 τοῦ συμφέροντος, αὐτῆ ἔ ἀνέστη, καὶ τὰς ἄλλας ἀ-
 ναστήσασα πάσας, ἤκεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς τοῦ Μαρκί-
 οῦ μητρὸς Οὐολουμνίας. Ὡς δ' εἰσῆλθε καὶ κατέ-
 λαβε μετὰ τῆς νουῦ καθιζομένην, καὶ τὰ παῖδια τοῦ
 Μαρκίου πρὸς τοῖς κόλποις ἔχουσαν, ἐν κύκλῳ περι-
 στήσασα τὰς γυναῖκας αὐτῆς. „Αὐταὶ γε ἡμεῖς (εἶ-
 πεν), ὦ Οὐολουμνία, καὶ σὺ, Οὐεργιλία, γυναῖκες ἤκο-
 μεν πρὸς γυναῖκας, οὔτε βουλῆς ψηφισαμένης, οὔτ'
 ἄρχοντος κελύσαντος· ἀλλ' ὁ θεὸς ἡμῶν, ὡς ἔοι-
 κεν, οἰκτείρας τὴν ἰκετείαν, ὄρημν παρέστησε δευρι-
 τραπέσθαι πρὸς ὑμᾶς καὶ δεηθῆναι σωτηρίαν μὲν
 αὐταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ὑμῖν δὲ πεισθείσαις
 ἐπιφανιστέραν φέροντα δόξαν, ἧς αἱ Σαβίνων θυγα-
 τέρεις ἔσχον, εἰς φιλίαν καὶ εἰρήνην ἐκ πολέμων συνα-
 γαγοῦσαι πατέρας καὶ ἄνδρας. Δεῦτε πρὸς Μάρκιον
 ἰδοῦσαι μεθ' ἡμῶν, συνάψασθε τῆς ἰκετηρίας, καὶ μαρ-
 τυρήσατε τῇ πατρίδι μαρτυρίαν ἀληθῆ καὶ δικαίαν,
 ὅτι πολλὰ πάσχουσα κακῶς, οὐδὲν οὔτ' ἔπραξε δει-
 νόν, οὔτ' ἐβούλευσε περὶ ὑμῶν δι' ὄργην, ἀλλ' ἀποδί-
 δωσιν ὑμᾶς ἐκίνῳ, κἂν μηδενὸς τυγχᾶνεν μέλλη τῶν
 ἐπιεικῶν.“ Ταῦτα τῆς Οὐαλερίας εἰπούσης, ἀνεβόη-
 σαν αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, ἠμείψατο δὲ ἡ Οὐολουμνία·

„Καὶ τῶν κοινῶν ἡμῶν συμφορῶν, ὧς γυναῖκες, ἴσον μάλιστα, καὶ ἰδίᾳ πράττομεν κακῶς, ἀπολέσασαι τὴν Μαρκίου δόξαν καὶ ἀρετὴν, τὸ σῶμα δ' αὐτοῦ τοῖς τῶν πολεμίων ὄπλοις φρουρούμενον μᾶλλον, ἢ σωζόμενον, ἐφορῶσαι. Μέγιστον δ' ἡμῶν τῶν ἀτυχημάτων ἔστιν, εἰ τὰ τῆς πατρίδος οὕτως ἐξησθάνηκεν, ὥστ' ἐν ἡμῶν ἔχειν τὰς ἐλπίδας. Οὐκ οἶδα γάρ, εἴ τινα ποιήσεται λόγον ἡμῶν ἐκεῖνος, εἴ γε μηδένα ποιεῖται τῆς πατρίδος, ἣν καὶ μητρός καὶ γυναικὸς καὶ παιδῶν προετίμησεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ χρῆσθε ἡμῶν λαβοῦσαι, καὶ κομίζετε πρὸς ἐκεῖνον, εἰ μηδὲν ἄλλο, ταῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἰκισίαις ἐναποπνεῦσαι δυναμένας.“

XXXIV. Ἐκ τούτου, τὰ τε παῖδια καὶ τὴν Οὐεργιλίαν ἀναστήσασα, μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν ἐβάδιζεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Οὐολούσκων. Ἡ δ' ὄψις αὐτῶν τότε οἰκτρὰν καὶ τοῖς πολεμίοις ἐνεποίησεν αἰδῶ καὶ σιωπὴν. Ἔτυχε δ' ὁ Μάρκιος ἐπὶ βήματος καθεζόμενος μετὰ τῶν ἡγεμονικῶν. Ὡς οὖν εἶδε προσιούσας τὰς γυναῖκας, ἐθαύμασεν ἐπιγνοῦν δὲ τὴν μητέρα πρώτην βαδίζουσαν, ἐβούλετο μὲν ἐμμένειν τοῖς ἀτρέπτοις ἐκείνοις καὶ ἀπαραιτήτοις λογισμοῖς· γενόμενος δὲ τοῦ πάθους ἐλάττων, καὶ συνταραχθεὶς πρὸς τὴν ὄψιν, οὐκ ἔτλη καθεζομένην προσελθεῖν, ἀλλὰ καταβάς θᾶττον ἢ βᾶθην, καὶ ἀπαντήσας, πρώτην μὲν ἠσπάσατο τὴν μητέρα καὶ πλεῖστον χρόνον, εἶτα δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, μήτε δακρύων ἔτι, μήτε τοῦ φιλοφρονεῖσθαι φειδόμενος, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ θεύματος φέρεσθαι τοῦ παύς ἑαυτὸν ἐνδεδωκῶς.

XXXV. Ἐπεὶ δὲ κούτων ἄδην εἶχε, καὶ τὴν μητέρα βουλομένην ἤδη λόγων ἄρχειν ἤσθετο, τοὺς τῶν Οὐλοδσκῶν προβούλους παρασησάμενος, ἤκουσε τῆς Οὐλουμνίας τοιαῦτα λεγούσης· „Ὅρας μὲν, ὦ παῖ, κἄν αὐταὶ μὴ λέγωμεν, ἐσθῆτι καὶ μορφῇ τῶν ἀθλίων σωματίων τεκμαιρόμενοσ, οἷαν οἰκουρίαν ἡμῖν ἢ σὴ φυγὴ περιποίησε. Λόγισαι δὲ νῦν, ὡς ἀτυχέσταται πασῶν ἀφίγμεθα γυναικῶν, αἷς τὸ ἥδιον θέαμα φοβερῶτατον ἢ τύχη πεποίηκεν, ἐμοὶ μὲν υἱόν, ταύτῃ δ' ἄνδρα τοῖς τῆς πατρὶδος τέχεσιν ἰδεῖν ἀντικαθήμενοσ. “Ὁ δ' ἔστι τοῖς ἄλλοις ἀτυχίας πάσης καὶ κακοπραγίας παραμύθιον, εὐχεσθαι θεοῖς, ἡμῖν ἀπορώτατον γέγονεν. Οὐ γάρ οἶόν τε καὶ τῇ πατρίδι νίκην ἅμα καὶ σοὶ σωτηρίαν αἰτεῖσθαι παρὰ τῶν θεῶν· ἀλλ' ἂ τις ἂν ἡμῖν καταράσαιοτο τῶν ἐχθρῶν, ταῦτα ταῖς ἡμετέραις ἔνεστιν εὐχαῖς. “ Ἀνάγκη γάρ, ἢ τῆς πατρὶδος, ἢ σοῦ στέρεσθαι γυναικὶ σὴ καὶ τέκνοισ. Ἐγὼ δ' οὐ περιμενῶ ταύτην μοι διαιτῆσαι τὴν τύχην ζώσῃ τὸν πόλεμον· ἀλλ' εἰ μὴ σε πείσαιμι φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν ἐκ διαφορᾶς καὶ κακῶν θέμενον, ἀμφοτέρων γενέσθαι εὐερχέτην μᾶλλον, ἢ λυμεῶνα τῶν ἑτέρων, οὕτω διανοοῦ καὶ παρασκευάζε σε αὐτόν, ὡς τῇ πατρίδι μὴ προθύμξαι δυνάμενοσ, τρὶν ἢ νεκρὰν ὑπερβῆναι τὴν τεκοῦσαν. Οὐ γάρ ἐκαίτην με δεῖ τὴν ἡμέραν ἀναμένειν, ἐν ἣ τὸν υἱὸν ἐπόφομαι θριαμβευόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἢ θριαμβεδόντα κατὰ τῆς πατρὶδος. Ἐὶ μὲν οὖν ἀξιῶ σε τὴν πατρίδα σῶσαι Οὐλοδσκους ἀπολέσαντα, χαλεπὴ σοὶ κ δυσδιαίτητοσ, ὦ παῖ, πρόκειται σκέψις. Οὕτε γ

διαφθεῖραι τοὺς πολίτας καλόν, οὔτε τοὺς πεπιστευ-
 νότας προδοῦναι δίκαιον. Νῦν δ' ἀπαλλαγὴν κακῶν
 αἰτούμεθα, σωτήριον μὲν ἀμφοτέροις ὁμοίως, ἔνδο-
 ξον δὲ καὶ καλὴν μᾶλλον Οὐλοῦσcois, ὅτι τῷ κρατεῖν
 δόξουσι δίδοναι τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, οὐχ ἥτιον
 λαμβάνοντες, εἰρήνην καὶ φιλίαν. Ὡν μάλιστα μὲν
 αἴτιος ἔση γινομένων, μὴ γινομένων δὲ μόνος αἰτίαν
 ἔξεις παρ' ἀμφοτέροις. Ἄδηλος δ' ὢν ὁ πόλεμος
 τοῦτ' ἔχει πρόδηλον, ὅτι σοὶ νικῶντι μὲν ἀλάστορι
 τῆς πατρίδος εἶναι περίστιν· ἠτῶμενος δὲ δόξεις
 ὑπ' ὀργῆς εὐεργεταῖς ἀνδράσι καὶ φίλοις τῶν μεγί-
 στων συμφορῶν αἴτιος γεγονέναι."

XXXVI. Ταῦτα τῆς Οὐλοῦμνίας λεγούσης ὁ
 Μάρκιος ἠκροῦτο μηδὲν ἀποκρινόμενος. Ἐπεὶ δὲ
 καὶ παυσαμένης, εἰστήκει σιωπῶν πολὺν χρόνον, αὐ-
 θις ἢ Οὐδλουμνία· „Τί σιγᾶς (εἶπεν), ὦ παῖ; Πό-
 τερον ὀργῇ καὶ μνησικακίᾳ πάντα συγχωρεῖν καλόν;
 οὐ καλόν δὲ μητρὶ χαρίσασθαι δεομένη περὶ τηλι-
 κούτων; ἢ τὸ μεμνηῆσθαι πεπονθότα κακῶς ἀνδρὶ
 μεγάλῳ προσήκει, τὸ δ' εὐεργεσίας, αἷς εὐεργετοῦν-
 ται παῖδες ὑπὸ τῶν τεκόντων, σέβεσθαι καὶ τιμᾶν,
 οὐκ ἀνδρὸς ἔργον ἐστὶ μέγαλου καὶ ἀγαθοῦ; Καὶ
 μὴν οὐδενὶ μᾶλλον ἔπρεπε τηρεῖν χάριν, ἢ σοὶ, πι-
 κρῶς οὕτως ἀχαριστίαν ἐπεξιόντι. Καίτοι παρὰ
 τῆς πατρίδος ἤδη μεγάλας δίκας ἀπέληφας, τῇ μη-
 τρὶ δ' οὐδεμίαν χάριν ἀποδεδώκας. Ἦν μὲν οἶν
 δσιώτατον ἄνευ τινὸς ἀνάγκης τυχεῖν με παρὰ σοῦ
 δεομένην οὕτω καλῶν καὶ δικαίων· μὴ πείθουσα δὲ,
 ἴφειδομαι τῆς ἐσχάτης ἐλπίδος;“ Καὶ ταῦτ' εἰπούσα

προσπίπτει τοῖς ποσὶν αὐτοῦ μετὰ τῆς γυναικὸς ἄμα καὶ τῶν τέκνων. Ὁ δὲ Μάρκιος ἀναβοήσας· „Οἶα εἶργασαί με, ὦ μήτερ!“ ἐξανίστησιν αὐτὴν, καὶ τὴν δεξιὰν πιέσας σφόδρα· „Νενίκηκας (εἶπεν) εὐτυχῆ μὲν τῇ πατρίδι νίκην, ἐμοὶ δ' ὀλέθριον· ἄπειμι γὰρ ὑπὸ σοῦ μόνης ἠτιώμενος.“ Τοῦτο δ' εἰπὼν, καὶ βραχεία τῇ μητρὶ καὶ τῇ γυναικὶ διαλεχθεὶς ἰδίᾳ, τὰς μὲν ἀπέπεμψεν εἰς Ῥώμην πάλιν, αὐτὰς δεομένους, τῆς δὲ νυκτὸς παρελθούσης, ἀπήγαγεν Οὐλοῦσκους, οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδ' ὁμοίως διακιμένους ἅπαντας. Οἱ μὲν γὰρ ἐμέμφοντο καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν πρῶξιν, οἱ δ' οὐδέτερα, πρὸς διαλύσιν καὶ εἰρήνην οἰκείως ἔχοντες. Ἐνιοὶ δὲ δυσχεραίνοντες τὰ πραττόμενα, τὸν Μάρκιον ὅμως οὐ πονηρὸν ἐνόμιζον, ἀλλὰ συγγνωστὸν, ἐπικλασθέντα τηλικαύταις ἀνάγκαις. Ἀντεῖπε δ' οὐδεὶς, ἀλλὰ πάντες εἶποντο, τὴν ἀρετὴν μᾶλλον αὐτοῦ θαυμάζοντες, ἢ τὴν ἐξουσίαν.

XXXVII. Ὁ δὲ Ῥωμαίων δῆμος ἐν ὄσῳ φόβῳ καὶ κινδύνῳ μαθειστήκει τοῦ πολέμου παρόντος, αἰσθησὶν παρέσχε μᾶλλον λυθέντος. Ἄμα γὰρ ἀφείρων τοὺς Οὐλοῦσκους ἀναξευγνύοντας οἱ περὶ τὰ τεῖχη, καὶ πᾶν εὐθύς ἱερὸν ἀνεώγει, στεφανηφορούντων, ὥσπερ ἐπὶ νίκη, καὶ θυσόντων. Μάλιστα δὲ τῇ περὶ τὰς γυναῖκας ἀγαπήσει καὶ τιμῇ τῆς τεβουλῆς τοῦ τε πλήθους ἅπαντος, ἔνδηλος ἦν ἡ χαρὰ τῆς πώλεως, καὶ λεγόντων καὶ νομιζόντων γεγενῆσθαι τῆς σωτηρίας περιφανῆς ἐκείνας αἰτίας. Ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, ὃ τι ἂν αὐταῖς ἀξιώσῃσι γενέσθαι

πρὸς δούξαν ἢ χάριν, τοῦτο ποιῆσαι καὶ παρασχεῖν τοὺς ἄρχοντας· οὐδὲν ἠξίωσαν ἄλλο, ἢ Τύχης Γυναικείας ἱερὸν ἰδρῦσασθαι, τὸ μὲν ἀνάλωμα συμβαλλόμενα παρ' αὐτῶν, ἱερουργίας δὲ καὶ τιμῆς, δοσαι θεοῖς πρότερον, δημοσίᾳ τῆς πόλεως ἀναλαβούσης. Ἐπεὶ δ' ἡ βουλή τὴν μὲν φιλοτιμίαν ἐπήνεσε, δημοσίαις δὲ δαπάναις ἐποιήσατο τὸν νεῶν καὶ τὸ ἔδος, οὐδὲν ἦν αὐταὶ χρήματα συνεισενεγκούσαι δεύτερον ἄγαλμα κατασκευάσαν, ὃ δὴ καὶ φασὶ Ῥωμαῖοι καθιστάμενον ἐν τῷ ἱερῷ φθέγγεσθαι τι τοιοῦτον· **ΘΕΟΦΛΑΒΙ ΜΕ ΘΕΣΜΩΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΕΔΩΚΑΤΕ.**

XXXVIII. Ταύτην καὶ δις γενέσθαι τὴν φωνὴν μυθολογοῦσιν, ἀγενήτοις ὅμοια καὶ χαλεπὰ πεισθῆναι πείθοντες ἡμᾶς. Ἰδιοντα μὲν γὰρ ἀγάλματα φατῆναι καὶ δακρυρῥοοῦντα, καὶ τινὰς μεθιάντα νοτιδας αἱματώδεις, οὐκ ἀδύνατόν ἐστι. Καὶ γὰρ ξύλα καὶ λίθοι πολλάκις μὲν εὐρῶτα συνάγουσι γόνιμον ὑγρότητα, πολλὰς δὲ χροιάς ἀνιῶσιν ἐξ ἑαυτῶν, καὶ δέχονται βαφὰς ἐκ τοῦ περιέχοντος· οἷς ἕνα σημαίνει τὸ δαυμόνιον, οὐδὲν ἂν δόξεισιν κωλύειν. Δυνατόν δὲ καὶ μνημῶ καὶ στεναγμῶ ψόφον ὅμοιον ἐκβάλλειν ἀγάλματα, κατὰ ῥῆξιν ἢ διάστασιν μορίων βριαυτέραν ἐν βιάθει γενομένην· ἔνυμφρον δὲ φωνὴν καὶ διάλεκτον οὕτω σαφῆ καὶ περιττὴν καὶ ἀρτίστομον ἐν ἀψύχῳ γενέσθαι, παντάπασιν ἀμήχανον· εἰ μὴδὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν θεὸν ἄνευ σώματος ὀργανικοῦ καὶ διηρησομένου μέρεσι λογιχοῖς γέγονεν ἡγεῖν καὶ διαλέγεσθαι. Ὅπου δ' ἡμᾶς

ἡ ἱστορία πολλοῖς ἀποβιάζεται καὶ πιθανοῖς μάρ-
 τυσίν, ἀνόμοιον αἰσθήσει πάθος ἐγγινόμενον τῷ
 φανταστικῷ τῆς ψυχῆς, συναναπαίθει τὰ δόξαν·
 ὡσπερ ἐν ὕπνοις, ἀκούει οὐκ ἀκούοντες, καὶ βλέ-
 πειν οὐ βλέποντες δοκοῦμεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς ὑπ'
 εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς τὸν Θεὸν ἄγαν ἐμπαθῶς ἔ-
 χουσι, καὶ μηδὲν ἀφειεῖν, μηδ' ἀναλυσθαι τῶν
 τοιούτων δυναμένοις, μέγα πρὸς πίστιν ἐστὶ τὸ θαυ-
 μάσιον καὶ μὴ καθ' ἡμᾶς τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως.
 Οὐδὲν γὰρ οὐδαμῶς ἀνθρώπινῳ προσέοικεν, οὔτε
 φύσιν, οὔτε τέχνην, οὔτ' ἰσχύν· οὔτ' εἴ τι ποιεῖ
 τῶν ἡμῖν ἀποιήτων, καὶ μηχανᾶται τῶν ἀμηχάνων,
 παραλλογόν ἐστιν· ἀλλὰ μᾶλλον ἐν πῦσι διαφέρων,
 πολὺ μάλιστα τοῖς ἔργοις ἀνόμοιός ἐστι καὶ παρηλ-
 λαγμένος. Ἀλλὰ τῶν μὲν θείων τὰ πολλὰ, καθ'
 Ἡράκλειτον, ἀπιστή διαφυγγάνει μὴ γινώσκεσθαι.

XXXIX. Τὸν δὲ Μάρκιον, ὡς ἐπανῆλθεν εἰς
 τὸ Ἄντιον ἀπὸ τῆς στρατείας, μισῶν πάντων καὶ βα-
 ρυνόμενος διὰ φόβον ὁ Τύλλος ἐπεβούλευεν ἀνελεῖν
 εὐθύς, ὡς, εἰ νῦν διαφύγοι, λαβὴν ἑτέραν οὐ πα-
 ρέξοντα. Πολλοὺς δὲ συστήσας καὶ παρασκευάσας
 ἐπ' αὐτῶν, ἐκέλευσεν εὐθύνας ὑποσχεῖν τοῖς Οὐο-
 λούσκοις ἀποδόντα τὴν ἀρχήν. Ὁ δὲ φοβούμενος
 ἰδιώτης γενέσθαι, τοῦ Τύλλου στρατηγοῦντος καὶ
 δυναμένου μέγιστον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις, ἔλεγε,
 τὴν ἀρχὴν ἀποδώσειν Οὐολούσκοις, εἰάν κελεύωσι·
 καὶ γὰρ λαβεῖν πάντων κελεύοντων· εὐθύνας δὲ
 διδόναι καὶ λόγον οὐδὲ νῦν παραιτεῖσθαι τοῖς βου-
 λομένοις Ἀντιατῶν. Γενομένης οὖν ἐκκλησίας, c

παρεσκευασμένοι τῶν δημαγωγῶν ἀνιστάμενοι πα-
 ρώξυνον τὸ πλῆθος. Ἐπει δ' ἀναστάντι τῷ Μαρκίῳ
 τὸ μὲν ἄγαν θορυβοῦν ὑπ' αἰδοῦς ἐνειδίδου καὶ
 παρῆχεν ἀδεῶς λέγειν, οἱ δὲ βέλτιστοι καὶ μάλιστα
 χαίροντες εἰρήνη τῶν Ἀντιατῶν ἐγένοντο φανεροὶ μετ'
 εὐνοίας ἀκουσόμενοι καὶ δικαίως κρινούντες, ἔδειξαν
 δὲ Τύλλος τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἀνδρός. Ἦν γὰρ ἐν
 τοῖς μάλιστα δεινὸς εἰπεῖν· καὶ τὰ πρόσθεν ἔργα
 μείζονα τὴν χάριν εἶχε τῆς ὕστερον αἰτίας. Μᾶλλον
 δ' ὅλως τὸ ἔγκλημα τοῦ μεγέθους τῆς χάριτος ἦν
 μαρτύριον. Οὐ γὰρ ἂν ἔδοξαν ἀδικεῖσθαι, τὴν
 Ῥώμην ὑποχείριον μὴ λαβόντες, εἰ μὴ τοῦ λαβεῖν
 ἐγγὺς ἐγένοντο διὰ Μάρκιον. Οὐκέτ' οὖν ἔδοξε
 διαμέλλειν, οὐδὲ πειρᾶσθαι τῶν πολλῶν· ἀλλ' ἐγ-
 κραγόντες οἱ θρασύτατοι τῶν συνηστώτων, ὡς οὐκ
 ἔστιν ἀκουστέον, οὐδὲ περιοπίεον Οὐολούσκοις τὸν
 προδότην τυραννοῦντα, καὶ μὴ κατατιθέμενον τὴν
 ἀρχὴν, προσπεσόντες ἀθρόοι διέφθειραν αὐτόν, καὶ
 προσήμυνεν οὐδεὶς τῶν παρόντων. Ὅτι δὲ τοῖς πλεί-
 στοις οὐκ ἐπράχθη κατὰ γνώμην, ἐδήλωσαν αὐτίκα,
 συνθραμόντες ἐκ τῶν πόλεων ἐπὶ τὸ σῶμα καὶ θά-
 ψαντες ἐντίμως, καὶ τὸν τάφον ὅπλοις καὶ λαφύροις
 κοσμήσαντες, ὡς ἀριστέως καὶ στρατηγοῦ. Ῥωμαῖοι
 δὲ τὴν τελευταίην πυθόμενοι, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀπα-
 δείξαντο σημεῖον οὔτε τιμῆς, οὔτ' ὄργης πρὸς αὐ-
 τόν· αἰτησαμέναις δὲ ταῖς γυναῖξιν ἐπέτρεψαν ἀπο-
 πενθῆσαι δέκα μῆνας, ὥσπερ ἔθος ἦν ἐκάστη πα-
 τέρα καὶ παῖδα καὶ ἀδελφόν. Οὗτος γὰρ ἦν ὄρος
 τοῦ μακροτάτου πένθους, ὃν ὤρισε Νουμῆς Πομπ-

πίλιος, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις δεδήλωται. Τὸν δὲ Μάρκιον εὐθύς ἐπόθει τὰ Οὐλοῦσκειν πράγματα. Πρῶτον μὲν γὰρ στασιάζαντες πρὸς Αἰκανοὺς συμμάχους κατ' φίλους ὄντας ὑπὲρ ἡγεμονίας, ἄχρι τραυμάτων καὶ φόνων προῆλθον· ἔπειτα μάχη κρατηθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐν ἣ Τύλλος ἀπέθανε, καὶ τὸ ἀνθρώπινον μάλιστα τῆς δυνάμεως διασφάγη, διαλύσεις αἰσχίστας ἠγάπησαν, ὑπήκοοι γενόμενοι, καὶ τὸ προσταττόμενον αὐτοῖς ποιῆσειν ὁμολογήσαντες.

COMPARATIO ALCIBIADIS CVM CORIOLANO.

Εκκειμένων δὲ τῶν πράξεων, ὅσας ἡγούμεθα λόγου καὶ μνήμης ἀξίας εἶναι, τὰς μὲν πολεμικὰς ἐπ' οὐδέτερον ποιούσας ῥοπήν μεγάλην ὄραν ἔστιν. Ὁμολῶς γὰρ ἀμφοτέροι πολλὰ μὲν στρατιωτικῆς ἔργα τόλμης καὶ ἀνδρείας, πολλὰ δὲ καὶ τέχνης καὶ προνοίας στρατηγούντες ἐπεδείξαντο· πλήν εἰ μὴ τις θέλοι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅτι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐν πολλοῖς ἀγῶσι νικῶν καὶ κατορθῶν διετίλειπεν, ὑποφαίνειν τελειότερον ἀφρατηγόν· ἐπεὶ τὸ γε παρόντας καὶ ἄρχοντας ὄρθοῦν ἀεὶ προδήλως τὰ οἰκεῖα, καὶ προδηλότερον αὐτὸν πάλιν βλάπτειν μεθισταμένους, ἀμφοτέροις ὑπῆρξε. Πολιτείαν δὲ, τῆς μὲν Ἀλκιβιάδου τὴν ἄγαν λαμυράν, καὶ τὸ μὴ κα

θαρεῦον ἀναγωγίας καὶ βωμολοχίας, ἐν τῷ πρόσχα-
 ριν ὁμιλεῖν τοῖς πολλοῖς, οἱ σώφρονες ἐβδελύτοντο·
 τὴν δὲ Μάρκιον παντάπασιν ἄχαριν καὶ ὑπερήφανον
 καὶ ὀλιγορξικὴν γενομένην ἐμίσησεν ὁ Ῥωμαίων δῆ-
 μος. Οὐδετέρων μὲν οὖν ἐπαινετέον· ὁ δὲ δημαγω-
 γῶν καὶ χαριζόμενος, τῶν ὅπως οὐ δόξουσι δημαγω-
 γεῖν προπηλακιζόντων τοὺς πολλοὺς, ἀμεμπτότερος.
 Διοσφρόν μὲν γὰρ τὸ κολακεύειν δῆμον ἐπὶ τῷ δύνα-
 σθαι· τὸ δ' ἰσχύειν ἐν τοῦ φοβερόν εἶναι, καὶ
 κακοῦν καὶ πιέζειν, πρὸς τῷ αἰσχροῦ καὶ ἄδικόν ἐστιν.

II. Ὅτι τοίνυν ἀπλοῦς τις ὁ Μάρκιος ὑπείλη-
 πται τῷ τρόπῳ γεγονέναι καὶ αὐθάκαστος, ὁ δὲ Ἀλ-
 κιβιάδης πανούργος ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἀναλήθης,
 οὐκ ἄδηλόν ἐστι. Μάλιστα δὲ κατηγοροῦσιν αὐτοῦ
 κακοήθειαν καὶ ἀπάτην, ἣ τοὺς Λακεδαιμονίων
 πρῶσβεις παρακρουσάμενος, ὡς Θουκυδίδης ἰστόρηκε,
 τὴν εἰρήνην ἔλυσεν. Ἄλλ' αὕτη μὲν ἡ πολιτεία, καί-
 τις εἰς πόλεμον αὐθις ἐμβαλοῦσα τὴν πόλιν, ἰσχυ-
 ράν ἐποίησε καὶ φοβεράν, τῆς Μαντινέων καὶ Ἀργείων
 συμμαχίας δι' Ἀλκιβιάδου προσγενομένης. Μάρ-
 κιος δ' ὅτι μὲν ἀπάτη καὶ αὐτὸς ἔξεπολέμωσε Ῥο-
 μαίους καὶ Οὐολούσκους, διαβαλὼν ψευδῶς τοὺς ἡ-
 κοντίας ἐπὶ τὴν θῆκν, Διονύσιος ἰσώρηκεν· ἡ δ'
 αἰτία φανυλότερον ποιεῖ τὸ ἔργον. Οὐ γὰρ ἐκ φιλο-
 ρεικίας, οὐδὲ πολιτικῆς μάχης, ἢ ἀμίλλης, ὡς ἐκεί-
 νος, ἀλλ' ὀργῇ χαριζόμενος, παρ' ἧς οὐδένα φησὶν
 ὁ Δίων ἀπολαβεῖν χάριν, πολλὰ τῆς Ἰταλίας μέρη
 συνετάραξε, καὶ πολλὰς πόλεις οὐδὲν ἀδικούσας
 ἢ πρὸς τὴν πατρίδα θυμῷ παρανόλωσε. Καίτοι

καὶ Ἀλκιβιάδης δι' ὄργην μεγάλων αἵτιος συμφορῶν κατέστη τοῖς πολίταις. Ἄλλ' ὅτε πρῶτον ἔγνω μεταμελουμένους, εὐγνωμόνησε· καὶ πάλιν ἀπορῆφεις, οὐκ ἐφήσθη τοῖς στρατηγοῖς ἀμαρτάνουσαν, οὐδὲ παρεῖδε κακῶς βουλευομένους καὶ κινδυνεύοντας· ἀλλ', ὅπερ Ἀριστείδης ἐπαινεῖται μάλιστα πράξας πρὸς Θεμιστοκλέα, τοῦτ' ἐποίησε πρὸς τοὺς τότε ἄρχοντας, οὐ φίλους ὄντας, ἐλθὼν, καὶ φράσας τὸ δέον καὶ διδάξας. Μάρκιος δὲ πρῶτον μὲν ὄλην κακῶς ἐποίει τὴν πόλιν, οὐχ ὑφ' ὄλης παθὼν, ἀλλὰ τοῦ βελτίστου καὶ κρατίστου μέρους συναδικηθέντος αὐτῷ καὶ συναληθήσαντος· ἔπειτα πολλαῖς πρεσβείαις καὶ δεήσεσι μίαν ἰωμένων ὄργην καὶ ἀνίαν, οὐ τεγχθεῖς, οὔτ' εἶξας, ἐδήλωσεν ἐπὶ τῷ διαφθεῖραι τὴν πατρίδα καὶ καταβαλεῖν, οὐχ ὅπως ἀπολάβῃ καὶ κατέλθῃ, βαρὺν πόλεμον καὶ ἄσπορον ἐπανηρημένος. Τοῦτω γε φήσει τις διαφέρειν. Ἀλκιβιάδην μὲν γὰρ ἐπιβουλεύμενον ὑπὸ Σπαρτιατῶν, διὰ δέος ἅμα καὶ μῖσος αὐτῶν μεταστῆναι πρὸς Ἀθηναίους· Μάρκιον δὲ πάντα δίκαια ποιοῦντας Οὐολούσκους, οὐ καλῶς εἶχεν ἐγκαταλιπεῖν. Καὶ γὰρ ἡγεμῶν ἀποδεδεικτο, καὶ μεγίστην πίστιν εἶχε μετὰ δυνάμει, οὐχ ὡς ἐκείνος, ἀποχρωμένον μᾶλλον, ἢ χρωμένον αὐτῷ Λακεδαιμονίων, ἐν τῇ πόλει περιῶν, καὶ κυλινδούμενος αὐθις ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τέλος εἰς τὰς Τισαφέρονου χεῖρας ἀφῆκεν αὐτόν· εἰ μὴ νῆ Ἀλα μὴ φθάσῃναι τὰς Ἀθήνας παντάπασι, ποθῶν κατελθεῖν, εἴθεράπευε.

III. Χρήματα τοίνυν δὲ μὲν Ἀλκιβιάδης καὶ λα-

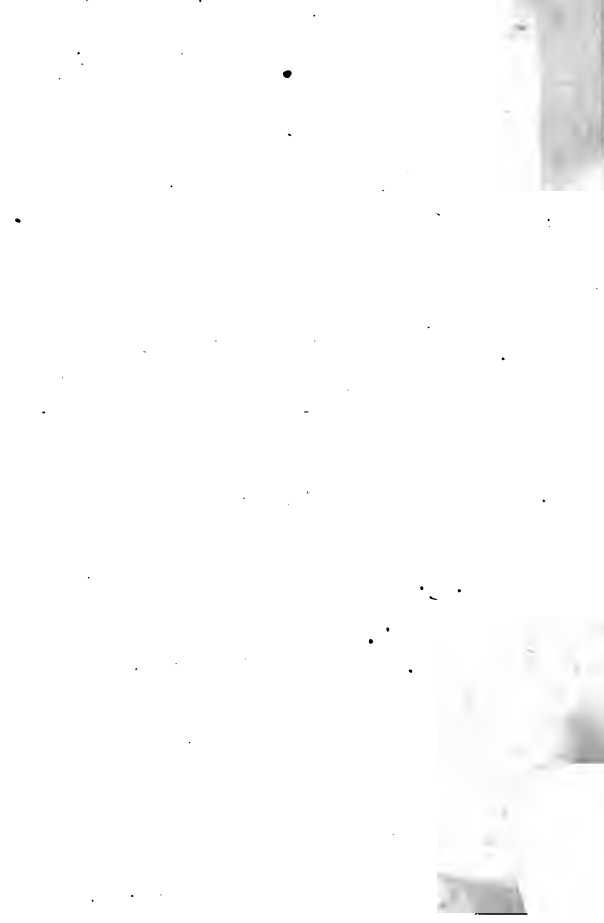
βείν οὐκ εὖ πολλάκις ἐκ δωροδοκιῶν, καὶ διαθίσθαι κακῶς εἰς τρυφήν καὶ ἀκολασίαν ἰστέρηται· Μάρκιον δὲ, σὺν τιμῇ διδόντες οἱ στρατηγοί, λαβεῖν οὐκ ἔπεισαν. Διὸ καὶ μάλιστα τοῖς πολλοῖς ἐπαχθῆς ἦν ἐν ταῖς περὶ χρεῶν διαφοραῖς πρὸς τὸν δῆμον, ὡς οὐκ ἐπὶ κέρδεισιν, ἀλλὰ δι' ὕβριν καὶ περιφρόνησιν τοῖς πένησιν ἐπηρεάζων. Ἀντίπατρος μὲν οὖν ἐν ἐπιστολῇ τινι γράφων περὶ τῆς Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου τελευτῆς· Πρὸς τοῖς ἄλλοις, φησὶν, ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ πείθειν εἶχε· τὰς δὲ Μαρκίου πράξεις καὶ ἀρετὰς τοῦτο μὴ προσὲν ἐπαχθεῖς ἐποίησεν αὐτοῖς τοῖς εὖ παθοῦσι, τὸν ὄγκον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐρημίαν σύννοικον, ὡς Πλάτων εἶπεν, αὐθάδειαν μὴ ὑπομείναντας. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου τὸνναντίον ἐπισταμένου χρῆσθαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν οἰκειώς, οὐδὲν θαυμαστόν, ἐν οἷς κατώρθου, τὴν δόξαν ἀνθεῖν μετ' εὐνοίας καὶ τιμῆς εὐήμεροῦσαν· ὅπου καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἔνιμ πολλάκις χάριν εἶχε καὶ ὤραν. Ὅθεν οὗτος μὲν οὐ μικρὰ βλάβας, οὐδ' ὀλίγα τὴν πόλιν, ὅμως ἀπέδεικνυτο πολλάκις ἡγεμῶν καὶ στρατηγός· ἐκείνος δὲ μετιῶν ἐπὶ πολλαῖς ἀριστεταῖς καὶ ἀνδραγαθταῖς ὑσχὴν προσήκουσαν, ἐξέπεσιν. Οὗτω τὸν μὲν, οὐδὲ πάσχοντες κακῶς, ἐδύναντο μισεῖν οἱ πολῖται· τῷ δὲ περιῆν θαυμαζομένῳ μὴ φιλεῖσθαι.

IV. Καὶ γὰρ τοὶ Μάρκιος μὲν οὐδὲν ἀπεδείξατο τῇ πόλει στρατηγῶν, ἀλλὰ τοῖς πολεμίοις κατὰ τῆς πατρίδος· Ἀλκιβιάδου δὲ καὶ στρατευομένου πολλάκις καὶ στρατηγούντος ἀπέλαυσαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ τὰρῶν ἐκράτει τῶν ἐχθρῶν, ὅσον ἐβούλετο, καὶ μὴ

παρόντος, ἴσχυσαν αἱ διαβολαί. Μάρκιος δὲ πα-
 ρὼν ὑπὸ Ῥωμαίων καταδικάσθη, παρόντα δὲ Οὐλο-
 λούσκοι διέφθειραν, οὐδὲ δικαίως μὲν, οὐδ' ὀσίως·
 αἰτίαν δὲ τοῦ εὐλόγου παρέσχεν αὐτός, ὅτι δημοσίαις
 τὰς διαλύσεις μὴ προσδεξάμενος, ἰδίᾳ δὲ πεισθεὶς
 ὑπὸ τῶν γυναικῶν, οὐκ ἔλυσε τὴν ἔχθραν, ἀλλὰ
 τοῦ πολέμου μένοντος, ἀπώλεσε τὸν καιρὸν καὶ διέ-
 φθειρε. Πείσαντα γὰρ ἔδει τοὺς πεπιστευκότας
 ἀπελθεῖν, εἰ τοῦ πρὸς ἐκείνους δικαίου πλεῖστον
 ἐποιεῖτο λόγον. Εἰ δὲ μηδὲν ἐφρόντιζεν Οὐλολού-
 σκων, ἀλλὰ τὴν ὄργην ἐμπλήσαι τὴν ἑαυτοῦ βουλό-
 μενος ἐνήγε τὸν πόλεμον, εἴτε ἔληξεν, οὐδὲ διὰ τὴν
 μητέρα καλῶς εἶχε φείσασθαι τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ
 σὺν τῇ πατρίδι τῆς μητρός. Μέρος γὰρ ἦν καὶ ἡ
 μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ τῆς πατρίδος, ἦν ἐπολιόρκει. Τὸ
 δὲ δημοσίαις ἐκείναις καὶ διήσεσι πρέσβειων καὶ λι-
 ταῖς ἱερέων ἀπηνῶς χρησάμενος, εἶτα χαρίσασθαι
 τῇ μητρί τὴν ἀναχώρησιν, οὐ τῆς μητρός ἦν τιμὴ,
 ἀλλ' ἀτιμία τῆς πατρίδος, οἴκτωρ καὶ παραιτήσει διὰ
 μίαν γυναῖκα σωζομένης, ὥς οὐκ ἀξίας σώζεσθαι
 δεῖ αὐτήν. Ἐπίφθορος γὰρ ἡ χάρις, καὶ ὠμὴ καὶ
 ἀχάριστος ἀληθῶς, καὶ πρὸς οὐδετέρους ἔχουσα τὸ
 εὐγνωμον· ἀνεχώρησε γὰρ μήτε πεισθεὶς ὑπὸ τῶν
 πολεμουμένων, μήτε πείσας τοὺς συμπολεμοῦντας.
 Ὡς αἴτιον ἀπάντων, τὸ ἀνομίλητον τοῦ τρόπου, καὶ
 λίαν ὑπερήφανον καὶ αὐθαδές, ὃ καθ' αὐτὸ μὲν
 ἐπαχθὲς ἐστὶ τοῖς πολλοῖς, τῷ δὲ φιλοτίμῳ προσόν,
 γίνεται παντάπασιν ἄγριον καὶ ἀπαραίτητον. Οὐ
 γὰρ θεραπεύουσι τοὺς πολλοὺς, ὥς μὴ δεόμενοι το

μῆς, εἴτα χαλεπαίνουσι μὴ τυγχάνοντες. Ἐπεὶ τὸ γὰρ μὴ λιπαρῆ, μηδὲ θεραπευτικὸν ὄχλων εἶναι, καὶ Μέτελλος εἶχε, καὶ Ἀριστείδης, καὶ Ἐπαμινώνδας· ἀλλὰ τῷ καταφρονεῖν ἀληθῶς ὧν δῆμος ἐστὶ καὶ δοῦναι καὶ ἀφελῆσθαι κύριος, ἔξοστρακιζόμενοι καὶ ἀποχειροτονοῦμενοι καὶ καταδικαζόμενοι πολλάκις, οὐκ ὠργίζοντο τοῖς πολίταις ἀγνωμονοῦσιν, ἀλλ' ἠγάπων αὐτοὺς μεταμελομένους, καὶ διηλλάττοντο παρακαλούντων. Τὸν γὰρ ἥκιστα θεραπευτικὸν ἠκίστα πρέπει τιμωρητικὸν εἶναι τῶν πολλῶν· ὡς τὸ χαλεπαίνειν μάλιστα μὴ τυγχάνοντα τῆς τιμῆς ἐκ τοῦ σφόδρα γλίχεσθαι φυόμενον.

V. Ἀλκιβιάδης μὲν οὖν οὐκ ἠρνεῖτο τιμώμενος χαίρειν, καὶ δυσφορεῖν παρορώμενος· ὅθεν ἐπειρᾶτο προσφιλῆς εἶναι τοῖς παροῦσι καὶ κεχαρισμένος· Μάρκιον δὲ θεραπεύειν μὲν οὐκ εἶα τοὺς τιμᾶν δυναμένους καὶ αὔξειν τὸ ὑπερήφανον, ὄργην δὲ καὶ λύπην ἀμελουμένῳ τὸ φιλότιμον παρῆχε. Καὶ ταῦτ' ἐστίν, ἃ τις ἂν αἰτιώσαιτο τοῦ ἀνδρός· τὰ δ' ἄλλα πάντα λαμπρά. Σωφροσύνης δὲ καὶ χρημάτων ἐγκατείας ἔνεκα τοῖς ἀρίστοις καὶ καθαρωτάτοις τῶν Ἑλλήνων ἄξιον αὐτὸν παραβάλλειν, οὐκ Ἀλκιβιάδῃ μὰ Δία, τῷ θρασυτάτῳ περὶ ταῦτα, καὶ ὀλιγοροτάτῳ τοῦ καλοῦ γενομένῳ.











LENOX LIBRARY



Bancroft Collection.
Purchased in 1893.

